BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
35 I
3

X. V. n.° 15

# DE IVSTA HAERETICORVM PVNITIONE, LIBRI III.

F. ALFONSO A CASTRO Zamorenſis, ordinis Minorum, regularis Obſeruantiæ, prouinciæ ſancti Iacobi, authore, nunc recèns accuratè recogniti.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

*His rerum præcipuarum acceſſit index locupletiſſimus.*




LVGDVNI,
*Apud Sebaſtianum Barptolomæi Honorati.*
M. D. LV.

## LECTORI S.

Obſecro te, candide lector, vt nolis de opere hoc ex ſola illius ſuperſcriptione cenſere, putans res ſolas vulgares, & forenſes in illo tractari, quales ſæpe ab aliis de eadem re differentibus tractari ſolent. Multò enim plura habet hoc opus in receſſu, quàm in fronte promittat. Quoniam non ſoli Iuriſperiti: ſed etiam Theologi multis in locis ex eo proficere poſſunt, prout au thor in operis Præfatione admonet. Si periculum feceris, non dubito, quin opus ipſum probes, & maioribus, quàm ego laudibus extollas. Lege ergo feliciter, & noſtris laboribus faueto.

# INVICTISSIMO,

ATQVE CHRISTIANISSI-mo Carolo huius nominis Quinto Cæſari ſemper Auguſto, Hiſpaniarúmque Regi Catholico eiuſdem nominis primo, Frater Alfonſus à Caſtro Zamorenſis, ordinis minorum æternam optat felicitatem, perpetuámque de hoſtibus victoriam.

*DVM mecum ipſe cogito, Chriſtianiſſime Cæſar, & ad hoc miſerabile ſeculum mentem, atque animum refero: non poſſum non ingemiſcere, & à gemitu cordis rugire, videns tot, taléſque hæreticos hoc ſeculo prodiſſe, qui plurimum negotij viris doctis, atque adeo toti Eccleſiæ faceſſunt, vt nunquam tam multos, aut tam truculentos eccleſia perpeſſa fuerit hoſtes. Tanta enim eſt iſtorum nocendi cupiditas, vt nihil ſit à ſummo vſque deorſum, cui detrahere non conentur. Neque enim Deo, nec Virgini eius matri, nec apoſtolis, aut euangeliſtis, nec reliquis ſanctis, nec toti denique militanti eccleſiæ, quæ Chriſti eſt vnica ſponſa, parcere volunt: ſed contra eorum quenque impudenti temeritate oblatrant, & dente canino illum mordere nituntur. Hoc autem non leui animo, aut negligenti, & ignauo ſunt facere aggreſſi: ſed tanquam rabidi, & famelici canes omnia tentarunt, nullúm-*

que non mouerunt lapidem, vt quod mente conceperant ſcelus, opere perpetrarent. Vix enim vllum eſt tam turpe, aut execrandum, aut peſtiferum, abominabileque dogma ab antiquis hæreticis probatum, quod & ſi longiſſima obliuione ſepultum, iſti hæretici non ſint ſuſcitare conati, ſi inde telum aliquod ſe capturos ſperarũt, quo eccleſiæ catholicæ, aut ſummo illius præſidi vtcunque incommodare poſſent. Primatum Petri negant, omnibus chriſtianis ſacerdotia ſine diſcrimine tribuunt. Sacerdotes omnes pares epiſcopis faciunt. Antiquas omnes eccleſiæ ceremonias ab ipſis apoſtolis traditas, & ad hoc vſque ſeculum ſeruatas tollunt: & nouas quaſdam ab illis excogitatas inuehunt. Sacramenta eccleſiæ minuunt, quo pauciora peccatorum antidota illa retineãt. Vt autem nihil vtile ſe eccleſiæ detraxiſſe perſuaderent, ſacramentorum virtutem, atque potẽtiam negantes venenum veneno addiderunt. Totius cleri cœlibatum tollunt. Vota omnia Deo facta violare docent. Omnem monachatus religionem ab eccleſia reijciunt. Omnes laudes, quas voce, aut muſicis inſtrumentis eccleſia in templis Deo dicatis, ſtatis horis Deo cantare ſolebat, à ſuis templis procul relegarunt. Hic denique vnus eorum omnium ſcopus fuit, vt totum eccleſiæ ordinem à Chriſto ipſo ſaluatore noſtro inſtitutum, & ab eius apoſtolis ad hoc vſque ſeculum obſeruatum euertere poſſent, & nouam quandam nobis fingerent eccleſiam, talem, ac tam male inſtitutam, tamque deformem, vt tu chriſtianiſſime Imperator pro tua prudentia, & bonitate, non patereris talem eſſe vllam quamlibet rem-

publi

*publicam tibi ſubiectam. Quod autem tam anxie optauerunt, Deo permittente, & dæmone illorum patre improbe ſolicitante, magna ex parte (proh dolor) aſſecuti ſunt. Nam virulentum eorum dogma, quod Paulo teſte, vt cancer ſerpit, tam ſæue, atque potenter graſſatum eſt, vt vix vlla ſit iam chriſtiani nominis prouincia, cuius pars aliqua non ſit hac peſte infecta. Vt autem his tam truculentis, & mortis auidis hoſtibus occurreretur, multi viri catholici, & docti ex toto orbe chriſtiano ſe oppoſuerunt pro muro eccleſiæ, qui verbo, & ſcripto contra mortiferas eorum doctrinas acerrime pugnarunt. Scripſit primus omnium vir doctiſſimus Ioannes Echius multa contra illos volumina, qui etiã cum ipſo huius factionis principe Luthero primus etiam publice diſputauit. Scripſere deinde Ioãnes Faber Viennenſis epiſcopus, Gaſpar Sagerus ordinis minorum, Ioannes Cochleus, Conradus* Kolin *Vlmenſis, Ioannes Deitembergius, Conradus Vuimpinenſis, Hieronymus Enſer, Ioannes Menſingus, aliique multi Germani ſcripſiſſe feruntur, quos nec nomine noui. Neque ſoli Germani, apud quos primum hæc peſtis eſt orta, contra hos hæreticos ſcripſerunt. Sed ex omni natione, quæ Chriſtum agnoſcens ab illo nomen accepit, multi viri doctiſſimi cateruatim contra hos pernicioſiſſimos eccleſiæ hoſtes plurima, & varia volumina ediderunt, quibus multa dexteritate ab huiuſmodi perduellionum impetu furioſo eccleſiam catholicam propugnare, defendere, atque dilatare conati ſunt. In Germania ſiquidem inferiori, quæ ſuperiori proxima eſt, Iacobus Latomus, Albertus Pighius, Iacobus Hoch-*

ſtratenſis ordinis prædicatorum, & alij multi ſcripſere, quorum omnium catalogum texere, faſtidioſum eſſet. In Anglia ſcripſit primus ipſe Rex Henricus huius nominis octauus, qui ſi recte ſibi conſuluiſſet, à recta, quam tunc cognoſcebat, fide nunquam defeciſſet. Poſt Regem ſcripſit Ioannes Fiſcherus tunc Roffenſis epiſcopus, & Poſtea S.R.E. preſbiter Cardinalis: vir ſanctitate perinde ac doctrina clariſsimus, dignus certe, qui inter ſanctos martyres recenſeatur, quem ſenio confectum ſcimus pro fide Catholica libenti, & alacri animo ceruicem gladio ſuppoſuiſſe. In Gallia, quamuis ipſe non Gallus, Iodocus Clithoueus Neoportuenſis multa volumina contra recentes hæreticos ſcripſit. Poſt illum Hieronymus ab Hangeſt, Nicolaus Grandis ordinis minorũ in commentarijs quæ edidit ſuper epiſtolã ad Rom. & ſuper epiſtolam ad Heb. alijq́; multi ſcripſere. In Italia primus, quem ſciam, ſcripſit Sylueſter de Prierio magiſter ſacri palatij. Poſt iſtum Ambroſius Catharinus Senenſis, ambo ex ordine prædicatorum, Albertus Pius olim Carporum comes. Ex Hiſpanis, eo quòd nationi huic ſatis bene alioqui proſpectum erat, & cautum, pauci hactenus, doctiſsimi tamen, contra hos hæreticos ſcripſerunt. Dominicus Soto ex ordine prædicatorũ, qui cathedram Theologiæ in inſigni Salmanticenſi gymnaſio, ante multos annos perpetuo regendam ſucepit, in Tridentino concilio quo ex mandato tuæ Cæſareæ maieſtatis nunc agit, opus inſigne de natura, & gratia contra hos recentes hæreticos edidit. Andræas de Vega ordinis minorum, vir trium linguarum peritus, in hoc etiam concilio Tidentino ad

quod

*quod ex mandato Sereniſsimi Philippi tuæ Cæſareæ Maieſtatis primogeniti ſimul mecum fuit deſtinatus, librum de fide iuſtificante multa doctrina refertum aduerſus Lutheranos edidit. Ego denique iſtorum omnium minimus magnum quoddam opus ante aliquot annos edidi, in quo omnes hæreſes, quæ à Chriſti ſaluatoris noſtri in cœlos aſcenſione ad hoc vſque ſeculum Eccleſiam inuaſerunt, congeſsi contra illas omnes ſingulatim diſputans, illarumq́; omnium primos Duces, atq; parentes prodens: vt vel ſic omnibus palã facerem, recentes hæreticos à fecibus olim ab eccleſia reiectis ſuas hæreſes hauſiſſe. Verum & ſi ab his omnibus, aliiſq́; multis doctiſsimis viris tã dextre pugnatum ſit, vt plane, & aperte de his Eccleſiæ hoſtibus triumphauerint, nunquã tamen hi reſipuerunt, aut inſanire deſierunt. Quoniam tanta eſt illorum obſtinata impudẽtia, & impudens obſtinatio, vt quãuis aperte victi nunquã tamen cedere voluerint, imò potius duriores inde effecti, & in ſua ſẽtẽtia pertinaciores inſaniã ſuã indies auxerũt, tam nouas tãq; diuerſas quotidie inducendo doctrinas, vt nihil aliud illos excogitare merito credamus, quam quomodo eorũ quilibet plus poſsit Eccleſiæ nocere. Nã & ſi inter illos ſæpe (vt ſolẽnẽ ſemper fuit hæreticis) de doctrina non cõueniat, adeo vt plus alter eorũ ab altero diſtet, quàm vterq; illorũ ab eccleſia: de hac tamen re inter eos omnes cõuenit, & hæc amicitiæ inter eos ineundæ potiſsima cauſa, & partæ amicitiæ fortiſsimum vinculum, ſi ſummo Eccleſiæ præſidi ſimul omnes detrahant, illius poteſtatem eneruent, illius mandatis reluctentur. Iſti ſunt vere ſerpentes illi, quos Deus per*

*Hieremiam prophetam minatus eſt ſe nobis miſſu-*
Hiere.8 *rum, quibus (vt ille ait) non eſt incantatio. Nam furor iſtis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ obturantis aures ſuas, quæ non audiet vocem incantantis, & venefici incantantis ſapienter. Cum itaque re ipſa mihi iam bene compertum eſſet, nihil iſtis blanda prodeſſe fomenta, neceſſarium eſſe cenſui acerbioribus vti medicaminibus, vt iam non verbis: ſed fuſtibus, & flagellis, & gladijs contra illos ageretur, vt pœna illos faceret ſapientiores, qui benignitate illis exhibita abutentes in ſua hactenus perſtitere inſipientia, & vexatio daret illis intellectum, quem nimia manſuetudo præſtare non potuit. Hanc tamen vexationem hæretici formidantes, vt ſe ab illa eripere valerent aſtutia ſerpentina, docuerũt illicitam eſſe hæreticorũ punitionẽ, tyrannoſq; potius quàm Reges eſſe dixerunt eos, qui hæreticos puniunt, aut pœnis, & cruciatibus illos ad fidem tenendam cogunt. Hac enim via putarũt Chriſtianorum Principum animos ab ipſorum punitione deterrere, & prorſus reuocare: vt vel ſic impetrata, aut potius extorta impunitate liberius quotquot vellent, poſſent verbis, & ſcripturis hæreſes docere. Hac igitur cauſa ego motus de pœnis, quæ hæreticis merito debẽtur longo tractatu in hoc opere diſſerere ſtatui, vt Principes Chriſtiani de hæreticorum punitione bene perſuaſi, nullam illarum pœnarum, quas iura contra hæreticos decernunt, prætermitti patiantur, quin illam pertinacibus quibuſcũque hæreticis, & obſtinatis infligere iubeant: vt pœnarum metu illi coerceantur, ne ſimiles nouitates, & inſanias effutire audeant, &*

*ſic*

*ſic tandem à ſuis erroribus reſipiſcant. Etſi forte illi (quod Deus pro ſua clementia auertere dignetur) Pharaonem imitantes tanquam malleatoris incus indurati fuerint: alij tamen (vt credere par eſt) alieno periculo ſapientiores erunt. Hoc autem opus, quod iam, Deo authore, ad vmbilicum vſque perduxi, tibi ſoli, Chriſtianiſsime Cæſar, merito dicandum eſſe cenſui, qui tam feruẽtem habes fidei catholicæ zelum à maioribus tuis veluti hæreditario iure deriuatum: vt pro fide tuenda, aut propaganda nullos vnquam recuſaueris quãlibet duros, & immenſos ſubire labores. Nam ab eo tempore quo primum Imperatorum celſitudo Chriſti ſe ſubdidit humilitati, & ab illo nomen accepit, nullus vnquam fuit Imperator (abſit precor verbo adulationis ſuſpitio) qui pro Chriſtianæ religionis tutela, & dilatatione tot, tãtiſque ſe obiecerit laboribus, etiam ſi Carolus ille vere Magnus, cui tu & ſanguine, & patrimonio, & dignitate, & nomine ſuccedis, inter eos recẽſeatur. Plures enim, quàm ille prouincias pro religione tuenda penetraſti, multo pluries maris pericula ob eandem cauſam nõ ſolum tentaſti, ſed ſubiiſti. Hoſtibus Chriſtianæ religionis multo fortioribus occurriſti, quàm ille vnquam fecit. Per tot varios caſus, & por tot rerum diſcrimina pro Chriſtianæ religionis tutela intrepidus peruagaſti, vt Herculem illum, quem poetæ monſtrorum domitorẽ finxerũt multis paraſanguis antecedere mihi videaris: præſertim cũ tu ad domãda ea monſtra, quæ animas trucidare ſolent, illos pertuleris labores, quos pro domãdis illis, quæ ſolis corporibus nocere poterãt, Herculẽ toleraſſe Gentiles falſo dixerũt. Hoc*

*ſolum in te, & tuis meritis deſyderari poſſe cõſydero, vt geſtorum tuorum parem ſcriptorem haberes, qui digna factis tuis referre valeret, & illorum gloriam poſteris ſuauiſsime decãtaret. Talem, inquam, qualem immerito habuerunt Achilles, & Vlyſſes: aut talem certe ſcriptorem, qualem Alexander ille cognomento magnus ad ſui corporis imaginem exprimendam elegit pictorem. Iuſtum quippe eſſet, vt tantorum geſtorum tuorum imago non niſi ab eloquentiſsimo poeta, aut oratore depingeretur. Omitto hic Turcam potentiſsimum, atque ferociſsimum Chriſtiani nominis hoſtem à te apud Viẽnam glorioſe fugatum, & Tunetum à te ſub feruẽtiſsimis ſolis ardoribus expugnatum, & à manibus Barbaroſſæ potentiſsimi tyranni ereptum, aliáſque multas de Turcis, & Sarracenis terra, & mari per Duces tuos habitas victorias. Ea ſolum, quæ pro hæreticorũ reductione, vt eos ad reſipiſcentiam, aut alliceres, aut cogeres, patientiſsime tolerasti, tot, ac tanta ſunt, vt immortalem per illa ſis iam apud poſteros gloriam aſſecutus, & perpetuam à Deo ſis tandem accepturus coronam. Sæpe enim relicta Chriſtianiſsima Imperatrice coniuge tua, quæ tibi chariſsima erat, relicto etiam Hiſpaniarum potentiſsimo regno, quod ipſa coniuge, & filijs multo charius eſſe oportebat, perhorrendas maris tempeſtates, & aſperrima montium itinera Germaniam adiſti, vt magnam illius partem, quæ ab Eccleſiæ vnitate ſe ſubtraxerat, eidem reconciliares. Qua in re illum verum paſtorem optime expreſsiſti, atque effigiaſti, qui nonaginta nouem*

*uem*

*uem oues, quas paſcendas ſuſceperat, in deſerto reliquit, vt centeſimam, quæ perierat, inueniret. Sæpiſſime pro diſſidijs religionis componendis, quæ plurima vbique in Germania ſcatebant, Comitia, quæ nunc Diætam vocant, ex tota illa inclyta natione celebraſti: bis, aut ter Vuormatiæ, bis etiam Auguſtæ, totidem Ratiſponæ, & neſcio an pluries Spiræ. In his omnibus vere chriſtianum agens imperatorem, aliquando illos arguiſti: ſæpe iuſta Pauli conſilium obſecraſti, aliquando cum maxima modeſtia corripuiſti, ſperans, vt aliquando Deus illi pœnitentiam daret, & ſic illi reſipiſcerent à laqueis Diaboli, à quo captiui tenebantur. Tam modeſtum quidem te illis tribuiſti, vt multis viſus fueris nonnihil tuæ Imperiali celſitudini pro illis recuperandis detraxiſſe. Sed qui hoc tibi, Chriſtianiſſime Cæſar, exprobrabant, nõ attendebant quanta ſint tolleranda, vt errabunda ouis inueniatur, & ad gregem, vnde neſcia diſceſſerat, reducatur. Verum hi, pro quibus tu illorum ſaluti conſulere optans, tot, tantáque perpeſſus es, vt nihil, quod Chriſtianum Principem deceret, omiſiſſe videaris, beneficium non agnouerunt: ſed benignitate tua abutentes in peius quotidie profecerunt. Nam qui antea ſolam Eccleſiæ poteſtatem negabant, & ſolum illius iugum, quod diu antea portauerant, à ſe excuſſerant, poſt modum ad tantam rebellionem proruperunt, vt tibi ipſi de illis optime merito, & cui ſe firmiſſimo ſacramento ad obedientiam obſtrinxerant, tam impudenter pro multis alijs rebus, & pro Chriſtiana potiſſimnm religione multi ex illis rebellarunt, vt non ſint veriti aduerſus tuam imperialem Maieſtatem exercitum cogere, & te ad publicum*

*certa*

*certamen prouocare. Hanc autem tantam ferociſſimæ gentis rebellionem, tanta prudentia, & fortitudine repreſsiſti, vt glorioſum de illis omnibus ſis aſſequutus ſine ſanguine Triumphum. Illa enim ſemper apud omnes fuit glorioſior, & celebrior habita victoria, quæ fuit minus cruenta. Optimam igitur perpetuáque laude dignam, inuictiſsime Cæſar, adeptus es nunc de hoſtibus victoriam, qui primis huius rebellionis Ducibus vi, & armis captis, reliquos omnes, vt præteritæ coniurationis veniam ſupplices peterent, & iuſsioni tuæ humiles parerent, ſine ſanguinis effuſione coegiſti. Reliquum eſt, vt illos omnes ad gregem Dominicum vnde diſceſſerant, redire: & iugum Eccleſiaſticæ obedientiæ, quod diu ante reiecerant, ſubire cogas: & pœnis vrgentibus illos in ſuſcepta ſemel fide perpetuo contineas, prout Hiſpanos gentem non minus liberam, atque ferocem in tua obedientia, & vera fide catholica hactenus ſeruaſti. Precor tamen Cæſaream Maieſtatem tuam, vt hæc non ideo à me dicta eſſe putes, vt meis adhortationibus te quaſi nolentem trahere velim: ſed vt vltro currenti calcaria addam. Vt autem hoc, quod optamus, facile præſtare poſsis, nobis omnibus incumbit Deum precibus ſolicitare, vt te diu incolumen ſeruet, tuiſque ſanctis conatibus, vt hactenus fecit, ſemper faueat. Vale Chriſtianiſsime Cæſar, &, vt meum hunc laborem boni conſulas, oro. Ex tua Salmantica, decima octaua die Octobris. Anno Domini*

1547

# TESTIMONIVM EXAMINATIONIS, & approbationis huius operis factæ per Ordinarium Salmanticenſem.

*CVm huius libri, de iuſta hæreticorum punitione inſcripti, cenſuram, admodum Reuerendus Doctor Quodorniga, huius Salmantinæ diœceſis Vicarius, & Officialis ordinarius, meæ concrediderit Fidei, ac proinde eundem Librum uiderim, perlegerim, ac plene excuſſerim, affirmo, teſtimonióque meo declaro omnia in eo tradita pia eſſe, orthodoxam Fidem ſtabilientia, atque contrarias hæreſes ſtirpantia, mores inſuper ſynceros inſtituentia; oppoſitos uero radicitus euellentia. Quæ omnia ad hunc maxime ſcopum miro ſunt ingenio perfecta, atque diligenti induſtria elaborata. Vnde tantum abeſt quidquam in eo eſſe Catholicæ fidei, Chriſtianæue religionis pietati, aut ſanctis moribus, uel repugnans, uel diſſonum: ut ab omnibus probandus ſit iure optimo liber iſte, & accipiendus: quippe qui & in fide conſtantes, & firmos teneat, & firmiores reddere ualeat, uacillantes uero, ac deuios confirmat, ad rectúmque iter reducit; maxime tamen eis, quibus ueræ Fidei eſt demandata inquiſitio, utilis eſt, ac plane neceſſarius. Nempe eoſdem inſtruit, necnon qua ratione officium ſuum iuxta diuinas regulas peragendum ſit, ſingulari quadam dexteritate, & perſpicuitate eis indicat, & uelut digito demonſtrat. Eccleſiaſticos etiam Principes,*

pariter

*pariter & omnes animarum curam agentes, inſtituit, inſuper & eorum graue, & maximum onus ob oculos ponit, modum deinde, quo plene ſuo poßint ſatisfacere officio, aperte docet. His adde, quòd & concionatores uerbi Dei grauiter, & ſapienter admonet, quo pacto officio prædicationis illis commiſſo (prout iuxta ſacras regulas tenentur) reſpondere poßint ut animarum ſaluti, quàm potißimum optare debent, Deo adiutore proſpicere poßint. Quod ſane teſtimonium, quoniam uerum eſt, ſubſcriptione manu meæ confirmare decreui. Datum Salmanticæ tertia die menſis Iunij. Anno Domini*

1547.

Magiſter Franciſcus Sancho, Cathedraticus Salmanticenſis.

TESTIMONIVM EXAMI-
nationis & approbationis huius ope-
ris factæ per Miniſtrum Gene-
ralem Ordininis Mi-
norum.

IN Chriſto ſibi chariſsimo, Venerando Patri Fratri Alfonſo de Caſtro, ordinis minorum, Obſeruantiæ regularis, prouinciæ diui Iacobi, prædicatori, ac lectori eruditiſsimo, Patríque probatiſsimo, Frater Ioannes Caluus totius eiuſdem ordinis generalis Miniſter, ac ſeruus, Salutem in ſalutis ipſius Autore, Domino Ieſu Chriſto.

Tanta eſt ingenij tui facunditas, & vbertas, vt continuis lucubrationibus, ſtudiis, ac compoſitionibus vacans, noui indies aliquid in lucem edere ſtudeas, Cum igitur volumen quoddam, tres libros complectens, quos De iuſta hæreticorum punitione inſcripſiſti, inſuper compilaueris, ipſúmque ad Dei optimi maximi honorem, Chriſtianæ totius reipublicæ, ac noſtræ Franciſcanæ religionis decus, ac communem legentium vtilitatem, typis excuſum in lucem prodire cupias, Nos, qui præfatum volumen venerando Patri Fratri Andrææ de Vega, prælectori Salmanticenſi doctiſsimo, examinandum dedimus, ipſumque (vt ipſe nobis retulit) in omnibus, & per omnia Catholicæ, ac orthodoxæ patrum doctrinæ conſonum ac conforme comperimus,

tantum theſaurum hactenus abſconditum, diutius latere nolentes: vt nobis ipſis ac tibi morem geramus, harum ſerie literarum, cum ſalutaris obedientiæ merito, copiam tibi facimus vt memoratum volumen impreſsioni tradere queas. Vale in Domino, ac ipſum pro nobis deprecare. Datis Tridenti, Die 27. Iulij. Anno 1546.

*Frater Ioannes, qui ſupra manu propria.*

# F. FRANCISCVS MENEſius fratri Alfonſo à Caſtro patri perquàm Reuerendo ac eruditiſsimo

S. P. D.

CVM *vidiſſem iampridem neq; indiligenter euoluiſſem opus illud tuum mirabile aduerſus omnes hæreſes toto iam orbe celebratum, varijsq; typis excuſum, Alfonſe Pater longe doctiſsime, cœpi nunc legere recentiorem hunc librum quem De iuſta hæreticorum punitione inſcripſiſti, mecumq; mirari cum laboris aßidui pertinacem conſtantiam, tum fidelis animi piam deſtinationem, deinde ordinis ſibi non diſſo-*

*nam congruentiam , poſtremo velut cæterorum condimentum feſtiuiſsimæ phraſeos cultum atque politiem. Idcirco autem cœpiſſe me dixerim: quod hiſce delicijs forinſecus oblectatus, operis adyta atque profunda penetrare auſus non fuerim. Quippe quæ præter theologicam maieſtatem , inſignem quendam vtriuſque iuriſperitum, atque in diſciplinis alijs non ſegniter exercitatum vehementer efflagitant. Cuiuſmodi viro, vbicunque tandem is inueniri poßit, reliqua omnia & expendenda & ebuccinanda relinquo. Nam, vt de vna ſolummodo particula, hoc eſt præfatione nonnihil attingam , quomodo ego dicam, quàm decenter in fronte ipſa Cæſaream maieſtatem compellas? Quàm acute hæreticorum omnium mentes denudas ac detegis? Quàm diligenter , è diuerſis*

*mundi*

mundi partibus veritatis defenſores colligis, ſuis dotibus, atque titulis ſingulis diſtributis? Quàm honorifice atque reuerenter Imperatoria geſta commemoras? Quàm piè atque prudenter eiuſdem maieſtatis præcedentem proceſſum vel excuſas vel interpretaris, vel quod tibi & ipſi veritati magis arridet, libenter collaudas? Quàm efficaciter tandem ad futuram executionem incitas atque hortaris? Non immerito ergo ſapientius trutinanti cætera miſſa facimus. Verum, vt partes meas intactas non prætermittam, omnino te ô Franciſcanæ militiæ adiuratiſſime cataphracte, macte, rerum ingentium præſtantiſſime author, orthodoxæ fidei propugnator inuicte, perfidiæ ſacrilegæ vniuerſalis deſtructor, impietatum cunctarum acerrime confutator, te inquam Dominicæ vineæ

*operoſiſsime cultor, monere, hortari, ob-teſtarique non deſinam, ut præclaris iſtiuſmodi facinoribus ſemper incumbas: quo & polorum celſa tibi feliciter comparare, & religioni noſtræ ſanctiſsimæ ſplendorem non vulgarem cumulare iugiter queas.*

*Vale.*

# INDEX CAPITVLORVM OMNIVM RERVM, QVAE IN TRIBUS huius operis libris pertractantur.

*Primus numerus caput, ſecundus paginam indicat.*

## Capitula primi Libri.

QVID ſit hæreſis. cap.j. pag.7
De malitia hæreſis quanta ſit. cap.ij. pag.18
De differentia inter propoſitionem hæreticam & erroneam, & temerariam & ſcandaloſam, & alias ſimilis notæ propoſitiones. cap.iij. pag.23
De multiplici via per quam conuinci poteſt, aliquam propoſitionem eſſe hæreticam. cap.iiij. pag.31
Quis poteſt de hæreſi iudicare, & ſententiam, cui omnes teneantur obedire, ferre. cap.v. pag.42
An Papa poſsit alicui committere poteſtatem cenſendi de fide, ita vt ea quæ à legato Papæ fuerint circa fidem definita, ſint ab omnibus pro vera fide tenenda. cap.vj. pag.52
Quis ſit dicendus hæreticus. cap.vij. pag.69
De ſolutione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur. cap.viij.pag.79
Quid ſit pertinacia & quis ſit pertinax cēſendus, vt per hoc merito hæreticus poſsit cenſeri. cap.ix. pag.85
Qualis debeat eſſe legitima admonitio, vt qui illam contempſerit, ſit merito pertinax cenſendus. cap.x. pag.94
De proteſtatione fidei ante aſſertionem hæreſis ab aliquo facta, an valeat ab hæreſeos nota illum liberare. cap.xj. pag.104
De blaſphemis an ſint hæretici cenſendi. cap.xij. pag.111
De ſortilegis & auguribus aliiſque diuinatoribus, an ſint

hæretici cenſendi. cap.xiij. pag.119
De magis an ſint hæretici dicendi, & velut tales puniendi. cap.xiiij. pag.126
De maleficis an ſint hæretici dicendi,& velut tales puniendi. cap.xv. pag.138
De lamiis & ſtrigis,an ſint hæreticæ cenſendæ. cap.xvj. pag.150
De credentibus,receptatoribus,fautoribus,& defenſoribus hæreticorum, an ſint hæretici dicendi & velut tales puniendi. cap.xvij. pag.164
Quod captus hæreticus nõ ſtatim puniendus eſt,ſed emendatio procuranda,& qualiter. cap.xviij. pag.174
Quod non ſit publice diſputandum cum hæretico, præſertim pertinace. cap.xix. pag.180
Quamuis non ſit abſolute bonum cum hæretico diſputare, eſt tamen bonum & ſanctum contra hæreticos ſcribere. cap.xx. pag.193
Quod hæreticus ſi reſipuerit, eſt ab eccleſia miſericorditer recipiendus. cap.xxj. pag.204
Quod hæretici primo ad fidem redeuntes, non ſunt omnes pariter & cum æquali miſericordia recipiendi. cap.xxij. pag.208
De apoſtatis, an ſint etiam cum ad eccleſiam redierint benigne & cum miſericordia velut cæteri hæretici recipiendi. cap.xxiij. pag.216
Si hæreticus reſipuerit,quid ab eo exigẽdum ſit, antequam ad eccleſiæ cõmunionem recipiatur. cap.xxiiij. pag.222

## Capitula libri ſecundi.

Quis merito ſit dicendus hæreticus incorrigibilis. cap.j. pag.229
Quod hæreticus relapſus merito cenſetur incorrigibilis,& quis ſit dicendus relapſus. cap.ij. pag.242
Quod iuſtum ſit & neceſſarium hæreticos punire. cap.iij. pag.253
Reſpondetur obiectionibus eorum qui pro hæreticorum impunitate contendunt. cap.iiij.pag.263
De hæreticorum pœnis, & primo de corporalibus,deinde de ſpiritualibus ſigillatim tractatur, & nunc primum de bonorum

bonorum temporalium confiſcatione. cap.v. pag.271
Quod hæreticus à tempore commiſsi criminis, amittit omnium bonorum ſuorum dominium, etiam ante iudicis declarationē, fiſcus tamen non poteſt bona apprehendere niſi poſt iudicis declarationem. cap.vj. pag.280
De ſecunda hæreticorum pœna, quæ eſt priuatio cuiuſlibet dominij ſuper quoſcunque ſubditos. cap.vij. pag.292
Probatur manifeſtis rationibus iuſtam eſſe hæreticorum pœnam, de qua in præcedenti capitulo tractatum eſt. cap.viij. pag.305
De alia hæreticorum pœna quæ eſt infamia, & de cæteris quæ ex illa ſequuntur. cap.ix. pag.312
An iuſtum ſit vt propter hæreſim patris filius catholicus puniatur. cap.x. pag.322
Reſpondetur obiectionibus quæ in principio præcedentis capituli, pro parte contraria propoſitæ ſunt. cap.xj. pag.332
Quod hæretici ſunt mortis ſupplicio puniendi, ſiue talis mors gladio, aut ignē, aut alio quouis modo illis inferatur. cap.xij. pag.343
Reſpondetur obiectionibus eorum qui docent, hæreticos non eſſe morte plectendos. cap.xiij. pag.357
An liceat hæreticos bello oppugnare, poſtquàm de illorum pertinacia atque rebellione plene conſtiterit. cap.xiiij. pag.369
Quod hæreticorũ libri ſunt comburendi. cap.xv. pag.390
Reſpondetur aliquibus rationibus quibus aliqui probare nituntur hæreticorũ libros eſſe permittendos. cap.xvj. pag.403
An liceat alicui, cum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere. cap.xvij. pag.415
De ſpiritualibus hæreticorum pœnis: & primo de excommunicatione ex qua oritur altera quæ eſt priuatio ſepulturæ. cap.xviij. pag.424
An hæreticus poſsit poſt mortem excõmunicari. cap.xix. pag.432
Reſpondetur obiectionibus quæ afferri poſſunt pro his qui docent, hæreticum poſt mortem poſſe excommunicari. cap.xx. pag.439
An Epiſcopus aut quiuis alius ſacerdos factus hæreticus, amittat

amittat illam eccleſiaſticam poteſtatem, quæ à theologis dicitur poteſtas ordinis. cap.xxj. pag.450
An Epiſcopus factus hæreticus, eo ipſo amittat poteſtatem ordinis Epiſcopalis. cap.xxij. pag.460
An Epiſcopus effectus hæreticus ſit eo ipſo priuatus omni poteſtate iuriſdictionis, etiam ſi ſit Papa. cap.xxiij. pag.471
Reſpondetur rationibus quæ obiiciuntur ab his qui contrariam tuentur opinionem. cap.xxiiij. pag.447
An is qui nouit aliquem eſſe in hæreſim lapſum teneatur, etiam non requiſitus, illum iudici denunciare, ante fraternam illius correptionem. cap.xxv. pag.504
An filius accuſans aliquem parentum ſuorum de hæreſi, ſit ob hoc liberandus ab his pœnis quæ propter parentis hæreſim ſunt illi à iure inflictæ. cap.xxvj. pag.516

## Capitula libri tertij.

Multas eſſe vias docetur quibus commode poſſunt hæreſes impediri ne oriantur, & de vna illarum ſpecialiter diſſeritur. cap.j. pag.545
De prima extrinſeca hæreſum cauſa, quæ eſt defectus prædicationis verbi Dei, quæ ſi tollatur, multæ hæreſes deerunt. cap.ij. pag.557
De ſecunda cauſa ex qua hæreſes oriuntur, quæ eſt indifferens prædicatio per quoſcunque ſine vllo diſcrimine & ſine vlla examinatione. cap.iij. pag.569
De hæreſum cauſa, quæ eſt negligentia Epiſcoporū & aliorum eccleſiæ Paſtorum. cap.iiij. pag.584
De quarta hęreſum cauſa, quæ eſt multorum Epiſcoporum & aliorum ſacerdotum indignitas. cap.v. pag.604
De quinta hæreſum cauſa, quæ eſt ſacræ ſcripturæ tranſlatio in linguam vulgarem. cap.vj. pag.619
De reſponſionibus quorundam argumentorum, quibus aliqui probare nituntur, bonum eſſe vt ſacræ literæ in linguam vulgarem transferantur. cap.vij. pag.634
De vltima hæreſum cauſa, quæ eſt aſsidua & incauta in libris gentilium hominum lectio. cap.viij. pag.646
De remedio contra præfatam hæreſum cauſam. cap.ix. pag.657

# F. ALFONSI DE CASTRO ZAMORENſis, ordinis minorum de obſeruantia, in tres libros, quos de iuſta hæreticorum punitione edidit,

## PRAEFATIO.

*VARIAE ſunt & ex diametro pugnantes de hæreticorum punitione ab aliquibus data cenſura, quibus etſi extremæ illæ ſint & longiſsimæ ab æquitate recedentes, patroni tamen non deſunt, qui nunc illarum vltro ſuſcipiant tutelam, & illis pertinaciſsimè fauere conentur. Sunt enim aliqui multum de Phariſæorum ſupercilio habentes, adeo moroſi, & intractabiles, vt hæreticos omnes irreconciliabili odio, & ſine vlla punitionis lenitate perſequendos eſſe cenſeant. Cùm aliquem in hæreſim lapſum eſſe ceperint, mirum in modum lætantur, ſicut exultant victores capta præda quando diuidunt ſpolia, & illico impotenti quodam furore agitati, mille in illum conijciunt conuitia, mille illi in faciem dicunt contumelias, & tandem citiſsimè illum igni tradendum eſſe decernunt. Hoc enim hæreticorum odio quaſi quodam certiſsimo, & indubitato Symboloſæ fidei Catholicæ ardentiſsimos zelatores, propugnatoréſque conſtantiſsimos alijs oſtendere conantur: tanquam ſi fides Chriſtiana ſecum neceſſario conne-*

*xum haberet furorem,& omnẽ prorſus à ſe reijceret mãſuetudinem,& correctionis lenitatem. Vt tamen hos, qui non vſquequaque à vera iuſtitiæ regula aberrant, aliqua ex parte conſolari poſſim, fateor quidem illos zelum fidei Catholicæ habere: verũtamen non ſecundum ſcientiam illum moderantur, atque temperant. Quia volentes iuſtitiam ſuam ſtatuere, iuſtitiæ Dei obliuiſcuntur. Nam iuſtitia Dei, quam*
2. Ti. 2. *Paulus docet eſt, vt cum modeſtia corripiãtur ij, qui reſiſtunt veritati, ne quãdo det illis Deus pœnitentiã ad cognoſcendum veritatem,& reſipiſcãt à Diaboli laqueis à quo captiui tenẽtur ad ipſius voluntatem. Bonum quidem rectorem decet, vt ex ſua infirmitate aliorum infirmitates penſans, magis per humilitatis,& manſuetudinis lenimentum ſtudeat errantes ab erroris laqueo eripere, quàm per auſteritatem in foueam perditionis propellere. Sæuus quidem & plus ſatis acerbus merito cenſebitur chirurgus, qui nulla prorſus adhibita fomentorum lenitate, nulliſque alijs tentatis remedijs omnia vulnera aduſtionibus curare niteretur. Nam prius blanda oportet adhibere vulneri medicamenta,& experiri an vllis poſſit vulnus lenibus ſanari fomentis, quæ cum nihil proficere poſſe ex re ipſa intellexerit, tunc bonum erit acerbioribus vti medicamentis,& partem illam infectam, ſi res deſperata fuerit, reſecare, ne virus ipſum in reliquas corporis partes graſſetur,& ſic totũ corpus inficiat,& perdat. Hoc exemplum imitantes ij, penes quos eſt ius,& poteſtas de hæreticorũ punitione cenſendi, deberent prius eorũ, qui in hæreſim lapſi ſunt læſas ſanare conſcientias, ſerpentia auferre vlcera,*

*adurere aliqua non abſcindere: tandem quod ſanari non poſſet cum dolore reſecare. Qui hæreticos primo congreſſu contumelijs afficiunt, & nullis prius tẽtatis remedijs, quibus illos ad Catholicæ eccleſiæ gremium reducere poſsint, ſtatim è vita tollendos eſſe decernũt non ſanare: ſed occidere optant. Hos enim redarguit Deus per Ezechielem prophetam dicens. Quod infir* Eze. 34 *mum fuit, non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis: quod confractũ eſt, non alligaſtis, & quod abiectum eſt, non reduxiſtis: & quod perierat, non quæſiſtis. Sunt rurſus alij prorſus contrariam docentes ſententiam, qui nequaquam pati poſſunt, vt hæretici quãlibet pertinaces pœna aliqua puniantur: & ob eã cauſam Catholicam eccleſiam nigro carbone notãt, quod varia pœnarũ genera huiuſmodi hæreticis contra ius, fáſque (vt aiunt) decretis editis illa ſtatuerit. Reges, ac cæteros Chriſtiani orbis Principes, propterea quòd hæreticos puniunt, & verberibus illos ad fidem, quam in baptiſmo ſuſceperunt, tuendã cogunt, tyrannos vocant. Qui ita ſentiunt, ſi aliquis in hac parte permittitur coniecturis, aut ſuſpitionibus locus, non aliorum: ſed ſuam cauſam mihi tueri vidẽtur. Nam ideo illos ita docere ſuſpicor, vt impunitate hæreſibus conceſſa, liberius quas voluerint, poſsint hæreſes, aut verbo prædicare, aut ſcripto docere. Optant quidem illi eas, quas contra eccleſiæ Catholicæ fidem mente cõceperunt ſententias in publicum effundere: ſed metu pœnæ coerciti mutire non audẽt. Et ob hãc cauſam male illos habet hæreticorum punitio, quæ illorum effrænatam compeſcit dicendi, ſcribendíque libidinem. Hæreticos igitur ideo impunitos eſſe relin-*

*quendos aliqui cõtendunt, & vt vel hac via ſibi ipſis impunitatem acquirant, qua adepta libere poſſint, quicquid libuerit docere. Harum duarum tam diuerſarum, ſecúmque pugnantium ſententiarum: altera propter acerbiſſimam illius auſteritatem: altera ob nimiam remiſſionem, pernitioſámque indulgentiam deſerẽda mihi videtur. Inter has igitur mediã in hoc opere docere ſtatui, quæ ab vtraque longe diſcedat, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtrã declinans. Potiſſimus tamen huius noſtri operis ſcopus eſt: cõtra eos, qui hæreticorum impunitatem docent, pro Catholica eccleſia, veluti filius pro matris honore pugnare, cauſámque illius pinguiori, qua potuero Minerua agere, vt oſtendã nihil illam iniuſtum, nihilque, quod veram matrem dedeceat illam ſtatuiſſe. De qua re nullus vnquã (quod ſciam) ante me diſſeruit. Nam etſi aduerſus eos, qui hæreticorũ impunitatem docẽt, multi theologi Catholici, & docti hoc noſtro ſeculo ſcripſerunt, qui hæreticorum punitionem multis, euidentiſſimiſque rationibus iuſtiſsimam eſſe perſuaſerunt, quod tamẽ iuſtæ ſint omnes illæ pœnæ, quæ iure canonico & ciuili aduerſus hæreticos decretæ ſunt: nullus eorum, quos hactenus videre licuit, probauit: nec de illa re vllus vnquam illorũ diſſeruit. Quæ res certe non erat prætereũda, præſertim cum multi ſint hoc noſtro ſeculo, qui illas iniuſtas eſſe pertinaciſsime contendant. Scio pleroſque iuris peritos de huiuſmodi pœnis ſatis ſuperque diſſeruiſſe, nullus tamen eorũ, quos nouerim, vel aliquam ſuæ diſputationis partem ad hunc ſcopum direxit, vt omnes illas pœnas iuſte hæreticis irrogatas eſſe probaret. Suſpicor hac occa-*

*ſione*

*ſione ab illis omnibus hanc diſputationem fuiſſe omiſſam, quod impium illi autumant, de legum bonitate, & iuſtitia diſputare, quas omnes ſanctas eſſe cenſent, & perinde ac diuina oracula venerandas. Sint licet illæ ſanctiſsimæ, non deſunt tamen, qui nigrum illis præfigere thita non verentur. Harum igitur legum, quæ hæreticis pœnas aliquas decernunt, tutelam ab omnibus deſertã ego hac intentione impræſentiarum ſuſcipio, vt illas omnes iuſtiſsime inflictas eſſe non ſolum pro viribus tuear: ſed alijs etiam vt in eandem tranſeant ſententiam vrgentiſsime Deo fauente perſuadeam. Vt autem rem hanc pie, & plene abſoluere poſsim, tribus libris opus hoc partiri decreui, quibus quicquid ad hãc rem ſpectat, comprehendi poſſe ſum arbitratus. Primo libro de ipſis hæreticis diſſeram, & oſtendam, qui ſint illi, & quomodo ſint de ſuis hæreſibus legitime admonendi, vt ſi forte ſuo agnito errore ad viam voluerint veritatis redire, doceamus qua benignitate, & miſericordia ſint ab eccleſia recipiẽdi. Altero mox libro de illis hæreticis, qui ſuas tam mordicus hæreſes tenẽt: vt ab illis nequaquam auelli poſsint, pertractabo: & pœnas, quæ ſunt illis à iure decretæ, ſigillatim recenſebo: quibus ad amuſsim declaratis, eas omnes iuſtiſsime inflictas eſſe multis euidentiſsimisque rationibus Deo adiutore cõuincam. Tertio denique libro vias aliquas oſtendam, quibus mea ſententia obuiari poteſt hæreſibus, ne vlli deinceps inter Chriſtianos oriantur hæretici, quos eccleſiæ præſules, & mundi Principes citra remiſsionis, & ignauiæ notam nõ poſsint relinquere impunitos. Ante omnia tamen theologos, & iuriſperitos, quibus omnibus opus*

*hoc profuturũ ſpero, exoratos eſſe vellem, vt ſi illorum alteruter in hoc opere legens aliquando circa notiſsima ſuæ facultatis principia ampliorem forte, quàm ille vellet ſermonem me feciſſe viderit, non ideo ſuccenſeat mihi, aut opus hoc contemnat: ſed illa non ſibi, ſed alterius facultatis hominibus me ſcripſiſſe intelligat. Sunt enim aliqua iuriſperitis notiſsima, circa quæ parum verſantur theologi. Sunt rurſus alia theologis apertiſsima, etiam ex his, quæ ad hæreticos ſpectant, quæ non ſunt ita iuriſperitis manifeſta. De quibus omnibus cum ſim in hoc opere diſputaturus, ne forte in eam, quam alijs parare intendo incidam foueam, illud in primis teſtor me nolle quicquam aduerſus Catholicæ eccleſiæ doctrinam ſentire: ſed eiuſdem eccleſiæ iudicio, & cẽſuræ opus hoc, & meipſum totum ſubijcio. Quod ſi forte, prout ſunt intellectus humani fallaces, ab illa ſententia, quam Catholica docet, & tenet eccleſia aliquando in hoc opere me deuiare contigerit, vt id non ex induſtria: ſed per ignorantiam, aut negligentiam me dixiſſe arbitrentur, omnes exoro. Et illud ex nunc pro recantato haberi peto: quoniam in verba eccleſiæ Catholicæ iuraui, & in obſequium Chriſti illius ſponſi, qui illam iugiter docet, intellectum meum iamdudum in captiuitatem redegi. Ob quam cauſam omnibus eccleſiæ Catholicæ definitionibus veluti diuinis oraculis fateor me eſſe obedire paratum.*

F. AL

# F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA HAERETICORVM PVNITIONE,

## LIBER PRIMVS.

*Quid ſit hæreſis.* CAPVT I.

DE hęreticorum punitione tractaturus ab hæretici definitione exordiri debuiſſem, vt inde omnibus pateret quid ſit id, de quo pręſentē ſuſcipimus diſputationē. Verum quia omnes, qui B vocis etymologiam, vel mediocriter agnoſcunt, optimè norunt hanc vocē, hæreticus ab hęreſi deduci: ideo pręſentem diſputationem longius petendam eſſe cenſui, vt ab hæreſis definitione illam auſpicarer: & inde ad hæretici definitionem manifeſtandam facilius proficiſcerer. De hac re & ſi in opere illo, quod aduerſus omnes hæreſes edidi abunde pertractauerim, nunc tamen fuſius, & exactius dicere ſtatui, propterea quòd quæ nunc agimus, eò tendunt: vt his, qui de hæreticis iudicare, & illos punire habēt, notum eſſe poſsit, quali nota omnes circa fidem errantes innurere debeant. Quę omnia ſcire huiuſmodi iudicibus eſt valde neceſſarium, ob id ſolum, quod non omnes errores etiam ſi illi de rebus fidei tractent, ſunt æqua lance penſandi. Prius igitur nudam nominis ſignificationem explicemus, & inde veram hæreſis definitionem melius inueſtigare poterimus. Hæreſis cum non Latina, ſed Græca vox ſit illius etymologia, & ſignificatio à Græcis petenda eſt, non autem à Latinis, prout quidam parum in ſermone aut Græco, aut Latino eruditi de hæreſi differentes faciunt, qui hæreſim ab hęrendo dedu-

cunt,atq; ob id aliquam aſſertionem hæreſim dictam eſſe C putant,quod quis ſuo tãtum innitens iudicio, illi pertinaciter adhæreat. Hanc vocis bellam etymologiam reddit Petrus de Palude in quarto ſentẽtiarum diſtinctione xiij. Hoſtienſis vero in ſua ſumma deducit hanc vocem hæreſis ab erciſcor, quod priſco vocabulo ſignificat diuidere. Sed iſta multo magis ridẽda eſt etymologia, quàm præcedens quod facile intellexiſſet,ſi conſideraſſet, quod huius vocis hereſis prima ſyllaba ſcribitur per diphtongum,æ,& cum aſpiratione. At hęc vox,erciſcor,nec diphtongum habet in principio nec aſpirationem. Abbas in cap.firmiſsime,de hæreticis, triplicem aſsignat deriuationẽ huius vocis hæreſis. Dicit enim eam deduci ab hoc verbo adhæreo,vel ab hoc verbo erciſcor,vel ab hoc verbo erro. Non quidem miror, quod hæc ignorent, quæ ſuæ profeſsionis non erant: ſed miror,quòd quę ignorabant,non ſunt veriti tanta cum authoritate docere. Iuſtum quidẽ fuiſſet,vt de hac re,quam prorſus ignorabant, viros doctos conſuluiſſent, à quibus edocti potuiſſent poſtea ſine rubore alios docere. His igitur,& aliis eiuſdem farinæ huius vocis etymologiis reiectis,dicimus hæreſim Græcè idem eſſe, quod electionem D Latinè. Nam hæreſis ab αἱρῶμαι verbo Græco deducitur, quod Latinè verſum ſonat idem quod eligo. Et ob hanc cauſam philoſophorum ſententiæ, aut opiniones hæreſes quandoque dicuntur:quia eam,quæ ſibi magis placebat,il-

*Cicero* lorum quiſque eligebat ſententiam. Sic enim Cicero in paradoxis ait. Cato in ea eſt hęreſi,quæ nullum ſequitur orationis florem. Hæreſim dixit pro electione,quia talem dicendi ſtylum ſibi elegerat Cato, qui nullum prorſus orationis florem haberet. Quia igitur hęreſis electio eſt,fit,vt Chriſtianorum fides nũquam hæreſis verè dici poſsit. Hæc enim non ex hominis arbitrio pendet, neque ingenio humano inuenta eſt: ſed Deo inſpirante & reuelante eſt ho-

*1.Corin.2.* minibus manifeſtata. Sermo meus,& prædicatio mea(inquit Paulus) non in perſuaſibilib. humanæ ſapientiæ ver-

*Ephe.2.* bis,ſed in oſtenſione ſpiritus,& virtutis Dei. Et iterum alibi:Gratia enim ſaluati eſtis per fidem, & hoc nõ ex vobis. Quibus verbis Paulus aperte ſatis docuit Catholicam fidem non eſſe humna ratione inuentam, neque ex hominum electione pendere:ſed ex Dei vocatione, & donatione.

A ne.Quo fit,vt iuxta veram huius vocis ſignificationē,hære-
ſis minimè dici poſsit. Inuenimus autem fidem Catholi-
cam ſectam fuiſſe aliquando nominatam : ſed hoc à viris
impiis.& incredulis,aut ab iis,qui & ſi Chriſtiani ſunt,pa-
rum tamen fidei Catholicæ dignitatem intelligunt.Nam
Iudæi habitantes Romam Paulo illuc aduentanti dixe-
runt.Rogamus à te audire, quæ ſentis:nā de ſecta hac no- *Act.28.*
tum eſt nobis:quia vbique ei contradicitur. Secta dicta eſt
ab infidelibus:nunquam tamen fideles Catholici,niſi for-
te parū eruditi, hoc paſsi ſunt, vt Chriſtiana religio à Deo
inſpirata,& non per hominem inuenta,hæreſis , aut ſecta
diceretur. Vnde Theophilactus exponens illud Pauli. Vi- *Colo.2.*
dete,ne quis vos ſeducat per philoſophiam & inanem fal-
laciam, ſic ait: Vides quemadmodum per varia , humana *Theo.*
quędam,hominum ſenſus,& cogitatus,captiones eiuſmo-
di emanarint,eóq; hæreſes dicuntur,quòd hominum ſint
variæ ſentētium opiniones.Sed Chriſtianorum hæc fides
nequaquam humano aliquo ſenſu , vel iudicio conſtat, &
ideo neque nomen aliquod ſortita eſt huiuſmodi,vt hære-
ſis diceretur.Hæc Theophilactus.& Tertullianus in libro *Tertu.*
B de præſcriptionibus hæreticorum circa principium ait.
Hæreſis dicta eſt Græca voce ex interpretatione electio-
nis,qua quis ſiue ad inſtituendas , ſiue ad ſuſcipiendas eas
vtitur.Ideo & ſibi damnatum dixit hæreticum , quia & in
quo damnatur ſibi elegit. Nobis vero nihil ex noſtro ar- *Tit.3.*
bitrio indulgere licet: ſed neque eligere , quod aliquis de
ſuo arbitrio induxerit. Apoſtolos domini habemus au-
thores,qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio,quod induce-
rent, elegerunt:ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideli-
ter nationibus adſignauerunt. Hæc ille. Omnis igitur, &
ſola aſſertio, quę ex hominum arbitrio pēdet:ſiue vera il-
la ſit,ſiue falſa,hæreſis dici poteſt , iuxta nudam huius vo-
cis etymologiam. Theologi vero,& cæteri fideles Catho-
lici huius vocis ſignificationem ad fidei dogmata contra-
hentes ſolam illam hæreſim eſſe dixerunt,quæ aperte fi-
dem Catholicam oppugnare dignoſcitur, quia in iſtarum
aſſeueratione propria ſententia ſacris literis , aut eccleſiæ
definitioni præfertur , cum tamen oporteret ( iuxta Pauli *2.Cor.10.*
cōſilium) captiuare intellectum in obſequium Chriſti.No
bis igitur hæreſeos nomen infame eſt,quamuis Ethnicis

ſit promiſcuũ,ver ę falſæque aſſertioni conueniens. Ethni- C
ci ſiquidem liberum ſibi eſſe putant, vt pro ſuo quiſque iu
dicio ſentiat. Nos autem, qui in verba ſacræ ſcripturæ, & eccleſiæ Catholicæ iurauimus, nefas eſſe cenſemus, vel latum pilum ab illarum ſententia recedere. Sed fortaſſe hic quiſpiam obiiciet, quod hæreſis non ſit electio, quia electio eſt opus voluntatis: hæreſis vero opus eſt intellectus. Huic autem obiectioni nos ita reſpondemus: quòd licet ſit operatio intellectus, procedit tamen ab electione volũtatis, à cuius imperio intellectus mouetur ad aſſentiendum: quemadmodum fides etiam ex propria affectione procedit. Vnde Auguſtinus tractatu vigeſimo ſexto ſuper Ioannem ait: Intrare quiſquam eccleſiam poteſt nolens, accedere ad altare poteſt nolens, accipere ſacramentum poteſt nolens, cedere nõ poteſt niſi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus, ſed non corpore creditur ad iuſtitiam. Apoſtolum audi dicẽtem: Corde creditur ad iuſtitiam. Et quid ſequitur? Ore autem confeſsio fit ad ſalu-
Rp.10. tem. Hæc Auguſtinus. Et quod ille dixit de vera fide, per
quam id quod credere oportet, quis credit, idem prorſus D
de hæreſi, per quam non veritatem Catholicam, ſed errorem illi contrarium quis credit dicere oportet, ita vt errori aut hæreſi nullus adhærere poſsit, niſi volens. Hæreſis igitur non eſt electio: ſed procedit ab electione voluntatis. Declarata iam vocis etymologia, opus eſt, vt rei definitionem oſtendamus. Hæreſis eſt enunciatio, ſiue propoſitio falſa fidei Catholicę ita repugnans, vt cum illa ſimul eſſe non poſsit. Sunt, qui in hac definitione plura reponãt: ſed an merito id fiat, mox diſcutiemus. Cum diximus hæreſim eſſe enunciationem, ſiue propoſitionem falſam, aperte ſatis oſtẽdimus factum aliquid, aut quamlibet rem geſtam non eſſe hæreſim: quoniam hæreſis nõ reſpicit opus exterius, neque ex illo pendet, vt hæreſis dici poſsit: ſed ex intellectu. Non eſt enim hæreſis in opere: ſed in errore intellectus, hoc aut illud iudicantis. Qui furatur, niſi hoc ſibi licere putet, nullo pacto eſt hæreſis reus. Qui fornicatur, aut occidit, aut aliud ſimile crimen committit, nunquam in hæreſim ob hanc cauſam lapſum fuiſſe dicetur, niſi hoc impune fieri poſſe crediderit. Et iuxta hunc modum intelligenda venit ſententia illa, quæ docuerit opus aliquod

A quod eſſe hæreſim, ita vt hæreſis non ad opus: ſed ad iudi-
cium de opere datum referatur. Ita enim intelligendus eſt
Gregorius Nazianzenus cum ſimoniam appellauit hære-
ſim, non quidem quòd opus ipſum ſimoniacum, puta re-
rum ſpiritualium emptio, aut venditio ſit hereſis: ſed quia
ipſa opinio, qua cenſet, hoc ſine peccato fieri poſſe, ſit hæ-
reſis. Nam qui ſpiritualia vendit aut emit, quamuis gra-
uiſsime peccet, crimine tamen hæreſis non erit infectus:
niſi hoc ſibi licere putetur. Verum hic forte quiſpiam no-
bis obiiciet, quòd ſæpe Inquiſitores hæreſum puniũt, ve-
lut hæreticos illos, qui in aliqua ceremonia Iudaica, aut
in aliquo ritu Sarracenorum deprehenſi ſunt. Si res geſta
ſine errore intellectus non eſt dicenda hereſis: cur iſti velut
hæretici puniuntur? Si dicis ex facto ipſo ſuſpicionem iu-
ſtam oriri, vt illa facientes ſic faciendum eſſe cenſeant: cur
non eadem ſuſpitio iuſte etiam ex furto, aut homicidio,
aut adulterio naſcetur, ita vt illa exequentes credãtur ſen-
tire illa ſine peccato fieri poſſe? Huic obiectioni quidam
vir doctus in quadam repetitione, ſeu mauis, relectione,
quam de propoſitione hæretica habuit, reſpondet, dicens:
tunc ex facto oriri ſuſpitionem hæreſis, quãdo opus ipſum
B fuit ab aliqua hæreſi laudatum, aut ſaltem permiſſum,
tunc enim de ſic faciente ſuſpicari licet (vt dicit) illum tali
hæreſi fauere, quæ probat factum illud. Verbi gratia: Si
quis circuncidatur, aut Sabbatum religioſe obſeruet, hic
talis in ſuſpitionem Iudaicæ perfidiæ merito incidit, aut
quod credit veteris legis ceremonias etiam à Chriſtianis
eſſe obſeruandas, quoniam Ebionitæ hæretice ſic olim
ſenſerunt. Si autem opus illud non fuit vnquam ab aliqua
hæreſi laudatum, ex tali opere quamuis ſit graue pecca-
tum, dicit ſuſpitionem hæreſis iuſte oriri non poſſe. Sed
hoc non poſſe defendi manifeſtiſsime conuincitur per
hoc, quòd nullum ferè crimen poſſet committi, ex quo
iuxta hanc opinionem, non oprteret ſuſpicari illum
ſic facientem male ſentire de fide: quoniam adeo ho-
minum malitia præualuit, vt vix vllum ſit peccatum,
quod aliquem non habuerit patronum. Nam ſi de
coitus carnis loqui velis, nulla eſt illius tam peſtilens
ſpecies, aut nefanda ſoboles, quæ non ſit ab aliquo
laudata. Promiſcuum fœminarum vſum licitum eſſe dixe-

runt.

runt Nicolaitæ, Floriani, Adamitæ. Simplicem fornicationem Græci à peccato defendunt. Omnis denique carnalis commiſtio quæcunque illa ſit, ſiue inter viros, ſiue inter fœminas, ſi carnalis libido nimium vrat, à Valdenſibus iudicata eſt licita. Reſtitutionem rei furto ſublatæ eſſe neceſſariam ad ſalutem animæ aſſequendam, omnes fideles Chriſtiani ſentiunt. Græci tamen (vt de illis refert Guido Carmelita) hoc non eſſe neceſſarium docent. Sui ipſius occiſio adeo damnata eſt ab omnibus fidelibus, vt veniæ locum apud Deum nullum habere dicant. Circumcelliones tamen illam vſqueadeo laudauerũt, vt martyrium eſſe dicerent. Nec ſola occiſio, ſed cuiuſque principalis membri abſciſsio, niſi pro tuenda corporis bona valetudine fiat, ab omnibus etiam fidelibus eſt damnata. Valeſij tamen hæretici (vt beatus Auguſt. refert) dixerunt eſſe neceſſariam virilis membri abſciſsionem ad Deo bene ſeruiendum. Inobedientiam ſubditorum Beguinæ, & Begardi laudarunt, & illis ſubſcripſit in hac parte Lutherus dicens obedientiam, quam inferiores ſuperioribus reddunt, eſſe miſeram ſeruitutem. Votorum violationem licitam eſſe docuerunt Lampariani, pſeudoapoſtoli, Vuitcleuitæ, Luterani, denique ſi fides adſit, nullum opus damnandum eſſe docuit Eunomius. Cùm ergo hæc ita ſe habeant, illi, qui dicunt ex quolibet facto, quod ab aliqua hæreſi probatum eſſe conſtiterit merito ſuſpicionem hæreſis oriri, neceſſario concedere habent omnem talem qui in aliquod horum criminum lapſus fuerit, quæ nunc proximè enarrauimus à variis hæreticis fuiſſe laudata, merito ſuſpicionem hæreſis incurrere, & ob illam poſſe capi, & puniri. Oportet igitur omnem fornicatorem, & ablata reſtituere nolentem, ſeipſum caſtrantem, omnem ſubditum inobedientem, omnem voti cuiuſcunque violatorem, omnem mendacem, periurum, omnem denique ſceleſtum hominem de hæreſi ſuſpectum eſſe, propterea quòd hæreſes fuerunt olim quæ ſingula hæc licita eſſe dixerunt. Abſit tamen à viro Chriſtiano tanta ſeueritas & tam iniuſta. Nam ſi ita fieri oporteret, neceſſarium eſſet dicere, nullum crimen eſſe ex pura malitia, aut ex infirmitate: ſed omne ex ignorantia. At multa ſunt peccata ex pura malitia, quæ homines ſcientes ſe malè agere committunt. Vt patet in illis de quibus ait

A ait Iob, quod induſtria receſſerunt à Deo, & in illis, qui *Iob 37*
cum propoſito pœnitendi peccant, qui niſi ſe male agere crederent, nunquam in poſterum pœnitere proponerent. Cùm igitur multos tales eſſe conſtet, non eſt æquum, vt de omnibus ſuſpicemur, illos cum crimen aliquod committunt, ſentire ſic eſſe faciendum. Cur autem de vno pluſquam de alio hoc ſuſpicari liceat, ego ex natura ipſius criminis oriri puto, Sunt enim aliqua opera, ad quæ ſumus omnes proni, & natura procliues, & in illa etiam contradicente conſcientiam præcipites ſæpe labimur: vt ſunt carnis voluptates, diuitiarum cupiditas, honoris appetitus. Et in his niſi aliud addatur, quod merito ſuſpitionem augere valeat, ex ſolo facto non credo, quòd poſsit iuſta ſuſpicio oriri. Vt ſi quis fornicetur, aut furetur, aut mentiatur, aut honores ambiat, aut ſuo ſuperiori obedire recuſet, aut aliquod aliud ſimilis farinæ ſcelus committat: quamuis circa qualitatem delicti peccet, non tamen ob hoc ſolum erit de hæreſi ſuſpectus, vt ille credat hoc ſibi licere, quod facit. Nam cum ad peccata illa à carne noſtra ſolicitemur, fit vt quamuis illa eſſe mala ſciamus, committere
B tamen non formidemus. Poſſet tamen talis circunſtantia in huiuſmodi peccatis eſſe, propter quam ex opere ipſo vehemens hæreſis ſuſpicio iuſte oriatur. Vt ſi quis ſacerdos, aut religioſus nõ ſacerdos, publice matrimonium contraheret, is certe licet ex ſimplici coitu, non poſſet merito credi hæreticus, tamen propter matrimonium adiunctum digne præſumitur hæreticus, præſertim ſi publicè contraxit, aut publice nuptias celebrauit, quoniam talis merito credendus eſt male ſentire de ſacramentis eccleſiæ. Non tamen credo æquè vehementem ſuſpicionem eſſe habendam de illo ſi clam hoc feciſſet, quoniam de illo merito ſuſpicari poſſet dolo feciſſe, vt hac videlicet via muliere frueretur, quam aliâs aſſequi non poterat. Et idem cenſeo dicendum de illo, qui viuente vxore aliam ſciens duxit. Sunt alia opera ab his, quæ diximus longè diuerſiſsima, quæ voluntas naturaliter refugit, & ad illa appetenda: niſi ab alio, puta à paſsione vehementi, vel ab errore intellectus vehementer impellatur, nunquam ipſa ex ſe mouebitur. Verbi gratia, *ſui ipſius* occiſionem, principalis membri abſciſsionẽ, *voluntas hominis* propter inſitum, quem habet carnis ſuæ amor

amorem naturaliter refugit, quoniam (vt ait Apoſtolus) nemo vnquam carnem ſuam odio habuit. Et in his (mea quidem ſententia) ne temere quicquam ſuſpicemur, prius inquirendum eſt: an paſsio aliqua vehemens præceſſerit, quæ illum ad tam horrendum ſcelus perpetrandum impulerit. Nam impotenti, & effrænato odio libidinis euenire poterit, vt quis virile membrum abſcindat, tædio tentationis victus. Sæpe etiam contingere ſcimus aliquos tædio anguſtiæ, aut doloris alicuius, quem pati non poſſunt, mortem ſibi ipſis inferre, vt ſaltem hac via, doloris & anguſtiæ finem inueniant. Et certè qui hæc, & ſimilia committunt, credēdi ſunt ex infirmitate, aut ex paſsione victos tam horrendum ſcelus commiſiſſe. Si verò aliunde conſtiterit, non ex puſillanimitate ſpiritus, aut vehementi paſsione, in tale crimen fuiſſe lapſos, neceſſarium erit tunc ſuſpicari illos tali hæreſi fuiſſe infectos, vt crediderint hoc ſibi licuiſſe, quod fecerunt. Quoniam cum voluntas ex ſe ad illa non fuerit mota, nec ex paſsione, vel infirmitate (vt ſupponimus) oportet neceſſario, vt ex errore intellectus ad id faciendum motam eſſe credamus. Sunt rurſus alia opera, ad quæ voluntas non ex ſe mouetur, nec etiam ex ſe illa refugit: quoniam nihil illa habent, quo poſsint voluntatem allicere, vel à ſe repellere: ſed voluntas eſt dubia & anceps ad illa, cùm ſint illi per intellectum nude oſtēſa. Talium ſunt ceremoniæ Iudaicæ, aut Sarracenorum ritus: vt ſunt, religioſa Sabbati obſeruatio abſtinentia à ſuffocato, & ſanguine, aut aliis cibis, lege Moſaica prohibitis, niſi fortè ſalutis corporalis cauſa, talem abſtinentiam factam eſſe conſtiterit. Ieiunium die Dominico, eſus agni Paſchalis iuxta ritum Iudaicum, aut quoduis aliud ſimile. Baptizare imagines, aut corpora mortuorum, imagines ſanctorum confringere, ſacramentum altaris conculcare. Cùm hæc homo facit, certum eſt illius voluntatem ab intellectu moueri ad illorum appetitum. Non enim mouetur ab obiectis: quoniam (vt diximus) obiectum tale non eſt, vt poſsit allicere voluntatem. Nec mouetur à ſe, aut à carne ſua: quoniam nec voluntas, nec caro habet ad illa opera aliquam inclinationem. Conſequens eſt igitur vt ab intellectu motam eſſe voluntatem credamus, ita, vt voluntas tale opus non voluiſſet, niſi intellectus illi bonum eſſe perſuaſiſſet.

A In his ergo vehementiſsima hæreſis ſuſpitio ex opere exterius facto iuſte oriri poteſt, ita vt qui talia facit, merito præſumatur credere hoc bonum eſſe, quod facit. Nam Ariſtoteles Ethicorum tertio ait: Qualis eſt vnuſquiſque talia dicit, & operatur. Deinde additum eſt in definitione hæreſis, quod oportet talem propoſitionem falſam eſſe fidei Catholicæ repugnantem, vt hæreſis dici poſsit. Nam multæ ſunt propoſitiones falſæ, quæ nullo modo hæreſes dici merentur: quia nullo modo fidem oppugnant. Sicut enim non omnis veritas ad fidem pertinet: ita nec omnis falſitas, aut error hæreſis dici meretur. Poteſt enim quis multis propoſitionibus falſis cum errore, & ſine peccato aſſentire. Hæreſi autem ſine peccato, & quidem graui nullus obſtinato animo adhærere poteſt. Non ergo omnis aſſertio falſa, aut omnis error eſt hæreſis dicendus. Hæc omnia teſtimonio Auguſtini probantur, qui in Enchiridio ad Laurentium cap. xxj. Poſtquam dixerat nullum eſſe peccatum in quibuſdam rebus errare, hæc, quæ ſequũtur, ſubiunxit. Poſtremo qualecunque illud, & quantumcunque ſit, ad illam viam non pertinet, qua imus ad Deum, quæ via B fides eſt Chriſti, quæ per dilectionem operatur. Neq; enim ab hac via deuiabat in geminis filiis gratus ille parentibus error, aut ab hac via deuiabat Apoſtolus Petrus, quando ſe exiſtimans viſum videre: aliud pro alio ſic putabat, vt à corporum imaginibus, in quibus ſe eſſe arbitrabatur, vera in quibus erat corpora non dignoſceret, niſi cum ab illo angelus per quem fuerat liberatus, abſceſsit. Aut ab hac via deuiabat Iacob Patriarcha, quãdo viuentem filium beſtia credebat occiſum. In his, atque huiuſmodi falſitatibus, ſalua fide, quæ in nobis eſt, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam ſi peccata non ſunt, tamen in malis huius vitæ deputandi ſunt, quæ ita ſubiecta eſt vanitati, vt approbentur hic falſa pro veris, reſpuantur vera pro falſis, teneantur incerta pro certis. Quamuis enim hæc ab ea fide abſint, perquam ad veram, certámque, atque æternam beatitudinem tendimus, *ab ea tamen miſeria non abſunt, in qua adhuc ſumus. Nullo modo quippe falleremur in aliquo: vel animi, vel corporis ſenſu, ſi iam vera illa, atque perfecta felicitate frueremur. Hactenus* Auguſtinus. Ex his ſatis clarè patet non omnem

*Ariſtot.*

*Auguſt.*

*Geneſ. 27*

*Act. 12*

*Geneſ. 37*

omnem aſſertionem falſam eſſe hæreſim dicendam. Si tamen illa fidei Catholicæ repugnauerit, nos omnem talem dicimus eſſe de hæreſi notandam. Scio tamen eſſe aliquos, qui plura eſſe neceſſaria dicunt, vt aſſertio aliqua hæreſis dici mereatur. Sunt enim aliqui docentes omnia illa ad hæreſim requiri, quæ requiruntur ad hominem hæreticum efficiendum. Et certè qui hæc aſſerunt, tota errãt via: quoniam vnum ab altero facillime ſeparatur. Poſsibile eſt enim, vt aliquis propoſitionem hæreticam aſſerat, qui tamen non ſit hæreticus dicendus. Hoc ita eſſe manifeſtè apparet in illo, qui non obſtinato animo talem propoſitionem aſſeruerit, & in illo, qui aſſerit, quod ignorat præſertim ſi illud ſcire non tenebatur. Hunc enim ignorãtia excuſabit, vt hæreticus non dicatur. Propoſitio autem ab illo aſſerta, non video qua via poſsit ab hæreſis nota liberari ſi illam fidei Catholicæ repugnare cõſtiterit. Nam quod aliqui dicunt nullam aſſertionem eſſe de hæreſi notandam, niſi illa ſit cõtra propoſitionem Catholicam, quam omnes fideles ſcire tenentur, ridiculum videtur, & audaci temeritate dictum, quoniam hac ſola ratione impetunt omnes egregios doctores, & ſanctos viros, qui de hæreſibus ſcripſerunt, vt fuerunt Irenæus, Auguſtinus, Philaſter. Hi enim multos errores hæreſeos nota infamarunt, qui iuxta iſtorum opinionem nihil minus dici merebantur, cùm non eſſent contra propoſitiones Catholicas, quas omnes ſcire tenentur. Preterea, licet ſint multæ propoſitiones ad fidem Catholicam pertinentes, quas non omnes ſcire tenentur, ſi tamen illas præter obligationem, quis ſciat eſſe Catholicas, & ſciens illis diſſentiat, & contrarias aut contradictorias aſſerat: nullus dubitat quin tales contradictoriæ ſint hæreſes dicendæ, & tamen illæ non ſunt contra propoſitiones Catholicas, quas omnes ſcire tenentur, Et ſi quis Chriſtiauus ſciens, & doctus illas tales cõtradictorias pertinaciter aſſereret, merito hæreticus diceretur, Idiota verò illis aſſentiens, & ſi erraret, non tamen hæreticus diceretur, imò nec peccaret, ſi pertinacia deeſſet, quia in his, quæ ſcire non tenebatur erraret. Vt gratia exempli, ſi quis doctus vir Chriſtianus ſciens contrarium in ſacris libris contineri pertinaciter aſſereret Eſau non fuiſſe filium Iſaac, aut Dauidem non genuiſſe Salomonem, abſque dubio hæ-

reticus

A reticus diceretur, & non ob aliam cauſam: niſi quia hæreſim obſtinato animo aſſerit. Si vero homo ſimplex, & idiota aliquam iſtarũ aſſereret, quamuis ille ob hoc non diceretur hæreticus, imò nec peccaſſe cenſebitur, tamen ab illo aſſerta propoſitio ſemper dicetur hæretica. Alioqui oporteret concedere eandem propoſitionem ab aliquo aſſertam eſſe dicendam hæreſim, quæ ſi ab alio aſſereretur, hæreſis dici non mereretur. Hoc autem concedere, quàm ſit erroneum, vel mediocriter docto erit manifeſtum, ſi conſideret, quòd propoſitio non dependet ab aſſertore, vt talis dicatur. Propter noſtrum affirmare, aut negare (inquit Ariſtoteles) nihil mutatur in re. Si propoſitio eſt vera à quocunque dicatur: etiam ſi mendaciſsimus ille ſit, ſemper erit vera. Si propoſitio eſt falſa, à quocunq; dicatur, etiam ſi alias ille ſemper fuiſſet verax inuentus, erit falſa. Oportet ergo, vt ſi propoſitio eſt hæretica, à quocunq; aſſeratur, ſit etiam ſemper hæretica. Deinde, propoſitio Catholica non pendet ab aſſertore, vt talis dici mereatur: ergo nec propoſitio hæretica ab aſſertore pendebit, vt hæreſis dicatur. Hæc propoſitio: Deus eſt trinus, & vnus: ſiue illam aſſerat Iu- B dæus, ſiue Sarracenus, ſiue Paganus, ſiue Chriſtianus, ſemper dicetur Catholica: ergo ſua contradictoria videlicet: Deus non eſt trinus, & vnus, à quocunque dicatur, ſemper erit hæretica, quamuis non omnis, qui illam aſſerit, ſit neceſſario dicendus hæreticus: quoniam (vt poſtea docebimus) non ſatis eſt, vt quis dici hæreticus mereatur, quòd propoſitionem aſſerat hæreticam. Rurſum hæreſis non deducitur ab hæretico; ſed hæreticus verſa vice ab hæreſi deriuatur: non igitur oportet, vt propoſitio, quæ hæreſis eſt dicenda, ſit ab hæretico aſſerta, ſed bene contra oportet, vt qui hæreticus eſt dicendus, propoſitionem aſſerat hæreticam. Ex his igitur conſtat errare illos, qui dicunt, ad hoc, vt propoſitio aliqua dicatur hæreſis, eſſe ſumme neceſſarium, vt à viro Chriſtiano ſit aſſerta. Bene tamen nos fatemur hoc eſſe neceſſarium ad hoc, vt quis hæreticus dici mereatur, quòd fidem in baptiſmo ſuſceperit: quia hæreticus (vt diximus) ab hæreſi deriuatur; non autem hæreſis ab hæretico: & homo ab aſſertione, & confeſsione ſua nomen ſuſcipit, vt fidelis, vel hæreticus dicatur. Propoſitio autem nullo modo ab aſſertore dependet, vt illa hæretica, vel

Catholica merito dici poſsit. Et propter hanc cauſam à C
multis doctis viris erratum eſt in hac parte, quia hoc conſiderare neglexerunt. Nam quæ pertinent ad hæreſim, & quæ heretico conueniunt, ſimul in vnum confuderunt, tanquam eadem eſſet vtriuſque definitio, & eadem habenda eſſet de vtraque re diſputatio. Nos tamen rem (vt decebat) magis ſcrutantes, & inueſtigantes, cum res eſſe prorſus diuerſas cognouerimus, diuerſas de illis diſputationes facimus. Nunc de hæreſi diximus: poſtea autem de hæretico tractabimus, vt quis tali nomine appellandus ſit, oſtendamus. Vt igitur ea quæ de hæreſi diximus, in compendium colligamus, dicimus hæreſim eſſe propoſitionem falſam fidei Catholicæ repugnantem.

## *De malitia hæreſeos quanta ſit.* CAP. II.

QVanta ſit hæreſeos malitia ex eo facile quiſque intelligere poteſt, ſi conſideret quanta ſit fidei bonitas,
Ariſtot. & virtus: Rectum enim (vt ait Ariſtoteles) eſt iudex ſui & obliqui. Fidei autem virtus tanta eſt, vt ſine ipſa nil Deo gratum eſſe poſsit, nec ſine ipſa aliquid à nobis vere bonum effici poſsit: quoniam illa eſt, quæ cæteris virtutibus D
viam parat, & illis ſcopum, ad quem ſuos actus dirigant, oſtendit. Sicut enim inter cæteras virtutes, quæ vſitato & iam recepto vocabulo Cardinales dicuntur, prudentia eſt prima quia reliquas dirigit, & viam, qua incedere debent, oſtendit: ſic etiam inter illas, quæ theologales appellantur, fides eſt prima: quia reliquas quid agere debeant, docet. Nemo ſine fide, quid ſperare aut quid diligere debeat agnoſcit. Fide deſtitutus Deum nunquam (vt decet) amabit: quia nunquam illum remuneratorem, aut vere bo-
Hebr. 11 num intelliget. Credere oportet accedentem ad Deum (ait Paulus) quia eſt: & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit. Fides eſt, quæ nobis præmium noſtrorum laborum oſtendit, & per hoc vires nobis ad laborandum miniſtrat, & in ipſis laboribus conſtantes reddit. Hæc eſt, quæ nos temporalia omnia contemnere, & Deum plus quàm omnia creata diligere, admonet. Nam qui veram de Deo fidem habet, non cupit in miſeriis huius ſeculi diues fieri, quoniam dum æterna conſiderat, temporalia ſibi vileſcunt. Et ideo

Paulus

A Paulus omnia huius mundi arbitratus eſt ſtercora, vt Chri- *Phil.3*
ſtum lucrifaceret. Per hanc Moyſes honores, delicias, & di-
uitias contempſit. Nam (vt de illo refert Paulus) Fide gran- *Hebr.11*
dis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eli-
gens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati ha-
bere iucunditatem, maiores diuitias æſtimans theſauro Ae-
gyptiorum improperium Chriſti. Aſpiciebat enim in re-
munerationem. Cum negauit ſe eſſe filium filiæ Pharao-
nis, regiam dignitatem contempſit, ac proinde honores hu-
ius ſeculi ſe vilipendere declarauit. Eligens affligi cum po-
pulo Dei, qui in luto & latere ſeruiebat, magis quàm tem-
poralis peccati habere iucunditatem, aperte oſtendit nobis
quantum huius mundi delicias æſtimauerit. Cum vero im-
properium Chriſti, hoc eſt, iniurias vel pro Chriſto vel ad
Chriſti ſimilitudinem patienter toleratas maiores æſtima-
uit theſauro Aegyptiorum, ſatis aperte declarauit quid de
huius ſeculi diuitiis ſenſerit. Cauſam autem à qua hic o-
mnium rerum temporalium contemptus proceſſerit, Pau-
lus expreſsit dicens. Aſpiciebat enim in remunerationem.
Nam idcirco elegit eſſe pauper, & deſpectus, quia credidit
B alia multo maiora bona in poſterum manere, quæ forent
per paupertatem, & contumelias adipiſcenda. Fides eſt quę
nos Dei filios efficit, ſicut Paulus ad Galatas ſcribens ait.
Omnes filij Dei eſtis per fidē, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hæc *Gala.3*
eſt vita iuſtorum quoniam ex fide (vt Abacuc propheta te- *Abac.2*
ſtatur) iuſtus viuit. Hæc eſt denique Baſis & fundamentum
totius Chriſtianæ ſtructuræ, cui, quicquid ad veram pieta-
tem & religionem ſpectat, innititur. Hæc ſiquidem eſt illa *Matt.16*
firmiſsima petra ſupra quam Deus fundauit eccleſiā ſuam,
ſupra quam nos omnes fundari præcepit Paulus, vt ſtabi- *Coloſſ.1*
les & immobiles ſimus à ſpe Euangelij quod audiuimus.
Hinc iam (vt opinor) aperte conuincitur hæreſim peſsi-
mum eſſe vitium, quoniam hæc fidem deſtruit, quæ funda-
mentum eſt totius religionis, ſine qua nihil ſunt reliqua
omnia profutura. Vbi enim fundamentum deeſt, nihil ſu-
perædificari poteſt, & ſi quid ſuperædificatum fuerat ne-
ceſſe eſt vt corruat. Fide ſublata, omni vitio quamlibet pra-
uo & magno, porta latiſsima aperitur. Sicut enim fides cæ-
teris virtutibus, ita econtrario hereſis omnibus vitiis viam
parat & aperit. Hinc fideles catholici de hæreticorum vo-

xationibus conqueruntur, apud Iob dicentes, Quaſi rupto C
Iob 30 muro & aperta ianua irruerunt ſuper me. Quæ verba Beatus
Gregor. Gregorius interpretans ait: Quaſi murus rumpitur cum prauorum perſuaſionibus fides quæ de redemptore noſtro eſt in quorundam corde diſsipatur. Cúmq; peruerſis in hac vita poteſtas tribuitur, quid aliud quàm ianua erroris aperitur? Quaſi rupto ergo muro & aperta ianua ſuper bonos irruunt mali, cum accepta temporaliter poteſtate, peruerſi ipſa quoque in quorundam corde deſtruere munimina fidei conantur. Hæc Gregorius. Ob hanc cauſam
Prouer. 9 de hæreſeos malitia myſtice Salomon in prouerbiis loquens dixit: Mulier ſtulta, & clamoſa, plenáque illecebris, & nihil omnino ſciens, ſedet in foribus domus ſuæ ſuper ſellam, in excelſo vrbis loco. Hæc enim verba beatus Hieronymus de hæreſi intelligenda eſſe cenſet, ita inquiēs: Mulier hæc hæreſis eſt, contraria nimirum ſapientiæ, quæ ſua ſuperius ſacramenta cecinit, ſtulta ſcilicet per fatuum intellectum, & clamoſa per garrulitatem, plenáque illecebris vitiorum: & nihil omnino ſciens, ſicut ait Apoſtolus:
Galat. 6 Qui ſe exiſtimat eſſe aliquid, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Sedet autem & ipſa in foribus domus ſuæ, id eſt, in doctoribus falſitatis, qui in penetralia perfidiæ miſeros fallendo perducunt. Hactenus Hieronymus. Admonere tamen D
hic decreui lectorem, ne ex his dictis meis occaſionem ſuſpitionis accipiat me ſentire, omnia infidelium opera eſſe peccata, prout Gregorius Arminenſis docet: quoniam ab illius opinione, & ſententia ego manibus (vt dicitur) & pedibus recedo. Fateor quidem ſine fide nullum opus eſſe meritorium, & vita æterna dignum: non tamen ideo conſequens eſt, vt omne tale ſit peccatum, quoniam hæc duo, videlicet peccatum, & meritum: non tam proxime diuiduntur, aut ab inuicem ſeparantur, vt qui ab vno recedit, ſtatim ad alterum tranſeat. Eſt enim inter illa medium aliquod, quod ab vtroque extremorum ſeparatur: ita vt aliquod ſit opus humanum, hoc eſt, per conſiderationem intellectus, & voluntatis libertatem factū, quod nec eſt præmio dignū, nec pœna. Verum & ſi non omnia infidelium opera ſint peccata dicenda: infidelitas tamen portam aperit latiſsimam ad omnia vitia introducenda. Vnde euenit, vt qui infidelis eſt, omni vitio perpetrando aptiſsimus ſit,

A Sicut enim qui corporales oculos amiſit, male ſe ab hoſtibus tuetur, quoniam illorum iacula, à quibus cauere illum oporteret, videre non poteſt, ita qui fidẽ Catholicam, quæ oculus eſt mentis noſtræ, dereliquit à dæmonis tentationibus liberari non poteſt: quoniam ſine fide hoſtes inuiſibiles, illorúmq; iacula non videntur, & ideo non cauentur. Hac de cauſa dæmones impenſe laborant, à fidelibus Catholicis hos oculos eruere, vt eo facilius illorum animabus nocere poſsint, quominus ipſi cogniti fuerint. Samſonem poſt erutos oculos, Philiſthiim vinctum catenis duxerunt, & clauſum in carcere molere fecerunt, ſic dæmones poſtquam oculos mentis, hoc eſt, fidem ab aliquo abſtulerunt, vinctum illum detinẽt, & per omnium peccatorum circuitum illum deuolui cogunt. Nam fide ablata, mutua inter proximos charitas euaneſcit: vinculum pacis diſſoluitur: concordia ſcinditur: vilia hæc, & caduca ſupra illorum meritum æſtimantur. Deus vileſcit, & non (vt decet) colitur: omnis denique religio prophanatur, omníſq; pietas perit. Vnde Felix Papa, & martyr in epiſtola ad Paternum Epiſcopum ita ait. Hæreſis quippe eſt nimis impia, & Euange- *Iud. 17* *Felix Papa.*

B licæ veritatis inimica, quæ non portionem aliquam lædere, ſed ipſa Chriſtianæ religionis conatur fundamenta conuellere. Quoſcunq; enim rapit ad ſe, non ſolum in hoc vitium: ſed in multa alia vitia ruere facit, & ipſo ſuadẽte antiquo hoſte non ſolum perſecutores eccleſiæ: ſed etiam ſacerdotum eius fiunt. Hæc ille. Verum hic aliquis fortaſſe dubitabit, & merito: an hæreſis ſit grauius ſchiſmate peccatum: dubitandi autem cauſa hæc eſt quod ſchiſma multo grauius adeo fuiſſe punitum legimus. Sed hoc nõ obſtante nos dicimus hæreſim multo peiorem eſſe, quàm ſchiſma: quoniã iuxta regulam beati Auguſtini, tanto aliquod malum eſt peius, quãto maiori bono opponitur. At hæreſis eſt contra primam veritatem, quæ Deus eſt. Schiſma vero & ſi dicatur eſſe contra charitatem, non tamen contra illã charitatis partem, quæ Deum reſpicit: ſed cõtra illam, quæ circa proximum verſatur. Eſt enim ſchiſma cõtra bonum fraternæ charitatis, & vnionis. Licet autem charitas maior ſit fide, ſola tamẽ ea parte cenſetur maior, qua reſpicit Deum: & contra hanc non eſt ſchiſma: ſed contra illam, quæ reſpicit proximum, & hæc minor eſt, quã fides. Vnde colligimus

hæreſim eſſe ex genere ſuo grauius ſchiſmate peccatum: C
quia hæreſis diuinam veritatem, cui fides innititur oppu
gnat. Schiſma autem fraternam oppugnat charitatem, & eccleſiæ vnitatem ſcindit. Fatemur tamen aliquas poſſe contingere circunſtantias, propter quas ſchiſmaticus grauioris culpæ fiat reus quàm hæreticus, vt puta ſi maior adeſſet contemptus vel quia magis per ſchiſma, quàm per hæreſim noceret. Sed hæc, aut alia ſimilia contingunt ſchiſmati, nec illi à natura inſunt, ac proinde genus ſchiſmatis non ex illis æſtimandum. Nam grauitas peccati ex genere ſuo, ex illis, quæ ſunt illi inſita, & naturalia, capienda eſt, & non ex circunſtantiis, quæ contingere poſſunt. Quod autem obiicitur, ſchiſma eſſe grauius punitum, fatemur quidem: quoniam hoc aper-
*Nu.16* tiſsime docet liber Numerorum referens Dathan, & Abiron ob hoc ſcelus fuiſſe viuos abſorptos à terra: ſed hoc non obſtat quin hæreſis grauius ſit peccatum. Quoniam licet vltimæ pœnæ, quæ videlicet poſt mortem peccatoribus infliguntur, iuxta menſuram delicti ( vt
*Deut.25* legitur in Deuteronomio ) imponantur, quæ tamen in hac vita infliguntur, non ſemper iuxta hanc men- D
ſuram dantur. Nam pœnæ, & cruciatus in hac vita non ſolum dantur in punitionem: ſed ad medicinam, vt ſcilicet per eas curentur peccata, & ipſi peccatores à ſimilibus in poſterum caueant, & alij illorum periculo ſibiipſis conſulant, & ab aliis abſtinere procurent. Ob hanc cauſam minus, & leuius peccatum: quia tamen ſæpius commiſſum, aut quia ad illud maior eſt pronitas, aliquando grauius punitur, vt timore pœnæ illi aut alij ab illorum commiſsione arceantur. Populus autem Iudæorum ad ſeditionem, & ſchiſmata fuit ſemper procliuis, vt ex diſcurſu ſacrarum hiſtoriarum facile eſt cognoſcere. Et apertum etiam de hac re habetur teſtimonium apud Eſdram ſic dicentem: ciuitas illa à diebus an
*1.Eſd.4* tiquis aduerſum Reges rebellat, & ſeditiones & prælia concitantur in ea. Iuſtum ergo fuit duras infligere pœnas, vt illis veluti acerbiſsimis quibuſdam aduſtionibus tam late graſſanti morbo obuiaretur.

De

A *De differentia inter poſitionem hæreticam, & erroneam, & temerariam, & ſcandaloſam, & alias ſimilis notæ propoſitiones.*

CAP. III.

QVia dixi aliquas eſſe propoſitiones, quæ & ſi hæreticæ merito cenſeri non poſsint, propter varias tamen illarum propoſitionum infames notas, vt puta, quia erroneæ, aut ſcandaloſæ, aut temerariæ ſunt, inhiberi poſſunt ab his, quibus hoc incumbit, ne prædicentur populo, aut quomodo libet doceantur: ideo neceſſarium eſſe exiſtimaui de iſtarum propoſitionum differentia tractare, vt inde conſtet quali nota ſit quælibet falſa propoſitio inurenda. De propoſitione hæretica cum ſatis in primo huius operis capite tractauerim, non eſt opus impræſentiarũ quicquã aut repetere, aut ſuperaddere. Propoſitio erronea ſi abſque vlla nominis reſtrictione diffiniatur, dicetur abſolutè quod eſt propoſitio falſa. Et falſam propoſitionem nunc dico eſſe non ſolum illam, qua aliquid enunciatur aliter eſſe, quàm eſt: ſed etiam illam, qua aliquid enunciatur ali-
B ter quàm deberet, aſſentit: vt puta quia firmius, aut certius quàm deberet. Nam beatus Auguſtinus errorem diffi- *Augu.*
niens in Enchiridio ad Laurentium capite 17. ſic ait: Errare eſt approbare falſa pro veris, aut improbàre vera prò falſis, aut habere incerta pro certis, aut certa pro incertis. hæc ille. Ex quibus aperte conſtat omnem illum errare, qui propoſitioni dubiæ, aut opinabili aſſentit cum certitudine fidei, & omnem talem aſſenſum eſſe erroneum: quia & ſi verum forte ſit, quod aſſerit: aliter tamen quàm deberet, aſſerit: cum incerta pro certis teneat. Si autem iuxta hunc modum, de propoſitione erronea loquamur, nulla prorſus eſt difficultas diſtinguere inter hæreſim, & propoſitionem erroneam: cum conſtet alterum eſſe genus, alterum vero illius ſpeciem. Nam propoſitio erronea genus eſt, quod ſub ſe continet hęreſim tamquam ſuam ſpeciẽ: quia omnis hęreſis eſt propoſitio erronea, non tamen viceuerſa omnis propoſitio erronea eſt hæreſis dicenda. Sed difficultas eſt nõ parua agnoſcere, quo pacto inter ſe differant, hæreſis, & error in fide: quoniam ſi eſt propoſitio erronea conſequens eſt, vt falſa ſit, & ſi eſt erronea

in fide,oportet, vt falſitas illius ſit contra veritatem fidei. C
At falſum,quod veram fidem oppugnat:neſcio qua via eximi poſsit,ne hæreſis dicatur. Quo fit,vt nullum ſit inter illa duo diſcrimen:& certe ſi aliquod eſt,tam occultum eſt illud,vt omnes,qui de hac re ſcripſerunt,latuerit: quoniam nullus eorum, qui de varietate propoſitionum damnabilium ſcripſit, quicquã docuit:vnde hæc diuerſitas poſſet agnoſci. Ioannes de Turre Cremata in ſumma eccleſiæ, libro quarto,parte ſecunda,capite xj. diffinit propoſitionem erroneã,abſolute: ſed non diffinit propoſitionẽ erroneam in fide. Quidam Martinus Garſia olim in regno Aragonũ Inquiſitor,& poſtea Barchinonenſis Epiſcopus,in quodam libello,quẽ aduerſus aliquas Pici Mirandulani concluſiones edidit,de diuerſitate harum propoſitionum in principio libri tractans eadem, & ſub eiſdem verbis,& ferè nullo mutato verbo dicit,quæ apud Ioannem de Turre Cremata habebãtur. De Guidone Carmelita pudet loqui:quoniam de hereſibus diſſerens,cum nihil abſolutum, & conſummatum ſcribat,nullã etiam prorſus de diuerſitate iſtarum propoſitionum mentionem facit. Ex aliquibus tamen variarum vniuerſitatum, & diuerſorum conciliorũ cenſuris:videtur aliquod eſſe inter illa duo diſcrimen:quoniam D
de variis aſſertionibus illi definientes aliquas ceſent eſſe hæreticas,aliquas in fide erroneas. Quod autem ita res habeat ex his quæ in cõcilio Conſtantienſi definita ſunt,conuinci poteſt:quoniã cum in ſeſsione octaua eiuſdem concilij multæ Ioannis Vuiclefi aſſertiores damnẽtur:non tamẽ omnes eadem nota vruntur: ſed earum aliquę cenſentur hęreticæ,aliquę erroneæ,aliquę ſcandaloſæ. Si quis ab his anguſtiis liberari cupiens,dixerit ſolam eſſe vocum differentiam,& non rerum,ita vt idem prorſus ſit propoſitio hęretica,& propoſitio erronea in fide,ego illius ſentẽtiæ libentiſsime conſentirem,dicens vniuerſitates illas in ſuis cenſuris ad ſolum orationis ornatum tali vocum varietate eſſe vſas,ita vt propoſitiones eiuſdẽ notæ,nunc hæreticas,nunc in fide erroneas appellauerint. Et huius ſententiæ videtur fuiſſe Ioannes de Turre Cremata:quoniam in libro,& parte ſupra citatis,hæc,quæ ſequũtur ait. Error circa quæcunque contenta in ſacra ſcriptura, ſiue pertineãt ad hiſtorias, ſiue ad articulos fidei,ſiue ad mores, dicetur hæreſis. Hæc
ille

A ille. Si tamē cogor fateri aliquod eſſe inter propoſitionem erroneam in fide, & propoſitionem hæreticam diſcrimen, dicā, quod ſentio: paratus tamen meliora docenti obedire. Vt autē quod dixerim, apertius fiat, admonere prius oportuit diuerſa eſſe credibiliū genera. Quædam enim ſunt talia, quod ſuperant virtutem noſtri intellectus, ita vt ad illa intelligēda non poſsit pertingere noſter intellectus niſi prius crediderit, de quibus Eſaias iuxta tranſlationē. LXX. ait. Niſi credideritis, nō intelligetis. Et iſta ſunt, circa quæ proprie verſatur fides. Aſſertio autē, quę hęc credibilia oppugnat, hæreſis propriè dicitur. Alia ſunt credibilia, quæ non omnem virtutem intellectus ſuperāt, & ſunt illa, quæ intellectus ex virtute ſua (non excludo hic vniuerſalē Dei concurſum) attingere poteſt: ſed peccatis obſcuratus intellectus cognoſcere nō poteſt, & propter hoc Deus noſtri miſeratus illa per ſcripturam ſacram nobis innoteſcere voluit, vt ſi per nos ipſos malitia noſtra obſtante illa cognoſcere non valeremus, ſaltem Deo docente intelligeremus. Tales ſunt iſtę propoſitiones. Deus eſt. Deus eſt vnus. Deus eſt intelligens. Deus eſt omnipotens. Iſtæ omnes propoſi- *Eſa.7*
B tiones naturali lumine intellectus poſſunt ſciri: quod autē à multis gentibus fuerint ignoratę, malitia fuit cauſa, quę illorum excæcauit intellectus. Nam de iſtis, & aliis ſimilibus propoſitionibus Paulus loquebatur, cum Gentilium philoſophorum inſipientiam & cæcitatem arguens, dixit: Qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent: quia quod notum eſt Dei manifeſtum eſt in illis. Quæ verba exponens beatus Anſelmus ait: Veritatem, id eſt, quòd ipſe eſt verus Deus, detinent in iniuſtitia, quia cum vere ſciant vni creatori Deo debere cultum ſummæ venerationis exhiberi, eum iniuſte exhibent creaturæ. Et poſt pauca ſubdit. Nam illi nouerunt veritatem, quam cæteris abſcondunt: quia quod notum eſt Dei, id eſt, quod naturali ingenio ſciri poteſt de Deo, manifeſtum eſt illis. Multa enim ſunt, quæ de Deo per naturam ſciri non poſſunt: ſicut eſt myſterium incarnationis, & paſsionis, quod latuit ſapientes mundi. Sed hoc de Deo naturaliter ſciri poteſt: quod ipſe ſit Deus: quia omnis creatura oſtendit ſe non eſſe Deum: ſed eſſe alium, qui eam fecerit cuius ſeruitio parere neceſſe ſit. Ita quod notum eſt de Deo manifeſtum eſt illis. Hæc *Ro.1* *Anſel.*

ille. Et iſtæ tales propoſitiones non ſunt propriè obiectum fidei: cum naturali ratione comprehenduntur. Nam (vt beatus Grægorius ait) fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Aſſertio ergo talis, quæ eſt contra credibilia, quæ naturali ratione probari poſſunt, erronea in fide dicetur. Vt gratia exempli, quòd Deus nō eſt vnus: quod Deus non omnipotens: quod Chriſtus fuerit homo in triduo: quòd anima hominis producatur ex ſemine humano, ſicut anima bruti: quod charitas, qua nos Deum diligimus, eſt Spiritusſanctus. Vita actiua eſt excellentior, quàm contemplatiua. Omnes iſtæ propoſitiones dicendæ ſunt erroneæ in fide: quia ratione naturali confutari poſſunt. Hoc igitur inter propoſitionem hæreticam & propoſitionē erroneam in fide eſſe cenſeo: quòd hæreſis proprie dicta eſt contra credibilia, quæ ſuperant omnem virtutem intellectus. Error vero in fide eſt contra credibilia, quę ratione naturali probari poſſunt. Si autem credibile aliquod huiuſmodi fuerit, vt præter rationem naturalem poſsit etiā probari per ſacram ſcripturam, aut eccleſię determinationē, aut per alias vias, quibus ea, quæ credere tenemur probari poſſunt, aſſertio, quæ illud credibile oppugnat, dicetur hæretica ſimul, & erronea in fide. Talis eſt hæc propoſitio: Deus non eſt vnus. Nam, quia ratione naturali illius falſitas conuinci poteſt, dicetur propoſitio erronea in fide: quia vero idem per ſacram ſcripturam poteſt probari, dicetur propoſitio hæretica, & pertinax illius, aut alterius ſimilis propoſitionis aſſertor, cenſebitur hæreticus, & velut talis erit merito puniendus. Poteſt adhuc aliud inter hæc duo dari diſcrimen, per hoc, quod hæreſis ſemper eſt contra id, quod credere tenemur. Error autem in fide non ſemper eſt contra id, quod credere tenemur. Sunt enim multæ propoſitiones theologicæ, quę in ſola opinione conſiſtunt. quarum neutram contradictionis partem homo credere tenetur: ſed quamlibet circa fidei diſpendium tueri poteſt. Tales ſunt iſtæ propoſitiones. In ſacramento nouæ legis eſt aliqua qualitas ſupernaturalis cauſans gratiam. Beatus, Deo ita operante, poteſt videre vnam perſonam diuinam ſine alia. Beatitudo conſiſtit magis in viſione, quàm in dilectione. Qui has propoſitiones, aut illarū contradi

Greg. C D

tradi

A tradictorias aſſereret, non eſſet hęreticus, ſi quis tamen alteram illarum ſic aſſereret tanquam fidei articulum, ita vt oppoſitam aſſertionem cenſeret hæreticam, talis erraret in fide, & ( vt infra capite octauo huius libri dicemus ) eſſet hęreticus: quia firmius illi adhæreret, quàm deberet. Nam errat iuxta Auguſtini ſententiam: quia habet incerta pro certis: ſicut erraret, qui certa haberet pro incertis. Si cui hæ diſtinctiones inter propoſitionem hæreticam, & erroneam in fide non placent, ego aduerſus illum contendere nolo: ſed rogo illum, vt offerat meliorem: quoniam (vt dixi) paratus ſum meliora docentem audire. Audiui ego ex quorundam relatu, virum quendam doctiſsimum in Complutenſi gymnaſio publice theologiam profitentem, qui, vt inter hęc duo aliquod præberet diſcrimen, prius de errore diſtinguebat ſic in publica lectione, dicens. Dupliciter aliqua propoſitio dici poteſt erronea. Poteſt enim eſſe erronea errore logico, & omnis falſa propoſitio eſt hoc errore erronea: Quo fit, vt omnis propoſitio erronea in fide errore logico, ſit etiã hæreſis dicenda: quia omnis talis dicit falſum in fide. Alio modo poteſt dici aliqua propoſitio

B erronea in fide errore theologico, & eſt illa, quæ eſt contra communem opinionem theologorum. Ex quibus multæ ſunt, quæ nullo modo hæreſes dici merentur. Dictúmque eſt mihi illum quum hæc doceret, hoc dediſſe exemplum. Hæc propoſitio. Virgo Maria concepta eſt in peccato originali, eſt erronea in fide errore theologico, quia eſt contra communem præſentium theologorum opinionem, non tamen eſt hæreſis dicenda: quia illius contradictoria non pertinet ad fidem Catholicam, nec illam pro fide Catholica tenendam eſſe eccleſia vnquam decreuit. Quantum veritatis hæc erroneæ propoſitionis diſtinctio habeat, lectori iudicandum relinquo, admonens ſolum, vt cõſideret, quomodo poſsit dici propoſitio erronea in fide, quæ nec ex parte ſuæ enunciationis, nec ex parte illius, qui illam firmius, quàm deberet, aſſerit, fidem oppugnat. Nam etſi demus omnem illum, qui aſſerit aliquid contra communem theologorum opinionem, errare theologico errore: non tamen oportet dicere omnem talem errare in fide: quia durũ eſt, vt quis dicatur errare in fide, quando propoſitio quam aſſerit, non eſt contra fidem, nec mo-

dus

dus aſſerendi eſt contra fidem: quia non maiorem, quam debet, illi adhibet fidem. C

Propoſitio hæreſim ſapiens, aut male circa ea, quæ ad fidem pertinent ſonans eſt illa, quæ in prima ſignificatione, quam verba prima facie oſtendunt, ſenſum habet hæreticum, quamuis pie intellecta ſenſum aliquem habeat verum. Vt ſunt iſtæ propoſitiones. Pater eſt maior filio. Chriſtus eſt creatura. Tres ſunt Dij. Veſci carnibus, vel non veſci impertinens eſt Chriſtianæ perfectioni. Philoſophi Gentiles in ſola lege naturæ ſaluari potuerunt. Hæc vltima pro eo hæreſim ſapit, quia ſi fidem excludat, eſt hæretica, ſi fidem de Deo non excludit, vera eſt. & ideo ſic nude prolata hæreſim ſapere videtur, & expoſitione indiget. Iſtæ propoſitiones licet pie intellectæ aliquem verum ſenſum habeant, tamen iuxta facialem verborum ſignificationem, hæreſim ſonant. Cum igitur hæ propoſitiones, aut aliæ ſimilis notæ prædicantur, aut docentur, duo conſideranda ſunt ab illis, quibus de hæreticis inquirere, & iudicare incumbit. Primum eſt de perſona aſſerente, an ſit alias de hæreſi ſuſpecta. Alterum eſt, an aliquis ex auditoribus verba illa iuxta ſenſum hæreticum intellexerit, D ac proinde ſcandalizatus fuerit. Et ſi hoc vltimum contigerit, vocandus eſt illius propoſitionis aſſertor, & cogendus: vt publice ea, quæ dixit iuxta verum illorum verborum ſenſum interpretetur, vt omne ſcandalum ab auditoribus tollatur. Si verò perſona eſt ſuſpecta: ſed nullum auditores ex illius verbis concepere ſcandalum, tunc vocandus eſt ſecreto, & de verborum ſuorum intelligentia interrogandus, & ſi iuxta Catholicum ſenſum verba illum dixiſſe conſtet, liber abſque vlla punitione dimittendus eſt, neque (vt ego exiſtimo) opus eſt illum ad publicam verborum ſuorum declarationem cogere, ne forte ex noua verborum declaratione aliquis ſcandalizetur, qui ante non fuerat ſcandalizatus. Iuſtum tamen eſſe cenſeo, vt Inquiſitores admoneant prædicatorem, aut doctorem talem, ne ſimilia iterum ſine manifeſta verborum declaratione prædicare, aut docere audeat.

Propoſitio ſcandaloſa, aut piarum aurium offenſiua eſt propoſitio, quæ auditoribus piis occaſionem ruinæ præbet. De hac re aliqua exempla proponam, vt ad iſtarum imitationem

A tionem poſsit lector prudens de aliis iudicare.

Hæretici ſunt tolerandi,& non occidendi.

Maioris meriti eſt eleemoſynā pauperi elargiri, quàm eleemoſynam pro miſſæ ſacrificio offerre.

Ineptum eſt pro oratione offerre ſalutationē Virginis.

Tyrannum poteſt quilibet illius ſubditus occidere.

Ieiunare impertinens eſt Chriſtianæ perfectioni.

Nullum eſt præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo.

Omnes iſtæ propoſitiones ſunt ſcandaloſæ:quia omnes auditoribus occaſionem ruinæ præbent. Prima quidem viam latiſsimam aperit ad hæreſes, quaſcunque inducendas, quoniam facilitas veniæ incētiuum præbet delinquendi. Secunda propoſitio auertit à ſacrificio Miſſæ, & deuotione illius: quia ſi populus credat minoris meriti eſſe Miſſæ ſacrificium, quàm eleemoſynam, tunc populus minus reuerebitur illud ſacrificium,quàm oportet, nec toties illud celebrare faciet, vt nunc facit. Sed vnicam Miſſam (vt Lutherus docet) vni populo ſatis eſſe dicet. Tertia propoſitio tollit deuotionem,quam populus ergo piam Dei matrem habet, quam Deus mediatricem eſſe voluit

B inter nos, & illum.

Quarta propoſitio animum,& vires populo præbet, vt pro libito dominum ſuum occidat:quoniam ſemper cauſabitur dominum ſuum eſſe tyrannum.

Quinta propoſitio quodāmodo homines à ieiunio auertit.

Sexta propoſitio tepidos reddit homines ad baptiſmum ſuſcipiendum.

Propoſitio temeraria eſt illa, quæ omni prorſus caret authoritate, aut ratione, quæ alicuius ſit momenti, per quam illa probari poſsit. Illa enim temere fieri dicuntur (vt beatus Thomas in ſecunda ſecundæ,quæſt.liij.ait) quæ nulla ratione reguntur, quo fit, vt illud merito temerarie aſſertum dicatur,quod nulla authoritate, aut ratione probari poteſt. Illa igitur propoſitio dicetur temeraria in fide, quæ de rebus ad fidem ſpectātibus aliquid enunciat, quod nulla ratione,nullāque authoritate probari poteſt. Tales ſunt hæ propoſitiones,quæ ſequuntur.

Dies iudicij erit infra annum.

Chriſtus redemptor noſter manſit per xl.dies, qui fluxerunt à reſurrectione vſque ad aſcenſionem in arca fœderis.

deris. Diſcipuli Ioannis Baptiſtæ fuerunt illi, qui in Chri- C
ſti redemptoris noſtri paſsione dixerunt: Tolle, tolle, cruci fige eum. Ioan. Euan. fuit ſanctificatus in vtero matris.

Omnes Romæ viuentes ſunt in peccato mortali.

Omnes Epiſcopi damnantur.

Plures ſaluantur ex coniugatis, quàm ex monachis.

Plures fœminæ ſaluantur, quàm viri.

Omnes iſtæ propoſitiones ſunt de temeritate notandæ, & illarum aſſertor, merito temerarius cenſebitur. Ab hac tamen nota liberabitur propoſitio, & illius aſſertor, ſi aliquam veriſimilitudinem habeat id quod aſſeritur, quamuis & authoritate, & ratione careat, præſertim ſi aliqua vtilitas ex illa aſſertione oriri poteſt. Vt ſunt multa, quæ viri contemplatiui geſta fuiſſe veriſimiliter imaginantur, & populo narrata optimos per illa ſuſcitare poſſunt affectus. Talia ſunt quædam iniurioſa verba, quæ à peſsimis ſatellitibus, & aliis militibus, & crucifixoribus Chriſto redemptori noſtro in faciem dicta fuiſſe viri contemplatiui, veriſimiliter imaginantur, & concionatores verbi Dei vtiliter illa populo referunt. Quæ & ſi nulla authoritate, aut valida ratione probari queant, non tamen ideo ſunt temeraria D
dicenda, quia magna veriſimilitudine roborantur, & non ſine vtilitate referuntur. Si tamen omni careat veriſimilitudine quantumlibet illa proficere ſperent, temeraria merito cenſebuntur, & velut talia prohiberi debẽt ab his, ad quos hoc facere ſpectat: quia non ſunt facienda mala, vt inde veniant bona: neque Deus indiget mendacio noſtro.

Propoſitio ſchiſmatica, & ſeditioſa eſt, quæ vnionem membrorum eccleſiæ, aut vniuerſaliter, aut particulariter quomodolibet tollit, cuiuſmodi ſunt hæ propoſitiones, quæ ſequuntur.

Epiſcopus non eſt ſimplici ſacerdote ſuperior.

Papa non eſt ſuperior cæteris Epiſcopis.

Malo prælato non eſt obediendum.

Per peccatum mortale omnis poteſtas amittitur.

Subditi poſſunt dominos ſuos cum aliquod crimẽ commiſerint, pro libito ſuo corrigere, & punire.

Propoſitio iniurioſa eſt, quæ alicui fidelium ſtatui, vel alicui illuſtri perſonæ detrahit. Tales ſunt multæ aſſertiones Ioannis Vuiclefi. & Ioannis Huſſ. quæ in concilio Conſtant

A ſtantienſi ſectione octaua,& quintadecima damnatæ ſunt. E quibus ſunt iſtæ,quæ ſequuntur.

Si quis ingreditur religionem priuatam qualemcunque tam poſſeſsionatorum quàm mendicantium redditur ineptior,& inhabilior ad obſeruantiam mandatorum Dei.

Religioſi viuentes in religionibus priuatis, non ſunt de religione Chriſtiana.

Omnes de ordine mendicantium ſunt hæretici, & dantes eis eleemoſynas ſunt excommunicati.

Eccleſia Romana eſt ſynagoga Sathanæ.

Papa eſt Antichriſtus.

Cardinales ſunt miniſtri Antichriſti.

Omnes iſtæ propoſitiones ſunt iniurioſæ dicendæ, eo quòd apertiſsimas,ſtatibus,aut illuſtribus perſonis inferũt iniurias.Cum iam de omni genere propoſitionum damnabilium diſſeruerim,operæpretium fore exiſtimaui admonere lectorem,ne iſta propoſitionum genera ſic putet eſſe abinuicem diſtincta, & ſeparata,vt vni & eidem aſſertioni conuenire nõ poſsint.Poteſt ſiquidem eadem aſſertio multis ex his, quas modo explicuimus notis maculari. Nam
B hæc propoſitio,quæ vna eſt ex peſtiferis Ioannis Vuiclefi aſſertionibus. Religioſi viuentes in religionibus priuatis non ſunt de religione chriſtiana, eſt hæretica, ſcandaloſa, temeraria,ſchiſmatica,& iniurioſa. Hæretica eſt:quia contra vniuerſalis eccleſiæ definitionem ſentit. Scandaloſa, quia homines ab ingreſſu religionum auertit,& profeſsis, vt vota,quæ domino vouerunt non reddant,ſuadet.Temeraria dicetur, quia nulla prorſus ratione, aut authoritate fulcitur:ſed omnium ſanctorum virorum turbæ contradicit.Schiſmatica ideo merito cenſenda eſt,quia eccleſię vnitatem diuidit,cum religioſos ab illa ſeparat. Quod autem omnibus religionibus, & illarum religioſis ſit iniurioſa adeo eſt apertum,vt nullus merito dubitare poſsit.

## *De multiplici via per quam cõuinci poteſt aliquam propoſitionem eſſe hæreticam.*

## CAP. IIII.

QVamuis de hæretica propoſitione ſatis, vt exiſtimo, diſſeruerim,vt tamẽ rem plenè abſoluerem, neceſſarium fore iudicaui, vias oſtendere, per quas propoſitio aliqua

aliqua poſsit apertiſsimè de hæreſi conuinci, ne fortè in C
damnatione propoſitionis alicuius, iudices, quibus agere incumbit, ſententiam peruertant propoſitionem aliquam velut hæreticam damnantes, quæ talis merito dici non poſſet, aut Catholicam dicentes, quæ velut hæretica damnanda erat. A multis enim non ſolum idiotis, & ignorantibus: ſed viris etiam alioqui doctis, hac in parte erratum eſt, cum multas propoſitiones in ſuis ſcriptis velut hæreticas diffamauerunt, quæ nihil minus quam hæreticæ dici merebantur. Nam (vt de aliis taceam) multas aſſertiones hæreſeos nota maculauit in ſuo illo opere de hæreſibus, Philaſter Brixienſis epiſcopus, de quo Auguſtinus mentionem facit in lib. de hæreſibus, ad quod vult Deum, quæ tamen pro Catholicis nunc ab omnibus defenduntur. Multas etiam illic tanquam Catholicas nobis proponit aſſertiones, quas nos in eo opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidimus, inter hæreſes non immerito recenſuimus. Ne igitur ſimile quid aliis contingat, plures vias, eáſque certas, & indubitatas, nunc oſtendere decreui, per quas propoſitio aliqua de hæreſi conuinci poſsit. Ex quibus apertiſsime conſtabit propoſitionem illam non eſſe hæreticam dicendam, quæ aliquo iſtorum modorum, quos ſtatim explicabimus, non potuerit de falſitate conuinci. D

Prima via, & omnium potiſsima eſt ſacra ſcriptura: quoniam omnis, qui ſe Criſtianum fatetur, tenetur firmiſsime credere vera eſſe omnia, quæ nos ſacra ſcriptura docet, & nefas eſt de illis quomodolibet dubitare. Quoniam aliàs Deus, qui illarum omnium primus creditur author, ſuſpectus de mendacio haberetur, quod Chriſtianæ aures audire horrent. Vnde Auguſtinus in epiſtola ad Hieronymum, quæ eſt decima nona in ordine ſuarum epiſtolarum, ita ait: Ego enim fateor charitati tuæ, ſolis eis ſcripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honorémque deferre, vt nullum eorum authorē ſcribēdo aliquid erraſſe firmiſsime credam: ac ſi aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quàm vel mendoſum eſſe codicē, vel interpretem non aſſecutum eſſe, quod dictum eſt, vel me minime intellexiſſe non ambigam. Hæc Augu. Et habētur hæc verba in volumine decre. in c. Ego ſolis. diſt. ix.

*Auguſt.*

Quan

A Quanquam illic mēdoſe Auguſtini verba citantur, propter quod moneo lectorem, vt quæ in decreto ibidem citantur ad hoc exemplar corrigat. Cum ergo omnia, quæ nobis ſacra ſcriptura credenda proponit, firmiſsime credere teneamur, conſequens eſt, vt quicquid illis repugnauerit, hæreticum ſit merito cenſendum. Neque curandum eſt, an aperte contradicat, an latēter: quoniam quocunq; modo repugnare conſtiterit, propoſitio illa ſic cum ſcriptura ſacra pugnās, erit merito de hæreſi notanda. Sunt enim aliquæ hæreſes quarum contrariæ, aut contradictorię ſunt expreſſæ in ſacra ſcriptura, & huiuſmodi propoſitiones ſunt, quæ aperte contra ſacram ſcripturam pugnant. Vt (gratia exempli) quòd Chriſtus non eſt Deus. Quòd tres perſonæ non ſunt vna eſſentia, illarum contradictoriæ ſunt expreſſæ in ſacra ſcriptura. Sunt etiam aliæ hæreſes quarum contrariæ, aut contradictoriæ, licet non ſic exprimuntur in ſacris literis, vt ſub illo verborum tenore ibidem habentur, tamen ex illis, quæ ſacra ſcriptura docet, euidentiſsima conſequentia inferuntur tales contrariæ, aut contradictoriæ: & tales aſſertiones latenter pugnant contra ſacram ſcripturam: quia repugnat contra illa, quæ ab illis neceſſario deriuantur. Et tales
B propoſitiones ſunt etiam hæreticæ cenſendæ perinde ac primæ: quoniam ea, quæ ex contentis in ſacra ſcriptura, neceſſaria conſequentia inferuntur, tantam habeat veritatis firmitatem, & fidei neceſsitatem quantam illa, ex quibus colliguntur, Verbi gratia, iſtæ propoſitiones: Deitas eſt mortua in paſsione Chriſti. Chriſtus non eſt ſimul Deus & homo. Hæreticæ dicuntur, & ſunt: quia licet illarum oppoſitæ ſub illo verborum tenore in ſacris literis non inueniantur. Ex illis tamen, quæ in ſacris literis continentur, euidenti conſequētia deducuntur. Hic tamen ſumme aduertere oportebit, vt quiſq; in huiuſmodi deductionibus, optime, & euidenter colligat: quoniam ſi conſequentia non ſit euidens, ſed dubia, non erit etiam euidens propoſitionem, quæ cum ſacra ſcriptura in faciem pugnare videtur, eſſe hæreticam. Erit tamen de hęreſi ſuſpecta, quouſq; de conſequentia conſtet, neceſſaria ſit an non. Prima igitur via, & (vt diximus) omnium potiſsima, qua propoſitionem aliquam de hæreſi conuincere poſſumus, ſacra eſt ſcriptura. Hæc eſt enim turris illa Dauid, ex qua mille clypei pendent, & omnis arma- *Can. 4*

tura fortium : quoniam ex ea ſumenda ſunt arma, quibus C
1.Reg.27 contra hoſtes fidei Catholicæ pugnare debemus. Hæc eſt etiam torrens ille vnde Dauid lapides ſumpſit,quibus ſuper
1.Timot.3 bum Goliath acerbiſsimum Iſraelis hoſtem proſtrauit. Vnde Paulus in poſteriori epiſt. ad Timoth.ait. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata,vtilis eſt ad docendum,ad arguendũ, ad corripiendum,ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Hic tamen admonendus eſt lector, ne putet ſacræ ſcripturę verba iuxta omnem illorum ſenſum eſſe efficacia ad hæreſes confutandas,quoniam niſi in ſenſu literali ſumantur,parum roboris habent ad diſputationem. Senſus myſticus non eſt validus ad hæreticos conuincendos,ſed ſolus literalis. Secunda via, per quam propoſitio aliqua poteſt de hęreſi conuinci eſt concilij generalis recte (vt decet) cõgregati definitio. Concilia ſiquidem generalia errare non poſſunt : cum à ſpiritu ſancto, qui illis ſemper aſsiſtit, regantur. Quo fit, vt illis, quę à generali concilio recte congregato decreta ſunt, & quæ ex huiuſmodi decretis conſequentia neceſſaria deducuntur, plenam teneamur pręſtare fidem, etiam ſi apertis ſcripturę ſacrę teſtimoniis illa probari non poſsint. Omnis D igitur propoſitio aſſerens aliquid contra alicuius probati concilij definitionem, aut contra illud,quod euidenti, & neceſſaria conſequentia ex concilij decreto colligitur, erit merito hęreſeos nota maculanda, & ad illius redargutionem ſatis eſt probati concilij definitio, etiam ſi apertum ſacræ ſcripturæ teſtimonium contra illam deſit. Per hanc viam multę propoſitiones de hęreſi conuincuntur, quę ſubtractis conciliorum definitionibus minime, aut difficillime poſſent hæreticæ demonſtrari. Ne autem quis mihi in hac parte ob exemplorum defectum fidem deroget, aliquas propoſitiones ſubiungam, quę niſi conciliorum authoritate vix poſſent à gremio fidei Catholicæ reiici.

Subſtantia panis materialis,& ſubſtantia vini materialis ſunt realiter in ſacramento altaris.

Populares poſſunt ad arbitrium ſuum dominos delinquentes corrigere.

Omnes ſunt ſimoniaci, qui ſe obligant orare pro illis in temporalibus ſubuenientibus.

Oratio priuati hominis nulli prodeſt.

Anima

A Anima rationalis non eſt vere, & per ſe forma corporis humani.

Epiſtola ad Hebræos non eſt Pauli.

Epiſtola prima ex ſeptem canonicis non eſt Iacobi.

Omnes iſtæ propoſitiones ſunt hæreticæ: illarum tamen error vix aliunde poſſet demonſtrari, quàm ex conciliorum authoritate. quatuor primæ damnatę ſunt in concilio Conſtantienſi ſeſsione octaua. Quinta damnata eſt in concilio Vienenſi ſub Clemente huius nominis quinto ſummo Pontifice, cuius decretum habetur in Clementina de ſum. Trinitate, & fide Catholica. Duæ vltimæ per multa concilia damnatæ ſunt.

Tertia via per quam poſſumus aſſertionem aliquam de hereſi conuincere, eſt vniuerſalis eccleſiæ conſenſus ſine alicuius ſcripturæ ſacræ teſtimonio, & ſine alicuius generalis concilij definitione. Multa enim ſunt, quæ etſi in ſcriptura ſacra non contineantur: quia tamen antiquiſsima eccleſiæ conſuetudine ſeruata ſunt, vim habent non paruam ad hæreſes confutandas: quoniam credi par eſt, illa ab ipſo Chriſto ſaluatore noſtro fuiſſe deriuata, & inde ex ore in os ad noſtra ſecula perueniſſe. Nam idem de Archippo, & Lyſiade Pythagoricis philoſophis fertur, qui Thebis in Græcia ſcholas habentes Pythagorica dogmata ſolo verbo tradebant, quæ diſcipuli memoriter retinentes, ingenio, & memoria pro libris vtebantur. Chriſtum nihil ſcripſiſſe, quod permanſerit legimus: ſed ſolo verbo docuiſſe, cuius verba, & præcepta non omnia Euangeliſtæ ſcripſerunt: ſed eorum aliqua memoriter conſeruata ſunt, & ex ore in os transfuſa ad nos peruenerunt. Quæ autem ſic ſeruata ſunt, firmiſsimam habent veritatis certitudinem perinde ac ſi per ſcripturam fuiſſent traditæ. Nam ſicut Deus Spiritu ſuo diuino adflauit Euangeliſtas, aut alios ſacros ſcriptores, cum aliquid ſcripſerunt, ita adflat eccleſiam eodem Spiritu, cum aliquid illa nobis loquitur, Chriſtus ſiquidem Apoſtolis ſuis ait. Non eſtis vos, qui loquimini: ſed *Ma* Spiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Non eſt enim credendum Deum eccleſiam ſuam deſtituiſſe iam Spiritu ſuo, vt iam per os illius loqui dedignetur, prout ante faciebat: præſertim cum ipſe dicat. Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Sicut ergo credimus *Mat. 28*

ſcripturæ diuinæ per manus Apoſtolorum, & Euangeliſtarum ſcriptæ, ita etiam credere tenemur voci diuinæ per os eccleſiæ prolatæ. Nam ſicut non omnia, quæ Chriſtus fecit (vt Ioannes Euangeliſta teſtatur) ſcripta ſunt, ita neque omnia, quæ dixit. Iſtorum autem ſiue factorum, ſiue dictorum Chriſti, quę ſcripta non ſunt, multa credẽdum eſt Apoſtolos aliis verbo narraſſe, atq; ita ex ore in os, & ex pectore in pectus transfuſa ad nos vſq; perueniſſe ſine alio quouis ſcripturæ teſtimonio. Talia ſunt fermè omnia, quæ ad ritũ ſacramentorum exercendorum Catholica ſeruat eccleſia: qui ritus quamuis in ſacra ſcriptura non ſint expreſsi, illos tamen reiicere non licet: quoniam aut omnes illi aut maior illorum pars ab ipſo Chriſto illorum inſtitutore proceſſit, & ex ore in os prodiens ad nos vſque peruenit. Quo fit, vt ſi quid contra hæc, quæ vſque ad hæc tempora ſic ſeruauit, & docuit eccleſia, aliquid doceatur, illud ſit merito hæreticum cenſendum. Vnde Origenes Homilia quinta ſuper librum Numerorum, ait: In eccleſiaſticis obſeruationibus ſunt nonnulla, quæ omnibus quidem facere neceſſe eſt, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quod (verbi gratia) genua flectimus, orantes, & quòd ex omnibus cœli plagis ad ſolam Orientis partem conuerſi orationem fundimus, non facile puto cuiquam ratione compertum. Sed & Euchariſtię, ſiue percipiendæ, ſiue eo ritu, quo geritur explicandæ, vel eorum, quæ geruntur in baptiſmo verborum, geſtorúmque, & ordinum, atque interrogationum, ac reſponſionum quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta, & velata portamus ſuper humeros noſtros, cum ita implemus ea, & exequimur, vt à magno Pontifice, & eius filiis tradita, & commendata ſuſcepimus. Hactenus Origenes. Præterea ille verborum contextus, & ordo, quo Catholica vtitur eccleſia in conſecratione corporis, & ſanguinis Chriſti, apud nullum Euangeliſtarum plene reperitur, nephas tamen eſſet credere aliis verbis ſacramentum illud eſſe conficiendum, quàm quibus nunc conficit Eccleſia: quoniam talia verba, quibus nunc vtitur eccleſia, ab ipſo Chriſto (vt credimus) proceſſerunt. Hoc enim Innocentius Papa huius nominis Tertius fatetur ſic inquiens. Credimus igitur, quòd formam verborum: ſicut in canone reperitur, & à Chriſto Apoſtoli, & ab ipſis eorum acceperint

Marginalia: *Ioan. 20* — *Orige.* — C — D

A ceperint ſucceſſores. Hæc Innocentius, & habentur hæc verba in volumine decretalium, titulo de celebratione miſſarum. cap. Cum Marthæ. Certiſsima igitur via, & validiſſimum argumentum ad conuincendum aliquam propoſitionem eſſe hæreticorum, eſt eccleſiæ vniuerſalis conſenſus, ita vt illa propoſitio dicatur hæretica, quæ eſt contra vniuerſalem eccleſiæ conſenſum, quamuis nullum ſit ſcripturæ teſtimonium, quo poſsit talis propoſitio conuinci. Vnde Sapiens in prouerbiis ait. Ne dimittas legem matris tuæ.

Quarta via eſt iudicium ſedis Apoſtolicæ: quoniam hæc circa illa, quæ fidẽ ſpectant, errare non poteſt. Sed circa hoc admonere decreui lectorem, quid per nomen ſedis Apoſtolicæ intelligere debeat: quoniam hoc nomine non ipſa ſola Papæ perſona intelligitur: quoniam illa errare poteſt, vt homo, male ſentiendo, & male opinando: ſicut de multis ſummis Pontificibus hiſtoriæ referunt illos erraſſe. Nam (vt de cæteris taceam) Honorius Primus damnatus eſt in ſexta ſynodo, eo quòd Monothelitarum hæreſi faueret. Nomen ſedis Apoſtolicæ ſignificat ipſum ſummũ Pontificem, non vt facit aliquid tanquam priuata perſona: ſed vt facit B ea quę ad cathedram ſpectant, non ex ſuo tantum conſilio procedens: ſed ex conſilio bonorum virorum, & doctorum. Hoc modo capitur nomen ſedis Apoſtolicæ quotieſcunque in decretis, aut alibi legitur Apoſtolicam ſedem non poſſe errare in fide. Vnde Agatho Papa ait. Sic omnes Apoſtolicæ ſedis ſanctiones accipiendæ ſunt tanquam ipſius diuina voce Petri firmatæ. Hæc ille, & habentur in cap. Sic. diſt. 19. Quæ verba exponens Archidiaconus ſuper decreto ita ait. Caute dicit Apoſtolicæ ſedis, & non dicit Apoſtolici. Hæc ille. Sedis ergo Apoſtolicæ ſanctiones, ſiue ſententia in iudicio prolata à Romano Pontifice, intelligitur non, quæ occulte, malitioſe, inconſulte per ſolum Romanum Pontificem, aut etiam quæ per ipſum cum paucis ſibi fauentibus, aliis in fraudem contemptis, ſiue non vocatis profertur: ſed quæ à Romano Pontifice, ex conſilio plurimorum virorum ſapientum præſertim Dominorum Cardinalium, plene prius examinata profertur. Quali autem examine Apoſtolicæ ſedis ſententia ſit diſcutienda, antequam proferatur, Beatus Gregorius declarat ſic inquiens:

*Prou. 6*

*Grego.*

Apoſtolicæ ſedis ſententia, tanta ſemper conſilij modera- C
tione concipitur, tanta potentia, & maturitate decoquitur, tantáque deliberationis grauitate profertur, vt nec immutari neceſſarium ducat niſi forte ſic prolata ſit, vt retractari poſsit, vel immutari, ſi ſecundum tenorem præ-
*Grego.* miſſæ conditionis exiſtat. Hæc Gregorius. Et habentur hæc verba in decreto 35. quæſt. 9. cap. Apoſtolicæ. Sic igitur accipiendo nomen ſedis Apoſtolicæ, credo illam in fide errare non poſſe, & illius ſanctiones eſſe prorſus indeuiabiles, non quidem ratione perſonæ, à qua procedunt: quoniam cum homo ſit, conſequens erat, vt errare poſſet: ſed ratione cathedræ, quam regit, & moderatur. Nam perſonæ alioqui indignæ Deus dona gratiarum impartiri ſolet propter officium, quod adminiſtrat. Nam (vt de aliis taceam) Cayphæ propter pontificiam dignitatem qua ho-
*Ioan. 11* neſtatus erat, datum eſt de humani generis redemptione per Chriſti mortem facienda prophetare. Multo ergo magis dignum erat, vt illi, qui totius eccleſiæ eſt paſtor, & rector, Deus veritatis indeuiabilis priuilegium concederet.
*Luc. 22* Sic enim Chriſtus ſe facturum promiſit, dicens: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando con- D
uerſus confirma fratres tuos. Quomodo autem deficiet Petri, hoc eſt, Apoſtolicæ ſedis fides, illo pro ea rogante, qui ſemper exauditur? Aut quomodo oues errantes reducere poſſet, aut vacillantes confirmare ſi illarũ paſtor, & rector erraret perinde ac illæ? Ideo beatus Leo in ſermone ſecundo ſuæ ordinationis, hanc Chriſti promiſsionem pertractans, ait: Specialis cura à Domino, Petri ſuſcipitur, & pro fide Petri proprie ſupplicatur, tanquam aliorum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & diuinæ gratiæ ita roboratur auxilium, vt firmitas, quæ per Chriſtum Petro tribuitur, per Petrum Apoſtolis conferatur. Hæc beatiſsimus Leo Papa. Si quando forte aliquis Romanus Pontifex in definitione fidei errauit, inde euenire potuit, quod non tantam quantam debebat, adhibuit diligentiã, antequam ſententiam proferret, quoniam vel rem non plenè (vt decebat) examinauit, vel nõ eos, quos oportebat, conſuluit. Eo enim euentu errauit, vt particularis perſona, non vt Cathedræ moderator, & rector. Errauit tunc homo, qui in ſede Apo-
ſtolica

A ſtolica erat: ſed non errauit ſedes Apoſtolica, quoniam ſedes Apoſtolica (vt ſupra ex beato Gregorio oſtendimus) nihil ſine maturo examine iudicat. Cum autem ſic iudicat, errare illa nõ poteſt, quia Deus in medio illius exiſtit, ne à vera fide moueatur. Cum igitur hoc priuilegio Deus Apoſtolicam ſedẽ donauit, vt errare illa non poſsit, conſequens eſt, vt iis, quæ ab illa maturo examine præhabito in rebus fidei definita, & iudicata ſunt: omnes credere teneantur, & ſi quid cõtra illa pertinaciter aſſeratur, hæreticũ ſit neceſſario iudicandũ. Vnde beatus Hieronymus Damaſo Papæ ſcribẽs, ait: Hæc eſt fides Papa beatiſsime, quã in Catholica didicimus eccleſia, quãq; ſemper tenuimus, in qua ſi minus perite, aut parum caute forte aliquid poſitum eſt, à te emendari cupimus, qui Petri, & ſedem, & fidem tenes. Si autem hæc noſtra confeſsio Apoſtolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me inculpare voluerit, ſe imperitum, & maleuolum, vel non etiam Catholicum: ſed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Per hanc viam conuincimus has propoſitiones eſſe hæreticas. *Hierony.*

Confeſsio ſacramentalis eſt ſolum de iure humano.

B Animę iuſtorum in gratia decedentium non vident clare eſſentiam diuinam ante diem iudicij.

Hæ duæ propoſitiones tanquã hęreticas catholica reiicit eccleſia: illarũ tamen error nõ tã facile aliunde poſſet euidenter demonſtrari, ſicut ex Romanorũ Pontificiũ determinationibus. Nam primã damnauit Syxtus Quartus, cuius decretũ ego inſerui in eo opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidi, titulo de confeſsione. Secundam damnauit Benedictus Vndecimus, & illius decretum poſitum eſt in eodem opere, titulo de Beatitudine, hæreſi ſexta.

Quarta via per quam poſſumus conuincere aſſertionem aliquã eſſe hæreticã, eſt omnium ſacrorũ doctorum, qui de re illa ſcripſerunt cõtra illam propoſitionẽ concors ſententia. Nam id, quod contra omniũ talium ſententiã aſſertum fuerit, hæreticũ eſſe conſtabit. Si tamen vni tantũ, aut alteri ſacro doctori contradixerit aliqua propoſitio, non proinde talis propoſitio cenſenda eſt hæretica, quoniã talium hominum ſcripta, quãlibet illi ſint ſancti, & docti: non ſunt velut oracula diuina recipienda: quia non conſtat illa à Deo proceſsiſſe: ſed ab homine, qui falli potuit. Nihil autẽ obſtat,

vt eum, qui falli potuit, falſum fuiſſe dicamus. Neq; etiam eſt æquum, aut rationi conſentaneum: vt ei, qui & falli, & fallere poteſt, qualis eſt quiſquis purus homo ſub gehennę comminatione credere teneamur: quoniam hac ratione euenire oporteret, vt ſæpiſsime falſa pro veris, & vera pro falſis recipere teneremur: quod nefas eſt dicere. Verum & ſi ſingulorũ ſanctorũ ſcripta non ſint ſic pro lege tenenda: vt impium ſit ab illis diſcedere: omnium tamen ſacrorum doctorum de rebus fidei cõcors ſententia, cui nunquam ab eccleſia, aut ab aliis viris Catholicis impunè contra dictum eſt, pro vera eccleſiæ definitione tenenda erit. Nam (vt beatus Paulus ait) ad hoc nobis dedit Deus, quoſdã Apoſtolos, alios prophetas, alios doctores: vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris. Si ergo ad hoc dati ſunt, vt non erremus, nõ eſt poſsibile, vt omnes ſimul errauerint, qui, vt nos nõ erraremus miſsi ſunt. Præterea ſacræ literæ ad veteres doctores nos mittunt, vt ab illis doceamur: quo fit, vt eadem lege nos illis credere teneamur. Fruſtra ſiquidem ad illos accedere iuberent: niſi illorum doctrinam ſuſcipere teneremur. Sic enim Moyſes ait: Memento dierum antiquorum, cogita generationes ſingulas, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi maiores tuos, & dicent tibi. Rurſum omnium ſacrorum doctorum concors ſententia, cui nunquam impune aliquis contradixit, apertiſsime conuincit illam eſſe etiam totius eccleſiæ ſententiam: quoniam ſi illi ſacri doctores omnes erraſſent, illorum errorem per tot ſecula protractũ eccleſia non diſsimulaſſet. Quo fit, vt eccleſia ad illorum omnium ſententiam ſemper tacens, illis conſentiſſe videatur: quoniam ſi non conſenſiſſet, nec etiam tacuiſſet. Nunquam enim verius dici poteſt, vt qui tacet conſentire videatur, quàm cum res eſt adeo ſeria, vt tacere ſit pernitioſum, loqui vero & vtile, & neceſſarium. Error enim, cui non reſiſtitur (vt Innocentius Papa ait) approbatur, & veritas cum minime defenſatur, opprimitur. Negligere quippe cum poſsis perturbare peruerſos, nihil aliud eſt quàm fouere. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ qui manifeſto facinori deſinit obuiare. Hæc Innocentius, & habentur hæc verba lxxxiij. diſtinct. cap. Error. Sed quoniã de hac re ſatis prolixe

*Epheſ. 4* — *Deut. 32* — *Innocentius primus.*

A proli xe diſputaui in libro primo contra omnes hæreſes capite ſeptimo: ideo ſuperfluum iudicaui longius de hac re hic diſputare. Hoc tamen ſolum colligamus omnium ſacrorum doctorum tam præſentium, quàm præteritorum concordem de aliqua re ſententiam æquè efficax eſſe argumentum ad hæreſim reuincendam, ſicut eſſet eccleſiæ vniuerſalis definitio: quoniam ea, quæ ab omnibus ſine eccleſiæ contradictione de rebus fidei tradita eſt ſententia, ab eadem eccleſia videtur fuiſſe approbata dum tacuit, quia niſi probaſſet contradicere tenebatur, ne cum propheta Eſaia diceret: Væ mihi: quia tacui. Hac via pugnauit Hieronymus contra Eluidium. Nam vt perpetuam Dei *Eſa. 6* genitricis Mariæ virginitatem contra illum oſtenderet, cum expreſſa ſacræ ſcripturæ teſtimonia pro hac re deeſſent, potiſsimum vſus eſt teſtimonio ſacrorum virorum, qui illum præceſſerunt. Deinde quinta ſynodus contra Macharium Antiochenum Epiſcopum congregata, plurimum roboris tribuit teſtimoniis ſanctorum patrum. Sic enim ait. Sequimur per omnia ſanctos patres, & doctores eccleſiæ. Athanaſium, Hilarium, Baſilium, Gregorium B theologum, & Gregorium Niſſenum, Ambroſium, Auguſtinum, Theophilum, Ioannem Conſtantinopolitanum, Cyrillum, Leonem Portium: & ſuſcipimus omnia, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum expoſuerunt. Hæc ex quinta ſynodo. Ex quibus apertiſsime conſtat magnam authoritatem ad hæreſes reuincendas: habere omnium ſanctorum virorum, qui nos præceſſerunt, concordem ſine contradictione ſententiam. Quinque igitur ſunt viæ, per quas propoſitionem aliquam conuincere poſſumus eſſe hæreticam: extra quas credo nullam aliam eſſe. Quo fit, vt aſſertio, quæ nulla iſtarum viarum, quas nunc pertractauimus, poteſt de hæreſi conuinci, talis quamuis debeat alia nota maculari merito hæretica dici non poſsit. Et aſſertor, quamuis pertinax illius propoſitionis quæ non poteſt aliquo iſtorum modorum de hæreſi conuinci, non poterit hæreticus cenſeri, & velut talis merito puniri. *Quinta Synodus.*

*Quis poſſit de hæreſi iudicare, & ſententiam cui obedire teneantur, ferre.* CAP. V. G

QVamuis hæreſis definitionem ſtatuimus, per quam cognoſci poſſet, quæ propoſitiones ſint hæreticæ dicendæ, & quæ non, ſæpe tamen circa multas propoſitiones diſſenſiones oriuntur inter viros doctos in iudicio de illis ferendo, quibuſdam dicentibus illas merito eſſe hæreſeos nota maculandas, quibuſdam contra aſſerentibus illas eſſe Catholicas, aut ſaltem non poſſe citra iniuriā hæreticas appellari. Nec iſta contentio contingit fidelibus contra ſolos hæreticos: ſed ipſi fideles Catholici, & docti, ab inuicem diſſentiunt, & de hac re ſæpe contra ſe inuicem pugnant. Neceſſarium ergo eſt iudicem verum in hac controuerſia agnoſcere, penes quem ſit poteſtas ſententiā dicendi, vt lites omnes, & diſſenſiones tollātur. Alioqui ſi nullus de hac re ſit iudex, cuius definitione omnes obtēperare cogantur: ſed liberum ſit cuiq; pro arbitrio ſentire, nullus erit, qui haſtam in certamine abiicere velit. Fieret igitur hoc pacto, vt in multis rebus ad fidem ſpectantibus, nihil certum haberemus: ſed anceps ſemper, & dubia eſſet ſententia, propterea quod inter omnes viros fideles & doctos, de illa D
*Lib. 1* ſententia non conueniret. De hac re & ſi in illo opere,
*cap. 8* quod aduerſus omnes hæreſes edidi abunde me dixiſſe credam: hic tamen aliqua inde repetere, plura etiā addere decreui, propterea quod, quæ in hoc opere agimus, omnia ad iudiciale forū diriguntur. Ac proinde neceſſariū fore exiſtimaui rē iſtam plenius abſoluere, vt ante omnia plenam, atq; firmiſsimā iudicis poteſtatē omnibus declaremus. Admonere tamen imprimis lectorem decreui, ne putet me in hoc capitu. diſſerere de iudice hæreticorū, quoniā de hac re valde diuerſa eſt diſputatio. Multi enim ſunt, qui hæreticos iudicare, & punire poſſunt, qui tamen de hæreſi (vt mox dicemus) ſententiam dicere non valent. Omnis tamen, qui de hæreſi iudicare poteſt, hæreticū iudicare, & punire poteſt. Poſtquā enim is, cui intereſt, cenſuit aſſertionē aliquā eſſe hæreticam, ipſemet, vel alius, cui hoc cōmiſſum eſt, poteſt aſſertorē illius propoſitionis pertinacē, hæreticū iudicare, & velut talē punire. Iudicē hęreſeos Lutherus dicit eſſe ſolā ſacrā ſcripturā, ad quā ſolā omnis prouocatio, vel appellati●

A tio facienda eſt: quoniã per ſolam illã (vt ait) omnes lites circa fidem ortæ ſunt dirimendæ. Perſpexit quidem callidus homo ſibilo ſerpentino afflatus, tam apertã eſſe iudicis neceſsitatẽ, vt nulla poſſet verborũ aſtutia celari, ac proinde talem decreuit iudicẽ eligere, qui ſententiã proferre non poſſet. Nam etſi ſcriptura ipſa recte intellecta (vt præcedenti capitulo diximus) validiſsima ſit ad hæreſes reuincendas, cũ tamen de illius intelligẽtia eſt cõtentio, ipſamet non poterit eſſe iudex: præſertim cum alius ſcripturæ locus apertiſsimus deeſt, per quem poſſet is, de quo dubitatur elucidari. Præterea ſi de ſcriptura ipſa eſt quæſtio, an ſit ſacra dicenda, non poterit ipſamet eſſe iudex: quia tunc erit abire in infinitum. In propria cauſa nullius teſtimoniũ eſt validum dicente Chriſto ſaluatore noſtro: Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimoniũ meum non eſt verũ. Si dicas vnam ſcripturã per aliam probari eſſe ſacram, tunc erit hac ratione abeundũ in immenſum ſine fine, aut oportebit neceſſario aliquam contentionẽ carere iudice: vt puta, ſi de prima ſcriptura ex cuius teſtimonio cæteræ omnes pendent, vt ſacræ dicantur, fieret contentio. Accedit ad hæc, *Ioan. 20*

B quod multa ſunt, ad quæ credenda cõpellimur, quæ tamen ſcripturæ ſacræ teſtimonio probari non poſſunt: quoniam (vt dicit beatus Ioannes) multa alia fecit dominus Ieſus, de quibus Euangeliſtæ nullam prorſus fecere mentionẽ, quæ tamen eccleſia Catholica firmiſsima fide tenet, & docet. Sed opus eſt, vt illis, quæ pro ſe adducit Lutherus reſpondeamus. Obiicit enim nobis illud, quod Chriſtus apud Ioãnem ait: Scrutamini ſcripturas: quoniã illæ teſtimonium perhibent de me. Et certe ſi bene aduerteret Lutherus, intelligeret ſe ſuo gladio transfigi: quoniam ex illo loco ſolum colligitur ſcripturas eſſe teſtes, non iudices. Non enim dixit: Scrutamini ſcripturas: quoniã illę ferunt iudicium de me. ſed dixit: Scrutamini ſcripturas: quoniã illæ teſtimonium perhibent de me. Teſtium autẽ officiũ nõ eſt ſententiam dicere: ſed ſolum teſtimoniũ. Ad iudicem vero ſpectat teſtiũ dicta audire, & ſcrutari, quibus auditis iuxta illorum teſtimoniũ ſententiã dicet. Quapropter nos fatemur, iuxta ſcripturæ ſacræ teſtimoniũ ſententiã eſſe dicendã, quoniam (vt præcedenti capitulo diximus) illa efficaciſsimus eſt teſtis ad hæreſeos condemnationem: ſed opus eſt iudice, qui huius *Ioan. 20* *Ioan. 5*

huius teſtis dicta ſcrutetur, & examinet: quoniã hoc ſublato ipſius teſtis dicta quilibet peruertet, cum quilibet præſumat ſacram ſcripturã pro ſuo arbitratu interpretari. Hac igitur inſana Lutheri ſententia reiecta, ego verum, & indubitatum in cauſa fidei iudicem cenſeo eſſe cõcilium generale recte, vt decet, congregatum. Ad huius autem ſentẽtiæ confirmationem multæ, & vrgentiſsimæ ſuppetunt rationes. Prima eſt, quod concilium tale vniuerſam repræſentat eccleſiam, de qua omnes viri Catholici cenſuerunt illam tantæ eſſe poteſtatis, vt illius iudicia, & decreta velut oracula diuina dixerint eſſe recipienda. Auguſtinus ſiquidem in Epiſtola ad Caſulanum preſbyterum, contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinum, velut præuaricatores, diuinarum legum coercendos putat. Et (vt alios vitandæ prolixitatis cauſa omittam) Beatus Irenæus martyr, libro tertio, aduerſus hæreſes capit. 4. ait. Tantæ igitur oſtenſionis quum ſint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab eccleſia ſumere quum Apoſtoli quaſi in depoſitorium diues pleniſsime in eam contulerint omnia, quæ ſunt veritatis, vt omnis quicunque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures ſunt, & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem ſunt eccleſiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid enim & ſi quando de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oportet in antiquiſsimas recurrere eccleſias, in quibus Apoſtoli cõuerſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum, & rei liquidum eſt? Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis, nónne oportebat ordinẽ ſequi traditionis, quem tradiderunt iis, quibus cõmittebant eccleſias? Hæc Irenæus martyr. Cuius authoritas tanto cæteris omnibus præſtat, quanto ille fuit Apoſtolis propinquior. Nã polycarpi martyris fuit auditor, quem Ioannis Euangeliſtæ diſcipulum fuiſſe multorũ hiſtoriæ commemorant. Cum ergo ex horum, & aliorũ multorum teſtimonio cõſtet eccleſiæ authoritatem tantam eſſe, vt illius iudiciis, & decretis, omnes fideles teneantur per omnia obedire, conſequens eſt, vt hæc eadem authoritas ſit in generalibus cõciliis recte (vt decet) cõgregatis. Concilia ſiquidem generalia vniuerſalẽ repræſentant

*Auguſti.*

*Irenæus.*

C

D

ſentant

A ſentant eccleſiam, propterea quod omnes illi, ad quos ſpectat de fide, & moribus definire ad illa conuocantur, & omnibus talibus loquendi facultas conceditur. Non enim ſpectat ad omnes docere, & de lege iudicare: ſed ad ſolos ſacerdotes. Hoc enim Malachias propheta teſtatur ſic inquiens: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus Domini exercituum eſt. *Malac.2* In corpore humano non omnia membra eundem actum habēt, ita (vt Paulus ait) multi vnū corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra habētes donationes ſecundū gratiā, quæ data eſt nobis, differentes: ſiue prophetiam ſecundum rationem fidei, ſiue miniſteriū in miniſtrādo, ſiue qui docet in doctrina. Vides qualiter iuxta Pauli ſententiā officia in eccleſia ſunt diuerſa, quæ non omnia omnibus cōpetunt, quemadmodum actus corporis ſunt diuerſi iuxta membrorum diuerſitatem. At cum membrum quodlibet actum ſibi competentē exercet, totum corpus illud agere dicitur, quamuis nō omnia membra illud agant. Vt (gratia exempli) homo dicitur videre, quāuis nec manus, nec pes videat: ſed ſolus oculus: homo dicitur audire, *Rom.12*

B quamuis ſola auris audiat. Idem igitur de corpore myſtico quod eſt eccleſia, dicendum erit, ita vt quæ à concilio generali recte cōgregato ordinata ſunt, à tota eccleſia fuiſſe decreta, & diffinita dicamus, propterea quod omnes illi, ad quos in eccleſia ſpectat de fide tractare in illo cōuenerunt, aut ſaltem, vt venirent, vocati ſunt. Sic enim cum Apoſtoli, & ſeniores conuenerunt Hieroſolymis pro decidenda illa magnifica quæſtione de legalium ceſſatione, cōuentus ille Apoſtolorū, & ſeniorū vocatus eſt omnis eccleſia, quamuis multi tunc erāt alibi Chriſtiani, qui ibidem cōgregati non erāt. Nam poſtquam retulit illius quæſtionis definitionem, liber Actuum Apoſtolorum hæc, quæ ſequuntur, ſubiungit. *Act.15* Tunc placuit Apoſtolis, & ſenioribus cū omni eccleſia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam. In quibus verbis ſatis aperte cōuentus ille Hieroſolymis congregatus, vocatus eſt omnis eccleſia. Cum ergo conciliū recte congregatum vniuerſam repræſentet eccleſiā, oportet, vt omnē illam poteſtatē in concilio recte cōgregato eſſe credamus, quam in vniuerſali eccleſia reſidere, fideles Catholici credunt. Eſt adhuc alia, & non minus vrgens ratio, quæ nos monet, vt

credamus poteſtatem de hæreſibus iudicandi eſſe in toto C
concilio firmiſsimam: quia videlicet concilium legitime adunatum nullo modo errare poteſt in fide. Dignũ quippe eſt, vt fides, quæ ſupremæ, & infallibili innititur veritati, talem etiã habeat iudicem, qui errare nõ poſsit. Concilium autem generale legitime coactum, nullo modo in fide, aut moribus decipere, aut decipi poteſt, propterea quod à Spiritu ſancto, qui illi ſemper adſtat, regitur in omnibus, quæ definit, & iudicat. Nam & hoc ipſum Chriſtus ſaluator noſter promiſit eccleſiæ, dicens: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum.
*Ioan. 14* Quæ verba non ad ſolos Apoſtolos referenda ſunt: ſed ad vniuerſalem eccleſiam, cui promittit Spiritus ſancti præſentiam ad finem vſque ſeculi. Apoſtoli enim non erant vſque
*Matt. 18* ad finem ſeculi duraturi. Deinde apud Matthæum iterũ ait: Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re quacunq; petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo: ibi ſum in medio eorum. Et ſi hoc Chriſtus promiſit ſe facturũ, cum duo, aut tres fuerint in nomine illius congregati, multo liberalius hoc faciet cum totum generale conciliũ fuerit le- D
gitime cõgregatum. Hæc autem poteſtas iudicandi de fide non eſt in prouincialibus conciliis: quoniam concilia talia errare poſſunt in fide: ſicut de multis veriſsima hiſtoriarum relatione, erraſſe ſcimus. Nam (vt alia omittam) cõcilium Carthaginẽſe, in quo cum beato Cypriano martyre octoginta conuenere Epiſcopi, decreuit hæreticos, & ab hæreticis baptizatos, cum ad eccleſiæ cõmunionẽ redirent, debere iterum baptizari. In hac tamen ſentẽtia concilium illud erraſſe, nullus eſt fidelis Catholicus, qui dubitet. Cum igitur prouincialia concilia errare cõtingit, illorũ errores authoritate generalium conciliorũ corrigũtur. Vnde Auguſt.
*Auguſti.* lib. ij. contra Donatiſtas ait: Et ipſa concilia, quæ per ſingulas regiones, vel prouincias fiunt, plenariorũ conciliorũ authoritati, quæ fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſine vllis ambagibus cedere cum experimento eorum aperitur. Hæc ille. Si quis vero à me petat qualem habeant authoritatem definitiones, aut decreta fidei, quæ concilia prouincialia dederunt, de quibus non conſtat legatũ ſedis Apoſtolicæ habuiſſe, aut Papæ authoritate cõfirmata fuiſſe, vt ſunt multa
Gall

A Galliæ,& Hiſpaniæ concilia: Reſpondeo, quod ſi illorum definitionibus nunquam poſtea eccleſia cōtradixit, ſunt ab omnibus pro vera,& indubitata fide tenēda. Quia etſi illorum expreſſa confirmatio non pateat, tacito tamen totius eccleſiæ conſenſu ſunt confirmata, cum nunquam fuerint per alia concilia correcta. Nam ſi illa cōcilia errarent in fide, nunquam eccleſia diſsimulaſſet: ſed (vt moris ſuæ eſt) ſtatim illorum errori per contraria decreta occurriſſet. Et idem per omnia dicendum eſt de vniuerſitatibus, aut ſtudiorum academiis: vt penes nullam earū ſit poteſtas de fide iudicandi: ita vt illius iudicio omnes obtemperare cogātur: quoniam talis academia, ſicut prouinciale concilium errare poteſt in fide. Non eſt enim conuentus ille, pro quo Deus rogauit, vt eius fides non deficeret. Ac proinde illas errare contigit ſæpe. Nam (vt de aliis taceam) manifeſtū eſt multas academias erraſſe hoc noſtro ſeculo in cauſa matrimonij, quod cōtractum eſt inter Henricū Octauū huius nominis Angliæ Regem, & Catherinam relictam à fratre eiuſdem Henrici defuncto. De hoc ſiquidē matrimonio aliquæ academiæ quarum vna fuit Pariſienſis, cenſuerūt eſſe pror-
B ſus nullum, propterea quod leges, apud Leuiticū datas, quæ huic matrimonio cōtradicere videbantur, nunc poſt datum Euangelium obligatorias eſſe contendebant. Contrarium tamen verum eſſe cōſtitit: quoniā maturo de hac re (vt decebat) prius habito fratrū conſilio, & omnibus orbis academiis conſultis, & multis de hac re inter viros doctos habitis diſputationibus, tandem Clemens huius nominis Septimus Pontifex, qui tūc vniuerſæ præſidebat eccleſiæ, cenſuit præfatum matrimonium fuiſſe validum, & leges Moſaicas, quæ huic matrimonio repugnare videbantur: eſſe inter iudicialia præcepta commemorandas, & per conſequens per Chriſti mortem abrogatas. Verum & ſi aliqua propoſitio non ſit dicenda hæretica: quia definitioni alicuius prouincialis concilij, aut alicuius academiæ contradicit, erit tamen de hæreſi ſuſpecta dicenda, & illius doctrina, & prædicatio poterit merito ab his, quibus hæc incumbit, interdici: niſi alia forte illi faueret academia, aut aliquem haberet doctorem vere Catholicum, qui illam docuerit. In hoc enim euentu dicimus illam, nec ſuſpectam de hæreſi dicendam, ob hoc ſolū, quod talis, aut talis academia cenſuit eſſe

hæreticam,præſertim ſi doctor,qui illam defendit, non le- C
uibus rationibus fuerit adductus ad illius aſſertionem.Poſt concilia generalia ſupremum locum in definitionibus fidei tenet ſummus Pontifex : quoniã is totam eccleſiam repræſentat,eo quòd ſit totius corporis caput.Sic enim dicit Au-
*Auguſti.* guſtinus ſuper Ioannẽ.Petrus quando claues accepit,eccleſiam ſanctã ſignificauit. Hæc Auguſtinus.& habētur xxiiij. quæſt.j.cap.Quodcunque. Et ob hanc cauſam prælatus,qui alicuius eccleſiæ curam gerit, vocatur eccleſia, vt patet vij.
*Matth.* quæſt.j.cap. Scire debes.& expreſsius habetur in Euãgelio eo loco,vbi qui duas fratris monitiones audire noluit,eccleſiæ reuelari iubetur. Prælatus ſiquidẽ, illo loco eccleſia appellatur,& quæ illi velut iudici dicuntur,eccleſiæ dicta eſſe cenſentur.Ad eundem modum ego nunc faciendũ eſſe cenſeo, vt ſi de fide aliqua ſubſit dubitatio:Romanus Pontifex de illa interrogetur,& (quoniam ille locum beati Petri tenet,& toti præeſt eccleſiæ) quæ ille reſpõderit,totius eccleſiæ fidem eſſe credamus.Nam qui omnibus præpoſitus eſt, omnium cauſas iudicare poterit,prẹſertim illas quæ totam concernunt multitudinem,qualis eſt res ad fidem ſpectans. De hac re plurima ſunt virorum ſanctorũ teſtimonia.Bea- D
*Hierony.* tùs Hieronymus in epiſtola ad Damaſum Papam,ait.Hæc eſt fides Papa beatiſsime,quam in catholica didicimus eccleſia, quámque ſemper tenemus,in quaſi minus perite aut parum caute forte aliquid poſitum eſt, emendari cupimus à te, qui Petri ſedem & fidem tenes. Si autem hæc noſtra cõfeſsio, Apoſtolatus tui iudicio comprobatur, quicunq; me inculpare voluerit , ſe imperitum, vel maleuolum, vel etiam non Catholicum, ſed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus , & habentur hæc verba xxiiij. quæſtio.j.cap.
*Innoc. I.* Hæc eſt fides. Innocentius Papa huius nominis primus vir ſanctitate perinde ac doctrina clarus in epiſtola ad Mileuitanum concilium ait. Quoties ratio fidei ventilatur , arbitror omnes fratres & coepiſcopos noſtros non niſi ad Petrum, id eſt , nominis & honoris authoritatem referre debère, velut nunc retulit veſtra dilectio,quod per totũ mundum poſsit eccleſiis omnibus in commune prodeſſe. Hæc Innocentius , quæ verba etiã citantur à Gratiano in decreto, eadẽ cauſa & quæſtione ſupra proxime expreſsis. Iulius
*Iul.papa.* Papa huius nominis primus in epiſtola cõtra orientales pro
Athan

A Athanaſio, ſic ait. Scripſi vobis, & omnibus qui in Antiochiam contra Apoſtolicam, canonicámq; regulam nobis in conſultis fueratis congregati, arguens vos primum de iniuriis literarum, deinde cur Athanaſium ſuóſq; conſectatores, ad veſtrum concilium conuocaſſetis, canonibus ſcilicet pręcipientibus nihil extra Romanum decerni Pontificem, cui hæc & maiora eccleſiarum negotia tam ab ipſo domino, quàm ab omnibus vniuerſorum conciliorum fratribus, ſpeciali (vt iam dictum eſt) priuilegio contradicta ſunt. Hæc Iulius Papa. Deniq; Innocentius Papa huius nominis Tertius, ait. Maiores eccleſiæ cauſas præſertim articulos fidei contingentes: ad Petri ſedem referēdas intellexit, qui cum quærenti domino, quem diſcipuli dicerent ipſum eſſe, reſpondiſſe notabat: Tu es Chriſtus filius Dei viui, & pro eo dominum exoraſſe ne deficiat fides eius. Hæc Innocentius Tertius. Quæ verba habentur extra de baptiſmo, & eius effectu, in cap. Maiores. Per hæc quæ citauimus teſtimonia, aperte conuincitur hanc de rebus fidei decernendi poteſtatem, non eſſe apud aliquem inferiorem Epiſcopum. Et quod ita, vt factum eſt, fieri oportuit, ratio ipſa ſuadet,

*Innoc.3*

*Matt.16*

B quoniam, quod omnes tangit (vt regula iuris decernit) ab omnibus approbari debet. Non eſt autē res aliqua, quæ magis ſpectet ad omnes, quàm fides: quoniam ob hanc cauſam fides vera appellatur Catholica: hoc eſt vniuerſalis: quia illā omnes Chriſtiani amplecti tenentur. Vna ſiquidem eſt totius eccleſiæ fides: ſicut Paulus ait. Vna fides, vnū baptiſma. Cum ergo cauſa, quæ de fide tractatur, res ſit talis, quæ vniuerſam concernat eccleſiam, colligitur, vt ſententia, quæ lites de fide orientes iure dirimere poſsit ab omnibus approbetur, vel ab illo, qui omnibus præeſt, qui (vt diximus) pro omnibus loqui poteſt, & cuius dictum, ab omnibus dictum eſſe, merito cenſeri debet. Nullus ergo inferior Epiſcopus aut totum collegium cui præeſt poteſt in cauſa fidei ſententiam dicere, cum hæc talis ſit, quæ ad totam ſpectet eccleſiam. Nam quod de fide eſſe ſemel conſtiterit, omnes illud ſub interminatione gehennæ credere tenebuntur. Si quis vero nobis obiiciat, id quod dicitur capitulo, Ad abolendam, extra de hæreticis, excommunicatos videlicet eſſe omnes hæreticos, quos Romana eccleſia aut Epiſcopi in ſuis eccleſiis declarauerint hæreticos. Ex quibus verbis forte alicui

*Ephe.4*

videbitur datam eſſe Epiſcopis poteſtatem de hæreſi iudicandi, ſed non ita eſt. Datur quidem poteſtas iudicandi de perſona illius qui in apertam & manifeſtam hæreſim lapſus eſt, vt illum declarare poſsit hæreticum niſi reſipiſcere voluerit. Non tamen per illa verba conceſſa eſt vllo modo poteſtas iudicandi de contentione ſuper fidem orta, præſertim cum res eſt dubia: quoniam hæc poteſtas (vt ex præfatis teſtimoniis patuit) ſoli ſedi Apoſtolicæ reſeruata eſt. Et huic noſtræ ſententię fauit gloſſa in cap, Quoties.xxiiij. quæſt.j.in verbo, niſi ad Petrum. Sic enim ait, Videtur contrarium, extra de hæreticis. Ad abolendam, §, ad hoc de Epiſcopali. nam ibi innuitur quòd illi ſunt vitandi, tanquam hæretici quos Epiſcopi vitandos dixerunt. Sed dic quòd illud intelligendum eſt, quando aliquid tale dicunt quod certum eſt eſſe hæreſim, hic vero, vbi dubium eſt, Hęc gloſſa. Ex quibus ſatis apertè conſtat, penes Epiſcopum inferiorem Romano Pontifice non eſſe poteſtatem decernendi, & definiendi in re dubia circa materiam fidei. Caueant ergo hereticorum inquiſitores ne temere hanc ſibi poteſtatem arrogent: inquiſitores ſe eſſe intelligant, non iudices. Et ſi iudices ſunt, hæreticorum iudices ſe eſſe agnoſcant, non hæreſum. Prius quidem incumbuit illis vt omni diligentia adhibita, viros doctos de illa re conſulant, non vnum aut alterum tantùm ſed plures. Si his recte peractis, de propoſitione aſſerta conſtiterit eſſe hereticam, ipſi iudices ſunt qui contra illius aſſertorem procedere poſſunt, & ſi ille reſipiſcere contempſerit, poteſtatem habent illum iuxta ſanctiones eccleſiaſticas puniendi. Si vero de propoſitione aſſerta non conſtat an ſit merito hæretica dicenda, an non: propterea quòd inter doctos & fideles viros de re illa non conuenit, aliis hæreticam aſſerentibus, aliis velut Catholicam eam defendentibus, tunc male facerent inquiſitores ſi de propoſitione illa ſententiam dicerent: quoniam eo euentu debent rem illam ad iudicium ſedis Apoſtolicæ deferre, ad quam ſpectat de maioribus cauſis præſertim articulos fidei concernentibus iudicare. De hac re ita præcepit Pelagius Papa, & habentur eius verba in decreto, diſtinct. xvij.cap. Multis. Si vero (inquit ille) in qualibet prouincia ortæ fuerint quæſtiones, & inter prouinciæ Epiſcopos diſcrepare cœperit ratio, atque inter ipſos diſsidentes non

Pel. Papa.

A non conueniat, ad maiorem tunc ſedem referantur, etſi illic quidem facile & iuſte non diſcernuntur, vbi fuerit ſynodus regulariter congregata, & canonice, & iuſte iudicentur. Maiores vero & difficiliores quæſtiones (vt ſancta ſynodus ſtatuit, & beata conſuetudo exigit) ad ſedem ſemper referantur Apoſtolicam. Hæc ibi. Et lex diuina per Moſem data hoc idem in Deuteronomio præcepit ſic inquiens. Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe *Deut. 17*
proſpexeris, inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniéſque ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore quæréſque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint qui præſunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius ſequeríſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Hactenus in Deuteronomio. Sicut tunc in lege Moſayca dubium lepræ iudicium ad ſacerdotes, & iudicem, qui tunc præerat, deuoluebatur: ita nunc in lege Euange-
B lica, dubium de fide iudicium per ſolum ſummum Pontificem definiendum eſt. Alioqui non ſatis Deus ſuæ prouidiſſet eccleſiæ, ſi illi non reliquiſſet iudicem qui lites circa fidem ortas dirimeret: & quem in rebus dubiis conſuleret. An autem in definitionibus fidei Papa errare poſsit, an non? res eſt inter theologos controuerſa, de qua re quid ego ſentiam, cap. proxime ſequenti paucis verbis declarabo. Hoc tamen dico, & firmiſsime teneo, quòd licet Papa errare poſsit in fide, & re vera erraret: omnes tamen illius definitionem amplecti deberent, quouſque eccleſia illam damnaret, vt erroneam, aut per aperta ſcripturæ ſacræ teſtimonia conſtaret de illius errore. Sic autem errantibus, & definitioni Papæ obtemperantibus non imputaretur error ad peccatum: quia obedientia illos excuſaret. Dominus enim dixit: Facies quodcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequeríſq; ſententiam eorum. Hic tamen admonere oportuit lectorem, quòd licet Epiſcopi, aut Inquiſitores hæreticorū non poſsint de hæreſi, præſertim cum res eſt dubia, cenſere & definire: poſſunt tamen aut propter ſolam

dubitationem,quę de tali propoſitione habetur,aut propter vitandum ſcandalum, quod ex illius doctrina,aut prædicatione oriri poſſet,aut propter aliam cauſam inhibere doctoribus, & prædicatoribus, & omnibus aliis, ne quomodolibet illam docere audeant,aut publicè prædicare.Si quis vero contra huiuſmodi prohibitionem egerit,merito ab illis puniri poterit, non tamen vt hæreticus, ſed vt inobediens & rebellis, quia cum talis propoſitio ſit dubia, & nondum conſtet illam eſſe hæreticam, illius doctor aut prædicator aut quicunq; alius illius aſſertor, quamuis fuiſſet ab inquiſitoribus ne illam aſſereret prohibitus, non poterit iuſte vt hæreticus puniri. Non poteſt enim quis tanquam hæreticus puniri, ſi non conſtat illum aut propoſitionem hæreticam aſſeruiſſe, aut illi quomodolibet fauiſſe. Nam ex hoc ſolum quòd contra inquiſitorum inhibitionem aliquid fecit aut dixit, nullus debet hæreticus cenſeri. Poteſt tamen hic talis propter talē inhibitionis cōtemptū merito puniri, & quidem grauiter,penſata prius ſua rebellionis grauitate. C

*An Papa poſſit alicui committere poteſtatem cenſendi de fide, ita vt ea,quæ à legato Papæ fuerint circa fidem definita, ſint ab omnibus pro vera fide neceſſario tenenda.* D

CAP. VI.

Circa ea quæ in proxime præcedenti capitulo definita ſunt, dubitatio quædam non parui momenti oriri poteſt,cui reſpondere decreui, vt rem hanc plene,vt decet, abſolutam relinquerem. In præcedenti ſiquidem capitulo dixi, penes ſummum Pontificem ſitam eſſe poteſtatem definiendi de fide, neminiq; licere iis, quæ à ſummo Pontifice circam fidem definita ſunt, contradicere. Dubitari merito poteſt, an Papa poſsit hanc definiendi poteſtatem alicui alteri committere, ita vt omnes fideles æqua lege teneantur ſuſcipere eas fidei definitiones, quas dederit legatus ſedis Apoſtolicę cui negotiū fidei fuerit commiſſum,ac ſi ab ipſo ſummo Pontifice fuiſſent datę,& qui huiuſmodi legati definitionibus pertinaciter cōtradixerit,ſit perinde cenſendus hereticus ac ſi definitionibus & decretis circa fidē à ſummo Pōtifice datis aperte & obſtinate repugnaſſet? Et quod Papa

hanc

A hanc definiendi poteſtatē in quenquam alium transferre valeat, perſuaderi poteſt per hoc quòd multa alia ſunt quæ Papa agit per commiſſarios, quibus cenſendi poteſtatem tribuit; & quæ ab illis decreta ſunt, idem habent robur eandémq; firmitatem ac ſi ab ipſius ſummi Pontificis ore prodiiſſent. Lites nanque per auditores rotæ dirimit. Votorum diſpenſationes & alia eiuſdem claſsis multa, ſummo quem vocant, pœnitentiario cōmittit Papa, vt ab illo diuerſis perſonis condonentur. Quæ omnes conceſsiones & indulgentiæ, etiam ſi à ſummo pœnitentiario prodierint, à Papa tamen datæ cēſentur, & tantam vim & poteſtatē apud omnes habent, quantam haberent, ſi eas Papa proprio ore dediſſet. Quoniam quod per alios agimus, per nos ipſos agere videmur. Sicut ergo hæc omnia quæ maximi ſunt momenti, Papa aliis diſpenſanda committit: videtur, vt ſimili etiam modo poſsit fidei negotium in aliquem alium, vt ab illo definiatur, transferre. Præterea ex lōga, & antiqua eccleſię conſuetudine obſeruatum eſt, Papam hanc definiendi poteſtatem aliis ſæpe commiſiſſe. Quando enim in aliqua prouincia oriuntur de fide diſsidia, Papa conſueuit legatum mit-
B tere, & negotium illud alicui ex eadem prouincia mādare, qui re (vt decet) plene cognita, & diſcuſſa, ſententiam ferat, cui omnes obedire teneantur. In omnibus generalibus, & recte congregatis conciliis, quibus Papa fuit abſens, ſemper affuerunt legati ſedis Apoſtolicæ, qui nomine ſummi Pontificis fidei definitiones darēt, quorum ſententia, ac ſi ipſius ſummi Pontificis voce fuiſſet prolata, ſemper fuit ab omnibus ſuſcepta. In Nicæna ſiquidem ſynodo quæ omnium generalium prima clariſsimáque cenſetur, legati ſedis Apoſtolicæ fuere. Oſius Cordubenſis Epiſcopus, Victor & Vincentius presbyteri Romani. In concilio Epheſino primo legatus ſummi Pontificis fuit ſanctus Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus. Aimarius in libro de ſynodis dicit Arcadium quendam ex Italia Epiſcopum fuiſſe etiam in eodem concilio ſimul cum Cyrillo Papæ Legatum, ſed hoc ex geſtis eiuſdem concilij non conſtat. In concilo Chalcedonenſi legati Leonis Papæ huius nominis primi fuerunt Iulianus Epiſcopus & Renatus Presbyter, & poſt iſtos miſsi ſunt alij, videlicet Paſchaſinus Lilibetanus Epiſcopus, & Lucentius Epiſcopus Eſculanus, & Bonifa-

cius Preſbyter Romanus, vt ex geſtis eiuſdem concilij patet. Et in aliis omnibus quæ in poſterum abſente Papa ſunt recte congregata concilia, perpetua & inuiolata conſuetudine hoc obſeruatum eſt, vt legati Papæ adeſſent qui illius nomine fidei regulam certiſsimam deſignarent. Ex quibus omnibus videtur Papam hanc poteſtatem de fide definiendi legatis ſuis commiſiſſe. Hæc ſunt quæ pro huius ſententiæ confirmatione fortius pugnare mihi videntur. Verum ſi rem bene (vt decet) introſpiciamus omnia illa quæ adduximus, parum certè præfatam ſtabiliunt ſententiam, & fortiora multóq; magis vrgentia ſunt quæ contra iſtam pro contraria poſſunt adduci ſententia. Quapropter ego libentiſsime ab hac opinione diſcedo, firmiſsime tenens Papam non poſſe in quenquam alium transferre poteſtatem definiēdi in negocio fidei, talem qualem ipſe habet: ſic vt definita ab illo cui hæc poteſtas fuerit commiſſa, ſint tanto robore firmata, ac ſi ipſius ſummi Pontificis ore fuiſſent prolata. Et vt rem iſtam apertiorem faciam, prius perſcrutari oportet, vnde Papa habet hoc priuilegium vt ipſe in cauſa fidei cenſere valeat, & in dubiis circa fidem ortis definitiuam proferre ſententiam, cuius definitioni D ſub interminatione gehennæ omnes obedire tenentur? Et vnde eſt quod nulla alia particularis perſona, præter Papam, ſed ſola vniuerſalis eccleſia aut concilium generale illam perfecte repræſentans, hoc tanto gaudet priuilegio, vt regulam fidei Catholicæ omnibus præſcribere valeat? Cauſa certa & indubitata huius tam excellentis prærogatiuæ eſt multiplex ſedis apoſtolicę dignitas. Prima quidem ſummi Pontificis dignitas eſt, quòd Deus illum totius ouilis fecit paſtorem, dicens, paſce oues meas. Omnes enim qui baptiſmo ſuſcepto fidem Chriſtianam profeſsi ſunt, oues ſunt Chriſti, quarum omnium curam Deus Petro & ſucceſſoribus eius commiſit, illique mandauit, vt eas omnes paſceret. Neque corporali paſtu paſcendæ erant oues omnes ab illo, qui relictis omnibus rebus pro Chriſto, tam pauper effectus fuerat, vt nec ſibi ipſi ſatis ad ſimilem paſtum haberet, quanto magis pro tam multis reliquis omnibus. Spirituali ergo pabulo oues dominicas paſcere iubetur Petrus doctrina, ſcilicet verbi Dei. Petrus ergo quia generalis paſtor omnes Chriſtianos fidem Catholic

Ioan. 21

C

*tholic*

A tholicam docere debet, & omnes Chriſtiani ſi quid de fide dubitant & ſcire optant, à Petro ne errent diſcere debent, & non ab alio: quia nullus alius eſt omniũ dominicarum ouiũ paſtor. Secunda Petri dignitas eſt certitudo & infallibilitas doctrinæ ſuæ, ita vt docendo oues ſibi cõmiſſas errare non poſsit, & hoc non à ſe ſed ex donationẽ Dei qui illi ratione dignitatis ſemper adſiſtit, ne in definitionibus fidei erret. Ego rogaui pro te (inquit dominus ad Petrum) *Luc. 22* vt non deficiat fides tua. Et quia iſta certitudo & infallibilitas fidei, non rationi ipſius Petri, ſed ob cauſam ouium illi commiſſarũ concedebatur Petro, ſtatim ſubdit. Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Ac ſi apertius dixiſſet. Ideo pro te rogaui vt non deficiat fides tua, quia tu reliquos omnes in fide confirmare debes. Vt igitur rẽ hanc tibi commiſſam plene exercere valeas, opus eſt te ſemper firmũ in fide eſſe. Nam alioqui ſi Petrus aliquid definiens erraſſet, neceſſariũ foret, vt oues quæ illum tanquam paſtorem ſequi debebant, illo errante omnes errarent, aut ſaltem erroris occaſionẽ non paruam ſuſciperent. Hoc eſt priuilegium ſedi apoſtolicæ, propter vniuerſalem eccleſiam
B quam regendã [ſu]ſcepit conceſſum, vt quando ipſam eccleſiam docet fidẽ, errare non poſsit. Nolo quidem negare Papam errare poſſe in fide & poſſe eſſe hæreticũ, quoniam de aliquibus fertur ipſos in fide erraſſe, hoc tamẽ contigit illis quando loquebantur, aut ſcribebant, aut forte docebant, vt ſingulares perſonæ & priuatæ. Si tamẽ loquerentur aut docerẽt, aut ſcriberent tanquã perſonæ publicæ & officio prælationis fungentes, tunc credo quòd Deus illos errare non permitteret, ne eccleſiã ſponſam ſuam quã ſibi ſpecioſam acquiſiuit, illi ſuo errore inficerent. Nullus dubitat longe aliam conſiderationẽ habendam eſſe de ſummo Pontifice quatenus priuatam gerit perſonam, & quatenus gerit publicam. Cum loquitur aut ſcribit aliquid tanquã perſona priuata, non vult omnes ad illa recipiẽda aut credenda obligari. Cum vero loquitur aut ſcribit vt perſona publica & quatenus ſummus eſt Pontifex, tunc verbis ſuis aut ſuis ſcriptis omnes ad illa vtcunque obligare intendit. Non tamen ſemper ſic illi loquũtur aut ſcribunt, ſi quando illos aliquid ſcribere contingit. Multa enim ſummi Pontifices ſcripſerunt, quæ non eo animo ſcripſerunt vt pro decretis

& definitionibus haberentur. Nam (vt de cæteris taceam) C
vulgatiſsimum eſt reſponſum Innocẽtij quarti, viri in iure canonico peritiſsimi, qui cum quæreretur an ea quæ in iure canonico ſcripſerat, vellet ab omnibus pro lege & tãquam firma decreta teneri? reſpondit ſe minime id velle, ſed liberũ cuicunq; relinquere iudicium, vt pro libito ſuo quiſq; ſentiret. Dixit enim ſe non vt ſummum Pontificem, ſed vt quempiam aliquẽ ex priuatis doctoribus, id ſcripſiſſe. Quo fit vt ſi forte aliquid in fide erroneum in huiuſmodi Innocentij ſcriptis inueniretur, nõ ſit inde colligendum Papam in fide erraſſe, quoniam non vt Papa ſed vt priuata perſona id ſcripſerat. Poteſt itaq;, vt ego ſentio, Papa aliquid contra fidem Catholicam ſentire, Deus tamen nunquam permittet, vt Papa id quod male ſentit toti eccleſiæ credendum præcipiat. Sicut non permiſit Balaã maledicere Iſraël. His omnibus præfatis, & bene conſideratis facile eſt colligere, Papam non poſſe hanc poteſtatem definiendi in rebus fidei alicui alteri cõmittere: quoniã non poteſt certitudinẽ & infallibilitatẽ quam ipſe circa definitiones dandas habet, in quenquam aliũ transferre. Nullus vnquã (quod ſciam) adeo hucuſq; deſipuit, vt dixerit legatos Papæ aut commiſſarios D
eius errare non poſſe. Poſſunt enim illi errare, cũ non ſint tanto priuilegio à Deo donati, vt ſint infallibiles in definitionibns ſuis. Non enim rogauit Deus pro legatis aut commiſſariis Petri, vt non deficiat fides eorũ, ſicut rogauit pro ipſo Petro. Hæc autẽ infallibilitas eſt ſumme neceſſaria in illo qui de fide cenſere debet, vt omnes fideles poſsit ad ſuam definitionem ſuſcipiendam obligare. Alioqui oporteret fidem eccleſiæ non eſſe aliquando certã, ſi regulæ incertæ & fallibili inniteretur. Ob hanc cauſam conciliis prouincialibus quia errare poſſunt, nunquam fuit commiſſa poteſtas dandi decreta fidei. Ad hos tantũ limites conciliorum prouincialium authoritas extenditur, vt videlicet ibidem ſimultates amputentur, querimoniæ audiantur, mores corrigantur, non tamen vt de fide aliquid ibidem decernatur. Concilium ſiquidem Nicænum, hoc ſolum illis permiſit. Præterea, illa quæ ſunt alicui certo ordini aut ſtatui connexa & ab illo dependentia, nullus poteſt alteri extra illum ordinem aut ſtatum conſtituto committere. Euchariſtiam conficere, pœnitentes peccatores à peccatis abſol

A abſoluere, nullus etiam ſi Papa ſit, poteſt alteri non ſacerdoti committere: quia hæc ſunt ordini ſacerdotali annexa, & neceſſario exigunt ordinẽ ſacerdotalem, in illo qui aliquod horum exercere debet. Ad eundem modũ Papa non poteſt committere alicui non Epiſcopo, vt ordinationes faciat, id eſt, vt ſacramentũ ordinis alicui conferat: quia, vt aliquis ſacramentũ ordinis poſsit conferre, oportet neceſſario illum eſſe Epiſcopũ. Ex quibus aperte colligimus vt Papa non poſsit alicui alteri cõmittere poteſtatem definiendi de fide, ſic vt illius definitioni omnes fideles teneãtur obedire, quia (vt diximus) certitudo & infallibilitas quæ ad talẽ ſupremam poteſtatẽ requiritur, eſt annexa dignitati Papali, & ab illa nullatenus ſeparabilis: quia (vt diximus) pro ſola illa rogauit Deus & non pro alia vt non deficiat fides eius. Rurſum, ſi Papa poſſet poteſtatẽ definiendi de fide in quenquam alium transferre, ad eundẽ modum poſſet etiam canonizationem ſanctorum alicui committere, quia ſanctorum canonizatio (vt beatus Thomas docet) res eſt quodammodo ad fidem expectans. Cui beati Thomæ ſentẽtiæ quodammodo fauent verba quæ ſummus Pontifex dicit in
B canonizatione alicuius ſancti quæ poſita ſunt in libro ſacrarum eccleſiæ ceremoniarum, & ſunt quæ ſequuntur. Ad honorem ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, & exaltationem fidei Catholicæ, ac Chriſtianæ religionis augmentum, authoritate eiuſdem Dei omnipotentis, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, & Beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli & noſtra de fratrum noſtrorum conſilio decernimus & definimus bonæ memoriæ. N. ſanctum eſſe & ſanctorum catalogo aſcribendum, ipſumq; catalogo huiuſmodi aſcribimus. Hæc verba dicit Papa cum aliquem canonizat: in quibus, id eſt aduertendum quod ait, talem canonizationem fieri ad exaltationem fidei Catholicæ. Si cui vero hæc Beati Thomæ ſententia non placet, & prorſus negare contendit, ſanctorum canonizationem ſpectare ad fidem, tanto impenſius noſtræ fauebit argumentationi, quanto canonizationem ipſam minoris ponderis fecerit ipſa fide. Nam ſi id quod maius eſt, videlicet fidei definitionem Papa poteſt committere alteri, multo melius poterit committere id quod minus eſt, videlicet canonizationem ſanctorum. Hoc autem nullus ſanæ mentis concedet, cum ſit perpetua con-

ſuetudine eccleſiæ damnatum. Nam etſi multa ad canonizationem præuia & exacta Papa aliis committat per illos exequenda, vt puta vitæ inquiſitionem, teſtium examinationem: ipſe tamen ſolus ſummus Pontifex ſententiam profert, illum declarans fuiſſe ſanctum, & velut talem catalogo ſanctorum illum aſcribens. Nec vnquã ab ipſis eccleſiæ primordiis ad hoc vſq; ſeculum fuit auditũ, vt Papa alicuius ſancti canonizationem legato ſuo committeret. Demum quod ſententiam certiſsimam & indubitabilem mihi facit, eſt perpetua & inuiolata cõſuetudo eccleſiæ quæ nunquam pro certis & indubitatis habuit ante ſedis apoſtolicæ definitionem, ea quæ de fide à legatis eiuſdem ſedis fuerant definita. Nec ipſi ſummi Pontifices illa pro tam certis vnquam ab eccleſia haberi voluerunt, quod ipſe rerum præteritarũ ordo & proceſſus clariſsimè docet. Nam multæ fuerunt lites de fide in variis mundi partibus exortæ, ad quas dirimẽdas Pontifices ſummi legatos miſerunt, qui poſtquam ſuis ſententiis finem litibus impoſuerunt, ipſorum legatorum ſententiæ fuere per ſummorum Pontificum ſententias cõfirmatæ vel iterũ fuerunt ab ipſis Pontificibus iudicatæ. Quæ res nõ contigiſſet, niſi ſummi Pontifices cenſuiſſent ſententiã ſuam fuiſſe neceſſariam. Huius rei tam multa ſunt apud diuerſas nationes exẽpla vt enarrare pigeat: ne tamen teſtimonio carere videar, ac proinde rem ſuſpectam dimittam, vnum & alterũ exemplum proferam. Cum Berengarius eccleſiæ Andegauenſis diaconus contra admirabile Euchariſtiæ ſacramentum peſtiferam per totas Gallias diffunderet hæreſim, Hildebrandus ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalis legatus Victoris ſecundi qui tunc vniuerſali præerat eccleſiæ, illius hæreſim dãnauit. Eam tamen Nicolaus Pontifex huius nominis ſecundus qui Victori in Pontificatu ſucceſsit, Concilio centum & tredecim Epiſcoporum Romæ coacto, poſtea damnauit. Quam ſententiam à Pontifice dari non fuiſſet opus, ſi ſatis omnibus facere poſſet Hildebrandi legati definitio. Poſt Berengarium aliquot elapſis ſeculis ſurrexit in Anglia Ioannes Vuiclef, qui plurima impia & peſtifera dogmata, verbo, & libris editis docuit. Huius cauſæ cognitio Archiepiſcopo Cantuarienſi Apoſtolicæ ſedis legato commiſſa eſt qui re vt decebat plene examinata, ipſum Ioannem

C

D

A nem Vuiclef, & omnes illius hæreſes publice damnauit. Poſt Ioannem Vuiclef paucis aliquot elapſis annis ſucceſſit in Bohemia Ioannes Hus, qui omnes Ioannis Vuiclef hæreſes pertinaciſsime tutatus eſt. Quo per ſummum Pontificem audito huius rei cognitionem Archiepiſcopo Pragenſi commiſit, qui omnibus diligenter examinatis, omnes illas hæreſes damnauit. Sed vtriuſque Ioannis hæreſes poſtea Romæ ſummus Pontifex, & tandem concilium ConſtanTienſe damnauit. Quæ omnia conſtant ex decreto ſeſsionis octauæ eiuſdem concilij. Cùm olim Petrus quidam Oſmenſis, noua quædam in Hiſpania doceret, quæ multorum iudicio hæretica videbantur. Syxtus quartus huius nominis Papa, qui tunc vniuerſæ præerat eccleſiæ huius cauſæ cognitionem cum plenitudine poteſtatis demandauit domino Alphonſo Carrillo Archiepiſcopo Toletano, & Hiſpaniarum Primati. Hic re plene (vt decebat) cum multorũ virorum doctorum conſilio examinata, multas illius Petri Oſmenſ. aſſertiones erroneas & hæreticas eſſe iudicauit. Poſt hanc tamen ſententiam, res ipſa ad eundem Syxtum deuoluta eſt, qui omnibus
B plene circunſpectis ſententiam præfati Archiepiſcopi per bullam publicam confirmauit. Quam ſententiæ confirmationem nos in eo opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidimus, in titulo de confeſsione inſerere decreuimus, vt omnibus eſſet nota, quæ in tenebris latebat. Si ea, quæ à præfatis, atque aliis huiuſmodi legatis ſedis Apoſtolicæ fuerunt circa fidem definita, fuiſſent firmo robore firmata, ita vt neceſſario ab omnibus fidelibus debuiſſent pro certa; & indubitata fide teneri, non erat opus Papam ſuam ſuperaddere ſententiam: quia eſſet rem actam agere. Verum quia ea, quæ à legatis Apoſtolicis ſunt circa fidem definita, pleno robore carent, propterea quod illos in fide errare poſſe ſemper ab omnibus creditũ eſt, ideo ſemper hoc obſeruatum eſt, vt poſt legatorum definitionem Papa ſententiã expreſſam adderet, quæ ex ore illius procedens, doceret omnes quid circa fidem tenendum eſſet. Ipſa ergo rerũ experientia apertiſsime docet ipſoſmet ſummos Pontifices nunquã exiſtimaſſe ea, quæ à legatis ſuis circa fidem definita erant, debere teneri pro certis, & indubitatis, ante ipſorummet Pontificũ definitiones. Forte hic mihi aliquis

quis obiiciet, ſic inquiens. Si ea, quæ à legatis Apoſtolicæ ſedis circa fidem definiuntur, non ſunt neceſſario pro certis habenda, ad quid Papa eos mittit cum ſuperflua, & inanis ſit illorum legatio? Reſpondeo, quòd non fruſtra mittuntur: quia poſſunt inquirere, & examinare rem, vt poſtea ſummo Pontifici referant, ſicut fit in canonizatione ſanctorum. Deinde & ſi illi non poſsint certam, & indubitabilem de fide proferre ſententiam, poſſunt tamen ob aliquam vrgentem cauſam (vt capite præcedenti diximus) de Inquiſitoribus prohibere alicuius propoſitionis aſſertionem, cuius definitioni qui contradixerit, merito punietur, non tamen ſi res eſt dubia, vt hæreticus ante Papæ definitionem, præſertim ſi illam ſe expectare oſtendit: ſed vt rebellis, & inobediens. Nec ſolum hoc obſeruatum eſt in definitionibus priuatim datis per legatos ſedis Apoſtolicæ: ſed etiam in conciliorum definitionibus, quibus legati ſedis Apoſtolicæ interfuerunt. Nam poſt definitionem de fide datam ab eiuſdem legatis cum toto concilio, ſemper eccleſia petiuit ſententiam ſummi Pontificis, nec ante ipſius ſummi Pontificis confirmationem vnquam certum habere voluit, & firmum, quod à legatis eiuſdem ſedis fuerat definitum. De qua re aliqua volo proferre teſtimonia, ex quibus verum eſſe, quod dicimus pleniſsime conſtare poteſt. In illa ſiquidem celeberrima ſynodo Nicæna legatus Sylueſtri tunc ſummi Pontificis fuit Oſius Cordubenſis Epiſcopus: eorum tamen, quæ ibidem definita fuerant confirmationem petierunt à ſede Apoſtolica, vt conſtat ex epiſtola à toto concilio ad ſummum Pontificem directa, quam placuit hic inſerere, vt emendatam redderem, quæ in multis libris habetur vitiata, & multis mendis plena.

*Epiſtola à Synodo Nicæna directa Sylueſtro Papæ primo.*

Beatiſsimo Papæ vrbis Romæ cum omni reuerentia colendo Sylueſtro, Oſius Epiſcopus prouinciæ Hiſpaniæ ciuitatis Cordubenſis, & Macharius Epiſcopus eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, & Victor, & Vincentius preſbyteri vrbis Romæ ordinati ex tua directione, & cæteri Epiſcopi trecenti & decem & octo, in Domino ſalutem. Quoniam omnia corroborata de diuinis myſteriis eccleſiaſticæ vtilitatis, quæ ad robur pertinent ſanctæ eccleſiæ Catholicæ, & Apoſtolicæ, ad ſedem tuam Romanam explanata, & de

Græco

A Græco in Latinũ redacta ſcribere confitemur: nunc itaque ad veſtræ ſedis augmentum accurrimus roborantes. Itaque cenſeat veſtra Apoſtolica doctrina Epiſcopus totius veſtræ vrbis in vnum conuenire, veſtrúmque habere concilium: ſicut docet myſtica veritas, vt firmetur noſtra ſanctimonia, gradúſque fixos, vel textus ordinationis tuæ ſanctimoniæ, noſtra poſsit habere regula: quoniam decet numerum dictorum tuorum coepiſcoporum à te diſcere gradus, vel ordines conſtituere vrbis. Quidquid autem conſtituimus concilio Nicæno precamur, vt veſtri oris conſortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro vniuerſo concilio. Data octauo Calendas Iulias, accepta decimotertio Calendas Decembris, Paulino, & Iuliano ſummis Conſulibus.

*Reſcriptum Syluestri Epiſcopi ad Synodum Nicænam.*

Syluester Epiſcopus ſedis Apoſtolicæ, & ſanctæ eccleſiæ Catholicæ reuerendæ religionis vrbis Romæ, fratribus, & coepiſcopis, qui in Nicænum concilium conuenerunt in domino ſalutem. Gaudeo vos promptam benignitatem ſeruare. Nam & confirmo, ſignóque ad doctrinam veſtram B reclamantes de myſterio, vel vnitate Trinitatis, chriſmatis vos ſecundum dicta, & doctrinam Euangelicam, ſanctam accepiſſe gratiam, de quo examine probo vera fuiſſe, & eſſe manſura quæ in veſtrum, noſtrúmque manauere myſterium. Meum chirographum, & diſcipulorum meorum offero in veſtro ſancto concilio quidquid conſtituiſtis, vnà parem dare conſenſum, atque in gremio veſtræ ſynodi, parua propter diſciplinam eccleſia alligabo præcepta, propter Victorinum qui arbitrio ſuo quidquid vellet affirmabat, & cyclos Paſchæ pronunciabat fallaces, vt cum Epiſcopis totius orbis Italiæ examinatam vniuerſitas veſtri ſancti concilij dignetur accipere veritatem. Et alia manu. Oret pro nobis beatitudo veſtra ſancti concilij trecentorum decem & octo, vt charitatis, quæ vobis data eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſeruetur augmentum. Data quinto Calendas Nouembris, accepta quarto Idus Februarij, Conſtantino ſepties, & Conſtantino Cæſare, quater Conſulibus. Deinde concilio Chalcedonenſi interfuerunt legati Leonis tunc ſummi Pontificis, Paſchaſinus Lilibetanus

*Alias: victorem.*

tanus Epiſcopus, & Lucentius Epiſcopus, Eſculanus & Bonifacius Preſbyter Romanus vt conſtat ex actis eiuſdem concilij actione prima & vltima, & ex epiſtola quadrageſimaprima,& quadrageſimaſecunda,ad Martianum Imperatorem miſsis à Leone Papa. & ex epiſtola eiuſdem Papæ Leonis ad totum concilium Chalcedonenſe directa: quæ eſt in ordine epiſtolarum quadrageſim. quint. Ea tamen quæ in illo concilio definita ſunt, non fuerunt rata & firma ab ipſo concilio exiſtimata, quouſque fuiſſent ab ipſo ſummo Pontifice confirmata. Propter quod patres in concilio congregati ſummo Pontifici Leoni ſcripſerunt, deprecantes vt illic facta decreta confirmare dignaretur. In qua epiſtola poſtquam fecerunt relationem eorum quæ in concilio fuerant ab eis definita, hæc quæ ſequuntur adiungunt. Hæc ſunt propria & amica, & ad decorem conuenientiſsima, dignare complecti ſanctiſsime & beatiſsime pater. Qui enim locum veſtræ ſanctitatis obtinent ſanctiſsimi Epiſcopi Paſchaſinus & Lucentius, & qui cum eis eſt reuerendiſsimus Preſbyter Bonifacius; his ita conſtitutis vehementer inſiſtere tentauerunt, proculdubio à veſtra prouidentia inchoari & hoc bonum volentes, vt ſicut fidei, ſic bonæ ordinationis vobis deputetur effectus. Nos enim curantes tam piiſsimos & Chriſti amicos imperatores, qui ſuper hoc delectantur, quàm clariſsimum ſenatum & totam, ſicut dicere conuenit, Imperij ciuitatem: opportunum credidimus eſſe, honoris eius confirmationem ab vniuerſali concilio celebrari, & velut hæc à tua ſanctitate fuerint inchoata (eo quòd fouere ſemper ſtudeas) roborauimus præſumentes, dum nouerimus: quia quidquid rectitudinis à filiis fit, ad patres recurret facientes hoc proprium ſibi: Rogamus igitur, & tuis decretis noſtrum honora iudicium, & ſicut nos cupidi in bonis adiecimus conſonantiam, ſic & ſummitas tua (quod decet) adimpleat. Hactenus in epiſtola concilij Chalcedonenſis ad Leonem Papam, quæ habetur in fine tertiæ actionis eiuſdem concilij. Huic autem petitioni idem Beatus Leo reſpondit, per epiſtolam ad totum concilium directa, confirmans decreta eiuſdem concilij, & ſic inquiens.

Leo

A Leo epiſcopus ſanctæ ſynodo apud Chalcedonam habitæ. Omnem quidem fraternitatem veſtram noſſe non ambigo, definitionem ſanctæ ſynodi quæ ob confirmationem fidei, in Chalcedonenſi ciuitate celebrata eſt, toto corde me fuiſſe complexum. Quia nulla ſinebat ratio, vt qui vnitatem Catholicæ fidei dolebam ab hæreticis fuiſſe turbatam, non exultanter in integrum rediiſſe gauderem. Hoc tamen non ſolum ab ipſo beatiſsimæ conſenſionis affectu, ſed etiam ex epiſtolis meis, quas poſt reditum meorum ad Conſtantinopolitanæ vrbis antiſtitem dedi, potuiſſetis agnoſcere, ſi vobis reſponſionem ſedis apoſtolicæ manifeſtare voluiſſet. Ne ergo per malignos interpretes dubitabile videatur, vtrum quæ in ſynodo Chalcedonenſi per vnanimitatem veſtram de fide ſtatuta ſunt approbem, hæc ad omnes fratres & coepiſcopos noſtros qui prædicto concilio interfuerunt, ſcripta direxi. Quæ glorioſiſsimus & clementiſsimus princeps (ſicut popoſci) in notitiam veſtram mittere pro Catholicæ fidei amore dignabitur, vt & fraterna vniuerſitas, & omnium fidelium corda cognoſcant, me non ſolum per fratres, qui vocem meam executi
B ſunt, ſed etiam per approbationem geſtorum ſynodalium propriam vobiſcum iniiſſe ſententiam, in ſola videlicet fidei cauſa (quod ſæpe dicendum eſt) propter quam generale concilium, & ex præcepto Chriſtianorum Principum, & conſenſu Apoſtolicæ ſedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui ſi corrigi voluiſſent, nulla penitus reſideret de vera domini noſtri Ieſu Chriſti incarnatione dubitatio. Vnde ſi quis vnquam auſus fuerit, vel Neſtorij perfidiam tueri, vel Eutychetis ac Dioſcori impium dogma defendere, & à Catholicorum communione reſecetur, nec habeat eius corporis participationem, cuius abnegat veritatem. Hactenus Leo ſanctiſsimus in epiſtola ad concilium Chalcedonenſe miſſa, quæ eſt in ordine epiſtolarum ſuarum lix. Et in epiſtola lvij. ſcribit ad Martianum Auguſtum rogans vt hanc ſuam concilij Chalcedonenſis confirmationem per omnes eccleſias publicari mandaret, vt omnibus innoteſceret Apoſtolicæ ſedi placuiſſe ea, quæ de ſide in concilio Chalcedonenſi fuerant definita. Præterea, ſexta ſynodus quæ tertia eſt habita Conſtantinopoli, vna eſt ex præcipuis & primi ordinis conciliis

general

generalibus, quæ Catholica ſuſcepit eccleſia, in qua legati Agathonis tunc ſummi Pontifici fuerunt Theodorus & Georgius preſbyteri & Ioannes diaconus. Quæ autem in illo concilio definita ſunt, confirmata fuere per Leonem papam, qui Agathoni prope finem concilij defuncto ſucceſsit. Cuius rei apertiſsimum & integerrimum teſtimonium reddit epiſtola eiuſdem beati Leonis papæ huius nominis tertij ad præfatum Imperatorem miſſa, quæ ſic incipit. C

Regi Regum in cuius poteſtate ſunt regna mundi puſilli, & cætera. Quam epiſtolam nolui per omnia referré, ne magna illius prolixitate grauarem lectorem. Solum citabo aliquam illius partem per quam ſexta ſynodus ab eo confirmatur, his verbis. Sancta igitur (inquit Leo papa) vniuerſalis & magna ſexta ſynodus, quam nutu Dei veſtra clementia & ſedule conuocauit, & cui pro Dei miniſterio præfuit, apoſtolicam in omnibus regulam & probabilium patrum doctrinam ſecuta eſt. Et quia definitionem rectæ fidei (vt dictum eſt) pleniſsime prædicauit, quam & apoſtolica ſedes beati Petri apoſtoli (cuius licet impares miniſterio fungimur) veneranter ſuſcipit, idcirco & nos D
& per noſtrum officium hæc veneranda ſedes apoſtolica concorditer ac vnanimiter, his quæ definita ſunt ab ea, conſentit, & beati Petri authoritate confirmat: ſicut ſupra ſolidatam petram, qui Chriſtus eſt ab ipſo domino adeptus firmitatem. Propterea ſicut ſuſcepimus atque firmiter prædicamus ſancta quinque vniuerſalia concilia, Nicænum, Conſtantinapolitanum, Epheſinum primum, Chalcedonenſe, & Conſtantinopolitanum, quæ & omnis Chriſti eccleſia approbat & ſequitur: ita & quod nuper in regia vrbe pro veſtræ ſerenitatis adniſu celebratum eſt ſanctum ſextum concilium, vt eorum pediſſequi interpretes, pari veneratione atque cenſura ſuſcepimus, & hoc cum eis digne connumerari, tanquam vna & æquali Dei gratia congregatum, decernimus: & qui in eo fideliter conuenerunt Chriſti eccleſiæ ſacerdotes, inter ſanctos eccleſiæ patres atque doctores adſcribendos æquè cenſemus. Hactenus Leo Tertius in epiſtola illa, quæ locata eſt in fine geſtorum eiuſdem concilij. His igitur clariſsimis teſtimoniis apertiſsime cõuincitur ea, quæ à legatis ſedis Apo-
ſtolicæ

A ſtolicæ cum reliquo epiſcoporum concilio fuerant circa fidem decreta, non fuiſſe ab omnibus fidelibus pro certis, & indubitatis recepta, antequam Papa ſuum dediſſet decretum. Ex his omnibus aperte colligimus Papam non poſſe in quenquam alium transferre poteſtatem definiendi de fide talem, qualem ipſe habet, ita vt ſua definitione, aut ſententia poſsit ille omnes Chriſtianos ad aliquid credẽdum obligare: ſicut ipſemet Papa poteſt. Sed hic mihi occurrit non parua dubitatio, cui reſpondere decreui, ne ſcrupulus maneat, qui alicuius cõſcientiam lædere poſsit. Nam propter iſta, quæ de conciliorum confirmationibus à ſummis Pontificibus petitis, & conceſsis diximus, dubitare merito aliquis poterit, an concilia ex toto terrarum orbe authoritate Papæ congregata, in quibus Papa non adeſt: ſed ſolum illius legati, poſsint in definitione fidei errare. Si talia cõcilia errare poſſe dicatur, conſequens eſt, vt etiam concedatur, talia concilia ſine præſentia Papæ non eſſe dicenda generalia, aut quòd generalia concilia authoritate Papæ congregata poſſunt errare: quorum vtrunq; eſt abſurdum. Nam quòd generalia concilia authoritate Summi pontifi-
B cis congregata, errare poſsint, hæreſis eſt multorum hæreticorum ab omnibus Catholicis damnata. Quòd autem ſine præſentia Papæ poſsit generale cõcilium celebrari, re ipſa conſtat: quia in nullo illorum quatuor celebratiſsimorum conciliorum, videlicet, Nicæno, Conſtantinopolitano, Epheſino, Chalcedonenſi, Papa fuit præſens. Illa tamen fuiſſe generalia concilia nullus vnquam negauit. Si vero talia concilia ſine præſentia Papæ: ſed cum legatis eius, & authoritate illius congregata errare non poſſunt: quare eorum, quæ à toto illo concilio definita ſunt, expectatur Papæ cõfirmatio? quia ſi concilium illud errare non poteſt, non eſt opus conciliorum definitiones à Papa confirmari. De hac re (vt ingenue loquar) malluiſſem aliorum audire ſententiam, quàm dicere meam: ſed quia neminem hucuſque vidi, qui hanc dubitationem mouiſſet, aut de illa aliquid diſſeruiſſet, cogor dicere ſaluo meliori aliorum iudicio, quid de hac re ſentiam. Ego quidem firmiſsime teneo, nec aliud ſentiendum cenſeo, talia concilia, quæ ex toto terrarum orbe authoritate Papæ congregata ſunt, in quibus, etſi Papa ſit abſens, ipſius tamen legati præſentes

ſunt,eſſe dicenda generalia concilia,& per conſequens non C
poſſe in fide errare. Non quidem propterea quod legati ſedis Apoſtolicæ ſint infallibiles in diffinitionibus fidei, cum illi per ſe ſoli erraſſe potuiſſent: ſed quia totus ille cœtus in quo adſunt, errare non poteſt propter aſsiſtentiam Spiritus ſancti. Verum & ſi illa concilia errare non poſsint in fide, non tamen fruſtra, & ſine cauſa: ſed ob multas, eáſque iuſtiſsimas cauſas illa petierunt ſemper ab ipſo ſummo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quæ à toto concilio definita fuerunt. Prima quidem cauſa eſt, vt omnibus conſtet Papam idem cum concilio ſentire, & legatos ſuos veram ipſius Papæ mentem expreſsiſſe. Nam quia dubitare aliquis poſſet an legati ſedis Apoſtolicæ fideliter ſuo functi fuiſſent officio, rem iuxta voluntatem & ſententiam delegantis exequentes: opus eſt, vt Papa ſuam exprimat aperte, ore ſuo prolatam, aut manu ſua ſubſcriptam ſententiam. Hoc enim in aliis forenſibus negotiis fieri iure præcipitur. Si quis per procuratorem matrimonium contraxerit: quamuis illud legitimum eſſe matrimonium, & indiſſolubile iura decernant, vt habetur xxxij. quæſtione ij. §. cum dicitur. & l. generali. ff. de ritu nupt. quia tamen potuit ſubeſſe fraus in huiuſmodi contractu, procuratione videlicet exiſtente falſa, ideo ſic contrahentes conſueuere iterum in præſentia talem contractum propriis verbis repetere. Vt igitur omnibus conſtet caput eſſe membris conforme, hoc eſt, Papam idem cum concilio ſenſiſſe, oportet vt non ſolum per legatos ſuos: ſed per ſeipſum ſuam exprimat ſententiam. Et hoc *Leo papa* aperte expreſsit idem beatiſsimus Leo in illa præfata epiſtola ad concilium Chalcedonenſe miſſa, in qua rationem ſuæ confirmationis reddens, ſic ait. Vt fraterna vniuerſitas, & omnium fidelium corda cognoſcãt me non ſolum per fratres, qui vicem meam exequuti ſunt: ſed etiam per approbationem geſtorum ſynodalium, propriam vobiſcum iniiſſe ſententiam. Hæc ille. Ex quibus clare conſtat definitionis confirmationem non eſſe à Papa conceſſam, vt per illam Papa maius robur adderet definitioni: ſed vt per illam clarius omnibus conſtaret de Papæ voluntate, & ſententia: quam per legatos ſuos expreſſerat. Et ſic fieri oportere aperte conuincitur per hoc, quòd aliquando compertum

A pertum eſt legatos ſummi Pontificis infideliter, & contra ea, quæ illis Papa commiſerat, legationem ſuam egiſſe. Nam Nicolaus Papa huius nominis primus in epiſtola ad Epiſcopos per Aſiam, & Libyam conſtitutos, dicit legatos ſuos, quos ille Conſtantinopolim ad cuiuſdam grauis cauſæ cognitionem miſerat, contra expreſſa mandata ſua rem totam egiſſe, & dixiſſe, illa ita ex mandato Papæ agere. Ne igitur in definitionibus conciliorum aliquem legatum tale aliquid egiſſe, quis poſsit ſuſpicari, neceſſarium eſt, vt quæ legati ſedis Apoſtolicæ in concilio dixerunt, papa proprio ore, & propria manu confirmet. Altera cauſa poteſt id fieri propter ipſum papam, ne ſi forte in poſterum à definitione concilij deficeret, cauſaretur ſe nunquam tali definitioni conſenſiſſe, legatóſque ſuos minime ſuam expreſsiſſe voluntatem. Ne igitur id in poſterum eueniat, opus eſt, vt propria manu ſubſcribens dicat ſe id ſimul cum toto concilio ſentire, eámque amplecti fidem quæ à toto concilio Spiritu ſancto ſuggerente data eſt. Etſi papa Deo permittente poſtea concilij definitionem deſerere tentaret, ſua ipſius ſubſcriptione damnare-
B tur. Tertia & potiſsima cauſa eſt, quia licet concilium in definitionibus, & decretis ſuis circa fidem non poſsit errare, in aliis tamen, quæ ad fidem non pertinent, quod errare poſsit, nullus vere doctus dubitat. Nam concilium Chalcedonenſe, quod vnum eſt ex illis quatuor celebratiſsimis conciliis, quæ beatus Gregorius dicit ſe velut ſancta quatuor Euangelia venerari, errauit præferendo Patriarcham Conſtantinopolitanum Patriarchæ Alexandrino, qui ex antiqua eccleſiæ conſuetudine per Nicænum concilium confirmata, ſecundum locum ſemper poſt Romanum Pontificem habuerat. Propter quod Leo Papa licet confirmauit ea, quæ in concilio Chalcedonenſi definita fuerant circa fidem, eam tamen definitionem, per quam Patriarcham Conſtantinopolitanum prætulit Alexandrino, reprobauit, & per apertam ſententiam damnauit, prout conſtat ex epiſtola quinquageſimaſeptima eiuſdem Leonis: quæ eſt ad Martianum Auguſtum, & ex epiſtola quinquageſimanona eiuſdem, quæ eſt ad totum concilium Chalcedonenſe. Miſerunt ergo præfata concilia rationem geſtorum ſuorum ad ſummum Pontificem, & petierunt

ab eo confirmationem, non quidem pro his ſolum, quæ ad fidem ſpectabant: quoniam illa certa erant, & infallibilia, & firmo robore firmata, cùm in illis errare non potuiſſent concilia: ſed ratione aliorum negotiorum, in quibus illa cùm errare potuiſſent, certitudinem, ac proinde confirmationem definitionis à ſummo Pontifice tanquam ſupremo eccleſiæ iudice petebant. Et certe ſi bene aduertantur verba epiſtolæ à concilio Chalcedonenſi ad Leonem miſſæ, ſolum in ea epiſtola concilium petit confirmationem illius definitionis, quam de prælatione Patriarchæ Conſtantinopolitani dederat, nec de rebus fidei vlla fit mentio. Et Leo eidem concilio reſpondens, dicit concilium ad hoc ſolum congregatum fuiſſe, vt de fide, & non de aliis iudiciis tractaret. Hæc ſunt quæ mihi de hac re certiora videntur, ſi quis meliora obtulerit, extenſis (vt aiunt) vlnis recipiam, & gratias illi pro mercede oblata referam ingentes, tantum abeſt, vt ſim cõfutare paratus. Non enim tam tenaciter meæ adhæreo ſentẽtiæ, vt illam ſemper meliorem eſſe putem, ac proinde alienam recipere contemnam. Argumenta, quæ à principio cap. poſuimus, & quæ in faciem oppoſitæ videntur fauere ſententiæ, facillime ſoluuntur. Ad primum quidem reſpondeo concedens multa eſſe, quæ iuſte, imo aliquando neceſſario per alios diſpenſat Papa: quia omnibus peragendis ipſe ſolus non ſufficit, res tamen ad fidem ſpectantes eo, quòd ſint reliquis omnibus forenſibus negotiis multo præſtantiores, non eſt æquum, vt per alios decernat. Nam & ſi quæ per alios facimus, per nos ipſos facere videamur, non tamen re vera per nos ipſos facimus. Deinde multum intereſt propriis, an alienis oculis inſpicias: quoniam (vt optime Manlius Torquatus apud Liuium ait) vix vnquam bene ſuccedent, quæ oculis egeris alienis. Fatemur rei ad fidem ſpectantis inquiſitionem Papam poſſe alicui delegare, vt videlicet doctorum diſsidentium rationes, & argumẽta audiat, & ſcrutetur, hac tamen conditione, vt quæ ab illis intellexerit, ſummo Pontifici referre teneatur, vt ille omnibus examinatis ſententiam dicat. Aliàs ſi Papæ legatus ſententiam de fide dixerit, non ſic ligabit contradicentem, vt non liceat illi ad Papam appellare. Ante cuius definitionẽ quamuis contradicat legato, non cenſebitur hæreticus. Alterius

argu

A argumenti ſolutio ex his, quæ ante diximus, eſt manifeſta.

## *Quis ſit dicendus hæreticus.* CAP. VII.

HAſtenus de hæreſi per multa capitula diſputauimus. Nunc vero ratio ipſa ſuadet, vt de ipſius hæreſis aſſertore, qui hæreticus appellari ſolet, diſſeramus, & quis merito talis cenſeri debeat, doceamus. De hac re (prout ego exiſtimo) non oportet facile pronunciare: ſed grauem, & diligentem debet iudex adhibere examinationem antequam aliquem hæreticum eſſe cenſeat. Cum enim nullum ſit acerbius crimen quod viro Chriſtiano quis poſsit obiicere, quàm ſi illum appellet hæreticum, anxie prius rem examinare conuenit, & lapidem (vt dicitur, ad ſilum referre antequam iudex de hac re ſententiam dicat. Lex Moſayca longam, & diligentem iubebat præcedere examinationem antequam ſacerdos aliquem pronunciaſſet leproſum. *Leuit. 13* Multo ergo maiorem decet adhibere inquiſitionem antequam aliquis pronuncietur hæreticus: quoniam magis deferendum eſt veritati, quàm figuræ: magis corpori, quàm
B vmbræ. Leproſus ſiquidem hæretici hominis figuram gerebat, vt infra libro ſecundo c. xviij. oſtendemus. Ne igitur in hæreticorum cenſura quiſquam erret, certiſsimam regulam hic ſtatuam per quam debeat quilibet examinari, hæreticus ſit an non. Ante omnia tamen admonere lectorem decreui, hæretici nomen varium eſſe, & multiplex in ſacris canonibus. Nam aliquando extenſa nimis eius ſignificatione, hæreticus dicitur, quiſquis quomodolibet in hæreſim lapſus eſt, aut qui apertam, & vehementem de hæreſi ſuſpicionem dedit. Et iuxta hanc vocis latiſsimam ſignificationem fautores hæreticorum, & illorum receptores hæretici appellantur, etiam ſi illos erroribus eorum, quos tuentur, aut domi recipiunt, ex animo fauere non conſtet. Hæretici etiam dicũtur, iuxta hanc largiſsimam vocis ſignificationem, ſchiſmatici, & ſimoniaci, quoniam qui tales ſunt, non modicam præbent hæreſeos ſuſpicionem. Iuxta hanc tam latam hæretici appellationẽ, non vſurpatur hæc vox hæreticus, in illis titulis qui in libro decretalium, & libro ſexto, & in clementinis, de hæreticis inſcribuntur: quoniam non illis omnibus, qui ſub tam larga illius ſignifica-

tione comprehendi poſſent: pœnæ illæ, & mulctæ conue- C
niunt, quæ hæreticis à ſummis Pontificibus per decretales
ſub illis titulis cõtentas, infligi mandantur. Omiſſa igitur
hac tam larga vocis ſignificatione, ad propriam, & legiti-
mam eiuſdem vocis ſignificationẽ accedentes oſtendamus,
quis vere, & merito ſit hæreticus cenſendus, vt pœnæ à iure
decretæ iuſte illi poſsint infligi. Multa quidẽ exiguntur, vt
quis merito debeat hęreticus dici. Primò ante omnia opus
eſt, vt fidem Catholicã ſemel in baptiſmo ſuſceperit. Nam
qui nunquam Chriſtũ in baptiſmo induit, is Paganus, aut
Iudæus, aut Sarracenus, aut Mahometicus, aut alio quouis
cenſebitur nomine, nunquã tamen hęreticus dicetur, vt pœ
nę, quas aduerſus hęreticos eccleſia decreuit merito poſsint
in illum infligi. Eccleſia ſiquidem de illis, qui foris ſunt,
1. Cor. 5. non iudicat, dicente Paulo: Quid mihi de iis, qui foris ſunt
iudicare? At qui non eſt indutus Chriſtum in baptiſmo, ſic
eſt extra eccleſiam, vt nunquam illius domum intrauerit:
quoniã ad baptiſmum: quæ huius domus eſt ianua, nondũ
acceſsit. De his ergo, qui baptiſmũ non ſuſceperunt, nõ iudi
cat eccleſia, & per conſequẽs hi non ſunt, quos nomine hæ-
reticorum punit. Secũdum quòd poſt baptiſmũ ſuſceptum
exigitur, vt quis dicatur hęreticus, eſt error in fide. Opus ſo D
lum exterius ſine errore intellectus (vt ſuperius cap. j. dixi-
mus) non eſt hæreſis, eadem etiam ratione opus ipſum ſo-
lum abſq; errore intellectus quiuis de hæreſi ſuſpectũ red-
dere valeat, hæreticum tamen facere non poteſt. Qui igi-
tur hæreticus eſt dicendus, oportet, vt aliquẽ errorem circa
fidem teneat. Errat autem non ſolum, qui cõtrarium veri-
tati aſſerit, aut credit, ſed etiam qui de ipſa fidei certiſsima,
& firmiſsima veritate dubitat. Vnde Auguſt. in Enchiridio
Auguſt. ad Laurentium cap. xvij. errorem definiens, ſic ait: Errare
eſt verum putare quod falſum eſt, falſúmque quod verum
eſt vel certum habere pro incerto, incertum vero pro cer-
to, ſiue falſum, ſiue ſit verum. Hæc Auguſtinus. Ex his ver-
bis apertiſsime colligitur non ſolum illum dicendum eſſe
hæreticum, qui contra veritatem fidei Catholicæ ſentit: ſed
qui de veritate fidei dubitat, ſi cætera habeat, quæ ad hæ-
reticum exacta eſſe, infra dicemus. Nam qui de fide du-
bitat, ita etiam errat, ſicut qui aliquid contra fidem aſſerit,
quoniam ipſa ſua dubitatione teſtatur ſe credere ſacrã ſcri-
pturam

A pturam poſſe fallere,& eccleſiam poſſe falli. Alioqui ſi hoc de illis non crederet , nunquam de illarum dictis dubitaſſet. Præterea is, qui dubitat fidem amittit:quoniam firmitate caret,quæ fidei eſt annexa:ob quam cauſam dubitatio vehemens(nam de leuiſsima dubitatione non eſt nunc ſermo)& fides ſimul in vnum coire nō poſſunt.Hoc manifeſte probatur teſtimonio beati Bernardi ita dicentis: Fides *Bernard.* ambiguum non habet, & ſi habet, fides non eſt. Et beatus Athanaſius poſt datam fidei regulam in ſymbolo, ita ait: Hæc eſt fides Catholica quam niſi quiſque fideliter firmitérque crediderit,ſaluus eſſe nō poterit. Et Deus poſtquam pro Abachuch prophetam filij ſui aduentum promiſerat, *Abac.1* hæc ſubdit. Ecce qui incredulus eſt , non erit recta anima eius in ſemetipſo. Quæ verba interpretans Hieronymus *Hiero.* ita ait:Si autem dubitauerit fides tua, & putaueris non venire,quod ſpōdeo,habebis pro grādi pœna,quod meæ animæ diſplicebis.Iuſtus autem,qui credit verbis meis , & de his non ambigit,quæ polliceor , habebit præmium vitam ſempiternam.Hæc Hieronymus. Et Theophilactus ſuper illud ad Rom.1.Iuſtitia Dei in eo reuelabitur , ex fide, ſic *Roma 1* ait. Cū enim ea quibus à Deo donati ſumus mortales ne- *Theophi.*
B queant cogitatione complecti , merito nobis eſt fides hæc neceſſaria,quam ſi ſcrutari heſitando cœperimus,omnium proculdubio patientur iacturam.Hęc ille. Ex his omnibus apertiſsime colligitur dubitationem velut ex diametro pugnare cum fide,& per conſequens eum qui dubitat, non eſſe fidelem:ſed hæreticum cenſendum. Hæc autem quæ de dubitante diximus de illo ſolo intelligenda eſſe volumus , qui animo deliberato in dubitatione tali perſiſtit, quę illum inter vtranque dubitationis partem medium,& nutātem tenet.Alioqui ſi taliter dubitaret, quod magis ad veritatem fidei,quàm ad oppoſitam partē declinaret , non eſſet dicendus hæreticus, præſertim ſi ex infirmitate quadam dubitauit,velut contingit in primis motibus,& in illis qui natura hoc habent vt ſint in qualibet re ancipites, & dubij,& aſsiduis conſcientiæ ſcrupulis vrgeātur.Hic tamen admonendus eſt lector, vt non putet omnem dubitationem etiam deliberatam, & conſtantem,quę quomodolibet circa fidem verſatur ſatis eſſe, vt hominem illa affectum hæreticum reddere valeat. Multum ſiquidē intereſt

quid,aut quomodo quiſque dubitet. Sunt aliqui,qui de ver C bis,aut de ſcripturis dubitant. Sunt rurſum alij, qui etſi verbis,aut ſcripturis integram fidem præbeant, de verborum tamen, aut ſcripturarum intelligentia dubitant. Credunt,inquam,verba eſſe vera, & omni prorſus falſitate carentia,quid tamen per illa verba ſignificetur,dubitant. Primum dubitationis genus circa ea, quæ ad fidem attinent, eſt prorſus interdictum: quia de veritate eorum, quæ Catholica fides credenda proponit,dubitare non licet. Secundum dubitationis genus etiam circa illa,quæ firma,& conſtanti fide credere tenemur,abſque hæreſis, & cuiuſuis alterius criminis nota haberi poteſt. Primo dubitationis genere
*Ioan.3* heſitauit Nicodemus de verbis Chriſti dicentis: Niſi quis renatus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei. Dubitauit quidem: quia non credidit verba illa vllo modo poſſe fieri vera,atque ideo dixit. Quomodo poteſt homo naſci denuo,cum ſit ſenex? Nunquid poteſt in ventrem matris ſuæ iterato intrare & renaſci? Ad eundem prorſus modum dubitauerunt Iudęi diſcipuli,qui erant in Caphar
*Ioan.6* naum,de verbis Chriſti dicentis: Panis,quem ego dabo,caro mea eſt pro mundi vita. Dicebant enim: Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Dubitabant quidẽ: quia non credebant dictis ab illo cuius apertũ eſt teſtimoniũ: quia verbis Chriſti auditis dixerunt: Durus eſt hic ſermo,& quis poteſt eũ audire? Et tãdem abierunt retrorſum, & ob hanc cauſam Chriſti diſcipulatum reliquerunt. Secundo dubitationis genere dubitauit virgo Deipara cum Gabrieli Archangelo Deum ab illa in vtero
*Luca.1* concipiendum,annuncianti reſpondit: Quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco? Percontatur quidem non quaſi verbis angeli diffidens: ſed verbis firmiter credens, & modũ quo verba adimpleri poſſent,non perpendens, & de modo edoceri cupiens. Itaque non de reipſa: ſed de modo, quo res exequi poſſet, dubitauit. Sic enim verba
*Theophi.* illa Deiparę virginis interpretatur Theophilactus,dicens, Non quaſi diſcredens virgo dixit: Quomodo erit mihi iſtud? ſed vt prudens, & intelligens, vt diſcat,modum inquirit. Non enim prius tale quiddam factum eſt, neque poſthac fiet. Ideo ignoſcit ei angelus, & non condemnat, vt Zachariam: ſed magis modum docet. Nam Zacharias

merito

A merito condemnatur,habuit enim exempla multa, quãdo quidẽ,& multæ ſteriles fuerũt,virgini autẽ nullum exemplum erat.Hęc Theophilactus. Et beatus Bernardus homilia 4.ſuper Euangelium,Miſſus eſt,eodem modo illa glorioſiſsimæ Virginis verba interpretatur,ſic inquiens. Non dubitat de facto ſed modũ requirit,& ordinem.Nec enim quærit,an fiet iſtud,ſed quomodo.Quaſi dicat: Cum ſciat Dominus meus teſtis conſcientiæ meæ votum eſſe ancillæ ſuæ non cognoſcere virum,qua lege, quo ordine placebit ei,vt fiat iſtud.Si oportuerit me frãgere votum, vt pariam talem filium,& gaudeo de filio,& doleo de propoſito: Fiat tamen voluntas eius. Hæc Bernardus. Iuxta hunc modum ſancti doctores, quorum doctrina fulget eccleſia, vt ſol & luna,verbis ſacræ ſcripturę pleniſsimam adhibentes fidem de illorum intelligentia ſæpiſsime dubitauerũt, prout eorum ſcripta apertiſsimè teſtãtur.Iuxta hunc etiam modum ſcolaſtici theologi faciunt, cum plurimas quæſtiones ad diſcutiendum proponunt,non quod de re ipſa,quæ proponitur, dubitent:ſed de modo, & illius intelligentia. Abſit enim vt credamus illos toties dubitare,quoties aliquid in B modum,& faciem quæſtionis proponunt.Sæpiſsime enim quæſtiones proponunt,non quia dubitent ipſi:ſed quia dubitationibus,quæ forte in aliis oriri poſſent,obuiare volũt & illis opportune mederi. Hoc autem ſine vllo peccato, & cum magno merito fit,tantum abeſt, vt quis ob eam cauſam illis digne improperare poſsit. Tertium, quod (iuxta quorundam opinionem)requiritur,vt quis hæreticus dicatur,eſt,vt non totam fidem Catholicam deſerat:ſed ſolum aliquam illius partem. Dicunt enim illum, qui à fide Catholica prorſus receſsit, eſſe dicendum apoſtatam, & non hæreticum,& ita hęreticum,ab apoſtata diſcernunt,hac ratione,quod hæreticus alicui particulari fidei articulo contradicit. Apoſtata vero omnem prorſus fidẽ Chriſtianam repellit,Ita docet Guido Carmelitanus in ſua ſumma de hæreſibus. Eidem ſubſcribit Ioannes de Turre Cremata in opere illo,quod appellatur, ſumma eccleſiæ,lib.iiij. parte ij.cap.xiij.Verum in hac parte ego illis non cõſentio:quoniam hac ratione oporteret concedere,vt hæreticus homo per augmẽtum,& multiplicationem hæreſum deſinat eſſe hæreticus. Nam qui vnã,aut duas hęreſes pertinaciter affe-

Bernard.

rit,iuxta iſtorũ ſentẽtiã,dicitur hęreticus,& ſi hic talis quo- C
tidie in aliã,& aliã hęreſim labitur,quouſq; totam prorſus
fidẽ Catholicã deſerat, iam iuxta eorundẽ ſentẽtiam,Apo-
ſtata,& non hęreticus dicetur:ergo hæreſes addẽdo deſinit
eſſe hæreticus. Hoc autẽ fateri,quàm ſit abſurdũ,nullus eſt
ſanæ mẽtis,qui nõ intelligat:quia non eſt rationi cõſonum
vt id,quod ab aliqua forma nomenclauturam aliquã ſuſci-
pit, per eiuſdem formæ multiplicationem, nomenclautu-
ram eandem amittat. Vt gratia exempli, ſi homo ratione
albedinis dicitur albus, quantumlibet illi albedo addatur
nunquã deſinet dici,& eſſe albus: ergo eodem modo,cum
hæreticus ab hæreſi dicatur, nunquam per quamlibet hæ-
reſum multitudinem deſinet eſſe hæreticus. Apoſtata, &
hæreticus non ſunt duo aliqua diſparata, quæ eidẽ conue-
nire nõ poſſunt,vt ſunt homo,& equus:ſed ſunt tanquã ge-
nus,& ſpecies, vt animal, & homo. Hæreticus eſt nomen
generis,quod ſub ſe tot cõtinet ſpecies,quot ſunt hæreſum
ſpecies,quas homines pertinaciter tueri poſſunt. Apoſtata
eſt nomen ſpeciei,ita vt omnis apoſtata cenſeri debeat hę-
reticus,non tamen econtrario omnis hęreticus ſit cẽſendus
apoſtata. Et huic meæ ſententię fauet beatus Thomas, qui D
in Secunda Secundę quęſtione x.artic.v.dicit ſolas tres eſſe
ſpecies infidelitatis,videlicet:Paganos,Iudæos, & Hæreti-
cos:& ſub nomine hęreticorum contineri cenſet quotquot
à fide Catholica,quã ſemel ſuſceperunt,quomodolibet re-
cedunt. Et expreſsius.q.xij.art.j.in reſponſione ad tertium
dicit,quod apoſtaſia non importat aliquam ſpeciẽ infideli-
tatis:ſed quandã circunſtantiam aggrauantem iuxta illud.
ij.Pet.ij. Melius erat eis veritatẽ non agnoſcere,quàm poſt
cognitam retro ire. Si apoſtaſia non eſt ſpecies diſtincta ab
hæreſi conſequens eſt,vt nec etiã apoſtata ſit ſpecies diſtin-
cta ab hæretico. Eidem ſententiæ ſubſcribit Gulielmus
Ocham prima parte ſuorũ Dialogorũ lib.iiij.c.xij.Prçter-
ea omnis pœna, quam iura aduerſus hæreticos decernunt,
etiam huiuſmodi apoſtatis eſt infligenda: ergo huiuſmo-
di apoſtatæ ſub nomine hæreticorum ſunt comprehen-
dendi: quando iura de hæreticis loquuntur: quoniam
alioqui nulla eſſet canonica lex per quam huiuſmodi apo-
ſtatæ puniri poſſent. Nam titulus ille, qui in quinto li-
bro Decretalium inſcribitur: De apoſtatis & reiteranti-
bus

A bus baptiſma, non hos apoſtatas concernit, qui à fide Catholica receſſerunt: ſed illis ſolum, qui ordinem clericatus, aut religionis quam ſemel fuerant profeſsi, reliquerunt. Et hoc ibidem annotauit gloſſa in cap.1. eiuſdem tituli. & confirmatur hoc plenius per capitulum, contra Criſtianos.de hęreticis,lib.vj.illic enim percipitur eos,qui fide Catholica deſerta ad ritus Iudæorum redierint, eſſe velut hæreticos puniendos. His igitur efficacisſimis rationibus motus dico apoſtatam etiam eſſe cenſendum hæreticum:ſicut ille, qui in vnam ſolam hæreſim lapſus eſt. In illo tamen opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidi lib. j.cap.ix.aliorũ ſequutus ſum ſentẽtiam, eo quod rem non bene tunc(vt decebat)conſideraui. Priorẽ igitur illam ſententiam nunc recanto,& præſentẽ amplector tanquã veriorem. Quartum,& vltimum,quod abſolutũ,& conſummatum facit hæreticũ,eſt pertinacia:quã ſi ſubtraxeris, etiam ſi errorem fidei contrarium quis teneat,aut doceat,non eſt cenſendus hęreticus. Vnde Auguſtinus in Epiſtola ad Glorium,& Eleuſium,quæ eſt in ordine epiſtolarũ eius 162.ſic ait. Qui ſententiã quamuis falſam,atque peruerſam,nulla *Augu.*

B pertinaci animoſitate defendũt,præſertim quã nõ audacia ſuæ præſumptionis pepererint:ſed à ſeductis, atque in errorem lapſis parentibus acceperunt,quærunt autem cauta ſolicitudine, veritatem,corrigi parati cum inuenerint,nequaquam ſunt inter hęreticos reputandi. Hæc Auguſtinus. Et habentur hæc verba in capit. Dixit Apoſtolus,24.q.3. Contra hæc forte quis obiiciet Innocentium Tertium huius nominis ſummum Pontificem, qui quæſitus à Comite Toloſano,quos oporteat dicere manifeſtos hæreticos, per hæc verba illi reſpondet, Super quo tibi duximus reſpondendum illos intelligendos eſſe manifeſtos hæreticos,qui contra fidem Catholicam publice prædicant, aut profitentur,ſeu defendunt eorum errorem,vel qui coram pręlatis ſuis conuicti ſunt,vel confeſsi, vel ab eis ſententialiter condẽnati ſuper hęretica prauitate. Hæc Innocẽtius,& habentur in cap. Super quibuſdam,extra de verb.ſignificatione. Ex iſtis Innocentij verbis aliquis forte cõtra ea, quæ de pertinacia diximus argumentum ſumet,ſic inquiens. Innocentius declarans,qui ſint dicendi manifeſti hæretici nunquam de pertinacia fecit mentionẽ:ergo pertinacia non eſt

neceſſa

neceſſaria. Verum non ita res ſe habet, vt obiicitur, neque bene in eadem obiectione colligitur. Nam Innocentius tunc non tractabat de hæreticis in generali: ſed ſolum de hæreticis manifeſtis. Ille enim tunc ſolum ad quæſita reſpondet, fuit autem quæſitus non de pertinacia: ſed de euidentia, & manifeſtatione delicti. Dubiũ quidem non erat, qui eſſent pertinaces, aut hæretici dicẽdi: ſed dubium erat, qui hæretici eſſent pro manifeſtis habendi. Et ob hanc cauſam de pertinacia tacuit illam ſubintelligens, & ſolum de manifeſtatione, & euidentia, de qua ſolum fuerat interrogatus, reſpondit: Ex his igitur omnibus, quæ diximus eſſe neceſſario requiſita, vt quis hæreticus ſit cenſendus, talem colligo hæretici definitionem. Hereticus eſt, qui poſtquam verum baptiſmum ſuſcepit, & fuit in fide Catholica ſufficienter inſtructus, pertinaciter errat contra id, quod ſcit ab eccleſia Catholica pro fide teneri, ſiue oppoſitum veritatis aſſerens, ſiue de ipſa veritate dubitans. Hanc definitionem non eſt opus amplius declarare: quia ex his, quæ diximus, eſt ſatis manifeſta. His ergo omnibus bene conſideratis cuilibet erit ſatis euidens quantum errauit Bernardus de Luthzemburgo, qui hæreticorum catalogum texens, multos in illo poſuit, qui nihil minus, quàm hæretici dici deberent. Nam quoſdam illic inſeruit, qui nunquam fidem Catholicam in baptiſmo fuerunt profeſsi, quales ſunt Auerrois, & Auicenna, qui iuxta ea, quæ diximus nullo pacto hæretici dici poſſunt. Quoſdam etiam ibidem miſcuit, qui etſi ſanctum baptiſmum ſuſceperunt, in nullam tamen lapſi ſunt hæreſim, vt ſunt Marrani, Mopſarabes. Et certe vt (vt ego exiſtimo) ille non intellexit, qui & ob quã cauſam dicantur Marrani, aut Mopſarabes: ideo operæpreciũ duxi horum vocabulorũ ſignificationes explicare, vt inde manifeſtũ ſit, quàm immerito illos inter hæreticos recenſuit. Marrani ab Hiſpanis vocãtur illi, qui præſentium memoria, aut relatu aliorũ præcedentium noſcuntur à Iudæis traxiſſe originẽ. Filius igitur Iudæorũ, aut nepos, aut pronepos, quamuis ipſe iam ſit verus Chriſtianus, & fidelis Catholicus, ſemper ab Hiſpanis vocatur Marranus. Quo fit, vt non ob culpã aliquam ſuã: ſed ob ſolam parentum ſuorũ maculã, ille vocetur Marranus. Nulla igitur eſt cauſa, propter quam Marranos inter hereticos quis merito

A rito recenſere debeat cum optime poſsit aliquis eſſe Marranus,& vere Catholicus & fidelis. Fateor tamen Marrani nomen eſſe infame,& iniurioſum,tum propter parentes,à quibus deſcendunt , tum etiã propter Iudaiſmi ſuſpicionẽ, quam ſemper cõtra ſe portãt,propterea,quod experiẽtia cognitum eſt,multos eorũ ad Iudæorũ ritus , & ceremonias rediiſſe . Moſarabes, nec hæretici, nec de hæreſi ſuſpecti ſunt. Nullum enim errorẽ contra fidem Catholicã tenent: neq; alicui hæreſi fauẽt,neq: ab obediẽtia eccleſiæ Romanæ ſunt ſeparati:ſed ſolis ceremoniis,quas in diuini officij ordine,& Miſſæ celebratione tenent , à communi Latinorum vſu differentes. Quæ ceremoniæ, & ſi ab illis, quibus Romana vtitur eccleſia differant,nõ tamen ſunt ab eadem eccleſia Romana vnquã reprobatæ. Nam morẽ illum Moſarabum, Romana eccleſia approbãte,olim tota ſeruabat Hiſpania tẽpore ſancti Iſidori Archiepiſcopi Hiſpalenſis, & ſancti Ildefonſi Archiepiſcopi Toletani,qui ante nongẽtos annos illis eccleſiis præfuerũt. Qui celebrãdi mos à tẽpore illo adusq; præſentem diẽ in Toleto ciuitate Hiſpaniæ opulentiſsima, in quibuſdã illius parochiis perpetuo B tenore ſeruatus eſt,& obſeruatur adhuc. Extat etiam hodie in magnificentiſsima illa eiuſdem ciuitatis eccleſia cathedrali inſignis quædam,& valde opulenta capella , in qua iuxta Moſarabum ordinem,& ritus,& ceremonias, miſſa quotidie celebratur,& ſtatutis ſeptem diei horis reliquum totum diurnũ ſimul,& nocturnum Deo offertur laudis ſacrificiũ. Quo autẽ tempore,& ob quam cauſam deſierit hic modus ſeruari in aliis Hiſpaniæ partibus, qui voluerit ſcire,legat generalẽ Hiſpaniæ hiſtoriã,quam illuſtriſsimus, atq; doctiſsimus Caſtellæ,& Legionis Rex Alfonſus huius nominis Decimus cõpoſuit. Hic enim in quarta parte præfatæ hiſtoriæ cap.iij. longã & ſcitu digniſsimã de hac re texit narrationem. Verum quia apud alias nationes hęc hiſtoria difficillime inueniri poſſet, ideo quæ Rex ille doctiſsimus multis verbis deſcripſit , breuibus ego perſtringere decreui,vt rem ſcitu digniſsimam omnibus notam facerem. Tota Hiſpania,inquit ille,olim miſſæ ſacrificium faciebat iuxta morem Gotthicum à beato Iſidoro , & beato Leandro inſtitutum , longè à conſuetudine & ritu eccleſiæ Romanæ diuerſiſsimum. Hoc itaque more, & ritu

ritu vbique Hiſpaniarum ſeruato, Alfonſus Hiſpaniæ Rex C
huius nominis ſextus, qui Toletum à Sarracenis recepit, Conſtantiam Gallorum Regis filiam duxit vxorem. Quæ cum vidiſſet ſacrum Miſſæ officium longe alio more, & ritu in Hiſpania, quàm in Francia celebrari, quæ mores, & ritus eccleſiæ Romanæ in illo officio ſeruabat, orauit maritum Regem, vt morem illum, & Miſſæ ceremonias ex vniuerſa prorſus Hiſpania tolleret, & loco illius Gallum ſubſtitueret, qui Romanæ eccleſiæ erat conformis. De qua re nihil voluit Rex definire niſi prius (vt par erat) conſuleret Gregorium ſeptimum huius nominis ſummum Pontificem, qui tunc vniuerſæ præerat eccleſiæ. Pontifex vero re (vt decebat) plene examinata, legatis reſpõdit, antiquum Hiſpaniæ morem, qui bonus & ſanctus erat, & à ſanctis patribus inſtitutus, non eſſe deſerendum, quinimò potius per omnia ſeruandum. Regina vero iterum Regem pro abrogando illo officio inſtantiſsime precatur, cuius votis Rex ſatisfacere cupiens, conuentum generalem tam ex eccleſiaſticis, quàm ex ſecularibus congregatum celebrat. Huic congregationi Rex, Reginæ votum prodit, petítque, vt illi ſatisfacere vellent, cui Reginæ petitioni cum omnes contradicerent, tandem ex illorum omnium, & Regis concordi ſententia decretum eſt, vt tres hæc armorum conflictu D
definiretur, datis duobus, qui duello pugnarent, alter pro officio Gottico, aut Mopſarabico à toto regno eligendus, alter pro officio Gallico aut Romano à Regina & rege ſignandus. Ventum eſt ad pugnam, & qui pro officio Mopſarabum decertabat victor euaſit. Sed nec his viſis Regina quieſcere voluit: ſed, vt ſunt importunæ, & pertinaces fœminæ, quouſque ſatis ſuis votis fiat Regem iterum acrius, & vehementius ſolicitat, qui, vt Reginæ placeret totum regni conuentum, iterum hortatur, vt Gotthicum officium deſerere, & Gallicum, ſeu Romanum recipere vellent. Illis autem omnino contradicentibus ex communi omnium conſenſu decretum eſt, vt magno aliquo, atque vaſto igne accenſo duo libri in illum proiicerentur, quorum vnus Miſſæ officium cõtineret iuxta ritum Gallicum, alter iuxta antiquum Hiſpaniæ morem. Et illo die, quo hæc facienda erant, indictum eſt à Bernardo Archiepiſcopo Toletano generale ieiunium (res enim hæc Toleti agebatur

A batur) vt per ieiunij meritum Deus exoratus reuelare vellet per miraculoſi oſtenſionem, quid eſſet agendum. Proiiciuntur duo illi libri in medio ignis, & liber, qui Gallicum, ſiue Romanum tenebat officium, cœpit ex igne ſtridorem quendam facere, & ſtatim ſaltu quodam ab igne reſiliit. Liber autem, qui officium Gotthicum, ſiue Moſarabum continebat, perſeuerauit abſque vlla læſione in medio ignis quouſque ille fuit prorſus extinctus. Sed nec tanto miraculo viſo Regina cedere voluit, ob quam cauſam Rex deinceps noluit regnum (vt ante fecerat) hortari: ſed præcipere, & variis minis cogere, vt officio antiquo relicto Gallicum, ſiue Romanum reciperent. Quod non ſine lachrymis fecere coacti, quamuis in aliquibus Toletanis templis mos ille, & ritus antiquus remanſit, qui inibi vſque in hodiernum diem ſeruatus eſt. Et inde ortum eſt vulgare prouerbium apud Hiſpanos: *Alla van leyes, do quieren Reyes.* Quod in latinam linguam verſum idem eſt, ac ſi diceretur. Ad arbitrium Regum leges diſpenſantur. Hanc tam largam hiſtoriam hic retexere voluimus, vt apertè inde oſtenderemus, quàm ſine cauſa Ber-
B nardus de Luthzemburgo in ſuo Catalogo hæreticorum, Moſarabes inſeruit.

### *De ſolutione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur.*

### CAP. VIII.

Ex his, quæ in proxime præcedenti cap. diſſeruimus, aliqua non paruæ difficultatis dubia occurrere poſſunt, quibus omnibus hic reſpōdere decreui, vt omnē dubitationis cauſam tollam, & ſic rem abſolutam relinquam.

Primum dubium eſt de Cathecumeno, qui nondum Baptiſmum ſuſcepit: ſed ſolum habuit firmum propoſitum ſuſcipiēdi baptiſmum, ſi ante quàm baptiſmatis vnda tingatur in aliquā hæreſim laberetur, an hæreticus dici debeat: Et forte alicui videbitur talem non eſſe hæreticum dicendum, nec velut talem puniendum, propterea quod nōdum baptiſmum ſuſcepit, atque ideo eccleſiæ domum non intrauit, & per conſequens eccleſiæ iudicio nōdum fuit ſubiectus. Sed qui ſic ſentit, maxime fallitur, & toto (vt dicitur) errat cœlo. Nam Catechumenus, qui firmo animo

ſtatuit

ſtatuit baptiſmatis vnda mundari, ſi in hoc propoſito perſeuerãs ab hac luce neceſsitate coactus ſine aquæ aſperſione decedat, proculdubio ſaluabitur: quoniam etſi baptiſmo aquæ non ſit baptizatus, eſt tamen baptiſmo flaminis, qui per ſecretã Sancti ſpiritus infuſionẽ ſit baptizatus: de quo baptiſmo Chriſtus in cœlos aſcendens, ſanctúmq; Apoſtolis ſuis promittens Spiritũ, ait: Vos autẽ baptizabimini Spiritu ſancto nõ poſt multos hos dies. Spiritu baptizandos dixit propter gratiã, quam in aduẽtu Spiritus ſancti recepturi erant, & per quam ab omni peccatorũ inquinamẽto erãt mundandi. Baptiſmus igitur, qui à theologicis ſcholaſticis flaminis dicitur: ſicut animas à peccatis mundare valet, ita etiam ſaluare. At extra eccleſiam non eſt ſalus. Eſt enim eccleſia (vt beatus Petrus interpretatur) figurata per arcam Noe extra quam quotquot inuenti ſunt, periere, & ſoli, qui in illam intrauerunt, ſaluati ſunt. Ex his aperte cõſequitur eum, qui firmo animo baptiſmũ aquę ſuſcipere ſtatuit, iam tunc eccleſiã intraſſe cum ſit in ſtatu ſalutis, quæ extra eccleſiam (vt diximus) haberi nõ poteſt: etſi hoc animę ſuæ firmum eſſe propoſitum eccleſiæ palàm oſtendit, ab illa baptiſmum publicitus petens hoc ipſo eccleſiæ ſe ſubdidit, quamuis ab illa baptiſmum, quem petit non ſuſceperit. Et confirmatur per capitulum, Veniens, de presbytero non baptizato. vbi hæc habentur verba. Non ſolum per ſacramentum fidei: ſed per fidem etiam ſacramẽti, quis efficitur proculdubio membrum Chriſti. Hæc ibi. Sed per ſolam fidem ſine ſacramento baptiſmi efficitur homo membrum Chriſti, ergo etiã membrum eccleſiæ, quæ eſt corpus illius, ergo ab illa poterit iudicari, & puniri tanquam pars, & membrum illius. Quo fit, vt Cathecuminus, qui firmo, & conſtanti animo baptiſmum ab eccleſia petiit, ſi poſtquam fuerat de recta fide edoctus, in hæreſim aliquam antequam baptiſmum aquæ ſuſcipiat, labatur, & illam pertinaciter tueatur, ſit cenſendus hæreticus, & velut talis: niſi reſipuerit puniendus, non tamen (vt exiſtimo) ita acriter, ac ſi baptiſmum aquæ ſuſcepiſſet. Hæc tamen de illo ſolo intelligenda eſſe volo, qui poſt firmum de ſuſcipiẽdo baptiſmate propoſitum, fuit ſufficienter de recta fide edoctus, & poſt huiuſmodi doctrinam receptam propoſiti pœnitens in hæreſim lapſus eſt. Alioqui ſi in hæreſim laberetur antequam fuiſſet

1. Pet. 3

C D

A fuiſſet plene de Catholica fide inſtructus (vt infra proxime dicemus) talis non eſſet hæreticus cenſendus.

Secunda dubitatio eſt de paruulo baptizato, qui ante vſum rationis ab infidelibus captus, & poſtea cum ad annos diſcretionis peruenit, fidem Catholicam noluit ſuſcipere, ſed Mahometicam legem, de qua fuit inſtructus, eſt amplexatus, an hic talis ſit hæreticus, & apoſtata cenſendus, & velut talis ſi à Chriſtianis caperetur, puniendus? Et quod talis ſit hæreticus dicendus, videtur conuinci: quia omnia, quę in vulgari hæretici definitione deſcribuntur, illi aptiſsime conueniunt. Nam hæreſim pertinaciter tuetur, aut fidem prorſus deſeruit, poſtquam Chriſtum per baptiſmum induerat. Verum ego aliter dicendum eſſe ſentio: quoniam vt quis hæreticus merito dicatur (mea quidem ſententia) non ſatis eſt illum hæreſim poſt ſuſceptum baptiſmum pertinaciter tueri, niſi poſt eiuſdem baptiſmi ſuſceptionem fuerit de vera fide edoctus. Sola ſiquidem fides infuſa, quæ per baptiſmum datur, ſine aliqua viua voce doctoris exterius docentis, iuxta conſonam omnium theologorum ſententiam, minime ſufficit ad credendum. Quomodo credent (ait Paulus) ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? ſicut ſcriptum eſt. Quàm ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantiũ bona. Sed non omnes obediunt Euangelio. Iſaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui noſtro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Quibus verbis Paulus Apoſtolus apertiſsime docet veram fidem verbi Dei prædicatione nullum hominem per ſe aſſequi poſſe. Oportet igitur, vt hæreticus nõ dicatur qui ſine verbi Dei prædicatione fidem plenam non eſt aſſequutus, quam (vt diximus) aſſequi non poterat. Indignum quippe eſt, vt quis damnetur: quia non fecit id, quod nullo modo facere poterat. Idem etiam dicẽdum cenſeo de Iudæis, & Sarracenis & aliis infidelibus, qui adulta ætate baptiſma ſuſcipiunt, non eſſe illos ſtatim dicendos hæreticos, ſi poſt baptiſma ſuſceptum, & antequam de fide fuerint plene edocti, in hæreſim aliquam lapſi fuerint. De his enim merito ſuſpicandum eſt illos tunc ex ignorantia erraſſe, ac propterea cum tales fuerint deprehenſi, ſunt docendi, & cum miſericordia admonendi, etſi poſt admonitionem & charitatiuam correctionem in eundem labantur

B (margin at "lus) ei, quem non audierunt"): *Rom. 10*; *Naum. 1*; *Iſai. 53*

errorem,iam non ex ignorantia ſed ex malitia illos erraſſe merito credetur. Ille igitur qui baptiſmo ſuſcepto ante annos diſcretionis captus à Sarracenis, & cum illis nutritus,illorum ſectam colit, ſi poſtea à Chriſtianis capi contingat (vt ego ſentio) erit admonendus & de vera fide docendus, non tamen eſt hæreticus cenſendus,neque vt talis puniendus. C

Tertia dubitatio eſt de illo qui baptizatus eſt non in vera & neceſſaria forma, qui etſi verum baptiſmum non ſuſcepit, tamen propter baptiſmum, ſe Chriſtianum dicit & prædicat,& pro tali ab omnibus exiſtimari contendit, ſi hic hæreſim aliquam pertinaciter tueatur,an ſit dicendus hæreticus? Gulielmus Ocham parte j.ſuorum Dialogorum, lib. iij.cap.ij.& iij.dicit talem eſſe dicendum hæreticum. Ego tamen ab illo in hac parte longiſsime diſcedo, & merito: quia omnis hæreticus ab eccleſiæ Catholicæ domo quam ſemel per baptiſmum intrauerat, exit. Nam beatus Ioannes de hæreticis in ſua prima Canonica epiſtola loquens

*1.Ioann.2* poſtquam illos Antichriſtos eſſe dixerat,hæc ait: Ex nobis

*Didym.* exierunt: ſed non erant ex nobis. Didymus Alexandrinus in expoſitione huius epiſtolæ declarat quo pacto hæretici ſint dicendi Antichriſti, ſic inquiens. Conſequens eſt enim quod qui ſemetipſos collegio fidelium ſegregarunt, Antichriſti ſunt. Quomodo non ſunt Antichriſti, qui contraria ſapiunt, quàm Chriſti confitetur eccleſia? Hæc Didymus. Hi Antichriſti ex nobis exeunt,quia ab eccleſiæ vnitate cui ſe in baptiſmo inſeruerunt, ſeparantur, ſed ex nobis non erant, quia inter illos qui ad gloriam æternam ſunt prædeſtinati, non ſunt numerati. Hoc autem ſic probat beatus Ioannes.Nam ſi fuiſſent (inquit ille) ex nobis permanſiſſent vtique nobiſcum. Omnis igitur hæreticus ab eccleſiæ domo recedit. At qui eccleſiæ domum nunquam intrauit ab illa recedere non poteſt,eadem igitur ratione conſequitur vt qui eccleſiam nondum intrauit,hęreticus eſſe non poſsit. Ille autem qui non iuxta veram & neceſſariam baptiſmi formam eſt baptizatus,ſicut non ſuſcepit verum baptiſmum,ita nec etiam intra eccleſiæ domum intrauit. Ille ergo quamuis in hæreſim aliquam labatur eámque pertinaciter tueatur,hæreticus dici non debet. Hoc autem tunc verum eſſe credo,quando ille ſciuit ſe vera baptiſmi forma D

qua

A qua omnes Chriſtiani vtuntur, non eſſe baptizatum, & vult ſic permanere. Tunc enim nec baptizatus eſſet baptiſmo fluminis, nec baptiſmo flaminis. Alioqui ſi ipſo neſciente ſic baptizatus eſt, putans ſe bene baptizatum, tunc ſi vſum rationis habet quamuis non ſit baptizatus Baptiſmo aquę, eſt tamen baptizatus interiore baptiſmo, & hoc (vt ſupra diximus) ſatis eſt, vt hæreticus merito dici poſsit.

Quarta dubitatio eſt. An ille ſit dicendus hæreticus qui alicuius hominis opinionem tam firmiter tenet & docet, ac ſi eſſet verus articulus fidei: & ita pro illius opinionis defenſione eſt mori paratus, ſicut faceret pro illis quæ ad fidem pertinere ſunt nota? Et certe de hac re libentius vellem aliorum audire ſententiam quàm dicere meam. Dicam tamen quod ſentio ne gratis videar mouiſſe quæſtionem. Ego quidem non dubitarem talem dicere hæreticum, propterea quod ille talis errat in fide, & pertinaciter. Omnis autem qui poſt ſuſceptum baptiſmum, pertinaciter circa fidem errat, concordi omnium recte ſapientium ſententia cenſetur hæreticus, ergo iſte de quo præſens agitur ſermo cenſendus eſt hæreticus. At, quod iſte talis erret B in fide, quia forte aliquis dubitabit, dubitationis cauſam tollam teſtimonio Auguſtini qui errorem definiens in Enchiridio ad Laurent. cap. xvij. ſic ait. Nihil aliud eſt errare, *Auguſt.* quàm verum putare quod falſum eſt, falſúmque quod verum eſt, vel certum habere pro incerto, incertum'ue pro certo, ſiue falſum ſit, ſiue verum. Hæc ille. Iſte qui alicuius opinionem putat eſſe Catholicam fidem, & tam firmo animo illam opinionem ac fidem Catholicam tuetur, incerta tenet pro certis, ergo iuxta Auguſtini ſententiam errat. Præterea iſte ſic ſentiens, eo ipſo eccleſiæ Catholicæ contumeliam facit, & illam in fide errare putat, quia illa quæ iuxta iſtius ſententiam ſunt certiſsima, eccleſia tenet pro incertis. Errat ergo, iudicio iſtius eccleſia: quia (vt Auguſtinus dixit) errare eſt certum habere pro incerto. Hęc autem de eccleſia quæ diuino ſemper illuſtratur ſpiritu, quiſquis putauerit, hæreticus ab omnibus Catholicis cenſebitur. Merito igitur ille dicetur hæreticus qui alicuius hominis opinionem tam obſtinato animo ac fidem Catholicam tuetur. Vt autem quod dicimus clarius oſtendamus, exemplum aliquod ob oculos proponere decreui. Eccleſia nihil de conceptione

Deiparæ virginis hactenus definiuit, an fuerit cum peccato originali aut ſine illo concepta? ſed liberum cuique dimittit, vt quam voluerit, de hac re teneat opinionem. Sic enim definiuit Syxtus Pontifex huius nominis quartus, in extrauaganti quæ incipit, Graue nimis, quam decretalem extrauagantem concilium Tridentinum ſeſſ. iiij. confirmauit. Si quis ſtante hac eccleſiæ definitione, alterutram opinionem tam firmo animo tueretur, vt illam putaret eſſe fidem Catholicam, & admonitus de hac re, in eadem nihilominus ſentẽtia tam pertinaciter perſeueret vt pro illa ſit mortem ſubire paratus, hic talis abſque vlla dubitatione erit cenſendus hæreticus. Quia eccleſię definitioni ſic parere refugit, vt illam errare pertinaciter credat, cum ea quæ iſtius iudicio ſunt certa, illa pro incertis teneat. Ego quidem virginem Deiparam ſine peccato originali conceptam fuiſſe credo. Quia hoc magis pium eſt, & magis dignitati Matris Dei conueniens, & filij eius totius generis humani redemptoris dignitati, & excellentiæ, nec pilum detrahens. Attamen non tam firmo animo hanc teneo ſententiam, vt illam putem eſſe fidem Catholicam, atque ideo pro huius ſententiæ tutela, non libenter ceruicem gladio opponerem. Et iuxta hunc modum de aliis iudicandum eſſe arbitror: ita vt quiſquis opinionem aliquam de rebus fidei differentem tam firmo animo & tam certe tuetur, vt tueretur fidem Catholicam, ſit hæreticus cenſendus. Nam fidem Catholicam tam conſtanti animo quiſque tueri tenetur, vt ſi Papa, aut concilium vniuerſale recte congregatum Deus contrarium docere permiſiſſet, imò nec ſi angelus de cœlo (vt ait Paulus) oppoſitum annunciaſſet, illi credere non deberet. Tam conſtantem autem animum circa illa, quæ de rebus fidei ſub controuerſia tractantur, nemini citra hæreſis notã licet habere. Nam qui tam firmo animo huiuſmodi ſententias controuerſas tueretur, vt eccleſiæ illud dicenti nõ eſſet obedire paratus, eo ipſo putaret eccleſiam in fidei definitione errare poſſe, quod eſt apertiſsima hæreſis. Si quis vero aliquam opinionem de rebus fidei differentem, quantumlibet firmo animo teneat: & putet illam eſſe fidem Catholicam paratus tamen eccleſiæ aliud docenti obedire, etiam ſi erret, nunquam ob hoc dicetur hæreticus.

C D *Gal. 1*

Quid

A *Quid ſit pertinacia,& quis ſit pertinax dicendus, vt per hoc merito hæreticus poſſit cenſeri.*

CAP. IX.

QVamuis longam,& (vt arbitror) ſatis exactam de hæretici definitione diſputationem fecerim, propter id tamen quod de pertinacia ibidem dictum eſt, quiſquam forte hæſitare poterat neſciens quid eſſet pertinacia:& quis eſſet pertinax cenſendus: vt (ſi alia adſint) poſſet merito hæreticus appellari. Vt igitur rem vndique abſolutam relinquerem: viſum fuit mihi neceſſarium, hunc nodum, in quo non modica videtur eſſe perplexitas explicare. Pertinacia à pertendendo dicitur. Nam (vt dixit Marcus Varro) in quo non debet pertendi, & quis pertendit, pertinacia eſt. In quo vero oporteat manere, ſi in eo perſtet, perſeuerantia vocatur. Aliquando tamen in bonam partem ſumitur pro perſeuerantia. Seneca lib.vij.de beneficijs. Vincit malos pertinax bonitas, & Liuius ait: Vincit omnia pertinax virtus. Vterq; pertinacem dixit pro perſeuerante, propter nimiam illorum inter ſe vicinitatem. Nam (vt ait Cicero
B in officiis) pertinacia finitima eſt perſeuerantiæ, quia vtraque in rebus cœptis perſiſtit. Separantur tamen per id, circa quod verſantur:quia perſeuerantia occupatur in bono pertinacia in malo. Hac igitur vocis ſignificatione præmiſſa, rei definitionem ſtatuere oportet, iuxta quam ſit quilibet de pertinacia examinandus. Pertinax eſt, qui perſiſtit in errore,quem ſub reatu culpæ deſerere tenetur. Ex prima huius definitionis parte colligitur non ſolum illum eſſe pertinacem dicendum, qui falſum aſſerit:ſed qui de veritate dubitat. Quoniam (vt ſupra ſeptimo huius libri capite diximus) ita errat, qui de certa veritate dubitat: ſicut qui aliquid illi contrarium aſſerit. Quo fit, vt ita etiam quis poſſit eſſe pertinax dubitando id, de quo dubitare non licet: ſicut eſſet pertinax aſſerendo aliquid contra id, quod credere tenetur. Et ob hanc cauſam loco proxime citato docuimus,dubium in fide eſſe dicendum hæreticum,ſi cum pertinacia dubitauerit.Tunc autem aliquem in errore perſiſtere dicimus,quando admonitus errorem ſuum reuocare contemnit. Deinde additum eſt in definitione pertinacis,

quòd teneatur deſerere errorem in quo perſiſtit: quoniam licet quis erret, ſi errorem ſuum relinquere non tenetur, nequaquam erit pertinax dicendus. Multi quidem ſunt errore aliquo decepti, qui ſic errantes, non peccant: propterea quod veritatem illi errori oppoſitam ſcire non tenentur. Poteſt enim quis citra omnem culpam errare circa numerum, & vim elementorum, motum cœlorum, effectus ſiderum, naturas animalium, & cætera huiuſmodi, ad quæ ſciẽda, fides Catholica non cogit. Nam Auguſtinus de huiuſmodi erroribus loquẽs in Enchiridio cap. xxj. ita ait. In his atq; huiuſmodi falſitatibus, ſalua fide, quæ in nobis eſt, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam ſi peccata non ſunt, tamen in malis huius vitæ deputandi ſunt, quæ ita ſubiecta eſt vanitati, vt approbentur hic falſa pro veris, reſpuantur vera pro falſis, teneantur incerta pro certis. Hæc Auguſtinus. Nec in his ſolum: ſed etiam in his, quæ ſunt in ſacra ſcriptura expreſſa, poſſunt multi ſine omni labe peccati errare, quia cum non omnes teneantur ſcire omnia ibidem contenta, oportet, vt qui per ignorãtiam alicuius illorum errauerit, ſit (vt ſupra docuimus) excuſatus à culpa. At errans qui nõ peccat, pertinax non eſt cenſendus: quoniam pertinax ſine peccato eſſe non poteſt. Ex quibus colligimus illum, qui in errore aliquo perſiſtit, non eſſe dicendum hæreticum, niſi errorem ſuum ſub reatu culpæ deſerere teneatur. Videndum eſt igitur quis teneatur renũciare errori, quem aſſerit, aut tuetur, & inde luce clarius euadet, quis ſit pertinax cenſendus. De hac re hanc in primis ſtatuo certiſsimã regulam. Quiſquis ſcit aſſertionem ſuam eſſe contra ſacrã ſcripturã, aut alicuius concilij generalis decretum, aut Papæ legitimam definitionem, aut contra cõmunem omniũ Catholicorũ doctorum ſententiã, aut cõtra tacitum totius eccleſiæ conſenſum errat, & peccat, & ſi à peccato liberari cupit, tenetur ſtatim errorẽ ſuũ reuocare. Is igitur, qui ſic ſciens errat, ſtatim ſine vlla vlteriori monitione eſt pertinax cenſendus. Quoniam ſacra ſcriptura, aut eccleſiæ definitio, quam optime nouit, plus quàm pro centum, nedum pro duabus, aut tribus monitionibus valet. Nam ſicut qui agit contra præceptum cuius tranſgreſsioni eſt à iure adiuncta excommunicatio, cenſetur contumax: quia quamuis nulla præceſſerit hominis

*August.*

C

D

adm

A admonitio, præceſsit tamen iuris cautio, quæ pluris eſt exiſtimanda, quã tres hominis monitiones, ita etiã, qui contra ſcripturã ſacrã, aut eccleſiæ diffinitionẽ ſciens errat, etiam ſi nulla illi fuerit adhibita admonitio, pertinaciter errare dicetur. Cæterum, ſi quis contra apertã Catholicæ eccleſiæ ſententiam aliquid aſſerat, propterea quia ignorat id, quod aſſerit eſſe contra fidẽ Catholicam, non eſt pertinax, & per conſequens, neq; hæreticus cenſendus. Neq; ad id dicẽdum gratis moueor: ſed plurimis ſanctorũ doctorũ authoritatibus, & vrgẽtiſsima ratione motus id aſſero. Poteſt quidem fieri vt quis in vniuerſali fidem Catholicã habeat credens omnia in ſcriptura ſacra contẽta, & omnia quæ eccleſia tenet, & docet eſſe vera, & nihilominus erret circa aliquod particulare: quia ignorat illud eſſe cõtra ſcripturã ſacram, aut contra eccleſiæ determinationem, imo potius credit eccleſiã ita ſentire: ſicut ipſe ſentit, & propterea credit, quia putat eccleſiam ita credere, non crediturus, ſi conſtaret ſibi eccleſiam aliter ſentire. Nullus ſanæ mentis dicet hunc talem peccare: quia ignorantia illum excuſat, ſi res eſt talis, vt ille eam ſcire non teneatur. Nam Chriſtus phariſæis lo-

B quens ait: Si cæci eſſetis, non haberetis peccatũ. Quæ verba *Ioan. 9* exponens Theophilactus ſuper Ioannem ait: Vos quidem *Theoph.* de corporali cæcitate interrogatis, ego autẽ de animi cæcitate dico, quod ſi eſſetis cæci, hoc eſt, imperiti ſcripturarum non haberetis tale peccatum: quia per ignorantiam peccaretis. Hæc ille. Certum eſt enim non omnes eadem lege teneri circa fidem: quoniam plus exigitur, à viro docto, quàm ab idiota, plus à viro Eccleſiaſtico & ſacris dedito, quàm à laico, & prophano, plura oportet ſcire prælatum quàm ſubditum. Labia ſacerdotis (ait Deus per Malachiam *Mal. 2* prophetam) cuſtodient ſcientiã & legem requirent ex ore eius, quia Angelus domini exercituum eſt. Prælatos & prædicatores licet ignorantia ſæpe excuſet ab hæreſi, non tamen ita excuſat à peccato: quia tenẽtur ſcire omnia, quæ ad officium ſuum exequendũ ſunt neceſſaria. Nihil debet prędicator coram populo effundere, quod non ſit illi perfecte exploratum, & de quo non ſit certus verum eſſe, quod prædicat, & ſi per ignorantiam errauit, ignorantia non excuſabit illum à peccato: quia tenebatur ſcire. Si tamen re- *ſtera* paratus eſt corrigi cum eccleſia aliud docuerit, quam-

uis pecc uit: quia quod ignorauerit, docere tentauit, non C tamen e ſt hæreticus cenſendus, & per conſequens non tanquam h ereticus: ſed tanquam temerarius erit puniendus. Alij viri docti poſſunt per ignorantiam excuſari, aliquando etiam in his, quæ ſunt explicitè damnata, quia videlicet neſciebant eſſe dãnata. Non enim tenentur viri eruditi ſcire omnes hereſes, quæ ſunt aperte damnatæ: quia non omnia conciliorum decreta ſcire tenentur, & ideo ſi per ignorantiam aliquid dixerint, parati corrigi non ſunt hæretici cenſendi. Plæbs indocta, & promiſcuum vulgus non tenetur ſcire pluſquam eos fidei articulos qui in apoſtolorum ſymbolo explicantur, neq; ad ſubtilem illorum intelligentiam obligatur, ſed ſatis eſt illi ſi groſſo modo intelligat, dummodo hanc habeat animi promptitudinem, vt paratum ſit credere quidquid aliud eccleſia docuerit. Si ruſticus homo quidquam aliud pręter hos fidei articulos ignorauerit, non peccabit, quia ignorantia illum excuſabit. Ex quibus apertiſsime conſequitur, vt talis ob hanc cauſam hæreticus non ſit dicendus, quia error cui non eſt adiuncta malitia, non valet hominem efficere hæreticum. Nullus enim homo qui eſt ſine peccato, eſt hæreticus cenſendus, quoniam qui D eſt ſine peccato, eſt in ſtatu ſalutis, hæreticus autem non eſt *Hebr. 11* in ſtatu ſalutis, quia ſine fide (vt ait Paulus) impoſsibile eſt placere Deo. At vulgaris homo qui errauit per ignorantiam eorum quæ ſcire non tenebatur, eſt ſine peccato, ergo *Auguſti.* ille talis non eſt hæreticus cenſendus. Præterea beatus Auguſtinus in libro de Baptiſmo contra Donatum hoc idem confirmat ſic inquiens. Si aliquis hoc idem ſentiat de Chriſto quod Fotinus opinatus eſt, & in eccleſia Catholica baptizatur, & hoc credit eſſe fidem Catholicam, nondum dico eſſe hæreticum, niſi manifeſta doctrina Catholicæ fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat elegerit. Hæc Auguſtinus. Et beatus Hieronymus in epiſtola quadam ad *Hier.* Damaſum, huic fauet ſententiæ, ſic inquiens. Si autem hæc noſtra confeſsio apoſtolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me culpare voluerit, ſe imperitum, vel maleuolum, vel etiam non Catholicum, ſed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Et habentur hæc verba in cap. Hæc eſt fides. xxiiij. quęſt. j. In quibus verbis Hieronymus innuit non omnem qui contra Papæ iudicium & determinationem

A nationem ſentit, eſſe dicendum hæreticum, quia poſsibile fore cenſuit vt talis per imperitiam & ignorantiam ſic ſentiret. Quod ſi contigiſſet, non putauit illum dicendum eſſe hæreticum, ſed imperitum, atq; ideo non dixit abſolute illum talem eſſe dicendum hæreticum, ſed ſubdiſiunctione poſuit imperitum vel maleuolum, vel hæreticum. Ex his omnibus colligimus nullum hominē etiam ſi quemlibet peſtilentem errorem teneat & doceat, dicendum eſſe hæreticum ſi abſente malitia ex ſola id dixerit ignorantia. Qualiter autem poſsit quis à pertinacia per allegationem ignorantiæ excuſari, hoc iura poſitiua docent, quibus inter alia dicitur. Allegans ignorantiam probare debet illam. Tradunt etiam iura quibus argumentis, teſtibus & iudiciis poſſunt & debēt iudices eccleſiaſtici præſentē vel præteritam ignorantiam in errante conuincere. De hoc ſolo hæreticorum inquiſitores admonere decreui, vt cum aliquem in fide errantem comprehenderint, diligenter conſiderent perſonæ & erroris qualitatem, & his bene circumſpectis facile intelligent quis & in quo errore poſsit per ignorantiam ab hæretici nota excuſari. Quia ſi res quam aſſerit

B eſt ex illis quas non omnes ſcire tenentur, inueſtigandum eſt primò an poſsit per teſtes aut alio modo conuinci illum ſcire aſſertionem ſuam eſſe contra fidem Catholicam: & tunc merito pertinax, & per conſequens hæreticus merito cenſebitur. Si autem illum ſic ſcire, aperte probari non poſsit, tunc examinandus eſt an ſit paratus eam fidem ſuſcipere quam Catholica tenet eccleſia: & ſi ſe vere paratum oſtenderit, tunc per ignorantiam illum erraſſe credendum eſt, & ob id pertinax non dicetur. Si autem non ſit paratus eam fidem ſuſcipere quam Catholica tenet eccleſia, ob eam ſolam cauſam pertinax & hæreticus dicetur. Et quod de ignorantia diximus, hoc idem de obliuione dicendum eſſe cenſeo, quia qui rei alicuius eſt prorſus oblitus, tunc cenſeri debet ignarus. Et certe hic talis quamuis in fide erret etiam circa illa quæ eum olim ſciuiſſe conſtat, ſi ſe oblitum iam fuiſſe quouis modo perſuadere poterit, eſt à pertinacia & hæreſi excuſandus. Perſuadebit autem ſe fuiſſe oblitum, ſi cum reuocatum fuerit ad memoriam id cui contradicit, ſtatim ſine vlla repugnantia illud complectitur, & errorem ſuum reuocat,

Nam hoc modo aliquos ſanctos doctores ab hæreſi excuſamus, qui nullo modo excuſari poſſent, niſi illos cum aliqua dixerunt, aliorum quæ illos legiſſe certum eſt, oblitos eſſe crederemus. Hieronymus ſiquidem exponens illud ſaluatoris apud Matthæum, Quem dicunt homines
*Mat.16* eſſe filium hominis? hæc ait: Non dicit quem me dicunt eſſe homines? ne iactanter de ſe quærere videretur. Hæc
*Hierony.* Hieronymus. Quæ Hieronymi interpretatio apertiſsime
*Luc.19* contradicit Lucæ Euangeliſtæ qui eandem narrans hiſtoriam, refert Chriſtum dixiſſe, Quem me dicunt eſſe turbæ? Credendum eſt tamen Hieronymum cum illa ſcripſit, oblitum fuiſſe huiuſmodi verborum Lucæ. Idem beatus Hieronymus in commentariis ſuper Matthæum interpretans illud ex Matthæi nono, Aſcendens Ieſus in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem ſuam dicit. Ciuitatem eius non aliam intelligimus quàm Nazareth: vnde Nazareus appellatus eſt. Hæc ille. Hæc tamen interpretatio apertiſsime contradicit Marco Euangeliſtæ, qui capit. ij. eandem narrans hiſtoriam, dicit ciuitatem illam in quam tunc Chriſtus intrauit eſſe Capharnaum. beatus
*Ambr.* Ambroſius interpretans nonum Lucæ caput, dicit Iacobum illum qui Chriſtum in monte transfiguratum ſimul cum Petro & Ioanne vidit, fuiſſe primum Hieroſolymitanum epiſcopum. Hæc tamen ſententia velut ex diame-
*Matt.17* tro pugnat cum Matthæo, qui transfigurationem Chriſti deſcribens, dicit Iacobum illum fuiſſe fratrem Ioannis, qui (vt ex hiſtoria Actuum Apoſtolorum conuincitur) non fuit Hieroſolymorum epiſcopus. Multa alia ſimilia apud ſacros, & ſanctos doctores inueniuntur, nec tamen per hæc, eorum ſanctæ vitæ, aut doctrinæ, vel tantillum detractum eſt. Pie ſiquidem credendum eſt illos hæc tunc ſcripſiſſe non recolentes nec attendentes quid de illa re alibi ſcriptura ſacra narraſſet, & ſi illam attendiſſent, nequaquam ea, quæ ſcripſerunt, ſcripſiſſent. Verum hic admonere oportet lectorem, vt non ſtatim aliquem pertinacem, & hæreticum cenſeat, quamuis ille propoſitionem aſſerat, quam ſcit ab eccleſia damnatam niſi illo ſenſu eam aſſeruerit, in quo ſcit eſſe ab eccleſia damnatam. Poteſt quidem fieri, vt vna propoſitio ab eccleſia damnata plures habeat ſenſus, vnum falſum, iuxta quem

ab

A ab eccleſia reiicitur, alium verum, iuxta quem minime damnatur. Hæc enim propoſitio: Deus creat mala, hæretica eſt, & ab eccleſia damnata. Nam beatus Auguſt. in lib. de hæreſibus capit. lxvij. Florinianos dicit eſſe hæreticos ob id ſolum: quia Deum creaſſe mala dicebant, contra ſcripturam ſacram, quæ ait: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Et capit. lxv. idem pater Auguſtinus inter hæreticos recenſet Coluthianos: quia Deum creaſſe mala negabant, contra id, quod Deus per Eſaiam prophetam dicit: Ego Dominus, & non eſt alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Hæc autem ſimul ſtare non poſſunt, vt ambo contradictoria falſa, & hæretica eſſe dicantur, niſi vtrunque eorum duplicem ſenſum habeat, ita vt iuxta vnum ſenſum vera, & catholica aſſertio, iuxta alium vero falſa, & hæretica cenſeatur. Eſt enim malum quoddam pœnæ, eſt etiam malum aliud culpæ. Creat igitur Deus mala (vt Auguſtinus ibidem ait) pœnas iuſtiſsimas irrogando, quod Coluthus non videbat: non autem malas creando naturas, atque ſubſtantias, inquantum ſunt naturæ, atque ſubſtantiæ: qua

*Geneſ.1*

*Eſai.45*

B in re Florinus errabat. Si quis igitur hanc damnatam propoſitionem aſſeruerit: Deus creat mala, aut illius contradictoriam: Deus non creat mala, quamuis ſciat eſſe ab eccleſia damnatam, non eſt ob hoc pertinax & hæreticus cenſendus, niſi in illo ſenſu aſſerat, in quo ſcit eſſe ab eccleſia damnatam. In cuius rei confirmationem, dicit Hilarius in libro, de Trinitate. De intelligentia enim hæreſis non de ſcriptura orta eſt, & ſenſus non ſermo fit crimen. Hæc ille. Circa præfata hoc vnum addere ſtatui, & de illo admonere lectorem decreui, vt omnia quæ hoc cap. diximus de illo qui firmo animo aliquid contra fidem Catholicam aſſerit, illa etiam de illo qui dubitat, dicenda eſſe putet, ita vt qui de aliquo eorum quæ ſcit ab eccleſia Catholica pro fide teneri, dubitat, etiam ſi nulla præcedat monitio, pertinax, & (vt alio capite diximus) hæreticus merito dicetur: quoniam is talis etiam errat, & perſiſtit in errore quem ſub interminatione gehennæ deſerere tenetur.

*Hilar.*

Secunda de pertinace regula ſit hæc. Quiſquis contra fidem quam eccleſia Catholica tenet, per ignorantiam errat,

errat, ſi legitime admonitus fuerit, tenetur errorem ſuum C reuocare, & ſi non fecerit, eſt pertinax, & hæreticus cenAuguſti. ſendus. Hæc regula probatur teſtimonio beati Auguſtini contra Manichæos ſic dicẽtis: Qui in eccleſia Chriſti morbidum aliquid, prauúmque quid ſapiunt, ſi correcti vt ſanum, rectúmque ſapiunt, reſiſtunt contumaciter ſuáque peſtifera, & mortifera dogmata emendare nolunt: ſed defenſare perſiſtunt, hæretici ſunt. Hæc Auguſtinus. & habentur xxiiij. q. iij. cap. quia in eccleſia. Sed forte contra hanc regulam quis obiiciet, quod is, qui per ignorantiam in fide errat, putans verum eſſe, & Catholicum, quod aſſerit non tenetur errorem ſuum reuocare: quia ſic reuocans mentiretur, & qui contra conſcientiam agit (vt commune theologorum prouerbium ait) ædificat ad gehennam. Hanc obiectionem facillime reiicimus, dicentes hunc talem qui per ignorantiam in fide errat falſum pro vero aſſerens: ſicut tenetur errorem ſuum verbo reuocare, ita etiam tenetur ſententiam mente mutare, & conſcientiam deponere, vt quod prius credebat eſſe verũ, poſtea credat eſſe falſum. Prius quidem mentis ſententiam mutare tenetur, deinde vero errorem ſuum ore reuocare. Quo ordine ſeruato, cor- D
Rom. 10 de credet (vt Paulus præcipit) ad iuſtitiam, & ore faciet confeſsionem ad ſalutem.

Tertia regula ſit hæc: Omnis qui per ignorantiam in fide errat, poſtquam fuerit, quamuis non legitime, de errore ſuo admonitus, tenetur diligenter veritatem inquirere, & viros doctos & Catholicos de ea re conſulere animo amplectendi eam doctrinam, quæ ab illis ſibi fuerit oſtenſa.
Auguſti. Hanc ſententiam docet Auguſti. in epiſtola ad Glorium, & Eleuſium, quæ eſt in ordine epiſtolarum illius. 162. ſic inquiens: Qui ſententiam ſuam quamuis falſam, atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis pepererint: ſed à ſeductis, atque in errorem lapſis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta ſolicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi. Hæc Auguſtinus. In quibus verbis id conſiderandum eſt quod ait, & quærunt cauta ſolicitudine veritatem, ex quibus ſatis aperte colligitur eum qui in fide catholica errat, ſi veritatem cauta ſolicitudine quærere contemnit,

A temnit, eſſe pertinacem & hæreticum cenſendum.

Quarta regula ſit hæc: Omnis qui contra fidem quam catholica tenet eccleſia per ignorantiam, errat & iurat ſe nunquam aſſertionem ſuam deſerturum, ſtatim abſque vlla præuia admonitione eſt pertinax & hæreticus cenſendus. Huius regulæ certitudo ſic conuincitur. Quiſquis non eſt paratus corrigi eſt pertinax cenſendus, ſed qui iurat ſe non diſceſſurum ab ea ſententia quam tenet, non eſt paratus corrigi, ergo ille eſt pertinax cenſendus. Sed contra hoc quis forte arguet, dicens hunc talem non eſſe pertinacem: quia cum hic per ignorantiam erret, non tenetur errorem ſuum reuocare niſi prius admonitus fuerit, ex quo videtur colligi illum non eſſe dicendum pertinacem. Nam iuxta ea quæ ſuperius diximus, nullus eſt dicendus pertinax qui non tenetur reuocare errorem quem tenet. Reſpondeo concedens hunc talem non teneri, ad reuocationem ſui erroris, ante admonitionem, tenetur tamen non tam firmo animo, ſuo errori adhærere, vt non ſit paratus obedire corrigenti. Tenetur quidem illam animi firmitatem reuocare, vt paratus ſit obedire iis quibus obedire
B tenetur & illorum doctrinam ſuſcipere. Sed dices. Nunquid hic talis poterit per ignorantiam à pertinacia excuſari? Nam ignorantia excuſat à mendacio illum qui aſſerit falſum quod putat eſſe verum, iuxta ſententiam Auguſtini in *Enchiridio*, dicentis. Nemo mentiens iudicandus eſt qui *dicit* falſum quod putat verum, quia quantum in ipſo eſt, non fallit ipſe ſed fallitur. Hæc ille, & habentur hæc verba in capit. Is autem, vigeſimaſecunda quæſtione ſecunda. Fateor quidem aliquem excuſari poſſe à mendacio, qui tamen nullatenus à temeritate excuſari poteſt. Propter quod Auguſtinus poſt illa verba quæ nunc proxime citauimus, continuo hæc ſubiungit. Non itaque mendacij, ſed aliquando temeritatis arguendus eſt qui falſa incautus credit & pro veris habet. Hæc Auguſtinus. Ita etiam ego dico illum qui iurat ſe non recantaturum ſententiam ſuam quam per ignorantiam putat eſſe veram, excuſari ab errore & mendacio, ſed non excuſari à temeritate iuramenti, & ab illa animi firmitate quæ omnem prorſus correctionem excludit. Et de aperto pertinace hæc dicta ſat erunt.

*Auguſti.*

Qualis

*Qualis debeat legitima admonitio eſſe, vt qui illam contempſerit, ſit merito pertinax cenſendus.*

## CAPVT X.

MVlti ſunt circa fidem Catholicam errantes, qui (vt præcedente capitulo præfati ſumus) antequam legitime admoneantur, errorem ſuum reuocare non tenentur, atque ideo ante huiuſmodi admonitionem non ſunt pertinaces cenſendi. Cum igitur horũ pertinacia vt manifeſtari poſsit, ex admonitione pendeat, operæprecium, & neceſſarium fuit de admonitione diſſerere qualem illã eſſe oporteat, & à quo ſit facienda, & quoties iteranda, vt legitima merito cenſeatur. Vt autem hæc omnia melius abſoluantur, varias hæreſum conditiones & qualitates ante omnia conſiderare oportet, quoniam iuxta illarum varietatem, diuerſam etiã admonitionem fieri oportebit. Sunt enim aliquæ hæreſes aperte damnatæ, aliæ ſunt non aperte ſed latenter damnatæ. Aperte damnatas hæreſes illas eſſe dico, quæ per expreſſam eccleſiæ definitionẽ ſunt damnatæ, aut quarum contradictoriæ, ſunt expreſſæ & manifeſtæ in ſacra ſcriptura, aut ex aliis in ſacra ſcriptura cõtentis manifeſtiſſima conſequentia deducuntur. Si quis gratia exempli diceret, Dauid non fuiſſe Regem, hæreſis eſſet aperte damnata, quia licet non ſit in aliquo concilio damnata, illius tamen contradictoria eſt expreſſa in ſacris literis. Si quis etiam diceret, Iacob Patriarcham non eſſe nepotem Abrahæ, hæreſis eſſet aperte damnata, quia licet contradictoria illius non ſit expreſſa in ſacra ſcriptura ſub eiſdem vocibus, manifeſtiſsima tamen conſequentia colligitur ex aliis in eadem ſcriptura contentis. Nam illic habetur Iacob eſſe filium Iſaac, & Iſaac filium Abrahæ: ex quibus euidenter colligitur Iacob eſſe nepotẽ Abrahæ. Hæreſis non aperte damnata eſt illa quæ non eſt damnata per expreſſam eccleſiæ definitionem, neque illius contradictoria eſt expreſſa in ſacra ſcriptura aut ex aliis in ſacra ſcriptura cõtentis manifeſtiſſima & immediata conſequentia deducitur, ſed ſolum per ambages & per moltos diſcurſus, qui nõ ſunt omnibus noti, ex aliis contentis in ſacra ſcriptura conuincitur eſſe hæretica.

A retica. Tales ſunt omnes iſtæ propoſitiones. Non ſunt tres partes pœnitentiæ. Aqua benedicta nullius prorſus eſt valoris pluſquam aqua non benedicta. Omnes benedictiones, quas eccleſia facit aut dicit ſuper aquam, vinum, panem, ſalem, ceram & cætera huiuſmodi ſunt irridendæ,& contemnendæ. Chriſtianis nullo pacto bellare licet. Animæ in purgatorio poſſunt mereri, & demereri. Epiſcopi non ſunt ſuperiores ſimplicibus ſacerdotibus. Omnes iſtæ aſſertiones ſunt hæreticæ,non tamē expreſſe damnatæ,nec facile quiſque cognoſcet illas eſſe hæreticas: quia vt hæreſes eſſe pateat, multis argumentationibus eſt opus. Multos oportet facere diſcurſus,& longa indiget lectione,quiſquis illas propoſitiones hæreticas eſſe conuincere voluerit. Hac igitur hæreſum varietate præmiſſa, aliquas certiſsimas concluſiones ſubiungam, ex quibus quidquid ad hanc rem pertinet facillime colligi poteſt. Sit igitur hæc prima concluſio. Si quis in hæreſim aperte damnatam inciderit, vt errorem ſuum reuocet, admonendus eſt per expreſſam hæreſis ſuæ damnationem, oſtendendo illi expreſſam eccleſiæ definitionem,aut contradictoriā illius hereſis oſten-
B dendo in ſacra ſcriptura,aut contradictoriam illius euidenti, & immediata conſequentia deducendo ex aliis in ſacra ſcriptura contentis. Nec opus eſt hanc admonitionem iterato facere, vt ille legitime admonitus ſit dicendus: quia etſi ſemel duntaxat id fiat, legitima dicetur admonitio. Nam legitimam admonitionem nos illam eſſe dicimus, per quam tam aperte oſtenditur erranti aſſertionem ſuam Catholicæ veritati repugnare,vt quiſquis demens non fuerit, fateatur illum aperte eſſe de errore conuictum. Ex his ſequitur, vt qui huiuſmodi admonitionem non ſuſcipit: ſed illa poſt habita errorem ſuum reuocare contemnit,pertinax, & per conſequens hæreticus ſit cenſendus. Nam hic talis eccleſiæ Catholicæ fidem, quæ iam eſt ſibi manifeſte oſtenſa,oppugnare non veretur: quo fit, vt (iuxta illa, quæ in præcedenti capitulo diximus) non ſit corrigi paratus, & ita pertinax ſit dicendus. Sed nūquid ſi taliter errans habet aliqua argumēta,quibus motus eſt, vt errorem illum teneret,licebit illi ante erroris ſui reuocationē, taliū argumentorum diſſolutionē petere? Minime: Quia tenetur captiuare intellectū ſuum in obſequium fidei. Et (vt Hieronymus ait) *2. Cor. 10* *Hierony.*

ait) fides pura. Et aperta confeſsio non quærit ſtrophas, & C
argumenta verborum. Poſtquam autem errorem ſuum re-
uocauerit, tunc licebit illi argumentorum quibus ligatus
erat ne veritatem agnoſceret, ſolutionem petere, vt fidem
quã credit, melius intelligere valeat, & in illa plenius con-
firmari. Forte adhuc inſuper quis interrogabit. An liceat
huic ſic poſt errorem ſuum admonito, à paroco ad Epiſco-
pum, & ab epiſcopo aut inquiſitore ad ſummũ pontificem
appellare? Reſpõdeo, quod illi qui legitime admonitus aut
correptus eſt appellare non licet, & ſi appellare tentauerit,
eius appellatio eſt inanis & maligna cenſenda. Quo fit vt
non obſtante tali appellatione, ſit per eccleſiam tanquam
pertinax & hæreticus cenſendus. Nam ea quæ iam ſemel
ſunt legitime per eccleſiam definita, non opus eſt vt nouis
*Leo papa* poſtmodum tractatibus iterum definiãtur. Vnde Leo Papa
huius nominis primus epiſtola vigeſima ſecunda ſcribens
Martiano Auguſto de his quæ in concilio Chalcedonenſi
tractanda erant, ſic ait. Per dominum noſtrum Ieſum Chri-
ſtum qui regni veſtri eſt author & rector, obteſtor & obſe-
cro clemẽtiam veſtram, vt in præſenti ſynodo fidem quam
beati Patres noſtri ab Apoſtolis ſibi traditam prædicarunt, D
non patiamini quaſi dubiam retractari, & quæ olim maio-
rum ſunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis
conatibus excitari. Hæc Leo papa. Et idem dicit Gelaſius
Papa in cap. Maiores. xxiiij. quæſt. j. & Felix Papa in capit.
Achatius. eadem cauſa & quæſtione. Secunda concluſio:
Qui errat aſſerens aliquam hæreſim non aperte damna-
tam quamuis ſit admonitus à prædicatore, aut paroco, aut
Epiſcopo, aut alio quouis homine ſummo Pontifice in-
feriore, non tenetur reuocare errorem ſuum, niſi per ma-
nifeſta, & euidentia argumenta illi oſtendatur aſſertionem
ſuam eſſe contra fidem Catholicam, præſertim ſi eſt vir
doctus, qui ſciat intelligere argumenta, quæ contra ta-
lem hæreſim poſſent afferri. Nam de viro idiota (vt infra
dicemus) alia eſt habenda ratio. Quo fit, vt admonitio, quæ
ſine huiuſmodi argumentis illi facta fuerit, non ſit dicen-
da legitima. Hæc concluſio probatur. Nullus præter ſum-
mum Pontificem (vt ſupra capitulo quinto diximus) po-
teſt de hæreſi ſic cenſere, vt illius cenſuræ omnes obedire
teneantur, ergo ad nullius præterquam ſummi Pontificis
monit

A monitionem tenetur quis aſſertionem non aperte hæreticam reuocare. Nam qui in his, quæ ad fidem ſpectant non tenetur alteri firmam fidem adhibere, non tenetur etiam ad ſolam ſimplicem illius monitionem, aſſertionem erroneam reuocare, quoniam qui aſſertionem erroneam reuocat, debet aſſertionem contrariam firma fide tenere: ſed ſubditi in his, quæ ſunt fidei, non tenentur prælatis ſuis inferioribus firmam fidem præſtare, quia tunc fides ſubditorum in ſapientia hominum (quod Paulus negat) conſiſteret: ergo ad illorum ſimplicem monitionem non tenentur ſubditi errores ſuos reuocare. Præterea quiſquis à ſententia alicuius appellare poteſt non tenetur illius ſententiæ obedire: ſed à prælato monente ſubditum de errore, & non monſtrante aperte per regulas fidei, quod error ille veritati Catholicæ repugnet, licitum eſt appellare: ergo illius monitioni non tenetur obedire, & per conſequens illius admonitio non eſt legitima cenſenda. Maior huius ſyllogiſmi eſt manifeſta ex definitione appellationis: quoniam ab ea ſententia, cui quis obedire tenetur, non licet illi appellare. Minor probatur authoritate Pelagij Papæ dicentis. Si vero in qualibet prouincia ortæ fuerint quæſtiones, & inter ipſos prouinciæ Epiſcopos diſcrepare cœperit ratio, atque inter ipſos diſsidentes non conueniat, ad maiorem tunc ſedem referantur: & ſi illic quidem facile, & iuſte non diſcernuntur, vbi fuerit ſynodus regulariter congregata, canonice & iuſte iudicentur. Maiores vero & difficiliores quæſtiones (vt ſancta ſynodus ſtatuit, & beata conſuetudo exigit) ad ſedem ſemper referantur Apoſtolicam. Hæc Pelagius Papa. Et habentur hæc verba in cap. Multis. xvij. diſtinct. Et idem ait Iulius Papa in capi. Qui ſe. ij. quæſt. vj. Sed nunquid licebit illi, ſic erranti per ignorantiam appellare ab Epiſcopo, aut inquiſitore poſtquam per euidentia argumenta fuerit illi oſtenſum ſuam aſſertionem aperte repugnare Catholicæ veritati? Si argumenta talia ſunt, quod iudicio virorum doctorum manifeſtiſſime Catholicam veritatem probant, nequaquam licebit appellare. Si vero argumenta non ſunt tam euidentia, non eſt illi interdicta appellatio. Forte cauſam petes cur magis hic, quàm ibi liceat appellare. Cauſa eſt manifeſta: quia is, qui per euidentia argumēta admonitus appellat, nullam

Margin notes: 1. Cor. 2 (beside "conſiſteret"); Pelag. (beside "Pelagij Papæ"); B (beside "dicentis").

habet appellationis occaſionem: quapropter ſic appellans C
peccat,& ſi ab appellatione non recedit,rebellis & proteruus,& pertinax eſt cenſendus, & velut talis puniendus. At is,qui non eſt per manifeſta argumẽta admonitus, iuſtam habet appellationis cauſam:quia nondum ſibi eſt manifeſtè oſtenſum aſſertionem ſuam Catholicæ veritati repugnare. Is etiam, cui nondum eſt Catholica veritas aperte oſtenſa,ſi aliqua habet,quamuis falſa argumenta, quibus impellitur ad tuendum aſſertionem ſuam, iuſte poteſt petere huiuſmodi argumentorum ſolutionem,antequam errorem ſuum reuocet. Hoc tamẽ (vt proxime diximus)non liceret, ſi iam per euidentia argumenta eſſet ſibi veritas oſtenſa. Rurſum eadem concluſio probatur ſic. Epiſcopus

*1. Petr. 3* debet eſſe paratus(vt beatus Petrus ait)omni poſcenti rationem reddere de ea,quæ in eo eſt fide:ergo ſubditus non tenetur ad ſimplicem Epiſcopi admonitionem errorem ſuum reuocare:niſi ille rationem reddiderit,per quam conuincat talem errorem fidei Catholicæ contradicere. Iſta collectio eſt euidens:quia ſi aliquis abſque reddita ratione teneretur aſſertionem ſuam velut erroneã reuocare, alius non teneretur illi rationem reddere, vt per illam cogat il- D
lum ad aſſertionis ſuæ reuocationem. Verum hæc cum ſolis viris doctis facienda eſſe cenſeo: quoniam hi ea, quæ ſibi ad probationem Catholicæ veritatis offerentur argumenta, intelligent. Idiota vero ſæpe argumenta, quæ illi poſſent offerri,non intelligẽt:quo fit, vt illi non ſint dicenda: quia eſſet ſolum verberare aërem, & in vanum verba proferre. Is enim (vt ego cenſeo) ad ſolam paroci aut ſaltem Epiſcopi ſimplicem admonitionem, ſuum tenetur reuocare errorem. Si autem parocum, & Epiſcopum contemnit, propterea quia ignorantes, vt frequenter eos eſſe contingit, putat, tunc adhibendi ſunt viri docti, qui ſimplici verbo ſine vlla argumentatione illum iterum, atque iterum admoneant: quos ſi ſecundo, & tertio contempſerit, erit(meo quidem iudicio) pertinax cenſendus. Ex his

*Bartol.* omnibus apertiſsime conuincitur erraſſe Bartolum, qui in l. Tutor. §. Tutores. ff. de ſuſpect. tutorib. dicit illum eſſe cenſendum hæreticum pertinacem,& velut talem puniendum,qui inquiſitori aliquid aſſerenti non credit. Si omnes tenerentur ſemper credere inquiſitori aliquid aſſerenti,

verum

A verum eſſet quod dicit Bartolus omnem illum cenſendum eſſe pertinacem, qui inquiſitori aliquid de fide aſſerenti credere contemnit. Tunc enim ille perſiſteret in ea ſententia, à qua recedere tenetur, atque ideo iuxta pertinacis definitionem, merito pertinax dicetur. At non ita eſt, vt omnes neceſſariò teneantur credere ſemper inquiſitori aliquid aſſerenti, alioqui fiet neceſſario, vt homines teneantur, aliquando errori, aut hæreſi credere. Poteſt enim eſſe, vt inquiſitor erraret in fide: quia per officium ſibi commiſſum non eſt confirmatus in fide, nec factus eſt indeuiabilis. Nam ij, qui plurimum Papæ authoritati fauent, admittunt illum errare poſſe in fide, ſi illam, quam tenetur circa veritatis examinationem, omiſerit facere diligentiam. Sic docet Ioannes de Turre Cremata in ſumma eccleſiæ. lib. ij. capit. cxij. Multo ergo facilius errare poterit inquiſitor, cum pro illo non rogauerit Chriſtus, vt fides illius non deficeret, ſicut rogaſſe pro Petro ſacra perhibet ſcriptura. *Luc.22* Noui ego inquiſitorem, qui cuidam prædicatori indignatus eſt, eo quod publice prædicauerat confeſsionem eſſe ex iure diuino neceſſariam præcipítque illi, vt ſententiam ſuam
B publice reuocaret. Erat quidem inquiſitor ille in iure canonico peritus, qui forte legerat gloſſam decretorum in principio diſtinctionis quintæ de pœnitẽtia, dicentem confeſſionem non eſſe ex iure diuino, ſed humano: & Abbatem in cap. Omnis vtriuſque ſexus. extra de pœniten. & remiſſ. hoc idem aſſerentem, atque ideo putauit hanc eſſe irrefragabilem ſententiam. Percontabor igitur nunc Bartolum, an talis prædicator tenebatur tunc credere inquiſitori aſſerenti confeſsionem non eſſe ex iure diuino: ſed ſolùm ex iure humano? Si dicat prædicatorem non eſſe ad hoc obligatum, falſum igitur hac ratione conuincitur eſſe, quod dixit, omnem illum eſſe cenſendum hæreticũ pertinacem, qui inquiſitori aliquid aſſerenti non credit. Si vero dixerit Bartolus prædicatorem illum fuiſſe obligatum ad præceptum inquiſitoris ſententiam illam publice reuocare, tunc fateatur neceſſe eſt, prædicatorem illum fuiſſe obligatum veritatem Catholicam recãtare, & loco eius hæreſim prædicare. Nam dicere confeſsionem peccatorum non eſſe ex iure diuino: ſed ſolum ex iure humano, hæreticum eſt, & à ſede Apoſtolica per apertam ſentẽtiam iam damnatum.

Quam cōdemnationem nos inſeruimus in eo opere, quod C
aduerſus omnes hæreſes edidimus, in titu. de confeſſione.
Non eſt igitur pertinax hæreticus cenſendus, omnis ille, qui inquiſitori aliquid aſſerenti non credit, quia nō omnibus, quæ ille dixerit credere tenetur. Quādo autem ſit pertinax hæreticus cenſendus, qui inquiſitori credere noluerit ex dictis, & dicendis in hoc capitulo, aperte conſtare poterit. Argumentum autem Bartoli, quo ille ſuam ſentētiam probare videtur, nullius eſt roboris. Nam ex hoc, quod in præfata illa l. Tutor. §. Tutores. dicitur illum pertinaciter reſiſtere, qui iudici præcipienti non obedit, deducit Bartolus illum eſſe dicendum pertinacem, qui inquiſitori aſſerenti aliquid, non credit. Hæc tamen argumentatio multipliciter peccat. Primo, quia lex illa non loquitur vniuerſaliter de omni iudicis mandato: ſed ſolum de mandato inuentarij per tutorem faciendi, & tutor, qui iudici præcipienti tale inuentarium fieri, non vult obedire, dicitur iuxta verba legis pertinaciter reſiſtere iudici. Ex hoc autem particulari legis decreto, inferre legem generalem ad omnem, qui nō vult iudici obedire, peſsima eſt illatio. Non
eſt enim omnium negotiorū æqua conditio, vt ſint omnia D
eadem lege regulāda. In illo enim negotio, de quo ibidem lex illa loquitur, tutor tenetur obedire iudici præcipienti. atque ideo ſi non vult obedire, merito pertinax dicetur. Multa tamen ſunt alia negotia, in quibus homines non tenentur iudici obedire: quia ſi ſemper, & in omnibus tenerentur iudici obedire, nunquam liceret alicui à mandato iudicis appellare, fierétque inde neceſſario, vt ſuperior iudex, quem appellauit, teneretur ſemper ſententiam contra appellantem dicere, propterea quod iniuſte appellauit. Conſtat autem multorum appellationes iuſtas eſſe, & velut tales à ſuperiore iudice declaratas: Ex quo manifeſte colligitur illos tunc non fuiſſe obligatos iudicibus inferioribus obedire, à quibus fuit licitum appellare, & per conſequens non eſſe tunc pertinaces cenſendos. Secundo errauit Bartolus in præfata ſua argumentatione: quia etſi verum eſſet omnem illum eſſe cenſendum pertinacem, qui iudici ſeculari non vult obedire, non erat inde trahenda conſequentia ad illum, qui inquiſitori de rebus ad fidem expectantibus aliquid aſſerēti non vult credere. Quoniam

A niam res, quæ ad fidem ſpectant, non ſunt eiuſdem conditionis cum negotiis forenſibus, neq; eadem menſura cum illis metiendæ. Nam res, quæ ad fidem ſpectant, omne humanum iudicium ſuperant: atque ideo dicit Paulus, fidem noſtram non eſſe in ſapientia hominum: ſed in virtute Dei. Propter quod in illis non tenetur homo inquiſitori aliquid aſſerenti obedire: niſi conſtet illa, quæ aſſerit ab vniuerſali eccleſia teneri, in qua virtus, & ſapientia Dei elucent. Forenſia autem negotia non ſunt tam ſublimia, vt humani intellectus vires ſuperent, atque ideo ex ſapientia hominum illa pendere poſſunt. Tertia concluſio: Si quis inciderit per ignorantiam in hæreſim aliquam, & à paroco, aut Epiſcopo, aut quocunque alio homine fideli fuerit per euidentia argumenta admonitus, aſſertionem ſuam eſſe contra fidem Catholicam, tenetur ſtatim errorem ſuum reuocare: quod ſi non fecerit, erit pertinax, & hæreticus cenſendus. Hæc concluſio eſt ſatis nota cuilibet, ſi conſideret, quod nihil intereſt à quo quis edoceatur, modo ſit illi veritas aperte oſtenſa: quia (vt omnes ſapientes philoſophi docent) ſemper conſiderandum eſt quid, & non à B quo dicantur. Præterea Apoſtolus Paulus ait, fidem noſtram non eſſe in ſapientia hominum, eſſet autem in illorum ſapientia, ſi eadem admonitio à ſubdito facta non eſſet æque potens, ac ſi fieret à prælato. Rurſum ſi is, qui per ignorantiam contra fidem Catholicam errat, poſtea per ſeipſum legens in aliorum libris inueniret argumenta, quæ aperte Catholicam veritatem conuincerent, teneretur ſine vlteriore monitore aſſertionem ſuam erroneam reuocare: ergo ſi aliquis alius per euidentia argumenta eandem Catholicam veritatem illi oſtendat, tenebitur etiam aſſertionem ſuam erroneam reuocare. Sed dicet aliquis. Quæ igitur erit differentia inter illum, qui à prælato, & qui à ſubdito monitus eſt? Nónne erit aliqua excellentia in prælato ſupra ſubditum? Magna quidem, prælatus ſiquidem illum, qui contra fidem catholicam errat, poteſt etiam nollentem vocare, vt coràm ſe appareat, & ab illo fidei rationem exigere: poteſt quidem compellere illum, vt argumenta, quibus ille fidem Catholicam perſuadere conatur audiat. Poteſt etiam illum ad ſui erroris reuocationem conſtringere. Etſi in his, & aliis ad

1.Cor.1

1.Cor.1

ſuum officium pertinentibus obedire contempſerit, poterit illi, iuxta criminis ſui meritum, debitas infligere pœnas. At ſubditus nihil horum poteſt, quamuis ad illius legitimam monitionem æque teneatur errorem ſuum reuocare, ac ſi fuiſſet à ſuo prælato admonitus. Hæc de admonitione ab inferioribus ſummo Pontifice facta dicta ſunt. An autem idem prorſus ſit dicendum de admonitione à ſummo Pontifice facta, varij varia loquuntur. Non enim inter omnes de hac re cõuenit. Nam quidam eadem menſura ſummum Pontificem in hac parte metiuntur, qua cæteros Epiſcopos, & dicunt illũ etiam hac lege teneri, vt paratus ſit omni poſcẽti rationem reddere de ea, quæ in eo eſt fide. Quam niſi reddiderit, neminem propter illius admonitionem obligari dicunt ad reuocationem ſui erroris, quem contra fidem Catholicam propter ignorantiam tuetur. Huic opinioni fauet Gulielmus Ocham par. j. Dialogi. cap. xx. & Ioannes Gerſon in prima parte Alphabeto xiiij. vbi diſſerit, an liceat in cauſis fidei à ſummo Pontifice appellare. Ego tamen contra ſentio, tutius eſſe putans, credere ſimplicem Papæ admonitionem ſatis eſſe, vt quis errorem ſuum reuocare teneatur, præſertim cum ille rem (vt decet) adhibito prius virorum doctorum conſilio, plene examinauerit. Nam alioqui etiam liceret in cauſa, quæ eſt de fide, à Papa appellare, quod nefas eſt dicere, cum non ſit, ad quem confugere poſsit, aut appellare. Si dicas ad concilium poſſe fieri appellationem, ridicula quidem appellatio, qui hac via eſſemus ſemper dubij, & langueremus ſine vlla ſpe medicinæ, cum tam difficile ſit concilium congregari legitimum, vt iam ſit penè impoſsibile propter tot principum ſimultates, qui perpetuo, & irreconciliabi bello inter ſe digladiãtur. Præterea, hac via anſa prębetur cuilibet omnes, quas voluerit hæreſes impune docere, quia cum à Papa damnatus fuerit ſtatim concilium appellabit. Fecit quidem hoc Lutherus cum ſe à Leone decimo damnatum intellexit, qui tamen poſtmodum rumorem de congregando concilio audiens, libellis editis concilio detraxit dicens, non eſſe obtemperandum cõcilio, vt omnibus palàm faceret ſe, non vt veritatem diſceret: ſed vt ſuam pertinaciã aliquo fuco tegeret, concilium quod nunquam congregandum ſperabat, appel

A appellaſſe. Deinde ridiculum eſt dicere, propter cuiuslibet hominis dubitationem in fide, congregandum fore concilium, quod tamen ſecundum illos, qui oppoſitam partem tuentur, fieri oporteret. Si hoc neges dicens, Papam poſſe ſine concilij congregatione per euidentia argumenta errores contra fidem ſæpe conuincere, quapropter non ſemper erit neceſſaria talis concilij congregatio. Sed quid ſi errans per ignorantiam neget argumenta illa eſſe vllius valoris, & dicat nihil prorſus contra ſuam aſſertionem efficere? Quis tunc erit iudex qui de argumentorum valore cenſeat? Si dicas iudicio virorum doctorum credendum eſſe, qui dicent talia argumenta eſſe valida, eris tunc coactus fateri, authoritatem ſummi Pontificis minorem eſſe in cenſura fidei, quàm authoritas virorum doctorum, cum illa pendeant ex iſta. Quo fit, vt quoties de argumentorum, quæ à Papa fiunt, valore, & euidentia fit diſceptatio, oporteat neceſſario concilium appellare, quod nullus ſanæ mentis dicet. Erit ergo proculdubio (vt ego cenſeo) ſimplici Papæ monitioni ſemper credendum, præſertim ſi ille facta prius cum multis viris do-

B ctis collatione rem plene (vt decet) examinauerit. Alioqui nihil certi in multis rebus ad fidem pertinentibus habere poſſemus: quia multa ſunt ad fidem pertinentia quæ per ſolam Papæ definitionem firmiter tenemus, in quibus nullam prorſus ſuæ definitionis cauſam Pontifex dedit. Sed dices. Ergo fides noſtra eſſet in hominis alicuius ſapientia, ſi ad ſolam ſimplicem illius monitionem teneretur quilibet ſuum errorem reuocare. Reſpondeo quod non erit in ſapientia hominis: ſed in virtute Dei qui dixit ſe rogaturum pro Petro, vt non deficeret fides eius. *Luc. 22.* Si tamen Papa, omnium virorum doctorum conſilio poſt habito: ſed ſoli ſuo iudicio initens aliquid definire tentaret, quo caſu illum, errare poſſe non dubito, tunc ego crederem, illum debere reddere rationem de fide, ad quam alios cogere tentat. Præſertim ſi res eſt talis, quæ multo examine indiget, & circa quam viri docti, & alias Catholici hæſitant. Et talem ſimplicem Papæ admonitionem ego non putarem eſſe ſatis, vt quis contra illam ſentiens, ſit eo ipſe pertinax, & per conſequens hæreticus cenſendus. Petrus ſiquidem quamuis ſummus Pontifex

compulſus fuit ab Apoſtolis, & fratribus qui erant in C
Act.11 Iudæa, reddere rationem quare intraſſet domum Cornelij hominis gentilis, & cum eo fuiſſet conuerſatus. Decretum autem circa fidem à Pontifice editum, etiam ſi in eo non reddatur ratio, quæ ad talem fidem cogat, quoniam (vt ſupra docuimus) ſatis eſt ad hæreſes conuincendas, illud erranti oſtendere, ſatis eſſe exiſtimo pro legitima admonitione: ita vt quiſquis contra illud ſibi notum repugnauerit ſit pertinax, & per conſequens hæreticus cenſendus: Quoniam, etſi nulla in illo decreto apponatur ratio, quæ illum ad tale decretum edendum mouerit, credere tamen oportet, eccleſiam nunquam tale decretum recepiſſe: niſi illi conſtitiſſet fuiſſe magna cum ratione editum.

## *De proteſtatione fidei ante aſſertionem hæreſis ab aliquo facta, an valeat illum ab hæreſeos nota liberare.* CAP. XI.

Viri docti & fideles conſiderantes fidei noſtræ ſublimitatem, quæ omnes ſæpe humani intellectus vires ſuperat, cum de myſteriis fidei aut verbo, aut ſcripto tractare aggrediuntur timentes ne in ipſo tractatu deficiant, & ſic hæreſeos macula, quàm maxime horrent, inficiantur, in initio ſuæ diſputationis proteſtari ſolent, ſe nolle, vel latum pilum à recta fidei Catholicæ regula deficere: ſed in omnibus ſe eam fidem velle amplecti quam Catholica tenet eccleſia, & ſic eiuſdem Catholicæ eccleſiæ definitioni, & cenſuræ ſe in omnibus ſubiicere dicunt. Quod ſi in poſterum aliquod contra Catholicam fidem eos dicere contingat, extunc ſe per imperitiam, aut inconſiderationem id dixiſſe proteſtantur, & ex tunc ſe id reuocare dicunt, ac pro recantato haberi petũt. Hoc me feciſſe recolo in præfatione illius operis, quod aduerſus omnes hæreſes edidi, & in hoc opere tum in præfatione, tum etiam alibi ſæpe id me dixiſſe ſcio. Dubitatur igitur à pleriſq;, & non immerito, quod hæ proteſtationes valeant, an hi qui aliquid contra fidem Catholicam aſſeruerunt, poſsint & debeant, propter huiuſmodi proteſtationes per eos factas à D

crimine

A crimine, & nota hæreſeos excuſari. Vt autē de hac re apertiorem, & firmiorem proferamus definitionem duplicē in ea oportet habere conſiderationem. Nam excuſatio illa de crimine hęreſeos, aliter eſt apud Deum facienda, qui nouit ſecreta cordium, aliter apud homines, qui ſolum vident ea, quę foris patent. Poteſt ſiquidem aliquis apud Deum excuſari, qui tamen apud hominum iudiciū non erit excuſatus, & econtrario. Deus ſiquidem non iudicat, niſi iuxta noſtræ conſcientiæ teſtimonium: quia agnoſcens qualis in noſtro pectore lateat fides, qualis etiam ſit eiuſdem fidei à nobis facta proteſtatio, talem de nobis profert ſententiam; non curans de aliis, quæ à nobis voce proferuntur. Humanum iudicium id ſolum conſiderat, quod foris agitur, & ita ſolum aduertit opera, & voces, & alia quæ foris patent, vt ex illis tanquam ex quibuſdam ſignis coniiciat, quid in corde lateat. Contingit autem ſæpe, vt ea, quæ foris patent, non ſint vera ſigna eorum, quæ ſunt in corde: vt manifeſtum eſt in viris hypocritis: qui aliud foris ſimulant, & aliud corde verſantur. Hinc euenire neceſſe eſt, vt multi apud Deum ſint innocentes, quos humanum damnat

B iudicium: multi econtrario humano iudicio probati, qui reprobi ſunt apud Deum. Prius igitur de excuſatione apud Deum dicamus: poſtea de excuſatione apud homines. Sit igitur de hac re talis concluſio. Proteſtatio generalis de fide, & conditionalis de hæreſi reuocatio, ſi vere, & ex animo fiant, excuſant coram Deo ab hæreſis crimine eum, qui per ignorantiam in aliquam lapſus eſt hæreſim. Hæc concluſio inde erit cuique manifeſta, ſi conſideret, quod is qui vere, & ex intimo corde vniuerſaliter fidem catholicam profitetur, & ex animo omnem damnat hæreticum errorem, paratus eſt, ſi errauerit corrigi, & ſi in hæreſim lapſus fuerit, eam reuocare, & damnare cum de illa fuerit plene edoctus. Alioqui non vere, & ex animo generalem feciſſet de fide proteſtationem, nec ex corde vero conditionalem de hæreſi, in quam labi poterat, feciſſet reuocationē. At is qui paratus eſt, cum errauerit corrigi, etiā ſi in hæreſim aliquā per imprudentiā labi contingat (vt ſupra docuimus) nunquam dicetur hæreticus: quoniam (vt Auguſtinus ait) errorē ſuum nulla pertinaci animoſitate defendit. Neq; in hac parte vllū pono diſcrimē ſi

ille erret circa ea, quę ſcire tenebatur, aut circa illa, quę nulla prorſus lege erat obligatus ſcire: quoniam quocunque modo erret, ſi ille vere & ex animo fidem eſt in vniuerſum proteſtatus: & eodem veraci animo hæreſim omnem, ſi in illam labi cōtigiſſet, reuocauit, ſemper eſt apud Deum excuſatus. Ille enim talis, qui ſic fidem puro corde proteſtatus eſt, & hęreſim ſi in illam labi contingat vere reuocat, ſi circa ea, quæ ſcire tenebatur, errat pro peccato ignorantiæ, id eſt: quia ignorauit id, quod erat obligatus ſcire, tenebitur apud Deum reus, non tamen pro crimine hæreſis dixi, & non immerito, ſi ex vero animo illā fecerit de fide proteſtationem, aut cōditionalem hæreſis reuocationem: quoniam ſi non ex intimo corde: ſed ſola voce, & ſimulato animo fidem fuerit proteſtatus nihil illi apud Deum ſuffragabitur talis fidei proteſtatio, aut cōditionalis hæreſis reuoca-

*Matth. 7* tio. Hi enim ſunt, qui dicunt Deo: domine, domine: quibus tamen Deus dicet in iudicio: Quia non noui vos, diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatē. Hi etiam ſunt, qui

*Titum 1* teſte Apoſtolo, confitentur ſe noſſe Deum, factis autem ne-

*Luth.* gant. Talis fuit Martinus Lutherus in principio publicationis, & iactationis ſuarum hæreſum: quoniam tunc voce fidem catholicam proteſtatus eſt, & doctrinam ſuam ſanctæ Romanæ eccleſiæ examini, & cenſuræ ſe ſubiicere dixit: ſed ſimulatam hanc fuiſſe proteſtationem, multis poſtmodum, & clariſsimis oſtendit teſtimoniis. Quo factum eſt, vt nullam apud Deum qui ſcrutatur renes, & corda, habuerit de ſuis hæreſibus excuſationem. In eo ſiquidem opere, quod Leoni Pontifici maximo huius nominis decimo nuncupauit, hanc fecit proteſtationem. Primum proteſtor (inquit ille) me prorſus nihil dicere, aut tenere velle: niſi quod in & ex ſacris literis primo, deinde eccleſiaſticis patribus ab eccleſia Romana receptis, hucuſque ſeruatis, & ex canonibus, ac decretalibus Pontificis habetur, & haberi poteſt. Et paucis interiectis, hæc ſubdit. Hac mea proteſtatione credo ſatis manifeſtum fieri, quod errare potero: ſed hæreticus non ero. Hæc Lutherus. Fortaſsis hac ſua proteſtatione Lutherus homines fallere potuiſſet, qui ſolum ea, quæ foris patent, intuentur, non autem Deū qui abditiſsimos cordis receſſus ſuis oculis penetrat, & quidquid in illis latet clariſsime agnoſcit. Quàm

A vera autem fuerit hęc proteſtatio,& quàm ex animo facta, ipſe non longe poſtea declarauit, cum ab eodem Leone decimo de ſuis erroribus admonitus, non ſolum non ob temperauit admonitioni, ne ad illius præceptum hæreſes ſuas reuocauit: ſed pertinacius eaſdem tutatus eſt,& in eun dem Leonem decimum, cuius cenſuræ prius ſe ſubiici finxerat, poſtea debacchatus eſt,& multis illum impetiuit iniuriis. Non potuit diu latere hypocriſis: ſed neceſſe fuit, vt ebulliens, atq; ſui impotens ſuperbia,& inſolens arrogantia aliquando erumperet. De excuſatione apud Deum hæc dicta ſatis eſſe putamus, nunc vero qualem generalis de fide proteſtatio valeat facere apud homines de hæreſi excuſationem, diſcutiamus. Vt autẽ apertius, & clarius id facere poſsimus, oportuit id primo admonere, poſſe homines bifariam circa fidem errare, & in aliquam hæreſim labi. Sunt enim aliqui, qui neſcientes errant. Sunt rurſum alij, qui ſcientes à vera fidei regula deuiant. Illos dico ſcientes errare, qui ſciũt aliquid eſſe ab vniuerſali eccleſia definitũ, aut ab ea pro vera fide receptũ,& nihilominus contra eiuſdem eccleſię ſententiam docere, aut opinari non verentur.

B Illos vero in fide errare dico neſcientes, qui ignorant aliquid ad fidẽ catholicã pertinere,& proinde ſentiũt, aut docent contra eandẽ fidem. Si tamen ſcirent illud, quod opinantur, eſſe cõtra fidem catholicã, ſtatim ſuam ſententiam reuocarent. His igitur præmiſsis, aliquas cõcluſiones ſubiiciã, ex quibus quidquid ad hãc rem pertinet facillime quiſque intelligere poterit. Prima cõcluſio. Qui neſciens errat in fide circa ea, quę ſcire non obligatur, excuſatus eſt ab eccleſia per talẽ generalem reuocationem. Hæc concluſio eſt manifeſta ex illis, quę ſupra capit. ix. huius libri docuimus. Nam (vt ibi diximus) non omnes æqua lege ad fidei cognitionẽ tenẽtur. Qui ignorat id, quod ſcire non tenetur, non peccat, qui autem nõ peccat, hæreticus non eſt, is ergo qui per ignorantiam eorum, quę ſcire non tenebatur, errat, per generalẽ fidei proteſtationẽ apud eccleſiam de hæreſi excuſatus eſt. Secunda cõcluſio: Qui neſciens errat in fide circa ea, quæ ſcire obligatur per generalem fidei verãm proteſtationem, etſi coram Deo (vt diximus) ſit excuſatus, non tamen excuſatur apud homines: niſi forte ignorantiã ſuam probare potuerit. Hæc concluſio probatur, quia quamuis

illſe

ille neſciat, eccleſia tamen præſumit, & merito illum ſcire ea, circa quæ errat. Nam cum ille ſit obligatus ſcire illam rem, præſumit illum optime illam noſſe, & propterea ita de illo ſentit, ac ſi ſciens erraſſet. Qui autem ſciens errat, vt mox dicemus, per nullam fidei proteſtationem prius factam valet ab hæreſis crimine excuſari. Si tamen ignorantiam ſuam ille probare voluerit, vt ſe ab hæreſis crimine hac via purgare valeat, nõ eſt repellendus, ſed benigne audiendus. Qualiter autem poſsit quis per ignorantiã ſuam probare, iuris peritis diſcutiendũ relinquo. Hic tamen cauta conſideratione eſt opus, vt is, qui alium de hæreſi iudicare debet, prius diligentiſsime attendat, an ille obligatus erat ſcire id, circa quod errauit. Sunt enim aliqua etiam ad fidem ſpectantia tam recondita, vt doctiſsimos viros ſæpe lateant, prout ſunt aliqua, quæ ex ſcriptura ſacra difficillime elici poſſunt, ac propterea circa illa dubitare licet, & ſæpe viri docti circa illa nutant, & vacillant. In talibus quidem rebus dubiis, & nondum aperte ab eccleſia definitis, generalis proteſtatio de fide facta valebit errantem ab hæreſis crimine excuſare, ita vt ſi eccleſia aliquid de illa re in poſterum definiret, is qui ante eccleſiæ definitionem contrarium ſenſit, nequaquam hæreticus dicatur, propterea quòd eccleſiæ definitioni ſententiam ſuam libenter ſubiecerat. Nam ob hanc cauſam Abbas Ioachim non fuit in concilio Lateranenſi ſub Innocentio tertio velut hæreticus damnatus, quamuis illius doctrina fuit illic ab eccleſia de hæreſi notata. Subiecerat enim doctrinam ſuam eccleſiæ determinationi, vt patet per ea quæ habentur in cap. firmiter, extra de ſumma Trinitate, & fide catholica. In his etiam quæ ſunt contra expreſſam eccleſiæ definitionem, valent huiuſmodi generales fidei proteſtationes, illi de quo incertum eſt an eccleſiæ definitionem nouerat: Quoniam propter illam generalem fidei proteſtationem quam fecerat, ſuſpicari licet illum ex ignorantia definitionis eccleſiaſticæ erraſſe. Confirmauit autem ille hanc aliorum ſuſpicionem, & ſuam excuſationem, ſi cum illi oſtenſa fuerit eccleſiæ definitio ſtatim ſuum recantat errorem, & hæreſim quam tenebat damnat. Tertia concluſio. Quiſquis aſſerit aliquid, contra id, quod ſcit eſſe eccleſiæ catholicæ fidem, aut dubitat de illo, quamuis

*Ioachim Abbas.*

C

D

A quamuis generalem fidei proteſtationem fecerit, nullo modo talis fidei proteſtatio illi ſuffragari poterit, quin ſit ab eccleſia pro hæretico reputandus. Is enim pertinax eſt: quia & ſi dicat ſe paratum de errore ſuo ab eccleſia corrigi, re vera non eſt paratus. Nam qui fieri poteſt, vt quis ſit obedire paratus illi quam aperto marte oppugnat? At, is qui ab eccleſiæ ſententia ſciens diſcedit, aperte eccleſiam oppugnat: non eſt igitur ille paratus errorem ſuum ad eccleſiæ præceptum emendare. Quo fit, vt pertinax & hæreticus ſit dicendus, quamuis generalem fidei fecerit proteſtationem. Alioqui latiſsima via pateret omnibus, per quam omnes, quas vellent introducerent hæreſes, imò maxima præſtaretur hæreticis occaſio quamlibet hæreſim impune docere. Faciet enim quiſque hæreticus primùm generalem fidei proteſtationem, & conditionalem cuiuſque hæreſis, in quam labi contingeret reuocationem, & ſatis ſibi eſſe putabit, vt, quamuis peſtilentiſſimam hæreſim poſtea aſſerat, ab hæretici nota ſe poſsit excuſare. Nam huiuſmodi dolo & aſtutia vſus eſt hoc ſeculo Martinus Lutherus hæreticorum omnium peſtilen-
B tiſsimus, qui in eo opere quod Leoni decimo Pontifici maximo obtulit, quamuis multas & apertiſsimas hæreſes in eo aſperſit, eam tamen in principio operis proteſtationem fecit, quam proxime ſupra in hoc cap. retuli. Verum & ſi talem fecerat proteſtationem, idem ſummus Pontifex Leo non dubitauit illi hæreſeos notam inurere & merito, quoniam ſimulatam eſſe & non veram talem illius proteſtationem optime intellexit, ſicut ipſe idem Lutherus in eiuſdem operis contextu declarauit. Nam & ſi multis velaminibus quis mendacium velit obtegere, ipſum tamen mendacium talis eſt conditionis vt ſe ipſum tandem prodat. In eodem ſiquidem opere quod Leoni decimo nuncupauerat, huius præfatæ proteſtationis aut pœnitens aut oblitus, verba hæc cum præfata proteſtatione apertiſsimè ex diametro pugnantia, effundere non erubuit. Et vt aliquando (inquit Lutherus) audax ſim, ea quæ iam dixi, proteſtor me non dubitare: ſed paratus ſum ignem & mortem ſuſcipere, & hæreticum aſſeram omnem qui contra ſapuerit. Hæc Lutherus. His verbis ſatis aperte ſe prodidit, qui prius iacuerat in occulto. Quid

vltra

vltrà exigere oportebat, vt illum pertinacem hæreticum cenſeremus? Qui fieri poteſt, vt paratus ſit corrigi, qui ignem & mortem ſuſtinere paratus eſt pro illis quæ docet? Putauit quidem aſtutus ſerpens huiuſmodi præſtigiis viros Catholicos eludere. Et vt illius diabolicam malitiam apertius toti mundo oſtendamus, alia illius verba referam per quæ ſuum diabolicum ſpiritum multo clarius ille prodidit. Nam in libro Actorum coram Reuerendiſsimo Domino Thoma de Vio Cardinale tituli ſancti Syxti legato ad componendas Lutheranas ſimultates ab Apoſtolica ſede miſſo, quæ idem Lutherus in vnum volumen collegit, hæc, quæ ſequuntur verba inſeruit. Nunc mi lector (inquit ille) tu mihi conueniendus es. Poſteriorem iſtam reſponſionem meam, etſi cum multa reuerentia dedi, ac veluti in arbitrium ſummi Pontificis repoſui: non tamen id me feciſſe credas, quòd de re ipſa dubitem, aut animi mei ſententiam ſim vnquam mutaturus. Veritas diuina eſt, etiam domini Papæ. Non enim iudicium hominis expecto, vbi iudicium hominis agnoui. Hæc Lutherus. Vides iam candide lector, quàm vera & quàm ex animo Lutheri prodierit illa ſua primùm facta proteſtatio? Te nunc rogo an Lutherum velis propter illam proteſtationem ab hæreticorum catalogo excludere? Non puto virum aliquem catholicum eſſe, niſi demens aut ſtupidus ille ſit qui ſuffragiis tam friuolæ & inanis proteſtationis, hominem hæreticiſsimum velit ab hæreſeos nota vindicare. Dico igitur ac firmiſsimo animo teneo, neminem qui catholicæ eccleſiæ ſententiã quam optime nouit, oppugnat, poſſe per quãcunq; generalem fidei proteſtationem prius ab eo factam ab hæreſeos crimine apud eccleſiam excuſari. Quo fit, vt ſi quis in ſcriptis ſuis aliquid aſſeruit contra expreſſam eccleſiæ definitionem, quam illi fuiſſe notam ex eiuſdem ſcriptis aperte conſtat, poteſt & debet etiam poſt mortem ſuam, non obſtante quacunque proteſtatione per eum facta, tanquam hæreticus damnari: niſi illum huiuſmodi erroris ante mortem pœnituiſſe conſtiterit. Quare ego fateor me neſcire quo pacto poſsim aliquot doctores, qui pro catholicis habentur, à crimine hæreſeos excuſare, cùm in eorũ ſcriptis aliquas reperiam ſententias, quæ apertiſsime, & ex diametro pugnant cum eccleſiæ definitionibus:

A bus:& ex eorundem doctorum ſcriptis conſtat eas ipſas eccleſiæ definitiones, quas oppugnant, fuiſſe illis notas. Si autem non conſtat illum ſciuiſſe eccleſiæ definitionem, cui contradicit, & aliunde appareat illum in aliis recte de fide ſentire, crederem generalem fidei proteſtationē prius per illum factam, debere illi ſuffragari, vt per illam poſsit ab hæreſeos macula merito liberari.

## *De blaſphemis, an ſint hæretici cenſendi.*

### CAP. XII.

EXpleta iam generali hæreticorum conſideratione, declaratiſq; omnibus quę ad conſummatã hæreticorum cognitionem habendam ſatis eſſe mihi videbantur, nunc (vt rem ipſam clariorem relinquerem) mihi viſum eſt, lapidem (vt dicitur) ad filum referre, & de quibuſdam perſonis, quæ forte dubitationem mouere poſſent, an hæretici ſint cenſendi pertractare. Et primò de blaſphemo de quo non parua dubitandi habetur occaſio, an ſit hæreticus dicendus. Nam theologi non computant blaſphemiam inter peccata infidelitas, ac proinde negant blaſphemiam ad

B hæreſim pertinere. At ſi blaſphemia non eſt hæreſis, conſequens eſt vt nec blaſphemus cenſeatur hæreticus. Oppoſitum tamen quodammodo perſuadere videtur, quod hæreticorum inquiſitores puniunt blaſphemos, quos tamen punire non auderent, niſi illos hæreticos eſſe cenſerent. Pro huius rei aperriore & certiori definitione opus eſt, vt primo de blaſphemia conſyderemus, quale illa ſit peccatum, & inde de blaſphemo quæ inquirimus, facilius inueniemus. Blaſphemiam definit Hugo de ſancto Victore in libro de fructu carnis & ſpiritus, capite vj. ſic inquiens. Blaſphemia eſt cum quadam probroſa irreligioſitate conuitioſorum iaculata in alium maledictio: aut eſt diuini vel humani nominis diminutio iurando vel exprobrando facta. Hæc ille. Ex quibus duabus diffinitionibus conſtat, quod blaſphemia proprie eſt vituperium, aut conuitium cum diminutione honoris diuini. Et propter hanc cauſam illi qui iurãt per membra Chriſti, aut aliorum ſanctorum pudenda, blaſphemare dicuntur. Quia & ſi Chriſtus re vera habeat illa membra pudenda vt quilibet alius verus & integer homo, ac proinde ſic illa nominates non mentiantur

*Hugo de ſancto Victore.*

tur,tamen illa in Chriſti ignominiam & vituperium nominant, volentes ex ipſo modo pronuntiandi, innuere aliquid eſſe in Chriſto ignominioſum, & vituperabile. Verba igitur illa & ſi non ſint ex ſe blaſphema, ipſe tamen pronunciandi modus qui fit cum vituperio, & irriſione, inducit blaſphemiam. Quod autem in diffinitione ſua poſuit Hugo, conuitioſorum iaculata in alium maledictio, & non expreſsit in quem, ideo ſic poſuit, quia non ſolum conuitia in Deum putauit eſſe blaſphemiam ſed etiam conuitia quæ dicuntur in ſanctos: propterea quòd conuitia quæ in ſanctos dicuntur, inde ad Deum quodammodo deriuantur. Nam ſicut laudatur Deus in ſanctis ſuis, eo quòd laudantur opera quæ Deus in ſanctis ſuis & per ſanctos ſuos facit, ita econtrario cum vituperantur aut irridentur ea quæ Deus in ſanctis ſuis operatur, ex conſequenti vituperatur, & irridetur Deus, qui eſt illorum operator. Hæc autem derogatio honoris diuini poteſt bifariam contingere: quoniam aut fit intus in corde, aut extra per voces, vel alia ſigna exteriora. Illa quæ eſt intus in corde, adhuc trifariam fieri poteſt: quoniam aut fit tantum in intellectu, aut tantum in affectu, aut ſimul in intellectu & affectu. Illa eſt blaſphemia in ſolo intellectu, per quam quis de Deo intra ſe dicit id quod diuinæ derogat bonitati nec tamẽ propterea eſt male circa Deum affectus. Deus autem (vt docet Dionyſius cap. j. de diuinis nominibus) eſt ipſa eſſentia veræ bonitatis, vel ipſamet bonitas. Ex quo aperte ſequitur, vt quidquid Deo tribuitur pertineat ad bonitatem ipſius: & quidquid eſt à Deo alienum, longe etiam ſit à ratione perfectæ bonitatis, quæ eſt eius eſſentia. Quicunque ergo dicit aliquid Deo conuenire quod illi repugnat, vel dicit illi repugnare quod eſt illi proprium, & ob hoc non male afficitur in Deũ, hic talis blaſphemat Deum in intellectu tantum. Nõ eſt enim dubium quin poſsit eſſe blaſphemia in intellectu abſque peruerſa voluntate blaſphemãdi, vel diuinæ bonitati derogãdi. Quia licet omnis blaſphemia inquantum eſt voluntaria, ſit à voluntate mala, non tamen omnis eſt cum voluntate affecta ad derogandum diuinæ bonitati. Sicut enim omne credere eſt voluntarium, nõ tamen omne credere eſt à voluntate affecta charitate Dei: ita omnis blaſphemia eſt volũtaria, nõ tamẽ omnis

C

D

A omnis eſt à voluntate affecta malignitate, vel volūtate blaſphemandi. Habet ſe enim hæc voluntatis malitia, de qua nunc loquimur, ad blaſphemiam intellectus, ſicut charitas ad fidem. Quo fit, vt ſicut fides poteſt eſſe ſine charitate, ita etiam blaſphemia intellectus ſine malignitate, aut ſine blaſphemia affectus. Illa eſt in ſolo affectu, & ſola voluntate blaſphemia, per quam quis credens de Deo, quod credendum eſt, male tamen circa Deum afficitur. Non enim repugnat blaſphemiam ſimul eſſe cum fide. Poteſt enim aliquis credere Deum eſſe omnipotentem, & dicere intra ſe, vt iniurietur Deo, quod Deus non eſt omnipotens, & delectari in tali mendacio. Simile quid contingere videmus circa iniurias, quæ hominibus dicuntur, in quibus ſæpe contingit, vt quis alteri iniuriam facere volens dicat illi, quod ſcit minime illi cōuenire, vt puta cum cæcutire dicit illum, quem ſcit optime videre, aut dicit rudere, quem ſcit optime cantare. Sic poſſet quis, vt Deo iniurietur, dicere illum nihil poſſe, cum tamen certo ſciat illum eſſe omnipotentem. Poteſt etiam quis credere Deum eſſe iuſtum, ſapientem, omnipotentem, & nolle aliquid eorum Deum eſſe: vt puta

B quia nollet Deum eſſe tam ſapientem, vt nihil illum lateat etiam ſecretiſsimas cordis noſtri cogitationes, aut nollet illum eſſe tam potentem ad ſua peccata punienda, vt nemo illi reſiſtere valeat, aut nollet denique tam iuſtum, vt nullis precibus, aut muneribus quis valeat vellatum pilum à rectitudine illum deflectere. Hi tales blaſphemiam habent in voluntate, quamuis veram fidem habeant in intellectu. Tales ſunt illi de quibus dicitur in pſalmo. Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper. dæmones ſiquidem (vt ait Iacobus Apoſtolus) credunt, & contremiſcunt. & idem dicendum eſt de damnatis hominibus: hi tamē omnes Deum ſemper odiunt: quia nollent Deum eſſe tam potentem, aut tam iuſtum, vt illos pro ſuis peccatis puniret. Dolent de peccatis, quæ commiſerunt non propterea quod ipſa peccata habeant exoſa: ſed quia odio habent pœnas, quas pro illis ſuſtinent. Habent quidem illi voluntatem ſuam male adhuc ſuis peccatis affectam, & vellent adhuc ſi poſſent male vti rebus ipſis, pro quibus puniuntur, nollent tamen pœnas pro illis ſuſtinere: ac proinde dolent, quod Deus ſit tam iuſtus, vt ſemper eos punire velit, aut tam potens, vt

*Iacob. 2*

h

illius poteſtati reſiſtere nemo poſsit. Et hoc eſt Deum odiſſe, & hoc eſt Deum blaſphemare in ſola voluntate. Sic enim de damnatis hominibus dicit Ioannes in Apocalypſi. Aeſtuauerunt homines æſtu magno, & blaſphemauerunt nomen Domini habentis poteſtatem ſuper has plagas. Ideo blaſphemant: quia dolent Deum talem poteſtatem habere, vt illas plagas inferre valeat. Sic enim exponit illum locum gloſſa quædam, quam citat ſanctus Thomas in ſecunda ſecundæ, quæſtione xiiij. articulo iiij. non tamen expreſsit ille cujus authoris ſit illa gloſſa. Ego quidem cum legi in beato Thoma, putaui id reperiendum eſſe in gloſſa, quæ vulgo dicitur Ordinaria: ad illam tamen recurrens nihil tale reperi, quale ille citat. Cuiuſcunque illa ſit, ſi illius authoritas non ſuffeciſſet, certe ſufficere deberet authoritas beati Thomæ illam citantis, atque probantis. C

*Apoc. 16*

Talis ergo blaſphemia, de qua nunc agimus (vt dicit S. Bonauentura) eſt quæ in euangelio vocatur ſpiritus blaſphemiæ. Dicit enim ille in ſecundo ſententiarum, diſtinct. xliij. in commentariis ſuper literam Magiſtri non eſſe prorſus idem blaſphemiam, & ſpiritum blaſphemiæ: habent enim ſe hæc duo (vt ille ait) tanquam generale & ſpeciale. Omnis ſpiritus blaſphemiæ eſt blaſphemia, non tamen econtrario. Spiritus blaſphemiæ eſt affectus & deſiderium vituperationis diuinæ. Spiritus blaſphemiæ ſic ſpirat ad odium Dei, ſicut ſpiritus ſanctus ad Dei amorem. Et hunc talem ſpiritum blaſphemiæ, hoc eſt, affectum vituperationis diuinæ dicunt theologi eſſe maximum peccatorum & irremiſsibile, non quod non remittatur, ſi de illo debita fiat pœnitentia: ſed quia tale eſt (vt dicit Beda ſuper tertium Marci caput) quod nunquam de illo pœnitentiam aget debitam qui illud ſemel commiſit: quoniam propter nimiam illius malitiam Deus illi auxilium ſuum ſubtrahet, ſine quo ad pœnitentiam peruenire non poterit. Vel ſecundum Alexandrum de Ales, ideo dicitur irremiſsibile: quia prouocat oculos diuinæ maieſtatis ad non miſerendum vel non remittendum. Ex his omnibus iam patet quæ ſit blaſphemia ſimul in intellectu & affectu. Eſt enim illa per quam quis male de Deo ſentit, & propterea male illi afficitur & illum vituperare non veretur. Veluti ſi quis crederet Deum non eſſe omnipotentem, & inde audaciam D

*S. Bonauentura.*

*Beda.*

ſumeret

A ſumeret ad derogandum illius honori, & illum vituperandum, & in contumeliam illius omnia eius præcepta contemnendum. Hæc blaſphemia certe non eſt tam graue peccatum ex ſe, quia ignorantia quam habet annexam, & vnde maligna illius voluntas oritur quodammodo excuſat à tanta grauitate peccati. Hæc enim eſt blaſphemia in filium, quia eſt per ignorantiam, illa autem eſt blaſphemia in ſpiritum ſanctum, quia eſt ex pura malitia & ideo peior. Hæc de blaſphemia quæ in corde verſatur, dicta ſufficiant. Eſt adhuc alia blaſphemia exterior quæ ſolet dici blaſphemia oris, non quod in ſolo ore & ſolis vocibus exerceatur; ſed quia pluries per voces quàm per alia ſigna exterius demonſtratur, fitque ab his quæ pluries accidunt denominatio. Poteſt enim blaſphemia in factis ſicut in vocibus exterius demonſtrari. Nam qui per contumeliam ſpueret Chriſti aut virginis Deiparæ imaginem, aut illam fuſtibus percuteret, aut pedibus per contemptum conculcaret, vel alia ſimilia quæ Dei aut ſanctorum eius contemptum & vituperium oſtenderent, faceret, hic ſine dubio eſſet blaſphemus exiſtimandus, & velut talis puniendus. *1. Pet. 2*

B Vnde Beda exponens illud ex ſecunda Petri Apoſtoli epiſtola, per quos via veritatis blaſphemabitur, ſic ait. Via veritatis blaſphematur per hæreticos non ſolum in eis quos ſuæ hæreſi ſeductos aſſociant, ſed in eis quoque quos per impuriſsima facta ſua & ſacrificia vel myſteria execranda, quæ faciunt in odium Chriſtiani nominis concitant, exiſtimantibus imperitis omnes Chriſtianos huiuſmodi flagitiis eſſe mancipatos, Qualibus dicit ſcriptura. Per vos nomen meum blaſphematur in gentibus. Hactenus Beda. Ex cuius verbis aperte conſtat blaſphemiam exteriorem non ſolum in verbis, ſed etiam in operibus committi, quamuis communi vocabulo ſoleat (vt dixi) omnis talis blaſphemia, nominari blaſphemia oris. Sic enim confeſsio & negatio frequentius verbis effici ſolent, & ideo omnis exterior confeſsio vel negatio, ſolet dici confeſsio oris vel negatio oris, & tamen quælibet harum poteſt operibus ſicut vocibus exerceri. Nam de peccatoribus Paulus loquens, ait. Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. Hæc igitur exterior blaſphemia poteſt etiam trifariam diſtingui, ſicut ſupra dixi-

*Beda.*

*Iſa. 52*

*Titum. 1*

mus de blaſphemia cordis. Cum enim voces & alia opera exteriora ſint ſigna eorum quæ ſunt in anima, & ab illis procedant; hinc euenire eſt neceſſe, vt voces & alia opera diſtinguantur iuxta diſtinctionem eorum quæ ſunt ſigna, & à quibus oriuntur & procedunt. Et ita poteſt eſſe aliqua blaſphemia exterior quæ tantum procedat à blaſphemia ſola intellectus ſine mala affectione voluntatis, alia quæ ſolum procedat à blaſphemia voluntatis: alia quæ procedat à malitia intellectus & voluntatis ſimul. Quælibet iſtarum talis eſt neceſſario iudicanda, qualis eſt interior illa blaſphemia à qua proceſsit: ideo neceſſarium eſt videre, an aliquam iſtarum ſit hæreſis dicenda, vel habeat aliquam cum hæreſi connexionem. Et certe de illa blaſphemia quæ eſt in ſolo affectu licet ſit grauiſsimum peccatum, & (ſicut diximus) irremiſsibile; non tamen habet aliquid cum hæreſi aut cum infidelitate. Quia hæreſis & quodlibet infidelitatis vitium pertinet ad intellectum, ſicut fides cui opponitur. Oppoſita enim (vt dicit Ariſtoteles) habent fieri circa idem. Hæc autem ſolius affectus blaſphemia eſt in voluntate: non eſt igitur hæreſis, nec infidelitas. De alia vero blaſphemia, quæ eſt in intellectu, ſiue illi ſit coniuncta malitia in voluntate, ſiue non, eſt difficultas, an aliquo modo ad infidelitatem pertineat. Et pro huius rei conſummata declaratione, de hoc prius admonere lectorem decreui, vt conſideret aliud eſſe dicere aliquid, & credere illud. Nam mentiens dicit id, quod tamen non credit eſſe verum, nec refert, an dicat illud ore, an corde: Poteſt enim quis in corde ſuo aliquid dicere & illud ſecum pertractare quod tamen non credit eſſe verum. Deinde aduertendum eſt, duo hæc eſſe conſideranda in fide, primum eſt, credere omnes fidei articulos. Alterum eſt ipſos fidei articulos dicere ore, vel corde. Primum horum ſpectat ad fidem, & hoc vere dicitur fides. Secundum vero dicitur confeſsio fidei, iuxta id quod dicit Paulus. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem. Ex oppoſito etiam in infidelitate oportet conſiderare hæc duo, puta diſſenſum circa ea quæ ad fidem pertinent, & dicere intus vel extra aliquid contra fidem. Primum horum, videlicet diſſenſus pertinet ad infidelitatem, & eſt hære-

*Rom. 10*

ſis.

A ſis. Secundum vero ſcilicet dicere corde vel ore aliquid contrarium fidei, eſt vitium blaſphemiæ, ita quod blaſphemia non conſiſtit in credere, ſed in hoc quod eſt dicere aliquid corde, vel ore contra Deum, ſiue credat ita eſſe quod dicit, ſiue non: ſi tamen illud dicat hac intentione, vt Deo iniuriam faciat. Quoniam vt blaſphemia vitium dici poſsit, non ſatis eſt vt dicat aliquid diuinæ derogans bonitati, niſi illud voluntarie dicat. Ex quo manifeſte colligitur blaſphemiam non eſſe vitium oppoſitum fidei, ſed eſſe vitium contra confeſsionem fidei. Et inde deducitur blaſphemum ea ratione qua blaſphemus eſt, non eſſe dicendum hæreticum, niſi aliunde aliquid præter blaſphemiam adiungat, quod illum efficiat hæreticum. Si quis enim dicat vel faciat aliquid quod diuinæ deroget bonitati, & id quod de Deo dicit credit ita eſſe, ſimul blaſphemus dicitur & hæreticus. Quatenus dicit aliquid contra diuinam bonitatem blaſphemus eſt: quatenus vero credit id quod dicit, hæreticus eſt. Si quis crederet aliquid de Deo quod diuinæ bonitati repugnat, & id non diceret: hic talis hæreticus eſſet, & non blaſphemus. Si quis autem econtrario
B aliquid intus vel extra Deo diceret quod à diuina eſſet bonitate alienum, & tamen quod dicit non credit ita eſſe, hic talis blaſphemus dicetur, & non hæreticus. Tales blaſphemi ſunt multi, qui à paſsione aliqua aut infirmitate deiecti, vim tribulationis, aut afflictionis non ferentes, de Deo à quo tribulationem ſibi inflictam eſſe putant vindicari cupientes, qui aliter hoc efficere non valent, ore polluto & maledicto execrandas illi dicunt iniurias: quaſi verba illa, quamlibet execranda Deo vel tantillum nocere poſſent. A quibus ſi poſtmodum peteretur, an talem credant eſſe Deum, qualem illi dixerunt, certe ipſi firmiſsime negarent. Tales ego noui multos, qui poſt blaſphemias per paſsionem ore prolatas, ceruicem gladio opponerent antequam verum eſſe faterentur, id quod de Deo per blaſphemiam effuderunt. Cum igitur tanta ſit blaſphemiarum varietas, oportet, vt varia ſit etiam illarum punitio, & varius iudex, qui illas debita pœna ferire debet. Blaſphemia, quæ nullam prorſus habet cum hæreſi communionem, qualis eſt illa, quæ committitur in iuramento emiſſo per membra Chri-

ſti, aut ſanctorum pudenda: cum illorum vituperatione, & ignominia, huiuſmodi talis, aut cuiuſuis alterius ſimilis punitio non ſpectat ad inquiſitores hæreticorum ex iure eorum ordinatio. Nec illi quouiſmodo ex eodem iure, niſi aliunde ſit illis delegatum, poſſunt ſe ingerere, vt de illis inquirant aut iudicent. Sed illorum punitio ſpectat ad ordinarios iudices tam laicos quàm eccleſiaſticos. Blaſphemia autem quæ habet quandam cum hæreſi vicinitatem vel connexionem, hæc merito ad inquiſitores hæreticorum ſpectabit, vt de illa inquirant, iudicent & puniant. Sicut qui diceret Deum iniuſte punire aliquem, aut non poſſe hoc aut illud efficere, aut inſipienter rem aliquam egiſſe: hic talis eſt blaſphemus & ab inquiſitoribus hæreticorum examinandus. Non propterea ſolum quòd blaſphemus eſt, ſed quia per talem blaſphemiam dedit non modicam de hæreſi ſuſpitionem. Nam ex abundantia cordis (vt ſumma veritas ait) os loquitur. Qualis quiſq; eſt talis eſt eius loquutio. Tanta eſt verborum cum moribus connexio, vt propter hoc Solon (prout de illo refert Laërtius) dixerit, orationem eſſe factorũ ſimulachrum: quoniam animi vis in loquutione perinde vt in ſpeculo repræſentatur. Quo fit vt merito de vnoquoq; ſuſpicemur, illum cum de re aliqua loquitur ita ſentire prout dicit. Quoniam (vt eſt apud Ariſtotelem) voces ſunt earum quæ ſunt in anima paſsionum notæ. At, cum omnis res de qua merito vehemens oritur hæreſis ſuſpitio, pertineat ad iudicium & tribunal inquiſitorum, oportet vt omnis talis blaſphemia ſubdatur, etiam ex ordinaria eorum poteſtate, examini, & iudicio inquiſitorum. Cum tamen de huiuſmodi inquirunt, oportet illos diligenter conſiderare perſonæ qualitatem, ſicut in cæteris criminibus, an ſit perſona quæ alias de illo errore prolato, aut quouis alio dederit aliquam ſuſpitionem, an nullam. Deinde conſideret temporis quo blaſphemauit circunſtantiam, an tunc in tribulatione aliqua fuerit? an extra omnem tribulationem? quoniam inde coniicere valebit adiuncta etiam perſonæ qualitate, an ex infidelitate? an ex impatientia blaſphemauerit? Si conſideratis bene tẽporis & perſonæ circunſtantiis, conſtet illum ex infidelitate blaſphemaſſe, procedet inquiſitor ad illius tanquam hæretici punitionem, præſertim ſi ille ſe credere dicat. Si neget

Margin notes: C; Math. 12; Solon.; D; Ariſtot.

A ſe credere id, quod dixit, imò dicat ſe credere oppoſitum, & conſideratis præfatis circunſtantiis, adhuc maneat ſuſpitio illum ex infidelitate dixiſſe, iniungatur illi purgatio, & deinde moderata pœnitentia. Quod ſi in purgatione ſua defecerit, ego de illo idem faciendum cenſerem, quod de aliis hæreticis qui in purgatione deficiunt, iura canonica diſponunt. Si vero præfatis circunſtantiis bene conſideratis conſtet illum non ex infidelitate, ſed ex impatientia & paſsione aliqua blaſphemaſſe: tunc quia ille non hæreticus ſed ſolum blaſphemus cenſetur, non habet inquiſitor hæreticorum quid ex iure ordinario amplius circa illum agere poſsit. Solent tamen inquiſitores hæreticorum, præſertim in Hiſpania, hanc habere ſibi ſpecialiter delegatam authoritatem, vt huiuſmodi blaſphemos punire valeant, & merito. Tum propter criminis grauitatem & enormitatem, quod (vt ſupra docuimus) eſt grauiſsimum peccatum. Tum etiam propter negligentiam eorum iudicum tam eccleſiaſticorum, quàm laicorum, quibus ex officio incumbebat huiuſmodi execrandas blaſphemias acerbiſsime punire. Nam quia illi in hoc negli-
B gentes ſunt, iuſtum eſt, vt hoc negotium aliis delegetur, qui auſteriore correctione, & duriore diſciplina blaſphemias punientes, poſſent ab hoc execrando, & horrendo vitio homines reuocare.

## *De ſortilegis, & auguribus, aliiſq; diuinatoribus, an ſint hæretici dicendi.*
## CAP. XIII.

TAnta ineſt hominibus multis ſciendi curioſa cupiditas, vt ea, quæ ignorare eſſet vtilius, etiam cum fidei Catholicæ diſpendio improba curioſitate diſcere conentur. Ob quam cauſam non immerito à multis dubitari ſolet, de huiuſmodi hominibus, qui diuinatores nuncupantur, an ſint illi omnes hæretici cenſendi, & velut tales ab hæreticæ prauitatis inquiſitoribus puniendi. Ad cuius rei pleniorem intelligentiam, oportebit ante omnia inquirere quid ſit, & quotuplex diuinatio: & inde colligere valebimus: an illi, qui illam exercent ſint hæretici dicendi, an non. Diuinatio eſt enunciatio eorum, quorum notitia

per naturam haberi non poteſt, neque à Deo reuelata eſt. C
Res autem ſunt aut preſentes, aut præteritæ, aut futuræ. Præteritorum & pręſentium ſcientia per naturam haberi poteſt, quoniam præſentia poſſunt videri, præterita quia aliquando fuerunt præſentia, aliquando viſa ſunt: & ex illorum intuitione remanet notitia, quam philoſophi vocant abſtractiuam, per quam poteſt quis de præteritis certo aliquid ſcire, & aliis enunciare. Futura autem quia nondum habent eſſe, videri non poſſunt, & ideo nihil certum de illis haberi poteſt. Propter quod diuinatio ſemper circa futurorum præcognitionem conſiderari ſolet: quia illa ſunt quæ ex ſe per naturam cognoſci non poſſunt. Si quis autem præſentia, aut præterita, quæ per naturam cognoſci non poſſent, enunciaret, & certo aſſereret, ego illum etiam diuinatorem appellarem. Sicut qui à Roma per centum milliaria diſtans, diceret quid eo temporis articulo Romæ agatur: aut diceret homini, quem nunquam vidit ea, quæ toto vitæ ſuæ de curſu egit, is certe mea ſententia etiam dicetur diuinator, ac ſi prædixiſſet futura. Nam ſicut propheta dicitur etiam proprie ille, qui per reuelationem agnoſcit præterita, aut præſentia, quæ aliàs ſcire non poterat, quamuis frequentius dicatur propheta, qui per reuelationem prænoſcit futura: ita etiam proprie dicitur diuinator ille, qui præterita, aut præſentia, quæ naturaliter ſcire non poterat, abſque Dei reuelatione cum certitudine aſſerit. Illa ſiquidem mulier Samaritana, cui Chriſtus dixerat quinque viros habuiſſe, & quem tunc habebat non eſſe ſuum, ſtatim hoc audito exclamauit dicens: domine, vt video, propheta es tu. Prophetam ſiquidem cenſebat dicendum eum, quia præterita, aut abſentia, quæ in ſecreto latebant optime noſcebat. Quamuis tamen hæc ita ſe habeant, ſolet frequenter illę ſolus dici diuinator, qui futura cum certitudine, & abſque deceptionis metu aſſerit. Futura autem (vt egregie beatus Thomas in Secunda Secundæ, quæſtione nonageſima quinta docet) duobus modis cognoſci poſſunt. Aut enim cognoſcuntur per ſuarum cauſarum cognitionem, aut cognoſcuntur per ſe ipſa. Cauſæ autem futurorum tripliciter ſe habent ad effectus ſuos. Nam aliquæ ſunt, quæ ex neceſsitate & ſemper ſuos producunt effectus. Huiuſmodi effectus futuri cum certitudine prænoſci, & præ-

D

*Ioan. 4*

A & prænunciari poſſunt, per cognitionem ſuarum cauſarum, quemadmodum aſtrologi præcognoſcere, & prædicere ſolent æquinoctia, ſolſtitia, eclipſes ſolis, & lunæ. Talis prænunciatio non dicitur diuinatio: quia non vſurpatur per eam, quod proprie diuinum eſt. Aliæ ſunt cauſæ, quæ producunt ſuos effectus non ex neceſsitate, & ſemper, ſed raro contingit eas à ſuorum effectuum productione deficere. Ex harum etiam cauſarum cognitione poſſunt homines futuros effectus præcognoſcere, non quidem cum certitudine: ſed per quandam coniecturam. Ad hunc modum multa prædicunt aſtrologi de pluuiis, ſiccitatibus, terræmotibus, de fertilitate, aut ſterilitate terræ: & medici prænunciant de morte, aut conualeſcentia infirmorum, in quibus rebus aliquando prædicunt vera, aliquando falluntur. Hæc etiam prænunciatio non poteſt dici diuinatio: quia limites naturalis cognitionis non excedit. Aliæ ſunt cauſæ, quæ nullam prorſus neceſsitatem habent, vt ſuos effectus, aut ſemper, aut pluries producant: ſed dubiæ ſemper ex ſe ſunt, & ancipites, vt modo hos, modo oppoſitos effectus producere valeant. Tales cauſæ vocantur
B liberæ, vt ſunt homines, & angeli. Effectus qui ab huiuſmodi cauſis producendi ſunt, non poſſunt cum certitudine aliqua, ſiue vt ſemper, ſiue vt in pluribus, per cognitionem cauſarum præcognoſci: quia cauſæ huiuſmodi nullam habent ad ſuos effectus coactionem. Quantumlibet quis cognoſcat Petrum, non poteſt ex hac cognitione certo ſcire, an Petrus cras ieiunabit, an non: an loquetur, an tacebit: quia cum ille liber ſit ad hos effectus, poteſt & vnum, & alterum efficere. Tales ergo effectus, qui ab huiuſmodi cauſis pendent, nullus agnoſcere poteſt, niſi dum ſunt præſentes, vt puta cum videt Petrum comedentem, aut ieiunantem, vel tacentem, aut loquentem. Cognoſcere hæc cum certitudine, aut prædicere, antequam fiant, ſoli Deo conuenit, qui (vt dicit Paulus) vocat ea, quæ non ſunt tanquam ea, quæ ſunt. De huiuſmodi futuris intelligendum eſt id, quod Salomon ait. Multa hominis afflictio: quia ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt nuncio. Quæ verba in commentariis ſuper Eccleſiaſtem interpretatus Hieronymus ait, Licet diuerſa eueniant, & non poſsit iuſtus ſcire quid ei futurum ſit, nec ſin-

*Rom.4*
*Eccle.8*
*Hierony.*

gularum rerum cauſas, rationéſque cognoſcere. Nemo C
enim eſt conſcius futurorum, tamen ſcit à Deo cuncta in vtilitatem hominum fieri, & non abſque eius voluntate diſponi. Eſt enim magna afflictio generi humano: quia (vt poëta ait) neſcia mens hominum fati, fortiſque futuræ, aliud ſperat aliúdque euenit, de altero loco expectat hoſtem, & alterius iaculo vulneratur. Hæc Hieronymus. Quiſquis ergo talia futura prædicere, aut prænoſcere, niſi Deo reuelante præſumpſerit, vſurpare conuincitur: quod ſolitus Dei eſt, & hic talis dicitur diuinator. Nam (vt dicitur capit. igitur. xxvj. quæſtione quarta) dicti ſunt quaſi Deo pleni. Diuinitate enim ſe eſſe plenos ſimulant, & aſtutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Si quis vero huiuſmodi futura contingentia, quæ à cauſis liberis dependent, Deo reuelante præcognouerit, aut prædixerit, non dicetur diuinator; quia non ex ſe, & per ſe talem habet notitiam, ſed à Deo: & ita ipſe non vſurpat ſibi diuinum aliquid: ſed Deo tribuit, quod ab illo ſe recepiſſe fatetur. Alioqui omnes Dei prophetæ dicentur diuinatores, eo quòd tam multa de futuris prædixerunt. Nullus tamen ſanctorum illos diuinatores: ſed prophetas D
appellauit. Ille enim ſolus diuinator dicitur, qui ſibi indebito modo vſurpat præcognitionem, aut prædictionem futurorum euentuum, quę à liberis cauſis pendent. Et talis diuinatio ſemper eſt peccatum, & quidem graue: quia contra religionem, & cultum Deo debitum, non tamen omnes diuinationes æquali culpę ſunt obnoxię: quia vna peior eſt alia, quo peiora media ad futurorum præ notionem aſſumit. Aliquæ enim ſunt, quæ dæmonum inuocatione vtuntur, vt futura præſcire poſsint, velut ſunt Necromantici, aut Arioli. Alij vero ſunt, qui ſine expreſſa dæmonum inuocatione futura prædicunt, vt ſunt Augures, qui ex garritu auium, aut Aruſpices, qui ex auium aſpectu, aut Chiromantici, qui per ſigna manus, multa de futuris prædicere ſolent. Et Sortilegi aliqui ſunt, qui ſub nomine Chriſtianæ religionis, per ſacrarum ſcripturarum inſpectionem, aut per quaſdam, quas ſanctorum, ſeu apoſtolorum (vt Iſidorus octauo lib. Et hi ait) vocant ſortes, diuinationis ſcientiam profitentur. Et hi proprie ſunt ſortilegi, qui in iure canonico reprehenduntur, atque damnan

A damnantur. Sunt enim multi alij ſortilegi minime à Iure reprehenſi, ſed ab illo tolerati, & ſunt illi, qui quamuis faciant aliquid, vt ipſius euentu conſiderato, occultum aliquid, ſiue præſens, ſiue futurum agnoſcant, non tamen illorum cognitionem à dæmone: ſed à Deo ſpectant, vt contingit in ſorte diuiſoria. Ea diuinatio, quæ cum dæmonum inuocatione fit, multo peior eſt illa, quæ abſque illorum inuocatione exercetur. Eſt adhuc inter ipſas diuinationes aliud non paruum diſcrimen. Sunt enim aliquæ, quæ quodammodo hæreſi miſcentur, & ſine alicuius hæreſis adminiculo exerceri non poſſunt. Vt ſi quis mortuum baptizaret, ea forma, & eo ritu, quo baptizatur viuus, vel puerum baptizaret, vt inde ſortium emiſſarum reſponſum habeat, aut Euchariſtiæ ſacramento, ad maleficia, & incantationes exercendas abuteretur, aut coram idolis execrandas effunderet preces ad incantationes ſuas peragendas. Talia enim ſortilegia, aut auguria, ſine hæreſis admiſtione non fiunt. Nam credere mortuos vtiliter baptizari poſſe, hæreſis fuit Martioniſtarum, prout nos in eo opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidimus,
B titulo de baptiſmo, hæreſi tertia, docuimus. Rebaptizare pueros, hæreſis Anabaptiſtarum eſt aperte damnata. Idola orare eſt idololatria, & ſi quis in illa, Deos adoratione dignos eſſe putat, apertiſsima eſt hæreſis. Euchariſtiæ ſacramento ad maleficia peragenda abuti, vehementiſsima eſt hæreſis ſuſpitio. Quoniam hoc faciens, præter magnam irreuerentiam, quam ſanctiſsimo exhibet ſacramento merito creditur illum opinari, ſanctiſsimum Euchariſtiæ ſacramentum, aliquid ad maleficia exercenda valere, & vim aliquam, & virtutem ad illorum maleficiorum exercitium habere: quoniam ſi hoc non crederet, non vteretur illo ad talis maleficij perpetrationem. Hoc autem ſentire aperta eſt hæreſis & blaſphemia. Si quis autem dæmones inuocaret, vt ſortibus emiſsis, aut figuris aliquibus factis, de futuris ab eis edoceretur, licet grauiter peccaret, non adhuc diceretur hæreticus, ſi res, quas à dæmonibus ſcire procurat, tales ſunt, quæ à dæmonibus bene prænoſci poſſunt. Nam dæmones, qui rerum naturas, & earum virtutes, & motus (vt habetur in capit. Sciendum.

xxvj.

xxvj.quæſt.iiij.) melius quàm homines noſcunt, poſſunt C
ex cognitione cauſarum præcognoſcere effectus, quos illæ ex neceſsitate, & ſemper producunt, prout ſuperius de aſtrologis diximus, circa prænotionem eclipſium ſolis, & lunæ. Si quis huiuſmodi eclipſes, aut fertilitatem terræ, aut ſterilitatem futuram, à dæmone præſcire tentaret: quamuis grauiſsime peccaret, non eſſet tamen cenſendus hæreticus. Si vero ea, quæ per naturam ſcire non poterat, per dæmonum inuocationem ſcire niteretur, hic mea ſententia eſt præſumendus hæreticus: quoniam dæmones ad illa prænoſcenda non inuocaret: niſi crederet dæmones illa præſcire. Hoc autem de dæmonibus ſentire, aperta eſt hæreſis: quoniam qui dæmones credit poſſe cum certitudine prænoſcere ea futura contingentia, quæ ex hominis arbitrio pendent, credit illos eſſe Deos: quoniam hoc ſoli Deo conuenire, ſatis conuincitur per id, quod apud
*Eſa.* 41 Eſaiam prophetam legitur. Annunciate, quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dij eſtis vos. De talibus ſolum, qui dæmones inuocant, vt ea ab illis ſciant, quæ non niſi à Deo ſciri poſſunt, ego cenſeo debere intelligi capitulum Epiſcopi, quod habetur xxvj.quæſtio.v. in quo D
cap. Sortilegi, & Magici vocantur hæretici. Hoc ideo ibi dictum eſt, non quod ſemper oporteat ſortilegos, & magicos viros eſſe hæreticos: ſed quia aliquando tales diuinationes, ſine alicuius hæreſis admiſtione exerceri non poſſunt. Ad eundem modum etiam intelligendum eſt capitulum, non obſeruatis. xxvj.quæſtio.vij. Aliæ ſunt diuinationes, quæ licet ſine peccato graui fieri nequeant, ſine tamen alicuius hæreſis adminiculo exercentur. Veluti ſi quis per ſortilegia, aut auguria, à dæmone inquirat de futuris, ea, quæ ille per ſuam naturam præſcire poteſt, aut ab illo petat, vt faciat, quæ certum eſt dæmonem Deo permittente facere poſſe, & non credit dæmonem plura ſcire, quàm ſcit: aut plura poſſe, quàm poteſt, nec aliquid aliud ſuis ſortilegiis, aut maleficiis admiſcet, quod ex aperto fidei errore procedere conſtet. Si quis dæmonis adiutorio velit, & inſtantiſsime procuret ſcire, quid Romæ, aut in exercitu Imperatoris agatur, aut quis alicuius maleficij in ſecreto, ſine teſtibus commiſsi ſit author, aut quo loco malefactor

lateat,

A lateat, non propter hæc eſt cenſendus hæreticus:quia tales diuinationes, aut talia ſortilegia, ſiue maleficia, quamuis grauiſsima ſint peccata, non tamen habent vllam hæreſis commiſtionem. Nam ſicut alia peccata per malitiam puram, & ſine vllo errore, & ignorãtia,ſed ex induſtria committi poſſunt,ita etiam ſortilegia, & auguria, & aliæ diuinationes poſſunt ex pura malitia, & ex induſtria, ſine vllo errore intellectus, & per conſequens ſine vlla hæreſi exerceri. His igitur præmiſsis, tale pono documentum, ex quo totius huius rei ſumma pendet. Sortilegia, & auguria, & reliquæ diuinationes, quæ ſine alicuius hæreſis adminiculo exerceri non poſſunt: ſubduntur examini, & cenſuræ inquiſitorum hæreticæ prauitatis,& ab illis puniri debent. Talia ſunt opera necromanticorum, quoniam illi (vt poſtea dicemus) ſemper male de fide ſentiunt, credentes de dæmonibus,quòd multa poſsint,quæ re vera non poſſunt. Sortilegia vero, & auguria, & aliæ diuinationes, quæ es ſola malitia voluntatis, abſque vllo errore intellectus exercentur, non ſubſunt ex iure ordinario, cenſuræ inquiſitorum hæreticæ prauitatis, niſi aliunde ad hanc cauſam illis fuerit delegatum.
B Hoc expreſſe definitum eſt ab Alexandro quarto, in capit. Accuſatus. §. Sanè. de hæreticis. lib. vj. Epiſcopi vero de huiuſmodi ſortilegiis, quæ hæreſim non ſapiunt inquirere, & iudicare poſſunt,quia iſtorum poteſtas latior eſt, quàm poteſtas inquiſitorum. Vt autem inquiſitor hæreticorum ſciat,an ſortilegus, aut augur,aut alius quiuis diuinator, ſuæ ſubſit iuriſdictioni, an non, hoc mea ſententia illum facere oportet. Interrogabit de dæmonum poteſtate, de illorum ſcientia, vt puta,quid credit illos ſcire de futuris, quid illos poſſe agere circa hæc inferiora. Interrogabit etiam, an dæmon poſsit hominis ſecreta, quæ in ſolo illius verſantur corde, rimari, & perfecte cognoſcere. Nam quod hæc ſolius Dei cognitioni ſubdantur, ſcriptura ſacra teſtatur, dicens: Scrutans corda & renes Deus. Et Apoſtoli orantes Deum, dixerunt. Tu Domine, qui corda noſti omnium &c. Ex quibus conſtat, hæreſim eſſe, dicere quod dæmon ſecreta hominum noſcat. Huiuſmodi autem erroribus ſolent ſæpe ſortilegia miſceri. Et ſi ille de omnibus his iuxta regulas fidei reſponderit, credendum eſt illum ex pura malitia, & non ex errore intellectus,

*Pſal. 7*
*Act. 1*

tellectus, tale peccatum commiſiſſe: niſi opus ipſum tale ſit, C quod vehementem præbeat de hæreſi ſuſpitionem. Qualia ſunt ea, quæ ſupra enarrauimus, videlicet, baptiſmus mortui, rebaptizatio puerorum, abuſus ſacramenti, ad maleficia exercenda. Hæc enim, & his ſimilia, licet hæreſes non ſint, cum hæreſis non ſit in opere, ſed in intellectu (vt ſupra capite primo libri primi docuimus) vehementiſsimam tamen præbent hæreſis ſuſpicionem.

### *De magis, an ſint hæretici cenſendi, & velut tales puniendi.*

### CAP. XIIII.

MVlti ſunt, proh dolor, homines, qui vero Deo illorũ, & aliorum omnium creatore relicto, ad dæmonem omnium hominum capitalem hoſtem confugere non verentur: & cum à Deo, illi ſeruientes, omnia vere bona certo ſperare poſſent, dæmoni ſeruare, & illi per omnia obedire malunt, à quo nil niſi malum recipere valent. Nam dæmon ipſe quamuis è ſublimi illo ſtatu, in quo à Deo conditus erat, propter inſanam illam, prodigioſámq; ſuperbiam, D qua Deo ſe æquare tentauit, ad Inferos vſq; deiectus eſt, in ea tamen cæca ambitione obſtinatus huc uſque perſiſtit, vt Deo ſe æquare contendat, & diuinos appetere honores non vereatur. Quos cum in cœlis ex quibus ſe deiectum conſpicit, ſe iam aſſequi poſſe non ſperet, illos ab hominibus, quos certiſsime ſcit facilius decipi poſſe, accipere quotidie procurat. Vt autem hos, quos tam anxie concupiſcit, diuinos aſſequatur honores, nihil intentatum relinquit. Nam quoſdam fraudibus decipit, transfigurans ſe (vt de
2.Cor.11 illo refert Paulus Apoſtolus) in angelum lucis: alios variis, prout quenq; concupiſcere noſcit, propoſitis donis, & præmiis allicit. Quibus fraudibus, & technis multos hactenus vtriuſque ſexus homines ſeduxit: qui illum ſumme venerantur, & tanquam Deum adorant. Non tamen omnes, qui illi obediunt, eodem ritu, & ordine illum venerantur, nec omnes eodem cenſentur nomine. Nam quemadmodum Chriſtiana religio varios continet intra ſe ritus, quibus verus colitur Deus: varias etiam hominum congregationes, qui licet habitu, & nomine ceremoniiſque inter ſe diuerſi

ſint,

A ſint, omnes tamen ad hunc tendunt ſcopum, vt Deum colant:& illi obediãt:ita ille ſuperbiæ parẽs Sathanas, Deum in hoc imitari volens, plures ſui diabolici cultus habet profeſſores, qui licet diuerſo cenſeantur nomine, diuerſóſque habeant in dæmonis cultura ritus & mores; hoc tamen inter illos cõuenit, quod omnes laudant dæmonem,& illum venerantur, illiq; per omnia obedire procurant. Diuerſitas autem iſtorum variis modis conſiderari poteſt. Primo quidem conſiderari poteſt, ex diuerſitate mediorum, quibus ad conſequendum id, quod optant, vtuntur. Sunt enim qui incantationibus mortuos ſuſcitare ſe dicũt, vt ab illis edocti, de futuris aliquid prædicere, aut diuinare poſsint. Et hi (vt docet Auguſtinus lib. x. de ciuitate Dei) dicuntur Necromantici, quia νεκρὸς Græce, Latine dicitur mortuus, μαντεία vero dicitur diuinatio. Necromantia igitur dicitur diuinatio ex mortuis habita, vel accepta. Alij dicũtur hydromantici ab aqua, quæ Græce dicitur ὕδωρ, ex cuius inſpectione vmbras dæmonum euocare ſe putant, & imagines eorũ videre, à quibus quod optant (vt ipſi aiunt) edocentur. Sunt alij ſimiles diuerſis nominibus appellati diuinatores, quorum nomina recenſentur in capit. Epiſcopi. xxvj. quæſt. v. de quorũ diuinatione, quoniã in proxime præcedẽti cap. diſſeruimus, ideo de illis nihil aliud dicere ſtatui. Poteſt etiã inter eos, qui dæmonẽ venerãtur, altera cõſiderari diuerſitas, quæ ſumenda eſt ex diuerſitate earũ rerum, quas dæmonis adiutorio exercent, & quas à dæmone impetrare cupiunt. De his omnibus ſigillatim hoc ordine differere ſtatui, vt primo oſtendam, qui,& quales illi ſint, deinde inueſtigem, an ſint inter hæreticos recenſendi, & velut tales puniendi. Sunt igitur aliqui, qui magna aliqua mirabilia ſe facere poſſe vehemẽtiſsime cupiunt, vt per horum mirabiliũ operationem, ab aliis ſuſpiciãtur,& ſint illis in miraculum, & ſtuporẽ & ob hanc cauſam dæmoni ſe ſubdunt, vt illius auxilio,& potentia mirabilia multa facere poſsint. Hi (vt Auguſti. docet) vocantur magi, quales fuerunt illi, qui coram Pharaone (vt Exodi hiſtoria narrat) Moyſi reſtiterunt omnia illa mirabilia dæmonũ auxilio facere conantes, quæ Moyſes dei virtute faciebat. Talis etiã fuit Simon ille, qui (vt Lucas in actibus Apoſtolicis refert) exiſtimat Dei donum pecunia poſſe poſsideri. Hic enim tot, tantáque mirabilia

*Auguſti.* (margin, beside "docet Auguſtinus")

B (margin, beside "rum nomina recenſentur")

*Exod. 7* (margin, beside "Pharaone")

*Act. 8* (margin, beside "Lucas in actibus")

bilia dæmonis auxilio operatus eſt, vt à Samaritanis, vnde C originem traxerat, pro Deo habitus ſit, & Romani (vt Iuſtinus martyr in ſuo apologetico refert) publicam illi tanquam Deo ſtatuam erexerint. Vt autem de iſtis certius, & apertius definire valeamus, an hęretici ſint dicendi, an non, hoc in primis animaduertere oportet, quod nullus magus aliquid horum mirabilium operatur, ſine aliquo pacto, inter illum & dæmonem facto. Non enim gratis hæc omnia Sathanas docet, nec gratis ſuam magis impartitus eam, quam habet potentiam, ſed aliquid ab ipſo mago recipit, vt illum ad illa mirabilia perpetranda iuuare velit. Conſideranda igitur eſt ante omnia ipſius pacti qualitas, & conditio: quoniam inde magna huius rei notitia pendet. Pacta autem iſta dupliciter fieri contingit, quoniam quædam aperte, & expreſſe fiunt, alia vero non, niſi tacite & latenter. Pactum apertum, & expreſſum eſt, quod cum ipſomet dæmone emittitur, & illi in propria perſona datur, Et hoc iterum duplex. Eſt enim aliquod publice, & ſolenniter factum, eſt etiam aliud priuatim, & ſine vlla prorſus ſolennitate factum. Pactum publicum & ſolenne eſt, quod fit cum dæmone ſedente in ſolio regali, & D multitudine ſuorum ſubditorum ſtipato, in generali quadam congregatione veluti in quibuſdam commitiis generalibus, quo omnes, qui ſub dæmone militant, & illi nomina dederunt, conueniunt. Ibi enim coram omnibus illis promittunt aliqui (vt longius infra dicemus) dæmoni obedientiam, & illius mandata ſe per omnia ſeruaturos. vouent Deo, & omnibus operibus eius renunciant, aliáque innumera ſcelera ſe patraturos iurant. Qua per illos emiſſa promiſsione, dæmon illis ſtatim promittit ſe illis daturum ea, quæ ſcit illos concupiſcere. Non enim omnibus omnia promittit, ſed quo quiſque plus ſe dæmoni tradit, & plura in illius honorem ſe facturum ſpondet, eo plura etiam dæmon illi promittit, & plura condonat. Pactum priuatum & expreſſum eſt, quod cum ipſo fit dæmone promiſsionibus vltro citróque datis, nulla tamen habita ſolennitate, nulliſque etiam adhibitis teſtibus. Quæ autem dæmon promittit ſe illis daturum, pro viribus præſtare laborat, ne ſi mendax in promiſsis inueniatur, hi qui illi ſe dederant, ab eo iterum recedant, & ſic amittat, quos iam

A iam velut ſeruos habebat. Sunt tamen aliqua non pauca, quæ dæmon minime efficere valet: quia aut ſuas naturales vires excedunt, aut licet eas non excedunt, Deus tamen ſine cuius nutu nihil agere poteſt dæmon, illa agere non permittit. Si quid igitur horum dæmon illis promiſit illuſionibus quibuſdam, & præſtigiis ſic illos ſæpe fallit, vt illi putent id, quod à dæmone ſperabant, ſe aſſequutos fuiſſe. Pactum tacitum cum dæmone eſt, quod quis facit non cum dæmone, ſed cum eo, qui eſt dæmonis diſcipulus, & ſeruus promittens illi obedientiam integram & abſolutam, & renunciat Deo, & fidei Catholicæ, & reliqua omnia ſpondet, quæ ipſi dæmoni alij promittunt. Is autem cui hęc promittuntur, vice verſa promittit illis, quod propter hæc multa magna, & mirabilia aſſequentur. Hoc autem pactum quamuis non cum ipſo dæmone factum, dæmon ipſe ratum habet, & omnia in illo contenta, perinde adimplere nititur, ac ſi fuiſſent ab eo promiſſa. Quo fit, vt non ſolum illi, qui expreſſum, ſed etiam qui tacitum cum dæmone pactum fecerunt, multa inſolita, & ſtupenda, dæmone illos adiuuante faciãt, aut facere videantur. De his omni-
B bus non incongrue dici poteſt id, quod de aliis peccatoribus Dominus per Eſaiam prophetam dixit: Percuſsimus *Eſa.28*
fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. His igitur annotatis, vt ſciamus de mago aliquo, an hæreticus ille ſit, an non, duo ſunt conſideranda. Primum eſt ipſius pacti, quod cum dæmone fecit qualitas, & conditio, ſiue tacitum illud ſit, ſiue expreſſum nihil refert. Si per pactum illud promiſit ſe adoraturum dæmonem, & alios diuinos honores illi daturum, & hoc, vel aliquod aliud ſimile promiſit: quia ita faciendum eſſe credidit, merito proculdubio ille cenſendus erit hæreticus: quia dæmonem Deum eſſe credit, quum illum tanquam Deum adorat, aut adorare promiſit, & venerari. Nam verus Deus creator omnium, qui loquutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt prophetarum eius, per Eſaiam prophetam loquens *Eſa.45*
ait: Ego Dominus, & non eſt alius: extra me non eſt Deus. Et in eodem loco iterum. Ego Dominus & non eſt alter. Et rurſum: Nunquid non ego Dominus, & non eſt vltra Deus abſque me? Si nullum fecit pactum de re, fidei catholicæ repugnante, quod rariſsime contingere poteſt,

quoniam (vt diximus) nunquam ſolet dæmon gratis, & ſine aliqua certa lucri ſpe eam quam habet potentiam hominibus impartiri, & per illam hominibus ad eorũ nutum inſeruire, tunc magus ille erit examinãdus, quid de dæmonis poteſtate credat. Si certo cognoſci poteſt illum credere de dæmone, quod poſsit aliquid, quod Deo ſoli cõuenire fides catholica docet, erit ſine vlla dubitatione hæreticus cenſendus. Vt gratia exempli, ſi credit dæmonem poſſe aliquid creare, prout Manichæi, & Priſcillianiſtæ dixerunt, aut credit dæmonem poſſe mortuos ſuſcitare, quod re vera ſolius diuinæ potentiæ eſt proprium. Nam ſicut fide credimus animam humanã à ſolo Deo creari poſſe, ita etiam fide tenendum eſt ſolum Deum poſſe eandem hominis animam corpori humano vnire. Hoc enim ratione naturali certo, & euidenter ſcimus, quod nulla forma ſubſtantialis poteſt alicui materiæ velut illius forma vniri: niſi à ſolo illo agente, qui poſſet illam producere. Agens quod non poteſt formam ſubſtantialem producere, nec poteſt etiam illam materiæ vnire, quoniam ſic vniendo videretur ipſum compoſitum ex materia & forma producere. At ineptia eſt maxima dicere, quòd aliquod agẽs producat aliquod compoſitum, cuius nec materiam, nec formam producere poteſt. Deus igitur, qui ſolus animam hominis producere, & creare poteſt, etiam ſolus poteſt illam poſtquam à corpore ſuo ſeparata fuerit, iterum eidem corpori vnire. Nam alias ille, qui animam corpori vniret, hominem illum feciſſe diceretur, quod nefas eſt dicere dæmonem hoc facere poſſe: quia dicente Deo, Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, aperte nos docuit, ipſius hominis productionem tantam eſſe, vt propagatione ſeclusa, ſoli Deo conuenire poſsit. Forte quis hic mihi obiiciet Samuelem, qui (vt Regum narrat hiſtoria) per phytoniſſam ſuſcitatus eſt, & interrogatus reſponſa dedit Regi Sauli. Huic obiectioni dupliciter reſpondere poſſumus, prout Auguſtinus in epiſtola ad Simplicianum docet. Primo quidem dici poteſt iuxta illum, non fuiſſe Samuelis animam, quæ apparuit, & cum Saule loquebatur, ſed quodam phantaſma, & illuſio imaginaria diaboli machinationibus facta, quam ſcriptura ſacra in lib. 1. Reg. & in Eccleſiaſtico Samuelẽ vocat, eo loquutionis tropo, quo imagines

*Margin notes:* C; D; *Geneſ. 1*; *1. Reg. 28*; *Eccle. 46*

A gines ſuarum rerũ nominibus ſolent appellari. Nam imagines illæ Cherubin, ſuper arcam teſtamenti exiſtentes, Cherubin appellantur in ſacra ſcriptura, cum tamen re vera non eſſent Cherubin: ſed illorum imagines. Et Pincerna ille Pharaonis in carcere cum Ioſeph exiſtens, vitem ſe in ſomnis vidiſſe dixit, in qua erant tres propagines, cum tamen nec vitem, nec propagines vidit: ſed ſolas illarum rerum imagines. Iuxta hunc modum etiam angeli, qui olim à Deo ad homines mittebantur: dicebantur in veteri teſtamento Dij, ob hoc ſolum quia Deum à quo mittebantur, repræſentabant. Nam de Angelo illo cum quo luctatus fuerat Iacob loquens dixit: Vidi Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Non enim Deum videbat Iacob (vt omnes ſacri doctores concorditer docent) ſed Angelum à Deo miſſum, qui propterea quòd ſpeciali quodam modo Deum, à quo miſſus erat, repræſentabat Deus, aut Dominus à Iacob dictus eſt. Sic etiam potuit illa Samuelis imago, quam dæmon ob oculos Saulis poſuit, dici Samuel. Si vero ſcrupulus aliquem vrget, vt non imaginem Samuelis: ſed ipſum Samuelem Gene. 40 Geneſ. 32

B ſuſcitatum eſſe credat, propterea quod is, qui apparuit, vera Sauli prædixit, quæ à maligno ſpiritu dici non poterant, propterea quod nihil de futuris certum ille præcognoſcere poteſt, præſertim de illis, quæ non à ſolis neceſſariis cauſis eueniunt. Hunc ſcrupulum tollit Auguſtinus, in illa præfata epiſtola, ſic inquiens: Poteſt & illud videri mirum, quod dæmones agnouerunt Chriſtum, quem Iudæi non agnoſcebant. Cum enim vult Deus etiam infirmos ſpiritus aliqua vera cognoſcere temporalia duntaxat ad iſtam mortalitatem pertinentia, facile eſt nec incongruum, vt omnipotens, & iuſtus (ad eorum pœnam, quibus iſta prædicuntur, vt malum, quod imminet, antequam veniat, patiantur) occulto apparatu, videlicet myſteriorum ſuorum talibus ſpiritibus aliquid diuinationis impartiat, vt quod audiunt ab angelis prænuncient hominibus. Tantum autem audiunt, quantum omnium moderator Dominus iubet, vel ſinit. Hæc Auguſtin. Secundo dici poteſt, iuxta Auguſtini ſententiam, quod is, qui Sauli apparuit, fuit verus Samuelis ſpiritus à dæmone adductus, Deo id permittente propter aliquam rationem nobis *Auguſt.*

occultam. Nam cum Chriſtus permiſerit ſe à diabolo aſ- C
ſumi, & ſuper pinnaculum templi portari, & ſuper montem excelſum collocari, non eſt mirum, quòd animam Samuelis ab inferis portare fuerit permiſſus, præſertim cum ipſa Samuelis anima prope infinitum minoris ſit excellentiæ, quàm ipſe Chriſtus. Aut certe dato quod fuerit verus Samuelis ſpiritus is, qui Sauli apparuit, dici melius poterit, illum non aliqua arte magica, aut dæmonis poteſtate ad hoc permiſſa: ſed diuina potentia & diſpoſitione, quæ phythoniſſam, & dæmonem latebat, fuiſſe illuc adductum, vt Sauli ſententiam diuinam propter ſua demerita ſuper eum proxime venturam prænunciaret, quemadmodum ipſemet dum viueret eidem Sauli nunciauit illum eſſe ex Dei decreto à regno deiectum. Si autem aliquis eam ſententiam magis probare voluerit, quæ ait animam Samuelis fuiſſe à dæmone ex Dei permiſsione ab inferis ſuſcitatam, hoc ſumme cauere debet, ne credat, aut ſuſpicetur animam illam fuiſſe ſuo proprio corpori reſtitutam, aut alicui alteri corpori ſic infuſam, vt ex illa coniunctione corporis, cum illa anima, verus & integer fuerit homo conflatus, qualis ante mortem ſuam fuerat. Talem enim coniunctio- D
nem corporis cum anima, neque etiam Deo permittente dæmon ex ſuis viribus facere poteſt. Et certe Auguſtinus, qui admittit animam hominis potuiſſe à dæmone ex Dei permiſsione ab inferis ad ſuperos adduci, non admittit dæmonem potuiſſe illam corpori infundere. Ad ſolum enim motum localem dicit animam Samuelis potuiſſe dæmonis poteſtati ſubeſſe, vt poſſet illam de loco ad locum, illa inuita mutare. Nam ad hoc ſolum valet exemplum, quod attulit de Chriſto, quem diabolus de deſerto ad ciuitatem Hieruſalem tranſtulit, & poſuit ſupra pinnaculum templi. Hoc tamen inter illa duo intereſt, quod Chriſtus non inuitus: ſed ſe permittente, ductus eſt à dæmone. Anima vero etiam inuita poteſt à dæmone, quo illi placuerit duci, niſi dæmon ſit à Deo ad hoc faciendum impeditus. Quiſquis igitur hanc probare voluerit ſententiam, vt dicat veram animam Samuelis à dæmone ex Dei permiſsione fuiſſe coram Saule adductam, horum alterum illum dicere oportebit, aut animam illam non fuiſſe vero corpori, ſed phantaſtico, & apparenti tunc coniunctam, cui
non,

A non, vt vera illius forma vniebatur, ſed ſolum illi adſiſtebat vt motrix illius: aut ſi in vero corpore, cui vere, vt forma illius vniebatur, illam apparuiſſe dicat, talem animæ cum corpore vnionem à ſolo Deo factam eſſe ille dicere cogetur, ne hominem (quod impium eſt) à dæmone fieri poſſe dicat. Si quis vero contendit dæmonem poſſe animam hominis corpori vnire, is certe teſtimonio beati Leonis, huius nominis primi damnatur, qui in epiſtola ad Toribium Aſtorigenſem Epiſcopum diſſerens de errore Priſcilliani dicentis animas, quæ humanis corporibus inſeruntur, fuiſſe in corpore, & in cœleſti habitatione peccaſſe, atque ob hoc à ſublimibus ad inferiora dilapſas in diuerſæ qualitatis principes incidiſſe, & per aëreas, ac ſidereas poteſtates alias duriores, alias mitiores, corporibus eſſe incluſas, ſic ait. Quam impietatis fabulam ex multorum ſibi erroribus texuerunt: ſed omnes eos catholica fides à corpore ſuæ vnitatis abſcidit, conſtanter prædicans, atque veraciter quod animæ hominum priuſquam ſuis inſpirentur corporibus, non fuere, nec ab vllo incorporentur niſi ab opifice Deo, qui & ipſarum eſt creator, &

B corporum. Hæc Leo Papa, qui fide catholica tenendum eſſe docet, animas à ſolo Deo corporibus humanis infundi. *Leo papa* Cum igitur magus aliquis mortuum aliquem ſuſcitare ſe dixerit, nequaquam eſt illi credendum: quia nec dæmon ipſe, à quo iuuatur, hoc facere poteſt. Poterit quidem Deo permittente, & dæmone fauente animam ſolam alicuius defuncti ab inferis ad ſuperos adducere, & corpori alicui phantaſtico, ad imaginem, & ſimilitudinem corporis defuncti conflato illam infundere, non quidem, vt formam illi coniunctam: ſed tanquam illius motricem. Et quia hoc dæmon facere poteſt, hinc eſt, quod ipſe dæmon huiuſmodi illuſionibus, & præſtigiis magos ipſos, & alios inſipientes decipit, vt putent illum poſſe mortuos ſuſcitare. Quiſquis tamen hoc putat, impius eſt & hæreticus: quia creaturæ, hoc eſt, dæmoni tribuit id, quod ſoli Deo cõuenit. Nam vnum ex præcipuis teſtimoniis, quo (vt concors omnium ſacrorum doctorum ſentẽtia tenet) Chriſtus ſuam nobis manifeſte declarauit diuinitatem fuit mortuorum ſuſcitatio. At ſi hæc mortuorum ſuſcitatio dæmonum poteſtate fieri poſſet, non ſatis bene ſuam diuinitatem illo argumẽto no-

bis probaſſet Chriſtus. Eſt adhuc aliud conſiderandum circa dæmonis poteſtatem, mutare videlicet homines in pecora, aut volucres, aut quæcunque alia bruta animalia, de quo magum examinandum eſſe cenſeo, & diligentiſsime interrogandum, an credat illud dæmonem facere poſſe. Nam & magi ſæpiſsime hoc ſe facere dicũt, & de his multa olim facta eſſe fabuloſa narrauit gentilitas. Quæ omnia apud multos fidem obtinuerunt propter vanam & leuem Græcorum credulitatem, quæ eouſque proceſsit, vt nullum fuerit tam impudens mendacium, quod teſte, ac proinde fide apud illos caruerit. Lucianus ſcribit, ſe quum in Theſſalia noſcendæ magiæ cauſa verſaretur, mutatum in aſinum, dum auem fieri optaret. Non quidem quod hoc illi contigiſſet: ſed (vt opinor) ad artis magicæ irriſionem, & ſubſannationem, hoc confixit argumentum homo, qui neminem, nec Deos ipſos non ſubſannauit. Idem argumentum poſtea Apuleius ſuſcipiens ſcripſit librum de aſino aureo, vt ſuam oſteutaret eloquentiam, quanquam multorum opinione id, quod optauit, non eſt aſſequutus. Circen famoſiſsimam magam ſocios Vlyſsis mutaſſe in beſtias finxit potius, quã narrauit Homerus. Diomedis ſocios poſt troianum excidium in volucres fuiſſe conuerſos refert Ouid. lib. xiiij. Metam. Et beatus Auguſtin. lib. xviij. de ciuitate Dei, cap. xviij. refert ſe, cum in Italia eſſet, ſimilia quædam audiuiſſe de quadam regione illarum partium, vbi ſtabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caſeo dare ſolere dicebant quibus vellet, ſeu poſſent viatoribus, vnde in iumenta illico verterentur, & neceſſaria quæque portarent: perfunctáque opera, iterum ad ſe redirent: nec tamen in eis mẽtem fieri beſtialem, ſed rationalem, humanámque ſeruari. Quæ vana, & leuis credulitas à Gentilitate, præſertim ab antiqua illa Græcia ortum habens, ad noſtra vſque tempora proceſsit, in quibus non deſunt homines, qui credant, homines in lupos, aut canes, aut cattos, magorum incantationibus, & dæmonum potentia conuerti poſſe. Si magus hæc, aut his ſimilia à dæmone fieri poſſe credat, erit proculdubio hereticus cenſendus, quia ea dæmoni tribuit, quæ omnem ſuperant naturalem creaturæ potentiam, & quæ ſoli Deo conuenire poſſunt. Nam (vt ex proxime præcedentibus conſtat) ſicut ſolus

*Lucia.* *Apule.* *Augu.*

C D

lus

A lus Deus poteſt animam humanam producere, ita etiam ille ſolus poteſt illam corpori vnire: & inde ſequitur, vt etiam ille ſolus poſsit illam de corpore in corpus transfer re. Præterea anima humana talis eſt, & tantæ nobilitatis, vt non niſi corpus humanum, & organicum informare & animare poſsit. Nam ſicut quælibet forma ſubſtantialis exigit certas aliquas diſpoſitiones in materia, vt illam fouere, & informare poſsit, veluti forma ignis requirit calorem in materia, forma arboris, aut herbæ requirit humiditatem, aut viriditatem: ita anima humana requirit in corpore figuram humanam, vt corpus illud animare, & vegetare poſsit. Non tamen puto ſic talem corporis figuram requiri, vt Deus non poſsit animam hominis ſi vellet, corpori bruto vnire, Deus tamen hoc nunquam facere decreuit, qui ab initio hominem creans, animam illius non niſi corpori organico infudit, talémque illum in corporis figura tunc fecit, qualis perpetuo poſtea faciendus erat. Et ob hanc cauſam dicimus animam hominis, ſi ad ordinem, & potentiam naturæ referatur, non poſſe: niſi corpus humanũ vegetare. Non eſt igitur credendum vl-
B la dæmonũ potentia poſſe homines in iumenta, aut aues aut alia bruta animalia mutari. Si quis vero obiiciat ea, quæ Circen illam magam olim feciſſe poëtæ referunt, & quæ hodie à multis magis fieri dicuntur, his omnibus eleganter, & ingenioſe reſpondet Auguſti. lib. xviij. de ciuitate Dei, cap. xviij. ſic inquiens: Nec ſanè dæmones naturas creant, ſi aliquid tale faciunt, de qualibus factis iſta vertitur quæſtio: ſed ſpecie tenus, quæ à Deo ſunt creata commutant, vt videantur eſſe, quod non ſunt. Non itaque ſolum animum: ſed nec corpus quidem vlla ratione crediderim dæmonum arte, vel poteſtate in membra, vel lineamenta beſtialia, veraciter poſſe conuerti: ſed phantaſticum hominis, quod etiam cogitando, ſiue ſomniando per rerum innumerabilia genera variatur, & cum corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mira celeritate formas capit, ſopitis, aut oppreſsis corporeis hominis ſenſibus, ad aliorum ſenſum, neſcio quo ineffabili modo figura corporea poſſe perduci: ita vt corpora ipſa hominum alicui iaceant, viuentia quidem, ſed multo grauius, atque vehementius, quàm ſomno ſuis ſenſibus obſeratis. Phantaſticum *Augu.*

autem illud veluti corporatum in alicuius animalis effi- C
gie appareat ſenſibus alienis, taliſque etiam ſibi homo eſſe videatur, ſicut talis ſibi videri poſsit in ſomnis, & portare onera, quæ onera ſi vera ſunt corpora, portantur à dæmonibus, vt illudatur hominibus, partim vera onerum corpora, partim iumentorum falſa cernentibus. Hactenus Auguſti. Et ad probationem huius ſuæ ſententiæ, qua dicit illa non vera eſſe, ſed dæmonum illuſiones, adducit experientiam ipſam, quæ multa vera docere ſolet. Ad ipſam autem experientiam comprobandam, duo narrat facta, in quibus id, quod dixit verum eſſe, certiſsime cognitum eſt. Quibus narratis, poſtea iterum ſententiam ſuam explicat ſic inquiens. Proinde quod homines dicuntur, mandatúmque eſt literis à Diis, vel potius dæmonibus Arcades in lupos ſolere conuerti, & quod carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſsis, ſecundum iſtum modum mihi videtur fieri potuiſſe, quem dixi: ſi tamen factum eſt. Diomedeas autem volucres, quandoquidem genus earum per ſucceſsionem propaginis durare perhibetur non mutatis hominibus factas, ſed ſubtractis credo fuiſſe ſuppoſitas, ſicut cerua pro Iphigenia Regis Agamennonis filia. Neque enim dæmonibus iudicio Dei permiſsis, huiuſmodi præſtigiæ difficiles eſſe potuerunt. D
Sed quia illa virgo poſtea viua reperta eſt, ſuppoſitam pro illa ceruam eſſe facile cognitum eſt. Socij verò Diomedis, quia nuſquam ſubito comparuerunt, & poſtea nullo loco apparuerunt, perdentibus vltoribus angelis malis, in eas aues, quæ pro illis occulte ex aliis locis, vbi eſt hoc genus auium, ad ea loca perductæ ſunt, ac repente ſuppoſitæ, creduntur eſſe conuerſi. Hucuſque Auguſtinus, qui rem totam luculenter, & ingenioſe (vt ſolet) explicuit. Iuxta hunc modum, quem Auguſtinus docet, ſunt intelligenda multa alia, quæ magos facere poſſe, vana, & leuis gentilitas credidit. Nam (vt cætera ridicula pertranſeam) fuit gentilitati perſuaſum, magicis incantamentis detrahi cœlo lunam, aut ſolem obſcurari.
*Ouid.* Ideo Ouidius de Medea loquens, dixit: Illa reluctantem curſu deducere lunam Nititur, & tenebras addere ſolis
*Vergil.* equis. Et Vergilius in Pharmacentria. Carmina vel cœlo poſſunt deducere lunam. Adiuuari putabant lunam ſic laborantem ſonitibus permagnis, ne voces incantantium eo
poſſent

A poſſent peruenire, vt ab ea exaudirentur, idcirco tympana & cymbala pulſabantur. Nam hæc omnia plurimum prodeſſe putabant. Vnde Propertius ait: Cantus & è curru lunam deducere tentant. Et facerent, ſi non æra repulſa ſonent. Et Iuuenalis de fœmina loquaciſsima loquens, Satyra ſexta dixit. Vna laboranti poterit ſuccurrere lunæ. Hæc omnia virtute dæmonum fieri nequeunt, qui naturæ ordinem à Deo inſtitutum permutare non poſſunt. Sed (vt Auguſtinus de aliis rebus dixit) diabolica illuſione ſimilitudines, & phantaſmata illarum rerum dæmon ob oculos hominum ſic ſubtiliter, & artificioſe ponebat, vt homines crederent ſe non ſimilitudines, & phantaſmata: ſed veras res vidiſſe. Ad cuius ſententiæ confirmationem præter exempla, quæ ille adduxit, alia multa poſſunt afferri, è quibus vnum ſolum referam, quod narratur in vitis patrum. Iuuenis quidam iuuenculam ardenter amabat, eámque ad actus venereos, vt ſibi conſentiret quotidie ſolicitabat. Quam, quia nunquam conſentire voluit, quidam Iudæus magus ad iuuenis petitionem, in equam conuertit, vt ſibi, & aliis aſpicientibus videatur. Ob hanc cauſam illa ad beatum Macharium ducta eſt, qui

*Properti.*

*Iuuenal.*

B illam aſpiciens dixit, ſibi mulierem, & non equam videri. Non enim potuit dęmon ſancti viri ſenſus illudere, quemadmodum aliorum ſenſus illuſerat. Hic igitur Deum pro illa orans, ſuis precibus à tali illuſione eam liberauit. Denique hæc ſententia confirmatur authoritate concilij Anquirenſis, quod de hac re apertiſsimam dedit definitionem, ſic inquiens. Quiſquis credit poſſe fieri aliquam creaturam aut in melius aut in deterius immutari, aut tranſformari in aliam ſpeciem, vel in aliam ſimilitudinem, niſi ab ipſo creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta ſunt, proculdubio infidelis eſt, & pagano deterior. Hęc concilium Anquirenſe, vt citantur à Gratiano in cap. epiſcopi, xxix. q. v. Nam huius concilij decreta non reperiuntur inter illa, quæ duobus voluminibus magnis concluſa, anno ab hinc octauo impreſſa ſunt Coloniæ. Sunt enim illic decreta concilij Ancyrani, & ſuſpicatus Gratianus literam mendoſam (prout aliàs ſæpe in illo Gratiani volumine contingit) ita vt pro Ancyrano poſitum eſſet Anquirenſe, omnia concilij Ancyrani decreta perlegi, ſperans

prælatum decretum illic inuenire: ſed nihil tale in conci- C
lio Ancyrano reperi. Collector tamen illorum concilio-rum, poſt Ancyrani concilij decreta hoc addidit, dicens ſe in quodam codice manu ſcripto illud inueniſſe.

## *De maleficiis, an ſint hæretici dicendi, & velut tales puniendi.* CAP. XV.

INter multos, quos ſub ſuo imperio dæmon continet homines, qui illum inuocant, & pactum cum illo feriunt, vt illius adiutorio ea, quæ optant efficere valeant, quidam recenſentur, qui ab operibus ſuis malefici appellantur, propterea quod tam malignantis, & peſtiferi ſunt ingenij, vt nulli bene: ſed dæmonem ipſum imitantes, male multis facere optent, & ob hoc ſolum dæmonis imperio ſe ſubdunt, vt ab illo doceantur, quo pacto aliis obeſſe poſsint. Nam licet magi, & incantatores, de quibus in præcedenti capit. diſſeruimus, poſsint etiam hæc maleficia dæmonis auxilio operari, non tamen ob hanc maleficiorum peritiam magi: ſed malefici vocantur proprio vocabulo, prout ex ipſa vocis etymologia facile conſtare poteſt. Nam in l. nemo. C. de maleficis, & ma- D
thematicis, dicitur huiuſmodi homines ob facinorum magnitudinem maleficos à vulgo appellari. Huiuſmodi autem maleficorum multa ſunt genera, quæ non ſecundum varietatem mediorum, & inſtrumentorum, quibus malefici in ſua arte vtuntur: ſed iuxta diuerſitatem malorum, quæ in aliis efficiunt, diſtinguuntur. Eſt enim aliquod maleficium, quod dicitur amatorium, eſt etiam aliud quod dicitur veneficum, & hoc etiam multiplex iuxta multiplicitatem nocumentorum, quæ per illa hominibus inferuntur. Maleficium amatorium eſt, quod fit ad flectendos animos virorum, aut mulierum ad libidinoſum, & turpem amorem. Et qui hoc exercent, quocunque modo id faciant, grauiter peccant: quoniam (vt aperte conſtat) ad rem malam, & expreſſe à Deo prohibitam, ſolicitant. Rem autem malam, quæ ſine peccato exerceri poteſt, nullus ſine peccato conſulere alicui poteſt, neque ad illam ſolicitare. Nam (vt ait Paulus) non ſolum, quia talia agunt ſed qui agentibus conſentiunt, digni ſunt
Roma. 1 morte. Maleficium veneficum eſt, quod fit ad nocumen-
tum

A tum aliquod alicui inferendum. Solent enim multifariam huiuſmodi homines nocere. Aliquando enim illis in propriis illorum perſonis nocent: aliquando in poſſeſsionibus eorum, aut in rebus illis coniunctis. Nam hi malefici ſæpe dæmonis operatione ſecreta homines cito interimunt, ſine aliqua propinatione veneni. Aliquando vero non tam celeriter eos è vita tollunt: ſed mortem in longum temporis ſpatium producunt, vt poſt longas luctuoſaſque querelas, & miſerabiles fletus, corpus perſonæ, quæ eſt maleficio infecta, paulatim conteratur, & debilitetur quouſque tandem pereat. Propter hæc & alia nocumenta, quæ corporibus inferre ſolent humanis, in l. finali. C. de maleficiis & mathema. vocantur hoſtes communis ſalutis. Hi oues, & boues, & reliqua bruta animalia, quæ forte pinguiſsima erant, breuiſsimo temporis ſpatio, macilenta aliquando efficiunt, aliquando prorſus interficiunt. Hi homines matrimonio coniunctos ſic ſæpe ligant, vt ad opus generationis minime commiſceri poſsint. Hi ſunt, qui (vt dicitur in l. multi. C. de malefi. & mathe.) elementa turbant, aërem immutant, ventos, & tempeſtates ſuſcitant,
B grandines, & lapides terrificos, qui frumenta, & fruges omnes deuaſtent, ex alto deſcendere faciunt Vt autem hæc omnia facere poſſunt, variis vtūtur hi homines inſtrumentis, & mediis. Aliquando manifeſta venena, in cibo, aut poculo, aut veſte, aut alia re, quæ perſonam illam contingat, propinant. Aliquando nihil tale illi præbent: ſed imagines quaſdam, certis temporibus obſeruatis, & determinatis carminibus, & ritibus quibuſdam, & ſignis conficiunt, quas in nomine Beelzebub Principe dæmoniorum baptizant, adhibitis & expreſsis quibuſdam aliis verbis, quæ vel referre non licet, nec ſi liceret, ſine magno horrore, & tremore animi id facere poſſem. His ſic peractis prædictas imagines ad ignem applicant, & ibi petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in perſona illa, cuius imaginem confecerunt, euenire optant. Quandoque etiam acubus, aut aliis acutis ferris perforant illius imaginis caput, aut pectus, aut ventrem, aut femora, aut aliam corporis partem in qua cupiunt malum aliquod oriri in perſona, cui nocere cupiunt. Quibus omnibus perfectis, ſæpe contingit, vt perſona illa cui nocere maleficus procurauit, grauiter

ter torqueatur,& doleat in capite, aut ſtomacho, aut ventre, aut repentinam quandam toleret infirmitatem, quam nullus medicorum cognoſcere valet. Aliquando ſolis verbis ex ore ſuo prolatis nocent, de quibus Lucanus dixit. Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni, Incantata perit. Quæ omnia dæmonum operatione fieri, duplici poteſt ratione probari. Prima ſumitur ex eo, quod in his omnibus neceſſe eſt ſcribi quaſdam figuras, quę naturaliter intelligi non poſſunt, & quædam dæmonum nomina prorſus ignota, & penitus horrenda, quamuis aliis ſanctis nominibus miſta, illic ſcribuntur, quæ non niſi ad pactum cum dæmone initum implendum, poſita eſſe credendum eſt. Secunda ratio per hoc euidentiſsime conuincit, quòd ille imaginum compoſitiones, & tactus, aut illi characteres, aut verba prolata, non poſſunt ex ſua natura mortem, aut morbos aliquos, aut nocumentum aliquod in corporibus humanis efficere. Quoniam ſi hæc operandi vis eſſet huiuſmodi rebus conceſſa, omni tempore, & omni loco, & omni ſubiecto eiuſdem qualitatis, & diſpoſitionis illa operaretur, quiſquis ſimiles imagines, aut characteres efficeret, aut ſimilia verba proferret. Cõſtat autem quod ſi alius nullum cum dæmone pactum habens tales characteres faciat, aut talia verba proferat, nihil efficiet. Ex quo euidentiſsime colligitur, tales morbos, aut alia quæuis nocumenta, nullo pacto virtute imaginum, aut verborum fieri. Et inde cõuincitur, vt hæc ab ipſis dæmonibus, cum quibus malefici pactum ſiue publicum, ſiue priuatum inierunt, fiant. Nam ipſi dæmones, qui acutiſsimi ſunt, lapidum, atque herbarum, cæterarũmq; rerum naturas, & proprietates optime norunt, melius quàm omnes medici, & phyſici, qui in orbe fuerunt. Dæmon enim peccans (vt beatus Dionyſius libro de diuinis nominibus cap. iiij. docet) ſubſtantiam, & proprietatem ſuæ naturæ angelicæ non amiſit: ſed omnia naturalia integra, & ſplendidiſsima retinuit. Hic igitur cum perſpicaciſsimũ habeat intellectum, facillime noſcit ea, quæ mortem, aut morbos, aut cruciatus, aut alia quæuis nocumenta homini inferre poſſunt. Scit miſcere ſimplicia ex quibus venena cõfici poſſunt, quæ tale valeant homini nocumentum inferre, quale optatur. Cum igitur dæmon magnam huiuſmodi rerum peritiam, habeat

Marginalia: *Lucan.* (beside line 4); C (top right); D (beside "Cõſtat autem")

A habeat,quando ta les imagines (vt diximus) acubus punguntur,aut characteres fiunt, aut verba proferuntur, Deo parmittente,ille venena,quæ homini cuius imago perforatur,nocere poſsint,ſecreto & inuiſibiliter adhibet, & ſic naturali poteſtate,& virtute venenorum dæmon facit ea, quæ maleficus efficere optat. Quæ venena, quia maleficus ſæpe ignorat,nec illa adhibere videt, putat ea omnia, quæ fiunt,virtute talium imaginum,aut characterum, aut verborum fieri,quæ tamen neque ab imaginibus,neque à figuris,aut verbis vllis,neque à dæmone ipſo:ſed ab aliis agentibus,ad hoc virtutem naturalem habentibus fiũt, quæ per dæmones ipſos,qui illorum agentium virtutem agnoſcũt, latenter applicantur,& admouentur,vt in ipſis corporibus humanis, ea, quæ maleficus cupit, efficiant. Et contingit ſæpe,vt qui hæc maleficia operantur, remedia his malis, quæ intulerunt adhibere neſciant: quia non amplius dæmon eorum magiſter eos docuit,vel(vt rectius loquar)non amplius dæmon illis promiſit.Sunt tamen alij,qui optime vtrunque nouerunt, videlicet nocere, & nocumento à ſe, vel ab aliis illato remedium adhibere.De qua re lectorem

B admonere decreui,vt intelligat huiuſmodi maleficos homines,non ſolum grauiter peccare,cum nocent: ſed etiam quando nocumento à ſe,aut alio illato, remedium per huiuſmodi diabolicam artem præſtant,vt maleficium operatum obeſſe nõ valeat.Nam licet ſic operãtes proximo læſo proſint,tamen (vt ait Paulus)non ſunt facienda mala,vt inde veniant bona.Mala eſt autem dæmonum inuocatio, *Rom.3* malum eſt etiam & peſsimum, cum dæmone pactum aliquod ſiue expreſſum,ſiue tacitum facere: malum igitur,& peſsimum eſt maleficium iam adhibitum ſoluere ſi nõ aliter quàm per dæmonis inuocationem,& illius auxiliũ ſoluendum eſt.Id enim quod ex ſe malum eſt, nulla adhibita bona intentione,nec quacunque alia bona circũſtantia adiuncta poterit bonum eſſe.Quo fit,vt licet bonum ſit proximorum incommodis obuiare,non tamen bonum ſit maleficia facere,ad proximorum nocumenta tollenda. Iuſte, quod iuſtum eſt(inquit Dominus) exequeris. Si tamen maleficium adhibitum tale eſſe dignoſcitur,vt naturali aliqua *Deut. 16* virtute,ſine vlla dæmonis inuocatione, & ſine vllo pacto cum illo inito,impediri poſsit illius operatio, tũc bonum,

&

& meritorium erit illud maleficium diſſoluere,tãtum abeſt,vt peccatum dici queat. Poteſt etiam per orationes ſanctorum virorum tolli maleficium ne ſuum cõſequatur effectum. Similiter etiam poteſt licite maleficium impediri, ſi imago illa,cui eſt acus infixa, aut aliud ſimile inſtrumentum per quod faciendum eſt maleficium, inueniretur & confringeretur. Tunc enim dæmon non amplius illum fatigaret,quia ex pacto quod cum malefico fecit, nõ aſsiſtit: niſi quandiu ſignum aliquod ab eo datum permanet. Sed quæſtio non parui momenti eſt,an liceat ab eo qui maleficia exercet, & paratus eſt quotidie illa exercere, petere, vt maleficium alicui adhibitum diſſoluat, aut impediat, ne operationem ſuam exercere valeat, præſertim ſi credit illum non niſi dæmonis auxilio, & operatione maleficiorũ illud poſſe diſſoluere. Angelus de Clauaſio in ſua ſumma,in titulo: Superſtitio. §.xiij.citat Petri Aureoli de hac re ſententiam, & probat illam, qui quarto ſententiarum. diſtinct.xxxiiij.quæſt.ij.dicit licite hoc poſſe peti à quocunque malefico,quem ſcitur eſſe paratum ad huiuſmodi maleficia exercenda. Hanc autem ſuam ſententiam per hoc perſuadere nititur,quod cuicunque licet malo alterius vti ad commodum ſuum. Pro qua re affert teſtimonium Auguſtini dicentis,licitum mihi eſſe vti ad commodũ meum iuramento hominis infidelis, quamuis ſciam illum iuraturum per Deos ſuos falſos, quos colit. Poſſet etiam pro eadem re afferri ſimile de illo, qui mutuum petit ab eo, quem ſcit non niſi ad vſuram daturum. Hæc autem petitio omnium doctorum conſenſu licita eſt. Ex quo ſequi videtur vt etiam liceat cuicunque petere ab eo,qui paratus eſt maleficium facere,vt maleficium inceptum impediat. Sed his omnibus non obſtantibus,ego oppoſitam teneo ſententiam,& dico Petrum Aureolum, & Angelum de Clauaſio qui illum ſequutus eſt,fuiſſe in hac parte deceptos,eo quod non bene rem conſiderarunt, ac proinde non viderunt, quam lata ſit differentia inter propoſitum negotium,& alia exempla, quæ loco ſimilitudinis adducta ſunt. Nam quod ille, qui petit à malefico, vt maleficium maleficio diſſoluat, peccet, vel ex hoc euidentiſsime conuincitur, quòd ipſemet maleficus (vt paulo ante diximus) grauiter peccat cum diabolica arte inceptum maleficium tollit,

A lit,ne ad operationem perueniat. Fieri igitur non poteſt, vt ille,qui à malefico petit, vt arte diabolica maleficium inceptum diſſoluat, non peccet. Quiſquis enim petit ab alio, vt faciat id, quod ſine peccato facere non poteſt, peccat: quia ſic petens conſentit iniquitati alterius inducendo illum ad peccatum. Certum eſt autem, quòd ſicut par pœna, ita etiam par reatus conſtrinxit agentem, & conſentientem. Nec petens excuſari poteſt à peccato hac ratione,quod maleficus ille, à quo petit paratus erat ad cuiuſcunque petitionem maleficium operari.Nam & ſi ille paratus eſſet, non tamen hoc particulari maleficium fuiſſet operatus, niſi ille petiiſſet. Ex quo euidenter conuincitur, illius petitionem cauſam fuiſſe proximam, quod maleficus ille particulare illud maleficium fuerit operatus. Cauſam enim dicimus illam, qua poſita ponitur effectus, & qua remota remouetur. Si petens non fuiſſet maleficus, non fuiſſet illud particulare maleficium operatus, & illo petente fecit: ergo ille petens fuit cauſa, quod alius maleficium perpetraret, & inde conuincitur illum peccare: quia alium ad peccatum in-

B duxit, & proximam peccati cauſam dedit. Et hoc confirmari poteſt per id,quod habetur in cap.Nec mirum. xxvj. quæſtione v.vbi poſtquam de Necromanticis, & Hydromanticis dictum eſt, hæc adduntur verba. Ad hæc omnia ſupradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars non commendat medicorum, ſeu in præcantationibus, ſeu in characteribus ſuſpendendis, atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum eſt, ex quadam peſtifera ſocietate hominum, & angelorum malorum exorta. Vnde hæc cuncta vitanda ſunt Chriſtiano, & omni penitus execratione repudianda, atque damnanda. Hæc ibi in illo capite,quod inſcribitur nomine Auguſtini, & re vera non eſt Auguſtini. Exempla autem de infideli parato iurare per Deos ſuos, & vſurario parato dare ad vſuram quæ loco ſimilitudinis ad oppoſitæ ſententiæ probationem adducta ſunt, nihil penitus efficiunt. Quoniam illa omnia ad hoc negotium de quo nunc diſputamus, relata magnam habẽt diſsimilitudinem. Nam in illis exemplis adductis, res, quæ petuntur, non ſunt ex ſe malæ: quia poſſunt bene fieri,ab his, qui illa factura ſunt, ſi velint.

ſint, Quòd autem male fiant, non eſt ex malitia ipſius rei: C
ſed ex malitia ipſius operantis, qui rem, quam poterat bene, noluit niſi male facere. Ille enim qui petit iuramentum ab infideli non petit, vt per falſos deos iuret, alioqui ſic petens peccaret: quia peteret id, quod eſt apertum peccatum: ſed ſolummodo petit, vt iuret: etſi daretur optio petenti, eligeret illum iurare per verum Deum trinum & vnum. Si autem infidelis pér falſos Deos iurat, culpa eſt ipſius iurantis, non autem iuramentum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille ſi vellet, bene facere potuiſſet. Similiter is, qui petit ab vſurario, non petit, vt det ad vſuram: quia ſic petens peccaret, cum peteret ab illo id, quod ſine peccato fieri non poſſet: ſed petit duntaxat, vt mutuum ſibi detur, quod non ſolum ſine peccato: ſed etiam cum merito fieri poteſt. Si vſurarius non vult dare mutuum ſine vſura, culpa eſt ipſius vſurarij, non autem petentis: quia petit id ab illo, quod ille, ſi vellet ſine peccato, & cum merito facere poſſet. In his igitur omnibus exemplis, & aliis ſimilibus ille qui petit, non inducit alium ad peccatum: quia petit id, quod ſine peccato fieri poteſt: ſed vtitur ad commodum ſuum iniquitate alterius, qui non D
vult, niſi male, & iniuſte facere id quod ſi vellet, poterat facere bene. Longe aliter ſe habet is, qui petit à malefico, vt maleficium diabolica arte diſſoluat, ne nocere valeat. Is enim id à malefico petit, quod ille ſine peccato facere nequit. Nam (vt paulo ante diximus) nõ ſolum peccat, qui maleficium operatur, vt noceat: ſed etiã qui arte diabolica maleficium tollit, ne noceat. Quia artem diabolicã exercere quacunque bona intentione id fiat grauiſſimum eſt peccatum. Is igitur, qui à malefico petit, vt maleficium diabolica arte diſſoluat, non ſolum vtitur ad commodum ſuũ iniquitate malefici: ſed etiã inducit illum ad peccatum, & per conſequens peccat: quia petit ab illo, quod ille etiam ſi vellet, nõ poſſet facere ſine peccato. Si autem maleficium tale eſſet, vt ſine peccato poſſet à malefico diſſolui, vt puta, quia ſcit vbi ſit laqueus, aut imago, aut ligaturæ aliquæ, aut characteres cum quibus eſt iam inceptum maleficium, tunc ſicut ipſe poteſt ſine peccato diſſoluere maleficium confringendo illa omnia; ita quilibet alius poteſt ſine peccato petere ab ipſo malefico, vt illo modo diſſoluat

A maleficium. His omnibus prænotatis, ſupereſt vt inquiramus an huiuſmodi malefici ſint hæretici cenſendi, & velut tales puniendi. De qua re, vt certa poſsit dari ſententia, tria ſunt prius ab his hominibus inquirenda. Primum eſt an aliquod pactum, ſiue expreſſum, ſiue tacitum, cum dæmone fecerint per quod promiſerint ſe aliquid, quod fidei Catholicæ deroget facturos. Nunquam enim aut rariſsime (vt præcedenti cap. diximus) dæmon ſuum adiutorium hominibus ſine aliqua ſpe lucri impendit. Si in pacto inter illos, & dæmonem inito interuenit aliqua promiſsio de rebus fidei repugnantibus, vt puta de adoratione, & reuerentia ipſi dæmoni præſtanda, aut de eadem reuerentia Chriſto ſaluatori noſtro deneganda, aut de confractione, & conculcatione imaginis Chriſti, aut crucis, in qua moriens ille ſalutem noſtram operatus eſt, quæ dæmon ſumme expetere ſolet ab his, quibus ſe exorabilem exhibet: non eſt dubium, quin tunc tales malefici ſint hæretici cenſendi, & velut tales puniendi. Quoniam nihil horum, quæ diximus, poteſt libere, & ex animo ſine manifeſta hæreſi exerceri. Nam licet ſint multa, quæ voluntas contra iudicium rationis
B operatur: quia ad illam voluntas eſt ex ſe prona, & illa ex ſe habent voluptatem quandam, per quam poſſunt voluntatem ipſam ad ſui amorem allicere: ſunt tamen alia, quæ (vt primo huius operis capite diximus) nunquam voluntas appetit: niſi quia intellectus iudicat eſſe bona: quia nihil habent illa in ſe, per quæ poſsint allicere voluntatem. Et inde ſequitur, vt ſi volũtas aliquod illorum appetat, non niſi ab intellectu iudicante illud eſſe bonum, moueatur ad illud appetendum. In his ergo omnibus operatio exterior aperte indicat errorem intellectus. Ex quibus omnibus euidenter concluditur maleficos omnes, qui aliquid eorum quæ nunc proxime diximus, ex pacto efficiunt, eſſe hæreticos cenſendos & velut tales puniendos. Secundum, de quo examinare oportet maleficos, eſt maleficim ipſum, quod exercent, de qua re varia eſt facienda inquiſitio, ſicut varia diximus eſſe maleficia. Nam illorum alterum diximus appellari amatorium, alterum veneficum. Ab illis, qui amatoria veneficia exercent, diligenter inquirendum eſt, an ete dant maleficia, aut dæmonem poſſe cogere alicuius viri, aut fœminæ voluntatem ad amorem aliquem libidinoſum,

aut quolibet inhoneſtum habendum. Et quòd illi hoc fieri C
poſſe credant, violenta eſt ſuſpicio: quoniam niſi malefico-
rum arte, aut dęmonis poteſtate id fieri poſſe exiſtimarent,
nunquam talia maleficia pro re illa efficienda exercerent.
Si illos ita credere compertum fuerit, & de hoc errore ad-
moniti ab illo diſcedere noluerint: ſed in illo pertinaces
fuerint, merito cenſebuntur hæretici, & velut tales punien-
tur, quoniam apertam hæreſim pertinaciter tuentur. Nam
credere hominis voluntatem poſſe à dæmone cogi ad ali-
quid amandum: hæreſis eſt apertiſsima: quoniam illa co-
actio repugnat libertati, quam Deus noſtræ indidit volun-
*Eccl.15.* tati. Deus enim (vt ait Sapiens) ab initio conſtituit homi-
nem, & reliquit illum in manu conſilij ſui. Adiecit manda-
ta, & præcepta ſua: ſi volueris mandata conſeruare, conſer-
uabunt te, & imperpetuum fidem placitam ſeruare. Appo-
ſuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris porrige ma-
num tuam. Ex quibus Eccleſiaſtici verbis apertiſsime con-
ſtat liberam factam eſſe à Deo hominis voluntatem, & in-
de ſequitur illam à dæmone cogi non poſſe: quoniam alio-
qui libera non eſſet. Si à dæmone cogi poſſet homo ad ali- D
quid amandum, tunc iam non eſſet homo in manu ſui con-
ſilij (vt dixit Eccleſiaſticus) conſtitutus: ſed in manu conſi-
lij dæmonis. Qui ergo pertinaciter aſſeruerit hominis vo-
luntatem poſſe quibuſcunque maleficiis, aut quacunq; dæ-
monis poteſtate ad aliquid amandum cogi, eſt hæreticus
cenſendus, & velut talis puniendus. Poſſunt quidem dæmo-
nes voluntatem perſuaſionibus allicere ad amandum, repræ-
ſentando aliquam, quamuis falſam, apparentem tamen bo-
ni rationem in amore illo. Poſſunt etiam carnis appetitum
*Iob.41* qui liber non eſt, excitare, vt appetat illud, & ardenter illud
perquirat, etiam ſi aliàs ad illud frigeret. Nam (vt eſt apud
Iob) halitus eius prunas ardere facit. Appetitus autem car-
nis, poſtquam fuerit vehementer accenſus, voluntatem
ipſam etiam vehementer ſolicitabit, & illam validiſsime
impellet, vt in ſuam trahat ſententiam. Et ex hac tam vehe-
menti tentatione euertit, vt homines idiotæ dicant ſe cogi
ad amorem inuitos teneri, velle ſe diſcedere, & non poſſe.
Sed re vera falluntur: quia ſi vellent reſiſtere, poſſent facile
id efficere cum Dei adiutorio, qui omnem ad ſe confugien-
*1.Cor. 10* tem paratus eſt adiuuare. Fidelis eſt Deus, inquit Paulus,
qui

A qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis. Deinde examinandi ſunt, qui hæc maleficia exercent, an in illorum exercitio aliquid miſceant, quod merito poſsit vehementem hæreſis præſtare ſuſpicionem. Quoniam ſi hæc non adſint, inquiſitores hæreticorum, niſi illis ſit ſpecialiter hæc prouincia delegata, non poterunt iure quidquam circa illas diſponere: quoniam hoc eſt illis ſpecialiter interdictum, in cap. Accuſatus. §. ſanè. de hæreticis. lib. 6. Si vero talia in ſuis maleficiis miſcent, vt de illis poſsit non leuis ſuſpicio hæreſis ſumi, merito de illis maleficiis inquiſitor maleficos ipſos diligenter, & curioſe examinare poteſt, & debet. Nam quum Papa in illo cap. Accuſatus. §. ſanè. inhibet inquiſitoribus, ne de diuinationibus, aut ſortilegiis inquirant, ſtatim excipit ea ſortilegia, quæ hæreſim ſapiunt. Quo loco ſortilegij nomen capiendum eſt iuxta latam illius ſignificationem, vt comprehendit omnia maleficiorum genera. Nam iuxta propriam illius vocis ſignificationem ſolum ad diuinationes pertinet, vt patet per Iſidorum in cap. ſortilegi. xxvj. quæſt. j. Sed quia in dicto cap. Accuſatus. § ſane. poſtquam Papa expreſsit diuinationes,

B ſtatim addidit ſortilegia, conſtat illum nomine ſortilegiorum non ſolum diuinationes: ſed etiam maleficia intellexiſſe: quorum aliqua dicit eſſe, quæ hæreſim ſapiunt. Videndum eſt igitur, & diligenter inquirendum, quæ ſunt illa maleficia, quæ hæreſim ſapiunt. Paulus Grilland. in tractatu de hæreticis lib. ij. quæſt. x. pro huius rei cognitione quaſdam aſsignat regulas, quas ex Oldrado in conſil. ccx. ſe accepiſſe refert. Primum quidem dicit, quod ſi ſortilegia, aut maleficia taliter fiunt, vt in illis adſit inuocatio dæmonis per modum adorationis tunc aperte ſapiunt hæreſim. Deinde addit, quod licet non fiat per modum adorationis, ſi tamen per illa maleficia petatur, aut expectetur à dæmone, quod ſoli Deo facere conuenit, vt puta mortuos ſuſcitare, ſecreta cordium reuelare, futura, quæ ex cauſis naturalibus non pendent, prædicere, tunc talis petitio ſapit hæreſim. Tertio dicit, quòd ſi eſt inuocatio dæmonis non per modum orationis, & petitur à dæmone id ſolum, quod virtute naturali ille efficere valet, quamuis alia quælibet in maleficiorum exercitio adhibeantur, dicit illa non ſapere hæreſim. Dicit itaque

quod celebrare miſſam de defunctis pro aliquo viuo, vt cito moriatur, vel hoſtiam conſecratam mulieri cum characteribus ſcriptam turpibus dare, ad amorem prouocandum libidinoſum, non ſapit hæreſim. Idem dicit de reliquiis ſanctorum, de ſacramentalibus, vt ſunt calix, altare portabile, oleum ſanctum, aqua benedicta, aqua fontis baptiſmalis, quæ omnia licet miſceantur in maleficiis, dicit non ſapere hæreſim. Et hanc ſuam ſententiam nititur probare per hoc, quod alia iſtis imponitur à iure pœna, quam hæreticis. Et pro hoc adducit cap. Quicunque, xxvj. quæſt. 5. & ca. De homine. de celebr. Miſſ. Addit inſuper aliud, in quo non poſſum non mirari, tantam fuiſſe illius ignorantiam. Dicit enim quod ſi aliquis crucem, aut imaginem Deiparæ virginis Mariæ, aut alterius ſancti, irreuerenter proieciſſet in terra, & pedibus conculcaret, non ſaperet hæreſim. Pro qua re adducit cap. Si canonici. §. fi. de offic. iudic. ordin. lib. vj. Ex his omnibus Pauli Grillandi dictis, non inuenio, quod probare, aut tolerare poſſim: niſi illa duo prima, quorum alterum eſt de adoratione dæmonis, & alterum de petitione, qua à dæmone petitur id, quod ſolus Deus præſtare poteſt. Quæ duo dicit ſapere hæreſim. Et hoc ipſum nos etiam docemus. Reliqua vero omnia quæ in tertio dicto continentur, ſunt manifeſte falſa, & acerba reprehenſione digna. Vt autem hoc apertius efficiamus, id primo annotandum eſt, quod ſortilegium, aut maleficium aliquod ſapere hæreſim, idem eſt ac illud præbere vehementem hæreſis ſuſpicionem. Nam alias non videtur quomodo ſortilegium, aut maleficium, quod in exteriore operatione conſiſtit, poſſit ſapere hæreſim: cum hæreſis (vt in primo huius operis capite diximus) non in operatione exteriore; ſed in errore intellectus conſiſtat. Res autem ſacras præſertim ſacramentum, aut ſacramentalia ad maleficia exercenda adhibere, apertam & violentam præbet hæreſis ſuſpicionem. Quoniam nullus illa ad maleficia exercenda adhiberet: niſi crederet illa ad ſimilia opera exercenda, aliquam habere poteſtatem. Talis autem credulitas aperta eſt hæreſis, Quia Deus, qui ſacramentis non naturalem, ſed aduentitiam virtutem dedit, non ad deſtructionem, & perditionem corporum & animarum: ſed ad ſalutem animarum illam dedit. Dæmon tamen

videns

A videns ſe minus potentem ad maleficium amatorium exercendum, cum (vt diximus) non poſsit aliquem ad amandum inuitum cogere, ideo res quaslibet ſacratiores miſcere in huiuſmodi maleficiis procurat, quas raro in aliis maleficiis veneficis adhibet. Quia maleficia venefica poteſt dæmon ſi à Deo permittatur in homine inuito exercere. Sub hac igitur ſpecie dæmon multos fallit perſuadendo illis quod iſtorum ſacramentorum abuſus, mirabiles effectus quoad amorem producat, quos ipſe optime ſcit ab illis ſacramentis, aut ſacramentalibus effici non poſſe. Hoc tamen ille mendacij pater hominibus perſuadere nititur, in vilipendium Chriſtianæ religionis, & vt homines grauius Deum offendant. Nec iſta à ſolis prophanis hominibus: ſed etiam ab his, qui altari ſeruiunt, fieri procurat. Legi enim de quodam ſacrilego ſacerdote, quod cum mulierem quandam impotenti, & impudico affectu adamaret, vt illam in ſui amorem traheret, medietatem ſanctiſsimæ hoſtiæ, quam in Miſſa conſecrauerat, ſumpſit dicens turpia quædam verba, & execranda, quæ hic prodere non expedit, reliquam vero partem hoſtiæ miſit ad prædictam mulierem, non in forma
B hoſtiæ: ſed contritam, & in puluerem redactam, vt poteaptam ad ſumendum in potu. Quæ autem à mulieribus hac in parte fiunt, tot ſunt, ac tam turpia, & abominabilia, vt ſatius ſit illa ſilentio præterire, quàm aliquid illorum proferre. Vt igitur rem hanc totam breui compendio concludamus, talem de illa ſtatuo certiſsimam regulam. Omne maleficium, quod exercetur per commiſtionem alicuius ſacramenti, aut rei ſacramentalis; reddit ipſum operatorem de hæreſi ſuſpectum. Quoniam niſi ille crederet talia ſacramenta, aut ſacramentalia habere virtutem ad maleficiorum operationem, non adhibuiſſet illa. Inquiſitor igitur cum talem aliquem maleficum agnouerit, capere poteſt illum non quidem propter maleficium: ſed propter ſacramentorum commiſtionem, per quam ſe ſuſpectum de hæreſi reddidit. Captum illum diligenter, & curioſe examinabit de illius credulitate. Si ille dixerit ſe non credere, quòd ſacramenta aliquam habeant ad maleficia virtutem, & poteſtatem: ſed ideo appoſuiſſe, vt dæ-

monis voluntati, qui hoc imperauit obediret, tunc inquiſitor non poterit illum quamuis grauiſsime peccantem punire: quia illi prohibitum eſt in cap. Accuſatus, §. Sanè.de hæret. libro vj. ſed illius punitio ad ſolum defertur ordinarium. Si verò maleficus dixerit, ſe ideo ſacramenta, aut ſacramentalia in ſuo maleficio miſcuiſſe: quia credit illa virtutem aliquam, & potentiam ad huiuſmodi maleficia habere, tunc merito inquiſitor iuxta prædictum cap. Accuſatus. poterit illum punire, non propter maleficium: ſed propter errorem fidei, à quo ſi legitime admonitus diſcedere noluerit, erit per omnia tanquam hæreticus ab eo tractandus. Et idem prorſus dicendum eſſe cenſeo de illo, qui crucem Domini, aut imaginem Deiparæ virginis, aut alterius cuiuſque ſancti irreuerenter proiicit in terra, & pedibus conculcat. Nam hæc ſine vehementi hæreſis ſuſpicione fieri non poſſunt, præſertim cum ſit hæreſis in ſeptima ſynodo damnata, dicens imagines non eſſe veneratione dignas: ſed prorſus contemnendas. Quod autem Paulus Grillandus citat, ex capit. Si canonici, §. fin. de offic. iud. or. lib. vj. nihil certe probat: quoniam res illa cum preſenti negotio nullam prorſus habet ſimilitudinem. Nam canonici illi, de quibus textus ille loquitur, nec pedibus imagines conculcabant, neque ob aliquam irreuerentiam aut illarum contemptum illas ad terram deiiciebant; ſed per cerimoniam quandam illud efficiebant, ad horrorem quendam, & abominationem, & odium in populo excitandum contra illum propter cuius crimen imponebatur ceſſatio à diuinis. Quæ res licet fuiſſet reprehenſione digna non debuit tamen hæreſeos nomine notari. Si tamen illi ob irreuerentiam, & contemptum imaginum eas ad terram proieciſſent, fuiſſent proculdubio hæretici cenſendi: quoniam eos, qui ita faciēdum eſſe olim docuerunt, ſeptima ſynodus (vt proxime diximus) hæreticos eſſe declarauit.

## *De lamijs, & ſtrigibus, an ſint hæretici cenſendi.*

## CAP. XVI.

PRæter illos perditiſsimos homines dæmonem colentes, de quibus ſupra duobus proximis cap. diſſerui mus, ſunt adhuc alij etiam dæmoni inſeruientes, tanto illis omnibus

A omnibus peiores; quanto horribiliora flagitia committunt, per quæ Deo maiorem inferunt iniuriam, & fidem catholicam apertius deſerunt. Sunt enim adeo mali, & impij, vt quidquid maliciæ, aut ſceleris, aut infidelitatis apud alios homines, qui dæmoni quomodolibet inſeruiunt, excogitari poteſt, id totum iſti exerceant, & perficiant. Hi apud Hiſpanos lingua eorum vulgari appellantur Bruxos. Itali autem vocant illos ſtrigoni, & ſtrighe. Latine vero dicuntur lamiæ, & ſtriges propter ſimilitudinem (vt exiſtimo) quam habent cum animalibus, quæ huiuſmodi nominibus vocantur. Sic illas ſępe vocat Apuleius in ſuo illo opere, quod inſcripſit de aſino aureo, præſertim lib. j. vbi de huiuſmodi mulieribus loquens hæc ait. At illæ colore ſpurciſsimi humoris percuſſum, quo me lamiæ illæ infecerant, aſpernantur. Et Philoſtratus in vita Apollonij Pythagorici dicit, lamias à quibuſdam laruas appellari, & lemures, eſſéq; ad amorem, & Venerem propenſas & carnes humanas præſertim formoſorum eſurienter appetere, quæ libidinis cupiditate alliciant eos, quos poſtea cupiant deuorare. Horum ſectam aperte explicare

B oportet, vt inde melius reſpondere valeamus ad id, quod de illis inueſtigamus, an videlicet tales ſint hæretici cenſendi, an non. De hac re, quia varia apud diuerſos authores leguntur, qui forte rem non plenè (vt oportebat) examinarunt, ideo illis omnibus prætermiſsis dicam, ea quæ certiſsima experientia cognita ſunt, & quæ ipſemet huius peſtiferæ ſectæ profeſſores tam viri, quàm fœminæ ſponte coram iudicibus, à quibus hoc didici, confeſsi ſunt. Quiſquis hanc diabolicam ſectam profiteri vult, adducitur primo ab eo, à quo docetur ante tribunal dæmonis, in ſolio quodam ad regis inſtar ſedentis. Dæmon enim ſe illis in figura quadam viſibili, & corporea oſtendit, vt falſam maieſtatem ſuam, & imperium ementito quodam ſigno illis perſuadeat. Coram illo itaq; adductus, is qui hanc ſectam profiteri paratur: ſtatim debet abnegare baptiſmum, & omnia Chriſtianæ fidei documenta relinquere. Deinde oportet, vt omnia eccleſiaſtica ſacramenta reiiciat. Crucem, & intemeratæ Virginis, & aliorum quorumcunque ſanctorum imagines proſternere debet, pedibúſq; proprijs conculcare. Hanc tamen conculcationem imaginum nō

eſt opus coram ipſo dæmone ſtatim efficere: ſed ſatis eſt, vt poſtea ſe facturum promittat cum primum ſeſe obtulerit occaſio. His peractis dæmoni, velut principi, aut regi ſeſe perpetuo obligatum, ac deuinctum reddit, vouens in manibus eius, & promittens, prout religioſi in manibus prælati ſuæ profeſsionis votum emittere ſolent, ſe perpetuo futurum illi fidelem, & omnibus illius mandatis pariturum. Poſt hæc tactis ſcripturis ſuper quodam libro, obſcuras quaſdam, & ignotas paginas continente, iureiurando promittit ſe nunquam ad fidem Chriſti rediturum, nec diuina præcepta ſeruaturum: ſed ſolum ea, quæ per ipſum principem, dæmonem videlicet, mandabuntur. Promittit inſuper ſe venturum quoties vocatus fuerit ad congregationes nocturnas, & ſacrificia ſe facturum, quæ horis illis nocturnis fieri viderit, preces emiſſurum, adorationis cultum ſe illi exhibiturum, omnia denique alia, quæ ab aliis ibidem fieri viderit ſe facturum. Quo voto, & iuramento per illum emiſſo ſtatim dæmon, qui in ſolio ſedens velut Regem ſe illi oſtenderat, hilarem frontem prætendens promittit illi ſic ſtanti ſe daturum, quam in ſe non habet perpetuam felicitatem, & gaudia immenſa, & quaſcunq; in hoc mundo cupit habere voluptates: & tandem poſt hanc vitam multo maiora ſe daturum promittit. Deinde vnum dæmonem conſtituit ad illius cuſtodiam, & doctrinam qui illum perpetuo comitetur, & illi per omnia ſeruiat, & omnia tribuat, quæ ille cupiet. Huic dæmoni ad cuſtodiam deſtinato inter alia hoc peculiare officium commiſſum eſt, vt quotieſcunque oportuerit ad ludos accedere nocturnos, ille hoc denunciet ſuo clientulo, & illum deferat ad locum congregationis. Hunc dæmonem, qui velut patronus ad cuſtodiam datus eſt, ipſi homines huius diabolicæ artis profeſſores vocant (vt audio) Martinetum, aut Martinellum. Hic quotieſcunque nocte aliqua facienda eſt ad ludos, & voluptates exercendas generalis eorum congregatio, ante duos dies eam congregationem faciendam eſſe ſuo clientulo annunciat, horámque, & locum illi declarat, vt cum tempus aduenerit, ſit ad veniendum paratus. Hora vero eundi iam appropinquante ſtatim dæmon ille, quem Martinetum, aut Martinellum ab illis vocari diximus, ipſum hominem voce

quadam,

A quadam, ad ſimilitudinem humanæ vocis formata vocat. Qua voce audita mox ille, qui iturus eſt, ſumit pyxidem vnctionis, & quædam ſui corporis membra vnctione ex pyxide ſumpta linit. Quo facto domum exit, & illico inuenit prope domus oſtium Martinetum illum in forma hirci expectantem, ſuper quo (vt ipſi homines referunt) equitat, qui ad ludos deferendus eſt, manibus ſuis crines hirci fortiter apprehendens, ne propter velociſsimum hirci motum, ille forte ad terram deiiciatur. Dæmon igitur ſic illum in forma hirci ſuſcipiens, celerrime illum per aëra tranſuehit, & ad locum vſque congregationis defert, vbi frequens virorum, mulierúmque multitudo coram dæmone ad inſtar Regis ſedente, concurrit. Quò poſtquam quiſque illorum peruenit, in primis dæmoni reuerentiam facit, alio tamen modo quàm nos facere ſolemus. Non enim faciem: ſed terga dæmoni vertunt, & caput non verſus pectus: ſed verſus ſcapulas flectunt, ita vt mento ad cœlum eleuato caput ad terga deflectant. Crura vero (non vt nos facere ſolemus) flectunt à tergo illa curuantes, ſed à parte anteriori illa ſurſum à terra eleuant. Qua præſtita

B reuerentia aliquando illi offerunt ſacrificia, non tamen ſemper. His omnibus conſummatis dæmon ille, qui in ſolio maieſtatis ſedet, præcipit omnibus vt tripudient, & pſallant cum gaudio & lætitia ſumentes voluptates ſuas. Et vnuſquiſque dæmon manu apprehendit mulierem ſuam, ad cuius cuſtodiam deputatus erat, & cum illa ſaltat, & choreas facit. Choreis & ſaltationibus finitis inde ad menſas veniunt, quæ lautiſsimis ferculis ornatę & præparatæ inueniuntur, vt quiſque ad libitum illis veſcatur. Conuiuiis expletis luminaria extinguntur omnia, & quiſque dæmon in forma incubi ſuam capit mulierem. Si qui vero adſunt viri hi habent dæmonem vnuſquiſq; ſuum in forma ſuccubi, hoc eſt in forma mulieris, & ſic inuicem miſcentur, & carnis libidines vſque ad ſatietatem ſuſcipiunt cum maxima (vt dicunt) voluptate. Quibus omnibus completis reuertuntur omnes ad domos ſuas equitantes in hircis, à quibus diximus eos primo ad congregationem deportatos eſſe. Et in his omnibus exercendis hoc ſummo opere ab illis omnibus cauetur, ne aut euntes, aut in congregatione ſtantes, aut ab illa redeuntes, Deus

inuocetur,aut quomodolibet nominetur,aut crucis ſignum C fiat: quoniam ſi illorum aliquod fiat, dæmones illud non ferentes ſtatim fugiunt, & omnes illæ illuſiones dæmonis artæ factæ euaneſcunt. Sunt præter hæc omnia multa alia flagitia, & ſcelera quæ iſtæ peſsimæ lamiæ committunt. Non enim ſatis illis videtur, quod propter libidines explendas ſe dæmoni tradant, & illi per omnia ſeruiant: ſed alios inſuper quotquot poſſunt ad dæmonis obſequium adducere, & à Dei ſeruitio auertere conantur, vt dæmonis imperium ſuo miniſterio augeatur. Nam præter hoc quod multos ad huiuſmodi diabolicam artem profitendam ſolicitant, pueros multos ante baptiſmum ſuſceptum interficere nituntur, ne baptiſmo ſuſcepto ad gloriam poſsint peruenire ſempiternam. Noctu domos alienas ingrediuntur, cameras quantumlibet obſeratas dæmone illis viam parante, intrant, puerorum ſanguinem ſugunt, aliquando illos ſuffocant, & multa alia circa illos mala committunt. Et ob hanc cauſam (vt exiſtimo) *Lamia.* vocatæ ſunt lamiæ, & ſtriges. Nam Lamia animal quoddam eſt nimium crudele faciem prætendens muliebrem equinos pedes habens. De huiuſmodi lamiis loquitur Hie- D *Tre. 4* remias, in Trenis dicens: Lamiæ nudauerunt mammas, *Strix.* lactauerunt catulos ſuos. Strix autem auis quædam eſt nocturna, & importuna ſic dicta à ſtridore, quem facit. De hac ſic dicit Lucan. libro vj.

Quòd trepidus bubo, quòd ſtrix nocturna queruntur.

Hæc auis pueros aggreditur nutricibus egentes, & ex illorum corpuſculis vitalem ſanguinē abſorbet. Et ab huius auis nocumēto, ſtriges appellantur mulieres iſtæ, de quibus hactenus locuti ſumus, propterea quòd puerorum ſanguinem, ſicut auis illa ſugunt. Hæc ſunt, quæ de iſta peſtifera hominū ſecta hactenus certiora eſſe intellexi, quarum partem ex lectione aliquorum authorū qui de hac re ſcripſerunt, partem ex relatione aliquorū probatorum virorum, qui iudices exiſtētes huiuſmodi homines captos diligenter examinarunt, & ferè omnia iſta ex illorum confeſsione acceperunt. Et inter cætera, quæ de iſtis peſsimis hominibus, certa experientia docēte ſciuntur, eſt, multo plures eſſe fœminas, quæ hanc diabolicam artem profitētur, quàm viros. Cuius rei duplex (mea quidem ſententia) poteſt eſſe cauſa.

Prima

A Prima eſt, nimia mulierum credulitas, ob quam ſexus iſte facilis eſt ad deceptionem. Quarum defectum dæmon optime agnoſcens, illas frequentius per fallacias, & mendacia aggreditur quàm viros. Nam Euam primam omnium matrem dæmon ſeduxit, vir autem illius Adam (vt Paulus teſtatur) non eſt ſeductus. Ob hanc cauſam ipſe Paulus non permittit mulierem docere, ne ipſa decepta alios ſua doctrina decipiat. Quem Pauli locum interpretans Theophilactus ait. Quia ſemel mulier virum edocuit, & cuncta peruertit, idcirco nequaquam hæc habeat, velim docendi de cætero poteſtatem. Eſt nanque mulier natura leuior, & facile fallitur. Aduerte autem quemadmodum non Euam dixerit deceptam eſſe: ſed mulierem: tanquam de ipſo muliebri ſexu diſſeruiſſet. Nam quēadmodum natura omnis humana perdita eſt, ſic & per Euam in omne fœmineum genus delapſa eſt leuitas: qua & præuaricatio ipſa primum Euam inuaſit. Hæc Theophilactus. Secūda cauſa eſt, earundem mulierum fragilitas, & ad libidinem pronitas. Sunt enim mulieres natura proniores ad libidinem, quàm viri. Et ob hanc præcipue cauſam (vt exiſtimo) ſexus muliebris

1. Ti. 2

Theop.

B vocatur à beato Petro fragilius vaſculum. Primus autem, & præcipuus finis, ad quem homines huius diabolicæ artis profeſſores tendunt, eſt carnis voluptas, propter quam ad libitum, & ſatietatem aſſequendam, ſe totos dæmoni dedunt, & alia omnia, quæ diximus, faciunt. Ob hanc igitur cauſam plures fœminæ, quàm viri hanc diabolicam artem profitentur: quia fœminæ vehementius carnis voluptates appetunt, & facilius huiuſmodi appetitui ſuccumbunt. Sed inter tam multa, quæ de iſtarum lamiarum ſecta diximus, aliqua ſunt, quæ quibuſdam falſa eſſe videntur, & prorſus incredibilia. Sunt enim aliqui firmiſsime tenentes, & docentes falſum eſſe, quod huiuſmodi lamiæ deferantur ad ludos illos, & voluptates illas capiendas, & quòd dæmones cum illis ad carnis voluptatem coeant: ſed omnia illa eſſe mera ſomnia, ex quibus illæ decipiuntur etiam in vigilia, putantes ſe vere vidiſſe ea, quæ in ſola imaginatione contigerunt. Et pro hoc adducunt concilium Anquirenſe, vel Ancyranum, cuius verba habentur in capit. Epiſcopi. xxvj. quæſtione quinta. Quo loco inter alia hæc dicuntur. Siquidem ipſe Sathanas, qui transfigurat ſe in angelū lucis, cum mentem

1. Pet. 3

mentem cuiuſcunque mulieris cœperit, & hanc per infide- C
litatem ſibi ſubiugauerit illico transformat ſe in diuerſa-
rum ſpecies perſonarum, atque ſimilitudines, & mentem,
quam captiuam tenet in ſomniis deludens, modo lęta, mo-
do triſtia, modo incognitas, modo cognitas perſonas oſten-
dens, per quæque deuia deducit, & cum ſolus ſpiritus hoc
patiatur, infidelis hoc non in animo: ſed in corpore eueni-
re opinatur. Quis enim ſomniis, & nocturnis viſionibus
non extra ſe ipſum educitur, & multa videt dormiendo,
quæ nunquam vigilando viderat? Hæc ibi in cap. Epiſcopi.
Afferunt etiam pro eiuſdem ſentẽtiæ confirmatione aliqua
exempla, quibus experientia certa ſe comprobaſſe dicunt,
mulieres aliquas, quæ ſe transferri ad alia loca putabant,
ipſis videntibus toto illo tempore in terra iacuiſſe ſopora-
tas, quo illæ ſe tranſlatas eſſe ad alia loca dicebant. Sed re
vera, qui lamias de loco ad locum à dæmone transferri
poſſe non credunt, non intelligunt dæmonis naturalem po-
tentiam, quam ſacræ literæ, & ſacri illarũ interpretes tam
aperte expreſſerunt. Nam corpora hæc inferiora cuiuſcunq;
conditionis exiſtant, ſubduntur imperio angelorum, ſiue
bonorum ſiue malorum, quoad motum localem, ita vt an- D
geli, ſiue boni, ſiue mali poſsint illa de loco ad locum pro
libito mouere. Nam ſi angeli (vt communior theologo-
rum, & philoſophorum tenet ſententia) mouent illos or-
bes cœleſtes, qui tam immenſæ ſunt magnitudinis: multo
facilius poterũt humana corpora, quæ multo minoris ſunt
magnitudinis de loco ad locum mouere. Præterea Ange-
lus tulit Abacuc prophetam capillo capitis illius de Iudæa
in Babylonem, vt panes, quos meſſoribus ſuis portabat,
*Dan. 13* præberet Danieli prophetæ in lacu leonum incluſo. Qui
poſtquam panes Danieli prebuit, ſtatim ab eodem angelo
reductus eſt à Babylone in Iudæam. Si angelus bonus il-
lud facere potuit, conſequens eſt, vt dæmon etiam idem
facere poſsit, quia (vt Dionyſius Areopagita docet) natu-
ralia in dæmonibus manſerunt integra. Rurſum, dæmon
ille, à quo Chriſtus ſaluator noſter tentatus eſt in deſerto,
*Mat. 4* aſſumpſit ipſum Chriſtum (vt Matthæus refert) & ex de-
ſerto tranſtulit in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit illum ſu-
per pinnaculum templi. Et iterum aſſumpſit eum inde, &
tranſtulit in montem excelſum valde, vbi oſtendit illi
omnia

A omnia regna. Si ſanctum Chriſti corpus dæmon, Deo permittente, tam facile per tam longa ſpatia mouere potuit, conſequens eſt, vt quodlibet aliud corpus humanum poſſit ad quamlibet magnam diſtantiam mouere. Et inde aperte ſequitur, vt lamias non ſolum ſpiritu: ſed etiam corpore poſsit, Deo permittente, quò voluerit transferre. Accedit ad hæc omnia experientia manifeſta, qua certiſsime cognitum eſt ipſas lamias à dæmone transferri. Pro cuius rei comprobatione, multa poſſem referre exempla, quæ ab his, qui viderunt, audiui. His tamen omiſsis duo ſolum referam, quæ recitat Paulus Grillandus in ſuo tractatu de hæreticis libro ſecundo quæſtione ſeptima. Hic enim refert, quod anno Domini 1524. ipſemet rogatus ab Abbate monaſterij ſancti Pauli de vrbe acceſsit ad caſtrum Nazanum, quod ſubeſt dictioni eiuſdem monaſterij. Quo cum peruenit oblatæ ſunt ei duæ mulieres, vt eas examinaret, quæ accuſatæ, quòd lamiæ eſſent, in carcere tenebantur incluſæ. Et ab vna illarum, quæ mitioris, & facilioris erat ingenij, dicit ſe didiciſſe ferè totam illam cæremoniarum multitudinem, quam ſupra retulimus obſer-
B uare homines huius ſectæ profeſſores. De altera, quam dicit vocatam eſſe Lucretiam, refert, quòd dum illa ex congregatione ludorum deportaretur à dæmone ad domum ſuam, prope auroram ſonuit campana, quæ in Italia pulſari ſolet illo tempore, vt moneatur populus per illam ad orationem. Quo ſono audito dæmon receſsit, & dimiſit illam in quodam agro ſpinetis pleno prope ripam fluminis. Quidam autem iuuenis, quem illa optime agnoſcebat, caſu illac tranſiit per viam illi proximam, quem illa videns vocauit ad ſe. At iuuenis videns illam nudam totam, præter verenda, quæ erant femoralibus tecta, & capillos ſparſos habentem, obſtupuit, & formidabat ad illam accedere: ſed tandem blandiciis mulieris victus acceſſit, & quæſiuit ab illa, quid ſibi accidiſſet, & ob quam cauſam illic nuda perſiſteret. Illa vero rei veritatem voluit confictis mendaciis tegere, & ſimulare: quæ omnia cum minime crederet iuuenis dixit ſe nihil pro illa facturum: niſi veritatem aperte reuelaret. Illa igitur videns ſe mendaciis nihil proficere, promiſit ſe vera dicturam iuueni, ſi ille promitteret ſe ea omnia perpetuo ſecreto ſeruaturum.

Quod

Quod cum iuuenis iureiurando promitteret, ſtatim illa plena fide veritatem aperuit, dicens ſe à dæmone ad ludos nocturnos fuiſſe portatam, à quibus cum ab eodem dæmone ad domum reduceretur, audito campanæ ſono dæmonem receſsiſſe, & illic illam reliquiſſe. Hæc iuuenis audiens credidit illi, & illam ſecretò ad domum ſuam duxit, ob quam cauſam multis ab illa fuit muneribus donatus. Sed tandem iuuenis promiſsi oblitus, retulit hæc omnia vni, & alteri, & ſic paulatim res diuulgata eſt, ob quam cauſam illa capta, & carceri mancipata eſt. Iuuenis autem in teſtem vocatus coram præfato Paulo Grillando, cui huius mulieris examinatio commiſſa erat, hæc omnia, quæ nunc retulimus narrauit, & tandem ipſamet mulier hæc omnia vera eſſe confeſſa eſt. Ex qua hiſtoria, quæ aperta experientia comprobata eſt, manifeſte conuincitur verum eſſe huiuſmodi lamias aliquando à dæmonibus de loco ad locum valde diſtantem transferri. Aliud refert idem Paulus Grillandus exemplum, quod hic etiam addere placuit, ne vno ſolo teſtimonio contenti eſſe videamur. Mulier quædam Sabinenſis diœceſis hanc profitebatur diabolicam artem, de qua cum maritus ſuſpicionem haberet, interrogauit illam pluries, an peſtiferam illam artem ſciret, & exerceret: quæ ſemper ſe ſcire negauit. Maritus vero in ſuſpicione ſua perſiſtens anxie veritatem perquirebat, qui adeo aſtute ſe geſsit, quòd vidit illam quadam nocte ſe vnguento quodam vngentem, qua vnctione peracta vidit mulierem celerrime quaſi auem recedentem, & ex ſuperiori domus ſolario ad inferiora deſcendentem, illam maritus ſequens, vt videret, quò tenderet, amplius eam non vidit, & accedens ad portam domus inuenit eam clauſam. Quæ res magnam præbuit illi admirationem. Die vero ſequenti iterum maritus vxorem interrogat, quod anxie ſcire cupiebat, & illa conſtanter (vt ante) ſe neſcire dixit. Maritus vero vt mulier iam negare non poſsit, aperte dicit illi quidquid nocte præterita illam feciſſe viderat, deinde fuſtibus illam percutit grauiter, & duriora minatur verbera niſi veritatem dixerit, quam ſi aperte expoſuerit, veniam ſe illi daturum promiſit. Mulier igitur ſe iam celare non poſſe intelligens, veritatem aperuit, & veniam à marito petiit quam illi maritus hac conditione indulſit, vt illum

ad

A ad tales congregationes adduceret: illa vero, vt veniam impetraret, facile petita promiſit, & promiſſum ex licentia Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum vbi ludi fiebant, ludos, & choreas, & cætera omnia contemplatus eſt, & tandem ad menſam cum reliquis, vt veſceretur ſedens, cum cibos inſipidos iudicaret, petiit ſibi dari ſal, quod in menſa deerat, & quamuis iterum atque iterum petiiſſet, nunquam illi dabatur. Tandem cum poſt importunam petitionem prolixámque expectationem ſal illi daretur, dixit. Nunc laudetur Deus, quoniam iam venit ſal. Quibus verbis prolatis dæmones, quoniam laudes Dei audire refugiunt, ſtatim receſſerunt, & reliqui omnes diſparuerunt: luminaribúſque extinctis manſit ille ſolus nudus, quouſque mane facto vidit quoſdam paſtores, quos interrogauit, quænam eſſet illa patria in qua erat, illi vero reſponderunt eſſe agrum Beneuentanum in regno Neapolitano. Qui locus diſtabat à patria illius viri per centum miliaria, ob quam cauſam licet diues erat, coactus fuit per viam mendicare, vt ad domum ſuam redire poſſet. Ad quam poſtquam peruenit ſtatim vxorem ſuam ob lamiæ
B crimen accuſauit, & totam rem geſtam (vt narrata eſt) coram iudicibus expoſuit. Qui rem totam plene (vt oportebat) examinantes, vera eſſe omnia, quæ diximus inuenerunt, quæ etiam eiuſdem mulieris confeſsione confirmata ſunt. Multa alia poſſem referre teſtimonia ex his, quæ per fideliſsimos teſtes in Hiſpania contigiſſe cognoui: ſed ea, quæ proxime narrauimus ſatis mihi eſſe videntur, ad probandum lamias illas aliquando à dæmonibus de loco ad locum non ſolum ſpiritu: ſed etiam corpore deferri. Quod autem alij obiiciunt ſe expertos eſſe lamias iſtas non corpore: ſed ſpiritu à Dæmonibus deferri: quia dum illæ ſic ſe delatas eſſe putabant, aliis videntibus, qui de hac re teſtimonium præbuerunt, veluti dormientes iacebant in terra: nihil hoc contra ea, quæ diximus, agit. Non enim dicimus ſemper illas corpore deferri: ſed hoc fieri poſſe, & aliquando factum eſſe contendimus, concedentes inſuper aliquando etiam fieri oppoſitum, ita vt non corpore: ſed ſolo ſpiritu per illius fantaſticam imaginationem à dæmonibus de loco ad locum deferantur. Veram igitur eſſe illorum experientiam concedimus: ſed oportet,

vt etiam illi noſtram veram eſſe credant: quia altera alteri C
non repugnat: ſed vtraque alternís vicibus contingere potuit. Sed reſtat, vt reſpondeamus ad capit. Epiſcopi.xxvj. quæſt.v. quod in ſpecie cõtra nos pugnare videtur: ſi tamen omnia in illo cõtenta bene circunſpiciantur, aperte conſtat nihil contra nos agere. Nam ſecta illa de qua in illo capit. agitur longe diſtat ab hac lamiarum ſecta, de qua nos impræſentiarum diſputamus. Primo quidem illius ſectæ profeſſores credunt mulierem quandam nomine Dianam, aut Herodiadem eſſe conuerſam in deam, haberéque aliquid veri numinis. Lamiæ autem hoc non credunt: ſed bene agnoſcunt ſpiritum illis apparentem eſſe diabolum, & Dei inimicum, & quamuis hoc agnoſcunt, tamen propter voluptates, quas in illo recipiunt, libenter ſe illi ſubiiciunt. Secundo illius ſectæ profeſſores credunt (prout ex textu illius capit. conſtat) creaturam aliquam poſſe ab alio, quàm à Deo in aliam ſpeciem mutari, vt puta homo in aſinum, aut equum. An autem Lamiæ omnes hoc credant, mihi hucuſque non conſtat: quoniam (vt ex his, quæ de illis legi & audiui coniicere poſſum) impertinens eſt, hoc ad ſectam illarum: quanquam forte illarum aliquæ hoc cre- D
dunt, propterea quod non ſolum lamiarum: ſed etiam maleficarum ſectam profitentur. Tertio differunt: quia ſecta illa non dicitur abnegare fidem Chriſti abſolute, & illius ſacramenta contemnere, crucem confringere, quæ omnia diximus à lamiis fieri. De hoc tamen inter vtranque ſectam conuenit, quòd vtriuſque illarum profeſſores noctu cum diabolo in deliciis verſantur: vtrique etiã credunt aliquando fieri in corpore, quod in ſola contingit illorum imaginatione. Deinde dico, quòd licet iſta ſecta lamiarum eſſet illa eadem, de qua loquitur illud cap. Epiſcopi, nihil tamen contra nos ageret textus ille. Non enim negat textus ille mulieres poſſe à dæmone corporaliter de loco ad locum transferri, neque dicit illum motum ſemper in ſpiritu, & in imaginatione fieri, & nunquam in corpore: ſed ſolum dicit mulieres illas decipi putantes in corporibus earum fieri ea, quæ in ſola cõtingunt imaginatione. Et certe ſæpe ita euenit, quanquam aliquãdo (vt diximus) eas non decipi contingat. Etſi vniuerſaliter textus ille loqueretur, vt nunquam illas corpore deferri cõtingat, argumẽta, quibus hoc

probare

A probare nititur, nihil prorſus efficiunt. Nam ad ſuæ ſententiæ confirmationem producit in teſtem Ezechielē prophetam, qui viſiones Dei non in corpore; ſed in ſpiritu ſe vidiſſe teſtatur, & Paulum, qui neſciebat an in corpore, an extra corpus eſſet, quum vidit arcana Dei. Fateor quidem hæc exempla ſatis eſſe ad probandum, viſiones illas aliquando non in corpore: ſed in ſpiritu fieri, quod nos etiam fatemur. Si tamen ex illis colligere velit nunquam talia in corpore: ſed ſemper in ſpiritu fieri, quis non videt, quàm inualidum ſit argumentum? Ex vna quidem, aut altera ſingulari, etſi liceat inferre particularem propoſitionem, nunquam tamen licet inferre vniuerſalem. Dico inſuper aliqua eſſe in illo cap. Epiſcopi. relata circa illarum mulierum deportationem, quæ nunquam in corpore, ſed in ſpiritu ſemper contingere conſtat. Dicitur enim ibi de mulieribus illis, quòd credant ſe ſuper quaſdam beſtias nocturnis horis equitare, & multarum terrarū ſpatia intempeſtæ noctis ſilentio pertranſire. Et de lamiis nos etiam ſupra retulimus illas hoc idem credere. Quod enim non ſolum ſpiritu, & imaginatione: ſed etiam corpore aliquando deferantur, nos concedimus, & ratione ſimul, & experientia hoc fieri poſſe probauimus. Quod autem ſuper beſtias equitent, & multa terrarum ſpatia breuiſsimo tempore ſuper illas equitantes pertranſeant, hoc non corporaliter, & vere: ſed in ſolo ſpiritu fidei concedam. Nam beſtiæ illæ, à quibus ſe deportari dicunt, non ſunt veræ beſtiæ: ſed corpora quædam fantaſtica ex aëre, vel ex alia quauis materia à dæmonibus ad ſimilitudinem beſtiarum confecta. Aut forte nulla ſunt corpora: ſed dæmon tam vehementem illis imprimit beſtiarum imaginationem, vt mulieribus illis etiam vigilantibus præſertim noctu quando corporei oculi nihil, aut parum videre poſſunt, contingat id, quod dormiētibus contingere ſolet, qui ea, quæ in ſomniis acciderunt ſæpe poſtea vigilantes ſe vere vidiſſe contendunt. Et certe idem huiuſmodi mulieribus contingere poteſt, dum credunt ſe à beſtiis per lōga terrarum ſpatia breuiſsimo tempore deferri. Non enim tanta eſt alicuius beſtiæ, imò nec alicuius auis agilitas, vt vnius horæ ſpatio poſsit trecenta, aut quadringenta miliaria percurrere. Nec tanta eſt etiam alicuius beſtiæ leuitas, vt poſsit per tantum ſpatium in aëre ſe

B

ſuſpendere, vt ſua grauitas illam ad terram non deprimat, C atque deiiciat. Et de his, atque aliis eiuſmodi quæ de motu illarum mulierum dicuntur, credo illud cap. Epiſcopi. eſſe intelligendum, quum dicit illa non corpore: ſed in ſolo ſpiritu, & in fantaſia fieri. Cæterum quod de incubis dæmonibus dicitur, niſi ſanè intelligatur, merito incredibile iudicabitur. Nam ſuppoſito quod dæmones (vt communior tenet ſententia) ſunt ſpirituales ſubſtantiæ corporibus carentes, neceſſarium eſt, vt ſint indiuiſibiles, & impartibiles. Quo fit, vt nihil de ſua ſubſtantia velut ſemen emittere poſsint, & inde conſequens eſt, vt cum fœminis coire non valeant, quemadmodum viri cum illis coire ſolent. Et iuxta hunc ſenſum credo intelligendos eſſe aliquos doctores ſacros, qui negant dæmones cum fœminis coire poſſe. Chryſoſtomus homilia xxij. ſuper Geneſim hoc aperte negat. Philaſter Brixienſis Epiſcopus, quem beatus Auguſtinus ſe Mediolani vidiſſe refert, in quodam opuſculo, in quo de omnibus hæreſibus diſſeruit, inter alias hæreſes connumerat eam ſententiam, quæ dicit dæmones poſſe coire cum fœminis. Beatus Auguſtinus lib. xv. de ciuitate Dei, cap. xxiij. dubius eſt in hac re, quæ dubitatio inde (vt D ſuſpicor) eſt illi orta, quod ipſe putauit dæmones habere corpora, quamuis non eiuſdem forte conditionis cum noſtris. Hæc autem Auguſtini ſententia, ab omni theologorum ſchola reiecta eſt, neque eſt, præter vnum, theologus aliquis, qui Auguſtini ſententiam in hac parte tueatur. Sed quia (vt idem Auguſtinus loco nunc proxime citato ait) certiſsima experientia ſæpe cognitum eſt, fœminas etiam inuitas à dæmonibus fuiſſe compreſſas: ideo modum inquirere oportet, quo id fieri poſſe fideliter, & Catholice dicamus. De qua re dicam quod ſentio, paratus meliora docentem audire. Dæmon, qui naturæ cuiuſlibet inferioris conditiones & proprietates melius, quàm omnes mundi ſapientes nouit, poteſt aërem condenſare, & ex illo, aut ex aliqua alia materia corpus aliquod conficere, & illud iuxta figuram hominis, aut aſini, aut equi diſponere. Quo corpore confecto, licet animam vllam illi dare non poſsit, poteſt tamen circa motum localem omnia illa operari, quæ operaretur anima, ſi eſſet in illo. Nam poteſt mouere manus, pedes, linguam ad loquutionem, erigere membra

genit

A genitalia,vt apta eſſe videantur ad coitum, & totum denique corpus mouere, ſicut viri cum mulieribus coëuntes mouere ſolent. Quæ omnia cum fecerint, ſemen tamen, quod Græci ſperma vocant, ex corpore illo emittere non poſſunt. Quia ſemen illud (vt phyſici, & medici docent) eſt pars ſubſtantiæ, quæ ex cibo optime digeſto remanet, illa,ſcilicet quæ proxima eſt,vt conuertatur in ſanguinem. Quod vel ex eo coniiciunt medici, quod hi, qui nimirum indulgent veneri, poſtquam totum quod habebant hauſerunt ſemen, tandem emittunt ſanguinem. Corpus autem phantaſticum cum ſit prorſus inanimatum, non poteſt cibos concoquere, nec vllam illorum facere digeſtionem. Quo fit, vt nec ſemen vllum habeat: quod, cum fœmina coiens, emittere poſsit. Neceſſarium eſt igitur vt dæmon, cum in corpore phantaſtico cum fœmina coit, ex alio corpore humano ſemen illud extorqueat, vt illud in vas muliebre emittere poſsit. Fœmina autem præſtigiis dæmonis illuſa putat ſemen illud à dæmone incubo ex proprio corpore emitti. Nec dubito quin fœmina ex tali ſemine concipere poſsit. Quod ſi contingeret, proles inde nata non B eſſet filius dæmonis dicenda: ſed filius illius à quo dæmon extorſit ſemen, quod in vuluam mulieris fuerat deciſum, & ex quo ſequutus eſt talis conceptus. His igitur omnibus prælibatis, ſupereſt, vt ad id, quod primò quæſitum eſt, reſpondeamus an ſcilicet huiuſmodi lamię,& ſtriges, de quibus hactenus diſſeruimus, ſint cenſendæ hæreticæ, & velut tales puniendæ. Cui quæſtioni facile ex his, quæ de illis ſupra relata ſunt, reſponderi poteſt. Multa enim ab illius ſectæ profeſſoribus fiunt, propter quæ omnes illi non ſolùm hæretici: ſed etiam apoſtatæ merito cenſendi ſunt. Nam honores diuinos dæmoni tanquam Deo impendunt, illum adorantes, & illi ſacrificia offerentes. Quæ ſine violenta hæreſeos ſuſpicione nequaquam effici poſſunt. Nunquam enim talia dæmoni præſtarent: niſi illum aliquid numinis habere putarent. Hoc autem credentes blaſphemi ſunt, & in apertam incidunt hæreſim, contra id, quod Regius propheta ait. Quis Deus præter Dominũ, aut quis Deus præter Deum noſtrum? Et in alio pſalmo. Quoniam magnus es tu & faciẽs mirabilia, tu es Deus ſolus. Et ipſemet Deus per Eſaiam prophetam ait, Ego Dominus,& non eſt alius:

*Pſal 17*
*Pſal. 85*
*Eſa. 45*

extra me non eſt Deus. Et eandem ſententiam in illo eodem cap. ſæpiſsime repetit. Deinde homines huius peſtiferæ ſectæ profeſſores ſacramenta contemnunt, per quem contemptum in aliam apertam, & damnatam incidunt hæreſim, putantes ſacramenta nullius eſſe valoris, quæ ex eccleſiæ Catholicæ ſententia, gratiam digne illa recipientibus conferunt. Præter hæc omnia, crucem & aliorum quorumcunque ſanctorum imagines confringunt. Quæ res non paruam præbet hæreſeos ſuſpicionem. Nam dicere imagines non eſſe tolerandas: ſed potius eſſe confringendas, hæreſis eſt in ſeptima ſynodo damnata. Nec ſolum hæretici ſunt huius diabolicæ artis profeſſores: ſed, vt nihil illorum maliciæ deſit, etiam ſunt apertiſsimi apoſtatæ. Quoniam fidem Christi expreſſe abnegant, & quod omnium peſsimum eſt, iureiurãdo promittunt ſe nunquam ad fidem catholicam redituros. Merito igitur hi peſtiferi homines, ſiue viri, ſiue fœminæ, qui hanc diabolicam profitentur artem, hæretici ſunt cenſendi, & velut tales punien di. Sed præter hæc, quæ ad fidem ſpectant, quædam alia flagitia committunt, propter quæ abſque iudicijs eccleſiaſtici ſententia, qui illos de hæreſi damnaret, ſola ſecularis poteſtas poteſt illos capere, & vltimo ſupplicio punire. Nam (vt ſupra retulimus) pueros noctu occidunt, aut ægros, & valetudinarios efficiunt, & alia ſimilia committunt propter quæ digni ſunt morte, etiam ſi de illorum infidelitate, aut apoſtaſia non conſtaret.

*De credentibus, receptatoribus, fautoribus, & defenſoribus hæreticorum, an ſint hæretici cenſendi, & velut tales puniendi.*

CAP. XVII.

MVlta, & varia ſunt hominum genera, quibus iura, quæ de hæreticis loquuntur, multas & varias, & graues infligunt pœnas; ob quam cauſam merito dubitari poteſt, an omnes illi ſint inter hæreticos recenſendi, & pro talibus exiſtimandi. Horum hominum aliqui dicuntur credentes hæreticorum, alij receptores, alij fautores, alij denique defenſores. De ſingulis ſuo ordine dicere oportet, & primo qui ſint illi, quibus hæc omnia competunt, declarabimus,

A bimus, deinde an ſint inter hæreticos merito numerandi, diſcutiemus. Petrus de Palude in quarto ſententiarum, diſtinct. xiij. quæſt. iij. dicit illos eſſe credentes hæreticorum, qui licet nullam in ſpeciali hæreſim credant, de hæreticis tamen, qui illas docent, bonam habent exiſtimationem, credentes illos eſſe bonos viros, & recte de fide ſentire: & ob hanc cauſam generali quadam credulitate credunt omnia, quæ illi hæretici aſſerunt. Huiuſmodi tales ſunt multi idiotæ inter hæreticos verſati, & bene erga illos affecti. De his non eſt cur dubitari debeat illos eſſe hæreticos, præſertim ſi illi in ſua mala credulitate pertinaciam habuerint, ita vt quamuis admoniti ſint illos eſſe hæreticos, nihilominus perſiſtunt in ſua credulitate, & exiſtimatione credentes illos hæreticos eſſe bonos viros, & vere fideles. Nam ſicut non eſt neceſſarium fidem catholicam expreſſe, & in particulari credere, vt quis verus fidelis cenſeatur: ſed ſatis eſt, vt in vniuerſali credat, & fateatur, quidquid catholica credit eccleſia: ita ex oppoſito, vt quis dicatur infidelis, & hæreticus, non eſt opus, vt aliquam in particulari hæreſim credat: ſed ſatis eſt illum in vniuerſali credere vera eſſe, quæ manifeſtus hæreticus, & ab eccle-
B ſia damnatus credit, & docet. Verum licet hi, qui pertinaciter credunt publicos hæreticos eſſe bonos viros & fideles, ſint hæretici cenſendi: quia tamen nulli illorum errori in particulari credunt, eccleſia non vult, vt illi omnibus hæreticorum pœnis puniantur, quibus puniuntur hæretici, ſed aliis multo mitioribus, vt poſtea in hoc capite oſtendemus. Nam qui alicui hæreticorum errori in particulari crederet, apertus cenſeretur hæreticus, vt expreſſe definitum eſt in cap. penult. §. vltimo. de hæreticis. Si tamen hæreticus ille non eſſet ab eccleſia damnatus, neque aliunde manifeſtus, & ſimplex homo crederet in vniuerſali quidquid ille hæreticus credit, ob hoc ſolum, quòd putat illum credere, quod eccleſia credit, eo euentu is ſimplex non cenſebitur hæreticus, nec credens hæreticorum prout facile conſtare poteſt ex dictis Auguſtini in epiſtol. ad Glorium, & Eleuſium, quæ habentur in capitulo, Dixit Apoſtolus. xxiiij. quæſtione iij. Alio modo aliqui cenſentur credentes hæreticorum, non propter verbalem confeſsionem, qua dicat ſe credere, quod alij credunt: ſed pro-

pter opera, quæ circa illos geſſerunt, aliquid impartiendo, aut illis recipiendo. Non enim refert an dictis, an factis, quis voluntatem ſuam inſinuet. ff. de le. & ſen 1. con. l. deſtituant. Ex operibus enim exterioribus ſuſpicari licet de affectibus, qui intus latent, prout colligitur ex cap. Qui viderit. xxxij. quæſtione v. & C. de dolo. l. dolum. Si qui hæreticos reuerentur, illorum libenter audiunt ſermones, nimiam cum illis habent conuerſationem, eorum libros tenent, & eos frequenter legunt, credentes hæreticorum eſſe dicendos, cenſet Archidiaconus in cap. Quicunque. de hæreticis. libro ſexto. Oportet tamen (vt idem ait) hoc illos frequenter feciſſe, alioqui ſi ſemel tamen horum aliquod illos feciſſe conſtiterit, dicit illos non eſſe exiſtimandos credentes hæreticorum. Nam ſi qui hæreticorum ſermones ſemel audierunt, & nunquam poſtea ad eos redierunt, aut libros hæreticorum ſemel legerunt, & poſtea combuſſerunt, dicit tales non eſſe dicendos credentes hæreticorum: quia non videntur probaſſe, quod poſtea vitarunt. Similiter dicit non eſſe dicendos credentes hæreticorum omnes, qui hæreticos viſitant, aut illis alimoniam exhibent, aut ducatum præſtant, aut aliquid aliud ſimile fecerunt, in quo nihil expreſſum, quod ad illorum hæreſim pertineat, oſtenditur: quoniam hæc ſæpenumero ob ſolam pecuniæ mercedem præſtantur. Hoc tamen hac conditione ego verum eſſe puto, ſi illi, qui hæc hæreticis præſtiterunt, olim non fuerunt in hæreſim lapſi: quoniam ſi prius in hæreſim lapſi fuiſſent, & poſtea hæc hæreticis exhibuerunt, non ſolum cenſebuntur credentes hæreticorum: ſed hæretici & relapſi, prout definitum eſt in c. Accuſatus. §. ille quoque. de hæreticis. libro ſexto.

Receptores hæreticorum quidam ſunt ſine culpa, & ſunt illi, qui recipiunt eos, quos ignorant eſſe hæreticos: & de his non ſunt intelligenda iura: quæ receptatoribus hæreticorum pœnas aliquas infligunt. Iniuſtum enim eſſet eis, qui omni culpa carent, pœnas aliquas inferre. Hoc tamen aduertere oportet, quòd hi, qui propter ignorantiam hæreticos ſe recepiſſe cauſantur, debent ignorantiam ſuam probare, vt ſe à culpa immunes oſtendant, præſertim ſi ante fuerant manifeſte in hereſim lapſi, aut vehementem dederant hæreſis ſuſpicionem. Receptores hæreticorum

culpati

A culpati dicuntur illi, qui hæreticos ex induſtria, & certa ſcientia recipiunt, ſiue occulte, ſiue manifeſte id faciant. Nec refert, an talis receptator pluries, aut ſemel tantum, vnum, aut plures hæreticos receperit, quoniam ſi vnum tantum hæreticum ſemel receperit, receptator dicetur hæreticorum,& eiſdem ſubdetur pœnis, quæ à iure ſunt contra receptores hæreticorum ſtatutæ. Nam vt quis receptator hæreticorum dicatur,non tam eſt inſpicienda multitudo receptionum, quàm finis, propter quem hæreticum recipit. Quoniam ſi recipit, vt occultaret hæreticum ne à iudice puniri poſsit, tunc vere dicetur hæreticorum receptator,prout ex multis aliis caſibus in iure expreſsis facile colligi poteſt. Leges enim illum cenſent eſſe receptatorem,qui receptat,& celat malefactorem,vt ſic ille occultatus è manibus iudicis eripi poſsit. ff. de recepta.l.j.ff.de officio præſ.l. congruit. C. de his qui lat. occult. l. vltim. Et qui ſic hæreticum occultaſſet, puniendus eſſet vt hæreticus. Occultans enim alienum delictum facit ſuum. Et hoc expreſſe annotauit Bald. in l. j. C. de his qui lat. occult. Et hoc verum eſſe cenſeo,etiam ſi hęreticus eſſet con-
B ſanguineus receptatoris:quia cum filij puniantur pro delicto patris, propter criminis atrocitatem, vt libro ij. dicemus, multo iuſtius eſt, vt pro delicto proprio puniantur, quando parentes ſuos receptaſſent.Si quis vero hæreticum domi ſuę ex induſtria recepiſſet,non vt illũ occultaret,aut defenderet, neque vt illius hæreſi faueret: ſed ſolum, vt illum ab hæreſi reuocaret, & ad Catholicam fidem conuerteret, etiam ſi pluries illum recepiſſet, non dicetur receptator hæreticorum, neque pœna receptatoris punietur. Nam qui hac intentione hæreticum recepit, præſertim ſi de illius emendatione aliquam habet ſpem, opus veræ charitatis efficit, quo vix nullum maius proximo præſtari poteſt,quo fit,vt nullus propter illud iudex poſsit iuſtas ab eo exigere pœnas. Verum & ſi hic talis ob bonum, quem ſibi in tali receptione præfixit finem, iuſtus, & mercede dignus coram Deo habeatur, eccleſia tamen, quæ interiora non agnoſcit:ſed de his ſolum,quæ foris patent,iudicat,illum propter talem receptionem merito puniet, niſi ille bona intentione, bonóque fine id ſe feciſſe aperto probauerit teſtimonio.Huius autem bonæ intẽtio-

nis nullum aliud(mea ſententia)poteſt dari certũ,& apertum teſtimonium,niſi opus ab eo factũ, quod manifeſtum conſtet eſſe medium,ad talem finem conſequendum,ordinatum:vt puta,ſi idoneis teſtibus probauerit, ſe reprehendiſſe illum ob hæreſim,quam tuebatur,admonuiſſe illum, vt hæreſi deſerta ad fidem Catholicam rediret. Si his, aut aliis huiuſmodi teſtimoniis probauerit ſe bona intentione hæreticum domi ſuæ recepiſſe, eccleſia illum de bono opere tunc laudabit,tantum abeſt,vt illum tanquam hæreticorum receptatorem punire velit.

Alij dicuntur fautores hæreticorum, alij etiam defenſores hæreticorum. Quorum diuerſitas ex eo ſolo mihi pendere videtur, quod defenſor eſt in opere, fautor verò in verbo,aut omiſsione eius quod contra hæreticum,quis facere tenetur. Defenſor eſt, qui viribus, & potentia hæretico ſuffragatur. Fautor vero dicetur hac in parte ille, qui verbo ſolum patrocinatur hæretico, aut qui omittit facere aliquid contra hæreticum, quod iure facere tenebatur. Sigillatim de his duobus, & primo de fautoribus dicamus. Fautor hæreticorum ( vt diximus ) dupliciter quis effici poteſt, videlicet verbo ſolo, & omiſsione. Verbo aliquem fauere hæretico poteſt contingere dupliciter, quoniam poteſt aliquis fauere doctrinæ, & poteſt fauere perſonæ ex ignorantia doctrinæ illius: quia neſcit qualis ſit illius doctrina. Qui doctrinæ hæreticorum verbo fauent,dicentes illam eſſe bonam,& pro hac re contendunt, & rationes afferunt, hi non ſolum fautores hæreticorum: ſed hæretici cenſentur,imo peiores ipſis hæreticis, quibus fauere nituntur. Nam Vrbanus Papa ait: Qui aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior eſt illis, qui errant: quia non ſolum errat: ſed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat. Hæc Vrbanus Papa. Et habentur hæc verba in capit. Qui aliorum. xxiiij.q.iij. Et idem dicit Iſidorus in capit. Qui conſentit.xj. q.iij. Poteſt etiam aliquis fauere ſolo verbo perſonæ hæretici, & hoc multipliciter. Primo quidem excuſando perſonam à crimine hæreſis, non ex inconſideratione,aut ex ioco: ſed ſerio,vt puta ſi quis diceret hæreticos non eſſe tales, quales dicuntur ſed eſſe bonos, & fideles catholicos. Et qui hæc faciunt, ſi hæretici non ſunt manifeſti, non dicuntur

*Vrba. papa.*

fauto

A fautores hæreticorum:ſed excuſantur quamdiu non conſtat illos eſſe hæreticos: ſed ſola de illis habetur ſuſpicio. Si tamen ex lubricitate linguæ, aut iocoſe aliquis verba aliqua in fauorem hæretici dixiſſet, non ideo cenſendus eſſet hęreticorum fautor, vt propter hoc pœnis iuris illum ſubiacere oporteret. Quod à ſimili probari poteſt per l. famoſi.ff.ad l.Iul.Maie. Nec refert, an qui ſic verbis fauent in iudicio, an extra iudicium fauorem præſtiterint. Nam quamdiu illos hęreticos eſſe non conſtat, poſſunt aduocati perſonis hæreticorum patrocinari, illos illorúmque bona in iudicio defendendo. Neque huic ſententiæ obſtat cap. ſi aduerſus, de hæreti. quoniam textus ille intelligendus eſt de illis aduocatis, qui fauent manifeſtis hæreticis, & idem eſt dicendum de notariis, qui inſtrumenta pro manifeſtis hæreticis conficiunt, qui ipſo iure ſunt excommunicati, & infames, & ab omni officio ſuo ſuſpenſi. Si tamen his, quos non conſtat eſſe hæreticos, fauerint aduocati, aut pro illis inſtrumenta cõfecerint notarij, nulli pro hac re pœnæ ſubiacebunt, etiam ſi poſt talem pręſtitum fauorem conſtaret illos eſſe hæreticos. Iuſtum enim eſt, vt quicunque accuſa-
B to de crimine aliquo, ſui ipſius permittatur defenſio, quouſque fuerit de crimine conuictus. Poteſt aliter contingere, vt quis ſolo verbo faueat hæretico, non quidem illum coram aliis excuſando: ſed illũ monendo de captura, quam illi iudex inferre conatur, vt ſic monitus fugę præſidio ſibi ipſi conſulat, & ſe in tuto collocet loco, à quo iudex illum capere non poſsit. Et qui ſic hæreticum admonuit, credo illum tanquam hæreticorum fautorẽ puniẽdum. Satis enim fauet, qui taliter illum adiuuauit, vt ille monitoris cõſilio manus iudicis euaderet. Et poteſt pro hac re ſumi argumẽtum à minori ad maius ex eo quod pręcipitur in l.iiij.ff.ad l.Iul.maie. Diuinam autẽ lędere maieſtatem, quod per peccatum hæreſis fit, conſtat multo grauius eſſe, quàm maieſtatem lædere terrenam, vt dicitur in capit. Vergentis, de hæretic. Hoc autem tunc potiſsimum verum eſſe cenſeo quando hæreticus admonitus ab alio de fuga, illius obtemperauit conſilio, & ſic à iudicis poteſtate ereptus eſt. Quando vero hęreticus non eſt ſequutus admonentis conſilium, an is, qui illum admonuit, ſit tanquam hæreticorum fautor puniendus, ego definire non audeo: ſed aliis diſputan-

dum relinquo. Et certe, qui monitorē iſtū dicere vellet fautorem hæreticorum, non abs re faceret: propterea quod in vnoquoq; crimine magis animus delinquentis inſpiciendus eſt, quàm opus ab illo effectū. Et eadem ſeueritate voluntatem ſceleris, qua effectum puniri iura volunt, vt dicunt Imperatores Honorius, & Archadius in l. Quiſquis. C. Ad legem Iul maie. Hic autem, qui hæreticum de fuga admonuit, voluit vt hæreticus fugiſſet, alioqui non admonuiſſet. Quod autem hæreticus non fugerit, ipſi hæretico eſt tribuendum, non monitori, qui omnia quæ pro illius fuga facere potuit, effecit. Ex quo ſequi videtur, vt monitor ille eadē ſit pœna puniendus, qua puniretur ſi illius admonitio ſuum ſortita fuiſſet effectum. Alio modo quis poteſt ſolo verbo fauere hæretico manifeſto, vt puta ſi pro illo apud Principem, aut aliam poteſtatem ſecularem intercedat, ne pœna mortis puniatur, aut iudices eccleſiaſticos, quibus de illius hereſi iudicare incumbit, oraret, ne contra illum ſententiam dicerent. Qui huiuſmodi fauorem, aut patrocinium hæretico exhiberet, fautor hæreticorum merito diceretur, & pœnæ fautorum ſubiacebit. Nam licet in aliis criminibus liceat cuilibet pro alio intercedere, vt habetur in l. Si fuerit. ff. de rebus dubiis, & l. In metallū, & l. Diuus. ff. de pœnis. præſertim ſi de illius emendatione, bona habetur ſpes, alioqui citra hanc ſpem hoc in foro conſcientiæ non liceret, quamuis in foro exteriori ſit illis permiſſum: hoc tamen in crimine hæreſis propter grauiſsimam illius malitiam nullo modo agere licet. Quod ex eo conuinci poteſt, quòd huiuſmodi interceſsiones ſunt omnibus à iure interdictę, ne fiant pro his, qui crimen læſæ maieſtatis commiſerunt, vt habetur in cap. Si quis cum militibus. vj. q. ij. Ex quo euidentiſsime colligitur nemini etiam licere pro manifeſto heretico intercedere, quia multo grauius eſt æternam, quàm temporalem lædere maieſtatem. Denique alio modo poteſt quis dici fautor hæreticorum, non quia verbo fauet: ſed quia omittit, id quod iure tenebatur contra hæreticos facere, ſiue publica ſit, ſiue priuata perſona. Aliqua enim ſunt contra hæreticos facienda, quæ à ſola publica poteſtate fieri poſſunt: aliqua etiam ſunt, quæ omnes facere tenentur. Publica poteſtas tenetur hæreticos ab eccleſia damnatos iuxta criminis qualitatem punire.

Nam

A Nam hoc illi præcipitur in capitulo ad abolendam, §. ſtatuimus. & capitul. Excommunicamus, §. Moneantur. de hæreticis. Poteſtas igitur ſecularis quocunque nomine illa cenſeatur, ſi hæc, quæ in illis cap. illi præcepta ſunt facere neglexerit, fautrix hæreticorum merito dicetur, & pœnis à iure decretis eo ipſo ſubdetur. Nam (vt Damaſus Papa ait) qui poteſt obuiare, & perturbare peruerſos, & nõ facit, nihil eſt aliud, quàm fauere impietati eorum. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ qui manifeſto facinori deſinit obuiare. Hęc Damaſus, & habetur in cap. Qui poteſt. xxiij. q. iij. Nec ſolas iuris humani pœnas ſuſtinebit Princeps, qui hęreticis reſiſtere negligit: ſed reus apud Deum habebitur omnium malorum, quę hęretici fecerint. Quod vel ex eo aperte conuincitur, quod olim cũ fornicatus eſſet populus Iſraël, cum filiabus Moab, Dominus iratus dixit ad Moyſen: Tolle cunctos Principes populi, & ſuſpēde eos contra ſolē in patibulis, vt auferatur furor meus ab Iſraël: Quæ verba interpretans Origenes homilia vigeſima ſuper librum Numerorum ait: Populus peccat, & Principes oſtentantur contra ſolem. Iidem ad examinandum producuntur, vt arguantur à luce. Vides, quæ ſit conditio Principum populi: non ſolum pro ſuis propriis arguuntur delictis: ſed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem ne ipſorum ſit culpa, quòd populus deliquit, ne forte non docuerint, ne forte non monuerint, neque ſoliciti fuerint arguere eos, qui initium culpæ dederint, vti ne contagio diſpergeretur in plures. Hæc enim omnia facere principibus imminent, & doctoribus. Si enim illis hæc non agentibus, nec ſolicitudinem gerentibus circa plebem peccauerit populus, ipſi oſtentantur, & ipſi ad iudicium producuntur. Arguit enim eos Moſes, id eſt, lex Dei, velut negligentes, & deſides, & in ipſos conuertetur iracundia Dei, & ceſſabit à populo. Hæc Origenes. Oporteret certe, vt omnes Reges, & Principes, cæteræque omnes aliæ ſeculares poteſtates rem hanc exacte conſyderarent, & hanc hiſtoriam ſemper præ oculis haberent, vt vel inde omnem deſidiam, & ſomnolentiã excuterent, & diligentius, atque fortius hæreticis reſiſterēt, & durius illos punirēt, ne impunitate ſua audaciores effecti grauius illi nocere poſſet. Sed de hac re quoniam infra lib. ij. longiorē faciemus diſputationē, ideo nihil

*Num. 25*

*Orige.*

B

nihil vltra impræſentiarum dicere cenſui. Perſona autem C
priuata nihil aliud ( quod ſciam) contra hæreticos facere
tenetur: niſi vt teſtimonium, quod ſciuerit, cõtra illos red·
dat, vt illius teſtimonio adiutus iudex poſsit iuſtam aduer-
ſus illum dicere ſententiam. Is igitur, qui ſciens aliquem
eſſe hæreticum, præſertim ſi de hac re fuit à iudice requiſi-
tus, noluit verum dicere teſtimonium: ſed ex induſtria id,
quod ſciebat negauit, ne hæreticus damnaretur, fautor hæ
reticorũ merito dicetur, vt colligi poteſt, ex cap. quiſquis.
xj. q. iij. Quocunque iſtorum modorum, quis hæretico fa-
ueat, peccat, & quidem grauiter, propter quod dignus eſt,
qui grauibus puniatur pœnis. Nam qui ſic hæretico fauet,
illius crimini conſentit, quo fit, vt illius criminis particeps
2. Par. 19 fiat. Ioſaphat Rex Iuda alioqui bonus, ob hoc tamen à Deo
fuit reprehenſus, quòd impio Achab præbuiſſet auxilium,
quamuis non idololatris, quibus ille deditus erat: ſed
ſoli fauiſſet perſonæ. Defenſores hæreticorum dicun-
tur illi, qui viribus, aut armis, & potentia, reſiſtendo im-
pediunt, ne illi capiantur, incarcerentur, aut quomodoli-
bet puniantur, aut denique ne à iudice examinentur. De hu
iuſmodi defenſione habetur xxiiij. quæſtione iij. per mul-
ta capitula, & xxvij. quæſtione j. cap. Si cuſtos. Tales defen- D
ſores Lutheranorum fuerunt, & ſunt hoc noſtro ſeculo
multi Germaniæ Principes, Dux Saxoniæ Fridericus,
qui primus Lutherum tutatus eſt, & huic proximus Lanſt-
grauius Heſsiæ Philippus, qui tam impenſe Lutheranis
fauent, & illos tam ex animo defendunt, vt pro illis non
ſolum ſint purgare parati: ſed ſuffragiis multarum Ger-
maniæ ciuitatum adiuti, hoc anno quadrageſimo ſexto
ſupra milleſimum quingenteſimum, ingentem validiſsi-
múmque congregauerint exercitum contra Carolum Cæ-
ſarem Hiſpaniarum Regem Fideliſsimum, atque acer-
rimum eccleſiæ propugnatorem. Ob iſtorum defenſio-
nem, hæc peſtilentiſsima Lutheranorũ hæreſis adeo graſ-
ſata eſt, vt totam ferè infecerit Germaniam. Et certe hoc
experientia docente cognoſcimus, nullam diu perſtitiſſe
hæreſim: niſi quæ principes potentes habuit, qui illius
hæreſiarcham pro viribus defenderunt. Solicitat enim
dæmon non ſolum hæreticis: ſed aliis quibuslibet ſce-
leſtis hominibus fautores, & defenſores præſtare, ne ob
defect

A defectum tutelæ crimina deſint. Hinc eſt, quod de diabolo, & membris eius, quæ ſunt omnes iniqui, Deus ad ſanctum Iob loquens ait: Corpus illius, quaſi ſcuta fuſilia, & compactum ſquamis ſe prementibus. Vna vni coniungitur, & nec ſpiraculum incedit per eas. Quæ verba interpretans beatus Gregorius libro trigeſimo tertio Moralium capite trigeſimo primo ait: Fertur: quia draconis corpus ſquamis tegitur, ne citius iaculatione vllius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id eſt, multitudo reproborum cum de iniquitate ſua corripitur, quibuſcunque tergiuerſationibus ſe excuſare conatur, & quaſi quaſdam defenſionis ſquamas obiicit, ne transfigi ſagitta veritatis poſsit. Et trigeſimotertio capitulo ſubdit: Iſtæ ſquamæ peccantium, ne ab ore prædicantium aliquo vitæ ſpiraculo penetrentur, & obduratæ ſunt, & coniunctæ. Quos enim ſimilis reatus ſociat, concordi pertinacia etiam defenſio peruerſa conſtipat, vt de facinoribus ſuis alterna ſe inuicem defenſione tueantur. Sibi enim quiſque metuit dum admoneri, vel corrigi alterum cernit: & idcirco contra corripientium verba vnanimiter aſſurgit; quia ſe in altero protegit. Bene B ergo dicitur: vna vni coniungitur, & ne ſpiraculum incedit per eas: quia iniquitatibus ſuis dum viciſsim ſuperba ſe defenſione protegunt, ſanctæ exhortationis ſpiracula ad ſe nullatenus intrare permittunt. Quorum peſtiferam concordiam adhuc apertius ſubdidit, dicens: Vna alteri adhærebit, & tenentes ſe nequaquam ſeparabuntur. Qui enim diuiſi corrigi poterant, in iniquitatum ſuarum pertinacia vniri perdurant, & tanto magis quotidie à cognitione iuſtitiæ ſeparabiliores fiunt, quanto à ſe inuicem nulla increpatione ſeparantur. Nam ſicut eſſe noxium ſolet, ſi vnitas deſit bonis, ita pernicioſum eſt, ſi non deſit malis. Peruerſos quippe vnitas corroborat dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. Hactenus Gregorius. Si aliqui Germaniæ Principes, & aliæ illius nationis poteſtates, non tam fortiter Lutherum, & alios hæreticos defendiſſent, aut omnes illi reſipuiſſent, aut ſi pertinaces in ſuis hæreſibus permanſiſſent, illis è vita ſublatis, tota Germania ad verã, & catholicam, quam ante optime nouerat fidem, iam rediiſſet. Contra hæc

*Iob 41.*

*Gregor.*

hæc omnia perſonarum genera, videlicet, Credentes, Receptores, Fautores, Defenſores hæreticorum multæ, & variæ ſunt pœnæ à iure decretæ. Quæcunque enim iſtorum nomine quis cenſeatur, eſt eo ipſo excommunicatus, etſi poſthâc excommunicationem annus labatur integer abſq; vlla per eum data iuſta ſatisfactione, ab illo temporis articulo efficitur infamis, & ab omnibus repellitur publicis officiis, nec ad electionem aliorum admittitur, nec in teſtem. Multæ adhuc aliæ illis irrogantur pœnæ, quæ quoniam ſatis clare, & aperte exprimuntur in cap. Excommunicamus. §. Credentes. de hæreticis. & in cap. Quicunq;. §. hæretici. de hæreticis, lib. vj. Ideo cauſa prolixitatis vitandæ, eas omiſi, ſatis me feciſſe arbitratus, quòd loca indicauerim lectori, vbi illæ omnes ad vnam vſque deſcribuntur: præſertim quia de illis omnibus ſigillatim libro ſecũdo ſumus diſputaturi. C

*Quòd captus hæreticus non ſtatim puniendus eſt: ſed emendatio procuranda, & qualiter.*

CAP. XVIII.

HActenus de iis, quæ ad perfectam hæreticorum cognitionem mihi neceſſaria eſſe videbantur, pertractaui, nunc iam opus eſt, vt diſcutiamus, quid hæreticorum inquiſitorem, aut iudicem, cui de hoc crimine iudicare incumbit, capto hæretico circa illum facere oporteat. Et quidem vt res perfecte iuxta canonicas ſanctiones peragatur, hæc in primis habenda eſt conſideratio, an homo ille, qui in hæreſim lapſum eſſe deprehenſus eſt, fuerit aliàs de hac, aut alia hæreſi conuictus, aut propter vehementem ſuſpicionem accuſatus, an tunc primum ſcitur illum in hæreſim fuiſſe lapſum. De illis, qui iam olim fuerunt de crimine hæreſis aut conuicti, aut vehementer ſuſpecti, nihil nunc dicimus: quoniam infra libro ſequenti pertractabimus. Nunc de illo agamus, de quo nunquam ſcitum eſt ante in iudicio fuiſſe in hæreſim lapſum. Hic talis etſi in poſterum iuxta ſui criminis qualitatem puniendus ſit, non tamen ſtatim cum deprehenſus eſt, digna pœna illi infligetur, ſed prius oportet ad illius emendationem laborare, vt ſi poſsibile fuerit, ab errore ad fidem catholicam prius reuocetur, & ſic ſpiritus eius in Dei iudicio ſaluus fiat. Blanda D

A da admonitione eſt opus, non ſeuera: quia nimia ſeueritas ſæpe frangere, & raro corrigere ſolet. Vnde Paulus Timothæum diſcipulum docens quo pacto deberet errantes corrigere ait: Cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem. Quæ verba interpretans Anſelmus in commentariis ſuper Epiſtolas ait: Ob hoc enim ſtudere debemus, vt eos ad pœnitentiam conuertamus, vt mercedem nobis inde conquiramus, ne quando ſine nobis per internam aſpirationem det illis Deus pœnitentiam, & nos mercedem inde non habeamus. Hæc Anſelmus. Præterea propria ipſorum inquiſitorum infirmitas per quam poſſunt in ſimilem, aut aliam peiorem hæreſim, niſi Deus ſuſtineat, labi, cogit eos, vt cum lenitate, & manſuetudine errantes corrigant: quia niſi id fecerint, Deus forte permittet, vt in ſimilem, aut peiorem labantur hæreſim, vt inde ſuam agnoſcant infirmitatem, Vnde Paulus ait. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis inſtruite huiuſcemodi in ſpiritu lenitatis, conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris. Hoc ideo dixit Apoſtolus, ne forte ſi proximi peccatum conſideret prælatus, & non ſuum attendat, moueatur non ad miſerationem: ſed ad indignationem: non ad adiuuandum: ſed ad iudicandum: non ad inſtruendum in ſpiritu lenitatis: ſed ad deſtruendum in ſpiritu furoris. Manſueto igitur, id eſt, eo ſpiritu homini lapſo in hæreſim ſubuenire oportet, quo ſibi quiſq; cuperet ſubueniri cum erraret. Et vt ſciat vnuſquiſque iudex qualiter erga errantem manſueſcere debeat, ſubdit Paulus in eadem Epiſtola inquiens; Conſiderans te ipſum: ne & tu tenteris. Quia, qui in ſpiritu furoris, & non lenitatis ſubditum corripit à Deo permittitur tentari, aut decipi: & vt vel inde ſuam infirmitatẽ agnoſcens, aliis miſereri diſcat. Et beatus Hieronymus in commentariis ſuper Lamentationes Hieremiæ exponens locum illum: Recedite, polluti clamauerunt eis, ſic ait: Talis eſt vox ſuperborum magiſtrorum qui pecus, quod craſſum eſt de grege aſſumũt & quod debile proiiciunt, quod infirmum non conſolidant, & quod ægrotorum non ſanant. Recedite, inquiunt, polluti: recedite, abite, nolite nos tangere, nolite in aliquo nobis cõmunicare: inſanabilia ſunt vulnera veſtra, & incurabiles plagæ

Margin notes: 2. Tim. 2 — Anſel. — Galat. 6 — B — Tre. 4 — Hier.

plagæ, non eſtis digni communione Chriſtiana, vt vltra in C
vobis inhabitet Spiritus ſanctus, facies Domini diuidit
eos, ac reſpuit, nec addet vltra, vt recipiat, quia facies ſacerdotum
veſtrorum non erubuiſtis, nec ſeniorum veſtrorum
admonitionem manſuete ſuſcepiſtis. Talis loquela enim
non illuminat cæcum, non ſanat ægrotum, non curat infirmum:
ſed magis occidit, atque in deſperationem prædicantem
mittit. Boni etenim rectores ex ſua infirmitate
aliorum infirmitates penſantes, magis per humilitatis, &
manſuetudinis lenimentum, ſtudent peccantes ab erroris
laqueo eripere, quàm per auſteritatem in foueam perditionis
nutantes propellere. Hactenus Hieronymus. Deinde
propter communem vtilitatem oportet, vt hæreticus homo
non ſtatim puniatur: quia poſsibile eſſet ipſum conuerti,
& quantum ſibi ſoli nunc per hæreſim nocet, tantum
poſtea, & multo amplius poſt conuerſionem ſuá vniuerſali
proſit eccleſiæ per ſuam publicam fidei confeſsionem. Tales
igitur nimium celeriter auferre in magnum cederet
Chriſtianæ Reipublicæ detrimentum. Hanc rationem confirmat
beatus Gregorius, qui Epiſcopis Galliarum ſcribens
ait: Licet plerunque accidant ſacerdotibus, quæ ſunt D
reprehendenda, plus tamen erga corrigendos agat beneuolentia,
quàm ſeueritas: plus cohortatio, quàm comminatio:
plus charitas, quàm poteſtas: cum nemo noſtrũ ſine
reprehenſione aut ſine peccato viuat. Nam ſi Dominus ſtatim
poſt trinam negationem, Beatum Petrum Apoſtolum
præceptorẽ noſtrum iudicaſſet, non tantum ex eo fructum,
ſicut fecit, recepiſſet. Hæc Gregorius. Quæ verba citantur
à Gratiano, in cap. licet. diſtinct. xlv. Sed vt verum fatear,
ego in toto regiſtro epiſtolarum beati Gregorij non potui
hæc verba inuenire, quæ Gratianus illo loco ſub nomine
Gregorij citat, quamuis illa, magna cum diligentia quæſiui.
Sed illud inueni in Gregorio, quod eadem diſtinctione
idem Gratianus citat in cap. Quid autem, quæ verba, quia
huic propoſito noſtro valde conueniunt, hic inſerere decreui.
Quid autem de Epiſcopis (inquit Gregorius) qui
verberibus timeri volunt, canones dicant, bene fraternitas
veſtra nouit. Paſtores enim facti ſumus, non percuſſores.
Egregius prædicator dicit: Argue, obſecra, increpa in
omni patientia & doctrina. Noua vero, atque inaudita eſt
iſta

*Gregor.*

*2. Tim. 4*

A iſta prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. Hæc Greg. lib.ij.Regiſt. Epiſtol.lij. Quæ verba interpretans decretorum gloſſator, dicit eſſe intelligenda, de illo, qui fidem catholicam nondum ſuſceperat: quia hic (vt ait) non eſt cogendus ad fidem, ille vero, qui ſemel fidem ſuſceperat cogendus eſt retinere, & ſic dicit non repugnare huic textui ea, quæ dicuntur in cap. Quis vero. xxiij.quæſt.iiij. Quoniam quæ illic dicuntur, intelligenda putat de illo, qui iam fidem ſemel ſuſceperat, vt ille ſit cogendus ad illam conſeruandam. Sed re vera nimium fallitur, & tota errat via: quia nec hunc, neque illum textum intellexit. Nam quod capitulum, Quis vero, non loquatur de illo, qui fidem catholicam ſuſceperat, ex eo eſt apertiſsimum, quod loquitur de Paulo Apoſtolo, quem in Damaſcum euntem Dominus cæcitate percuſsit, & in terra proſtrauit, & ſic illum à perſecutione Chriſtianorum reuocauit, & ad fidem catholicam ſuſcipiendam conuertit. Quis autem neſcit tunc Paulum nondum fidem ſuſcepiſſe, imò vt illam ſuſciperet fuiſſe à Deo per illas pœnas quodammodo coactum? Et ipſa verba eiuſdem capituli ſemel & iterum dicunt Paulum B fuiſſe coactum à Deo ad Euangelium ſuſcipiendum. Non ergo loquitur illud cap. Quis vero. de illo, qui fidem ſemel ſuſceperat. Qualiter autem ſint intelligenda nos Deo duce infra lib.ij.declarabimus. Sed nec capitul. Quid autem. bene intellexit, cum dixit illud eſſe intelligendum de illo, qui fidem non ſuſceperat, vt ille non ſit verberibus cogendus ad fidem. Si enim gloſſator decretorum legiſſet Epiſtolam integram beati Gregorij: vnde hoc capit. Quid autem, decerptum eſt, facile intellexiſſet non ita eſſe (vt docuit) interpretandum. Illic enim beatus Gregorius ſcribit Ioanni Conſtantinopolitano Epiſcopo reprehendens illum, propterea quòd quidam Iſauriæ monachus fuerat in eccleſia fuſtibus cæſus. Et hanc talem punitionem repræhendens dixit: Noua atque inaudita eſt iſta prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. De Chriſtiano ergo viro, & monacho loquebatur, & non de illo, qui nondum fidem ſuſceperat. Deinde ex verbis eiuſdem textus potuiſſet gloſſator conijcere verba illa de fideli viro eſſe intelligenda, & non de illo, qui nondum fidem profeſſus eſt. Nam reprehendens Epiſcopos, qui verberibus timeri volunt, dixit.

Paſtores facti ſumus non percuſſores. At Epiſcopi non ſunt C
paſtores Iudæorum, aut Sarracenorum, aut aliorum, qui nunquam fidem ſunt amplexati: ſed ſunt paſtores eorum, qui Chriſtum per baptiſmum ſunt induti, quos velut oues paſcendos eſſe docet Gregorius, non percutiendos. Cum autem dixit Gregorius: nouam, & inauditam prædicationem eſſe, quæ verberibus exigit fidem, ibi fidem accepit non ſolum pro eo animi aſſenſu, quo aſſentimur credendis: ſed pro quadam obedientia, per quam obtemperamus cuique bene monenti, ſiue ille de credendis, ſiue de agendis moneat. Sic enim dicere ſolet, qui alium de re aliqua monet. Crede mihi, & da eleemoſynam, aut ieiunia. Vel, Si mihi credis, non accedes ad talem, aut talem locum, ne graue incommodum pati te oporteat. Dicit ergo beatus Gregorius non eſſe bonam prædicationem, quæ verberibus exigit fidem, hoc eſt obedientiam. Ibi ſiquidem de omni virtute loquebatur non de ſola fide credendorum: ad quam plus putauit beatus Gregorius valere rationes & verba, quàm verbera. Nolo tamen negare, imo firmiſsime fateor, & poſtea clarius fatebor, eos, qui ſemel in baptiſmo fidem ſuſceperunt eſſe cogendos, vt illam conſeruent, ſed dico, teſtimonio ſanctorum fretus, prius eſſe admouenda blanda, quàm aſpera. Prius verbis, quàm verberibus, prius amore, quàm timore agendum eſſe: quia multi amore, & ſolis verbis alliciuntur, qui timore, & verberibus à fide repellerentur. Si verbis nihil profecerit inquiſitor, & de hæretici ſalute merito deſperauerit, tunc procedendum eſt ad verbera, & velut incorrigibilem illum tractabit. Quid autem circa hunc talem agere oporteat infra libro ſecundo diſſeremus, quem totum huic negotio impendemus, Circa illum vero, de cuius ſalute nondum merito deſperatur, etſi ille puniendus ſit, prius tamen adhibenda ſunt verba, quàm verbera, vt verbis & rationibus, quæ pluſquam tormenta intellectum mouere poſſunt, ille ad fidem ſuſcipiendam alliciatur, & ſic tandem ſaluus fiat. Nam hoc multo melius eſſe, aperte ſatis docet beatus Auguſtin. acerrimus hæreticorum oppugnator, qui in libr. contra epiſtolam fundamenti, cap. j. hæc ait. Quanquam enim Dominus per ſeruos ſuos regna ſubuertat erroris, ipſos tamen homines, inquantum homines ſunt,

D (beside "in baptiſmo fidem ſuſceperunt eſſe cogendos, vt illam con-")

*Auguſt.* (margin)

A ſunt, emendandos eſſe, potius quàm perdendos putat. Et infra in eodem cap. Noſtrum igitur fuit, & eligere, & optare meliora, vt ad veſtram correctionem (Manichæis, contra quos ſcribit, loquitur) aditum haberemus: non in contentione, & æmulatione, & perſecutionibus: ſed manſuete conſolando, beneuole tractando, leniter diſputando. Hęc Auguſt. Et beatus Bernardus ſermone lxiiij. ſuper Cantica apertius, & effuſius hanc ſententiam docet, qui interpretans illum locum ex canticis, capite nobis vulpes paruulas, ſic ait: Capiantur, dico, hæretici, non armis: ſed argumentis, quibus refellantur errores eorum. Ipſi vero ſi fieri poteſt eccleſiæ reconcilientur catholicæ, reuocentur ad veram fidem. Hæc eſt enim voluntas eius, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hoc denique velle ſe perhibet, qui non ſimpliciter, capite vulpes: ſed capite, inquit, nobis vulpes paruulas. Sibi ergo & ſponſæ ſuæ, id eſt, catholicæ eccleſiæ iubet acquiri has vulpes, cum ait: Capite eas nobis. Itaque homo de eccleſia exercitatus, & doctus, ſi cum hæretico homine diſputare aggreditur, illo intentionem ſuam dirigere de- *Can. 2* *Bernar.*

B bet, quatenus ita errantem conuincat vt & conuertat, cogitans illud Apoſtoli Iacobi, qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Quod ſi reuerti noluerit, nec conuictus, poſt primam iam, & ſecundam admonitionem (vtpote qui omnino ſubuerſus eſt) erit ſecundum Apoſtolum deuitandus. Hactenus Bernardus. Poſt verba, ſi ille obedire noluerit, & diſputatione ſe victum fateri recuſet, tunc bonum, imò neceſſarium eſſe iudico, vt verberibus circa illum agatur: quoniam vexatio ſolet dare intellectum. Nam qui à natura ad virtutem non inclinantur, neque ingenuos habent animos, vt verborum doctrina duci queant, ſub iugo diſciplinæ illos ponere oportet, vt legum authoritate coërciti melius deinceps ſapiant. Vnde Salomon in prouerbiis ait: Stultitia colligata eſt in corde viri: ſed virga diſciplinæ effugabit eam. Hæc tamen omnia ideo facienda eſſe dicimus, ne hæreticus in anima perpetuo damnetur, non autem, vt in corpore hic non ſit puniendus. Nam etſi ille conuertatur, & fidem catholicam vere ſuſcipiat, erit tamen iuxta ſui *Iacob. 5* *Prou. 22*

erroris, & præteritæ pertinaciæ qualitatem cùm benignitate puniendus. C

## *Quod non ſit publice diſputandum cum hæretico præſertim pertinace.*

## CAP. XIX.

DIximus hæreticum hominem, non ſtatim puniendum eſſe: ſed prius eſſe de hæreſi monendum, ita vt rationibus, & argumentis conuictus, hæreſim quam tenebat (ſi fieri poſsit) deſerat, & veram, & catholicam fidem ſuſcipiat. Hanc tamen admonitionem, ſiue diſputationem ſecretò faciendam eſſe cenſeo, & non publice coram populo: quoniam talis publica diſputatio, & ipſi hæretico cum quo fit, & plebi audienti, & ipſi diſputanti plus poterit obeſſe, quàm prodeſſe. Nam ferme omnes hæretici præſertim hi, qui non ex ignorantia: ſed ex induſtria ab vnitate fidei catholicæ recedunt, popularem, & inanem gloriam captant, cupiúntque ab omnibus laudari, & pro doctiſsimis haberi. Vnde Auguſt. in lib. de vtilitate credendi ait: Hæreticus eſt, qui pro alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ principatúſque ſui gratia, falſas, ac nouas opiniones gignit, vel ſequitur. Hæc ille. In quibus verbis Auguſt. non definitionem: ſed id, quod eſt proprius omnium hæreticorum genius, & quod eſt ferè omnium hæreſum parens & origo expreſsit. Nam qui eſt gloriæ cupidus, nihil pro illa aſſequenda intentatum relinquit, & ſi nulla alia patet via, vt ad hanc metam perueniat, nouam non dubitabit con fingere doctrinam, vt rei nouitate omnes in admirationem ſui prouocet. Cum iam dæmone ſolicitante, & Deo permittente in hæreſim lapſus fuerit, doctiſsimos quoſque catholicos viros ad publicum certamen prouocare non erubeſcit. Publicas petit diſputationes, non vt de veritate doceatur: ſed vt à populo, cui nimium placere cupit, laudetur. Vnde beatus Gregor. lib. viij. Moralium, cap. ij. ait: Nec enim hæretici inquiſitionibus ſuis, veritatem conantur aſſequi: ſed victores videri. Cúmque ſe foris oſtendi ſapientes appetunt, intus per ſtultitiam elationis ſuæ vinculis alligantur. Vnde fit, vt contentionum certamina exquirant, & de Deo (qui pax noſtra eſt) loqui pacifice neſciant, atque D

*Gregor.*

A ex pacis negotio rixæ inuentores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur. Si quis autem videtur eſſe contentioſus, nos talem conſuetudinem non habemus, neq; eccleſia Dei. Hæc Gregor. Ex hac gloriæ immodica cupiditate oritur tam proterua in diſputatione contentio, vt etiam ſi per ma nifeſtiſsima argumenta hæreticus ſit conuictus, nunquam tamen veritatem fateri velit: ſed rimulas quaſdam, per quas elabi poſsit, ſemper quærat, ne ſe victum coram populo fateatur. Licet apertiſsime ſe erraſſe in ſemetipſo agnoſcat, illud tamen fateri dedignabitur: quia mauult errorem ſuum etiam contra conſcientiam publice tueri, quàm fateri ſe in diſputatione fuiſſe victum, ne hac occaſione illa, quam ardenter amabat, gloria depereat. Huius rei tam multa ſunt exempla, & tam manifeſta, vt non eſſet opus enarrare ſi ſolis viris eruditis ſcriberemus. Arrius in concilio trecentorum decem & octo patrum apud Nicæam celebrato conuictus, & damnatus eſt, nec tamen ob hoc ſapientior factus eſt, imò inſanior factus pertinaciam auxit, & durior effectus nunquam emendatus eſt. Berengarius in multis conciliis damnatus eſt. In concilio Vercellenſi damnauit il-
B lum comparere nollentem Leo Nonus. In concilio Turonenſi coram Victore Secundo Pontifice Maximo idem Berengarius Palinodiam cantauit: ſed poſtea huius Palinodiæ illum pœnituit, & ad priſtinam hæreſim rediit. Deinde à Nicolao ſecundo Pontifice Maximo Romam vocatus in concilio generali tunc celebrato, hæreſim ſuam abiurauit, & anathematizauit. Cuius abiurationis verba habentur in cap. Ego Berengarius. de conſecr. diſtin. ij. Sed poſt iſtam abiurationem (vt Lanfrancus de illo refert) ad vomitum iterum velut canis rediit. Idem contigit Ioanni Hus in concilio Conſtanienſi, qui licet multis, & euidentibus rationibus conuictus, nunquam tamen errores ſuos recantare voluit. Hæreticus enim, vt gloriam, quam anxie cupit, tueri valeat, non erubeſcit permanere in errore, & erubeſcit corrigere errorem. Difficillimum igitur eſt, vt quis pertinacem hæreticum publica diſputatione ſic conuincat, vt ſe erraſſe fateatur. Hanc enim difficultatem agnoſcens Salomon ait: Expedit magis vrſæ currere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti ſibi in ſtultitia ſua. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis ſuper Prouerbia

*1. Cor. 11*
*Prou. 17*
*Hierony.*

ait: Facilius erat doctoribus ſanctis furori Gentilitatis occurrere, raptis à ſe populis aliquibus, atque à beſtiali eius ſæuitia ad fidei pietatem prædicando conuerſis, quàm hæretico cuilibet confidenti in ſua perfidia dogmatis: quia nimirum illud contra exteros, hoc contra ſua viſcera certamen agebant. Hæc Hieronym. Si autem hæc diſputatio ſecretò, & coram ſolis doctis fieret, facilius ille veritatem diſceret: quia abſente populi applauſu, facile ceſſabit ventus ſuperbiæ, qui oculis intellectus nimium obeſſe ſolet. Deinde veritate cognita facilius illam fateri cogetur, cum non ſit populus, quem vereatur, & coram quo ſe victum fateri reformidet. Ex his igitur aperte conſtat ſecretam diſputationem multum hæretico homini prodeſſe poſſe ad fidem catholicam recipiendam, & publicam diſputationem multum obeſſe. Ipſi etiam diſputanti catholico non parum nocere poteſt huiuſmodi diſputatio, ſi ille non ſit vir doctus, & in ſacris literis ſatis eruditus, & in aliis diſputationibus valde exercitatus. Nam aliàs fieri poſſet, vt veritas, quæ ſemper eſt victrix, in ore illius victa videatur. Sunt enim ſæpe hæretici in diſputando diſertiſsimi, & ſciunt optimè diſputationum retia tendere, & vagam rhetoricę libertatem in ſyllogiſmorum ſpineta concludere, & contradictorem ſæpe ſuis argumentationibus ſic illaqueare, vt niſi ille diſertiſsimus ſit, explicare ſe nequeat. Hoc autem ſi cum viro catholico diſputans hæreticus fecerit, forte vir catholicus neſciens illius argumentationes diſſoluere, putabit hæreticum optime concluſiſſe, & ſic tandem deceptus hæretici ſententiam ſequetur. Niſi diſertus fuiſſet in diſputando Athanaſius, facile illum coram probo iudice decepiſſet Arrius. Quàm neceſſaria ſit ars, & exercitium diſputatori aperte oſtendunt plurimæ diſputationes, quas cum hæreticis habuit Auguſtinus, in quibus, niſi fuiſſet diſertus, ſæpe ſuccubuiſſet. Et propter hoc Bernardus, qui (vt in fine præcedentis capituli patuit) dixit hæreticum hominem eſſe argumentatione, & diſputatione capiendũ, cenſet talem diſputationem nõ niſi à viro docto, & exercitato eſſe faciendã propter periculum, quod inde euenire poteſt. De huiuſmodi periculo locutus eſt Salomõ cum ait: Qui ſcindit ligna periclitabitur in eis, ſi retuſum fuerit ferrum. Quæ verba interpretans Hieron.

*Eccl. 10* *Hierony.*

in com

A in commentariis ſuper Eccleſiaſtem ait: Hæretici ligna infructuoſa ſunt,& ſaltus abſque vtilitate pomorum. Vnde & in templo Dei prohibetur plantari nemus, & vana foliorum, id eſt verborum tantum ſonantium ſpernuntur vmbracula. Quamuis igitur ſit prudens,& doctus vir,qui gladio ſermonis ſui hæc ligna conſcindat,periclitabitur in eis, niſi diligenter attenderit: maxime ſi ei,quod ſequitur acciderit. Si retuſum fuerit ferrum, & faciem eius turbauerit,id eſt ſi diſputatio eius infirmior fuerit inuenta, nec acumen habuerit ingenij,quo contraria quæq; deſecet: ſed principale cordis eius hebetetur, in partem tranſibit aduerſam, & confirmabit eum fortitudo peruerſa. Hactenus Hieronymus. Nocet etiam hæc publica diſputatio ipſis audientibus, præſertim ſi illi indocti ſunt, aut in fide nutantes, & infirmi. Nam vulgus indoctum, & nunquam in re literaria verſatum, neſcit inter verum & falſum diſcernere: & ideo facile in iudicando fallitur, verum pro falſo, & falſum pro vero iudicans. Sophiſtica hæreticorum argumenta, tanquam recte concludentia laudabit. Cum peruerſe hæreticus collegerit, optime collegiſſe, &
B irrefragabile argumentum feciſſe dicet. Apparentia illius argumenta, quæ ſi intus diſcutiantur nullius ſunt roboris, vrgentiſsima iudicabit, & ſic in hæretici ſententiam paulatim trahetur. Fiet itaq;, vt populus, qui fortis in fide ad diſputationem audiendam venerat, infirmus, & vacillans diſcedat: & ſi qui forte dubius acceſſerat, diſputatione audita hæreſim ipſam firmiſsime, & ſine vlla dubitatione amplexetur. Huius rei exemplum ante paucos annos nobis præbuit publica diſputatio cum Luthero Lypſiæ in Germania habita: vbi vir doctiſsimus Echius publice cum Luthero diſputans quamuis ſæpe illum apertiſsimis diuicit argumentis. Populus tamen non ita, vt res erat, iudicans impium Lutherum magis, quàm catholicum Echium laudabit, quapropter hoc neglecto inſanum Lutheri dogma cum ſuarum animarum diſpendio ſuſcepit. Ob hanc cauſam Plato cenſuit de præcipuis legibus ciuitatis non eſſe differendum coram iuuenibus, ſi qua difficultas de illis emerſerit, ne præcipuarum legum authoritas apud iuuenes minuatur, apud quos maximam illam eſſe oportet. Si tanta reuerentia legibus humanis, Platone iu-

dice, debetur, iuſtum eſt multo maiorem legibus diuinis C
exhiberi, vt coram populo rudi de illis non diſputetur, ne
apud illos legum diuinarum authoritas, & fidei certitudo
minuatur cum videat ea in dubium, & quæſtionem vocari, quæ oportebat exiſtimari veriſsima, & firmiſsima.
Ideo Paulus optime hæc pericula agnoſcens, & volens ea
præcauere, Timothæum diſcipulum admonet, vt ab huiuſmodi diſputationibus abſtineat, ſic inquiens: Noli verbis
contendere, ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem
audientium. Quæ verba interpretans Ambroſius in com-
*2. Timo.1* mentariis ſuper Epiſtolas Pauli, ait: Contentiones vitan-
*Ambro.* das monet, præcepta autem danda ſub Dei timore, & terrore: quia contentio poteſt adhuc minus ſtabilitis generare ſcrupulum. Solent enim in contentione talia opponi
elimato maleuolentiæ ferro, vt moueant animos inſi-
*Leo papa* pientium fratrum. Hæc Ambroſius. Et beatus Leo Primus
huius nominis Pontifex Martiano Auguſto ſcribens Epiſtola xx. ſic ait. Compreſſa enim vel remota inquietudine,
ac prauitate paucorum facile firmabitur probanda concordia, ſi in eam fidem, quam Euangelicis, & Apoſtolicis
prædicationibus declaratam per antiquos patres noſtros D
accepimus, & tenemus, omnium corda concurrant, nulla
penitus diſputatione cuiuſquam retractationis admiſſa,
ne per vanam fallacémq; verſutiam, aut infirma videantur, aut dubia, quæ in ipſo lapide angulari fundata ſunt,
& ſine fine manſura. Hæc Leo Papa. Et certe propter hanc
eandem rationem non eſt æquum, aut rationi conſonum,
vt in publicis diſputationibus, quas in ſcholis, aut alibi
Catholici, & docti viri inter ſe habere ſolent, hæreticæ
& ſcandaloſæ propoſitiones etiam exercitij cauſa, coram
populo defendantur. Multi enim ob hanc cauſam in hæreſes illas lapſi ſunt, quas diſputationis gratia in ſcholis
defendi viderant. Nam ob hoc ſolum, quod in ſcholis defendebantur, putarunt vera eſſe illa, aut ſaltem tolerabilia, quæ illic dicebantur. Scio equidem virum quendam
non prorſus rudem, aut idiotam: ſed aliquantulum eruditum ab inquiſitoribus vocatum in iudicium, & carceri
mancipatum, propterea quod non fuiſſet veritus publicè
dicere, fornicationem ſimplicem non eſſe peccatum. Qui
cum poſtea interrogaretur, qua temeritate fuiſſet auſus
tam

A tam peſtiferam hæreſim fateri, reſpondit ſe in ſcholis didiciſſe, in quibus ſæpe viderat talem ſententiam publice defendi. Ideo conſultius factum fuiſſe cenſeo, ſi illi, qui talibus diſputationibus præerant, huiuſmodi propoſitionem hæreticam, à ſuis diſputationibus abegiſſent, & illam in ſcholis defendi conſtantiſsime prohibuiſſent. Et certe ni fallor, illi qui huiuſmodi diſputationibus præſidentes poterant tales propoſitiones hæreticas,& ſcandaloſas à ſchola propellere, erant multo grauius puniendi, quàm illi, qui ex talium propoſitionum publica defenſione allecti ſunt, vt illas veras eſſe, dicere auderent. Nec ſolum propoſitiones hæreticas, & ſcandaloſas à publica diſputatione abigendas eſſe cenſeo: ſed etiam illas quæ, etſi veriſsimæ ſint, vires tamen populi audientis ſuperant,& in quibus rudis populus facillime errare poterit. Tales ſunt materiæ de gratia, & libero arbitrio,de prædeſtinatione, de præſcientia Dei, de multis Euchariſtiæ myſteriis, & miraculis. De huiuſmodi rebus coram populo rudi, & idiota diſputare, periculoſum eſſe cenſeo: quoniam in illis ſæpe contingit argumenta contra verita-
B tem facere, quæ populo illiterato maiorem apparentiam habere videbuntur, quàm reſponſiones, quæ pro veritatis tutela dantur. Argumenta, quæ fiunt, ſæpe intelligit populus, & raro intelligit ipſorum argumentorum diſſolutiones. In materia de prædeſtinatione, & præſcientia Dei, quilibet ſutor, & ſartor argumentari nouit, & neruos adhibere argumentis, illi tamen vix poterit reſpondere doctiſsimus vir, qui cuique alteri viro erudito facile reſponderet. Et ita vix poteſt eſſe quin idiota hoc videns non ſcandalizetur, & in fide vacillet. Huius ſcandali author eſt ille, qui de huiuſmodi rebus publice diſputauit, & ita velut talis à Deo punietur. Sic in figura olim prædictum fuit in lege Moyſi: Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit: ſubiacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint. Sin autem mors eius fuerit ſubſequuta, reddet animam pro anima. Quam legem iuxta allegoriam interpretans Origenes homilia decima ſuper Exodum, ait: Sint duo viri iſti, qui litigant, duo diſputantes, & de dogmatibus,

*Exod. 21*

*Origen.*

vel quæſtionibus legis ſecum inuicem conquirentes, & C
(vt Apoſtoli ſermone dicamus) rixantes circa verborum pugnas. Et paucis interpoſitis ſubdit. Quia ergo iſti, qui in quæſtionibus litigant, ad ſubuerſionem audientium litigant, idcirco percutiunt mulierem prægnantem, & eiiciunt infantem eius, vel formatum iam, vel nondum formatum. Mulier prægnans dicitur anima, quæ nuper Dei concepit verbum. Et poſt pauca ſubdit: Hæc ergo anima quæ nunc pro infirmitate ſui mulier appellatur, duobus inter ſe litigantibus viris, & in certamine ſcandala proferentibus, quod habere ſemper verborum contentio ſolet, percutitur, & ſcandalizatur, ita vt verbum fidei, quod tenuiter conceperat, abiiciat & perdat. Et hæc eſt lis, & contentio ad euerſionem audientium. Si ergo nondum formatum, anima, quæ ſcandalizata eſt, abiecerit verbum, qui ſcandalizauit, damnum dicitur pati. Et multis interiectis iterum ait: Formatus infans poteſt videri ſermo Dei in corde eius animæ, quæ gratiam baptiſmi conſequuta eſt, vel quæ euidentius, & clarius verbum fidei concepit. Hæc ergo ſi nimia contentione doctorum percuſſa abiecerit verbum, & inuenta fuerit eſſe de illis, de quibus dice- D
1. *Tim.* 5 bat Apoſtolus. Iam enim quædam conuerſæ ſunt retro poſt Sathanam, animam pro anima dabit. Vel in die iudicij accipiendum eſt apud Deum iudicem, qui poteſt animam, & corpus perdere in gehennam. Vel certe poteſt fortaſsis illud aptari, vt qui ſibi conſcius tanti ſcandali fuerit, ponat animam ſuam pro anima illius, quem ſcandalizauerit, & vſque ad mortem det operam quomodo redeat, quomodo reparetur, quomodo reſtituatur ad fidem. Hactenus Origenes. Si ſoli viri, & firmi in fide adeſſent non ſolum de his veris, & catholicis propoſitionibus diſputare liceret: ſed etiam de propoſitionibus, quamlibet hæreticis diſputare licet, ſi id ſolum gratia exercitij fiat, vt inde veritas fidei clarius eluceſcat, & ipſi diſputatores inſtructiores & diſertiores ad hæreticos conuincendos per tale exercitium fiant. Nam ſicut haſtiludia, & alia certamina inter amicos in palæſtra fieri ſolent, vt inde inſtruantur quo pacto contra hoſtes in bello certare valeant: Sic etiam inter viros doctos, & catholicos, literarum exercitia, & diſputationes de fide haberi oportet,

A vt inde diſcant quomodo contra hæreticos eccleſiæ, & fidei catholicæ acerbiſsimos hoſtes pugnare debeant. Neque huic ſententiæ obſtat quod Alexander quartus ait in capit. quicunque. de hæreticis, libro ſexto, vbi ſub excommunicationis pœna prohibet omnibus laicis perſonis ne publice, aut priuatim de fide catholica diſputare audeant. Nam illic Papa veram diſputationem prohibet, non autem fictam. Ficta quidem eſt diſputatio, quæ ſolis verbis, & non animis fit, qualis eſt inter illos, qui cum ſint in eadem ſententia concordes, argumentantur & reſpondent, vt rei veritatem clarius inueniant. Sicut etiam eſt bellum fictum inter eos, qui haſtiludia exercent. Diſputatio vera eſt inter illos, qui non ſolum verbis: ſed etiam animis ſibi inuicem contradicunt, & ſententias prorſus contrarias tuentur. Diſputationem fictam faciunt viri catholici cum de rebus fidei diſputant: quia idem concordi animo ſentiunt, & ſolis verbis contradicunt. Diſputationem veram & non fictam habent viri catholici contra hæreticos cum de fide catholica diſputant: quia ſicut exterius verbis pugnant, ita interius animis diſſentiunt. Hanc veram diſputationem

B quæ cum hæreticis de fide habetur, prohibet Papa perſonis laicis, ne videlicet publice, aut priuatim de fide catholica cum hæreticis diſputare audeant. Et merito id prohibuit: quia licet eſſent aliqui laici docti, qui bene, & ſine periculo poſſent cum hæreticis diſputare, leges tamen non decernunt de iis, quæ raro contingunt: ſed de iis, quæ vt in pluribus eueniunt. Raro autem contingit laicos eſſe doctos in fide, & ad diſputandum de ea diſertos: & ideo ne ipſi in diſputatione ſuccumbẽtes, ſibi ruinæ occaſionem aſſumerent, aut aliis audientibus præberent, merito illis fuit talis diſputatio interdicta. Aliam vero diſputationem de fide quæ ficte inter Catholicos exercetur, non eſt laicis per illud cap. quicunque. interdicta: quoniam diſputatio ficta non eſt proprie diſputatio: ſicut nec bellum fictum eſt proprie bellum, nec homo pictus eſt proprie homo. Etſi hoc bene aduertiſſet gloſſa, in illo capit. quicunque. §. Inhibemus, non tantis premeretur anguſtiis, quibus illic præmitur, & facile diſſoluiſſet laqueos, quibus ſe teneri putauit. Laicis igitur ſolis eſt interdictum, ne cum hæreticis publice, vel priuatim de fide catholica diſputent: eccleſiaſt

eccleſiaſticis autem viris non ſic eſt abſolute prohibitum C
cum hæreticis diſputare: ſed licitum eſt illis de fide contra hæreticos diſputare, modo id coram viris doctis,& in fide conſtantibus fiat. Et aliquando non ſolum erit licitum: imò neceſſarium contra hæreticos publice diſputare, etiam coram populo ſimplici, vt puta quando populus ab hæreticis, aut aliis infidelibus oppugnatur,& ſolicitatur, vt fidem catholicam deſerat. Tunc enim prælatis eccleſiarum incumbit, ſubditos fideles ab huiuſmodi hæreticorũ infeſtatione defendere,& tenentur illi per ſe, aut ſaltem per alios viros doctos & in diſputando diſertos contra hæreticos diſputare, vt gloria Dei manifeſtetur, & veritas catholica
Titi. 1 defendatur,& hæretici confundantur. Nam ob hoc (vt Paulus ait) oportet Epiſcopum doctum eſſe, vt ſit potens exhortari in ſacra doctrina,& eos, qui contradicunt arguere.
1. Pet. 3 Et beatus Petrus præcepit Epiſcopis, vt ſint ſemper parati ad ſatisfactionem reddendam, de illa, quæ eſt in nobis ſpe & fide. Alioqui ſi hæreticis clamantibus, & ad publicam diſputationem prouocantibus, catholici viri tacerent, daretur populo ſuſpicionis occaſio, vt credat catholicos viros de fidei certitudine diffidere, eo quòd non audeant ad D
certamen cum hæreticis deſcendere, aut credet illos cum hæreticis ſentire, eo quòd illis clamantibus tacent. Nunquam ſiquidem verius dici poteſt, vt qui tacet, conſentire videatur, quàm cum res eſt adeo ſeria, vt tacere ſit pernitioſum, loqui vero vtile, & neceſſarium. Ideo tunc neceſſarium erit contra hæreticum diſputare: quia error, cui non contradicitur approbatur, & veritas cum minime defenſatur opprimitur. Negligere quippe cum poſsis perturbare peruerſos, nihil aliud eſt quàm fouere. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare. Decreta autem & leges, quæ abſolute omnem videntur prohibere de fide diſputationem ad ſolos hæreticos diriguntur, quibus omnis interdicitur diſputatio, per quam fidem catholicam oppugnare præſumunt, aut de illa dubitare. Nam de hac diſputatione in-
Marcia. telligendum eſt dictum Marciani Imperatoris, quod ha-
Imper. betur, l. Nemo. C. de ſumma trinitate & fide catholica. Iniuriam (inquit ille) facit iudicio reuerendiſsimæ ſynodi: ſi quis ſemel iudicata, ac recte diſpoſita reuoluere, & publice

A blice diſputare contenderit. Hæc ille. At catholicus, qui pro his, quæ in ſynodo definita ſunt, diſputat contra hæreticum, non facit iniuriam ſynodo, imò exhibet honorem. Hæreticus autem, qui contra ſynodum pugnat, is facit iniuriam ſynodo: quia illam erraſſe contendit. Hæreticis ergo: quia contra fidem ſentiunt, de fide diſputare inhibet, catholicis autem, qui pro fide pugnant, de fide diſputare non prohibet. Vt ergo omnia decreta, & leges, quæ diſputationes de fide fieri prohibent, clarius intelligamus, eſt aduertendum, quòd in vera diſputatione de fide, quæ eſt inter Chriſtianum, & hæreticum, duæ ſunt prohibitiones diuerſæ iuxta duas perſonas, quæ ad huiuſmodi diſputationem coeunt, videlicet Chriſtianus, & hæreticus. Prohibitio Chriſtiani reſtricta eſt ad perſonas laicas, ſolis enim laicis, in illo §.inhibemus. eſt interdicta huiuſmodi diſputatio. Hæreticis etiam eſt interdicta diſputatio de fide: & hæc prohibitio eſt generalis, quo ad perſonas hæreticorum: quia nulli hæretico permittitur de fide diſputare volens fidem infringere, aut de illa dubitare, præſertim in rebus illis, quæ per expreſſam eccleſiæ definitionem ſunt
B iam olim determinata. Nam ad ſolos hæreticos eſt referendum, quod habetur in cap. maiores.xxiiij.quæſt.j.Illud enim capitulum ſumptum eſt ex quadam epiſtola Gelaſij Papæ, quam ad Epiſcopos Dardaniæ miſit, qui de Gelaſio querebantur, propterea quòd Acatium Eutycianæ hæreſis fautorem, ſine concilio generali damnaſſet. Volebant ſiquidem Epiſcopi illi, vt Acatius prius fuiſſet ad concilium vocatus, & ibidem auditus, etſi ſuæ ſententiæ rationem non dediſſet, imò, vt illam hæreticam fateretur fuiſſet conuictus, tunc merito damnaretur, & non ante. His Epiſcopis Gelaſius Papa ſcribit, probans illos iniuſtam rem petere, & iuſte Acatium ſine concilij congregatione fuiſſe damnatum: quia cum hæreſis Eutyciana fuiſſet iam olim in concilio Calcedonenſi damnata, non erat opus ad eiuſdem hæreſis fautorem damnandum, nouum congregare concilium. Et inter multa, quæ pro hac re in illa epiſtola eleganter diſſerit Gelaſius, parum poſt principium refert ea, quæ recitantur in illo cap. Maiores. Quibus verbis (vt ex diſcurſu literæ facile conſtat) docet hæreticos, qui in apertam, & præſertim olim damnatam hæreſim lapſi ſunt, non

eſſe ad diſputationem admittendos, ſed oportet illos ſine C
vlla diſputatione errorem ſuum reuocare. Quoniam (vt
*Gelaſius.* in eadem epiſtola Gelaſius ait) ſi ea, quæ ſalubriter decreta ſunt, cuiquam liceret iterare, nullum contra ſingulos quoſque prorſus errores ſtabile perſiſteret eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiam præfixis poſitarum ſemel ſynodalium regularum non eſſent eliſæ peſtes, reſumptis certaminibus, contra fundamentum ſeſe veritatis attollerent, & ſimplicia quæque corda percurerent. Quid ſi ſubinde fas eſſet perfidis inire concilium? Cum quælibet illis manifeſta ſit veritas, nunquam deſit, quod pernicioſa depromat falſitas, tametſi ratione, vel authoritate deficiens ſola tamen intentione non cedens. Hæc Gelaſius. Quæ verba ſatis ſe ipſa indicant, quòd aduerſus hæreticos dirigũtur, qui diuerſis furoribus incitati firmam fidem diſputationibus ſuis oppugnare conantur, non aduerſus catholicos, qui eandem fidem defendere ſatagunt. Beatus Leo primus huius nominis ſummus Pontifex ſolos etiam hæreticos à diſputatione arcet. Nam Epiſt.xxj.Mar-
*Leo papa Primus.* tiano Auguſto ſcribens de Eutyciana hæreſi tunc recenti, D
ſic ait: Aucta igitur per imperialem amicitiam ſpe cœleſtis auxilij, confidentius pietatem veſtram pro ſacramento ſalutis humanæ incitare præſumo, ne cuiuſquam procaci impudentique verſutia, quaſi de incerto quid ſequendum ſit, ſinatis inquiri. Hæc ille. Et Epiſtola vigeſimaſecunda, eidem Martiano Auguſto de his, quæ in Calcedonenſi concilio tractanda erant, ſcribens ait: Vnde per ipſum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui regni veſtri eſt author, & rector, obteſtor, & obſecro clementiam veſtram, vt in præſenti ſynodo fidem, quam beati patres noſtri ab Apoſtolis ſibi traditam prædicarunt, non patiamini quaſi dubiam retractari, & quæ olim maiorum ſunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hactenus Leo Papa. In quibus verbis apertiſsime conſtat, eam ſolam diſputationem prohibitam eſſe voluiſſe, per quam firma fides vertitur in dubium, & quod certum eſt, in illa inquiritur tanquam incertum. At cum hæretici ſint, qui fidei certitudinem incertam facere ſuis diſputationibus contendunt, & catholici ſint, qui firmitatem

A tatem fidei ſua diſputatione defendere conentur, conſequens eſt, vt ſoli hæretici ſint qui de fide diſputare prohibentur, & non catholici. Hi enim ſoli ſunt, qui iniuriam fidei authoritati, & dignitati faciunt, dum ab ea certitudinem ſuam amputare conantur, & illam, aut falſam, aut dubiam dicere non verentur. Vnde beatus Maximus in ſermone quodam de pluribus martyribus ait Magni periculi res eſt, ſi poſt prophetarum oracula, poſt Apoſtolorum teſtimonia, poſt martyrum vulnera, veterem fidem quaſi nouellam diſcutere præſumas, & poſt tam manifeſtos duces in errore permaneas, & poſt morientium ſudores ocioſa diſputatione contendas. Hæc ille. Hæretici ergo ſunt, quibus contra fidem diſputare eſt interdictum, quam ſi illi, omni prohibitione contempta, ſuis diſputationibus oppugnare non erubuerint, Catholicis non eſt interdicta eiuſdem fidei defenſio: Imò aliquando (vt dixi) eſt neceſſaria, & præcepto iniuncta prælatis eccleſiaſticis, qui velut paſtores curam habent arcendi lupos, ne oues morſibus noceant. Cum enim timetur populum in hæreſim labi, propterea quòd nullus eſt, qui B diſputatione ſua conuincat hæreticos, tunc neceſſarium eſſet contra hæreticos diſputare. Propterea hoc beatus Athanaſius diſputauit cum Arrio, vt illum conuinceret, aut ſaltem populus in fide confirmaretur. Propter eandem cauſam beatus Auguſtinus toties cum variis hæreticis publice diſputauit cum Felice Manichæo, cum Feliciano Arriano, cum Paſcentio comite Arriano, cum Emerito Donatiſta. Eadem ratione ductus Lantfrancus Archiepiſcopus Cantuarienſis optauit publice diſputare cum Berengario, vt publice conuictus, & confuſus non poſſet populum ſecretò (vt faciebat) decipere. Sed hanc diſputationem cum Lantfranco habere Berengarius noluit, reformidans victoriæ verecundiam. Hoc conſtat ex præfatione cuiuſdam opuſculi, quod idem Lantfrancus aduerſus Berengarium ſcripſit. Ob eandem cauſam beatus Bernardus de clauſtro, & quiete monaſterij ſui in Burgundia ſiti, ad Senonas vſque in Franciam venire non dubitauit, vt contra Petrum Abailardum peſtilentiſsimum hæreticum pro fide catholica diſputaret. Nam etſi prius ab Archiepiſcopo

*Maxim.* *Athan.* *Auguſti.* *Lantfr.* *Bernar.*

Senon

Senonenſi ad rem vocatus venire renuit, tum quia non ſua C
putabat referre ſed Epiſcoporum, quorum eſt miniſterium
de dogmatibus iudicare: tamen cum audiret hæreticum
ob hoc ſuperbiorem factum,& audacius exprobrare agminibus catholicorum virorum, acquieuit amicorum conſilio, & ad diſputationem venit: ſed hanc hæreticus ipſe
fugit: & ita Deo volente factum eſt, vt hæreticus, qui
prius ad ſingulare certamen beatum prouocauerat Bernardum, ille prius à certamine fugerit. Et vt res ſit apertior,
placuit hic inſerere verba, quæ de hac re Bernardus ſcripſit, epiſtola centeſimaoctuageſimanona. Sic enim ait. Cedens tamen licet vix ita vt flerem conſilio amicorum, qui
videntes quomodo ſe quaſi ad ſpectaculum omnes pararent, timebant ne de noſtra abſentia, & ſcandalum proximo, & cornua creſcerent aduerſario, & quia error magis confirmaretur, cum non eſſet qui reſponderet, aut contradiceret, occurri ad locum, & diem, imparatus quidem,
& immunitus, niſi quod illud mente voluebam. Nolite
Matt. 10 præmeditari qualiter reſpondeatis: dabitur enim vobis in
Pſal. 117 illa hora quid loquamini. Et illud: Dominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo. Conuenerant D
autem præter Epiſcopos,& Abbates plurimi viri religioſi,
& de ciuitatibus magiſtri ſcholarum, & clerici literati
multi, & Rex præſens erat. Itaque in præſentia omnium
aduerſario ſtante ex aduerſo, producta ſunt quædam cap.
de libris eius excerpta. Quæ cum cœpiſſent legi nolens
audire exiuit, appellans ab electis iudicibus. Hactenus
Bernardus. Ex cuius verbis apertiſsime conſtat quando, &
vbi liceat cum hæretico diſputare. Cum enim ex defectu
diſputatoris, qui contradicat, hæreticus magis inualeſcit,
& populo ſcandalum imminet, tunc neceſſaria eſt diſputatio, vt hæreticus confundatur, & populus in vera fide
confirmetur. Sed tunc coram viris doctis diſputandum
eſt, & non coram rudi populo: quia non expedit tam ſublimen diſputationem coram idiotis iudicibus fieri. Vbi
autem ex defectu diſputationis nullum imminet populo periculum, conſultius fieri exiſtimo, ſi omnis amputetur diſputatio, & iuxta conſilium ſapientis fiat, qui ait:
Prov. 26 Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris
ei ſimilis.

Quamuis

A *Quamuis non ſit abſolute bonum cum hæretico diſputare, eſt tamen bonum & ſanctum contra hæreticos ſcribere.*

## CAP. XX.

FOrte ex his, quæ præcedenti cap. diximus quiſquam colliget non eſſe etiam bonum, neque licitum aduerſus hæreticos ſcribere, putans eandem eſſe rationem vocalis diſputationis & ſcripturæ, & eadem menſura vtranque fore metiendam. Nam de hac re fuit mihi olim cum quodam viro Græce, & Latine docto non modica contentio. Cum enim Brugis in Flandria, vbi ille morabatur, ego tunc eſſem, & librum quem aduerſus omnes hæreſes edidi, tunc pararem, clanculo detrahebat labori meo, dicens me rem prorſus inutilem ſumpſiſſe, & conſultius me fuiſſe facturum, ſi ab incepto deſiſterem. Verum (vt ſæpe euenire ſolet) quæ ille clanculo, & me nunquam ſciturо dicere putauit, amicis audientibus, & tandem mihi referenti-
B bus cognoui. Adij hominem, rogauique ab illo, num ipſe tale aliquid dixiſſet, Non potuit negare, qui ſibi conſcius erat, coram multis id dixiſſe, quorum teſtimonio poterat conuinci. Petij deinde ab eo, qua motus ratione ita ſentiret, vt tam ſancto operi detrahere vellet. Quia multi (reſpondit ille) opus hoc tuum legentes forte plus laudabunt hæreſes ipſas contra quas diſputas, quàm catholicam veritatem, & audientes iam olim fuiſſe illas ab aliis prædicatas, hoc ipſo audaciores eaſdem hæreſes tuendas ſuſcipient, quas tu oppugnare conaris. Et ſic cùm hæreticos extinguere cupis, hæreticos ſuſcitabis: quia illis ſcandalum appones, & hæreſis occaſionem præbebis. At, qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis, qui in Chriſto credunt (vt Saluator ait) expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Ecce vides vrgentiſsimam rationem, qua ille motus eſt, vt non ſolum inutile: ſed etiam noxium putauerit ſcribere contra hæreticos. Et tamen vir erat qui nimis ambiebat theologus videri, cum re vera non eſſet. Deinde abſoluto iam libro, quod aduerſus omnes hæreſes paraueram, & typis excuſo,

*Matt. 18*

n

cum ad Hiſpanias, nataléque ſolum rediiſſem, non deſuere, qui idem mihi exprobrarent, quod ille in Flandria fecerat. Sed iſti neque viri theologi erant, nec ſe theologos exiſtimari (vt ille) ambiebant. Viri quidem docti iſti erant: ſed tantum leges didicerant humanas, quas aut Pontificias, aut ciuiles vocant: & ob hoc iſtis leuius parcendum eſſe iudico: quia non eſt mirum, ſi in ea re, quæ ad ius ſuum non ſpectat, errauerint. Nam ſi viri theologi, & docti fuiſſent, non improbaſſent laborem meum, quo aduerſus omnes hæreſes diſputationem pro fide catholica ſuſcepi, imò potius vehementer laudaſſent, ſicut nunc, Deo authore, cui ego gratias reddo immenſas, quotquot vbique terrarum ſunt docti theologi laudant, & miris efferunt laudibus. Si enim bene noſſent, quod qualéque ſcandalum ſit vitandum, & quale contemnendum, non incidiſſent in talem errorem, quo putarunt non eſſe ſcribendum contra hæreticos, aut hæreſes, ne quis hæc legens ſcandalizetur, & in eas ipſas hæreſes labatur. Nam quod ſit aliquod ſcandalum merito contemnendum, Saluator noſter docuit, quando Apoſtolis dicentibus illi, Phariſæos fuiſſe ſcandalizatos: propterea quòd ipſe dixerat, hominem non coinquinari à cibo, quod intrat in os, reſpondit: Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Quibus verbis apertiſſime Saluator noſter illud Phariſæorũ ſcandalum contempſit. Vt igitur huius rei veritatem clarius demonſtremus, opus eſt vt ſcandalorum varietatem, & quale ſit inter illa diſcrimen obiter tractemus. Scandalum Græce, eſt offendiculum Latinæ, & ad mores tranſlatum ſignificat quandam mali occaſionem. Vnde Hieronymus exponens illud Matthæi locum: Scis quia Phariſæi audito verbo hoc, ſcandalizati ſunt, ſic ait: Et quia crebro teritur in eccleſiaſticis ſcripturis ſcandalum, breuiter dicamus, quid ſignificet. Scandalum, nos offendiculum, vel ruinam, & impactionem pedis poſſumus dicere. Quando ergo legimus: Quicunque de minimis iſtis ſcandalizauerit quempiam, hoc intelligimus, qui dicto facto've occaſionem ruinæ cuiquam dederit. Hæc ille, Tale autem ſcandalum bifariam contingere ſolet: quia aut ab aliquo datur, aut nemine dante accipitur: & ob hoc duplici etiam nomine appellatur. Nam quoddam dicitur ſcandalum datum, & quoddam

Margin notes: *Matt. 15* (beside "coinquinari à cibo"); *Hierony.* (beside "dam mali occaſionem"); C; D

A quoddam dicitur ſcandalum acceptum. Scandalum datum eſt dictum, vel factum, quod ex ſe præbet alteri occaſionem ruinæ, hoc eſt peccati. Tale ſcandalum ſemper eſt peccatum, & quidem mortale, ſi ex ſe eſt peccati mortalis allectiuum. De hoc ſcandalo loquutus eſt Christus cum dixit: Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et iterum, Væ homini illi, per quem ſcandalum venit. Huiuſmodi ſcandalum ſemper eſt vitandum, ea lege & ratione, qua cætera peccata vitare tenemur. Eſt aliud ſcandalum, quod dicitur acceptum, & non datum, & eſt caſus, vel ruina, hoc eſt, peccatum proueniens ex bono facto, vel dicto alterius, aut ſaltem ex dicto, vel facto non malo. Hoc ſcandalum ideo dicitur acceptum, & non datum: quia ex ea re, quæ non eſt apta ad dandam occaſionem mali, aliquis peccati occaſionem accipit. Tale ſcandalum nullus vitare tenetur in alio, quando ſcandalum oritur ex re bona, & neceſſaria ad ſalutem, vt ſunt omnes illæ quæ ſub præcepto nobis iniunctæ ſunt. Si quis enim ſcandalizaretur propterea *Matt.* 18

B quòd in quadrageſima abſtines à carnibus, aut die Dominica ſacrum Miſſæ officium audis, non ideo aliquid horum impune omittere potes: imò ſcandalo illo contempto quodlibet illorum agere teneris. Nam lex charitatis, quæ præcipit, vt plus te, quàm proximum ames, etiam præcipit, vt plus in te quàm in proximo vites peccatum. Peccares autem, ſi ea omitteres, quæ tibi præcepta ſunt. Ne igitur alius per ſcandalum peccet, ea quæ tibi præcepta ſunt omittere non debes. De hoc ſcandalo intelligitur dictum Bedæ, quod ponitur in regula: Qui ſcandalizauerit. extra de regulis iuris. Vtilius ſcandalum naſci permittitur, quàm quod veritas relinquatur. Quæ regula iuxta omnium doctorum tum theologorum, tum canoniſtarum ſententiam, intelligenda eſt de triplici veritate, videlicet vitæ, iuſtitiæ, & doctrinæ, ita vt neque veritas vitæ, neque iuſtitiæ, neque doctrinæ ſit omittenda propter vitandum ſcandalum proximi, præſertim ſi talis veritas ſit ad ſalutem animæ neceſſaria. Alioqui ſi veritas illa non ſit neceſſaria, vt contingit in veritate vitæ, quæ non eſt ſub obligatione præcepti iniuncta: ſed ſolum in

conſilio data, tunc propter vitandum proximi ſcandalum, C
quod orietur in illo ex ignorantia, liceret ad tempus omit
tere talem vitæ veritatem, quouſque doceatur bonam eſſe
talem rem, neque vllam eſſe ſcandali occaſionem. Cum au
tem iam fuerit proximus edoctus, & clare fuerit illi oſten-
ſum rem talem eſſe vere bonam, quæ nullam prorſus ha-
beat in ſe ſcandali rationem, ſi proximus adhuc ſcandali-
zatur, tale ſcandalum iam eſt malicioſum: quia ex pura
malicia, & non ex ignorantia ortum, propter quòd vitan-
dum nulla vnquam veritas eſt relinquenda. Ita interpre-
tantur præfatam regulam iuris Alexander de Hales in ſe-
cunda parte, quæſt. clxxxix. membro ſexto, Ricardus de
Media Villa in iiij. ſent. diſtinct. xxxviij. artic. x, Adria-
nus papa in prima quæſt. quod libeti. Eodem modo etiam
exponit gloſſa regulam illam licet non tam clare & aper-
te & diſtincte quantum illi. Hoc etiam differt ab illis, quòd
gloſſa vocat veritatem diſciplinæ, illam quam doctores
præfati appellant veritatem doctrinæ: nam alioqui oporte-
ret fateri gloſſam non plene aſsignaſſe in ſua diuiſione o-
mnes veritatis partes, cum omiſerit veritatem doctrinæ,
quæ omittenda non erat; ſed potius primo loco conſtituen- D
da, ſicut fides prior eſt charitate. Fit igitur neceſſario, ne di
uiſionem, quam gloſſa aſsignat, mancam eſſe dicamus, vt
per veritatem diſciplinæ intelligamus veritatem doctrinę.
Regula igitur Chriſtiana eſt, vt vtilius ſcandalum naſci
permittatur, quàm quod veritas relinquatur. His igitur o-
mnibus præmiſsis, peto ab illis qui ſentiunt non eſſe bonũ
ſcribere contra hæreſes, propter quod aliquis in illo opere
legens forte ſcandalizabitur, veriorem putans eſſe hære-
ſim quæ reprobatur, quàm illius reprobationem. Quale
ſcandalum erit huius ſcandalizati datum, an acceptum? Si
dicant eſſe ſcandalum datum oportebit eadem ratione il-
los fateri peccatum mortale eſſe ſcribere contra hæreſes;
quoniam (vt diximus) omne tale ſcandalum quòd ex ſe dat
peccati mortalis occaſionem, eſt peccatum mortale. Cum
igitur hæreſis ſit peccatum mortale, & (vt ſupra lib. j. oſten
dimus) grauiſsimum, conſequens eſt, vt ſcriptura cõtra hæ-
reſes, ſi (vt dicunt) eſt ſcandalum datum, ſit etiam pecca-
tum mortale, & ſcribens contra eos peccet mortaliter. Si
hoc illi concedant, tunc iterum interrogabo illos, ſi ſcri-
pturam

A pturam ſuam contra hæreſes fautor illius ita ſecretò eam ſeruet, vt nullus eam videat, aut ſi illam alij legerint, & nullus ex ea ſcandalizetur, ſed potius econtrario multi, qui erant dubij in fide, aut alias hæretici per illam reuocentur ad fidem, & in illa confirmentur, an tunc etiam ſcriptura illa contra hæreſes ſit dicenda ſcandalum. Si dicãt tunc non eſſe dicendam peccatum neque ſcandalum, propterea quòd nullum ſcandalizauit, & multos ædificauit: ſequitur inde, vt neq; peccatum ſit, neq; ſcandalum datum dicatur, quamuis multi ex illius lectione ſcandalizentur. Conſequentia iſta inde eſt manifeſtiſsima, quòd opus aliquod, vt dicatur ſcandalum datum, non pendet ex hoc quòd alius ſcandalizetur ab eo: quia ſi opus illud eſt malum coram aliis factũ, ſiue aliquis ex eo ſcãdalizetur, ſiue non, ſemper dicetur ſcandalum datum. Siue quis capiat blaſphemiæ occaſionẽ cùm videt alium blaſphemantem, ſiue non: blaſphemia publice facta ſemper dicitur ſcandalum datum. Neceſſaria igitur eſt conſequentia; vt ſcriptura contra hæreſes non dicatur ſcandalum datum, quamuis multi ex illa capiant occaſionem ruinæ, ſi non eſt dicenda ſcandalum quando nullus ex

B ea ſcandalizatur. Si vero dicant talem ſcripturam contra hæreſes dicendam eſſe peccatum mortale etiam ſi nullus eam legat; & eſſe ſcandalum datum quamuis legentes in illa non ſcandalizentur ex ea, oportebit eos fateri, beatum Auguſt. beatum Hieronymum, & beatum Irenæum peccaſſe mortaliter, pro eo quòd multas aduerſus hæreſes ediderunt ſcripturas; & tales illorum tractatus, quos aduerſus hæreſes ediderunt, oportebit dicere eſſe ſcandaloſos: quoniam etiam per illos tractatus poterit aliquis ſcandalizari, ita vt ipſas, quas illi ſancti damnarunt hæreſes, eligant magis quàm catholicam veritatem. Qui hoc concedere non dubitauerit, cogetur etiam damnare totam eccleſiam catholicam, propterea quòd illa non damnauit vnquam tales tractatus, neque vnquam viros fideles ab illorum lectione prohibuit. Non credo eſſe aliquem tam dementem, vt dicat ſanctos viros ob hoc peccaſſe mortaliter, quòd contra hæreſes ſcripſerunt, & eccleſiam errare, propterea quòd illa ſanctorum virorum tractatus, quos illi aduerſus hæreſes ſcripſerunt, legi permittit. Si quis tamen fuerit tam effrons, vt hoc cõcedere non vereatur, deducam

illum in multo acerbiores anguſtias, & in maxima, quæ C
fingere poſſumus viro Chriſtiano in conuenientia. Nam qui hæc dicit, neceſſario cogetur fateri Euangeliſtas in ſcriptura ſuorum Euangeliorum, & Paulum in ſuis Epiſtolis erraſſe: quoniam omnes hi ſcripſerunt aliquas peruerſorum hominum hæreſes, & quamuis Euangeliſta, aut Apoſtolus eas damnauerat, non tamen defuit qui illas poſtea ſit tutatus. Aperta eſt Saducæorum hæreſis negantium reſurrectionem, quæ à Chriſto Saluatore noſtro, Matthæo, Marco, Luca referentibus, damnata eſt.
*Mat.22*
*Mar.12*
Certum eſt tamen multos fuiſſe poſtea hæreticos, qui in hanc eandem hæreſim lapſi ſunt, & vtinam non ſint hodie etiam plures, qui eidem hæreſi faueant, putantes nihil reliquum eſſe poſt hanc vitam. Paulus apoſtolus in
*1.Timo.4*
priore ad Timotheum, Epiſtola damnat duas hæreſes: vnam, quæ prohibet nuptias: alteram, quæ damnat certas aliquas ciborum ſpecies: quas hæreſes nullus (quod ſciam) fidelis homo ante tempus Pauli docuerat: ſed quia ſpiritu prophetico præuidit futuros eſſe aliquos, qui illas docerent, ideo tempeſtiue præmonuit, vt ab illis caueremus. Si Paulus de hæreſibus futuris præmonuit, ſcri- D
bens illas, & damnans ante illarum ortum, multo efficacius, & vehementius ſcripſiſſet contra illas, quæ iam fuiſſent ortæ, ſicut & fecit contra eas, quæ ſuo tempore ſunt ortæ. In epiſtola ad Galatas ex profeſſo diſputat contra illos, qui dicebant ceremonias, & ſacrificia veteris legis eſſe neceſſaria ad ſalutem in lege Euangelica. Hoc idem contendit in epiſtola ad Hæbreos. Poteſt tamen fieri, vt quis has Pauli Epiſtolas legens, eligat magis hæreſes, quas illic Paulus damnat, quàm catholicam veritatem. Nam Ebion, & Cerinthus, & Sanſæi, & Elceſæi hæretici non obſtante Pauli ſententia veteris legis ceremonias dixerunt eſſe neceſſarias in lege Euangelica. Quis ergo erit tam demens, vt cenſeat delēdas eſſe epiſtolas Pauli, reddenda eſſe Euangelica, ne forte quis illa legens in eas incidat hæreſes, quæ illic damnantur, aut in alia vitia, quæ illic reprehenduntur? Ex his omnibus colligo, quod ille, qui contra hæreſes ſcribit, non ſolum non peccat in hoc: ſed bene agit, nec talis ſcriptura eſt peccatum, imo potius opus bonum, & per conſequens non eſt
dicen

A dicendum ſcandalum datum, licet aliquis per illam ſcandalizetur. Præterea ſicut poteſt quis per huiuſmodi ſcripturam ſcandalizari, ſumens ex illa occaſionem aſſentiendi alicui hæreſi, ita econtrario poſſunt multi per illam ſcripturam ab hæreſi, in quam forte fuerant lapſi ad fidem catholicam reuocari, & qui forte erant dubij, & nutantes in fide confirmari, & veriſimile eſt hoc multo frequentius contingere, quàm illud: quia in tali ſcriptura fides catholica laudatur, hæreſis reprehenditur & damnatur, pro fide catholica illic pugnatur, & hæreſis expugnatur. Cum igitur boni, & Catholici non ſolum poſsint ex huiuſmodi ſcriptura perſuaderi ad confirmationem fidei: ſed vltra hoc vrgeantur, & quaſi compellantur ad illam, conſequens eſt, vt ſi quis talem ſcripturam contra hęreſes diſputantem legens in aliquam illarum hæreſum illic damnatarum labatur, non tribuatur hoc malitię ſcripturę: ſed potius malitiæ ipſius legentis qui ſcriptura abuſus eſt, cum id probet, & bonum iudicet, quod illic legit eſſe malum, & reprobatum. Si gallinam aut caponem, aut arietē ſerpens comedens vertat in venenum, quis dicet eſſe, cibi culpam

B & non potius ſerpētis, qui ob ſuæ complexionis malitiam id quod natura ſua erat ſalubre, vertit in venenum? Idem prorſus cenſendum eſt de illo, qui legens eos tractatus, qui contra hæreticos ſcribuntur, ipſas hæreſes quas illic vidit reprehendi, & damnari, magis eligit quàm catholicam veritatem. Ex his omnibus apertiſsime colligitur illum, qui contra hæreſes ſcribit, non ſolum per hoc non peccare: ſed bene agere, nec talem ſcripturam eſſe dicendam peccatum: ſed opus bonum, & meritorium, & per conſequens non eſſe cenſendam ſcandalum datum, quamuis aliquis per illam ſcandalizetur. Quia tale ſcandalum non à ſcriptura oritur, quæ ex ſe bona eſt, cum mala ſit hæreſis, quæ per illam reprehenditur: ſed à malitia ipſius legentis procedit, qui abutitur bono. Tale igitur ſcandalum cenſeri debet acceptum, & non datum: quia ille culpa ſua voluit offendere, cum tamen fuiſſet de offendiculo præmonitus. Ille per propriam malitiam voluit illi adhærere ſententiæ, de qua fuerat monitus eſſe hæreticam, vt caueret ab illa. Hoc tale ſcandalum nullus euitare tenetur, quoniã de hoc (vt diximus) intelligitur illa iuris Chriſtia-

ni regula, quæ ait: Vtilius ſcandalum naſci permittitur C quàm quod veritas relinquatur. Si quis enim à me fide Catholica doctus, & de hæreſi, vt ab illa caueat monitus, in hereſim ipſam labatur, illius erit culpa, nõ mea qui illum monui. Ex quo apertiſsime colligitur nullo modo eſſe prætermittendam doctrinam fidei catholicæ, vt euitetur error in proximo, qui ex propria culpa errat. Nam aliàs eadem ratione oporteret prædicatores verbi Dei non reprehendere vitia in publica concione, & confeſſores non interrogare de illis pœnitentes in ſecreta confeſsione cum poſsit contingere, vt quis peccata, quæ forte ignorabat inde diſcens, occaſionem ſumat appetendi, & tandem perpetrandi ea, quæ nunquam antea commiſerat. Eadem ratione medicus non deberet monere infirmum de cibis noxiis, vt caueat ab illis, quoniam ſæpe contingit, vt poſt prohibitionem ardentius illos cibos appetant, quos ſi comederint, forte morientur. Tamen ſi hoc contigiſſet, nullus ſanę mentis ob hoc exprobraret medico: quoniam monuit infirmum, imo potius illo inculpato in ipſum infirmum totam reiiciet culpam: quoniam noluit obtemperare medico conſulenti: ſed ſuæ innitens prudentiæ, mortem ſibi aſciuit. Si medicus corporalis monens infirmum, D vt caueat à noxiis cibis bene agit, conſequens eſt, vt medicus ſpiritualis monens alios, vt à doctrinis noxiis abſtineant, tanto melius agat, quanto anima melior eſt corpore, & quanto grauiores ſunt animi morbi, quàm corporis. Rurſum, nunquam bonum aliquod omittendum eſt propter enitandum ſcandalum proximi, quod in illo oritur ex propria illius malitia, quamuis (vt diximus) liceat ad tempus omittere, ad vitandum ſcandalũ, quod oritur ex ignorantia: quia tunc tandiu omittere oporteret bonum opus, quouſque ille de veritate doceatur. Hoc ita eſſe teſtimonio redemptoris noſtri probatur, qui poſtquam docuerat phariſæos, apoſtolos non peccare, eo quòd non lotis manibus

Mat. 15 manducabant, & dicentibus illi Apoſtolis, phariſæos ob hoc fuiſſe ſcandalizatos, reſpondit. Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Quibus verbis Chriſtus redemptor noſter apertiſsime contempſit tale phariſæorum ſcandalum, eo quòd oriebatur ex pura illorum malitia, cum ab illo de

Theo. veritate edocti ipſam apprehendere nolebant. Vnde Theophila

A phila. præfata ſaluatoris verba interpretans, ait: Hinc enim diſcimus, quod offendi illos, qui ſponte offenduntur,& incurabiles ſunt, non eſt nobis damnoſum. Hæc ille. Et idem ſuper Lucam declarans miraculum de Hydropico, quem Dominus Sabbato ſanauit, ſic ait: Porrò cum in medium veniſſet Hydropicus, non hoc conſyderauit Dominus, quomodo non offenderet multos: ſed quomodo ſanaret eos, qui cura ſua indigebant. Oportet enim nos vbi magna proſpectat vtilitas, non curare inſipientes, qui ſcandalizantur. Hæc Theophilactus. Scandalum illorum, qui legentes tractatus aduerſus hæreticos editos, in ipſas hæreſes labuntur, ex propria illorum malitia oritur, & non ex ignorantia: quia cum veritas fidei ſit illis aperte declarata, illam contemnunt, & errorem ibidem damnatum eligunt. Conſequens igitur eſt, vt(iuxta Saluatoris noſtri doctrinam) tale iſtorum ſcandalum, qui ſponte ſua ſcandalizantur, ſit contemnendum, & propter illud vitandum non debeat quis omittere, ſcribere contra hæreſes. Deinde quàm vanum, & futile ſit hoc inconueniens, quod iſti offerunt contra libros, qui aduerſus
B hæreſes ſcribuntur, apertiſsime oſtendit Paulus in Epiſtola ad Romanos, in qua de bonitate legis Moſaicæ diſputat, oſtendens eam non ita bonam fuiſſe, vt Iudæi putabant: quia non poterat iuſtificare homines, vt illi credebant. Et tandem oſtendens quid boni lex haberet, ait: Per legem enim cognitio peccati. Hoc ideo dixit: quia aliqua ſunt peccata, quæ neſciremus eſſe peccata: niſi lex docuiſſet nos illa eſſe peccata. Ideo iterum in eadem Epiſtola ait: Peccatum non cognoui niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret. Non concupiſces. Hac igitur lege data, & per illam peccati cognitione habita, ortum eſt inde, vt homines ipſa peccata, quæ intellexerunt eſſe per legem prohibita, magis appeterent. Et ideo ipſe in eadem Epiſtola dixit: Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. In quibus verbis illud aduerbium, vt, non eſt capiendum in ſignificatione cauſæ finalis: ſed quatenus ſignificat conſequutionẽ effectus. Non enim ad hunc finem dedit Deus legem, vt homines magis peccarent: ſed vt meliores fierent. Data tamen lege homines exarſerunt in maiorem appetitum earum rerum, quæ per legem

*Luc.14*
*Rom.3.*
*Roma.7*
*Roma.5*

illis erant prohibitæ. Nam (vt ait Poëta) Nitimur in vetitum ſemper, cupimúſque negata. Et idem Paulus in eadem Epiſtola hoc ipſum ait, ſic inquiens: Occaſione accepta peccatum per mandatum, operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Et poſtquam alia multa ad idem propoſitum ibi Paulus dicit, contra ſeipſum arguit, ſic inquiens. Quid igitur dicemus? Lex peccatum eſt? Hoc Paulus ſibi opponit, quia forte aliqui putare potuiſſent, legẽ eſſe malam, & melius fuiſſe talem legem non fuiſſe datam, cum ex illa multi (vt dictum eſt) occaſionem acceprunt magis peccandi. Sed huic obiectioni reſpondet Paulus ab ſit, Sed peccatum non cognoui: niſi per legem. Et parum infra. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam ſine lege aliquando. Sed cum veniſſet mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus ſum, & inuentum eſt mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem. Nam peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit. Itaque lex ſancta quidem, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. Quæ verba interpretans Anſelmus in commentariis ſuper Epiſtolas ait: Peccatum itaque non legitime vtens lege, ex prohibitione aucto deſyderio, dulcius factum eſt, & ideo ſeduxit, vel fefellit. Hæc ille. Et Theophilactus eadem Pauli verba exponens ait. Legi nanque mens erat, vt ad vitam traduceret, eóque & tradita eſt: at ſi ex mea mors ipſa defluxit, non eſt propterea illa culpanda: ſed peccatum id eſt impetus ille, qui ad malum fertur, & corruptus, & voluptuarius animus, quin potius, vt proprius loquar, voluptas me ipſa ſeduxit, occiditque ſub mandati prætextu. Hæc Theophilactus. Paulus ergo cenſet legem fuiſſe bonam, & bonum fuiſſe talem ſanxiſſe legem, quamuis ex illa homines ſumpſerunt occaſionem pluries, & ardentius peccandi: quoniam hanc mali occaſionem non præbuit illis lex, quæ bona erat: ſed ipſi per propriam malitiam ſumpſerunt ex lege occaſionem. Et ideo caute Paulus in præfatis verbis loquutus eſt dicens. Occaſione accepta per mandatum, & non dixit, occaſione data per mandatum. Quoniam lex, quæ bona erat, non poterat illis alicuius mali occaſionem prębere: ſed ipſi homines: quia mali erant, ex eo, quod bonum erat mali occaſionem ſumpſerunt

Margin notes: Hora. (beside "tum ſemper"); Roma. 7 (beside "Epiſtola hoc ipſum"); Anſel. (beside "pretans Anſelmus"); Theo. (beside "xit, vel fefellit"); C (right margin, top); D (right margin, beside "Peccatum itaque")

A runt. Ad eundem modum nos dicamus de ſcriptura Ca-
tholica contra hæreſes edita, quemadmodum Paulus de le
ge dixit: Occaſione accepta hæreſis per ſcripturam Catho-
licam ſeducit inſipientes, & fallit illos. Quid igitur dice-
mus? Scriptura illa peccatum eſt? Abſit. Sed ſcriptura ſan-
cta eſt, & opus ſanctum, & iuſtum, & bonum. Denique, vt
iam concludamus, ſi vt vitetur inſipientium ſpontaneum
ſcandalum, vitanda eſt ſcriptura contra hæreſes, oporte-
bit eadem ratione vitare omnia ſanctorum virorum ope-
ra: quoniam vix vllum mediocris magnitudine opus illo-
rum reperies, in quo non recitetur aliqua hæreſis, & dam-
netur. Nam tanto odio hæreſes ſunt perſecuti, vt ſemper
occaſionem quæſiſſe videantur, qua aduerſus aliquam il-
larum pugnare poſſent. Forte aliquis mihi obiiciet id,
quod præcedenti capit. diximus, non eſſe bonam publi-
cam aduerſus hæreticos vocalem diſputationem: niſi vbi
neceſsitas vrgeret, & ita forte eadem ratione colliget non
eſſe etiam bonum diſputare per ſcripturam aduerſus il-
los. Sed hanc obiectionem nullius prorſus eſſe momen-
ti facile quiſque intelliget, ſi conſideret, quàm latum ſit
B inter vocalem, & ſcriptam diſputationem diſcrimen. Vo-
cali ſiquidem diſputationi, & publicæ, omnes adeſſe poſ-
ſunt, & omnes ad illam audiendam certatim concurrunt
tam idiotæ, quàm viri docti. Scriptam autem diſputatio-
nem non legunt, niſi viri docti, & ideo ſcripta diſputatio
reputatur ſecreta, & non publica. Vocalem autem diſpu-
tationem ſecreto, & coram ſolis viris doctis fieri poſſe con
ceſsimus, ſicut nunc de ſcripta diſputatione concedimus.
Deinde in vocali diſputatione idiotæ, qui adſtant, & ſi ſen-
tentias non intelligant, iudicare tamen de ipſa diſputatio-
ne contendunt. De diſputatione autem ſcripta raro aliquis
iudicat, niſi vir doctus: quoniam vix aliquis (vt dixi) niſi do
ctus ille ſit, illam legere curat, & ſi legerit non intelliget,
ac proinde, nec iudicare poſſunt. Ad hunc modum ſancti vi
ri diſtinxerũt doctrinas, quæ voce, aut ſcripto dantur: quo-
niam cum prędicatores verbi Dei admoneãt, vt iuxta audi-
torũ capacitatẽ ſermones temperẽt, ita vt de rebus ſublimi
bus coram populo rudi nõ diſſerant: ipſi tamẽ, qui hęc con-
ſulũt, in ſuis operibus ſæpe de rebus ſublimibus ſcripſerũt,
quoniam putabãt illa opera à viris idiotis non fore legen-
da

da,& ita non putarunt idem imminere periculum ex ſcri- C
ptura,quod certum erat oriri poſſe ex vocali prædicatione. Propter hanc eandem cauſam cenſeo vitandos eſſe eos libros,qui lingua vulgari contra hæreticos diſputant: quoniam talis ſcripta diſputatio in lingua vulgari edita tam publica eſt, & adeo expoſita eſt iudicio hominum idiotarum,ac ſi publica voce fieret. Merito igitur laudandus eſt communis regni Caſtellæ ſenatus,qui publico edicto prohibuit ne tales libri contra hæreticos editi in linguam vulgarem transferrentur, & de aliquibus, qui iam translati erant,præcepit ſub grauibus pœnis ne venderentur.

## *Quòd hæreticus ſi reſipuerit eſt ab eccleſia miſericorditer recipiendus.* CAP. XXI.

Hæreticum hominem ſi reſipuerit,ſolet pia mater eccleſia,quæ ſponſi ſui dulciſsimi veſtigia ſequitur, extenſis(vt aiunt) vlnis recipere.Imitatur ſiquidem ſponſum
1.Tim.2 ſuum,qui (vt ait Paulus) vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Eum,qui venerit ad me, inquit Saluator noſter,non eiiciam foras. Iuſtum eſt ergo, D
Ioan.6 vt eccleſia illius ſponſa non eiiciat foras eos, qui ad Chri-
Hier.3 ſtum redire voluerint. Deus per Hieremiã prophetam Iudæorum ſynagogæ,quæ cum amatoribus multis per varias idolorum culturas fuerat fornicata, promiſit ſe illam recepturum,ſi ad illum reuerteretur:ergo oportet, vt eccleſia filios, qui ab eius gremio per hæreſim receſſerant, recipiat,cum ad illam reuertuntur. Cõtrarium tamen ſenſit olim Nouatus,à quo Nouatiani hæretici ſunt dicti, qui in tantam prorupit inſaniam, vt non fuerit veritus docere, non eſſe dandam lapſis peccatorum indulgentiam, ſiue remiſsionẽ.At eccleſia ſpiritu Dei illuſtrata intelligit bene, quàm crudelis, & quàm à diuina miſericordia aliena ſit hæc ſententia,& propterea ipſum Nouatũ damnans lapſis indulgentiam promittit, & tribuit. Imo blandius velut pia mater amplectitur eos, quos nunc lucratur; & de illis multo amplius gratulatur, quàm de illis, quos nunquam
Luc.15 amiſerat. Agnoſcit enim illa,quòd ſponſus ſuus eſt ille bonus paſtor,qui errantem ouem non interfecit, non percuſſit:ſed gaudens ſuper humeros ſuos impoſuit, & ad ouile perdux

A perduxit, & tandem conuocatis amicis, congratulari ſibi ab illis petiit, eo quod ouem, quam amiſerat, inuenit. Deinde pater ille Euangelicus filium ſuum prodigum de paſtu porcorum, & longinqua regione, in quam abierat ad ſe reuertentem non reiecit, neque illi exprobrauit prodigalitatem, aut vlla iniuria illum affecit: ſed vt vidit illum pater eius à longe, miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum: & dixit ad ſeruos ſuos, Cito proferte ſtolam primam, & date anulum in manum eius, & calciamenta in pedibus eius, & adducite vitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Sic pater cœleſtis iudicat, ſic emendat, ſic peccanti filio dat oſcula, non flagella, vt pote qui non vult mortem peccatoris: ſed vt conuertatur, & viuat. Licet hæc filij Prodigi parabola de omni peccatore ſoleat intelligi, mihi tamẽ magis de illo, qui in hæreſim lapſus eſt, intelligenda videtur, quàm de fideli, qui aliud crimen letale commiſit. Fidelis ſiquidem adhuc eſt in domo patris, propterea quòd nondum ab eccleſia quæ Paulo teſtante, domus eſt Dei, receſsit. Hæreticus vero, qui ſe ab eccleſiæ catholicæ conſortio ſeparauit, domum reliquit patris & tanto longius abiit, quanto fide deſerta in plura ſe immerſit vitia. Ad domũ patris reuertitur, cum relicto errore, quo fuerat ante deceptus fidem catholicam ſuſcipit per quam iterum in eccleſiam, vnde exierat, intrat. Sed hunc talem pater cœleſtis cum gaudio ſuſcipit, & magis ſuper illum lætatur, quàm ſuper ſeniorem filium, qui domi manſerat. Qui fit igitur, vt mater non eodem gaudio ſuſcipiat reuertentem filium, quo illum ſuſcipit pater? Eritne ſponſa contraria ſpõſo ſuo, vt quod ſponſus ſuus benigne, & cum gaudio ſuſcipit, illa cum auſteritate reiiciat? Abſit. Nihil enim ex his, quæ ad fidem, & mores ſpectant, eccleſia agit, niſi prout à Deo ſponſo ſuo regitur, & docetur. Male igitur eos agere conuincitur, qui hæreticis reuertẽtibus ad eccleſie conſortium, aut Iudæis, vel Sarracenis ad veram fidem conuerſis exprobrant præteritam infidelitatem, & illos ob hoc iniuriis afficiunt, cum potius deberent illos benigne tractare, dulciter alloqui, charitate & amore proſequi, vt his retinaculis illos in fide ſuſcepta melius

Ibidem

1. Tim. 3

B

conſer

conſeruarent. Et forte qui illos acerbe & cum auſteritate C
tractant,hoc faciunt,vt illos fidei ſuſceptæ pœniteat: Ideo
Dominus in lege veteri ſub quadam figura, quemadmodum
reliqua,quæ in illa lege fuerunt dicta, præcepit, vt
huiuſmodi hominibus non inferretur iniuria,neque præte
*Leuit.19* ritum vitiũ quis illis exprobraret. Sic enim in Leuitico ait:
Si moratus fuerit aduena apud vos,non exprobretis ei. Vitium
aduenæ præcepit non eſſe illi exprobrandum:ſed vt
tanquam indigena ab illis æſtimaretur. Aduena eſt inter
Chriſtianos quiſquis à Iudæorum, vel Sarracenorum ritu
ad Chriſtianiſmum venit,huic tali præcepit Dominus, vt
nullus exprobraret aduenæ notam,nullus ex hoc illi iniuriam
faceret,quòd ante Iudæus aut Sarracenus fuerit. Nullus
in illo conſiderare debet, ſicut neque Deus conſiderat,
*Ambroſ.* quod ante fuit: ſed quod nunc eſt. Vnde Ambroſius ait:
Cum renunciatur improbitati, ſtatim adſciſcitur virtus.
Egreſſus enim malitiæ, virtutis operatur ingreſſum, eodemque
ſtudio,quo crimen excluditur,innocentia copulatur.
Hæc Ambroſius. Et habentur hæc verba in cap. Cum
renunciatur.xxxij.quæſt.j. Eos vero,qui contra hanc Domini
legem faciẽtes,auſtere,& improbe tractant nouiter con D
*Ezec.22* uerſos,reprehendit Dominus per Ezechielem prophetam
dicens:Aduenam opprimebant calumnia abſque iudicio.
*Hierony.* Quæ verba interpretans Hieronymus in cõmentariis ait:
Aduenam quoque,& peregrinum, qui nondum eius eccleſiæ
fuerat effectus:ſed tantum auditor, & habens initia fidei,
opprimebant calumnia:vt poſtquam circuiſſent mare,
& aridam,facerent vnum proſelytum & facerent eũ filium
gehennæ. Hæc Hieronymus. Iuſtius eſt ergo, vt qui à Iudæis,
ſiue Sarracenis, ſiue hæreticis,eorum erroribus deſertis,
ad fidem eccleſiæ catholicæ conuertuntur, benigne recipiantur,
dulciter tractentur,ne nimia auſteritate deterriti,
à cœpta fide recedant:ſed potius benignitate, & blanditiis
ſanctis allecti,in fide,quam ſemel ſuſceperũt alacriter perſeuerent.
Et ſi quis ex his Chriſtianis recentibus,& nouiter
à Iudaiſmo,aut à Sarracenis conuerſus, in fide errare contingat,
& poſtea errorem ſuum cognouerit paratus corrigi,
dico hũc talem eſſe cum maiori miſericordia,& leuiori
pœnitentia,quàm alius ex veteribus Chriſtianis recipiendus:
præſertim ſi ex ignorantia illum erraſſe cõſtet, & non

A ex malitia: vt puta, quia non fuerat plene de fide inſtructus. Neque obſtat capit. contra Chriſtianos. de hæreticis. libro ſexto, quia cap. illud, intelligitur de pertinacibus, & qui non ſunt parati ab errore ſuo corrigi. Si tamen veræ contritionis ſigna oſtenderint, & ad vnitatem eccleſiæ redire voluerint, benigne recipi debent: quia ignorantia, & aliquando infirmitas illos excuſat. Ne igitur hoc excuſationis velamine malitiam ſuam ſemper tegere procurent, neceſſarium eſſet, vt huiuſmodi nouiter conuerſis Chriſtianis tempus aliquod, & non nimium breue præfigeretur, in quo ea, quæ ad fidem catholicam pertinent, diſcere tenerentur, & magiſtri qui illos docerent, darentur: quoniam niſi id fiat, etiam ſi poſtea errent, merito ſe excuſare poterunt dicentes: Nemo nos conduxit. Verum ne quis ex his, quæ diximus anſam erroris capiat, putans hæreticum hominem quotieſcunque reſipuerit, eſſe ſemper ad miſericordiam recipiendum, oportuit de hac re admonere lectorem, vt intelligat bifariam poſſe contingere, vt hæreticus ad fidem conuerſus ab eccleſia recipiatur. Vno modo, vt recipiatur ad ſolam animæ ſuæ ſalutem: alio modo, vt
B non ſolum ad animæ: ſed etiam ad corporis ſalutem recipiatur. Primo modo dicimus hæreticum quocunque tempore pœniteat, etiam ſi relapſus fuerit eſſe ſemper recipiendum ad pœnitentiam, vt ſalutem animæ aſſequi poſſit. Nam pœnitentia (vt Auguſtinus ait) etiam ſi in vltimo vitæ hiatu aduenerit, ſaluat & liberat. Et in cap. ſuper eo. de hæreticis. libro ſexto docetur, relapſo hæretico non eſſe neganda pœnitentiæ, & Euchariſtiæ ſacramenta, ſi illa humiliter petierit, & manifeſta pœnitentiæ ſigna in eo appareant. Secundo modo, hoc eſt, ad corporis, & animæ vtilitatem, non ſemper oportet hęreticum recipere, neque ſemper eccleſia illos recipere vult. Et merito hoc eccleſia facit: quia ſi ſemper illos reciperet, vt illos in vita, & aliis bonis temporalibus ſeruaret incolumes, in multorum perniciem (vt lib. ij. longius docebimus) hoc cederet. Quos autem hæreticos, & quando ad corporis, & animæ ſalutem eccleſia recipiat, ſequenti capitul. docebimus.

Quod

### *Quod hæretici primo ad fidem redeuntes, non ſunt omnes pariter, & cum æquali miſericordia recipiendi.* C

### CAP. XXII.

QVamuis omnes hæreticos, qui ſemel tantum in hæreſim lapſos fuiſſe, deprehenſi ſunt, cum ad fidem catholicam redeunt, recipiẽdos eſſe diximus, non tamen omnes cum recipiuntur, eadem benignitate tractare oportet: ſed iuxta varietatem criminis, & perſonæ varia illis impendetur miſericordia. Nã pro menſura peccati, præcepit Deus, vt fiat plagarum modus. Hæc autem varietas in multis conſiderari debet, & primo an is, qui in fide errauit, ſponte, & ſine alicuius accuſatione venit, an poſt quàm fuerat accuſatus. Multum ſiquidem intereſt, an libere an ex metu aliquid agas. Si quis in fide errauerit, & poſtea peccatum ſuum agnoſcens ſine alicuius accuſatione, aut denunciatione ſed ſponte ſua ad inquiſitores hæreticorum acceſſerit, & ſe coram illis de ſua hæreſi accuſauerit, & miſericordiam petierit, erit abſque dubio, cum benignitate, & miſericordia recipiendus. Et ſine alicuius infamiæ nota, pœnitentia aliqua ſecreta iuxta hæreſis, & perſonæ qualitatem illi imponitur. Neque in hoc tali eſt cõſiderandum ex tempore ſuæ cognitionis, & confeſsionis aliquod diſcrimen: vt puta, ſi ante tempus gratiæ ab inquiſitoribus cõceſſum, venit vel poſt. Solent enim inquiſitores hæreticorum cum primum oppidum aliquod viſitant, vt de hæreticis inquirant, edicta proponere, & populum per prædicatores monere, vt ſi quis in illo fuerit in hæreſim aliquam diabolo ſuadente lapſus, infra talem, aut talem terminum, puta hebdomadam, vel menſem, errores ſuos recognoſcant, & ſe erraſſe humiliter coram illis fateantur; alioqui ſi hoc illis præſignato termino iam tranſacto, deprehenſi fuerint, velut hæretici punientur. Hic illis præfixus, & conceſſus terminus, ſolet vocari tempus gratiæ: quia ex gratia, & non ex neceſſitate illis cõceſſum eſt tẽpus veniæ, vel miſericordiæ, quia ſi illo tẽpore venerint, venia illis dabitur, & miſericordia. Quocunq; igitur tẽpore quis veniat, ſiue intra tempus gratiæ, ſiue poſtea, modo ſponte ſua, & ſine aliqua accuſatione, aut citatione ille veniat, ſemper eſt cum miſericordia recipiend

Deut. 25

D

A piendus. Et poteſt hoc etiam probari à ſimili per id, quod habetur in cap. Si tibi abſenti. §.antequam, de præbendis. lib.vj. Si vero aliquis non ſponte ſua: ſed accuſatus, & vocatus ad inquiſitores venerit, & peccatum ſuum fuerit coram illis confeſſus, tunc hanc oportet habere imprimis conſiderationem, an videlicet ille intra tempus gratiæ venerit, an poſt. Si quis de hæreſi accuſatus peccatum ſuum antequam ad iudicium vocetur agnoſcat, & illud humiliter fateatur intra tempus gratiæ, dico illum eſſe miſericorditer recipiendum, & cum delicti ſui venia, ſiue ille ſciat ſe eſſe accuſatum, ſiue non. Nam alioqui ego non poſſum intelligere, quibus illud tempus gratiæ prodeſſe poſsit: quoniam illis, qui ſponte ſua veniunt, & mere libere, nihil certe prodeſt, cum hi etiam ſi poſt tempus gratiæ iam elapſum venerint (vt nunc diximus) ſunt admittendi. Fateri igitur oportet tempus illud gratiæ, aut nullius protſus eſſe momenti, aut neceſſario valere illis, qui poſt accuſationem venerint. Imponetur tamen iſtis pœnitentia digna iuxta ſuorum criminum qualitates. Si autem poſt tempus gratiæ elapſum quis accuſatus, & vocatus acceſſerit, & crimen ſuum tunc fuerit coram inquiſitoribus confeſſus, dubium

B eſt inter doctores, an ſit recipiendus. Nam Archidiaconus in c.vt commiſsi. §.necnon, de hæret.lib.vj. dicit hunc talem non eſſe recipiendum, & remittit ad notata in l.j.C. de his qui latro.occul. Dominicus eodem loco recitat hanc Archidiaconi opinionem, & illam nec oppugnat, neq; confirmat: ſed ſola illius relatione contentus pertranſit. Hoſtienſis vero in ſumma, tit. de hæret. dicit hæreticum antequam ſit conuictus, ſemper eſſe recipiendum. Nam in §. Qualiter deprehendatur. ſic ait: Si confitetur vocatus timore probationis, & iudex videat ipſum contritum, & ſperet de conuerſione ſua, poteſt ei parcere iniuncta pœnitentia ſalutari. Et parum infra ait: Si vero negauerit, & conuictus fuerit, condemnari debet per eccleſiaſticum iudicem, ad quem hoc pertinet, vt in c. Ad abolendam. §.j. extra de hæreticis. Et in §. Quando, & qualiter eccleſiæ reconcilietur dicit, quòd poſt condemnationem ſtatim ſine aliquo interuallo poſſet reconciliari authoritate epiſcopi, ex interuallo autem non niſi authoritate Papæ. Et dominus Cardinalis in clement. Ad noſtram. §. pen. de hæretic. dicit,

*Archidi.* *Domini.* *Hoſtienſ.* *Cardina.*

quòd ſi poſtquam negauerit, ſit conuictus, non admittatur ad huiuſmodi reuocationem erroris, vt per illam mortem euadat. Quia qui expectauit, vt per probationes conuinceretur, & conuinctus redit, non hoc facit in continenti, nec ſponte: quia videtur timore probationum feciſſe. Gloſſator autem decretalium docet, quòd etiam poſt condemnationem ſit recipiendus, ſi tunc ſponte illum redire cognoſcatur. Hoc dicit in cap. Ad abolendam. §. præſenti. in verbo, recurrere, & in c. penul. de hæretic. §. ſi qui autem. in verbo, deprehenſi, & ibidem probare nititur hanc ſuam opinionem, ſic dicens: Quia eccleſia non claudit gremium redeuntibus ad ipſam. C. de ſumma trinitate & fide catholica. inter claras. circa finem, & delicti veniam petentibus damus. C. eod. tit. Manichæos. Hæc in gloſ. Panormitanus in j. cap. excommunicamus. §. damnati. eod. tit. quamuis recitat opinionem Archidiaconi, huic tamen magis fauet. Et pro hac opinione ille adducit tex. in cap. Accuſatus. de hæret. lib. vj. In quo ca. ſolos relapſos ſine miſericordia dicit eſſe puniendos. Dicit ergo Panormitanus hanc opinionem eſſe tenendam: quia mitiorem, & probat per regulam: Odia. & per regulam: In pœnis. de regul. iur. lib. vj. Ecce vides tres doctiſsimorum virorum opiniones, quarum duæ ſunt extremæ, alia videlicet Hoſtienſis, quæ quodammodo mediat. Quid igitur ego homo theologus faciam, vbi tot magni gigantes pugnant? Dicere enim poſſem id, quod Virgilianus ille ruſticus dixit.

*Panorm.*

*Virg.* *Non eſt meum inter vos tantas componere lites.*

Dicam tamen ingenue, quod nulla iſtarum opinionum abſolute, & ex omni parte mihi placet. Nec miretur quis, aut me arrogantem, & ſuperbum dicat, propterea quòd ego homo theologus in materia iuridica contra viros iuris canonici peritiſsimos pugnare audeam: ſed magis conſideret, obſecro, nullum eſſe, aut fuiſſe vnquam tam doctum hominem, qui ſenſu pure humano ſcribens non errauerit aliquando, iuxta id, quod in vulgari prouerbio dicitur: Bonus quandoque dormitat Homerus. Conſideret etiam id, quod Iuuenalis ait.

*Veniet de Gente togata*

*Iuuen.* *Qui iuris nodos, & legum ænigmata ſoluet.*

Sed his omiſsis (vt ad ſcopum noſtrã reducam orationem) pro

A pro clariori huius rei illuſtratione, oportet negotium hoc trifariam conſiderare iuxta tres gradus, per quos ad hæretici punitionem ſolent iudices procedere. Primo enim hæreticus accuſatur, & vocatur. Secundo per teſtes idoneos de hæreſi conuincitur. Tertio damnatur, & deinde punitur ea pœna, ad quam damnatus fuerat. Si hæreticus accuſatus, & vocatus antequam ſit de crimine ſuo conuictus, poſt tempus gratiæ peccatum ſuum agnouerit, dico cum Hoſtienſi illum talem eſſe cum ſalutari pœnitentia ad miſericordiam recipiendum, ſi iudex agnoſcat illum de peccato præterito dolere, & de emendatione illius bonam habeat ſpem. Nam hic talis cum non ſit vere, neque vlla iuris fictione relapſus, neque poſſit verè dici incorrigibilis, cum errorem ſuum nulla pertinaci animoſitate defendat, non eſt cur ad mortem poſſit damnari, aut iudici ſeculari tradi. Iura ſiquidem neminem niſi incorrigibilem, & relapſum iudici ſeculari tradi præcipiunt. Cum ergo iure non ſit iſti denegata miſericordia, intelligitur conceſſa. Imponetur tamen illi ſalutaris pœnitentia, in cuius impoſitione, vt plena ſeruetur iuſtitia, conſiderare
B oportet hæreſis, & perſonæ qualitatem, an videlicet hæreſis illa, in quam lapſus eſt, ſit contra illum fidei articulum, quem expreſſe ſcire tenebatur. Nam (vt aliàs ſupra me dixiſſe memini) non omnes ad omnia credenda pari lege tenentur. Si oppoſitam fidem non tenebatur iuxta ſuæ perſonæ qualitatem ſcire, atque ideo conſtat illum ex ignorantia erraſſe, tunc cum modeſtia, & charitate docendus eſt de vera fide, quam ſi ſtatim ſuſceperit, erit cum miſericordia, & ſine vlla infamiæ nota recipiendus. Quia cum ille errorem ſuum nulla pertinaci animoſitate defendat, conſequens eſt vt (iuxta Auguſtini ſententiam in cap. dixit Apoſtolus) non ſit hæreticus cenſendus, nec velut talis puniendus. Quòd ſi aliqua illi imponatur ad cautelam pœnitentia, vt videlicet cautior deinceps ſit in loquendo, leuem illam eſſe oportet, cum leue, aut forte nullum fuerit illius peccatum. Si vero errauit circa ea, quæ ſcire tenebatur, tunc tentandus eſt, an ex induſtria, & ſciens errauerit, an ex ignorantia. Poſſibile eſt enim, vt negligens fuerit in addiſcendis iis, quę erat obligatus ſcire: & quia negligens fuit in diſcendo, errauit

in aliquo particulari, putans illud, quod ipſe credit ab eccleſia catholica credi. Si illum ex ignorantia eorum, quæ ſcire tenebatur erraſſe conſtiterit, & de ſuo errore admonitus ſtatim illum reuocauerit, & ſine vlla rebellione veram fidem ſuſceperit, cum miſericordia admittetur, imponetúrque illi pœnitentia, & non leuis: ſed aliquanto grauior præcedenti: non tamen, vt hæreticus punietur: ſed quia negligens fuit in addiſcendis illis quæ ſub gehennæ interminatione erat obligatus ſcire. Oportet tamen hoc loco cautum eſſe inquiſitorem, vt bene penetrare valeat, an is, qui errauit circa ea, quæ erat obligatus ſcire, errauerit ex ignorantia: quoniam is, qui ignorat ea, quæ ſcire tenebatur, oportet vt ſuam probet ignorantiam, ſi per eam excuſari procurat. Si vero conſtat illum ex induſtria, & ſcientia erraſſe, quamuis poſt accuſationem veniat, admittetur ad miſericordiam ſi hæreſim ſtatim abiurauerit: imponetur tamen illi pœnitentia, & multo grauior, quàm duobus præcedentibus. Quia (vt
Luc. 12 ſaluator noſter ait) ſeruus, qui nouit voluntatem patris, & non fecit ſecundum eius voluntatem, vapulabit multis. Et quod adducit Archidiaconus ex annotatis in l. j. C. de his qui latro. occul. non eſt ad propoſitum. Hæreticus vero, qui tranſacto tempore gratiæ vocatus crimen ſuum negauit, & poſtea per teſtes idoneos conuictus peccatum ſuum fatetur, & petit miſericordiam, eſt illi concedenda, vt euadat pœnam mortis: ſed erit perpetuo carceri mancipandus. Hoc apertiſsime probatur per ſecundum cap. Excommunicamus. §. ſi qui autem. extra de hæreticis. Nec obſtat cap. Ad abolendam. §. Præſenti, vbi dicitur, quod ſecularis arbitrio poteſtatis relinquatur puniendus, qui non continuo poſt deprehenſionem erroris ad fidem catholicam redierit. Deprehenſus enim non dicitur in hæreſi omnis qui accuſatus eſt de illa: ſed ille ſolum, qui de hæreſi legitime conuictus eſt. Nam alias oporteret, vt omnis qui de hæreſi accuſatus eſt, & crimen ſuum negat, eſſet ante legitimam probationem poteſtati ſeculari tradendus: quia textus ille dicit, quòd qui poſt deprehenſionem erroris non ſtatim ad fidei catholicæ vnitatem recurrit, iudici ſeculari tradatur ad illius arbitrium puniendus. Hoc autem dicere eſſet abſurdiſsimum. Nec ſatis eſt, vt quis dicatur in hæreſi deprehenſus, quod ſit per teſtes conuictus, docuiſſe, aut firmiter

A miter aſſeruiſſe propoſitionem aliquam,quę vere eſt hæretica: ſed oportet, quòd ſit etiam per vera argumenta conuictus talem propoſitionem eſſe hæreticam. Nam quamuis in hæreſi aliqua perſiſtat (vt ſupra in iſto primo libr. cap.x. docuimus) antequam ſit de hæreſi ſua legitime admonitus, non dicetur pertinax, & per conſequens neque hæreticus, ſi paratus ſit reuocare hæreſim, cum fuerit illi vera fides manifeſta. Alioqui oporteret dicere, vt quotieſcunque inquiſitor hæreticorum præciperet alicui prædicatori, aut doctori, vt propoſitionem aliquam tanquam hæreticam abiuraret, ille teneretur hoc facere. Nam diceret inquiſitor, quod niſi ſtatim abiuret iuxta cap. Ad abolendam, ſtatim illum tradet curiæ ſeculari. Et ita cogeretur aliquando propoſitionem catholicam recantare, & abiurare. Non eſt ergo dicendus deprehenſus, niſi fuerit conuictus. Qualiter autem, & quibus argumentis ſit aliqua propoſitio de hæreſi conuincenda, ſupra cap. iiij. aperte declarauimus. Et certe (vt opinor) ex falſa huius vocis deprehenſus, intelligentia deceptus eſt Archidiaconus, putans omnem, qui tranſacto tempore gratiæ accuſatus accedit eſſe reiiciendum, & poteſtati ſeculari
B tradendum. Et Dominus Cardinalis etiam deceptus eſt, qui exiſtimauit omnem conuictum, etiam ſi ante condemnationem redeat, eſſe tradendum poteſtati ſeculari: quia (vt ille ait) non ſtatim, & continuo redit. Sed re vera fallitur: quia textus in cap. Ad abolendam. non dixit abſolute, niſi continuo redierint, ſed dixit, continuo poſt deprehenſionem erroris. Tunc quis dicitur deprehenſus in aliquo crimine, quando facti euidentia cognoſcitur illum tale crimen commiſiſſe, aut per teſtes eſt conuictus, aut publica ſui confeſſione illud ſe feciſſe eſt confeſſus. Quo fit, vt ſi quis conuictus de hæreſi ſtatim illud fatetur, & hæreſim abiurat, dicendus ſit ſtatim poſt deprehenſionem erroris abiuraſſe, & per conſequens non ſit tradendus iudici ſeculari, arbitrio ſuo puniendus. Quia cap. ad abolendam, præcipit vt arbitrio ſecularis poteſtatis non tradatur hæreticus, qui ſtatim poſt deprehenſionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem redire voluerit. Et in cap. Excommunicamus. §. ſi qui autem. præcipitur, vt huiuſmodi talis, qui poſtquam fuerit deprehenſus re-

dierit, perpetuo carceri mancipetur. vt igitur quis pœnam C
mortis euadat, non opus eſt, quòd fateatur ſuum crimen antequam fuerit conuictus: quia etiam ſi poſtquam fuerit conuictus, hoc eſt, in errore deprehenſus: ſi tamen antequam per ſententiam ſit condemnatus, ſuum errorem fatetur, perpetuo carceri mancipatus pœnam mortis euadet. Huic meæ ſententiæ fauent non ſolum gloſſator Decretalium, Panormitanus, & cæteri, qui aliam extremam, & mitiſsimam opinionem tenent: ſed etiam Gondiſſaluus de Villa Diego in tractatu de hæreticis. Reſtat nunc tertius gradus examinandus, de illo, ſcilicet qui etiam poſtquam conuictus eſt, negauit, & ideo damnatus eſt, vt ſecularis arbitrio poteſtatis puniatur, & poſt hanc damnationis ſententiam, crimen ſuum fatetur, credens ſe hac via miſericordiam conſequuturũ. Hunc talem firmiſsime teneo non eſſe vllo pacto admittendum, vt talis illi præſtetur venia, quæ illum à iudicio ſecularis poteſtatis redimat. Quoniam hic talis præſumendus eſt ficte accedere, nec de illius emendatione ſperandum eſt. Pro hac re eſt aperte textus præfati cap. Ad abolendam. vbi præcipitur, quod hæreticus relinquatur ſecularis arbitrio poteſtatis, animaduerſione debita D
puniendus, niſi continuo poſt deprehenſionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem ſponte recurrere voluerit. At qui poſt damnationem venit, non ſponte: ſed timore pœnæ quaſi coactus redit: & qui conuictus adhuc ſententiam expectauit, non continuo redit. Et in vtroq; cap. Excommunicamus. §. damnati, nulla prorſus damnatis datur indulgentia: ſed præcipitur, vt ſeculari poteſtati tradantur debita animaduerſione puniendi. Quod autem Panormitanus arguit per cap. Accuſatus. de hæreticis, libro vj. in quo ſolis relapſis venia negatur parum mouet. Primo quia in illo cap. non habetur, quod ille ait: Illic enim Papa declarat, qui ſint relapſi dicendi, & qui ſint pœna relapſorum in hæreſim puniendi, non tamen exprimit pœnam, qua illi debeant puniri. Deinde quamuis illic ſolis relapſis negaretur indulgentia, non tamen reliquis omnibus conceditur, quod erat maxime neceſſarium, præſertim cum antea fuiſſet illis in multis locis negata, vt patet per cap. Ad abolendam. & cap. Excommunicamus. primo, & ſecundo. Argumentum etiã, quod adducit, vt opinio ſua tanquam mitior

recip

A recipiatur,per regulam : Odia.& regulam : In pœnis.nihil valet. Quia regulæ illæ intelliguntur in negotio dubio: quando non conſtat quid ex iure tenendum ſit,tunc pœnæ, & odia ſunt reſtringenda, quando verò iura apertiſsime diſponunt pœnas, non ſunt tunc illæ reſtringendæ. Illa etiam,quæ pro iſta opinione adducit gloſſa, nullius ſunt momenti. Nam illis ſatis,ſuperq; reſpondetur in cap.ſuper eo.de hæreticis. libro.vj.In illo ſiquidem textu declaratur, quòd eccleſia nulli claudit gremium, vt illi deneget,quod ad animæ ſuæ ſalutem viderit neceſſarium: ac proinde damnatis,& relapſis ſi contritionis ſigna oſtenderint, pœnitentiæ,& Euchariſtiæ ſacramenta non negat.Claudit tamen gremium ſæpe in his,quæ ad corporis ſalutem pertinent: quoniam hæc denegata ſæpe ſaluti animarum prodeſſe ſolent. Deinde deceptus eſt gloſſator in præfato §. ſi qui autem. in verbo, deprehenſi. vbi exponit,ſic dicens: Publice, ita quòd notorium, vel etiam condemnati. Hæc ille.Fateor quidem condemnatos dicendos eſſe deprehenſos: ſed nō de iſtis deprehenſis loquitur ille §.ſi qui autem, quia de iſtis,qui per condemnationem ſunt deprehenſi dictum

B fuerat eodem c. §. Damnati. Alioqui ſi de omnibus deprehenſis intelligatur §. ſi qui autem. apertiſsime erit contrarius præcedenti §.Damnati. Talis autem contrarietas in eiuſdem cap.contextu non eſt imaginanda,quæ contrarietas facillime tollitur, ſi aduertamus alios eſſe præter damnatos, qui iure dicuntur deprehenſi.Sunt enim deprehenſi,qui in ipſa perpetratione criminis ſunt capti,vt puta quia viſus eſt ſic prædicare, aut docere, & qui per teſtes idoneos ſunt conuicti, & qui publice in iudicio crimen ſuum confeſſus eſt. De his igitur,& non de damnatis intelligitur §. ſi qui autem: de reliquis vero, qui per iudicis eccleſiaſtici ſententiam ſunt condemnati, intelligitur §. Damnati. Quam verborum differentiam, ſi bene aduertiſſet gloſſator, non ſic fuiſſet deceptus. Supereſt adhuc, vt de alio hæreticorum genere diſſeramus, de illis videlicet qui errorem ſuum fatentur: ſed illum deſerere nolunt,quoniam dicunt non eſſe errorem: ſed veram fidem. Sed de hoc inferius libro ſecundo diſputabimus, quem totum huic negotio tribuemus: nunc enim in hoc primo libro de illis ſolum hæreticis diſputamus, qui poſt tene-

bras ad lucem redeunt, & erroribus ſuis deſertis, ad fidem catholicam reuertuntur. C

## *De apoſtatis, an ſint etiam cum ad eccleſiam redierint, benigne, & cum miſericordia, velut cæteri hæretici recipiendi.*

## CAP. XXIII.

QVamuis de omni hæretico iam dictum ſit, illum ſi congruo tempore ſui delicti pœnituerit, fore ad miſericordiam recipiendum, vt à pœna mortis liberetur: aliqui tamen de apoſtatis dubitant, an ſint etiam eadem menſura mentiendi, vt etiam illis ſi ad fidem catholicam vltro redierint, ſit indulgentia præſtanda. Huius autem dubitationis cauſa inde oritur, quòd ius ciuile non eandem tribuit benignitatem, & miſericordiam apoſtotis, quam cæteris hæreticis. Nam in lege, hi qui. C. de apoſtatis. præcipit Imperator, vt apoſtatæ, etiam ſi ad fidem catholicam redire voluerint, vltima pœna puniantur: cum tamen alios hæreticos non dicat pœna mortis fore puniendos. Pro huius quæſtionis definitione oportet in primis ad memoriam reuocare id, quod ſupra cap. j. huius primi libri diximus, Apoſtatas ſub nomine hæreticorum comprehendi, nec eſſe aliam differentiam inter apoſtatam, & hæreticum: niſi eam, quæ eſt inter ſpeciem, & genus. Nam (vt illic ex beato Thoma docuimus) Apoſtaſia ſpecies eſt infidelitatis, quæ ſub hæreſi comprehendunt, & nihil ſupra hæreſim addit: niſi quandam ſpeciem aggrauantem, quæ eſt totius fidei oppugnatio, cum aliæ hæreſes non tatam fidem: ſed ſolum partem oppugnent. At ſi apoſtaſia eſt hæreſis ſpecies, & non alio modo ab illa diſtincta, conſequens neceſſario eſt, vt apoſtata ſit etiam quædam hæretici ſpecies, & nullum aliud habens cum hæretico diſcrimen: niſi quale eſt inter ſpeciem, & genus. Hoc igitur præmiſſo, aliqua prius iaciam firmiſsima fundamenta, quibus innixa noſtra huius quæſtionis ſententia, contra omnia aduerſariorum tela conſtans, & firma permaneat. Primum fundamentum. De crimine hæreſis nullus iudicare alium poteſt: niſi ſolus eccleſiaſticus iudex. Hoc fundamentum probatur per cap. Vt inquiſitioni. de hæreticis. libro vj. vbi expreſſe inhibet D

Papa

A Papa omni poteſtati ſeculari, ne quomodolibet de hæreſi cognoſcat, aut iudicet, & cauſam aſsignet, quia crimen hæreſis eſt mere eccleſiaſticum. De nulla enim re mere eccleſiaſtica, ſecularis iudex definire aliquid valet, quod ſi attentare quis præſumpſerit, eius definitio irrita eſt, & innanis, vt patet expreſſe in cap. Bene quidem. xcix. diſtin. & in cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ. extra de cõſtitutionibus. Et propter eandem cauſam cognitio, & iudicium in cauſa matrimonij ſunt iudicibus ſecularibus prorſus inhibita, & ſolis eccleſiaſticis iudicibus reſeruata: quia matrimonium eo, quod eſt ſacramentum, cenſetur res mere eccleſiaſtica. Præterea ſecularis iudex non poteſt de hæreſi inquirere, nec de illa iudicare, hoc eſt, non poteſt iudicare, an hæc, aut illa aſſertio ſit hæretica, an catholica, ergo non poteſt propter illud crimen aliquem punire. Collectio eſt manifeſta: quia iniuſtum eſt, vt quis poſsit iudicare in crimine, de quo non poteſt cognoſcere. Quod autem ſecularis iudex non poſsit de fide aut hæreſi cognoſcere, apertiſsime conuincitur ex his, quæ ſupra cap. v. diximus. Et probatur vltra: quia ſecularis poteſtas ab eccleſia eſt illuminanda, & ab illa doceri

B debet, & non econtrario. Nam (vt dicitur in cap. ſolitæ. de maiori. & obe.) eccleſiaſtica poteſtas eſt velut ſol, ſecularis vero comparatur lunæ, quæ lumen ſuum à ſole recipit. Deinde in lege veteri non Rex, aut Princeps, aut Dux, aut medicus: ſed ſolus ſacerdos habebat ius lepræ inſpiciendæ, & dignoſcendæ, & ille ſolus leproſos iudicabat, & ex illius iudicio pendebat quidquid circa leproſum lex faciendum eſſe iubebat: ergo eodem modo in lege noua fieri oportet, vt non Rex aut Princeps, aut quæuis alia poteſtas ſecularis: ſed ſolus ſacerdotalis ordo, hæreſis dignoſcendæ, & iudicandæ poteſtatem habeat. Nam lepra (vt ſacri doctores interpretantur) quędam fuit expreſsiſsima hęreſis figura. Vnde Auguſtinus lib. ij. quæſtionum Euangelicarum, cap. xl. differens de decem leproſis à Chriſto ſaluatore noſtro mundatis, ita ait: Nullum eorum quibus hæc corporalia beneficia præſtiti, inuenitur miſiſſe ad ſacerdotes, niſi leproſos. Nam & illum à lepra mundauerat, cui dixit: Vade, & oſtende te ſacerdotibus, & offer pro te ſacrificium, quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Et poſt pauca ſubdit: Quærendum igitur eſt quid ipſa lepra ſignificet.

*Leuit. 13.*

*Auguſti.*

*Matt. 8.*

Non enim ſanati: ſed mundati dicuntur, qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium eſt, non valetudinis, aut integritatis ſenſuum, atq; membrorum. Leproſi ergo non abſurde intelligi poſſunt, qui ſcientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim vel abſcondunt imperitiam ſuam: ſed pro ſumma peritia proferunt in lucem, & iactantia ſermonis oſtentant. Nulla porrò falſa doctrina eſt, quæ non aliqua vera intermiſceat. Vera ergo falſis inordinate permiſta in vna diſputatione, vel narratione hominis, tanquam in vnius corporis colore apparentia, ſignificant lepram, tanquam veris, falſiſq; colorum fucis humana corpora variantem, atq; maculantem. Hactenus Auguſtinus. In quibus verbis id annotãdum eſt, quod cum dixerit ſolos leproſos ex iis, quos ſanitate corporis Chriſtus donauerat ad ſacerdotes fuiſſe ab illo miſſos, poſtea dixit leproſos hæreticorum figuram portaſſe. Ex quibus ſatis aperte colligitur, neceſſarium fore, vt quemadmodum tunc ſoli ſacerdotes examinabant & iudicabant leproſos, ita nunc ſolus ſacerdotalis ordo, hoc eſt, eccleſiaſtica poteſtas examinet, & iudicet hæreticos. Secundũ fundamentum. Secularis iudex cum punit hæreticos, hoc facit via permiſsionis, & traditionis ab eccleſiaſtico iudice factę, cum videlicet eccleſiaſticus iudex expleto omni eo, quod circa hæreticum exercere poterat, relinquit illum, & tradit poteſtati laicali, permittens illi, vt circa illum faciat quod viderit expedire. Hoc habetur expreſſe in cap. Excommunicamus. §. damnati, primo & ſecundo, extra de hæreticis. Ex his duobus fundamentis ſatis aperte colligitur laicam poteſtatem non poſſe quomodolibet hæreticum punire, antequam ab eccleſiaſtica poteſtate ſit illi permiſſum. Tertium fundamentum. Ius canonicũ nunquam ſtatuto aliquo præcepit apoſtatam à fide qui ad eam ſponte redierit, tradi iudici ſeculari illius arbitrio puniendum. Ex quo manifeſte ſequitur poteſtatem ſecularem non poſſe apoſtatam, qui ſponte ad fidem catholicam redit, morte punire. Nam apoſtata (vt prædiximus) vere eſt hæreticus. At hæreticum hominem ſecularis poteſtatis punire non poteſt: niſi cum ſibi ab eccleſiaſtica poteſtate eſt traditus. Eccleſiaſtica poteſtas nondum tradidit poteſtati laicali apoſtatas, qui ſponte redire volunt: ergo poteſtas laica non poteſt illos morte punire,

C

D

A nire, imò nec de illis iudicare. Ex quibus omnibus infero dominum Ioannem Nicolai Arelatanum erraſſe qui in ſuo libello de hæreticis. Notabili xliiij. Mordicus tenet apoſtatam etiam ſponte redire volentem, non eſſe ad veniam admittendum, motus ex illa præfata lege, hi qui. C. de apoſtatis. Illa enim lex nullius eſt momenti: quia etſi nulla eſſet ſpecialis lex canonica, quæ de apoſtatis ſtatueret contrarium, ſatis eſt ſupérq; ſatis ad illius euerſionem illa generalis canonica prohibitio, qua iudicibus ſecularibus prohibetur ne quomodolibet de hęreticis cognoſcere aut iudicare præſumant. Multo ergo melius quàm Arelatanus iſte ſenſit Gundiſſaluus à Villa Diego, quē ille oppugnat, qui in ſuo libro de hæreticis quæſt. xx. cenſuit apoſtatas eadē lege, qua hæreticos fore in hac parte iudicandos. Præterea (vt fortius meam confirmem ſententiam) ius canonicum non ſolum non ſtatuit apoſtatas ſponte redire volentes eſſe poteſtati ſeculari tradendos, imò expreſſe præcepit contrarium in cap. contra Chriſtianos. de hæreticis. lib. vj. Nā in illo cap. Papa, præcipit eos, qui ad ritus redierint Iudæorum, eſſe velut hæreticos puniendos. At hæreticos

B cum ſponte ad fidem redeunt, (vt proxime præcedenti capite diximus) ius canonicum concedit indulgentiam, & illos ad miſericordiam recipit, non tradens illos poteſtati ſeculari ad illius arbitrium puniendos: ergo eodem modo etiam apoſtatas ſi ſponte redierint, quemadmodum hæreticos recipere oportebit. Id autem quod pro ſe adducit Villa Diego, vt hanc ſententiam confirmet ex textu cap. Quidam. extra de apoſtatis. parum, aut nihil huic propoſito ſeruit. Nam illi, de quibus Innocentius tertius in illo capit. loquitur, non erant apoſtatæ tales, quales hi de quibus nunc loquimur. Illi enim de quibus Papa loquitur in illo textu non in vniuerſum fidem catholicam deſeruerant, neque ob hoc à ſummo Pontifice reprehenduntur: ſed quia ſimul cum fide baptiſmi, Iudæorum ritus obſeruabant. Nam propterea ad illorum damnationem, addidit illic Papa ex ſacra ſcriptura, maledictū eſſe hominem, qui terram duabus viis ingreditur, duas vias appellans Chriſtianiſsimum & Iudaiſmum. Apoſtatæ vero, de quibus nunc loquimur totam fidem catholicam deſeruerunt, & de iſtis eſt quæſtio formata. Vnde patet textum illum à Villa

Diego

Diego citatum parum ſuam ſententiam confirmare. Sed caput contra Chriſtianos, quod nos citauimus tam aperte noſtram ſententiam confirmat, vt nihil apertius dici poſſit. Nam illud caput aperte loquitur de his, qui relicto Chriſtianiſmo ad ritus redierant Iudæorum, vt patet ex caſu capitis ibidem in gloſſa inſerto. Rurſum ius canonicum nihil prorſus in ſpecie ſtatuit de apoſtatis quali eſſent animaduerſione puniendi: quam rem facere non omiſiſſent: niſi quia illos ſub hæreticis comprehendere voluit, & eadem illos pœna, qua hæreticos illos puniendos eſſe cenſuit. Non eſt enim putandum ſanctos patres, qui pro hæreſis, & aliorum criminum punitione tot iura ſtatuerunt, circa apoſtaſiam, quæ peſtilentiſsimum eſt crimen, fuiſſe tam remiſſos, vt illam puniendam non eſſe cenſerent, aut tam negligentes, vt de illius remedio, & punitione nihil prorſus ſtatuiſſent. Cum igitur credendum ſit, eccleſiam aliquid de apoſtatis decreuiſſe, & non alibi hoc reperiatur, quàm cum de hæreticis ſtatuit, erit neceſſario fatendum apoſtatas eiſdem legibus, quibus cæteros hæreticos eſſe iudicandos. Deinde ea, quæ de aliqua re in genere ſtatuuntur, & ordinantur ad omnem ſpeciem illius generis ſunt deducenda, & omni ſpeciei ſunt tribuenda, & applicanda: niſi aliqua eſſet illius generis ſpecies expreſſe alicubi ab illa generalitate excepta. Si lex ſtatuit, vt latro ea, quæ furto accepit, reſtituat in quadruplum, non eſt dubium illam legem de omni latrone, puta raptore, ſacrilego, aliiſque latronis ſpeciebus eſſe interpretandam, ita vt eorum quilibet ea ſit plectendus pœna, vt ablata in quadruplum reſtituere cogatur: niſi de aliqua latronis ſpecie aliud alibi lex diſponeret. Tunc enim generi derogaretur per ſpeciem, vt dicitur de regulis iuris. libro vj. reg. xxxiiij. At hæreticus (vt ſupra in hoc capit. diximus) genus quoddam eſt, cuius quædam ſpecies eſt apoſtata. Fieri ergo eſt neceſſe, vt quæ de hæreticis canonica iura decernunt, ſint etiam ad apoſtatas deducenda, & de illis interpretanda: niſi alibi ius canonicum circa apoſtatas ſpeciali decreto aliud faciendum eſſe decernat. Cum igitur ius canonicum nihil in ſpeciali de apoſtatæ punitione ſtatuerit, oportet neceſſario vt ea, quæ de hæreticorum punitione ius canonicum ſtatuerat, ſint etiam de apoſtatis intelligenda. Ius

A canonicum præcipit, vt hæreticus, qui congruo tempore ſponte ad fidem redire voluerit, admittatur ad veniam, ergo idem de apoſtata erit neceſſario faciendum. Quæ autem Ioannes Arelatanus affert in ſuæ ſententiæ confirmationem, nullius ſunt momenti, & indigna, quæ nobis occupationem reſponſionis præbeant: ſed tamen reſpondendum eſt illis. Dicit primo, quòd non debemus ponere diſcordiam inter ius canonicum & ciuile, niſi inter illa aperta ſit repugnantia: ſed oportet ea iura concordare: pro quo adducit l. præcipimus. C. de appella. & l. primam. C. de inoffic. dot. & textum ex cap. cum expediat. de electio. lib. vj. Huic argumento reſpondeo per eundem textum, quem ipſe adducit. Ibi enim dicitur, quod expedit concordare iura iuribus & eorum correctiones euitari, ſi ipſa iura ſuſtineri valeant, vbi gloſſa, in verbo ſuſtineri, dicit: Reprehenduntur hic illi, qui volunt ſuſtinere iura, quæ penitus ſunt correcta: vbi ergo apparet de correctione non ſuſtineant. Hæc in gloſſa. Reprehenditur ergo ipſemet Arelatanus in textu, quem citat: quia ſuſtinere vult illam legem, hi qui. C. de apoſtatis. cum illa ſit apertiſsime redacta in
B nihilum per ius canonicum, in cap. Vt inquiſitioni, de hæretic. lib. vj. vbi præcipitur omni ſeculari poteſtati ne quomodolibet de crimine hæreſis cognoſcat aut iudicet. Deinde ſic arguit: Nullibi in Pontificio iure ſcriptum expreſſe reperitur apoſtatis pœnitentibus parcendum eſſe, ne mortem corporalem euitent, ergo ſtandum eſt deciſioni iuris ciuilis expreſſe diſponentis, non eſſe parcendum apoſtatis. Huic argumentationi reſpondeo, bis in illa erratum eſſe. Primo quidem quod aſſumit eſt falſum, videlicet nullibi in Pontificio iure eſſe expreſſe ſcriptum, apoſtatis pœnitentibus eſſe parcendum. Nam (vt iam diximus) in capit. contra Chriſtianos, de hæreticis libro ſexto, eſt expreſſe decretum. & in cap. ad abolendam. extra de hæreticis. & in cap. Excommunicamus, primo & ſecundo. eodem titu. licet enim ſub nomine apoſtatæ nihil de illo diſponat, ſatis tamen eſt id, quod de hæreticis dictum erat, cum conſtet ex illis, quæ ſupra diximus, apoſtatam eſt hæreticum. Secundo peccat illa argumentatio: quia eſſe aſſumptum eſſet verum, collectio tamen eſt vitioſa, & inualida. Quoniam etſi ius pontificium nihil de apoſtata ſtatuiſſet, non erat conſeq

conſequens, vt agendum eſſet per diſpoſitionem iuris ciui- C
lis.Conſequentiā tamen iſtam ille probare nititur per hanc regulam. Vbi aliquid reperitur expreſſe deciſum iure ciuili,nec reperitur cōtrarium iure canonico, ſtandum eſt iuri ciuili,etiam in foro eccleſiaſtico. Certe hæc regula, ſi alicubi vera eſt, in illis ſolis rebus valet, quæ iuri ciuili poſſunt eſſe ſubiectæ, & de quibus ius ciuile poteſt cognoſcere, & iudicare: in illis autem rebus, quæ à iure ciuili ſunt prorſus alienæ, & in quibus ius ciuile nihil prorſus decernere valet,nihil veritatis habet regula ſua. Nam hac ratione oporteret fateri eſſe valida,& firma omnia decreta,quæ ius ciuile ſtatueret circa cōfirmationem, aut reuocationem matrimonij in caſibus, in quibus lex canonica nihil certi ſtatuit, vt eſt in caſu cap. literas. extra de reſtitut. ſpolia. In quo caſu Papa nihil certi ſtatuit. Poſſet ergo, iuxta hanc regulam, ius ciuile aliquam illarum trium partium, quas illic Papa probabiles reputat, pro lege præciſa ſtatuere. Poſſet etiā certam formam in ſacramento extremæ vnctionis inſtituere,etſi illam ius ciuile ſtatuiſſet,oporteret neceſſario conformiter ad illum agere:cum illius ſacramēti certam,& præciſam formam (vt ait ſanctus Bonauētura) nunquam eccleſia ſtatuit. In his enim & ſimilibus rebus, in- D
quibus ius ciuile nihil ſtatuere poteſt,ſi aliquid ſtatuat, erit prorſus inane, etiā ſi iure Pontificio nihil eſſet de illis ſtatutum.Cum igitur crimen cuiuſlibet hæreſis, & per conſequens apoſtaſiæ ſit à poteſtate iuris ciuilis alienum, oportet, vt quidquid de illo ius ciuile ſtatuat, ſit prorſus inane, etiam ſi nihil de illo eſſet iure Pontificio ſtatutum.

### *Si hæreticus reſipuerit, quid ab eo exigendum ſit, antequam ad eccleſiæ communionem recipiatur.*

### CAPVT XXIIII.

QVamuis ſupra diximus omnem hæreticum,ſi cōgruo tempore reſipuerit,eſſe ab eccleſia admittendum,non tamen id continuo cum petierit,faciendū eſſe cenſeo. Prius quidem tentandus eſt an vere fidem catholicam tenere velit,& amplecti,an ſimulate,& ſolo pœnarum metu.Deinde an leui,& parum duraturo animo fidem catholicā ſuſcipere velit,

A velit, an animo conſtanti, & firmo. indignum quippe eſt, vt qui tepido animo, & vacillanti ad fidem catholicā ſe velle redire dicit, ſtatim in eccleſiæ cōmunionem recipiatur, ne (ſi forte ad vomitū velut canis redierit) grauius delinquēdi habeat occaſionem. Nemo mittens manum ad aratrum, & aſpiciēs retro (ait ſaluator noſter) aptus eſt regno Dei. Vir ille fortiſsimus, & illuſtris bellator Gedeon, cū ad bellum cōtra inimicos pugnaturus accingeretur, domino præcipiente, dixit populo ſuo, & cunctis audientibus prædicauit. Qui formidoloſus & timidus eſt, reuertatur. Sic etiā puto faciēdum eſſe in eccleſia, quæ eſt velut caſtrorū acies bene ordinata, & quæ eſt in cōtinuo bellorū procinctu, vt qui in fide dubius, ac nutans eſt, nō recipiatur in ea: ſed reiiciatur, præſertim cuius imbecillitas fuerat iam ex alio ſuo à fide diſceſſu plene cognita. Nam alias qui illum facile ad eccleſiæ conſortiū reciperet, alios fideles, quibus illum cōmiſcet, exponeret periculo contagij, ſi ille ad priſtinū errorem rediret. Vnde beatus Greg. in regiſtro ait: Quoties cordis oculus nube erroris obductus, ſupernæ illuſtrationis lumine fit ſerenus, magna cautela nitendum eſt, ne latenter author B ſchiſmatis irruat, & ab vnitatis radice eos, qui ad eā reuerſi fuerint, telo iterū erroris abſcindat. Hæc Gregorius. Et habentur hæc verba in c. quoties. j. q. vij. Scire igitur oportet conſtantē, & firmū in fide eſſe illū qui ab hæreſi rediens, ad eccleſiæ catholicæ conſortiū recipiendus eſt. Leproſus iuxta veterē legem nō niſi mutata veſte, & capillis raſis, intra caſtra, aut intra ciuitatē, vnde propter leprā eiectus fuerat, recipiebatur, etiā ſi ſacerdotis iudicio mundatus cenſeretur. Leprā illam fuiſſe hæreſis figurā ſatis aperte cōſtat ex teſtimonio Auguſtini, quod proxime præcedēti cap. citauimus: & inde etiā cōuincitur leproſum geſtaſſe hæretici figuram. Multo ergo maiorē diligentiā adhibere oportet ne hæreticum, cuius figurā leproſus gerebat, ſtatim cum ille ſe mundatum dixerit, intra ciuitatē, hoc eſt, eccleſiā recipiamus: ſed prius oportet veſtes, hoc eſt, exteriores hæreticorū cōuerſationes deponere, & omnes pilos, hoc eſt, omnes hęreſis cogitationes, quæ ex corde, velut illi ex capite pendent, radere, vt vel ſic ille in fide firmus, & conſtans nobis appareat. Verum quia hæc animi conſtantia, & firmitas in fide non niſi per exteriora ſigna cognoſci poteſt, ideo ſub duobus teſtimoniis

*Luc. 19*

*Iud. 7*

*Can. 6*

*Gregor.*

*Leu. 13*

moniis illam probandam eſſe eccleſia cenſuit, antequam C
hæretico reſipiſcenti, & ad fidem catholicam redeunti, eccleſiæ communio detur. Primum teſtimonium eſt præteriti erroris publica in iudicio abiuratio, & deteſtatio. Tenetur enim qui ab hæreſi ad fidem catholicam redit, antequam recipiatur publicæ præfatam hæreſim in quam diabolo ſuggerente, lapſus fuerat, coram epiſcopo, aut inquiſitore abiurare, & deteſtari. Hoc ita faciendum eſſe præcipitur in cap. ad abolendam. §. præſenti. extra de hæreticis. Olim autem hæc abiuratio, & hæreſis deteſtatio ſolum in communi concilio epiſcoporum fiebat, vt patet in cap. de eo. 50. diſtinct. & in cap. ſi quis epiſcopus. j. quæſt. vij. Nunc autem quando difficile, & raro concilio ſiue generalia, ſiue prouincialia congregantur, ne in tanta temporis dilatione, aut ille ſuæ veræ cognitionis immemor ad vomitũ ex faſtidio expectationis rediret, aut in vera fide permanens morte præuentus ſine eccleſiæ communione diſcederet, decretum eſt, & merito hanc abiurationẽ coram epiſcopo, & ad illius arbitrium eſſe faciendam. Deinde datis cõtra hæreticos inquiſitoribus, ad illos etiam hæc authoritas, & poteſtas recipiendi hæreticos, deriuata eſt: ita tamẽ vt ſine epiſcopi con- D
ſilio, & aſſenſu id non faciant. Forma autem huius abiurationis qualis eſſe debeat, habetur in cap. ego Berengarius. de conſecr. diſtinct. ij. Circa hæc tamen dubitari poteſt, an qui in aliqua hæreſi deprehenſus eſt, cum ſponte ad fidem catholicam redire voluerit, cogendus ſit omnem abiurare, & deteſtari hæreſim, an ſatis erit eam ſolã abiurare in qua fuerat deprehenſus. gl. in cap. accuſatus. §. eum vero. in verbo, ſimpliciter. de hæretic. lib. vj. tenet, quòd non tenetur omnem hæreſim abiurare: ſed eam ſolam, de qua fuerat accuſatus, & dicit gloſ. ibi ſuam ſententiam elici ex textu illius §. Eum vero. quia textus ille loquitur ſub conditione ſi generaliter omnem hæreſim abiurauit. Si autem teneretur omnem hæreſim abiurare, non illud ſub conditione reliquiſſet. Idem docet gloſ. in præfato capit. Ego Berengarius. in dictione, omnem hæreſim: & probat gloſ. iſta hanc ſuam ſententiam per capit. preſbyter ſi à plebe. ij. quæſtio. v. Ego quidem iſtorum opinionẽ ſub hoc ſenſu libenter ſuſcipio, vt hæreticus nullo iure expreſſo teneatur cum ad eccleſiam redit, omnem hæreſim abiurare, & deteſtari: quia (vt ego
exiſtimo)

A exiſtimo) nullum tale eſt adhuc latum ius, quod hæreticum de vna hæreſi accuſatum obliget ad abiurandum omnem hæreſim. Verum licet hæc ita ſe habeant, non tamen obſtát,quin ob aliquam iuſtam cauſam poſsint inquiſitores hæreticum cogere, vt non ſolum eam de qua accuſatus erat; ſed omnem in genere hæreſim abiuret, & deteſtetur. Nam variis ſuccedentibus cauſis, & occaſionibus ad multa poteſt homo à ſuo ſuperiori cogi, ad quæ alias non cogeretur. Et certe(vt clarius meam proferam ſententiam) ſemper ita faciendum eſſe ego cenſuerim, & melius puto, vt omnem cogatur hæreſim abiurare. Quia hoc magis publice vtilitati conuenit, ne cuilibet hæretico millies in aliam,& aliam hæreſim labendi præſtetur occaſio, cum hoc ſine periculo mortis ſe poſſe facere intelligat. Nam (vt ex illo §. Eum vero, aperte colligitur) qui non in eandem, quam prius abiurauerat: ſed in aliam labitur hæreſim,non dicitur relapſus, nec pœna relapſi punietur, ſi prius non omnem abiurauerat hæreſim: ſed eam ſolam, in quam lapſus fuerat, Præterea omnes ferè hæreſes ſunt ſibi inuicem connexæ, quia licet facies habeant diuerſas, caudas tamen
B adinuicem habent colligatas, vt dicitur in c. Excommunicamus, primo & ſecundo, extra de hæret. Dato vno inconuenienti (vt ait Ariſtoteles) multa contingunt. Ex vno errore multi neceſſario deriuantur,tanquam riuuli ex fonte. Hoc aperte experientia docēte in Luthero didicimus. Hic enim omnes Pontificis indulgentias contemnere cœpit, & hinc ſuorum errorum prædicationē eſt auſpicatus. Deinde hoc non contentus, eo vſque inſaniit, vt purgatorium non fuerit veritus negare. Inde coactus fuit negare neceſſariam eſſe ſatisfactionem vllam pro peccatis,& ſolas duas admittit pœnitētiæ partes. Poſt hæc videns vrgentiſsimas rationes, quæ illum vt ab errore diſcederet,impellebant, dixit nihil poſt culpæ remiſsionem,manere in peccatore ad cuius ſolutionem remiſſa culpa teneatur. Vides iam quam connexæ, & concatenatæ ſint hæreſes. Et propter hanc cauſam neceſſarium eſt vt quiſquis vnam aliquam abiurat hæreſim, abiuret etiam eas omnes, quæ ex illa deriuantur, & quæ illi perpetuo fœdere coniunguntur: quia non poteſt illa ſine aliis deſeri. Et quia non poteſt facile ſtatim agnoſci, quidquid mali ex aliqua vna hæreſi deduci poteſt, ideo melius

eſt,vt omnem prorſus abiuret hæreſim,qui vnam abiurare C
debet.Si quis tamen arguat contra hæc per textum ca.Preſbyter, qui à plebe.ij.q.v. inane prorſus erit argumentum: quia res valde diſsimiles,ſunt hæc & illa. Illic enim agitur de purgatione delicti, qua in re verũ eſſe fateor, neminem teneri, nec debere cogi ad purgandum ſe niſi de illo ſolo delicto,de quo fuerat infamatus. Hic autem impræſentiarum nihil nunc agimus de purgatione: ſed de abiuratione hæreſis, quæ eſt res valde diuerſa. Nam & ego etiam fateor neminem poſſe cogi,vt purget ſe de hęreſi de qua non fuerat infamatus.Deinde etſi eadem eſſet ratio de abiuratione & de purgatione facienda, nihil contra nos ageret textus ille: quoniam alia crimina non ſunt ſic connexa, & colligata quemadmodum hæreſes, & ideo in aliis non oportet ſe de omnibus purgare:ſed ſolum de illo,de quo fuerat infamatus.Secundum teſtimonium ſui conſtantis animi & non ſimulati: ſed veri reditus ad fidem eſt publica promiſsio,& iuramento firmata non recedendi ab ea fide, quam tunc confitetur:ſed in ea perpetuo vſque ad mortem perſeuerandi. Qui enim ſe aliquid facturum iurat, ſatis teſtatur id ſibi in voto eſſe & non ſimulate: ſed verè ſe id D
*Hebr.6* promiſiſſe. Nam (vt ait Paulus) omnis controuerſiæ finis eſt iuramentum. Forma huius promiſsionis & iuramenti habetur in c.Quoties.j.q.vij. Et (vt nullus relinquatur ſuſpicioni locus)iurabit inſuper,quòd illam abiurationem, & hanc promiſsionem quam iuramento confirmauit, non facit timore mortis,aut alicuius pœnæ temporalis: ſed ſolum ex odio & deteſtatione hæreſis, & ex amore fidei catholicæ. Quibus omnibus recte peractis,hæreticus qui deſerto priſtino errore ad fidem catholicam redire voluerit, & miſericordiã congruo tempore petierit,in eccleſiæ communione recipietur. Hic autem abiurationis ritus & modus recipiendi ad Eccleſiæ conſortium hæreticos, non recens eſt,nec à trecẽtis annis repertum, nec pure humanum inuentum,quemadmodum Lutherus dicere ſolet: ſed ante mille annos,& ex ipſis (vt ſuſpicari licet) Apoſtolorum veſtigiis deſcendens,& Deo eccleſiæ ſuæ id inſpirante(vt credere oportet)in variis conciliis ordinatum.Concilium Are-
*Concil.* latenſe ſecũdum c.ix. ſuorum decretorum,hanc diſciplinæ
*Arela.* regulam ſtatuit, Nouatianũ in communionem recipi non debere,

A debere, niſi ſuſcepta pœnitentia, incredulitatis præteritum damnet errorem. Concilium Nicænum ſub magno Conſtantino celebratum capi. viij. ſuorũ decretorum de eiſdem Nouatianis hæreticis loquens, ait: Si qui voluerint venire ad eccleſiam catholicam ex Nouatianis, placuit ſancto concilio vt ordinentur, & ſic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confeſsionem, quam per ſcripturam exigi oportet, vt fateantur ſe communi conſenſu catholicæ eccleſiæ ſtatuta obſeruaturos, id eſt, communicaturos ſe, & his qui forte ſecundas nuptias experti ſunt, vel his qui perſecutionis tempore lapſi ſunt, quibus tamen lapſis pœnitentiæ modus, & tempus aſcriptum eſt, vt in omnibus ſequantur ea, quæ in eccleſia catholica obſeruãtur. Hæc Nicænum concilium. Multo clariora ſunt, quæ in Epheſina ſynodo ſub Theodoſio iuniore, & Celeſtino Papa celebrata habentur, & magis plene explicant eum modum, quem in recipiendis hæreticis, catholica nunc ſeruat eccleſia. Nam in Epiſtola, quam præfatum concilium miſit Neſtorio hæretico epiſcopo Conſtantinopolitano hæc, quæ ſequuntur, habentur. Non autem ſufficit, vel tuæ religioni, tantummodo fidei ſymbolum confiteri, quod expoſitum eſt per idem

B tempus, ſpiritu ſancto largiente & venerando, & magno concilio apud Nicæam celebrato. Hoc enim non intellexiſti, nec recte interpretatus es, quinimo peruerſe, licet ſono vocis eadem verba protuleris. Sed conſequens eſt etiam, iureiurando fateri te, quòd anathematizes quidem tua polluta, & prophana dogmata: ſentias autem, & doceas quæ nos vniuerſi per orientem, ſeu occidentem Epiſcopi, & magiſtri, præſuléſque populorum credimus & docemus. Hæc in concilio Epheſino. In quibus verbis aperte monſtratur is modus, quem in recipiendis hæreticis, qui ad fidem redire volunt, catholica nunc tenet eccleſia. Ipſa tamen abiurationis forma, quam nunc inquiſitores fidei iniungunt hæretico reſipiſcenti poſt ſuæ hæreſis confeſsionem, & ante pœnæ inflictionem, multo plenior eſt & copioſior: quippe quę omnem præcludit hæretico, errandi in poſterum libertatem ſub tali verborum ſerie. Ego N. recognoſco, & confiteor coram vobis dominis me erraſſe in prædictis, & ſuper his corde contrito & humiliato abſolutionem & pœnitentiam requiro, & hanc hæreſim & omnem aliam quocunq;

*Concil. Nicæ.*

*Concil. Epheſ.*

nomine cenſeatur abiuro, & promitto quòd de cætero ſeruabo illibatam fidẽ, quam Romana tenet eccleſia & prædicat, & quòd hęreticos & credentes eorum toto poſſe meo perſequar, & tam eos quàm eorum fautores, receptores, & benefactores, bona fide, & ſine dolo, & ſine mora manifeſtabo eccleſiæ vel prælato, & pœnitentiam quæ mihi pro mea culpa iniungetur, integre ſeruabo & complebo, & volo & concedo quòd ſi ab hac hora in poſterum contigerit me relabi ad eundem errorem, vel alium cuiuſcunque hæreſis quocunque nomine cenſeatur, errando forte in aliquo caſu, vel credendo, aut fidem habendo errantibus, vel eos, vel credentes eorum recipiendo ſcienter, aut defendendo, aut fouendo dicto vel facto, aut eis benefaciendo qualitercunque, eos vel celando, vel non manifeſtando bona fide, & ſine mora, vel ſi pœnitentiam iniunctam à vobis non ſeruauero, & perfecte non compleuero, ab inde ipſo facto habear excommunicatus & periurus, & hęreticus manifeſtus: & me ego iudico, ita quod ſine ampliori cognitione & ſententia quæ iure relapſis & manifeſtis hæreticis indicitur, mihi pœna imponatur. Inſuper aſſero, & proteſtor me puram & totam veritatem de me, & aliis inquantum ſcio, dixiſſe: & ſi forte conſtare poterit me malicioſe de veritate aliquid ſuppreſsiſſe, vel tacuiſſe, imponenda, vel iniungenda mihi à vobis pœnitentia, ſeu abſolutio obtenta, vel obtinenda nihil mihi proſit. Hæc eſt forma abiurationis, quam nunc vt in plurimũ inquiſitores hæretico tempeſtiue reſipiſcenti verbo, & ſcripto facere iniungunt, vt ex ea & per eam firmum ſe in fide teſtetur, & nulla illi maneat rimula, per quam ſi poſtea errauerit, elabi poſsit, ne dignas ſuo ſcelere ſuſtineat pœnas.

# F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA HAERETICORVM PVNITIONE, LIBER SECVNDVS.

## PRAEFATIO.

TAM *indurata eſt aliquorum hæreticorum pertinacia, vt ſi quis illos à prauis, & diſtortis erroribus, in quos ſemel deflexerunt, ad rectam fidei lineam reflectere voluerit, citius frangere, quàm corrigere poſſit. Multi ſunt enim hæretici, qui ſuas hæreſes tam mordicus tenent, vt ſi illis catholicæ eccleſiæ definitiones, aut antiquiſſimæ illius conſuetudines ab ipſis apoſtolis ad hunc vſque diem ſeruatæ, aut ſanctorum omnium concordes de aliqua re ſententiæ, aut apertiſſima denique ſcripturæ ſacræ teſtimonia offerantur, multo obſtinatiores in illis permaneant, tantum abeſt, vt ab illis diſcedere velint. Hos non oportet, imò nec decet, eadem legis manſuetudine punire, quaſi reſipiſcere voluiſſent (vt lib. j. diximus) fuiſſent puniendi. Doctus ſiquidem medicus non eodem collyrio omninm oculos iniungit: neque omma vulnera eadem manus lenitate tractat chirurgus. Nam ferro neceſſe eſt, vt abſcindantur vulnera, quæ fomentorum non ſentiunt medicinam. De illis ſolis hæreticis, qui non ſunt prorſus deplorati, primo huius ope-*

*ris libro diſſerui, & blanda illis oſtendi medicamenta, quibus ſperabam illorum vulneratis conſcientiis poſſe mederi. Nunc igitur, vt rem vndique conſummatam relinquerem, neceſſarium fore exiſtimaui, de his hæreticis, qui immedicabili morbo laborãt, hoc ſecũdo libro diſſerere, vt doceam, qui ſint illi, & qua ſint lege tractandi.* C

## *Quis merito ſit cenſendus hæreticus incorrigibilis.*

## CAPVT I.

QVoniam de illo, qui tam obſtinato animo hæreſim tuetur, vt iam incorrigibilis merito ſit iudicatus, in hoc ſecũdo libro diſputare decreui: ideo neceſſariũ fore exiſtimaui, ante omnia perſcrutari quis ſit dicendus incorrigibilis, vt plene ſciamus, quis ſit ille, de quo præſentẽ ſuſcipimus diſputationẽ. Vt autẽ hoc melius facere poſsimus, oportebit dicere aliquid de correctione, quoniã (vt ait Ariſtoteles) rectũ eſt iudex ſui & obliqui. Correctio quam reiicit incorrigibilis, emendationem ſignificat alicuius erroris. Error autem eſſe poteſt in voluntate, & in intellectu. Errat voluntas, cum appetit id, quod odio erat habendum, aut odio habet, quod erat amandum: aut cum id, quod diligendum erat, pluſquã deberet diligit, aut quãdo pluſquam liceret proſequitur odio id, quod iuſte odiſſe poterat. Errat intellectus, quando iudicat falſa pro veris, aut vera pro falſis, aut certa pro incertis, aut incerta pro certis. Cum aliquis ſuum errorem emendat, ſiue ille ſit error voluntatis, ſiue intellectus, tunc corrigi dicitur. Nunc tamen de correctione voluntatis non eſt opus diſſerere: ſed de correctione intellectus: quia hęreſis, de cuius correctione nunc agimus, vt capite primo huius operis diximus, error eſt intellectus, & non voluntatis. De quacunq; tamen correctione fiat ſermo, hoc erit in in primis aduertendum, non ideo aliquem dici incorrigibilem: quia corrigi non poteſt: ſed quia non vult. Nam liberum arbitrium vertibile eſt, & ex hoc in illud mutabila, adeo vt quæ ardentiſsime amauerat, nunc iniquiſsimo odio proſequatur, & quæ acerbiſsime oderat, D

A nunc effrænatè diligat, quæ modo cenſet vera, poſtea iudicet falſa, & econtrario, intellectu ſemper in his alternationibus cedente volũtati. Et inde euenire neceſſe eſt, vt nullus tam tenaciter alicui adhęreat ſentẽtiæ, quin ab illa diſcedere poſsit, propterea quòd voluntas, cui ſubeſt intellectus, & ad cuius nutum ſępiſsime regitur, nouos & contrarios ſuſcipit affectus iis, quos ante habebat. Intellectus ſiquidem ad voluntatis arbitrium frequenter ſua diſponit iudicia: quoniam illa iudicat eſſe bona, quibus voluntatem affectam eſſe intelligit, illa rurſus mala, quæ ſcit voluntatem odiſſe. Quo fieri oportet, vt ſicut voluntas mutabilis eſt circa ſuos affectus, ſic intellectus circa ſua iudicia, ita vt quod prius dixit bonum, poſtea dicere poſsit malũ, & malum dicere bonum. Alioqui oporteret dicere illum, qui ſemel in aliquem errorem lapſus eſſet, non iuſte puniri poſſe, eo quòd ſentẽtiam ſuam non reuocabat: quia nullus adeo punitur pro eo, quod vitare non poteſt, multo ergo minus iuſtum eſſet, vt quis ab homine puniretur, propterea quod facit aliquid, quod ne faceret in ſua non erat ſitum poteſtate. Atque in hæreſim aliquam lapſus eſt, niſi reſipi-
B ſcat aſſertionem peſtilentem abiurans, & ab hominibus in pręſenti vita, & à Deo in futura iuſtiſsime punietur. Fit ergo neceſſario, vt intellectus hominis circa ſua iudicia ſæpe mutabile ſit, ita vt contraria his, quæ prius ſentiebat, nunc ſentire, & docere poſsit. Quia etſi intellectus in ſuis operationibus ſit cauſa naturalis, & non libera, in multis tamen ſubeſt imperio volũtatis: ita vt illa pręcipiente nunc ad hęc nunc ad illa cognoſcenda vertatur, & nunc hæc, nunc illa credat, & bona vel mala eſſe iudicet. Ex quibus euidentiſsime colligitur, non ideo aliquem hęreticum dicendum eſſe incorrigibilem: quia hæreſim, quam prius tuebatur deſerere non poſsit: ſed quia non vult, cum poſsit, nec tamẽ ideo omnis, qui non vult corrigi, ſtatim dicẽdus eſt incorrigibilis, etiam ſi ille ſemel admonitus fuerit: quoniam non ſatis eſt ſemel admonuiſſe: ſed pluries admonere oportet, vt merito ſit incorrigibilis cenſendus. Quoties autẽ, & à quibus ſit admonendus, vt merito incorrigibilis cenſeri poſsit, id nunc pertractandum eſt. Pro qua re plene (vt decet) explicanda triplicem oportet habere conſiderationem, iuxta triplicem finẽ, ad quem dirigenda eſt admonitio. Primo qui-

dem admonetur, qui eſt in hęreſim lapſus, ne hęreticus fiat. C
Non enim omnis, qui in hæreſim aliquam labitur, eo ipſo efficitur hęreticus: quoniam niſi illi adſit pertinacia, etiam ſi erret non dicetur hæreticus, prout docet Auguſtinus, & habetur eius ſententia in cap. dixit Apoſtolus. xxiiij. q. iij. Ob hanc igitur cauſam ille, qui in fide errat, primo admonetur, vt hęreticus nõ fiat. Quam admonitionem ſi ille contempſerit, iam merito pertinax dicetur, & per conſequens hæreticus. Qualiter autem, & à quo iſta admonitio facienda ſit, & quoties iterãda, iam ſupra lib. j. cap. x. abunde, atque ſatis aperte declaraui, & ideo hic repetere non eſt opus. Poſtquam ille iam effectus eſt hæreticus, oportet illum adhuc pluries admonere, vt incorrigibilis merito dicatur. Neque enim omnis hęreticus eſt cenſendus incorrigibilis, cum multos illorum conſtet fuiſſe correctos, qui tamen olim fuerãt in ſuis hæreſibus pertinaciſſimi. Aliud eſt eſſe pertinacem, & aliud eſſe incorrigibilem. Quomodo, & ob quam cauſam ſit aliquis cenſendus pertinax, ſupra lib. j. cap. ix. declarauimus: nunc vero declarare intendimus quãdo, & ob quam cauſam aliquis cenſeri debeat incorrigibilis. Admonendus eſt ergo hæreticus, & non leuiter, antequam ſeculari poteſtati velut incorrigibilis trãdatur. D
Nam beatus Paulus hæreticum hominem non ante duas correctiones dixit eſſe vitandum. Caueant ergo hęreticorum inquiſitores, ne ideo ſtatim hæreticũ aliquem incorrigibilem cenſeant: quia ſemel & forte leuiſsime ab illis admonitus, noluit illorũ admonitioni acquieſcere. Magis laborare debent, vt paucos iuſte puniant, quàm vt multos iniuſte. Non glorientur, etiam ſi gloriari liceret, quod multos ob hęreſim damnauerint: ſed propterea quod iuſte damnauerint, & iuſtam aduerſus illos protulerint ſententiam. Non enim hoc curare debet bonus iudex quàm multos, ſed quàm iuſte hæreticos puniat. Anxie res eſt examinãda, & omnem (vt dicitur) lapidem mouere oportet, antequam de alicuius correctione deſperetur. Oportet hęreticorum inquiſitores omnem circa hęretici emendationẽ adhibere diligentiã, antequam illum incorrigibilem cenſeant, & velut talem poteſtati ſeculari tradãt. Nolo tamen, vt ob hoc quiſquam putet, me ſentire admonitionem hæretici eſſe in infinitum protrahendam, aut millies iterandam, vt ſemper ſit hæreticus vſq; ad mortem admonendus, & ſem-

A per de illius emendatione ſperandum, vt nunquam ante mortem ſit incorrigibilis cenſendus: quia ſemper ante mortem ab hæreſi reſipiſcere poteſt. Non ita ego ſentio: quia (vt dixi) non ideo quis cenſendus eſt incorrigibilis: quia corrigi non poteſt: ſed quia legitime admonitus corrigi non vult. Qualis autem ſit cenſenda legitima admonitio, vt ſi illam hæreticus contempſerit, merito dicatur incorrigibilis, id nunc à me tractãdum eſt. Abbas in ca. cum non ab homine. de iudiciis. refert ſententiam domini Antonij dicentis trinam admonitionẽ debere neceſſario præcedere, vt quis dicatur incorrigibilis. Cuius ſẽtẽtiam quãuis in aliis ad hanc rem pertinentibus Abbas reiiciat, hac tamen parte illam libenter amplectitur. Sed hæc illorum ſentẽtia licet in aliis criminibus vera ſit, in crimine tamen hęreſis verum nõ habet iudicium. Nam beatus Paulus cenſet duas admonitiones eſſe ſatis, vt hæreticus merito cenſeri poſsit incorrigibilis, & ideo poſt duas admonitiones iubet ab vlteriori admonitione ceſſare, quippe quod non ſperarit vllam à tali hæretico emendationem. Hæreticum hominẽ (inquit ille) poſt vnam, & ſecundam correctionem *Titum.3*
B deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt, qui huiuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus. Duas voluit adhiberi admonitiones, vt per illas periculum fieret de hæretici emendatione, quibus peractis, ſi ille emendari neglexerit, iubet ab illius admonitione, & colloquio abſtinere, & hoc eſt quod dixit, deuita. Cauſa autem cur ſit deuitandus eſt illius incorrigibilitas immedicabilis, & hanc expreſsit Paulus aliis verbis ſic inquiens: Sciens quia ſubuerſus eſt, qui huiuſmodi eſt. Subuerſum dixit incorrigibilem, & de cuius emendatione nulla merito habetur ſpes. Quod autem præfata Pauli verba ſint de incorrigibili hæretico intelligenda, teſtatur Thephilactus, qui illa verba interpretans ait: Quo pacto alibi dixit, ne forte illos Deus ad pœnitentiam adducat? Ibi quidem facit de his mentionem, qui emendationis ſpem aliquam pręferunt: hic vero incorrigibilem dicit, & vndequaque adeo plane diſtortum, & tam variis, & multiplicibus modis implicicitum, vt ſeſe nequeat his explicare, ſed per ſe ſit condemnationis adiudicatus, id eſt qui nullam habeat ſui erroris excuſationem, quippe cum nec illud poſsit prætendere ſeſe à nemine fuiſ- *Theo. 1.Ti.3*

ſe admonitum, vel ad veritatem inſtructum. Qui & admonitus ſit, & optime inſtitutus. Quo fit, vt ſit per ſe condemnatus, qui nihil habeat, quo ſua errata excuſet. Hæc Theophilactus. Ecce vide iuxta Pauli ſententiam, hæreticum hominem, qui primam, & ſecundam admonitionem contemnit eſſe cenſendum incorrigibilem, & propterea non oportere illum iterum admonere. Forte aliquis mihi obiiciet, dicens Chriſtum ſaluatorem noſtrum trinam ſaltem monitionem præcepiſſe, qui fratrem in nos peccantem præcepit ter admoneri, antequam haberetur tanquam Ethnicus, & publicanus. Poteſt ad hoc facile reſponderi, quod ſaluator noſter loquitur non de publica, & iudiciaria correctione: ſed de ſecreta, & fraterna, quæ illam iudiciariam præcedit. Admonitio autem illa, quæ hæretico adhibetur, de qua modo loquimur non eſt ſecreta, neque fraterna: ſed iudiciaria dicenda: quoniã ex mandato iudicis, aut per eum facienda, vt ipſe ex bina admonitione poſsit iudicare, an ille ſit corrigibilis, an non. Et inde colligitur, vt trina illa admonitio non ſit hæretico exhibenda: ſed ſatis eſſe, vt iuxta Pauli ſententiam bis admoneatur, & ſic admonitus, ſi emendari noluerit, incorrigibilis cenſeatur. Hæ tamen duæ admonitiones non ſunt nimis celeriter vna poſt alteram ſine interuallo adhibendæ: quia tunc non duæ: ſed potius vna cenſeri deberet. Si quis mihi obiiciat cap. ad abolendam. De hæreticis, vbi Papa præcepit, vt hæreticus, qui poſtquam in errore fuerit deprehenſus, non confeſtim abiurauerit hæreſim ſuam, tradatur poteſtati ſeculari ab illa puniẽdus, ex quo videtur ſequi nõ eſſe neceſſariam vlteriorẽ admonitionẽ. Reſpondeo, quod ille dicẽdus eſt confeſtim renunciare, qui poſt primam aut ſecundã admonitionem renunciat. Interualla ſiquidẽ temporis, & ſpatia quãdo nõ ſunt punctualiter præfixa, nõ ſunt tam ſtricte accipiẽda in materia morali, ſicut in logica, aut philoſophia. Deinde cõſuetudo quæ eſt optima legũ interpres, docet nos verba illa ſic eſſe intelligẽda. Nam ſemper eccleſia conſueuit aliquem hereticis pręfigere terminũ, nec tamẽ breuẽ, infra quem ſi reſipuerint, recipiet illos ad gremiũ ſuũ tanquã benigna mater. Quo tẽpore trãſacto claudit illa ianuã, ſicut fatuis virginibus, quę intẽpeſtiue ad nuptiarum celebritatem venerãt, dominum clauſiſſe hiſtoria Euan

Mat. 18

C

D

A Euangelica refert. Neque huius laudabilis Eccleſiaſticæ *Mat.25*
conſuetudinis recens eſt initium: ſed antiquiſsimum eſſe
conſtat, quippe quod ante mille annos obſeruatum eſſe ſci
tur. Nam cum olim Neſtorius nouam quandam aduerſus catholicam fidem confingeret hæreſim, negans beatam virginem Mariam eſſe Dei matrem dicendam, Celeſtinus Papa, qui tunc vniuerſali præerat eccleſiæ epiſtolam ad illum miſit: quia illum de errore arguebat, deditque illi decem dierum ſpatium, quo ſibi bene conſulere poſſet. Etſi intra illud tempus nollet veram atque catholicam recipere fidem, intelligeret ſe Epiſcopatu, & cõmunione fidelium priuandum. De hac re teſtimonium præbet liberatus Diaconus, qui fuit temporibus Silueriį, & Vigiliį Pontificum in quodã opere, quod appellauit Breuiarium Neſtorianorum, & Eutychianorum, cap. v. ſic inquiens: Celeſtinus vero Papa miſit increpationis epiſtolam cum exhortatione & vituperatione, quia errare non debuerit ab eius ordinatione. Et eſt eius principium, Aliquantis diebus vitæ noſtrę, tribuens ei decem dierum ſpatium, hoc eſt, à prima die acceptionis ipſius epiſtolæ, vſque in vltimam diem, *Liberatus diaconus.*

B vt ſi minime Neſtorius emendaret expoſitiones ſuas & reuocaret ad eccleſiam, qui propter Chriſtum, qui eſt caput eius ab eo fuerãt expulſi, cognoſcere ſe ab eius collegio & omnium ſanctorum Epiſcoporum collegio eſſe ſeparatũ, inſinuans ei dediſſe vicem ſuam in concilio per epiſtolam ſuam, cuius principium eſt: Triſtitia noſtræ, ſanctitatis veſtræ literæ, qua Cyrillum admonuit, vt ſi per illos decem dies doctrinam ſuam minime Neſtorius emendaret, diſponeret eum à communi communione Epiſcoporũ, vel Coepiſcoporum remouendum, & prouidendum illi eccleſiæ. Hactenus Liberatus Diaconus. Et huius dilationis à Celeſtino Papa Neſtorio ad miſericordiam conceſſa, meminit epiſtola à concilio Epheſino ad eundem Neſtorium miſſa, in qua poſt verba monitoria hęc adduntur. Quòd ſi hoc religio tua facere diſtulerit, iuxta dilationem literis præfinitam ſanctiſsimi, & reuerendiſsimi conſacerdotis noſtri Romanæ præſulis eccleſiæ Celeſtini, ſcias te nullam ſortẽ habere nobiſcum, nec locum aut colloquium cum Dei ſacerdotibus, & Epiſcopis obtinere. Hęc in epiſtola cõcilij Epheſini. Hanc etiam conſuetudinem poſt aliquot ſecula ſerua- *Conſil. Epheſ.*

uit

uit Benedictus Papa huius nominis ſecundus cum Machario Antiocheno Epiſcopo hæretico,concedens illi quadraginta dierum ſpatium ad reſipiſcentiam. Hoc autem ita factum eſſe conſtat ex actis ſeptimæ ſynodi,quorum pars aliqua refertur in cap.conuenientibus.j.quæſt.vij. in quo inter alia,hæc inſeruntur verba. Item Petrus Apochryſarius Papæ dixit: Romæ exulatus eſt Macharius hæreticus à ſancta ſexta ſynodo, & quadraginta dierum inducias dedit ille pater noſter Benedictus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifacium conſiliarium ſuum,& inſtruebat eũ commonitoriis verbis ex diuina ſcriptura: ſed nullatenus voluit emendari. Hoc autem faciebat,vt eum reciperet in ordine ſuo. Hæc ex ſeptima ſynodo: In quibus verbis id potiſsimum annotandum eſt,quòd Machario iam per ſynodum de hæreſi damnato,datæ ſunt ad reſipiſcentiam quadraginta dierum induciæ. Ex quibus verbis apertiſsime conuincitur,longe aliud eſſe damnare aliquem vt hæreticum,& aliud damnare illum,vt incorrigibilem. Non ergo omnis,qui hæreticus eſt,cẽſebitur incorrigibilis: niſi poſtquam conſtiterit illum eſſe hæreticum, fuerit inſuper ſufficienter admonitus. Deinde concilium Conſtantienſe hoc idem obſeruare decreuit,cũ Hieronymus de Praga, quem (vt ex vigeſima prima eiuſdem concilij ſeſsione conſtat) multis diebus in carcere detentum expectauit concilium, vt priſtini erroris pœnitentia ductus, reſipiſceret à laqueis diaboli,à quibus captiuus tenebatur. Poſtquam igitur hæretico datum fuerit aliquod,vel mediocre induciarum tempus,hæreticorum inquiſitores,& iudices omnem,quam potuerint intra illud tempus debent adhibere diligẽtiam, vt hæreticus ab errore ſuo diſcedat. Nunc ipſimet illum blande admoneant,nunc alios viros doctos,& pios ad illũ mittant,qui illum doceant quantum à catholica fide aberret, teſtimoniis ſacræ ſcripturæ, aut eccleſiæ definitione, aut aliis viis,quibus hæreſes reuincendas eſſe ſupra docuimus, illum conuincant. Hãc eſſe,& ſemper fuiſſe eccleſię ſententiam,teſtimoniis ſanctorum doctorum oſtendant. Si hæreticus adeo in ſuo errore fuerit induratus, vt intra tempus præfixum ſufficienter admonitus hæreſim deſerere noluerit,tunc merito incorrigibilis cenſeri poterit,& velut talis puniri. Etſi poſt elapſum tempus illi pręfixum,& poſt adhibitam

*Septima Syno.*

A bitam in illo tempore omnem debitam admonitionem de errore veræ pœnitens reſipuerit, ſaluabitur anima eius, punietur tamen velut incorrigibilis, & ad veniam, & indulgentiam non recipietur, ita vt per illam conuerſionem & pœnitentiam, pœnam mortis euadat, præſertim ſi iam per ſentētiam damnatus eſſet. Nam alioqui ſi ante damnationem, quamuis poſt terminum præfixum, reſipiſcat (vt ſupra lib. j. docuimus) perpetuo carcere includetur, prout fieri mandatur in cap. excommunicamus, §. ſi qui autem. de hæreticis. Si vero poſt damnationem redire voluerit, iam non recipietur, Quia etſi tunc pœniteat, non tamen amore veritatis: ſed odio pœnæ id facere videtur. Neque talis ſuſpicio iudicanda eſt longè à Chriſtiana pietate abeſſe, imò potius econtrario diuinæ voluntati ſimillima. Nam eodem modo Deus peccatores iudicat, qui ſi in tempore vitæ illis ad pœnitentiam dato pœnitere voluerint, veniam à Deo impetrant, quam præſentis vitæ tempore tranſacto, etiam ſi cum lachrymis, & gemitibus petant, nunquam tamē obtinebunt. Damnati ſiquidem in inferno (vt liber ſapientiæ teſtatur) ſe male egiſſe dolent, & propter peccata quæ olim Sap. 5
B in hoc mundo viuentes commiſerunt, pœnitentiam agūt, quæ tamen illis ad ſalutem nequaquam prodeſt. Quia nō amore virtutis, & iuſtitiæ: ſed odio pœnæ, quam ſuſtinēt, ſe peccaſſe dolent. Eſto etiam, vt amore iuſtitiæ pœniteret illos præteritorum malorum, nihil à Deo talis pœnitentia impetraret, ob hoc ſolum: quia extra tempus à Deo ad pœnitentiam, & veniam datum, facta fuiſſet. Venit enim mox Ioan. 9 (ait ſaluator noſter) in qua nemo operari poteſt. Quo loco iuxta Auguſtini interpretationem ſaluator noſter noctem appellauit tempus poſt hanc vitā, in quo nemo poteſt operari, hoc eſt, mereri, ſiue ad vitam, ſiue ad mortem perpetuam: ſed quare mereri non poſſunt? Nónne habent plenam Arbitrij libertatem? Habent vtique. Quid igitur obſtat ne gloriam, aut pœnam mereri poſsint? Certe, vt multis non infimæ authoritatis doctoribus placet, ſolus ſtatus obſtat: quia videlicet in eo ſunt ſtatu, in quo Deus decreuit nullam, aut gloriam, aut pœnam illos poſſe mereri, quantumlibet bene aut male agant. Ad hanc imitationem eccleſia facit, cum tempus ad pœnitentiam hæreticis ſtatuit, intra quod ſi ab hæreſi receſſerint, eos recepit, & veniam illis tribuit,

tribuit. Tempus autem ad pœnam mortis euitãdam ab ec- C
cleſia cõceſſum, vt libro primo diximus, eſt totum tempus ante ſententiæ prolationem: quia toto illo tempore ſi re dierint, etiam ſi poſtquam fuerint per teſtes conuicti veniant, pœnam mortis euadent. Hoc autẽ tempore peracto, etiam ſi pœnitere ſe dicant, non recipit illos ad veniã: quia tunc nõ amore iuſtitiæ: ſed odio pœnæ illos pœnitere pręſumit, & ideo illos incorrigibiles cenſet, & velut tales poteſtati ſeculari tradet, vt ab illa debita animaduerſione puniantur. Ad eundem modum dicitur hæreticus incorrigibilis ille, qui hæreſim, quam ſciebat ab eccleſia damnatam tutatus eſt, & in illa vſque ad mortem perſeuerauit: quoniam eccleſiæ diffinitio, quam optime ſciebat, ſatis erat illi pro bina, & trina admonitione. Cum igitur eccleſiæ admonitionem audire noluit: ſed illa contempta vſque ad mortem in hæreſi perſeuerauit, merito incorrigibilis iudicatur, & eiſdem pœnis, ſi poſt mortem de illius hæreſi conſtiterit, plectetur quibus viuens, & incorrigibilis manens plecteretur, vt habetur in cap. Accuſatus. §. in eo. de hæret. libro vj. Ob eandem cauſam cenſetur incorrigibilis hæreticus, is qui accuſatus de hæreſi negauit delictum ſuum D
toto tempore, quod illi, ſi fuiſſet confeſſus, datum erat ad veniam. Cum autem videt ſe per teſtes conuictum, tranſacto tempore illo ad veniam dato, fatetur crimen ſuum, & dicit ſe pœnitere. Hic talis exiſtimatur incorrigibilis: quia & ſi pœnitere ſe dicat, non eſt credendus, quòd zelo fidei, & odio hæreſis hoc dicat: ſed timore pœnæ, quam vehemẽter abhorret. Verùm & ſi hic talis merito cenſeatur incorrigibilis, eccleſia tamen illum mitius tractare decreuit, quàm ſi vſque ad finem pertinax in hæreſi manſiſſet. Nam hunc, qui poſtquam per teſtes conuictus eſt, ante ſententiæ prolationem reſipiſcit, & ad eccleſiæ communionem redire vult, eccleſia iubet perpetuo carcere ad agendam condignam pœnitentiam detrudere: vt habetur in cap. penul. de hæreti. §. ſi qui autem. Nec tamen propterea quòd iam velut incorrigibilis aliquis damnatus eſt, debent inquiſitores hæreticorum ab illius admonitione ceſſare: ſed vlteriorem adhuc oportet eos adhibere diligentiam, vt illum ab errore ad verã fidem reuocent, & ſic animã illius à gehẽnæ incẽdiis, ſi potuerint, ſaluẽt: quãuis corpus à morte iam eripere non

A nõ valeãt. Et hic iã tertius eſt finis, ad quẽ vltima dirigitur admonitio. Plurima ſunt tentanda remedia vt vel animã à dæmonis poteſtate eripiant. Si Machariũ hæreticum Papa Benedictus per xl. dierũ ſpatium (vt dictum eſt) ſupra quotidie monebat, vt illũ in ordine epiſcopatus reciperet, multo inſtãtius, & importunius id faciẽdum eſt, vt animã illius à poteſtate dęmonis ereptã Chriſtus inter choros angelorũ illam recipiat. Sepe illum inquiſitores admoneant, & ſi ipſi in exhortationibus ſuis nõ profecerint, tunc alios viros doctos, & verè pios, & honeſtos adhibeant, qui illum admoneant. Et quãuis iſti nihil aduerſus hæreticũ præualuerint, nõ tamen dedignentur alios iterum adhibere: quoniã non omnia poſſumus omnes. Multi ſiquidem ad verba Pauli conuerſi ſunt ad fidem catholicã, qui forte per verba Petri, & aliorum apoſtolorum nõ fuiſſent conuerſi. Multi etiam in prædicatione Petri egerunt pœnitentiam, & baptizati ſunt, qui forte aliis Apoſtolis prædicantibus pœnitentiam minime egiſſent. Non enim omnes per eundem verbi miniſtrum Deus ad ſe trahere decreuit: ſed quoſdam per Petrum, alios per Ioannẽm, alios per Bernardum, alios per

B Franciſcum, alios per Dominicum. Diuiſiones gratiarum ſunt (ait Paulus) idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus, & diuiſiones operationũ ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. *2.Cor.12* Et poſtquam varia gratiarũ genera enumerauit Paulus ſtatim ſubiungit: Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Si Deus prout vult, ſingulis dona ſua diuidit, nõ ergo omnia omnibus concedit: non igitur mirum ſi Petro dederit gratiam, vt poſsit conuertere Franciſcum, & hanc non dederit Ioanni. Deinde ſi per viros doctos hæreticus homo ſententiam ſuã recantare contẽnit, virum aliquẽ pium vitæ ſanctitate clarũ, quãuis idiotã illi offerre procurent. Quoniã fieri eſt poſsibile, vt vox ſancti hominis ſimplicis & idiotæ potentior ſit ad hæreticũ cõfundendum, quàm mille argumentationes virorũ doctorum. Infirma enim huius mundi (vt ait Paulus) elegit Deus vt fortia queq; cõfundat. *1.Cor.1* Vt ſuperbiam Pharaonis deiiceret Deus, & duritiam frangeret, non magnas, & feras elegit beſtias, ſed minutiſsima animalia, videlicet muſcas cynifes, locuſtas. *Exod.8* Sæpe etiam Deus po-

tentio

tentiores vult eſſe ſimplicis alicuius hominis, & idiotæ voces, quàm omnium virorum doctorum ſyllogiſmos & enthymemata, ne fides noſtra videatur eſſe in ſapiētia hominum, ſed (vt ait Paulus) in virtute Dei. Pro hac re eſt apertiſsimum, & relatu digniſsimū exemplum, quod narratur lib. x. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, c. iij. Et quo maior verbis adhibeatur fides, verba quæ eadem hiſtoria refert, hic inſerere decreui, ſic enim de geſtis in cōcilio Nicæno referens ait: Quantam vero virtutē habeat fidei ſimplicitas, etiā ex his, quæ inibi geſta referuntur agnoſcimus. Etenim cum pro ſtudio religioſi Imperatoris, ex omni terra ſacerdotes Dei coiſſent opinione commoti philoſophi quoque, & dialectici valde nobiles, & opinatiſsimi conuenerunt. In quibus quidam inſignis in arte dialectica, per dies ſingulos, conflictus ſummi certaminis cum epiſcopis noſtris viris adæque in dialectica non improbabiliter eruditis mouebat, & fiebat ingens ſpectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis, & literatis viris. Nec tamen vllo genere philoſophus concludi à quoquam poterat, aut conſtringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæſtionibus occurrebat, vt vbi maxime putaretur adſtrictus, velut anguis lubricus laberetur: ſed vt oſtenderet Deus: quia non in ſermone regnum Dei: ſed in virtute conſiſtit, quidam ex confeſſoribus ſimpliciſsimæ naturæ vir, & nihil aliud ſciens, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores epiſcopos aderat. Qui cum vidiſſet philoſophū inſultantem noſtris, & callida ſe diſputationis arte iactantem, poſcit ab omnibus locum, velle ſe paucis cum philoſopho ſermocinari. Tum vero noſtri, qui ſimplicitatem illius viri, & imperitiam de ſermone duntaxat noſſent, pauere, & velut pudorem quendam pati, ne forte apud callidos homines riſui efficeretur ſancta ſimplicitas. Perſtitit autem ſenior, & hinc mouit ſermonis exordium. In nomine, inquit, Ieſu Chriſti Philoſophe audi, quæ vera ſunt, Deus vnus eſt, qui fecit cœlum & terram, quique homini, quem de limo terræ formauerat, ſpiritum dedit: vniuerſa, quæ videntur, & quæ non videntur virtute verbi ſui creauit, & Spiritus ſui ſanctificatione firmauit. Hoc verbum, ac ſapientia, quem nos filium dicimus, humanos miſeratus errores ex Virgine naſcitur, & per paſsionem

Coloſſ. 2

Hiſtor. Eccleſ.

C

D

A nem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac reſurrectione ſua æternam nobis contulit vitam. Quem & expectamus iudicem omnium, quæ gerimus, eſſe venturum. Credis hoc ita eſſe Philoſophe? At ille velut ſi nunquam vllum ſermonem contradicendi didiciſcet, ita obſtupefactus virtute dictorum, mutus ad omnia hoc ſolum potuit reſpondere, ita ſibi videri, neque aliud verum eſſe, quàm quod dixerat. Tum ſenior, ſi hæc (inquit) ita eſſe credis, ſurge, & ſequere me ad templum, & huius fidei ſignaculum ſuſcipe. Et Philoſophus conuerſus ad diſcipulos ſuos, vel ad eos, qui audiendi gratia conuenerant: Audite (inquit) ô eruditi viri. Donec verbis mecum geſta res eſt, verba verbis oppoſui, & quæ dicebantur, dicendi arte ſubuerti: vbi vero pro verbis virtus proceſsit ex ore dicentis, non potuerunt reſiſtere verba virtuti, nec homo aduerſari potuit Deo. Et ideo ſi quis veſtrum potuit in his, quæ dicta ſunt, ſentire quæ ſenſi, credat Chriſto, & ſequatur hunc ſenem, in quo locutus eſt Deus. Ita Philoſophus Chriſtianus effectus, tandem ſe gratulatus eſt victum. Hactenus Hiſtoria eccleſiaſtica. Ex quibus apertiſsime conſtat ſæpe Chriſtianam ſimplici-
B tatem potentiorem eſſe ad hæreticorum duritiam frangendam, quàm mille virorum doctorum argutiæ. Quo fit, vt non ſatis ſit inquiſitoribus hæreticorum, ſi ad conuertendum aliquem hæreticum, vnum aut alterum virum doctum adhibuerint: ſed oportet, vt plures, & doctiores, quos nouerint illi adhibeant: neque hoc ſatis eſt, vt conſummate ſuum exequantur officium: ſed opus eſt, vt viros ſanctitate excellentes quamuis idiotas, ſi illos agnoſcunt, illi offerant. Quoniam (vt diximus) fieri eſt poſsibile, vt Deus per merita viri ſancti & ſimplicis conuertat hæreticum, quem viri docti ſuis argumentationibus conuertere non potuerunt. Admonere tamen lectorem decreui, ne putet me exiſtimare hanc tam exactam, & tam prolixam admonitionem eſſe ſic neceſſariam ante hæretici condemnationem, vt niſi illa præcedente merito hæreticus damnari non poſsit, & ſeculari poteſtati tradi. Nam (vt ſæpe iam me dixiſſe memini) ſi ſemel, & iterum legitime fuerit admonitus, & ille monitioni non obedierit, ſatis eſt, vt ab inquiſitoribus damnari poſsit, & ſeculari tradi poteſtati, vt patet per capitulum, Ad abolendam. de hæreticis. Sed

hanc tam prolixam, & tam exactam admonitionem dico C eſſe neceſſariam, vt ſaltem hæretici anima, ſi reſipuerit, ſaluetur, corpore illius ad mortem damnato. Forte hæreticorum inquiſitores expoſtulabũt me, quod rem nimium difficilem laborиſque plenam illis imponere velim. Quibus ego reſpondeo multo maiorem multóque acerbiorem eſſe laborem, quem hæreticus propter hæreſim, & illi propter officium negligenter adminiſtratum, in inferno ſuſtinebunt. Multa ſunt toleranda, vt vel vnam animam ex inferni faucibus liberet paſtor, & rector. Filius Dei, vt nos à dæmonis eriperet poteſtate, carnem noſtram cum omnibus ferè illius miſeriis aſſumere, & mortem in illa pati dignatus eſt, Non eſt igitur æquum, vt inquiſitores, & Epiſcopi, quibus hoc incumbit negotium, pro hæretici anima recuperanda præfatos admonitionum labores ſubire recuſent, pro qua Chriſtus filius Dei mortem ſubire non recuſauit.

## *Quod relapſus hæreticus merito cenſetur incorrigibilis, & quis ſit dicendus relapſus.*

## CAP. II. D

QVia eccleſia hæreticos, qui relapſi appellantur, tanquam incorrigibiles punit, ideo neceſſarium fore exiſtimaui, hic perſcrutari quis dicatur relapſus. Bifariam contingere poteſt, vt aliquis dicatur relapſus. Nam quidam eſt aperte relapſus. Alter autem non aperte, & manifeſte eſt relapſus: ſed propter iuris præſumptionem, quæ talis, ac tanta eſt, vt contra illam nulla probatio admittatur, relapſus cenſetur. Vt quis manifeſte relapſus dicatur, duo ſunt neceſſaria. Primum eſt, vt ſemel in aliquam hæreſim fuerit lapſus, & de illa accuſatus, & propter illam damnatus, & poſt illam damnationem, hęreſim in iudicio abiurauerit. Secundnm eſt, vt poſt huiuſmodi abiurationem, iterum in hæreſim labatur. Quæ duo, ſi alicui conuenerint, tunc is manifeſte relapſus dicetur, & erit. Si alterum horum deſit, quamuis forte poſsit dici relapſus: ſed non aperte, & manifeſte relapſus. Sunt adhuc alij (vt diximus) qui etſi non ſint manifeſte relapſi, nec de ipſo relapſu aperte conuicti, quadam tamen iuris præſumptione cenſentur relapſi. Hi

autem

A autem dupliciter contingunt. Nam qui de hæreſi tam vehementem dedit ſuſpicionem, vt purgatione canonica indiguerit, quamuis non fuerit de crimine conuictus ſi poſt abiuratam hæreſim, iterum in hæreſim labi contingat, hic iuris præſumptione cenſetur relapſus, vt patet in cap. Accuſatus. §. j. de hæret. lib. vj. Illum enim qui vehementem dedit de hereſi ſuſpicionem, Ius Canonicum fingit fuiſſe lapſum, vt ſi poſtea in hæreſim reciderit, merito poſsit dici relapſus. Hæc autem de vehementer ſuſpecto intelligenda ſunt: quoniam qui modicam, & leuem de hæreſi ſuſpicionem præbuit, quamuis poſtea in hæreſim labatur, non dicetur relapſus. Punitur tamen grauius, quàm ſi abſq; nulla præcedente ſuſpicione, tunc primo in hæreſim laberetur, hæc habentur in præfato cap. Accuſatus. Nec refert, an in eandem reciderit hæreſim, an in aliam: quoniam qui abiurauit hæreſim ſimpliciter, hoc eſt non exprimens hanc, aut illam: ſed hæreſim abſolute, aut qui abiurauit hereſim generaliter, hoc eſt, omnem hæreſim, ſi poſtea in hæreſim quamuis non eãdem lapſus fuerit, merito relapſus iudicatur vt expreſſe habetur in eodem ca. Accuſatus. §. Eum vero. Difficultas tamen non parua hic oritur de illo qui contricte, & cõtracte abiurauit,
B ita vt ſolam de qua accuſatus, aut vehementer ſuſpectus fuerat, hæreſim abiurauit: ſi poſtea nõ in eandem: ſed in aliam hæreſim fuerit lapſus, an talis ſit dicendus relapſus. Gloſſa in illo eodem §. in verbo, ſimpliciter, dicit ſe credere talem non eſſe dicendum relapſum. Et illius ſententiæ ego etiam ſubſcribo, & in illam manibus (vt dicitur) & pedibus eo: quoniam ſi Papa voluiſſet hunc talem pro relapſo haberi, non fuiſſet cum illa modificatione, & verborum reſtrictione loquutus: ſed abſolute dixiſſet eum, qui ſemel hæreſim quomodolibet abiuraſſet, ſi poſtea in hæreſim laberetur eſſe dicendum relapſum. At cum dicat eum eſſe dicendum relapſum, qui hæreſim ſimpliciter, vel generaliter abiurauit, & poſtea in eandem, aut aliam hæreſim incidit, eo ipſo viſus eſt à nomine relapſi excludere illum, qui poſtquã vnam ſingularem hæreſim abiurauit, in aliam lapſus eſt. Sed ex hac difficultate alia via inquiſitores hæreticorum, prudẽter quidem ſe liberant, quia hæreticum ſemel deprehẽſum, nõ eam ſolum, de qua accuſatus, aut vehementer ſuſpectus eſt: ſed omnem hæreſim abiurare compellunt. An autem hoc

iuſte fiat,ſupra lib.j.cap.xxv.diſputauimus. Alio modo dicitur aliquis ex iuris fictione relapſus, cum videlicet poſt abiuratam hæreſim acceptat, deducit, viſitat, ſiue aſſociat, aut dona, vel munera hæreticis donat, vel mittit, ſeu fauorem illis impendit: qui excuſari non poſsit. In hoc enim caſu ius præſumit iſtum, qui aliàs in hæreſim lapſus fuerat, ideo aliquod horum, quæ nunc diximus, facere: quia priorem, quam abiurauit hæreſim iterum approbat. Sed hæc de illo intelligenda ſunt, de cuius priori lapſu ſemel conſtitit, ſiue hoc ante abiurationem, ſiue poſt illam conſtiterit. Nam de illo ſolo loquitur textus in eodem cap. Accuſatus. §. ille quoque. Sed circa dicta in illo §. duo mihi oriuntur dubia, quæ non paruam videntur habere difficultatem. Primum eſt, an is, qui ob ſolam vehementem de hæreſi ſuſpicionem, omnem hæreſim abiurauit, ſi poſt iſtam abiurationem hæreticos recepit, aut munera miſit, aut aliquod illorum quæ in illo §. enumerantur, fecit: ſit dicendus relapſus. Et forte alicui videbitur, quod ſic: quia poſt abiurationem generalem hæreſis, iterum in vehementem incidit hæreſis ſuſpicionem, hæreticos recipiendo, aut munera illis dando, vel mittendo. Ego vero duplici motus ratione contrarium dicendum eſſe puto. Prima, quia nullus eſt textus, quo dictum illud probari poſſit, imò ſi per coniecturas hic agere licet ex textu illius §. magis coniicere licet hunc talem, de quo nunc diſputamus, non eſſe dicendum relapſum: quoniam ſi illum Papa iudicaſſet eſſe dicendum relapſum, non addidiſſet verba illa, per quæ manifeſte ab illa regula generali illum excepit: ſed generali voce fuiſſet loquutus. Dicens autem de cuius lapſu in hæreſim ante abiurationem conſtiterat, vel nunc conſtat, aperte ſatis expreſsit illum, de cuius lapſu nunquam conſtitit, non eſſe dicendum relapſum. Secunda ratio eſt: quia omnis, qui ſecundum iura iudicatur relapſus, oportet, vt ſaltem ſemel ſit aperte, & manifeſte lapſus in hæreſim, & de illa conuictus. Et ita propter vnum apertum lapſum, & alium ex iuris fictione, aut præſumptione, merito iudicabitur relapſus: ſicut patet in duobus caſibus, de quibus loquitur cap. Accuſatus. §. primo. & §. ille quoque. Vbi autem ſola fuit ſuſpicio, etiam ſi ſemel, & iterum vehementem præbuerit de hæreſi ſuſpicionem

C

D

A nem, mea ſententia non dicetur relapſus: quia ſuſpicio, quæ ex lege, & iure non oritur, id eſt, quam iura non approbant, & confirmant, nunquam erit ſufficiens, vt recte per illam quis poſsit damnari. Cum ergo nulla ſit lex, quæ iubeat ſuſpicari illum, qui propter ſolam ſuſpicionem hæreſim abiurauit, ſi poſtea hæreticos receperit, aut munera illis dederit, in fauorem hæreſis hoc feciſſe: conuincitur vt propter hoc non ſit cenſendus relapſus: ſed purgatio canonica eſt illi iniungenda, & grauius meo iudicio puniri debet propter ſecundam, quam præbuit ſuſpicionem, quàm punitus fuit cum primam dedit. Secundum dubium & quidem multo mea ſententia difficilius eſt, de illo cuius lapſus in hæreſim, ſiue ante abiurationem, ſiue poſt, fuit manifeſtus & notorius, & poſtea recepit hæreticos, aut illis dedit munera: ſed tales hæretici, quibus munera dedit, non ſunt ſuſpecti de hæreſi illa, in quam iſte, qui munera dat, fuit lapſus, imò conſtat tales hæreticos longiſsime ab illa hæreſi diſtare, an qui huiuſmodi hæreticis munera dedit, poſtquam ipſe hæreſim abiurauit, ſit dicendus relapſus per textum illius §. ille quoque. Et videtur quòd non: quia quan-
B do aliquid lege ſancitur propter aliquam rationem in ipſa lege expreſſam, quæ legislatorem, vt ſic ſtatueret, mouit, ſi res talis occurrat, cui ratio legis nullo modo poſsit aptari, credendum eſt illam talem ſub lege non comprehendi. Quia lex (vt ait) Panormitanus in cap. finali de reſcriptis, non eſt aliud, quàm ratio ipſius legis. Ratio autem quam textus ille affert, vt qui poſt abiurationem hæreſis receperit hæreticos, aut viſitauerit, aut munera illis dederit, vel miſerit, ſit dicendus relapſus, eſt quia (vt dicit) illum ex approbati à ſe prius erroris conſequentia non eſt dubium illud feciſſe. Hæc ratio cum ex ſola ſuſpicione, aut præſumptione procedat, & non ex facti euidentia, circa illum ſolum vim ſuam habere videtur, qui poſt abiuratam hæreſim communicauit hæretico fauenti eidem hæreſi, in quam illum lapſum fuiſſe conſtitit, aut ſaltem communicauit hæretico fauenti alteri hæreſi, quæ nimiam habet connexionem cum illa, in qua ille prius lapſus fuerat. Tunc enim ex tali communicatione cum hæretico, merito præſumi debet, illum ad eandem, quam prius abiurauerat hæreſim rediiſſe: quia hæreticum illum defendentem recipit, viſitat,

aut munera illi donat, vel mittit. Si tamen is, qui hæreſim C
abiurauit, communicat hæretico, de quo conſtat aliam valde diuerſam hæreſim tueri, & non eandem, quam ille alius abiurauit, non video quomodo ex huiuſmodi conuerſatione ſuſpicari liceat iſtum ad eandem hæreſim rediiſſe: cum conſtet illum talem, cum quo conuerſatur illi hæreſi aperte contradicere, de qua iſte fuit olim conuictus. Forſitan hic aliquis mihi reſpondebit, quòd quamuis non oporteat ex tali conuerſatione ſuſpicari iſtum ad eandem hæreſim rediiſſe, quam prius tenuerat, & poſtea abiurauerat, bene tamen præſumere oportet iſtum in aliam hæreſim incidiſſe, & hoc ſatis eſſe, vt merito relapſus dicatur. Contra hanc tamẽ reſponſionem ipſemet textus agere videtur: quia ratio quare textus dicit iſtum, qui poſt hæreſis abiurationem hæreticis communicauit eſſe dicendum relapſum, eſt: quia præſumitur ad præfatum errorem rediiſſe. Ex quibus verbis colligere oportet illum, qui non dedit ſuſpicionem rediiſſe ad priſtinum errorem, non eſſe dicendum relapſum. Nec obſtat, quod dicitur in §. Eum vero. illum qui generaliter hæreſim abiurauit, ſi poſtea in illam, aut aliam hæreſim labatur, eſſe dicendum relapſum: quia D
textus ille non loquitur de illo, qui ex iuris fictione, aut præſumptione dicitur relapſus: ſed de illo, qui eſt aperte, & manifeſte, & ſine vlla fictione relapſus. Et certe, qui ſemel de hæreſi eſt conuictus, ſi poſt abiurationem hæreſis generalem, in illam aut aliã hæreſim aperte lapſus fuerit, dicetur relapſus. Qui non eſt bis de hæreſi conuictus: ſed ex iuris fictione dicitur relapſus, vt iuris fictio ſit aduerſus illum valida, oportet vt in eandem recidat hæreſim, de qua prius ſuſpicionem dederat vehementem. Nam de hoc ita docet textus expreſſe in capite, accuſatus. §. primo. Et vt mea clarius pateat ſententia, verba textus in medium proponere decreui. Accuſatus, inquit, de hæreſi, vel ſuſpectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens ſuſpicio orta erat, ſi hæreſim in iudicio abiurauit, & poſtea committit in ipſa, cenſeri debet quadam iuris fictione relapſus. Hæc ibi. In quibus verbis id annotandum eſt, quod ait: Et poſtea committit in ipſa. Ex quibus verbis ſatis aperte colligitur illum, qui poſt abiurationem committit in alia hæreſi, & non in illa, de qua prius vehementem de-
derat

A derat ſuſpicionem, non eſſe dicendum relapſum. Et iuxta hunc modum, ego cenſeo intelligenda eſſe verba quæ habentur in §. ille quoq;. Nam ſicut in caſu, qui ponitur in §.j. præcedit vehemens ſuſpicio, & poſtea ſequitur aperta commiſsio: ita econtrario in caſu, de quo loquitur §. ille quoque. præcedit aperta commiſsio,& poſtea ſequitur vehemens ſuſpicio. Sicut ergo in caſu primo, vt quis dicatur relapſus,oportet,vt committat in illa hæreſi, de qua prius fuerat vehementer ſuſpectus: ita etiam in caſu ſecundo,vt dicatur relapſus,oportebit vt de eadem hæreſi ſit vehementer ſuſpectus,de qua prius fuerat aperte conuictus. Et quidem,vt ſic fiat, ratio ipſa ſuadet: quoniam non eſt æquum vt paris omnino ſint conditionis in iudicio,is qui de hæreſi bis fuit aperte cõuictus,& ille, qui ſemel tantum fuit conuictus,& iterum vehementer de hæreſi ſuſpectus. Per hoc enim mea ſententia diſtinguuntur, quod is,qui bis de hæreſi fuit aperte conuictus, ſiue ſecundo in eandem reciderit hæreſim, ſiue in aliam dicetur relapſus, præſertim ſi poſtquam fuit primo de hæreſi conuictus,omnem hæreſim generaliter abiurauit. Qui verò ſemel tantum fuit de hæ-
B reſi conuictus,& iterum vehementer ſuſpectus, ſiue præcedat aperta commiſsio, & poſtea vehemens ſuſpicio, ſiue econtrario, non dicetur relapſus: niſi ad eandem redierit hæreſim,de qua prius fuerat conuictus,vel vehementer ſuſpectus. Et ego quidem ita dicendum eſſe cenſeo: niſi aliquod ſit eccleſiæ decretum,quod huic meæ ſententiæ aperte repugnet.Nam ſi de eccleſię decreto,quod huic meæ ſententiæ aperte contradicat, vtcunq; conſtiterit, ſtatim hanc meam ſententiam pro recantata haberi peto.Quoniam eccleſiæ definitionem tanti facio vt in nulla re,vel latum pilum ab illa diſcedere velim. Poteſt adhuc alio modo aliquis dici relapſus propter vehementem ſuſpicionem,vt puta,ſi primum de hæreſi conuictus hæreſim omnem abiuraſſet, & perpetuo carceri mancipatus fuiſſet, prout fieri mandatur in cap. Excommunicamus.§.ſi qui autẽ. de hæret.& inde ex carcere exiiſſet. Is certe dicetur merito relapſus: quia de primo lapſu fuit conuictus,& de ſecundo dedit vehementem ſuſpicionem per hoc ſolum, quòd exiit à carcere. Nam ob hoc ſolum merito ſuſpicari poſſumus, illum non vere pœnituiſſe, quòd pœnitentiam iniunctam

adimplere contempſit,& inde euenit,vt merito ſuſpicemur C
illum ad priſtinum rediiſſe errorem. Et huic ſententiæ fauet Abbas,qui in cap.cum non ab homine. de iudiciis,pertractans, qui ſit dicendus incorrigibilis inter alios, quos ibidem ſub hoc nomine recenſet,illum etiam,qui impoſitam pœnitentiam peragere negligit,aliis adiungit. Et ſpecialiter loquitur de illo,qui exit à carcere, in quo propter crimen fuerat recluſus, præſertim ſi vocatus à iudice non vult comparere.Et probat Abbas ſuam ſententiam per cap. vt famæ.de ſenten.excom.& cap.literas.de preſump.& cap. Accedens.diſt.50.& ca.teſtimonium.de teſtib.Ille enim (vt Abbas ait)dicitur emendatus,qui ſui delicti fecit pœnitentiam.Sed difficultas eſt non parua de illo,qui iam omnem hæreſim abiurauit,ſiue quia vere fuerat lapſus in hæreſim, aut quia vehementem dederat hæreſis ſuſpicionem, ſi hic talis poſt illam abiurationem iterum labatur in hæreſim: ſed poſtea errorem cognoſcens, ſponte ſua, & ſine vlla accuſatione accedit ad inquiſitores, & coram illis peccatum ſuum humiliter confitetur, & veniam petit,an hic talis ſit cenſendus relapſus,& per conſequens incorrigibilis,& velut talis puniendus. Et quod ſit dicendus relapſus, probari D
poſſet per hoc: quia eſt bis in hæreſim lapſus. Ego tamen cenſeo non eſſe dicendum relapſum, ſi verum eſt illum venire ſponte ſua,& ex vera peccati cognitione. Nullus enim iudicari poteſt relapſus, niſi bis fuerit de hæreſi conuictus aut ſaltem ſemel conuictus de lapſu, & iterum conuictus de vehementi ſuſpicione. At hic,qui ſponte ſua venit, non eſt dicendus ſecundo conuictus, non poteſt ergo dici relapſus,& per conſequens nec incorrigibilis. Quo fit,vt ſit neceſſario recipiendus ad veniam. Oportet tamen,vt inquiſitor diligenter perſcrutetur, an re vera ſponte ſua venerit, & peccatum ſuum fuerit confeſſus. Nam ſi ex timore probationum,quas forte contra ſe nouerat, illum veniſſe conſtiterit, tunc iam merito dicetur relapſus: quia non zelo fidei: ſed timore pœnæ ſuum fatetur peccatum, & merito credendum eſt illum non vere pœnitere. Declarato iam quis ſit dicendus relapſus, nunc iam opus eſt, vt illum merito incorrigibilem eſſe dicendum oſtendamus, & velut talem fore puniendum. In re hac video non eſſe multis verbis opus, cum aperta ſit de hac re eccleſiæ definitio.
Nam

A Nam Lucius tertius huius nominis Pontifex, ſic ait. *Illos quoq; qui poſt abiurationem præfati erroris, vel poſtquam ſe (vt diximus) proprij antiſtitis examinatione purgauerint deprehenſi fuerint in abiuratam hæreſim recidiſſe, ſeculari iudicio ſine vlla penitus audientia decernimus relinquendos.* Hæc ille. Quæ verba habentur in cap. ad abolendam. extra de hære. Sed hanc eccleſiæ definitionem multi hæretici ſubſannant, atq; derident, & illam contra Chriſtianam pietatem eſſe aliquibus rationibus cauillantur: ſed omnes illorum rationes, quibus id agere contendunt, inanes, & (vt apertius dicam) irrationabiles prorſus eſſe, Deo duce, oſtendemus. Primo obiiciunt nobis Dei miſericordiam, qui peccatori etiam millies in peccatum recidenti paratus eſt ſemper veniam dare, ſi toties ille reſipiſcat, & veram pœnitentiam agat. Oportet igitur (vt dicunt) eccleſiam, quæ illius eſt ſponſa, ad ſponſi ſui imitationem agere, vt quoties hæreticus reſipuerit, & veræ pœnitentiæ ſigna dederit, illum recipiat, & illi indulgentiam præſtet. Huic obiectioni reſpondet Alexander Papa huius nominis quartus in cap. ſuper eo. de hæreticis libro vj. Cuius verba: quia pro-

B pter nimiam breuitatem obſcura ſunt, ego aliquanto prolixius explicare decreui. Fatemur quidem quod obiiciunt, veniam culpæ ſemper eſſe dandam peccatori, quotieſcunq; veram ille peccati pœnitẽtiam egerit, & ſemper eſſe illum ad eccleſiæ communionem recipiendum: ſi vera pœnitentiæ ſigna oſtenderit. Nam nihil eorum, quæ omnibus catholicis fidelibus eccleſia concedit, illi negari debet. Audienda ſiquidem ſunt peccata, quæ ille ſacerdoti in auriculari confeſsione detegere voluerit, quibus auditis: niſi aliud obſtet, non eſt illi neganda peccatorum ſuorum abſolutio. Si Euchariſtię ſacramentum petierit, illi debet adminiſtrari. Vnctionis tamen extremæ ſacramentum illi non miniſtrabitur, propterea quòd iuxta beati Iacobi ſententiã, huiuſmodi ſacramentum non niſi iis, qui morbo corporali laborant miniſtrari debet. Poſt mortem, eccleſiaſtica ſepultura illi velut cæteris fidelibus catholicis concedetur. Non tamen conſequens eſt, vt mors, aut pœna alia propter delictum hæreſis, in quod relapſus fuit, non debeat infligi. Non enim fieri neceſſario oportet, vt quoties culpæ indulgentia datur, pœnæ etiam, ad quam propter culpam deſtinatus

fuerat, indulgentia detur. Nam Deus etiam poſtquam peccato pepercit, pœnas ſubinde infligere conſueuit. Pro qua re (vt alia omittam) illud eſt apertiſsimũ teſtimonium, quod C
8. Reg. 12 de Dauid Rege ſecundus liber Regum narrat. Hic enim agnoſcens culpæ grauitatẽ, quam in adulterio, & homicidio commiſerat, eiuſdem culpę indulgentiam à Deo impetrauit. De qua teſtimonium reddidit Nathan propheta dicens: Tranſtulit quoq; Dominus peccatum tuum. Poſt hanc tamen culpæ remiſsionẽ, idem propheta prædixit illi multas calamitates, & pœnas eum paſſurũ propter commiſſum ſcelus, quas omnes poſtea tolerauit, quãuis iam fuerat illi peccatũ remiſſum. Ad hunc eundẽ modum eccleſia Chriſti ſponſa faciendũ eſſe decernit, quæ hæreticum relapſum ſi reſipiſcat, ad pœnitentiã recipit pœnas tamen, ad quas propter crimen hæreſis deſtinatus erat, illi infligere nõ formidat. Præterea ſecundo obiiciunt nobis hæretici. Petro quærenti à ſaluatore noſtro quoties fratri in ſe peccanti dimittere debeat, & cum interrogatione proferenti ſententiam
Mat. 18 vſq; ſepties. Saluator noſter reſpondit: Non dico tibi vſq; ſepties: ſed vſq; ſeptuagies ſepties. Quibus verbis apertiſsime docuit ſemper fratri in nos peccanti debere dimittere. D
Hæc obiectio nihil prorſus mouet, neq; aliquid contra nos agit, quoniam per illa verba Chriſtus ſolum docet nos debere offenſas noſtras, hoc eſt, quæ contra nos fiunt, ſemper remittere, ita vt quoties in nos quis peccauerit, toties nos illi dimittamus. Aliam tamen eſſe habendam rationem in punitione eorum criminum, quæ ſunt aperte contra diuinum honorem, vt docet Auguſtinus in ſermone tertio de
Auguſti. plurimis martyribus, ſic inquiens: Diligenter attendite fratres, & ſcitote aliud eſſe in Deum peccare, aliud in hominẽ. Quando enim in nos peccant homines, ſi pœnitentibus veniam non indulgeamus peccatũ incurrimus, quando autem aliqui in Deum peccauerint, ſi ſine deſtrictione grãdi indulgere voluerimus, participes nos eorum peccatis efficimus. Hæc ille. Quo fit, vt iudex quicunq; ille ſit, cum non ſuas: ſed Dei aut eccleſiæ, aut alterius reipublicæ offenſas punit, ad huiuſmodi præcepti executionem non teneatur: ita vt cum non priuatas: ſed publicas punit offenſas, poſsit pro criminis qualitate etiã pœna capitis punire, nec huiuſmodi pœnam remittere teneatur, imò ſæpiſsime non remittere

A remittère teneatur. Hæreticus autem nō in ſolos delinquit iudices, aut prælatos, quos ſuo errore ſcādalizat: ſed Deum, & eccleſiam illius ſponſam multipliciter offendit. Primo, quia putat illos, aut fallere, aut falli poſſe, & ob hanc cauſam illorum dictis obedire recuſat. Secundo, quia fideles, qui membra ſunt Chriſti ſuo peſtifero errore inficere & à Chriſti corpore diuellere ſatagit. In cap. Vergentis. de hæretic. dicitur, quòd hæreticus diuinā offendit Maieſtatem. Rurſum tertio hæretici cōtra nos arguunt ſic dicentes: Eſto hæreticum hominē damnare liceat, & incorrigibilem punire, non tamē poſtquam primo relapſus eſt, ſtatim cenſeri debet incorrigibilis, quoniā Paulus Apoſtolus Tito ſcribēs admonet illum, vt hæreticum hominem poſt vnam, & ſecundam correptionem deuitet. Ex quibus verbis colligunt eccleſiam contra Pauli ſententiam agere, quæ poſt primam correptionem hæreticum damnat, & illum poteſtati ſeculari tradit, vt ab illa prout viderit expedire plectatur. Et certe (vt ingenue verum fatear) hæc Pauli verba non parum momenti habere videntur aduerſum nos: ſi ita à Paulo dicta eſſe conſtaret, prout nunc à nobis citata ſunt, & in *Titum 3*

B communibus bibliis habentur. Non tamen conſtat talem eſſe Pauli literam, quoniā longe aliter multi ſancti viri illa Pauli verba citant, legūt, & interpretantur. Neq; illa diuerſa Pauli lectio apud ſolos recentes authores inuenitur: quoniam hoc parum detraheret publicorū, & communium bibliorum authoritati: ſed cum apud peruetuſtos authores, eóſq; probatiſsimos non ſolum Latinos, verum etiam Græcos reperiatur, facit, vt certi non ſimus quo pacto illa Pauli verba legenda ſint. Beatus Ambroſius in cōmentariis ſuper epiſtolam ad Titum, illum Pauli locum hoc modo legit: Hæreticum hominē poſt primam correptionē deuita. Quæ quidem lectio valde diuerſa eſt ab ea, quæ in communibus bibliis habetur. Beatus Cyprianus lib. iij. ad Quirinū cap. lxxviij. hūc Pauli locū ſub his verbis citat. Hæreticum hominem poſt vnam correptionem deuita. In quibus verbis nullam de ſecūda correptione mentionē fecit. Tertullianus in lib. de præſcriptionibus hæreticorum hæc eadem Pauli verba citans, poſt vnam correptionem dicit hæreticum eſſe deuitandum. Deniq; beatus Irenæus martyr, Apoſtolis ſatis vicinus lib. iij. aduerſus hæreſes, cap. iij. ſic ait: Tantum *Ambroſi.* *Cyprian.* *Tertul.* *Iren.*

apoſt

apoſtoli, & horum diſcipuli habuerunt timorem, vt neque verbo tenus communicarent alicui eorum,qui adulterauerant veritatem,quemadmodum & Paulus ait : Hæreticum hominem poſt vnam correptionem deuita,ſciens quoniam peruerſus eſt, qui eſt talis, & à ſemetipſo damnatus. Hæc Irenæus.In quibus verbis Paulum dixiſſe refert hæreticum hominem poſt vnam correptionẽ eſſe deuitandum, & non ad ſecundam expectandum.Quæ autem ſit verior litera,an hæc,quæ in communibus bibliis habetur, an illa, quam hi quatuor illuſtres, & vetuſtiſsimi authores citãt, ego tantus non ſum, vt definire hoc poſsim, nec tam arrogans, vt hoc tentare audeam.Nam beatus Hieronymus in cõmentariis ſuper epiſtolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum dicit hæc Pauli verba aliter apud Græcos,quàm apud Latinos haberi. Apud Græcos dicit ſolum reperiri poſt vnam correptionem. In Latinis vero codicibus dicit legi, poſt vnam & alteram correptionem.Quæ autem iſtarum ſit verior litera Hieronymus non diffinit,quoniam nullam illarum improbat.Vt autẽ argumento quod ex illo Pauli loco nobis proponitur,reſpondeam, dico, quòd Paulus illo loco non loquitur de illo, qui poſtquam ab hæreſi aliqua receſſit,ad illam,aut alterã rediit: ſed de illo, qui in eadẽ hæreſi perſiſtit,quãuis ſemel,& iterum fuerit admonitus,vt hæreſim deſereret, & hunc talem dicit eſſe deuitandum, neque cum illo eſſe amplius colloquendum:quia qui ſemel,& iterum admonitus de errore ſuo,nõ vult corrigi,errare exiſtimat corrigentem,& timendum eſt, ne illum perdat, à quo admonetur,& docetur. Vnde Chryſoſtomus homilia ſexta ſuper epiſtolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum, poſtquam ex poſteriore ad Timothęum epiſtola cap.ij.alia Pauli verba citauerat, quæ cum iſtis in faciem pugnare videntur,illa omnia conciliare volens,ſic ait:Nempe illic de his loquebatur, de quibus corrigendis ſupererat ſpes, ac de his qui ſimpliciter reluctabantur,nõ aduerſandi affectu ſed ſtudio diſcendæ veritatis.Vbi vero manifeſtus fuerit omnibus,atque conſpicuus aduerſarius veritatis,cur obſecro pugnas incaſſum? Cur aërem cędis? Quid verò eſt, quod ait, cum ſit à ſe ipſo damnatus? Quia profectò dicere non poteſt,nemo corripuit. Cum ergo poſt admonitionem in ea infidelitate perſtiterit,ex ſeipſo damnatus efficitur. Hactenus

Margin notes: *Hierony.* *Chryſoſt.* C D

A nus Chryſoſtomus. Ex cuius verbis ſatis aperte conſtat, illa Pauli verba de illo eſſe intelligenda, qui in eadem hæreſi perſiſtit, quem dicit ſemel, & iterum admonendum, & ſi credere noluerit, deuitandum. Si tamen hic talis hæreticus Deo inſpirante reſipiſceret, & poſtea diabolo ſuggerente iterum in hæreſim laberetur, quid de illo agendum eſſet Paulus hoc loco non docet. Quo fit, vt Pauli ſentẽtia, etiam iuxta verba, quæ in communibus bibliis habentur, nullo modo eccleſiæ determinationi contradicat.

## *Quàm iuſtum ſit, & neceſſarium hæreticos punire.*

## CAPVT III.

QVamuis hæreſeos crimen ſit adeo peſtilens, & intractabile, vt inter omnia humana ſcelera nullũ ſit, quod toti Chriſtianæ reipubl. magis nocere poſsit, & cui minus medicari valeat, non defuere tamen hæreticorum patroni, qui pro illorum impunitate contendant, dicentes hæreticos non eſſe ob hæreſeos crimen puniendos: ſed diuino iudicio relinquendos. Qui hæc docẽt, ſi aliquis eſt in hac re conie-
B cturis locus, ideo illos ita dicere credo, vt liberius, quas velint, poſsint toti populo hæreſes prædicare. Optant quidem eas, quas contra eccleſiæ catholicæ doctrinam hæreſes conceperunt, in publicum effundere: ſed timore pœnæ, quam nimium reformidant, mutire non audent. Rem itaq; ſuam agunt, qui hæc docent: quia ſuam vitam vltricibus pœnis caſtigari timẽt, cum alios ſui ſimiles conſpiciunt libera punitione confundi, & ſibi ipſis impunitatem acquirere cenſent, ſi alios, quos in eodem crimine obligatos eſſe ſciunt, minime puniendos eſſe conuincant. Vt autem hanc doctrinam falſam procul, & longiſsime ab eccleſia relegemus, oportet, vt multis vrgentiſsimíſque rationibus conuincamus, iuſtam eſſe & neceſſariam hæreticorum punitionem. Primo igitur eos, qui hæc docent percontor, an id quod de hæreticis docent, ad omnes ſceleratos homines etiam pertinere cenſeant, ita vt nullum malefactorem hominem quamlibet ſceleſtum puniendum eſſe credant: ſed omnem talem diuino iudicio relinquendum putent. Non credo hominem aliquem: niſi demens ille ſit, taliter ſentire: quoniam hoc naturali legi apertiſsime repugnat.

Nulla

Nulla enim eſt, aut nunquam fuit tam barbara gens, quæ C
latrones,fures, homicidas, non acerrime puniat, quoniam alias nullius eſſet tuta ſupellex, nullius vita ſecura,nulláq; reſpubl.diu perſiſteret:ſed omnes citiſsime perirent. Eſſent enim homines, vt piſces maris, è quibus maiores deuorant minores. Quo rerum ordine ſeruato, fieri neceſſe eſſet, vt ſoli potentes viuerent, & nullus eſſet in republica pauperibus,& infirmis locus. Præter hanc naturalem legem, quæ omnium cordibus inſita eſt, lex etiam diuina ſcripta talem ſententiam manifeſtiſsime damnat:quoniam non vno tantum, aut altero loco præcipit malefactores eſſe puniendos. Omitto pœnas illas, quas veteris legis rigor peccantibus eſſe infligendas olim decreuit. Ipſe pietatis fons, & magi-
*Mat. 26* ſter Chriſtus ſaluator noſter apud Matthæum ait: Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Et apoſtolus eius Paulus loquens de poteſtate à Deo principibus data, ait:Si ma-
*Rom. 13* lum feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. Et apoſtolorum princeps eandem ſentẽtiam confirmat in-
*1.Pet. 2* quiens: Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue Regi quaſi præcellenti,ſiue Ducibus tanquam D
ab eo miſsis ad vindictam malefactorum,laudem vero bonorum. Multa alia ſunt pro hac re teſtimonia: ſed pro re tam aperta enarrare piget: quia video hæc ſatis ſupérque eſſe,nec eſſe pluribus opus. Sic igitur fateri oportet malefactorem eſſe puniendum: peto cauſas,propter quas puniendus eſt,quibus aſsignatis, cum eædem cauſæ militent contra hæreticos, quæ contra alios malefactores, colligemus inde,aut nullum malefactorem eſſe puniendum, aut hæreticum etiã puniri oportere. Duplicem conſtat eſſe cauſam, quæ vehementer vrget, vt malefactores iuxta variam ſuorum criminũ qualitatem puniantur. Prima cauſa eſt ipſius malefactoris correctio, & emendatio. Nam ad hoc peccator primum punitur, vt pœna vrgente diſcat benefacere.
*Eſai. 28* Vexatio ſiquidem (vt eſt apud Eſaiam) dat intellectum au-
*Prou. 22* ditui. Et Salomon in prouerbiis ait: Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam. Si quis autem hanc ſapientis ſententiam ad ſolos ætate pueros referri forte contendat, vt illi ſoli ſint virga diſciplinæ erudiendi, & non ſenes, neque iuuenes, audiat Hieronymum hæc

Salom

A Salomonis verba in commentariis ſuper prouerbia interpretantem. Multos, inquit ille, nouimus pueros ſapientia præditos. Nam & Hieremias puer prophetiæ myſterium ſuſcepit. Et Daniel ſcribit, quòd dedit Deus pueris abſtinentibus ſcientiam, & diſciplinam in omni verbo, & ſapientia. Vnde reſtat intelligere, quòd pueros hoc loco non ætate: ſed ſenſu paruulos ſignificet, quales vetabat Apoſtolus eſſe eos, quibus ait: Nolite pueri effici ſenſibus: ſed malitia paruuli eſtote. Huiuſmodi enim pueros, id eſt animos ſtultitiæ, vel laſciuiæ, vel inertiæ deditos, neceſſe eſt iuuenili diſciplina caſtigari, & ad iuſtum vitæ tramitem prudentium vigore perduci. Hæc Hieronymus. Propter hanc cauſam pientiſsimus Deus qui non vult mortem peccatoris: ſed magis, vt conuertatur, & viuat, ſæpe ærumnis, & calamitatibus variis peccatores in hoc ſeculo punit, vt vel ſic eos erudiat mala, quæ geſſerunt agnoſcere, & pro bonis, quæ culpa ſua amiſerunt ſuſpirare. Multi enim ſunt, qui afflictionibus vexati, coacti ſunt intelligere peſsima eſſe, quibus irretiti ſunt vitia, & ſic priorem vitam deſerentes, nouam inceperunt, & veterem hominem cum actibus ſuis exuentes, induerunt nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Et (vt alios multos omittam) filius ille prodigus, cuius meminit Lucas in Euangelio, non paruo exemplo nobis ſuffragatur. Ille ſiquidem accepta portione, quæ ſibi hæreditario iure contingebat, abiens in regionem longinquam, totam ſubſtantiam ſuam diſsipauit viuendo luxurioſe: ſed acerba fame illum poſtea cogente ad ſe reuerſus didicit, quanta bona amiſerat, quæ in domo patris perſiſtens habebat. Et ſic ſapientior factus ad patrem rediit, peccatum agnouit, & miſericordiam petens ſtatim impetrauit. Paulus apoſtolus cum antea vaſtator eſſet eccleſiæ, & Chriſtiani nominis acerrimus perſecutor, iens in Damaſcum cæcitate corporis à domino percutitur, vt vel ſic ad deſiderandum verũ lumen cordis cogeretur. Paulus igitur, qui in proſperitate cæcus mente fuerat, flagellorũ collyrio ſanatus eſt, vt viſum mentis reciperet, & ad Dei obedientiam ſe promptũ offerret. Et ideo poſt impoſitionẽ manus Ananiæ, ſquamæ ex illius oculis cecidiſſe dicuntur, vt per

*Hierony.* *Hierem.* *Dan. 2* *1. Cor. 14*

B (marginal letter at "tes, nouam inceperunt")

*Eph. 4* *Luc. 15* *Act. 9*

ſquamas

ſquamas illas ex oculis corporis decidentes cæcitatẽ men- C
tis decidentem intelligeremus. Ob hãc cauſam Paulus nos
omnes admonet, vt tribulationes, quæ veluti flagella quædam
ſunt, quibus Deus nos percutiens tanquam pater erudit,
Hebr.12 patienti animo feramus. Quem enim (inquit ille) diligit
Dominus caſtigat: flagellat autem omnẽ filium quem
recipit. In diſciplina perſeuerate. Tanquã filiis nobis offert
ſe Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod ſi
extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes,
ergo adulteri, & non filij eſtis. Deinde patres quidem carnis
noſtræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos. Num
multo magis obtemperabimus patri ſpirituũ, & viuemus?
Et illi quidem in tempore paucorum dierum ſecũdum voluntatem
ſuam erudiebant. Hic autem id, quod vtile eſt in
recipiendo ſanctificationem eius. Hactenus Paulus in epiſtola
ad Hebræos. Quapropter in poſteriore ad Corinthios
epiſtola de acceptis tribulationibus gloriatur, ſic inquiens:
2. Cor.12 Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in
me virtus Chriſti. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus,
in contumeliis, in neceſsitatibus, in perſequutionibus,
in anguſtiis pro Chriſto. Et Regius propheta diuinorũ flagellorum
virtutem agnoſcens, gratias Deo pro illis red- D
Pſal. 118 dit, ſic inquiẽs: Bonum mihi quia humiliaſti me, vt diſcam
iuſtificationes tuas: proſperitate elatus præcepta Dei non
plene didicerat, vt opere impleret: ſed poſtea pœnis ſæuientibus
humiliatus eſt, & ſic didicit pręceptis Dei obedire.
Nam (vt Salomon ait) vbi eſt humilitas, ibi erit ſapien-
Prou. 11 tia. His igitur præfatis percontari oportet eos, qui docent
hæreticos nõ eſſe puniendos, an hæretici catholicam fidem
deſerentes agant bene, an male. Non puto virum aliquem
Chriſtianum adeo deſipuiſſe, vt dicat hæreticos bene agere,
& ob hæreſim, quam tuentur ſine crimine eſſe. Nam
cum hæreſis ſit peccatum, & tam magnum, vt totius Chriſtianæ
ſtructuræ euertat fundamentum, cõſequens inde eſt,
vt hæreticus pro eo, quòd hæreſim amplectitur, & tutatur
male & peſsime faciat. Si hæreſis mala eſt, & hæreticus
male facit illi adhærendo, conſequens eſt, vt bonum ſit
hæreticum ab hæreſi ad fidem catholicam conuertere. Pœnis
autem, & afflictionibus vrgentibus ſæpe (vt experientia
compertum eſt) hæretici ad fidem catholicam conuert

A uertũtur. Bonum igitur & optimum eſt pœnis & afflictionibus hæreticos punire, vt illis vrgentibus fidem, quam ſemel in baptiſmo ſuſceperunt tueri cõgantur. Nam (vt optime quidã dixit) felix neceſsitas, quæ nos ad meliora compellit. Præterea, ſi quis hominẽ ex aqua profunda, in quam ſe volens ad mortem proiecerat, contra illius voluntatem extraheret ad vitã, benefaceret: & ſi illum cùm poſſet, qualibet etiam maxima adhibita violẽtia, à morte eripere negligeret, malefaceret, & mortis reus apud Deum haberetur. Nam (vt Symmachus Papa ait) non eſt grandis differentia, an lethum inferas, vel admittas. Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum poſsit non excludit. Multo ergo melius facit iudex, cui ad malefactorum vindictam data eſt à Deo poteſtas, ſi hæreticos vt ad fidem catholicam conuertantur per pœnas quamlibet duras cogit. Is enim animam eripit à morte, quæ tanto eſt acerbior corporis morte, quanto anima multis interuallis corpus antecedit. Hanc argumentationem per locum à minori ad maius procedentem: quoniam vehementer meo iudicio aduerſarios vrget, vt clarior illa euadat, operæpretium fore exiſtimaui illam variis exemplis & ſimilitudinibus cõfirmare, quæ Auguſtinus in epiſtola ad Bonifacium comitem de hac re loquens adducit: Moleſtus eſt enim (inquit ille) medicus furenti phrenetico, & pater indiſciplinato filio, ille ligando, iſte cædendo: ſed ambo diligendo. Si autẽ illos negligant, & perire permittant, iſta potius manſuetudo falſa, crudelitas eſt. Si enim equus & mulus, quibus non eſt intellectus, morſibus, & calcibus reſiſtunt hominibus, à quibus eorum curanda vulnera contrectãtur, & cum inter dentes eorum & calces ſæpe homines periclitentur, & aliquando vexentur, non tamen eos deſerunt, donec per dolores & moleſtias medicinales reuocent ad ſalutem: quanto magis homo ab homine, & frater à fratre: ne in æternum pereat, non eſt deſerendus, qui correctus intelligere poteſt, quantum ſibi præſtabatur beneficium, quando ſe perſecutionem perpeti querebatur? Hactenus ex Auguſtino. Rurſum quemadmodum paterfamilias ſe habet erga familiam ſuam, ita Rex, aut ſacerdos, aut quiuis alius iudex circa regnum, aut prouinciam, aut quamlibet rempublicam ſibi ſubiectam. Hoc enim docet beatus Auguſtinus

*Symmac. papa.*

B

*Auguſt.*

ſuper Pſalmum quinquageſimum, vbi patremfamilias allo C
*Auguſt.* quens, hæc ait, Quomodo ad nos pertinet vobis loqui in eccleſia, ſic ad vos pertinet in domibus veſtris agere, vt bonam rationem reddatis de his, qui vobis ſubditi ſunt. Hæc ille. At paterfamilias tenetur filios, & reliquos ſibi ſubditos verbo, & flagellis corripere, vt vel ſic ſapientiores fiāt, & à malo ad bonum conuerti coguntur. Propter quòd Salomon ait, qui parcit virgæ, odit filium ſuum. Ex quibus
*Prou.29* aperte colligitur, vt Rex hæreticum hominem verbis, & flagellis corripere teneatur, vt vel ſic illum ad fidem catholicam, quam in baptiſmo ſuſceperat, redire cogat: quod ſi facere neglexerit, non eſt charitate amator: ſed contra charitatem Oſor hæretici merito cenſebitur. Nam (vt recte Salomon ait) meliora ſunt vulnera diligentis, quàm frau-
*Prou.27* dulenta oſcula odientis. Denique (vt huic primæ cauſæ punitionis malorum finem imponamus) ſi ad emēdationem malorum procurandam bonum eſt vt mali puniantur, conſequens eſt vt tanto melior ſit peccatoris alicuius punitio, quanto peius eſt peccatum quod ille commiſit. Quia quanto peius eſt peccatum, tanto melior erit illius emendatio: & per conſequens tanto melior (modo cætera ſint paria) D erit punitio quæ ad talem emendationem extorquendam ordinatur. At crimen hæreſis (vt ſupra docuimus) eſt peſsimum. Optima eſt ergo hæretici punitio, quæ illum ad hæreſis reuocationem & abiurationem faciendam quodā modo cogit. Secunda cauſa, propter quam bonum eſt, & neceſſarium malefactores punire eſt publica, & communis totius reipublicæ vtilitas, vt videlicet cæteris, qui tales punitiones conſpiciunt, incutiatur timor, qui eos à malo auer-
*Horat.* tere cogat. Nam (vt egregius poëta ait) oderunt peccare mali formidine pœnæ. Poſtquam autem peccatores timore pœnæ ducunt in deſuetudinem malum, illud horrere incipiunt & deinde bonum ex conſuetudine paulatim dul-
*Auguſt.* ceſcit. Vnde Auguſt. ſuper Pſal. 127. Cum per timorem gehennæ continet ſe homo à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & incipit timor excludi à charitate, & ſuccedit timor caſtus, quo timemus ne tardet, ne diſcedat ne eo careamus. Ille vtilis: ſed non permanet in æternum, vt iſte. Hæc Auguſtinus. Quapropter. Chriſtus ſaluator noſter ſæpe peccatoribus durum Dei iudicium,

A dicium, vt inferni pœnas minatus eſt, vt per timorem gehennæ illos à peccatis reuocaret ad pœnitentiam. Licet enim meliores ſint qui amore ducuntur, plures tamen ſunt qui à timore coguntur ad bonum, & hi non mali. Nam timor Domini initium eſt ſapientiæ, & viam parat ad charitatem. Propter hanc cauſam Paulus Timotheo ſcribens, ait: Peccantes coram omnibus argüe, vt & cæteri timorem habeant. Volebat quidem Paulus timore pœnæ homines à malo auertere, & ad bonum inducere, & ob hanc cauſam iubet, vt publice peccãtes coram omnibus arguat, vt aliquorum punitio multos à malo deterreat. Si autem publice peccantes impuniti relinquerentur, maxima inde præſtaretur occaſio ad quæcunque facinora committenda. Facilitas ſiquidem veniæ incentiuum præbet delinquendi. Et ſapientiſsimus Salomon ait: Etenim quia non profertur cito contra malos ſententia abſque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Propter hanc cauſam Ariſtot. x. Ethico. cap. ix. cenſet iuſtum eſſe, vt legum tranſgreſſoribus pœnæ aliquæ ſtatuantur à republica, quatenus per illarum metum homines ad legum obſeruantiam cogan-
B tur. Multitudo (inquit ille) neceſsitati potius, quàm rationi, & pœnis, quàm honeſtati paret. Idcirco ſunt, qui legumlatores oportere cenſent ad virtutem inuitare, ac prouocare honeſtatis gratia, propterea quòd ij qui probi ſunt, ob conſuetudinem præcipue obtemperabunt: aduerſus autem inobedientes, & hebetiores ingenio, caſtigationes, pœnáſque inſtituere, at eos, qui curari, atque emendari nequeunt extrudere, atque exterminare. Probum enim hominem & ad honeſtatem viuentem, rationi obtemperaturum eſſe inquiunt: improbum vero voluptatem affectantem dolore afficiendum eſſe perinde atque iumentum. Hactenus Ariſtoteles. Ex hac ſecunda iuſtæ punitionis cauſa apertiſsime colligimus, bonum eſſe & neceſſarium hæreticos punire, ne illorum impunitas aliis anſam præbeat, quaſcunque voluerint hæreſes publice prædicare & docere. Hoc enim manifeſta experientia compertum eſt, prouincias illas, in quibus ſeuera contra hæreticos viget iuſtitia, multo plus ab hæreſibus eſſe purgatas, quàm illæ in quibus effrænata eſt omnibus conceſſa licentia docendi & prædicandi quidquid libuerit. Huius rei teſtis fideliſsimus eſt noſtra Hiſpania,

*Pſal. 110*
*1. Timo. 5*
*Eccle. 8*
*Ariſtot.*

ad quam propter verbum diſciplinæ rigorem in ea aduerſus hæreticos vigentem, vix vllus eſt auſus accedere ad Lutheranam ſectam prædicandam aut docendam, quamuis multi ex hac peſtifera factione per reliquas ferè omnes Chriſtiani orbis prouincias peruagentur. Si vel mediocri aliquo diſciplinæ rigore aduerſus hæreticos vſa fuiſſet Germania, nec tantum fidei catholicæ detrimentum fuiſſet experta, nec tam moleſtam, & tam periculoſam hæreticorum infeſtationem pateretur, ſicut nunc patitur. Quia illorum effrontem, & nimis effrænatam audaciam timor duræ punitionis repreſsiſſet. Quibus timore perterritis, ſi illi correcti, & emendati non fuiſſent, hoc ſaltem non ſpernendum commodum inde hauſiſſet Germania, quòd ſuæ hæreſeos virus, quod mente conceperant, non fuiſſent auſi in populum euomere, & ſic non tantus populus fuiſſet illorum peſtifera doctrina infectus. Merito igitur ſapientiſſimus Salomon ait: Virga, atque correctio tribuit ſapientiam, puer autem qui dimittitur voluntati ſuæ confundit matrem ſuam. Quæ verba interpretans beatus Hieronymus in commentariis ſuper prouerbia ait: Puer nanque, quem frequentiſsime corripiendum, & erudiendum admonet, populus Dei eſt, qui ſi non aſsiduis monitis, & increpationibus ſacerdotum fuerit caſtigatus, confuſionem generat eccleſiæ, detrahentibus his qui foris ſunt religioni fidei Chriſtianæ. Hæc Hieronymus. Ideo igitur Germaniæ populus nunc eccleſiam matrem ſuam confundit: quia ſuæ dimiſſus eſt voluntati, qui ſi virga, & correctione fuiſſet eruditus, accepiſſet ab ea (vt Salomon ait) ſapientiam. Ex his omnibus apertiſsime colligimus, aut nullũ quamlibet ſceleratum hominem eſſe puniendum, aut hæreticum eſſe etiam puniendum: quia bonum eſt, hæretici ſicut cuiuſlibet alterius peccatoris emendationem per pœnas procurare, & bonum eſt timorem aliis incutere, ne hæreſeos venenum, quo populus infici poſsit, paſsim coram illo euomere audeant. Si is qui in rempublicam peccat, merito puniri poteſt, conſequens eſt vt hæreticus etiam iuſtiſsime puniatur: quia hæreticus etiam in rempublicam peccat. Vnde piiſsimus Imperator Theodoſius in l. Manichæos. C. de hæreticis. ait: Quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Præterea ſi Rex,

*Prou. 29* — *Hierony.*

C — D

A ſi Rex, aut Epiſcopus, aut quæuis alia publica poteſtas valet punire peccantes in proximum & in rempublicam, conſequens eſt & neceſſarium, vt multo magis punire valeat eos qui peccant in Deum & in eccleſiam. Quia multo grauius hi quàm illi peccant, & ob hoc multo etiam grauius puniri debent. Nam (vt in primo libro Regũm ait Eli ſacerdos) ſi peccauerit vir in virum, placari ei poteſt Deus: Si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo? Hæretici autem, quia contra eccleſiæ catholicæ doctrinam pertinaciter ſentiunt, credunt eccleſiam ipſam errare. Qui autem eccleſiam credit errare neceſſarium eſt, quòd credat, aut Deũ errare, à quo illa regitur & docetur, aut Deum eccleſiam ſuam ſic deſeruiſſe, vt illam nec regere, nec docere voluerit, contra id quod ipſe ante ſæpe promiſerat. Quidquid autem horum de Deo hæretici ſentiant, grauiſſime in illum, ſic ſentientes peccabunt: quia per hæc, aut Deum mendacem, aut ignorantem, aut in promiſsis minime fidelem faciunt. Cum igitur tam grauem iniuriam Deo inferant hæretici, oportet vt grauius illi ſint puniendi, quàm ſi eſſent in hominem aliquem, aut in totam rempublicam iniurioſi. 1.Reg.2

B Non enim ob aliam cauſam Principes Romani, ac reliqui omnes Principes Gentiles tam atroci perſecutione inſectati ſunt apoſtolos, ac reliquos martyres; niſi quia idola ſua neglexerunt, & illis publice detrahebant. Non perſecuti ſunt apoſtolos propter pacis turbationem, aut propter reipublicæ proditionem, aut propter quæuis alia crimina. Quoniam apoſtoli fuerunt viri pacifici, nihil contra rempublicam tentantes, nemini nocentes omnibus benefici. Nihil bono ſtatui reipublicæ contrarium, illis tanquam malefactoribus vnquam obiectum eſt: ſed duntaxat, quia idolis thura adolere noluerunt, ipſáque vilipendebant. Ideo Principes, ac Reges tanquam ſuorum falſorum deorum zelatores, in eorum vindictam exarſerunt. Putabant quidem & merito, peccata in Deum multo grauius eſſe punienda, quàm peccata in hominem. Ob quam cauſam non dubito illos, ſi verum Deum cognouiſſent, multo acerbius in hæreticorum punitionem fuiſſe exarſuros, quàm tunc in apoſtolos ſeuierunt. Rurſum omnis perſona, aut reſpublica habens poteſtatem coactiuam, poteſt ſubditos ſuos obligare ad ea quæ ad pacis, &

tranquillitatis obſeruationem ſunt neceſſaria. Si quis autem illa prætermittens, pacem turbauerit, iuſte poteſt illum iuxta criminis qualitatem punire. Nihil eſt autem quod magis eccleſiæ pacem, & vnitatem tollat, quàm hæreſis. Quia per illam quiſque hæreticus ſe à fidei vnitate ſeparat. Et propter hanc cauſam hæretici omnes dicuntur ſchiſmatici, hoc eſt, diuiſores: quia fidei & eccleſiæ vnitatem diuidunt. Iuſte igitur hæretici puniuntur tanquam pacis eccleſiaſticæ turbatores. Deinde Paulus (vt ipſe teſtatur) in promptu habebat vlciſci omnem Corinthiorum inobedientiam. Cur igitur Chriſtianis Principibus non licebit vlciſci hæreticorum inobedientiam & rebellionem, qui improba quadam & pertinaci audacia contra eccleſiæ doctrinã inſurgunt, & illius veriſſimis dictis obedire contemnunt? Inſuper hæretici (vt Paulus ait) multum proficiunt ad impietatem: & ſermo eorum, vt cancer ſerpit: quia quotidie magis, ac magis occupat & deuorat, & maculat mentes eorum, qui illos audiunt & cum illis verſantur. Ne igitur licentioſa impunitate audaciores facti amplius graſſentur, & magis quotidie noceant, bonum eſt duris illos pœnis reprimere, vt metu pœnarũ exterriti nocere deſinant. Accedit ad hæc totius catholicæ eccleſiæ conſenſus, quæ à multis retroactis ſeculis hæreticos puniendos eſſe cenſuit, vt per pœnas illos ſapientiores faceret, & tanquam lupos ab ouibus arceret. Paulus vas electionis quendam pſeudoprophetam cæcitate percuſſit, eo quòd Sergium Paulum proconſulem auertere quęrebat à fide. Nam (vt apoſtolorũ narrat hiſtoria) Paulus plenus ſpiritus ſancto intuens in pſeudoprophetam dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iuſtitiæ non deſinis ſubuertere vias Domini rectas, & nunc ecce, manus Domini ſuper te, & eris cæcus, non videns ſolem vſque ad tempus. Et confeſtim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circumiens quærebat qui ei manum daret. Si tanta ſeueritate vſus eſt Paulus in pſeudoprophetam, eo quòd proconſulem quærebat auertere à fide, credendum eſt illum multo maiore ſeueritate fuiſſe vſurum contra Lutherum, & alios huius temporis hæreticos, qui non ſolũ vnum proconſulem: ſed multos proconſules, Duces, Marchiones, Epiſcopos, Archiepiſcopos, multas ciuitates, multáſque prouin

[Margin notes: C; 2.Cor.10; 2.Tit.2; D; Act.13]

A prouincias auerterũt à fide. Innocentius primus huius nominis Pontifex Cathaphrygas exilio damnauit. Gelaſius Papa Manichæos in vrbe repertos exilio puniuit. Recharedus Hiſpaniarum Rex olim Arrianos omnes in Hiſpania exiſtentes militia priuauit. Nec vllum liberi hominis munus illos obire permiſit. Imperatores Theodoſius, & Martianus varias contra hæreticos ſtatuerunt pœnas quæ habentur in codice Iuſtiniano titul. de hæretic. Conſtat iam apertiſsime (vt opinor) maxime illos errare, qui pro hæreticorum impunitate contendunt: & ipſis hæreticis, quibus impunitatem optant, eſſe multo peiores: quia anſam illis præbent, vt omnes, quas velint hæreſes libere prædicent, & doceant. Vnde beatus Grægorius exponens illud Iob, quod de diabolo ſub nomine Behemoth loquitur dicens: Protegunt vmbræ vmbram eius, ſic ait: Vmbræ quippe ſunt diaboli, omnes iniqui qui dum imitationi iniquitatis eius inſeruiunt, quaſi ab eius corpore imaginis ſpeciem trahunt. Sicut autem vmbræ eius ſunt pluraliter reprobi, ita ſingulariter vmbra eius eſt, vnuſquiſque peccator. Sed dum doctrinæ iuſtorum mali contradi-
B cunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittunt, vmbra behemoth iſtius, vmbram eius protegunt: quia peccatores quique in quo ſibi male ſunt conſcij, in eo & alium peccantem defendunt. Vmbræ vmbram eius protegunt, dum nequiſsimorum facta, nequiores peruerſis patrociniis tuentur. Et paucis interpoſitis ſubdit: ſic fit, vt ſumma criminum dum defenditur, augeatur: & vniuſcuiuſque nequitia eo ſit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defenſionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales quique, ſeu extra, ſeu intra ſanctam eccleſiam eſſe videantur, tanto ſe apertiores Dei hoſtes exhibent, quanto maiores ſunt patroni vitiorum. Hactenus Gregori.

*Innocen. primus* — *Gelaſ.* — *Recha.* — *Theodo.* — *Martia.* — *Grego.* — *Iob. 40*

*Reſpondetur obiectionibus eorum, qui pro hæreticorum impunitate contendunt.* CAP. IIII.

Vix vllum eſt tam apertum mendacium, quod non poſsit ab eo, qui mentiri, & decipere optat quadam

veritatis imagine adumbrari. Sic etiam non deſunt his, qui hæreticos impunitos eſſe volunt, argumenta quædã quamuis falſa, quibus ſuum errorem aliquo veritatis colore aliis ſuadere conantur. Vt igitur catholica veritas clarior, & firmior maneat, opus eſt eorum obiectionibus occurrere, & argumenta, quibus catholicam veritatem oppugnãt prorſus euertere. Primo ergo obiiciunt, Deo non placere coacta ſeruitia: ſed voluntarie eſſe illi ſacrificandum, atq; inde colligunt neminem ad fidem, aut aliquod aliud bonum eſſe cogendum. Nemo enim (vt aiunt) ad id cogendus eſt, ex quo nullam poteſt cõſequi vtilitatem. Ex bono autem, quod quis coactus facit, nullum meretur à Deo recipere
2.Corin.9 præmium. Nam apoſtolus cum Corinthios ad eleemoſynas hortaretur, ait: Vnuſquiſque det prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſsitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Ex quo datur intelligi, quod qui inuitus dat, & rem perdit, & meritum. Huic obiectio-
Auguſti. ni reſpondet beatus Auguſtinus ſic inquiens: Si voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare monetur pater in ſcripturis ſanctis filium durum nõ ſolum verbis corripere: ſed etiam latera eius tundere, vt ad bonam
Pro.13 diſciplinam coactus, ac domitus dirigatur? Vnde idem Salomon dicit: Tu percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si autem mala voluntas ſuæ ſemper permittenda eſt libertati, quare corripiunter negligentes pa-
Eze.24 ſtores, & dicitur eis: Errantem non reuocaſtis, perditum non inquiſiſtis? Et vos oues Chriſti eſtis, characterem dominicum portatis in ſacramento, quod accepiſtis: ſed erratis, & peritis. Non ideo diſpliceamus: quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem domini monentis, ſi vos ad ouile eius redire cogamus, quàm conſentiamus voluntati errantium, vt perire vos permittamus. Hæc Auguſtinus. Et ponuntur hæc verba in capit. diſplicet. xxiij. q. iiij. Sed quia in his verbis Auguſtinus abſolute, & ſine vlla diſtinctione videtur, vt omnis ſine vllo diſcrimine poſsit ad quodlibet bonum cogi, ne quis ex verbis illius male intellectis decipiatur, admonere decreui lectorem, vt intelligat non omnes iuſte poſſe cogi ad fidem: ſed conſyderandam eſſe illius, qui cogitur qualitatem. Si quis nunquam fidem Chriſti ſu-
ſcepit

A ſcepit in baptiſmo, ſicut ſunt Iudæi, aut Sarraceni, aut Pagani, is certe non eſt minis, & terroribus compellendus ad fidem: quia credere voluntatis eſt. Si quis vero fidem iam ſemel in baptiſmo ſuſcepit, & poſtea eam deſeruit, quemadmodum apoſtatæ, & reliqui hæretici faciunt, is merito compellendus eſt, vt fidem quam ſemel ſuſcepit, teneat. Ratio autem huius diſcriminis eſt: quia iure naturæ quiſque obligatur, vt quod ſemel promitit, reddat: & ſic ex eodem iure oritur, vt poteſtas publica poſsit illum cogere ad promiſſa ſeruando. Licet enim cuique liberum ſit aliquid promittere, vel non promittere: tamen poſtquam illud promiſit, iam non eſt in eius poteſtare ſeruare promiſſum, vel non ſeruare. Nam per promiſsionem ſuam ſe ſubdidit poteſtati publicæ, vt poſsit ab ea ad ſeruandum promiſſum compelli. Idem prorſus dicendum eſt de voto, & redditione voti. Vouere ſiquidem libertatis eſt, reddere autem neceſsitatis. Ad primum quidem nemo cogitur, ad alterum vero iuſte quiſque compellitur. Iudæis, & Sarracenis, & cæteris infidelibus liberum eſt fidem velle ſuſcipere, vel non ſuſcipere. Liberum dico non quidem ab beatitudinem conſequendam: ita vt ſine fide poſsint vitam conſequi ſempiternam ſicut cum ea: ſed liberum dico, quo ad publicam humanam poteſtatem: ſed quia non
B ſunt in hoc publicæ poteſtati ſubiecti, vt poſsint ad fidem catholicam ſuſcipiendam compelli. Poſtquam autem iam fidem in baptiſmo ſuſceperunt: quia tunc ſe illam in poſterum ſeruaturos promiſerunt, merito ad id, quod ſuſceperunt tenendum, & quod promiſerunt ſeruandum, compelli poſſunt. Hæc noſtra ſententia confirmatur authoritate cõcilij Toletani quarti quod in capite ſuorum decretorum lvj. poſtquam definierat Iudæos & Sarracenos non eſſe ad fidem catholicam cogẽdos ita ait. Qui autem iam pridem ad Chriſtianitatem venire coacti ſunt, ſicut factum eſt temporibus religioſiſsimi Principis Siſebuti: quia iam conſtat eos ſacramentis diuinis aſſociatos, & baptiſmi gratiam ſuſcepiſſe & chriſmate vnctos eſſe, & corporis & ſanguinis domini extitiſſe participes: oportet, vt fidem, quam etiam vi, vel neceſsitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen domini blaſphemetur, & fides quam ſuſceperunt, vilis ac contemptibilis habeatur. Hæc conciliũ Toletanum. Quæ

verba habentur in volumine decretorum in cap. de Iudęis. C xlv. diſt. Ex quibus verbis clariſsime patet hęreticos eſſe ad fidem catholicam, quam deſeruerunt, cogendos. Quod autem obiiciunt, neminem eſſe cogendum ad id, ad quod inutili cogitur, fateor. Sed nũquid hæreticus inutiliter cogitur ad fidẽ ſuſcipiendã? Minime. Quia multiplex ex hac compulsione ſuccedit vtilitas. Prima eſt ipſius hęretici emendatio: quæ ex punitione facile oriri poteſt: quoniam ſæpe aliquid timore incipitur, & tandem perfecto amore finitur, &

1. Ioan. 4 tunc vt beatus Ioannes in ſua j. Canonica epiſtola ait) perfecta charitas foras mittit timorem. Sed obiiciũt multis iſta nõ prodeſſe: ſed per tales pœnas multos fictos Chriſtianos fieri, qui etiã publice ſe dicãt fidẽ tenere, mẽte tamẽ negãt. Huic obiectioni ego iuxta beatum Auguſtinum reſpõdeo quod non ideo contẽnenda eſt medicina: quia aliquorũ inſanabilis peſtilẽtia per illam nõ ſanatur. Non eſt enim vitium medicinę, ſed morbi, cum ea, quę aliis morbis medicina ſuccurrit alicui eiuſdẽ generis morbo nõ medetur. Deinde etiã ſi aliquibus huiuſmodi cõpulſio ad ſalutem nõ proſit, non tamen ideo inutilis cenſenda eſt: quia tunc publica conſideranda vtilitas, quæ multo maior eſt, quam priuata. D Nam per talem punitionem cohibentur hæretici, ne ſuas hæreſes publice prædicent, & doceant: & ſic ſua piſtifera doctrina totam rem publicam inficiant. Magna ſiquidem eſt totius reip. vtilitas, ſi illa à peſtiferis hærecicorũ doctrinis immaculata cuſtodiatur. Vnde colligimus melius eſſe, hoc eſt, minus malum occultos hęreticos tolerare, quàm publicos permittere: quia hi per effrænatã, licentioſámq; audaciam multo nocẽtiores fiũt, quàm illi, qui timore pœnæ veluti fræno quodam cohibiti, in publicum prodire nõ audent. Secundo ſic arguunt: Hæretici verbis, & rationibus conuincendi ſunt, non ſunt ergo pœnis, & afflictionibus ad fidem cogendi. Conſequentiam dicunt eſſe notã, & aſſumptum probant: quia beatus Petrus docet debere non om-

1. Pet. 3 nes eſſe paratos reddere rationẽ omni poſcenti de ea, quæ in nobis eſt fide. Fateor quidem (& hoc ipſum iam ſupra docui) bonum eſſe prius hæreticos verbis admonere, rationibus illos iuxta cuiuſque hæretici conditionem applicandis, de ſua hæreſi conuincere: ſed quia multi ſunt adeo pertinaces, & indurati, vt citius frangantur, quàm emendentur

A tur,opus eſt circa illos id agere, quod beatus Iſidorus ait: *Iſidor.* Qui blando verbo(inquit ille)caſtigatur, & non corrigitur,neceſſe eſt,vt acrius arguatur. Cum dolore aſcindenda ſunt,quæ leniter ſanari non poſſunt. Hæc ille. Paſtor, qui videt lupum inuadentem gregem ouium, vocibus primo contra illum clamat, vt vel ſic illum à grege arceat: & ſi vocibus illum minime deterreri cóſpicit baculo, & funda, & gladio, & ſagitta ſi opus eſt,illũ aggreditur, vt à grege propellat,& ſic oues illæſas cuſtodiat. Paſtores ſunt eccleſiæ Prælati,qui vigilant per ſubditos, tanquam ſuper oues ſibi commiſſas, pro quibus ſunt Deo reddituri rationem. Lupi autem,qui his ouibus maxime nocent,hæretici ſunt, de quibus ſaluator noſter apud Matthæum ait: Attendite *Mat.7.* à falſis prophetis,qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Et Paulus in Actibus *Act.20* apoſtolorum, hæreticos appellauit lupos ſic inquiens:Scio quoniam intrabunt poſt diſceſsionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Ne igitur hæretici aliis noceant; oportet illos tanquam lupos rapaces flagellis, & fuſtibus percutere, ſi admonitione blanda non compeſcuntur. B Coguntur medici multas, & varias perquirere medicinas cum vident vſitata, & communia remedia non proficere,& quo magis incrudeſcunt morbi, eo efficaciora ſunt quærẽda antidota,quę illos ab humano corpore citius & melius propellere valeant. Bonum certe & optimum ſalutis mendicamen circa hereticos ad fidem reducendos eſt lenitas; & manſuetudo, per verba monitoria, & ſermonum blanditias. Cum vero hoc pharmacum ob induratam hæreticorum malitiam nihil illis prodeſſe cognoſcitur, debent hi, quibus talium morborum eſt cura commiſſa, aſperioribus in illos, & acerbioribus vti medicamentis: Nam dominus, & redemptor noſter Ieſus Chriſtus totius *Ioan.2* lenitatis & manſuetudinis exemplar,facto ex funiculis flagellos numularios omnes è templo eiecit,oues quoque, & boues eorum,æs illorum effudit,& mẽſas ſubuertit.Si hoc numulariis fecit,multo acerbiorẽ ſe hereticis præſtitiſſet: quoniã multo grauius hęreticorũ,quã numulariorũ eſt peccatũ,& multo plus hęretici,quàm numularij eccleſię nocere poſſunt. Tertio ſic arguũt hi,qui pro hęreticorum impunitate cõtendunt. Perfecta viuendi forma, quam chriſtiani omnes

omnes tenere debent, in ſacro euangelio, & in Pauli, & cæterorum apoſtolorũ epiſtolis pleniſsime continetur. Euangelium autem apoſtolorum epiſtolæ non docent chriſtianos debere Principum fauorem contra hæreticos implorare, neque Principes debere moleſtiam aliquã hæreticis inferre: ergo Principes, qui hæreticos puniunt, & qui ad hãc punitionem Principum fauorem implorãt, contra Chriſti, & apoſtolorum doctrinam faciunt. Huic obiectioni dupliciter reſpondeo. Primo quidem nego nullam eſſe in ſacro euãgelio, & in Apoſtolorum epiſtolis, de hæreticorum punitione doctrinam. Nam Chriſtus ſaluator noſter de fratre peccatore reprehenſo, & non emendato loquens, apud Matt. ait: Si eccleſiam nõ audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus. Et paulo ante in eo cap. dixit: Væ homini illi, per quem ſcandalum venit: expedit enim ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria ad collum eius, & demergatur in profundũ maris. At nulli ſunt, per quos grauius naſcatur ſcandalum, quàm per hæreticos: expediens igitur eſt, vt ſuſpendatur mola aſinaria ad collũ eius, & demergatur in profundum maris. Et Paulus Apoſtolus præcepit hęreticum hominem ſemel, & iterum admonitum fore ab hominum conſortio deuitandum. Et Galatis ſcribens ſatis aperte inſinuat hæreticos ab hominum cõmunione propellendos, ſic inquiens: Vtinam abſcindantur qui vos conturbant. Nulli autẽ ſunt qui grauiores, & magis noxias turbationes inter fideles excitent, quàm hæretici: qui nouas quotidie fingũt doctrinas, quibus Dei populum ab vnitate fidei ſeparare contendunt. Deinde & ſi in ſacro euangelio, aut Apoſtolorum catholicis epiſtolis nulla de hæreticorum punitione reperiretur aperta doctrina, nõ tamen ideo conſequens eſt illorũ punitionẽ non eſſe iuſtam. Quoniã tunc conſulto, & ex induſtria, hæreticorum punitio tacita fuit ne fides ſacri euangelij humanæ tribueretur potentiæ. Nam cum ea, quę fide creduntur, omnem humanum ſuperent intellectũ, oportebat fidem euangelij diuinæ aſcribere virtuti, & non humanæ ſapientiæ, aut potentiæ. Propter hoc Chriſtus ſaluator noſter primos diſcipulos ſuos, per quos fides euangelij prædicanda erat, non ſumpſit philoſophos, aut alios viros doctos: ſed ſimplices, & idiotas, & prorſus illiteratos. Ita etiam ne eadem fides humanæ imputaretur potẽtiæ oportuit

*Mat. 18* · *Titum 3* · *Gal. 5* (marginal notes) · C · D

A tuit fidem hanc non per Imperatores, aut Reges, aut duces, aut quoslibet alios mundi potentes: ſed per homines pauperes,& infirmos,& impotentes per totum orbem prędicari. Poſtquam autem iam ſemel per totum orbem fides euangelij fuerat prædicata,& Principes terræ viuificæ crucis vexillum portantes ſub Chriſti nomine militare cœperunt,& diademata Regum obedientiæ fidei ſe ſubſiderũt, iam tunc oportuit,ipſam fidem contra hæreticos, acerbiſſimos eiuſdem fidei hoſtes, regum & Principum armis foueri,& eorum authoritate,& maieſtate cõſolidari. Quemadmodum enim olim Dauid licet Rex erat, & ex mandato Dei per Samuelem prophetam vnctus,patiēter expectauit,& manſuete cum Saule egit,donec Deus Saulē de medio ſuſtulit,quo è vita ſublato regalia omnia exercuit, ſic etiam eccleſia non eſt à principio poteſtate gladij materialis in ſuos ſubditos vſa: ſed cum omni manſuetudine expectauit,donec Deus iugo ſuo colla Regum terræ ſubderet. Quarto argumentantur contra nos ab exemplo apoſtolorum,& aliorum eccleſiæ procerũ,qui in principio naſcentis eccleſiæ,fidem catholicam verbo,& exemplo perfe- 2. Reg. 2.
B ctiſsime docuerunt. Illi enim (quamuis multi tunc erant hæretici,videlicet Simon Magus, Menander, Saturninus, Cerdon,Ebion,Cerinthus,Martion,Valentinus,aliíq; plures,quos enumerare non eſt opus)nunquam tamen leguntur Principum terræ fauorem,aut auxilium contra hæreticos imploraſſe,neq; ab illis petiiſſe,vt hæreticos pœna aliqua puniret,qua illos ad catholicam fidem redire compellerent. Non licet igitur chriſtianis nunc fauore Principum hæreticos perſequi,alioquin diſcedent longiſsime ab Apoſtolorum imitatione,quod maxime reprobandũ eſt. Hanc obiectionem(vt teſtatur Aug. ſuper Ioannem)oppoſuerunt Donatiſtæ hæretici contra catholicos,qui Principum fauore iam tunc hæreticos perſequebantur. Sed hanc obiectionem facile refellit beatus Auguſt. dicens, quòd in principio naſcentis eccleſiæ ideo Apoſtoli, & eorum ſucceſſores non petierunt Principum fauorem contra hæreticos: quia nullus tunc Imperator,aut Rex obediat Euangelio,nullus tunc fidem Chriſti redemptoris noſtri ſuſceperat. Sub illis quidem temporibus Principes Romani fuere Nero, Domitianus,Traianus, Decius, & alij ſimiles crudeles tyranni,

ni,qui omnes fidem catholicam acerbiſsime ſunt perſecu- C
ti.Nondum tunc impletum fuerat, quod Spiritus ſanctus
*Pſal.2* per os Dauid prædixerat.Et nunc reges intelligite, erudimini,qui
iudicatis terrã.Seruite domino in timore, & exul
*Pſal.71* tate ei cum tremore. Et iterum: Et adorabunt eum omnes
reges terræ:omnes gentes ſeruient ei.Quomodo Apoſtoli,
& qui illos proxime ſunt ſecuti,fauorẽ,& auxilium tũc peterent
ab illis,quos ſciebant eſſe fidei chriſtianæ apertiſsimos
hoſtes?Non enim tam ſtupidi,& dementes erãt Apoſtoli:vt
ab his,quos optime nouerãt,fidem catholicam ardentiſsime
perſequi,fauorem pro eiuſdem fidei tutela contra
hæreticos peterẽt.Quod ergo Apoſtoli,& illorũ proxime
vicini,non petierunt fauorem Principum contra hæreticos,non
fuit quia hæretici non fuiſſent punitione digni:
ſed quia gladius Gentilium Principum, & Imperatorum
nondum ſeruiebat Euangelio.Poſtquam autem Imperatores
ſacro baptiſmate ſunt abluti,& Chriſto nomina dederunt,&
de eius nomine gloriari cœperunt:iam tunc Chriſtiani
fauorem Principum contra hæreticos petere non dubitarunt.
Nam à magno Conſtantino viri catholici in concilio
Nicæno petierunt auxilium, quo poſſent hæreticos D
extirpare,quorum petitioni piiſsimus Imperator libentiſſime
annuit,& ſic Arrium cum ſuis aſſeclis damnauit exilio:quia
fidem Nicæni concilij nolebat recipere. Theodoſius
Imperator puniuit hæreticos Manichæos priuatione
omnium bonorum ſuorum:priuauítque illos omni hæreditaria
ſucceſsione.Horum exempla ſequuti alij Imperatores,&
Reges Chriſtiani,varias ſucceſſu temporum contra
hæreticos leges ediderunt:vt per legum ſeueritatem, inſanam
hæreticorum audaciam compeſcerent. Hac etiam de
cauſa(vt Auguſtinus ait) cum multi ex ſeptuaginta diſcipulis
à Domino,& ſaluatore noſtro diſceſsiſſent, & arbitrio
ſuæ malæ,& impiæ diſceſsionis ille eos permiſiſſet,cæteris
duodecim,qui permanſerant dixit: Nunquid & vos vultis
*Ioan.6* abire? Hoc quidem tũc ſaluator noſter fecit: quia quamuis
magnam haberet tunc etiam poteſtatem, qua vti potuiſſet
illos puniendo,& compeſcendo, prius tamen elegit commendare
humilitatem. Tunc enim ſpretus erat Chriſtus,
& nondum adorabãt illum Reges terræ, neque gentes ſer-
*Pſal.71* uiebant ei,quemadmodum de illo propheta Regius prædixerat.

A dixerat. Quæ prophetia quanto magis impletur, tanto eccleſia Chriſti ſponſa maiore vtitur poteſtate, vt non ſolum inuitet: ſed etiam compellat ad bonum. Nam homo ille, qui cœnam magnam fecerat, cum illi, qui ad eam inuitati fuerant, venire recuſaſſent, ait ſeruo. Exi cito in plateas, & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait ſeruus: Domine factum eſt, vt imperaſti: & adhuc locus eſt. Et ait Dominus ſeruo: Exi in vias, & ſepes: & compelle intrare, vt impleatur domus mea. De his qui primo venerant, dictũ eſt: Introduc eos. De poſterioribus vero dictum eſt compelle eos intrare. Quod primis dictum eſt: ad illa tempora referri debet in quibus fidem catholicam Reges, & Principes terræ nondum ſuſceperant. Tunc enim quilibet arbitrio ſuæ voluntatis dimittebatur. Quod poſterioribus dictum eſt, poſteriora reſpicit tempora, quando gladius Regum, & Imperatorum ſeruire cœpit Euangelio. Et in his temporibus, non ſolum inuitari debent hæretici: ſed compelli, vt fidem catholicã, quam ſemel in baptiſmo ſuſceperunt, corde credant ad iuſtitiam, & ore confiteantur ad ſalutem. Luc. 14

B *De hæreticorum pœnis, & primo de corporalibus, deinde de ſpiritualibus ſigillatim tractatur, & nunc primo de bonorum temporalium confiſcatione.* CAP. V.

Oſtendimus iam manifeſtiſsimis (vt opinor) argumentis iuſtam, & neceſſariã eſſe hæreticorum punitionem, ſupereſt vt pœnas, quas iura hæreticis decernunt, ſigillatim pertractemus. & merito illas eſſe decretas conuincamus, vt vel ſic obmuteſcere faciamus impudentem quorundam hominum audaciam, qui Pontifices, & Reges de nimia aduerſus hæreticos ſeueritate notant. Multæ, & variæ ſunt pœnæ, quibus eccleſiaſticæ ſanctiones, Imperatorúmque leges hæreticos plecti iubent. Quædam enim ſunt ſpirituales pœnæ, quæ animam ſolam reſpiciunt. Aliæ ſunt corporales, quæ corpus affligunt. De ſingulis ſuo ordine dicemus, & primo de corporalibus, poſtea vero de ſpiritualibus pœnis diſſeremus. Inter corporales pœnas, vna & quę non parum hæreticos vexat, eſt bonorum omnium proſcriptio,

ſcriptio,& confiſcatio. Nam qui hæreticus eſt, ipſo iure omnium bonorum ſuorum dominio priuatur, & in eius locum fiſcus ſubrogatur, ſi hæreticus eſt ſecularis, & in terris dominorum ſeculariũ. Si vero hæreticus eſt ſecularis in terris eccleſiæ, aut eſt clericus, bona eius applicãtur fiſco eccleſiæ: niſi clericorum bona eſſent eccleſiæ, vel ipſi haberẽt ſtipendiũ ab eccleſia, quia applicabuntur eccleſiæ, cuius erãt, vel à qua ſtipendium acceperant. cap. excommunicamus, §. damnati. extra de hæreticis. Iuſta quidem pœna, & merito contra tam graue ſcelus ſtatuta, vt huius tam acerbæ pœnæ metu, hæretici ſuas hæreſes aliis palàm facere reformident. Diuitiarum ſiquidem cupido, & amor multorum animos adeo vehementer percellit, vt pro illarum tutela nullum prætermittant laborem, nihílque intentatum relinquant, etiam ſi pro illarum conſeruatione oporteat periculo ſe exponere mortis. Quantus autem eſt diuitiarum amor, tanta inde ſuccedit lætitia, & voluptas cum poſsidentur, & tantus dolor cum amittuntur, poſtquam fuerant ſemel poſſeſſæ. Aequa enim lance penſantur odium & amor: gaudium & dolor: lætitia & triſtitia. Quantum quiſque rem aliquam amat, gaudet, & lætatur de illius præſentia, tantum habet exoſam eiuſdem rei priuationem, dolet, & triſtatur ex ea. Et hinc euenit, vt quotquot diuitias ardenter amãt, ſuſpitioſi reddantur & timidi. In omni ſiquidem negotio formidoloſior eſt diues, quàm pauper, cautius munit ædes furũ metu. Metuit tẽpeſtates propter frumẽta, quæ habet in agris, & propter merces, quas habet in mari. Metuit amicos, ne fortaſſe illis rogantibus aliquid donàre cogatur. Metuit inimicos, ne vi aut fraude aliqua illata, aliqua ex parte noceant. Timidius, & parcius conuiciatur metu mulctæ. Omnia deniq; circumſpectius facit, & dicit metu calumniæ, quæ potiſsimum diuitibus ſtrui ſolet: quoniam habent, quod illis auferri poſsit. Ob hanc cauſam ſapientes legum latores cum leges aliquas condiderunt, quas ſumme obſeruatas eſſe cupiebant, aliquam pecuniæ mulctam earundem legum tranſgreſſoribus ſtatuerunt, vt metu mulctæ pecuniæ homines ab illarum legũ tranſgreſsione deterrerent. Solon, qui nunc inter ſeptem Græciæ ſapientes numeratus eſt aliquibus earum legum, quas Athenienſibus dedit, quo melius obſeruarentur, certam aliquam

*Solon.*

C D

A aliquam pecuniæ mulctam adiecit. Nam (vt Plutarchus in vita Solonis refert) ſi quis ſacris in locis, vel in iudicio, vel apud magiſtratus, aut cum certaminum ſpectaculum inſtaret, in viuum aliquem eſſet maledictis inuectus, eum quinque drachmis mulctari, quarum tres, ille, qui fuiſſet iniuria affectus, duas alias ærario publico ſoluere iuſsit. Si quis etiam raptæ liberæ mulieri vim intuliſſet, eum decem drachmis mulctari præcepit. In Romano autem imperio multæ, & variæ ſunt leges, quæ aliquorum ſcelerum patratoribus aliquam certam pecuniæ pœnam decernunt. Multæ etiam ſunt aliæ, quæ propter grauiora alia ſcelera, eos, qui illa perpetrarũt, omnium bonorum dominio, & poſſeſsione priuant. Si quis enim crimine læſæ maieſtatis fuerit infectus, eum lex iubet eo ipſo omnium bonorum ſuorum poſſeſsione eſſe priuatum. l. quiſquis. C. ad legem Iuliam maieſtatis. Quæ pœna adeo vim ſuam, & poteſtatem extendit, vt etiam valeat poſt mortem. Quoniam, & ſi reus non fuerit de hoc crimine accuſatus in via, poteſt poſt mortem accuſari, & ſi fuerit tunc conuictus, tunc bona eius repetentur ab his qui poſsident. Sic enim ſancitum eſt in l. pen. & Plutarc.

B vlt. eod. tit. Falſarij monetę eo ipſo omnium bonorum ſuorum poſſeſsionem amittunt. l. pen. C. de falſa moneta. Bona contrahentis inceſtas nuptias, fiſco ſunt iure ipſo applicata, vt patet in authent. inceſtas. C. de inceſtis, & inutilibus nuptiis. Raptor ingenuæ mulieris, ſiue illa virgo tunc fuerit, ſiue deſponſata ſiue vidua, & qui illum comittatus eſt in inuaſione, & rapina, omnium bonorum ſuorum dominio priuatur, & bona eius ipſi raptæ applicantur. l. vnica. §. & ſiquidem. C. de raptu virginum. Omitto alia municipalia iura, quæ cum multa & varia ſint, vix tamen vllum ex illis tam multis reperietur, quod ad crimina aliqua coërcenda certam aliquam pecunię mulctam non ſtatuerit, his qui talia crimina commiſiſſent. Si in his omnibus, atque aliis id genus legibus, quæ communi totius populi conſenſu probatæ ſunt alicuius, certæ pecuniæ mulcta, aut omnium bonorum priuatio, ad crimina talia coërcenda iuſte decreta eſſe dicitur, multo iuſtius eſt, vt hæretici, quorum multo grauius eſt, quàm aliorum peccatum, omnium bonorum ſuorum proſcriptione cohibeantur. Nam (vt optime dicitur in l. Gazaros. C. de hæreticis, & Manichæis) longe gra-

uius eſt æternam, quàm temporalem offendere Maieſtatem. Ex quo apertiſsime colligitur, vt multo etiam iuſtius ſit hæreticos: quoniam diuinam offendunt Maieſtatem, omnium bonorum proſcriptione punire, quàm eos, qui humanam Maieſtatem quouis alio crimine lædunt. Ad idem, ſi falſarij monetæ iuſte omnium bonorum ſuorum dominio priuantur, multo iuſtius eſt, vt conſimili pœna feriantur hæretici, qui multo peiores falſarij ſunt, quàm illi. Quia hæretici falſa, & erronea dogmata pro veris diſſeminant, & ſacram ſcripturam ad falſum, & longe à Dei ſpiritu alienum detorquent ſenſum. Nónne multo pretioſior eſt ſcriptura ſacra, quàm quæuis, & quantalibet mundi pecunia? Multo ergo malignior eſt, qui ſcripturam ſacram falſificare contendit, falſum illi adhibens ſenſum, quàm qui falſam cudit pecuniam. Quo fit, vt multo etiam grauius ſit puniendus. Præterea iuſtum eſt, vt pœna reſpondeat culpæ, & in eo quiſque puniatur, in quo peccauit, aut in eo vnde peccati ſumpſit occaſionem. Hac enim ratione Salomon in libro Sapientiæ probat iuſtas fuiſſe plagas, quibus Deus Aegyptios idololatras afflixit, ſic inquiens: Quod quidam errantes colebant mutos ſerpentes, & beſtias ſuperuacuas, immiſiſti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam, vt ſcirent: quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Non enim impoſsibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuiſa, immittere illis multitudinem vrſorum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas, & ignotas beſtias, aut vaporem ignium ſpirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis ſcintillas emittentes, quarum non ſolum læſura poterat illos exterminare: ſed & aſpectus præ timore occidere. Nam & ſine his vno ſpiritu poterant occidi, perſecutionem paſsi ab ipſis factis ſuis, & diſpergi per ſpiritum virtutis tuæ: ſed omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti. Hactenus Salomon in ſapientia. In quibus verbis id aduertendum eſt, quod ait: Deum per Muſcas, & cyniphes, & locuſtas Aegyptios puniuiſſe, non quod aliæ illi defuerint pœnæ, quibus illos affligere potuiſſet: ſed quia nulla erat culpæ conuenientior, vt in ipſis animalibus punirentur, quæ illi maximo venerabantur honore. Ex hoc eodem argumenta

Sap. 11

C D

A menta colligimus, vt licet ſint aliæ multæ pœnæ, quibus hæretici poſſunt puniri, omnium tamen bonorum ſuorum proſcriptione iuſte plectantur, vt in eo puniantur, quod illis præbuit ſuæ hæreſis occaſionem. Nam inter multas hæreſum cauſas, vna, & non parua eſt (vt lib.iij.c.j. oſtendemus) auaritia, quæ portam latiſsimam ad hæreſes introducendas aperit. Vnde Paulus in prima ad Timotheum epiſtola ait: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionẽ. Radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt, à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Et in epiſtola ad Coloſſenſes, auaritiam dicit eſſe idolorum ſeruitutem. Hoc etiam docuit ſaluator noſter apud Matthæum in parabola illa nuptiarum, quas Rex quidam filio ſuo fecit, & miſit ſeruum ſuum vocare inuitatos ad illas, & noluerunt venire. Ex illis autem, qui venire neglexerunt, fuit vnus, qui abiit in negociationem ſuam. Nam quia diuitias amabat, pro illis acquirendis negociationi operam dabat, & ideo hanc gaudio nuptiarum prætulit. Nuptiæ, quas Rex B filio ſuo facit iuxta omnium ſacrorum doctorum interpretationem, figuram gerunt incarnationis filij Dei. Ad has nuptias per ſeruum ſuum Deus inuitat, quando per prædicatorem ſuum vocat ad fidem incarnationis. Sed ad hanc venire negligit, qui diuitias amat, & negociationi intẽdit. Nam qui diuitias effrænate amat, filium Dei pro nobis pauperem effectum deſpiciet, & illius Euangelio quod paupertatem extollit, & nobis illam valde cõmendat, nullam præſtabit fidem. Hanc enim eſſe arbitror vnam ex potiſſimis cauſis, propter quam multi ex Iudæis fidem catholicam ſuſcipere recuſant: quia diuitias vehementer amant, & pro illis acquirendis vſuras exercent, quas, ſi ad fidem Euangelij conuertantur, ſciunt nõ eſſe illis permittendas. Deinde qui diuitias ardenter amat, etſi fidem ſemel iam in baptiſmo ſuſceperit, quæ illum ad credendum Euangelio cogat, quidquid tamen pro paupertatis commendatione, & pro diuitiarum contemptu in Euangelio legit, ad alium detorquet ſenſum: quia voluntas nimio diuitiarum amore infecta, totum intellectum ad illarum fauorem conuertit, & trahit. Et ſic intellectus obcæcatus pro illis ſentit, pro

*1.Tim.6*

*Coloſſen 3*

*Mat. 22*

illis loquitur, pro illis prædicat, & docet. Vnde beatus Hieronymus exponens Pſalmum 143. in illo verſu: Boues eorum craſsi, ſic ait. Vidit & Pharao in ſomnio boues craſſos, Iſraelitici populi tenues ſunt, Aegyptij craſsi. Videtis enim magiſtros hæreticorum nihil aliud facere: niſi ſtudere diuitiis. Diuitiis ſtudent & pauperem Chriſtum contemnunt. Hæc Hieronymus. Sed præter hęc ſcripturarum teſtimonia, extant etiam non pauca exempla, quæ apertiſsime comprobant ſæpe hæreſes ex auaritia oriri. Nam (vt ex multis aliqua pauca proferamus) Ieroboam ille qui ſuper decem tribus erectus eſt in Regem Iſrael, timens, ne ſi populus Iſrael occaſione adorandi verum Deum aſcenderet Hieruſalem, & ſic conuerteretur cor populi ad Dominum ſuum Roboam Regem Iuda, & ſic ipſe Ieroboam regnum quid iam tenebat amitteret, excogitato conſilio fecit duos vitulos aureos, & dixit populo Iſrael: Nolite vltra aſcendere in Hieruſalem. Ecce dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti, poſuitq; vnum in Bethel, & alterum in Dan. Ex quo facto diſcimus, auaritiam ipſius Ieroboam, ipſum & totum illius regnum, non ſolum in hæreſim: ſed in apoſtaſiam, & idololatriam proieciſſe. Et hũc Ieroboam omnium hæreticorum typum tenere, teſtatur Angelomus in commentariis ſuper libros Regum, exponens hoc, quod nunc diximus ipſius Ieroboam ſcelus. Idem etiam docet beatus Hieronym. ſuper ſeptimum Amos prophetæ caput. Manifeſta eſt etiam, atque à Chriſto acerbe damnata hæreſis illa phariſæorum docentium populum, melius & Deo gratius eſſe hoſtias in templo offerre, quàm illas parentibus egentibus diſtribuere. Hæc autem phariſæorum hęreſis ex apertiſsima illorum procedebat auaritia. Ex hac etiam peſtifera radice ortus eſt Græcorum error, qui (vt Guido Carmelita de illis refert) docent vſuras eſſe licitas. Denique (vt multa alia exempla prætercam) vnum ſolum, & alterum proferam, quæ ſatis erunt ad oſtendendum quàm potens ſit effrænata auaritia ad fidem ſubuertendam, & hæreſim inducendam. Iſidorus in lib. illuſtrium virorum, quem poſt Hieronymum, & Gennadium fecit, de Oſio Cordubenſi Epiſcopo diſſerens, hæc, quæ ſequuntur verba refert. Oſius Cordubenſis eccleſiæ Epiſcopus ſcripſit ad ſororem de laude virginitatis epiſtolam pulchro, ac diſerto

*Hierony.* *3. Reg. 12* *Matt. 15* *Iſidor.* *Oſius.*

C D

comp

A compoſitam eloquio. In Sardicen. etiam concilio quamplurimas edidit ſententias. Hic autem poſt longum ſenium vetuſtatis accerſitus à Conſtantio Principe miniſque perterritus, metuens ne ſenex, & diues damnaretur, vel exilium pateretur, illico Arrianæ impietati conſenſit, cuius quidem vitam, vt meruit confeſtim exitus crudeliſsimus finiuit. Nam poſt impiam, vt ait quidam, Oſij præuaricationem, dum ſanctus Gregorius Eliberitanus Epiſcopus in Cordubenſem vrbem iuxta Imperiale decretum fuiſſet adductus, ac minime vellet illi communicare, commotus Oſius dicit Clementino Conſtantij præfecto Vicario, vt mitteret eum in exilium. At ille non audeo (inquit) Epiſcopum in exilium mittere: niſi tu prius eum ab epiſcopatu deieceris. Vt autem vidit ſanctus Gregorius, quod Oſius vellet dare ſententiam, appellat Chriſtum totis fidei ſuæ viſceribus exclamans: Chriſte Deus, qui venturus es iudicare viuos & mortuos, ne patiaris hodie humanam proferre ſententiam aduerſus me minimum ſeruum tuum, qui pro fide nominis tui, vt reus exiſtens, ſpectaculum factus ſum: ſed tu ipſe quæſo in cauſa tua iudica, ipſe ſententiam proferre dignare per vltionem. Non ego quaſi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum ſupplicium graue ſit: ſed vt multi à præuaricationis errore liberentur, cum præſentem viderint vltionem. His dictis, ecce repente Oſius reſidens faſtu quaſi regalis Imperij, cum ſententiam conaretur exprimere, os vertit, diſtorquens pariter & ceruicem, ac de ſeſſu in terram eliditur, atq; illico ſpirauit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementinus ille Gentilis expauit, & licet eſſet iudex, tamen timens ne in ſe ſimile ſupplicium iudicaretur, proſtrauit ſe ad pedes ſancti viri, obſecrans, vt ſibi parceret, qui in eum diuinæ legis ignoratione peccaſſet, & non tam proprio arbitrio, quàm mandatus Imperio. Inde eſt, quod ſolus Gregorius ex numero vindicantium integram fidem habens: nec in fugam verſus eſt, neq; paſſus eſt exiliũ. Vnuſquiſq; enim timuit de illo vlterius iudicare. Hactenus Iſidorus. Cuius verba, nec vno mutato, tam prolixe citaui: quia hiſtoriã continẽt ſcitu digniſsimã, & exemplũ memoratu dignũ, vt aperte videãt omnes verũ eſſe, quod de auaritia dixit Paulus, quod illam quidam appetentes errauerunt à fide. Ecce Oſium virũ olim illuſtrem,

*Gregor. Eliberit.*

B (marginal letter beside "gnare per vltionem")

& in fide catholica clarum, qui in conciliis Nicæno, & Sardicen. optime pro fide declarauerat, tandem ne diuitiis, quas iuuenis acquiſierat, ſenex careret, in hæreſim Arrianam, quam olim aperte damnauerat, lapſus eſt. Alterum exemplum, quod non ſine graui cordis dolore referri poteſt, nobis hiſce temporibus præbuit magna Germaniæ pars, quæ inuidens eccleſiaſticis viris, quòd multas poſsiderent diuitias, cupiénſq; illas ſibi vendicare, vt aliquo titulo, quamuis non vero, nec iuſto id facere poſſet, hęreſim quandam olim à Vadianis inuentam: ſed ab eccleſia reiectam, & iamdiu ſepultam, ab inferis ſuſcitauit dicentem, eccleſiaſticos viros non poſſe vllas diuitias poſsidere, nec agros, nec poſſeſsiones vllas: ſed Chriſti, & apoſtolorum eius paupertatem debere in omnibus imitari. Surrexit quidem

*Vadiani.* olim hæc hæreſis Vadianis illam in Aegypto docentibus, ſub Damaſo Papa, & Theodoſio ſeniore: ſed cito periit.

*Valdenſ.* Illam longo poſt tempore ſuſcitarunt Valdenſes, ſiue pauperes de Lugduno. Eundem errorem eodem ferè tempore

*Marſil. Paduan.* docuit Marſilius Paduanus hoc ſolo nomine notus, quòd eccleſiaſticos viros acerrime oderit. Sed hunc cum errore ſuo aperte damnauit Ioannes huius nominis Pontifex vigeſimus ſecundus. Deinde paucis aliquot elapſis annis

*Ioannes Vuiclef.* Ioannes Vuiclef, qui in verba Valdenſium iuraſſe videtur, hunc reuocauit errorem dicens, eſſe contra ſacram ſcripturam, quòd viri eccleſiaſtici habeant poſſeſsiones: ſed hic error cum aliis multis eiuſdem Ioannis Vuiclef in concilio Conſtantienſi ſeſsione octaua damnatus eſt. Hanc tamen toties damnatam, & iamdiu ſepultam hæreſim ab

*Luther.* inferis ſuſcitauit Lutherus, qui ad hoc ſolum natus eſſe videtur, vt omnium ferè veterum hæreticorum venenata dogmata reuocaret. Cum enim ille errores aliquos effundere cœpit, non ſtatim illi tota adhæſit Germania: ſed maior pars illi contradicebat, & illius execrabatur errores. Vt autem fauorem populi, quem maxime optabat, ſibi conciliaret verſutus homo, & ſerpentino afflatus ſpiritu, modum quo id facile aſſequi poſſet, excogitauit. Eccleſiaſticis viris quos optime nouerat reliquo populo eſſe vehementer inuiſos, detrahere cœpit, dixitque nullo pacto illis licere prædia, aut agros poſſidere, nec vllas prorſus habere diuitias. Quia (vt ait) neq; Apoſtoli, quibus primo res eccleſiæ

A cleſiæ ſucceſſere, nec alij Chriſti ſaluatoris noſtri diſcipuli, quorum locum alij inferiores parochi tenent, vlla prædia, aut agros vllos poſſederunt, & ſi quid horum illis dabatur, vendebant & pretium ex illis acceptum aliis egentibus diuidebant. Propter hanc cauſam (quam in magno illo opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidimus, nullius eſſe momenti oſtendimus) Lutherus docuit eccleſiaſticos viros eſſe omnium agrorum, & prædiorum, quæ poſsidebant, iniuſtos poſſeſſores. Hac igitur ratione, & cauſa populus alioqui auaritiæ deditus facile perſuaſus eſt, vt eccleſiaſticorum diuitias quas anxie cupiebat, per vim, & violentiam ab illis tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus raperet. Factum itaque eſt, vt Luthero docente, & populi auaritia ſuggerente, omnia prædia in multis Germaniæ populis ab eccleſia tollerentur. Multa cœnobia, monachis inde eiectis, ſunt in direptionem data, & illorum agri, hortus, vinea, domus, & ſi quæ ſunt alia prædia, aut ſunt inter ſe diuiſa, aut communi reipublicæ vtilitati arrogata. Hoc exemplum poſt aliquot annos Angli ſequuti, Rege aut permittente, aut (quod verius puto) præcipiente, vt ſuæ ſatisfacerent vora-
B ciſsimæ cupiditati, omnia monaſteria, quæ in regno illo ditiſsima erant, deſtruxerunt, & illorum annuos redditus inter ſe diuiſerunt. Et certe timeo, vt illa auri ſacra fames, quæ tantorum fuit cauſa malorum etiam ſit cauſa, vt ab eo, quod ſemel male cœperunt, nunquàm deſiſtant. Timeo quidem, & merito, vt neque Anglia, neque ea Germaniæ pars, quæ Martino Luthero docente ab eccleſiæ vnitate eſt ſeparata, auaritia illorum ſuggerente, nunquam ad eccleſiæ vnitatem redire velit. Quoniam optime omnes illi intelligunt, nunquam ſe ab eccleſia recipiendos: niſi prius prædia, quæ iniuſte ab eccleſia rapuerunt, reſtituant. Timeo igitur (quod Deus pientiſsimus auertere velit) vt malint dulciſsima illa totius eccleſiæ concordia carere, quem diuitiis iam retentis priuari. Probauimus iam multis ſacræ ſcripturæ, & ſanctorum doctorum teſtimoniis, apertiſsimiſq; exemplis, vnam ex potiſsimis hæreſum cauſis eſſe, fuiſſeq; ſemper improbam auaritiam. Iuſte igitur hæreticis hæc pœna decreta eſt, vt omnibus ſuis bonis ſint ipſo iure priuati. Nam huius pœnæ timore, qui anxie diuitias amat, etiam ſi hæreticus ſit, hæreſim tamen ſuam aliis propalare,

formidabit. Etſi hæreſim,quam mente concepit , aliis pa- C
làm facere non fuerit veritus,fiet iuxta ſapientis ſententiã)
*Sap.6.* in eo puniatur , in quo peccauit. Sed hic mihi aliquis forte
obiiciet multas eſſe hæreſes,quæ nullam prorſus ab auari-
tia ſumpſere originem , imò multæ cum auaritia velut ex
diametro pugnant. Talis fuit apoſtolicorum hæreſis dicen-
tium neminem , qui proprium aliquid retineret , poſſe ad
vitam æternam peruenire. Tales igitur hæreſes non ſunt
tali pœna puniendæ,ne in eo,in quo non peccauerunt , pu-
niantur.Fateor quidem aliquas tales hæreſes eſſe quæ nul-
lam penitus cum auaricia habeant conuenientiam , lex ta-
men non reſpicit caſus particulares : ſed ea , quæ vt pluri-
mum accidunt. Deinde etſi tales hæreſes non habeant ab
auaritia ortum : iuſte tamen omnium bonorum proſcri-
ptione punientur. Quoniam non ob hanc ſolam cauſam
eſt hæreticis hæc impoſita pœna : ſed etiam,vt quia hęreſis
(vt ſupra oſtendimus) grauiſsimum eſt crimẽ, in eo punia-
tur,quod acerbiſsime omnes fermè homines affligere cre-
ditur , & vt talis pœnæ metu in crimen hæreſis labi for-
mident. Et ſi huius pœnæ terrore hæreſim nõ fugerint,iu-
ſtum eſt , vt eam ipſam pœnam , quam pro hæreſis amore D
neglexerunt patiantur.

## *Quod hæreticus à tempore commiſſi criminis amittit omnium bonorum ſuorum dominium , etiam ante iudicis declarationem. Fiſcus tamen non poteſt bona apprehendere , niſi poſt iudicis declarationem.* CAP. VI.

PVnitur hæreticus , & quidem iuſte (vt euidentiſsimis
probauimus argumentis) omnium bonorum ſuorum
priuatione:ſed opus eſt,vt inquiramus,an eo ipſo,quòd hæ-
reticus eſt , omnium bonorum ſuorum dominio priuetur,
an oporteat prius iudicis declarationem præcedere qua in-
noteſcat,illum hæreticum eſſe. De hac re varia eſt inter iu-
*Archid.* riſperitos ſententia. Archidiaconus in cap. cum ſecundum
leges, de hæret.lib.vj.dicit hæreticum non ſtatim poſt cri-
men commiſſum eſſe priuatum omnium bonorum ſuo-
rum dominio:ſed vt tale dominium perdat hæreticus,dicit
eſſe prius neceſſariam ſententiam iudicis. Non quidem ta-
lem.

A lem, quæ illum damnet ad pœnam quia hanc fatetur non eſſe neceſſariam: ſed ſententiam dicit prerequiri declaratiuam criminis commiſsi, hoc eſt, qua declaretur illum fuiſſe hæreticum. Quouſq; hæc ſententia pronuncietur, dicit hæreticum eſſe verum dominum omnium bonorum ſuorum, & de illis tanquã de re verè ſua poſſe diſponere. Data vero tali ſententia, qua ille damnatur de hæreſi, effectum illius damnationis dicit trahi retro ad diem commiſsi criminis, ita vt virtute huius declaratiuæ ſententiæ, priuetur à die commiſsi criminis dominio omnium bonorum ſuorum, & ex tunc ſit illi omnis bonorum ſuorum alienatio interdicta. Et ad hoc mouetur per id quod dicitur in dicto cap. cum ſecundum leges. in §. confiſcationis. Ibi enim præcipit Papa, vt executio confiſcationis nõ fiat per fiſcum: niſi prius per aliquam eccleſiaſticam perſonam ſuper hoc poteſtatem habentem, ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata. Hæc autẽ tanti viri ſententia (cum bona illius venia dixerim) omnino mihi videtur abſurda, & textui apertiſsime contraria. Primo quidem contra hanc ſententiã eſt id, quod Ariſt. lib. vj. Ethicorum. cap. ij. ait: Hoc ſolo priuatur B Deus, ingenita facere quæ facta ſunt. Ex quibus verbis apertiſsime colligitur, quòd ſi hæreticus ante damnationem erat verus ſuorum bonorum dominus: damnatio ſequens non poteſt facere, quòd non fuerit dominus. Alioqui damnatio ſequens faciet, quod Deus facere non poteſt. Preterea ſi ante damnationẽ erat dominus bonorum ſuorum: ergo ante damnationem poterat bona ſua vendere, aut permutare, aut alio quouis modo in alterius dominium & poteſtatem transferre. Nam hi ſunt effectus ex vero dominio procedentes, videlicet donare, vendere, permutare. Qui enim eſt dominus alicuius rei poteſt illam vendere, permutare, aut donare: niſi forte ſit à lege, ne hoc facere poſsit impeditus, ſicut contingit in minore vigintiquinq; annis, qui nihil horum de rebus ſuis facere poteſt. Non quidem, quia non ſit illarum rerum dominus: ſed quia per legem eſt prohibitus, ne aliquid horum de rebus ſuis facere poſsit. Idem etiam contingit in muliere nupta, quæ licet verum ſuæ dotis habeat dominium: tamen ſine mariti licentia, & aſſenſu nullo pacto in alterius dominium, & poteſtatem, illam transferre valet. Si hæreticus ante

damnationem eſt dominus bonorum ſuorum, conſequens eſt, vt ante damnationem poſsit illa donare, vendere, aut permutare: quia nulla lege eſt impeditus, vt dominio penes illum manente, nihil horum agere poſsit. Si quis concedat hæreticum ante damnationem poſſe bona ſua vendere, aut permutare, aut donare, conuincitur hoc eſſe falſum per hoc, quòd poſt condemnationem omnes tales contractus reſcindentur, & nullius fuiſſe roboris iudicabuntur. Hoc autem non fieret, ſi ante condemnationem tales contractus aliquid valuiſſent. Nam (vt proxime ſuperius ex Ariſtotele diximus) quod ſemel factum eſt, infectum eſſe non poteſt. Deinde, ſi hæreticus ante damnationem habet verum omnium bonorum ſuorũ dominium, ſequitur inde, quòd illo ante damnationem mortuo, filius catholicus illi ſuccedens habebit etiam verum illorum bonorum dominium: quia ſuccedit omnibus bonis quorum pater erat dominus. Si hoc concedit, prout neceſſe eſt illum concedere, ſequitur ex eo, quòd licet poſtea conſteẗ de hæreſi patris defuncti, & propter illam damnetur poſt mortem, bona illa, quæ iam filius habet non erunt ab illo auferenda, & fiſco applicanda: quia non eſt iuſtum, vt quis ſine culpa ſua priuetur bonis ſuis, quorum verus erat dominus. Hoc tamen falſum eſſe conuincitur, per cap. Accuſatus. §. in eo vero caſu. de hæretic. lib. vj. Rurſum, hæc ſententia aperte contrariatur textui illius cap. cum ſecundum leges. Ibi enim decernitur bona hæreticorum eſſe ipſo iure confiſcata. Si ad bonorum hæretici confiſcationem (vt hæc opinio ait) requiritur iudicis declaratio, non ſunt ergo bona illa ipſo iure confiſcata. Non eſt enim aliud dicere, ipſo iure: niſi quòd ſolius iuris poteſtate, ſine alicuius hominis ſententia, ſunt confiſcata. Et (vt noſtram ſententiam firmiorem reddamus) producamus in ſimili cauſa, & negotio exemplum aliquod, per quod res ipſa clarius innoteſcat. Nam argumentum à ſimili, magnam habet apud iuriſperitos vim, & poteſtatem. Qui commiſit crimen aliquod cui in pœnam eſt à iure inflicta excommunicatio, quamuis ad hoc, quòd ſit ab aliis euitandus, iuxta Conſtantienſis concilij edictum, requiratur iudicis declaratio, vt tamẽ ille in excommunicationem incidat, nulla requiritur ſententia, aut declaratio. Nam per hoc differt excõmunicatio

A tio inflicta à iure, ab excommunicatione inflicta ab homine, quòd prima nullam requirit hominis ſententiã, vt illa ſuum ſortiatur effectum: ſecundam vero ſine ſententia iudicis nullus incurrere poteſt. Hæreticus ante damnationẽ eſt excommunicatus, ergo ante damnationem eſt etiam bonorum ſuorum dominio priuatus. Conſequẽtia probatur eſſe bona: quia hæc pœna etiam eſt ipſo iure inflicta ſicut illa: ergo etiam ante iudicis declarationem incidat in hãc ſicut in illam, cum non ob aliam cauſam ſtatim ſine iudicis declaratione (vt diximus) incidat in excõmunicationem: niſi quia illa eſt ipſo iure inflicta. Deinde ſi fiſcus ante condemnationem hæretici, non acquiſiſſet dominium bonorum illius, ſequeretur fiſcũ ante talem ſententiã peccare, quãdo à iudice petit donari ſibi bona alicuius, quem intendit probare eſſe, aut fuiſſe hæreticũ: hoc autem nullus ſanæ mentis concedet. Quod autem hoc ex illo ſequatur, per hoc fit manifeſtum, quod fiſcus ſic petens, petit, quod nõ eſt ſuum ſed alienum: ergo iniuſte petit: præſertim cum non ob aliam cauſam bona illa petat: niſi ob ſolũ hæreſis crimen, in quod certiſsime ſcit illum cuius bona petit, lapſum fuiſſe. Quod

B autem hæc opinio pro ſe affert, parũ, vel (vt verius dicam) nihil ſententiæ fauet. Nam quod dicitur in §. confiſcationis. nõ reſpicit hæreticũ, ſed fiſcum: nec in illa parte textus, Papa loquitur de hęretico, an amittat dominium bonorum ſuorum ante iudicis declarationem: ſed loquitur de apprehenſione, aut occupatione bonorum per fiſcum facienda, quam omnino fieri prohibet ante iudicis eccleſiaſtici declarationem. Et merito id prohibet: quoniam ad laicam, ſiue prophanam poteſtatem non ſpectat de crimine hæreſis iudicare: quia in illius iudicio ſæpiſsime errare poſſet. Vt autem quod dicimus clarius oſtendamus, oportet in hac cauſa duas conſiderare perſonas, duas etiam operationes iuxta perſonarum diuerſitatem valde diuerſas, quarum vna vni conuenit perſonæ, altera alteri. Sunt quidem in hoc negotio hæreticus, & fiſcus perſonæ valde diuerſæ. Sunt etiam dominiũ, & poſſeſsio, res inter ſe diuerſæ: quarum quælibet ab alia ſeparari poteſt. Nam poteſt eſſe dominiũ ſine poſſeſsione, & poſſeſsio ſine dominio, vt cuilibet eſt notiſsimum. Iuxta has duas perſonas, & has duas rerum qualitates, duæ etiã ſunt partes in illo cap. cum

ſecundum

ſecundum leges. Prima habet initium cap. Secunda pars eſt C
illo §. confiſcationis. In prima agitur de dominio bonorum hæretici, & illud ab hæretico tollit, & fiſco tribuit: decernens, vt bona hæretici ſint ipſo iure confiſcata. Sed quia dominio ablato ab hæretico, non ſtatim erat ablata poſſeſsio: & ſimiliter quia dominio conceſſo, fiſco nõ ſtatim intelligebatur conceſſa illi poſſeſsio: ideo in ſecunda parte illius cap. in illo §. confiſcationis. agitur de cõceſsione poſſeſsionis. Et hanc dicit fiſcum capere non poſſe: niſi prius per aliquam perſonam eccleſiaſticam quæ hoc facere poſsit, ſentẽtia fuerit ſuper crimine promulgata. Nullus enim poteſt rem ſuam ab iniuſto poſſeſſore detentã, per vim, & violentiam ab illo capere: ſed iudicis authoritate id faciendũ eſt. l. ſi quis ad ſe fundum. & l. fi. C. ad legem Iuliam de vi publica, ſiue priuata. Quia igitur Papa in illa prima parte cap. dominium bonorũ hæretici abſtulerat ab ipſo hæretico, & conceſſerat fiſco, prohibet in ſecunda parte: ne prætextu huius dominij, taliũ bonorũ poſſeſsionẽ, authoritate propria capiat: ſed publicã expectet poteſtatẽ, quæ ſibi bonorũ poſſeſsionem tribuat. Talem autẽ publicã poteſtatẽ, dicit eſſe perſonã eccleſiaſticã potentem de crimine hęreſis iudicare, D
& illius declaratione ſuper crimine hæreſis promulgata, ſatis eſſe dicit ad hoc, vt fiſcus bona hæretici occupare poſſit. Textus ergo illius §. confiſcationis. dicit neceſſariam eſſe iudicis eccleſiaſtici declarationem, ad hoc, vt fiſcus poſsit bona hæretici apprehendere, & illorum poſſeſsionem capere, non autem ad hoc, vt talium bonorum dominium acquirere valeat: quoniã iam ante talem ſententiam in prima parte capi. conceſſerat illi talium bonorum dominium. Per talẽ ergo ſententiã, qua aliquis dãnatur vt hæreticus, ille non priuatur dominio bonorũ ſuorũ: ſed per illam declaratur, & innoteſcit illum eſſe iam priuatum tali dominio, quæ quidem priuatio ante talem ſententiã aliis non erat ita manifeſta, & per talem ſententiã habet, quòd poſsit capere poſſeſsionẽ. Et certe ſi hanc rerũ diuerſitatem aduertiſſet Archidiaconus vir alioqui doctus, aliter ſenſiſſet. Hac igitur opinione tanquã falſa reiecta, eſt alia verior opinio Ioannis Andreæ in hoc eodem cap. cum ſecundum leges. qui dicit hæreticũ à die commiſsi criminis amittere dominium omnium bonorum ſuorum. Hanc opinionem

tuentur

A tuentur multi alij docti viri in iure canonico. Abbas in primo capit. Excommunicamus, extra de hæret. Dominicus de ſancto Geminiano in præfato capit. cum ſecundum leges. Petrus de Ancharano ſuper ſexto, in eodem cap. Hi omnes cenſent hæreticum à die commiſsi criminis eſſe priuatum dominio bonorum ſuorum. Quod autem dicunt à die criminis commiſsi intelligendum eſt, non de ſolo crimine hæreſis: ſed de crimine pertinaciæ, & obſtinationis in hæreſi. Quia non eo ipſo, quòd quis labitur in crimen hæreſis, amittit bonorum ſuorum dominium, ſed ſolum poſtquam tam pertinax eſt in hæreſi, vt iam merito (iuxta ea, quæ libro primo diximus) hæreticus cenſeri debeat. Sicut enim non omnis, qui labitur in hæreſim: niſi adſit pertinacia, eſt cenſendus hæreticus, ita nec omnis talis ſecluſa pertinacia amittit bonorum ſuorum dominium. Nam in cap. cum ſecundum leges, Papa non decernit eſſe confiſcata bona lapſorum in hæreſim: ſed bona hæreticorum, ex quo ſequitur, quòd lapſus in hæreſim, ſi admonitus de illa ſtatim reuocat errorem ſuum, non eſt ipſo iure priuatus, imò nec priuandus omnibus bonis ſuis. Quod bene notandum

B eſt non ſolum in hac pœna: ſed in omnibus aliis, quas iura hæreticis decernunt, ſiue illæ ſint ipſo iure inflictæ, ſiue per iudicem infligendæ. Nullam ſiquidem illarum pœnarũ ius ſtatuit eſſe dandam illi, qui ſolum lapſus eſt in hæreſim: ſed illi, qui eſt hęreticus. Illis autem qui admoniti ſtatim reuocant, & damnant errorem ſuum, pœna eſt ad arbitrium iudicis imponenda, cõſyderata prius erroris & perſonæ qualitate. A ſolo ergo illo temporis momento, quo merito cenſeri poteſt hæreticus, cenſendus eſt etiam amittere omnium bonorum ſuorum dominium. Ab illo tempore hæreticus vſque ad ſui criminis damnationẽ, habet ſolam bonorum ſuorum nudam poſſeſsionem, abſque vllo illorum dominio. Fiſcus vero circa illa bona contrariam tenet conditionẽ: habet enim circa illa ante criminis damnationem dominium ſolum abſque vlla poſſeſsione. Et inde neceſſario ſequuntur duo, vnum ratione amiſsi dominij, alterum ratione poſſeſsionis retentæ, ex hoc, quòd poſſeſsionem retinet, quãuis (vt poſtea dicemus) non à iure ſibi conceſſam, ſequitur hæretici illo tempore non poſſe excludi ab agendo cõtra proprios debitores per exceptionem hæreſis: quia antequam

antequam ſit poſſeſsione priuatus, ſicut retinet bonorum C
poſſeſsionem, ita etiam illorum adminiſtrationem, & per
conſequens tanquam adminiſtrator illorum poteſt agere
contra proprios debitores. Ratione dominij amiſsi ſequitur omnes illorum bonorum alienationes illo tempore ab hæretico factas nullius eſſe roboris, aut momenti, & per fiſcum facile reuocari poſſe. Et ex hoc etiam neceſſario ſequitur fiſcũ poſſe reuendicare bona illa ſic alienata de manibus cuiuſcunque poſſeſſoris, hac tamen cõditione, vt pretium, quo bona illa diſtracta fuerant, reſtituat emptori, ſi tale pretium, aut aliquid illi æquiualens apud hæreticum inueniatur. Si autem nec pretium bonorum illorum, nec aliquid aliud loco pretij apud hæreticum reperiatur, poterit tunc fiſcus bona illa etiam nullo dato pretio reuendicare: quamuis emptor bona fide emerit. Hoc docet Ioannes Andr. loco ſuperius allegato, & poſt illum Dominicus de ſancto Geminiano eo. loco. Et pro huius rei confirmatione afferunt argumentum ex l. ſi cum dotem. §. fina. & l. ſeq. ff. ſolu. matrimo. & ff. de legat. ſ. l. Imperator. & l. ſeq. Ego autem adduco ſimile: quod rem propoſitam maxime confirmat. Si Petrus emit bona fide à Ioanne rem furtiuam, D
quam Ioannes furto ſurripuerat à Franciſco, & poſtea Franciſcus rem illam ab eo furto ſublatam inueniat apud Petrum, iuſte reuendicabit eam à Petro, etiam ſi non inueniatur apud furem pretium, aut aliquid aliud tantundem valens. Hoc autem non ob aliam cauſam iuſte faciet, niſi quia rem ſuam à quocunque poſſeſſore iuſte repetere, & reuendicare poteſt. Cum igitur hæreticus à die commiſsi criminis ſit priuatus dominio omnium bonorum, ſequitur inde illum: ſi aliquid ex illis bonis vendiderit, rem non ſuam, ſed fiſci vendidiſſe. Et per conſequens fiſcum à quocunque poſſeſſore illam poſſe repetere. Hoc tamen intelligendum eſt antequam legitimũ præſcriptionis tempus ſit elapſum. Nam bona hæreticorum tenentes perſcribere poſſunt etiam contra Romanam eccleſiam ſpatio annorum quadraginta, vt patet in cap. fin. de præſcript. lib. vj. Ex quo textu apertiſsime colligitur illum qui aliquid ab hæretico bona fide emit putans eum eſſe catholicum, poſt ſpatium quadraginta annorum præſcribere contra fiſcum, & poſt illud tempus elapſum, fiſcum non poſſe illud ab

A emptore vendicare. Nam textus ille non ſolum filiis hæreticorum, ſed etiam aliis extraneis concedit præſcriptionem: modo illi catholici ſint, & bona fide poſſederint, credentes ſe à viro catholico bona illa recepiſſe, licet ante talem receptionem ille fuerit factus hæreticus. Ex hoc etiam dominio bonorum perdito, ſequitur hæreticum non poſſe facere teſtamentum, & ſi quod forte conſtituerat in morte teſtamentum, nullius eſſe roboris, aut momenti: quia de propriis faciendum eſt teſtamentum non de alienis. Sicut enim non poteſt bona illa vendere, nec permutare, ita etiam non poteſt quouis modo, in alicuius alterius dominium, & poteſtatem deriuare, ſiue hoc faciat per donationem inter viros, ſiue per teſtamentum, quia omnes tales bonorum tranſlationes, vt ratæ permaneant & firmæ, exigunt, vt ſit in transferente verum dominium, quo cum priuatus ſit hæreticus, ſequitur illum nullam talem bonorum tranſlationem iuſte facere poſſe. Ex hoc bonorum dominio ante iudicis ſententiã omiſſo, ſequitur etiam hæreticum ante talem condemnationem teneri reddere fiſco omnia bona, quæ habebat: quando effectus eſt hæreticus, & ſi non reddiderit, peccat mortaliter. Scio enim hanc

B concluſionem eſſe contra omnium ferè iuriſtarum ſententiam, ideo illam tam manifeſtis euidentibúſq; rationibus probare intendo, vt quiſquis eas legerit, manibus (vt dicitur) & pedibus in meam tranſeat ſententiam. Primo quidem probatur per hoc, quòd bona illa iam non ſunt hæretici (vt manifeſte oſtendimus, & maior iuriſperitorũ pars concedit) ſed ſunt fiſci: ergo hæreticus illa retinens, non ſuum, ſed alienum retinet, ergo retinendo peccat, præſertim cum inuito fiſco retineat. Conſequentia iſta probatur per beatum Auguſtinũ in epiſtola ad Macedonium dicentem. Si res aliena propter quam peccatum eſt, reddi poſsit, & non redditur, pœnitentia non agitur: ſed ſimulatur. Hæc Auguſtinus. Et habentur in capit. ſi res. xiiij. quæſtio. ſexta. Forte aliquis hic reſpondebit: Auguſtini verba non eſſe propoſito noſtro conuenientia: quia Auguſtinus loquitur (vt ex eius verbis conſtat) de re aliena, ex cuius acquiſitione, aut poſſeſsione habenda commiſſum eſt aliquod peccatum: bona autem hæretici non ſunt talia: quia hæreticus pro talium bonorum acquiſitione (vt præſuppono) non *Auguſti.*

peccau

peccauit. Quo fit, vt bona hæretici talia non ſint, vt iuxta C
dictum Auguſtini, hæreticus illa reddere teneatur. Aliter
ergo,& apertius hanc meam ſententiam ſic probo.Per præ-
ceptum iſtud non furaberis, non ſolũ prohibita eſt rei alie-
næ ablatio:ſed etiam quæuis rei alienæ detentio inuito do-
mino.Alioqui oporteret dicere furem ſolum peccare,quan-
do rem alienã inuito domino aufert, & non quando domi-
no inuito retinet, quod eſt aperte erroneum. Nam bea-
tus Hieronymus ſuper illud Prouerb. xxix. Qui cum fure
particip.&c. ſic ait: Non enim fur ſolummodo: ſed etiam
ille reus tenetur, qui conſcius furti, quærenti poſſeſſori
pecuniam, qui perdidit, non vult indicare cum valet. Hæc
Hieronymus. Et habentur in capit. Qui cum fure.extra
*Hierony.* de furtis. Quæ verba ſic intelligenda ſunt, quòd tenetur
indicare non furem, ſed furtum: & hoc quando furtum
recuperari poſſet. Si ille, qui non indicat rem furtiuam,
cum poteſt, reus tenetur furti: multo magis reus tenebi-
tur, qui vere detinet apud ſe. Et ita conſequens eſt,vt non
ſolum rei alienæ ablatio: ſed etiam detentio ſit diuino
præcepto prohibita. Ex quo apertiſsime conuincitur hæ-
reticum peccare, cum bona olim ſua apud ſe retinet, & D
non reddit fiſco: quia retinet alienum inuito domino. Si
quis forte obſtinato animo volens partem oppoſitam tue-
ri: reſponderit fatens per tale præceptum diuinum pro-
hiberi detentionem rei alienæ, non tamen omnem: ſed
ſolam detentionem rei furto ſublatæ. Hoc dictum facile
refellitur & conuincitur eſſe falſum: quoniam iuxta il-
lud oporteret fateri hæredem non peccare, cum non red-
dit, & poteſt reddere legatum in teſtamento relictum le-
gatario: nam ille, & ſi rem alienam retineat, non tamen
furto ſublatam, & ita iuxta præfatam reſponſionem opor-
teret dicere illum ſic retinendo non agere contra illud pre-
ceptum: Non furaberis. Et ſi contra illud non peccat, non
eſt aliud contra quod peccet. Eadem etiam ratione oporte-
ret concedere illum,qui depoſitum ad cuſtodiam ſibi com-
miſſum non reddit, domino ſuo illud petenti non peccare,
quamuis depoſiti dominus ſit cordatus vir, & ad vſum rei
honeſtæ depoſitũ petat.Is enim non detinet rem furto ſub-
latam,quo ſit(vt iuxta conceſſa) non agat contra illud præ-
ceptum: Non furaberis. Et per conſequens ſequitur illum
non

A non peccare cum non contra aliud præceptum agat. Hoc autem tam aperte eſt falſum, vt nullus homo ſanæ mentis illud concedere audeat: quia lege naturali tenetur homo depoſitum reddere, præſertim quando ſic reddens non maius irrogat damnum domino quàm ſi retineret. Multa alia abſurda, & abſona inconuenientia ſequerentur ex illa præcepti diuini erronea interpretatione: quæ quia longum eſſet, & tædioſum ſigillatim recenſere, ideo prætermitto. Fateantur igitur neceſſe eſt per illud præceptum: Non furaberis, eſſe prohibitam omnem alienæ rei inuito domino retentionem, quæ non eſt iure diuino, aut humano conceſſa. Quo fit vt quiſquis alienum, contra domini voluntatem retinet, per talem retentionem peccet: niſi forte talis alieni retentio ſit illi à iure, aut à iudice recte iudicante, aut mandata, aut conceſſa. Nam ſi authoritate iuris, aut iudicis recte iudicantis retineret, ſic retinendo non ageret contra præceptum diuinum, & per conſequens non peccaret. Tunc enim licet contra voluntatem domini actualem alienum retineret: non tamen contra voluntatem debitam, quam ipſemet dominus habere tenebatur. Ipſe enim dominus
B deberet tunc velle rem ſuam apud alium detineri, quando talis detentio eſt à iure, aut à iudice recte iudicante mandata. Et ſi tunc vellet rem ſuam ſibi reddi, male vellet: & ſic volendo peccaret. Ob hanc cauſam, is qui non reddit domino furioſo petenti gladium ab eo ad cuſtodiam commiſſum, non peccat: quia iure naturali prohibetur, ne reddat. Ob eandem cauſam ſi iudex præciperet ei, qui depoſitum cuſtodit, vt domino non reddat: ſed nomine ſuo cuſtodiat, propterea quòd creditor petit ex tali depoſito ſolutionem debiti ſibi dari, quam aliunde ſe habere diffidit, ſi depoſitum domino reddatur, eo caſu, is qui depoſitum non redderet, non peccaret: quia authoritate iudicis recte iudicantis, qui creditoris indemnitati iuſte proſpicit, hoc faceret. Dixi authoritate iudicis recte iudicantis: quoniam ſi mihi conſtaret iudicem iniuſte iudicare, cum mihi alienæ rei inuito domino detentionem præcipit: quamuis ille præcipiat: ego male agam, ſi retineo. Ex quo ſequitur, vt ſi de re, quam ſcio vere eſſe alienam, ego cum domino illius coram iudice aliquo contendam, & iudex, aut amore, aut odio, aut imperitia deceptus, pro me iudicauit decer-

nens rem illam eſſe meam, tunc iniuſte rem illam detinebo:quamuis authoritate iudicis detineam:quia iudex tunc iniuſte iudicauit. Si tamen res mihi eſſet dubia,de qua cum alio coram iudice contendo,& iudex decerneret eſſe meã: tunc ego iuſte retinere poſſem, quamuis illa eſſet aliena: quia ego ignoro eſſe alienam, & authoritate iudicis,quem credo recte iudicaſſe, illam retineo. Quoties autem quis ſine iuris, aut iudicis authoritate retinet alienum inuito domino, peccat & agit contra præceptum illud:Non furaberis, per quod non ſolum prohibetur rei alienæ ablatio: ſed etiam detentio inuito domino. Ex his apertiſsime conuincitur hæreticum teneri ad reddendum fiſco bona, quæ nunc retinet, & olim fuerint ſua,etſi non reddiderit peccabit mortaliter: quia retinet alienum inuito domino. Nam bona quæ hæreticus retinet (vt iam probauimus) non ſunt ſua:ſed fiſci,cui ipſo iure applicata ſunt: quæ bona hæreticus inuito fiſco, & ſine aliqua iuris authoritate retinet, ergo iniuſte retinet quouſque fiſco,qui eſt verus illorum dominus, illa reddat. Nullum eſt enim ius quod concedat hæretico cum priuatione dominij poſſeſsionem bonorum olim ſuorum vſque ad iudicis condemnationem. Si enim aliquod tale oſtendatur, vltroneus cedam arenæ, & quæ dixi libentiſsimè recantabo. Scio tamen nullam talem eſſe legis conceſsionem in toto iure canonico, à quo petendum eſt huius cauſæ iudicium. Forte hic mihi aliquis obiiciet textum cap.cum ſecundum leges. de hæreticis. libro ſexto. in quo prohibetur fiſcus, ne bona hæretici ante illius condemnationem apprehendat. Sed certe ſi litera illius textus diligenter (vt decet) circunſpiciatur, nullo pacto meæ ſententiæ contradicit, imò potius illi fauet. Nam textus ille priuat quidem (vt ante diximus) hæreticum dominio bonorum: non tamen concedit illi poſſeſsionem illorum vſque ad condemnationem. Quoniam etſi in §. confiſcationis. prohibeatur fiſcus ne ante condemnationem hæretici bona illius capiat: non tamen per hoc concedit hæretico retentionem illorum bonorum vſque ad præfatam condemnationem. Nam ex hoc, quòd fiſcus capere non poteſt: non eſt conſequens, vt hæreticus reddere non teneatur. Poſſunt enim hæc duo in multis ſæpe cohærere, vt Petrus rem aliquam authoritate ſua à me capere

non

A non poſsit: & tamen ego illi reddere tenear. Primo caſus eſt expreſſus in l.ſi quis ad ſe fundum. & l.ſi.C.ad leg.Iul. de vi publica,ſiue priuata. Deinde,legatarius non poteſt legatum in teſtamento ſibi relictum,authoritate propria ſibi capere, & tamen hæres tenetur illi reddere. Rurſus, qui fraude aliqua alium in venditione alicuius rei læſit, tenetur ille ad damni recompenſationem:ipſe tamen authoritate propria,talem ab illo recompenſationem ſumere non poteſt,præſertim ſi illam poteſt à iudice impetrare. Multa alia ſunt ſimilia exempla, quæ non eſt opus recenſere,per quæ oſtenditur non eſſe conſequens, vt hæreticus non teneatur bona ſua ante condemnationem reddere fiſco: ex hoc quòd fiſcus ante talem condemnationem nōn poteſt illa apprehendere. Cum igitur nullum ſit ius quod hæretico bonis ſuis priuato concedat bonorum ſuorum poſſeſſionem, quouſque ſit à iudice competente de ſuo crimine damnatus, conuincitur inde hæreticum teneri ad reddendum bona ſua fiſco, abſque aliqua iudicis condemnatione: ita vt ſi illa non reddat, peccet mortaliter. Hoc tamen ſolum credo eſſe verum, poſtquam ſibi iam conſtat ſe eſſe,
B aut fuiſſe hæreticum:quia ante hoc forte per ignorantiam excuſabitur. Poteſt etiam hæc ſententia probari per illas omnes rationes,quibus probatur legem pœnalem ipſo iure inflictam obligare reum in conſcientia ad pœnam à iure decretam, abſque aliqua iudicis ſententia ſuſtinēdam. De qua re,quia ſatis diffuſe tractabo in eo opuſculo, quod de lege pœnali nunc edere paro: ideo nihil amplius nunc dicere ſtatui. Ad illum igitur locum mitto lectorem,vt ex illo loco hauriat, quæ huic propoſito conueniunt. Ex his ergo patet erraſſe omnes illos, qui docēt hæreticum ante ſui criminis condemnationem, non teneri ad reddendum bona olim ſua fiſco,qui ipſo iure à die commiſsi criminis factus eſt illorum dominus. Et certe(vt ingenue fatear)ego non poſſum intelligere, quo pacto hæc duo cohærere poſſint,vt fiſcus ſit ipſo iure dominus omnium bonorum hæretici,& quod hæreticus bona illius retinens,non teneatur illa reddere fiſco,qui iam eſt verus illorum dominus, præſertim cum nulla lege ſit hæretico conceſſa bonorum illorum poſſeſsio. Pugnant enim velut ex diametro hæc duo. Hæreticus abſq; aliqua iuris,aut iudicis authoritate retinet

bona fiſci,& non tenetur illa reddere fiſco. Neceſſe eſt igitur, vt quemadmodum hæreticus ipſo iure priuatus eſt dominio bonorum ſuorum, & fiſcus factus illorum dominus: ita etiam hæreticus ipſo iure teneatur reddere bona ſua fiſco: præſertim cum ius non cōcedat hæretico, vt quamuis ſit dominio bonorum ſuorum priuatus, poſsit illa retinere, quouſque de crimine hæreſis ſit à iudice competente damnatus. Et hanc meam opinionem tenet Abbas in cap. dilecti. extra de arbitris. An autem hæreticus reſipiſcens, & ſui criminis pœnitens, recuperet talium bonorum dominium, quod iam per hæreſim amiſerat, paruæ difficultatis quæſtio mihi videtur eſſe: cùm tam expreſſe ſit de illa definitum in cap. vergentis. extra de hæreticis. Conſiderata enim perſonæ, & erroris qualitate, compenſata etiam eiuſdem hæretici præterita obſtinatione, & præſenti pœnitentia, quæ ex ſignis exterioribus vtcunque conіectari poteſt: poterit iudex, aut omnia bona, aut aliquam illorum partem miſericorditer illi condonare. Tam longa etiam potuit eſſe, & tam ferrea hæretici obſtinatio, vt etiam ſi illum poſtea pœniteat, iuſte agat iudex: ſi decernat nihil ex bonis illius eſſe illi relinquendum. Nam quamuis hæreticus pœnitens pœnam mortis effugiat: non tamen ideo conſequēs eſt, vt à reliquis omnibus pœnis ipſo iure abſoluatur. C D

*De ſecunda hæreticorum pœna, quæ eſt priuatio cuiuſlibet dominij ſuper quoſcunq; ſubditos.* C. VII.

Altera hæreticorum pœna eſt, priuatio cuiuſcunque prælationis, iuriſdictionis & dominij: quod antea ſuper homines cuiuſcunq; conditionis habuiſſent. Nam qui hæreticus eſt, ipſo iure omnibus talibus rebus priuatus eſt, ſicut aperte decernitur in c. fi. extra de hæret. Sed quia multa circa textum illum notatu digna occurrunt: decreui verba textus in medium proponere, vt hi qui legerint, rei difficultatē animaduertere poſsint, & quæ circa illum textum dixerimus, notatu digna eſſe intelligant. Litera illius capituli ſic habet: Abſolutos ſe nouerint à debito fidelitatis, dominij, & totius obſequij, quicunque lapſis manifeſte in hæreſim aliquo pacto, quacunque firmitate vallato tenebātur aſtricti. Hactenus litera illius finalis capituli, de hæreticis. In verbo, Abſolutos, aperte oſtēditur ſententiam eſſe à iure

latam,

A latam, & non à iudice inferendam. Non enim præcipit, vt abſoluantur: ſed ipſis obligatis dicit, vt nouerint ſe abſolutos. Quo fit, vt ad hanc pœnam ſuſtinendam reus in conſcientia obligetur, etiam ante omnem aliam iudicis ſententiam, ſicut ſupra diximus de priuatioue cæterorũ bonorũ. Per hoc quod dicit, à debito fidelitatis oſtenditur aperte illum qui cuſtodit depoſitum ab hæretico ſibi ad cuſtodiam commiſſum: nõ debere reddere hæretico depoſitum ſuum petenti. Nam etſi lege naturæ teneantur omnes in reddendo depoſitum, fidelitatẽ ſeruare: ab hac tamen obligatione fidelitatis liberatus eſt quiſquis ab hæretico depoſitũ accepit, vt iam poſt illius manifeſtã hæreſim, non teneatur illud hæretico reddere. Quo fit, vt ſi hæretico per eccleſiam damnato, fiſcus bona illius apud alium ſub ſacramento fidelitatis depoſita, apprehendere velit is qui depoſitum cuſtodiebat teneatur illi dare, nec poſsit à non reddendo per exceptionẽ depoſiti, aut fidelitatis ſe excuſare: quoniã iam ab hoc debito fidelitatis eſt per eccleſiã abſolutus. Eadẽ ratione præſes alicuius oppidi, aut arcis munitæ, qui ſub fidelitate & iuramẽto illud ab aliquo domino accepit, ſi talis dominus factus fuerit hæreticus, non tenebitur illi caſtrum, aut arcem reſtituere: nec ad mandatũ illius alicui alteri reddere, præterquã fiſco, cui iure ipſo competit talium rerum dominium. Multa etiam ſunt quæ domino tenetur reddere quiſquis illi fidelitatem iurauit, videlicet, incolume, tutum, honeſtum, vtile, facile, poſsibile: quæ omnia referuntur & declarantur in cap. de forma fidelitatis. xxij. q. v. Ab his omnibus fidelitatis partibus ipſo iure abſolutus eſt, quiſquis ad fidelitatem alteri ſeruãdam obligabatur, poſtquam ille cui tenebatur, factus eſt hæreticus. Niſi forte in aliquo caſu ad aliquam illarum reddendam iure obligaretur diuino, quod per ius humanum tolli non poteſt. Credo enim humanitatis iura in caſu extremæ neceſsitatis etiam hæretico eſſe iure diuino debita. Neceſsitas enim non eſt ſubdita legi. Propter hanc eandem abſolutionem à debito fidelitatis coniux fidelis non tenetur coniugi hæretico debitum reddere: quia per hæreſim alterius ipſe ab hoc fidelitatis debito liberatus eſt. Non tamen ab omni: ſed ſolum ab illo, quod præcepto exprimitur affirmatiuo: coniuges enim propter ſacramẽtum matrimonij, quo ſunt

B

aſtricti, duplici fidelitatis vinculo ſibi inuicem obligantur, altero affirmatiuo, altero negatiuo. Nam quiſque coniugum tenetur alteri debitum reddere. Tenetur etiam non reddere corpus ſuum alicui alteri, quàm ſuo coniugi. Ab hac fidelitate, quæ præcepto negatiuo exprimitur, nunquam alter coniugum poteſt eſſe liber, quantumlibet alter coniux peccet, etiam ſi labatur in crimen hæreſis. Quia etſi propter alterius adulterium, aut hęreſim poſſit innocens petere, & impetrare diuortium, diuortio tamen inter eos facto, nullus eorum altero viuente poterit alicui alteri, quàm ſuo coniugi quomodolibet copulari, vt aperte docetur in capit. quæſiuit. & in capit. quanto. extra de diuortiis. A ſola ergo illa fidelitate, quæ præcepto exprimitur affirmatiuo, liberatus eſt ipſo iure coniux fidelis, poſtquam alter in manifeſtam lapſus eſt hæreſim, ita vt iam non teneatur illi debitum reddere. Sed hęc fidelitatis, & debiti abſolutio non ſolum hoc humano, & canonico iure: ſed etiam diuino roboratur. Nam ſicut per adulterium corporale priuatur adulter iure debitum exigenti: ita etiam per adulterium ſpirituale, quod eſt hæreſis, eodem iure priuatur: quia peius eſt adulterium ſpirituale, quàm corporale. An autem hæreticus reſipiſcens recuperet per pœnitentiam hoc ius petendi debitum, quod per hæreſim amiſerat: dubia aliquibus videtur eſſe quæſtio. Vrbanus tertius in cap. de illa. extra de diuortiis. decernit mulierem, quæ ſine iudicio eccleſiæ ſeparata eſt à viro lapſo in hæreſim, eſſe reddendam viro, poſtquam ad fidem catholicam reuerſus fuerit, compellendámque eſſe iubet, ſi illa ad virum reuerti noluerit. Si vero iudicio eccleſiæ ab eo receſsit, ad recipiendum illum nullatenus dicit eſſe compellendam: gloſſa vero ſuper capitulum quanto. eod. titul. & ſuper capitul. final. de conuer. coniugat. non veretur aperte contra illum textum ſentire, dicens: mulierem, quæ à viro hæretico receſsit, ſi ille ad fidem redeat eſſe ſemper compellendam ad recipiendum virum ſuum, etiã ſi iudicio eccleſiæ ab illo receſsiſſet. Et ſi illa ad virum redire noluerit, dicit illam eſſe cogendam ad monachatus religionẽ ſuſcipiendam. Pro huius ſententiæ probatione citat capit. vltimum. de conuerſione coniugatorum. Ad præfatum vero capitulum, de illa. reſpondet illud eſ-

A ſe correctum per ſequens cap. quanto, eod. tit. Abbas in eiſdem capitulis, gloſſæ ſententiã, & opinionẽ nõ vſquequaq; probat: ſed vtcunq; ab ea diſcedit: nullã tamen affert rationem, per quam ſe merito ab illa diſceſsiſſe nobis oſtendat. Ego vero rationes proferã, quibus gloſſam tota aberraſſe via apertiſsime conuincã. Et primo ſuo ipſius gladio gloſſatorem tanſfigam: quia illud capitulum vltimum de conuerſio. coniuga. quod pro ſe citauit, clariſsime cõtra illum pugnat. Nam capitulum illud (vt ex litera illius facillime colligi poteſt) non loquitur in fauorem hæretici reſipiſcentis, & pœnitentiam agentis: ſed mulieri, quæ à viro hæretico iudicio eccleſię fuerat ſeparata, fauet, conceditq; illi, vt ipſo nolẽte libere ad Monachatus religionem, ſi velit conuolare poſsit. In quibus verbis id ſummopere annotãdum eſt, quod ait: libere conuolare: non ergo cogenda eſt ad religionem, etiam ſi ad virum reuerti noluerit. Alioqui ſi ad religionem (vt gloſſa docet) cogenda eſt, non ergo libere ad religionem conuolabit, quemadmodum textus ille dicit. Præterea ſi mulier libere, & non coacta poteſt nolente marito intrare religionem: ergo etiam poteſt nolente B marito manere extra religionem ſeparata ab illo. Conſequentia iſta inde manifeſte conuincetur eſſe bona, ſi oſtendamus cauſam, & originem, ex qua oritur, vt mulier fidelis, quæ iudicio eccleſiæ fuerat à viro ſuo hæretico ſeparata, illo ab hæreſi reuerſo nolẽte poſsit intrare religionẽ. Cauſa certe non eſt alia: niſi quia ille per hæreſim tanquam per adulterium ſpirituale amiſit ius petẽdi debitum ab vxore, & ſic illa facta eſt libera ab hoc debito. Nam ſi ille non incidiſſet in hæreſim, mulier non poſſet illo inuito intrare religionem, ſicut expreſſe definitum eſt in cap. quidam. & in cap. cum ſis. extra de conuerſione coniugato. Cauſa igitur illius diuortij per ingreſſum religionis facti aperte oſtenſa, percontabor gloſſatorem, an maritus hæreticus ad fidem rediens recuperet per pœnitẽtiam illud ius petendi debitum: quod per hæreſim amiſerat, an non. Si dicit hæreticum recuperaſſe tale ius, oportebit fateri vxorem illius ipſo nolente non poſſe libere intrare religionem: quia per talem ingreſſum negaret marito, quod illi iam iure debebatur. Si vero dicit hæreticum per pœnitentiam non recuperaſſe tale ius per hęreſim ſemel amiſſum,

conſequens eſt,vt non teneatur vxor illi poſt pœnitentiam debitum reddere,ſicut nec ante pœnitentiam:quia(vt conceſſum eſt) hæreticus poſt pœnitentiam non habet maius ius ad petendum debitum ab vxore, quàm habebat ante pœnitẽtiam. Quo fit,vt ſicut poſt pœnitentiã mariti olim hæretici,poteſt vxor eius illo inuito libere intrare religionem : ita etiam poſsit illo contradicente libere manere in ſeculo,abſque cohabitatione cum viro,& abſque redditione debiti:nam vna prorſus & eadem eſt vtriuſq; ſeparationis ratio.Verũ(vt apertius loquar)non eſt opus dare optionem gloſſatori:quia velit, nolit, tenetur fateri hæreticum poſt pœnitentiam non recuperare ius petendi debitum ab vxore:quia obligatio ſemel extincta non reuiuiſcit. Nam ob hoc hæreticus poſt pœnitentiam non neceſſario (vt ſupra diximus)recuperat bona quæ per obſtinationem hæreſis amiſerat,vt definitum eſt in cap.vergentis,extra de hæreticis:ergo eadem ratione etiam non recuperabit ius petendi debitũ,quod ſemel amiſerat.Et inde neceſſario conſequitur,vt vxor illius libere poſsit illi negare debitũ coniugale , & per conſequens non erit compellenda ad recipiendum virum,ab infidelitate reuertentem,à quo iudicio eccleſiæ fuerat ſeparata. Et certe miror quomodo in tam apertum errorem fuerit lapſus gloſſator,præſertim cum tam expreſſa habeatur contra ſuam ſentẽtiam eccleſiæ definitio,in præfato cap.de illa. Quod autem dicit illud cap. correctum eſſe per ſequens capit.non ita eſt : quia ſequens cap.nullo modo contradicit primo,cum loquatur de diuerſis.Nam cap.de illa.loquitur de muliere,quæ iudicio eccleſiæ ſeparata eſt:quæ cogẽda non eſt ad virum ab hæreſi reuertentem redire.Capit.autem ſequens in fine loquitur de illa, quæ proprio iudicio ſeparata eſt à viro infideli, quæ poſt viri pœnitentiam cogẽda eſt ad illum redire,quamuis hoc non ſatis clare ibidem exprimatur : ſed per coniecturas ex eo elici debet. Cauſa autem huius diſcriminis inde (meo iudicio)prouenit, quod eccleſia vult nullam pœnam heretico infligi,antequam ille ſit ab eadem de crimine ſuo damnatus,vt patet in cap.vt inquiſitionis,& in cap.cum ſecundum lges. de hæret.libr.vj.Et ſi quid contra hoc tentatum fuerit,ipſo iure habetur pro infecto.Mulier ergo quæ proprio iudicio ſe à viro infideli ſeparauit:quia virũ ſuum

C

D

pœna

A pœna hæretici puniuit,antequã ille fuiſſet ab eccleſia damnatus, ideo talem ſeparationẽ pro infecta iudicat eccleſia: & ideo tanquam ſi ab illo nũquam fuiſſet ſeparata, illi adhærere compellitur. Quæ autem iudicio eccleſiæ ſeparata eſt:virum ſuum punit,poſtquam ille de ſuo crimine ab eccleſiaſtico iudice damnatus eſt. Ego enim iudiciũ illud eccleſiæ,quod dicitur eſſe neceſſarium ad hoc, vt illa poſsit nolẽte marito intrare religionẽ,non aliud puto eſſe quàm ſententia iudicis eccleſiaſtici, qua declaretur virum illum eſſe hæreticum,qua ſententia data ſine vlteriori ſeparationis ſentẽtia,ſatis eſſe cenſeo, vt mulier poſsit à viro ſuo ſeparari, & vt ſeparata non poſsit compelli ad recipiendum virum ſuum ab hæreſi redeuntem.Sed iam opus eſt,vt pergamus ad explanationem reliquarum partium illius præfati capit.Abſolutos.Nam illos,qui hæreticis erant aliqua obligatione aſtricti,non ſolum dicit eſſe abſolutos ab omni debito fidelitatis:ſed etiã ab omni debito dominij. Pro cuius particulę clariori intelligẽtia oportet prius lectorem de multiplicitate dominij admonere. Quoddam enim eſt dominium ſuper homines,aliud ſuper cęteras res irrationa-
B les hominibus ſeruiẽtes,vt ſunt pecunię,veſtes,domus,agri vineæ,pecora,& cętera his ſimilia.De dominio iſtarum rerum non eſt nobis ſermo in iſto capit.quoniam de illo deſeruimus ſuperius iuxta id,quod definitũ eſt in cap.cum ſecundum leges. Dominium ſuper homines eſt adhuc multiplex:quia quoddã eſt naturale, aliud ciuile,aliud euãgelicum.Dominium naturale ſuper hominẽ aliquẽ nullum eſt niſi paternum, hoc eſt, quod habet pater ſuper filios.Omnes enim in lege naturę fuiſſent liberi,nec dominiũ aliquod eſſet in ſtatu innocẽtiæ niſi paternũ.Pater enim tunc aut mater ſicut modo,haberet poteſtatẽ docẽdi,admonendi & corrigẽdi filios,& filij tunc tenerẽtur,ſicut nũc tenentur obedire parẽtibus, & illis in neceſsitate ſi aliquã paterentur,ſeruire.Hoc dominiũ ideo dicitur naturale:quia naturalis ratio docet,vt filius ſubueniat patri,& ſeruiat illi,à quo recepit eſſe,& obediat illi ad quem ſpectat admonere, & corrigere eum.Hoc dominiũ etiam ſi naturale ſit, non eſt adeo fixum,& immobile vt tolli non poſsit,ſicut eſt reliquum dominium naturale:quod quiſque homo habet ſuper res neceſſarias ad ſuæ vitæ conſeruationem. Nam (vt

re) te beatus Thomas docet) prima, & maxima naturalis inclinatio eſt adeſſe:& ideo ſupra quamlibet rem neceſſariam ad ſuæ vitę ſuſtentationē, habet naturale dominium. C
Hoc dominium, nec homo à ſe abiicere poteſt: nec propter quodcunque peccatum per iudicium tolli. Vnde idem beatus Thomas ſecunda Secundæ. q. lxix. arti. iiij. in ſolutione ſecundi argumēti dicit: quod ſi aliquis ſit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat, ſi cibum ſibi occulte miniſtratum ſumat: quia non ſumere eſſet (vt ait) ſeipſum occidere. Non eſt tam ſirmum, & fixum dominium patris ſuper filios: quoniam filius re ipſa non eſt tam neceſſarius patri ad ſuæ vitæ ſuſtentationem, ſicut reliquæ res. Quo fit, vt pater poſsit illud à ſe abiicere dominium:& ſuperior in pœnam alicuius delicti illud à patre tollere. Primum patet in emācipatione: quoniā per illam pater filiū in ſua conſtituit poteſtate, & renūciat iuri, & dominio quod ſuper filiū habet. Secundū patet inſti. Quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur, vbi inter alia hęc habentur. Cum autē is, qui ob aliquod maleficiū in inſulam deportatur ciuitatē amittit, ſequitur, vt qui eo modo de numero ciuiū Romanorum tollitur, perinde quaſi eo mortuū deſinant liberi in poteſtate eius eſſe, hæc ibi. Ad eundem modū fit in peccato hæreſis: quoniā propter hoc crimē pater amittit dominiū, quod ſuper filios habebat, & filij efficiuntur ſui iuris. Nam filij, qui alioqui fuiſſent ſubditi patri, illo in hæreſim obſtinate labente, ſunt ipſo iure abſoluti ab omni debito dominij, quod ſuper illos pater habuiſſet, vt dicitur in pręfato c. abſolutos. Verū quia multi putare potuiſſent, hoc non tā aperte in illo c. fuiſſe definitū, ideo ſpeciale de hac re decretum eccleſia ſtatuere voluit, quo apertius id, quod nūc proxime diximus declaratū eſt. Tale decretū habetur in c. quicūque, §. illorum. de hæret. lib. vj. Et inde ſequitur patrē hæreticum non poſſe filio impuberi ſubſtitutionē facere pupillarem. Quoniā inter cętera requiſita ad pupillarem ſubſtitutionem hoc eſt pręcipuū, vt teſtator impuberē in poteſtate habeat. l. ij. ff. de vul. & pupil. Hoc etiā corrolariū aliunde deduci poteſt: ex eo ſ. quod hęreticus inteſtabilis eſt. Nemo autē pro pupillo ſubſtituere poteſt, niſi prius ſibi fecerit teſtamentum. dicta l. j. §. j. Sed quæſtio poſſet de hac re moueri, ſi pater ad ſuæ vitæ ſuſtentationē antequā fieret hæreticus D

ticus

A ticus indigeret filio,& poſtea eadẽ indigentia perſeuerãte laberetur in hæreſim,an filius patri hæretico indigenti ſua opera, teneretur illi ſuas operas dare illi vſque ad ſupplendam indigentiam miniſtrare. Cui quæſtioni ego ita reſpõdendum eſſe cenſeo,vt filius eo caſu maiori obligatione teneatur patri,quàm teneretur alicui alteri in neceſsitate exiſtenti:quia licet filius ſit iure ipſo à patris hęretici dominio,& poteſtate liberatus,non tamen quo ad opera miſericordiæ illi exhibenda,in quibus pater quamuis hęreticus eſt præferendus.Hanc ſententiam docet gloſſa, diſtin. xxx.cap.j.& Panor.in cap.ſi quis.De hęreticis.Aliud eſt dominium ſuper perſonas non naturale , ſed ciuile , hoc eſt, quod nõ à natura:ſed ab humanis ſtatutis ſumpſit initium. Et hoc etiam varium eſt,& multiplex,iuxta variam authoritatem,& poteſtatem,quam habẽt domini ſuper eos, quibus dominantur. Eſt enim quoddam dominiũ,quo inducit ſeruitutẽ in eo cui aliquis dominatur. Per hoc dominium habetur poteſtas vtendi ſeruo ad omnia,quę voluerit:exceptis criminibus , quæ ſine Dei offenſa perpetrari non poſſunt.Per hoc dominium habet dominus ſuper ſeruos ſuos
B plenam poteſtatem vtẽdi illis ad ſuam vtilitatẽ:& non ad vtilitatem illorum.Et per hoc differt dominiũ hoc à dominio regali:quia Rex niſi tyrannus eſſe velit, nõ vtitur ſubditis ad ſuam propriam vtilitatem:ſed ad vtilitatem ſubditorum. Dominus autem vtitur ſeruo non ad ſerui vtilitatem:ſed ad ſuam propriam,quemadmodum vtitur pecoribus ſuis.Poteſt enim dominus ſeruum vendere , permutare, donare, locare , prout facere potuiſſet de iumento aliquo. Quæ quidem miſera ſeruitus , & ſi propter peccatum introducta ſit,iure tamen gentium approbata eſt,vt habetur, in capit. ius gentium. diſtin.j. Hoc dominium ſtatim amittit quiſquis in manifeſtã hæreſim lapſus eſt, & ſeruus illius ſi in hęreſim domini non conſentit,eo ipſo eſt à debito domino abſolutus.Sed difficultas oriri poſſet,an dominium illius ſerui trãſferatur ad fiſcum,ſicut cæterarum rerum,ita vt poſt hæreſim domini,ſeruus illius fiat ſeruus fiſci,an vero ſeruus fiat ſui iuris,& ſit ipſo iure libertus.Saluo meliori iudicio,ego cenſeo ſeruum, qui in hæreſim domini conſentire noluit,non eſſe inter reliqua bona computandũ, vt dominium fiſci cũ reliquis bonis trãſeat:ſed eo

ipſo redditum eſſe ſuæ libertati, ita vt iuſte, & abſque vllo peccato poſsit fugere ab hæretico qui fuerat dominus eius, & omnem illi negare obedientiam. Nam in præfato illo cap. fin. extra de hæretic. abſoluuntur omnes ab omni obligatione, qui hæreticis quomodolibet tenebantur adſtricti: ergo etiã ſerui ſunt abſoluti, & per conſequens fiunt liberti. Præterea de hoc habetur expreſſa in iure Cæſareo diffinitio. Nam in l. Manichæos. C. de hæret. ſtatuit Imperator Theodoſius, vt ſeruus, qui noluerit obedire domino hæretico, fiat ipſo iure libertus. Iuſta quidem lex, per quam & hæretico domino pœna, & ſeruo catholico præmium tribuitur. Ius autem Cæſareum, & ſi non poſsit de fide, aut hæreſi definire: poteſt tamen & hæreticos pœna, & fideles afficere præmio. Quo fit, vt ſaltem in terris, quæ legibus ſubſunt Cæſareis, ſeruus qui domino hæretico obedire recuſauit, & illius hæreſim ſuſcipere noluit, ſit ipſo iure redditus libertati: quia ſic præcipitur in præfata l. Manichæos. Et idem faciendum eſſe cenſeo in terris eccleſiæ Romanę, quæ nullo modo ſubduntur Imperatori. Quoniam, & ſi in illis locis non habeant vim iura Imperatorum: habet tamen vim ſuam illud cap. fina. extra de hæretic. Quo iubetur omnibus, vt nouerint ſe abſolutos ab omni debito dominij, qui lapſis manifeſte in hæreſim quomodolibet tenebãtur adſtricti. Aliud eſt dominium ciuile, & politicum, quod non inducit ſeruitutem in eo, ſuper quem habetur: ſed ſolum confert habenti dominium, authoritatem, & poteſtatem præcipiendi ea, quæ ad bonum regimen reipublicæ, cui præeſt, ſunt neceſſaria, aut ſaltem commoda, & conuenientia, & puniendi tranſgreſſores eorum, quæ ab illo præcepta ſunt. Hoc dominium habent Reges, Duces, comites, & reliqui domini, qui populis præſunt. Hi ſuper quos tale dominium habetur, non dicuntur ſerui: ſed ſubditi, & vocabulo iam ab omnibus recepto, dicſitur Vaſalli. Hoc dominium etiam amittitur per hæreſim manifeſtam, ita quòd Rex factus hæreticus, ipſo iure eſt regno ſuo priuatus, & Dux ſuo ducatu, & comes comitatu, & idem de aliis populorum dominis quocunque nomine cenſeantur, dicendum eſt: nam de omni dominio generaliter loquitur illud capit. finale. de hæretic. Nec mirari debet aliquis quòd Papa propter hæreſis crimen, Regem à regia digni-

tate

A tate deponat, & regno priuet: quoniam in negotio fidei etiam Reges ſicut & alij inferiores ſubduntur ſummo Pontifici. Quo fit vt illos ſicut quoslibet alios punire poſsit. Nam Regem Francorum Zacharias Papa ob multo minorem cauſam regno priuauit, vt refertur in cap. Alius. lv. q. vj. Imperium Romanorum ſedes Apoſtolica tranſtulit à Græcis: quia eccleſiam non defendebant in Germanos, vt habetur extra de elect. cap. venerabilem. Multo ergo iuſtius eſt, vt propter crimen hæreſis Reges regno priuentur. Poſſet tamen hoc loco aliquis merito quærere, ſi Rex fiat hæreticus, ad quem regni illius dominium, & poteſtas iure deuoluetur. Non quidem ad Imperatorem, præſertim ſi Rex non erat Imperatori ſubiectus, quales ſunt Hiſpanorum, Gallorum, & Anglorum Reges. Nam bona hæreticorum laicorum quæ iure canonico, & Cæſareo, applicantur fiſco, nō cuilibet fiſco ſine diſcrimine applicata eſſe intelliguntur: ſed ſoli fiſco illius, qui dominium & iuriſdictionem ſupremã ſecularem ſupra hæreticum habet. Conſequens igitur eſt, vt regnum, & reliqua bona hæretici Regis, qui non ſubditur Imperatori, non ſint ipſo iure fiſco B Imperatoris applicata. Nec dicendum eſt regnum illud ipſo iure ad eccleſiam pertinere: quia ipſo iure non applicantur eccleſiæ bona laicorum hæreticorum: niſi illorum ſolum, qui in terris eccleſiæ viuunt, vt patet in capit. vergentis. & in cap. Excommunicamus. extra de hæretic. Ad quem igitur regnum illud iure pertinebit? Si Rex ille hæredem legitimum habet, & fidelem, ego dicerẽ illum eſſe iuſtum, & legitimum regni ſucceſſorem. Quoniam cum nihil ſit de Rege hæretico in iure definitum, conſequens eſt, vt idem de illo cenſeatur, quod de homine ab inteſtato decedente diceretur. Nam cum ille per hæreſim ſit ipſo iure regno priuatus, quantum ad regni poſſeſsionem cenſendus eſt mortuus: & quia de regno illius, cui tribuendum ſit, nihil iura diſponunt, oportet neceſſario, vt regnum ad legitimum hæredem deuoluatur. Et idem mihi videretur dicendum de quocunque alio dominio cuiuſcunque rei, cui eſt annexum vinculum primogenituræ, ita vt ſi poſſeſſor illius fiat hæreticus, bona illa non ſint fiſco applicata, ſed legitimo illius primogenituræ ſucceſſori. De hac tamen re nihil certum definire volo: ſed illam ciuilis iuris peritis relinquo

linquo

linquo, ab illis definiendam, quorum hoc proprium eſt munus. Si Rex hæreticus nullum habet hæredem, aut ille quem habet, eſt etiam hæreticus, tunc ſi regnum non eſt etiam hæreſi infectum, dicerem regnum ipſum habere ius, & poteſtatem eligēdi ſibi Regem, iuxta id, quod in primo libro Regum dicitur. Populus facit ſibi Regem. Si vero regnum eſt etiam eadem peſte infectum ſicut Rex, regnum etiam erit ipſo iure priuatum, poteſtate eligendi ſibi Regem, & tunc negotium deuoluetur ad ſummum Pontificem, vt ille tanquam ſummus eccleſiæ iudex decernat, quid ſit agendum, ſicut facil le colligi poteſt ex dictis in capitul. Excommunicamus. §. moneantur. extra de hæreticis. Aliud eſt denique dominium Euangelicum, & eſt poteſtas alicui ex Dei Euangelio, & non aliunde conceſſa, qualis eſt poteſtas abſoluendi peccatorem à peccato, & poteſtas excommunicandi, & abſoluendi ab excommunicatione. Hoc dominium habent ſoli viri eccleſiaſtici curam animarum tenentes, vt ſunt Epiſcopi, Archiepiſcopi, Papa. Et dicitur hęc talis poteſtas dominium Euangelicum: quia ex ſola Euangelij authoritate illud habetur. Vocatur etiam dominium hoc à theologis poteſtas iuriſdictionis eccleſiaſticæ. De hoc dominio difficillima inter theologos verſatur quæſtio: an hæreticus ſit etiam ipſo iure priuatus hoc dominio, ſicut cæteris, hoc eſt, an Prælatus eccleſiaſticus quicunque illi ſit ſiue Papa, ſiue quiuis alius, poſtquam factus eſt hæreticus ſit ipſo iure poteſtati prælationis priuatus. De hac re nō conuenit inter omnes theologos. Quidam enim dicunt prælatum eccleſiaſticum factum hæreticum, diuino iure eſſe priuatum prælatione ſua. Alij vero cōtra ſentiunt prælatum eccleſiaſticum quantumlibet in hæreſi pertinacem, non eſſe diuino, aut humano aliquo iure poteſtate prælationis priuatum. Et qui ſic ſentiunt, coguntur dicere hoc dominium Euangelicum non eſſe ſub illa generali locutione comprehendendum, cum dicitur in illo cap. finali. de hæretic. Abſolutos ſe nouerint à debito fidelitatis dominij, & totius obſequij &c. Oportet enim ibi excipere dominium Euangelicum, à cuius debito (iuxta iſtorum opinionem) non ſunt ipſo iure abſoluti, qui lapſis in hæreſim erant per illud adſtricti. Huius nodoſæ quæſtionis ſolutionem, quoniam difficilis eſt, & longum requirit tractatum, vſque

1. Reg.

C

D

A vſque ad aliud capit.diffeꝛimus, quod totum huic ſoli negotio impendemus, quando de pœnis ſpiritualibus diſputabimus. Tales enim poteſtates, & talia dominia magis ſpiritualia, quàm corporalia cenſenda ſunt. Circa has omnes hæreticorum pœnas, de quibus in hoc cap.diſſeruimus, dubitatur ab aliquibus: an hæreticus occultus in has incidat pœnas. Ratio dubitationis eſt hæc: quia illud ſæpe citatum cap.finali.de hæreticis.videtur ſolos manifeſtos hæreticos afficere. Nam ſolos illos abſoluit à debito fidelitatis, & dominij, qui lapſis manifeſte in hæreſim quomodolibet ſunt adſtricti. Phil. dicit hoc etiam verum eſſe in occulto hæretico, ſi illius hæreſis probari poſsit: quia tunc poteſt manifeſtari licet actu non ſit manifeſta. Eandem ſententiam docere videtur Ioannes Andr. hac tamen addita conditione, quòd proceſſum fuerit ad probationes:quia probatio (vt ait)tunc facit delictum manifeſtum vt in cap.cum olim.de verborum ſignific. Secus tamen dicendum eſſe putat, ſi non eſt proceſſum ad probationes.quia eccleſia non iudicat de occultis. Et illius ſententiæ ſubſcribit Angelus de Clauaſio in ſua ſumma. eandem
B amplectitur Sylueſter de Prierio in ſua ſumma. Ego tamẽ (abſit precor verbo inuidia) puto hos omnes quamuis in iure doctiſsimos,non intellexiſſe veram, & germanam illius textus ſententiam. Nam quod textus ille ait de lapſis manifeſte in hæreſim, non eſt intelligendum de manifeſtatione,quæ competit hæretico, ita quod ille in publico, aut in manifeſto hæreſim aſſeruit.Poteſt enim quis publice,& coram mille teſtibus hæreſim aliquam aſſerere,& nõ eſſe hæreticus:quia potuit illam aſſerere ex ignorantia,putans talem aſſertionem eſſe catholicam, potuit etiam aſſerere ſine vlla pertinaci animoſitate:ſed paratus obedire eccleſiæ aliud docenti. Quorum alterum ſi contingat, etiam ſi in fide erret,hæreticus minime cenſebitur: vt habetur in cap.dixit apoſtolus.xxiiij.quęſt.iij.Si hæreticus non eſt,neceſſario inde ſequitur:vt pœna hæretici non ſit puniendus, & per conſequens pœna illius cap.fi.de hæret.non comprehendat illum. Alioqui fieret neceſſario, vt quis ſine culpa ſua,& ſine culpa aliena: imò & ſine iuſta aliqua cauſa puniatur,quod eſt contra ius naturale, diuinum, & humanũ. Nam textus ille eos,qui lapſis manifeſte in hæreſim erant

oblig

obligati, abſoluit debito fidelitatis, & dominij. Et tamen C
(vt diximus) poteſt quis ſine vllo peccato manifeſte labi in aliquam hæreſim. Quod ergo textus ille ait de lapſis manifeſte in hæreſim, nõ eſt intelligendum de manifeſtatione, quæ ſe tenet ex parte aſſerentis: quia ſiue in occulto, ſiue in publico labatur in hæreſim, non incurret pœnam, ſi non eſt hæreticus. Intelligẽda ſunt ergo verba illius textus de manifeſtatione, quæ competit hæreſi, ita vt ille dicatur labi manifeſte in hæreſim, qui labitur in hæreſim manifeſtam, quam ſcit eſſe ab eccleſia damnatã, quãuis illam occulte, & ſine vllo teſte aſſerat. Qui vero ex ignorãtia labitur in hæreſim, non dicetur labi manifeſte in hæreſim, quamuis illam in publico foro corã mille teſtibus aſſeruerit: quia nõ erat ſibi manifeſtum talem aſſertionẽ eſſe hæreticam, & ab eccleſia damnatã. Is autem, qui iuxta hũc intelligendi modum labitur manifeſte in hæreſim, hoc eſt in hæreſim manifeſtam, eo ipſo eſt neceſſario cenſendus hæreticus. Quia is (vt ſupra lib. j. cap. x. docuimus) ſine vlla vlteriore monitione eſt iam pertinax cenſendus: quia errorem ſuum non eſt paratus corrigere. Quod facillime, vel ex eo colligi poteſt: quia eccleſiam, à qua corrigendus eſſet, aperto Marte oppugnat, cum eam non veretur aſſerere propoſitionem, quam ſcit ab eccleſia damnatam. Si vero quis D
ex ignorantia lapſus eſt in hæreſim, & poſtea legitime admonitus obedire contemnit, tunc primo dicetur labi manifeſte in hæreſim, quando legitimæ admonitioni obtemperare recuſat. Is igitur, qui iuxta hunc intellectum labitur manifeſte in hæreſim, cum ſit iuxta prædicta cenſendus hæreticus merito hæreticorum pœnam incurret, quantumlibet ſit occultus, ſi tamen hæreſim, quam mente concepit, aliquo verbo explicauit. Et de talibus ſic lapſis manifeſte in hæreſim, intelligenda ſunt verba illius capit. finali, de hæretic. quibus dicitur, quòd qui talibus ſic lapſis manifeſtè in hæreſim erant aliqua obligatione adſtricti, ipſo iure ſunt ab omni tali obligatione abſoluti. Nam per illa verba: Lapſis manifeſte in hæreſim, idem intelligitur, ac ſi dixiſſet, hæreticis. Et hi tales licet occulti ſint, ſicut incidunt in pœnam capit. cum ſecundum leges. ita etiam ipſo iure incidunt in pœnam præfati cap. finali. de hæretic. Si hæreſim ſuam quamuis occulte, exterius prodiderunt.

A Nam (vt ait Abb.in iſto cap. Abſolutos) pœna ipſo iure impoſita afficit ipſum delinquentem, quamlibet occultum, pro qua ſententia adducit gloſſam, quam dicit eſſe notabilem in Cle.j.de hæret.in verbo: Eo ipſo. Ex quibus colligit Abbas, vt hæreticus quamuis occultus ipſo iure amittat omne dominium, ſicut & reliqua omnia bona ipſo iure amittit: ſed non poterit talis abſolutio dominij (vt ait) allegari, niſi prius manifeſta cauſa probetur. In quibus omnibus etſi bene dicat, tamen in intelligentia illius vocis, manifeſte etiam mihi erraſſe videtur, ſicut alij.

*Probatur manifeſtis rationibus iuſtam eſſe hæreticorum pœnam, de qua in præcedenti capit. tractatum eſt.* CAP. VIII.

QVia totius huius noſtri operis finis, & primus ſcopus, ad quem noſtram hanc pugnam dirigimus, eſt, vt iuſtam eſſe punitionem, qua eccleſia hæreticos ferit, oſtendamus, opus eſt, vt eam pœnam, de qua in præcedenti cap. diſ-
B putauimus, merito hæreticis fuiſſe inflictam probemus. Quiſquis diligenter conſiderauerit quantum valeant ſuperiorum hominum exempla ad mouendos ſubditorum affectus facile intelliget, quàm iuſtum imò (vt verius dicam) neceſſarium ſit, omnem prælationis poteſtatem ab hæreticis auferre. Scipio Africanus dicebat nullo ſe magis animari ad virtutem, quàm ſuorum maiorum exemplis: quorum imagines in foro depictas videbat. De Iulio Cæſare refert Plutarch. quod cum ille in Hiſpania res quaſdam Alexandri pictas cerneret, ſecum diu cogitabundus, poſtmodum lachrymas fudit, cuius rei cauſam admirantibus ſociis: Nónne (inquit) iure dolendum arbitramini, quod huius ætatis Alexander tot gentes ſuo ſubdidiſſet imperio, qua nullum adhuc præclarum facinus ipſe geſſerim? Et inde ad res præclaras gerendas expeditior, & fortior effectus eſt. Si eorum, qui iam præterierunt exempla tantum viuorum animos mouere poſſunt, multo magis id poſſe credendum eſt exempla eorum, qui ſuperſunt, præſertim ea, quæ non ſolum audiuntur: ſed oculis inſpiciuntur. Multo enim magis mouent viſa, quàm audita. Temiſtoclem enim valde

multum iurauerunt ad virtutem Milciadis exempla. Nam C
Temiſtocles cum eſſet adoleſcens, in compotationibus, aliiſque carnis illecebris volutabatur. At poſtquam Milciades factus Imperator, apud Marathonem deuiciſſet Barbaros, nullus illum deinceps vidit quidquam agere indecorum. Percontantibus autem multis quid fuiſſet in cauſa, vt ſic fuerit repente mutatus, reſpōdebat, Milciadis Trophæis ſe fuiſſe à ſomno ſuſcitatum. Cic. lib. iiij. Tuſc. quæſt. refert, Demoſthenem adeo vigilaſſe, vt cum opificibus de vigilia contenderit, & doleſe ſe aiebat, ſi quando opificum antelucana victus eſſet induſtria. Habent tantā vim, & poteſtatem exempla pręſertim illorum, qui authoritate aliqua reliquos præcellunt, vt ad illa imitanda ſubditorum animos non ſolum vrgeant: ſed quaſi cogere videantur. Ideo Paulus repręhendens Petrum, eo quod propter Iudæos, quia Iacobo Hieroſolymorum Epiſcopo venerant, ſimulate ſe à gentibus ſubtrahebat nolens edere cum illis, dixit illi: Gentes cogis
Galat. 2 iudaizare. Nā quia Petrus ſupremus erat totius eccleſiæ paſtor, & rector, cuius veſtigia cæteri ſequi debebant: ideo tanti æſtimauit Petri exemplum Paulus, vt ſuo exemplo illum non ſolum ad Iudaiſmum alios ſuadere, ſed cogere dixerit. D
Et merito ſic dixit, cogitans quod multo plus mouent exēpla, quàm verba. Propter quod filius Dei factus pro nobis homo, volénſque hominibus certiſsimam viam, qua ad gloriam cœleſtem peruenirent oſtendere: prius exemplis, &
Act. 1 poſtea verbis nos ad illam inſtruxit. Nam prius (vt ait Lucas) cœpit facere, & poſtea docere. Quem locum pertractans
Chryſo. Chryſoſtomus Homil. j. ſuper Actus Apoſtolorum, ait: Eóque apoſtoli prius vitæ exemplis docebant, deinde verbis. Quin potius ne verbis quidem erat opus, cum clamarent opera. Hæc Chryſoſtomus. Hinc oritur, vt peccata publica grauiora cenſeantur, quàm ſecreta, & tanto grauiora, quanto à perſona maioris authoritatis, & quæ magis tenebatur bonum aliis præbere exemplum, fuerint commiſſa.
Ezec. 44 Ideo de malis ſacerdotibus, dominus per prophetam Ezechielem ait: Facti ſunt domui Iſrael in offendiculum ini-
Greg. quitatis. Quæ verba pertractās beatus Gregorius parte prima Paſtoralis cap. ij. ait: Nemo quippe amplius in eccleſia nocet, quàm qui peruerſe agens, nomen, vel ordinem ſanctitatis habet. Delinquentem nanq; hunc nemo redarguere
præſu

A præſumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Hæc Gregorius. Cauſa autem huius inde prouenit, quod qui publice peccat, alios ad idem faciendum ſuo exemplo hortatur, & ob hanc cauſam ſcandalizare dicitur: quia ſuo exemplo aliis offendiculum ad ruinam parat. Propter quod Saluator noſter huiuſmodi ſcandalizanti acerbe minatur, ſic *Matt.18* inquiens: Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Qui ſic alium ſcandalizat, non ſolum de ſuo: ſed etiam de alterius peccato, qui illius exemplo ad peccandum motus eſt, rationem reddet. Quod non fieret: niſi quia ille peccati alterius cauſa fuit, ſuo exemplo illum ad peccatum vehementer impellens. Hæc omnia, quæ diximus, huc tendunt: vt per illa notum omnibus fiat quãta ſit exemplorum potentia. Etſi tantum valent quorumlibet hominum exempla ad mouendos aliorum hominum affectus: multo magis valebunt exempla illorum, qui aliqua authoritate, & poteſtate reliquos præcellunt. Et hinc luce clarius conſtare poterit iuſtum eſ-
B ſe, vt omnis ab hæreticis auferatur prælationis, & dominij poteſtas. Timetur enim iuſte, ne is, qui præeſt, ſubditos ſuos ad eandem hæreſim ſuo exemplo trahat. Filij parentes ſuos ferè ſemper imitari nituntur: & ad illorum exemplum vitam ſuam frequentiſsime componunt. Eſt enim à natura inſitum filiis, vt parentes ſuos ament, & inde euenit, vt quęcunque in parentibus viderint, bona eſſe cenſeant. At quod quiſque bonum exiſtimat: illud appetit, & illud imitari conatur. Præter hunc mutuum parentum, & filiorum amorem, eſt adhuc alia, & quidem potiſsima cauſa; quæ filios ad parentum ſuorum imitationem vehementiſsime impellit. Hæc eſt aſsidua parentum, & filiorum mutua conuerſatio. Parentes enim ſuos filij vident, cum cõmedunt, cum bibunt, cum ludunt, cum iocantur, cum iraſcuntur, cum ſubſannant. Vident illorum ingluuies, ebrietates, prodigalitates, tenacitates, fornicationes, adulteria, & cætera id genus vitia. Audiunt illos detrahentes, adulantes, mentientes, iurantes, peierantes, blaſphemantes, atque alia multa, quæ virum pudicum non decent loquentes. Raróque contingit, vt rem alicuius momenti parentes domi faciant, aut dicant:

quod filios lateat. Quantum autem nocere poſsint mali hominum mores, his qui perpetuam cum illis habent conſuetudinem, ſacra ſcriptura multis in locis nos apertiſsime docet. Qui cum ſapientibus graditur (ait Salomon) ſapiens erit: amicus ſtultorum ſimilis efficietur. Et iterum: Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioſo: ne forte diſcas ſemitas eius, & ſummas ſcādalum animæ tuæ. Et Eccleſiaſticus eleganti ſimilitudine hoc ipſum explicat, dicens: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea; & qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam. Denique propheta Regius ait: Cum ſancto ſanctus eris: & cum peruerſo peruerteris. Si conuerſatio bonorum proficere poteſt, conuerſatio malorum multo magis obeſſe poterit, quia ſumus omnes natura procliuiores ad malum, quàm ad bonum. Difficillimū eſt, vt quis inter malos innocenter conuerſetur. Propter hanc duplicem cauſam parentes ſuos, filij magis quàm cæteros homines imitantur: quia illos magis diligunt, & longiorem cum illis habent conuerſationem. Faciliúſque eorum malos imitantur mores, quàm bonos, qui a natura iam per peccatum quodammodo corrupta fortius impellit ad malum, quā ad bonum. Et hinc euenit, vt raro contingat patri vitioſo filius ſtudioſus. Scio quidem aliquando ita cōtingere: ſed hoc rarum eſt, & albo notatum, ego autem de his, quæ frequenter, & quaſi ſemper eueniunt loquor. Pater ſi eſt mercator, filios habeat mercationi deditos: ſi luſor, filios habet luſores: ſi fornicator, filios nutrit fornicatores: ſi idololatra, filios docet idololatriam: ſi denique hæreticus eſt, eadem hæreſi inficit filios. Hoc manifeſta experientia in multis comprobatum eſt, qui filios ſuos in eandem traxerunt hæreſim, in quam ipſi fuerunt lapſi. Teſtis eſt Boëmia, quę poſtquam ſub Vuenceslao illorum Rege, & Sigiſmundo Romanorum Imperatore, annis ab hinc plus quàm centum & quadraginta à fide catholica defecit, nunquam ad illam hucuſque rediit, non ob aliam cauſam: niſi quia filij illorum eundem à teneris annis imbibunt errorem, quo parentes ſuos affectos eſſe vident. Timeo certe, vt (quod Deus pro ſua pietate auertere dignetur) idem eueniat Germaniæ, & Angliæ. Quia ſi filij eadem hæreſi Lutherana à parentibus imbuuntur, qua illi nunc ſunt infecti, tarde illæ prouinciæ ad fidem catholicam

Prou. 13 · Prou. 22 · Eccl. 13 · Pſalm. 17

C · D

licam

A licam conuertentur. Adoleſcens enim (vt ait Salomon) iuxta viam ſuam etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea. Et egregius poëta dixit: Prou. 22

*Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem*
*Teſta diu.* Orat.

Iuſtum igitur fuit, & neceſſarium, à parentibus hæreticis patriam omnem auferre poteſtatem, & filios ſui iuris ſuiq; arbitrij facere, ne parentes ſua authoritate, ſuóque exemplo filios in eandem hæreſim traherent, & filij, iuris authoritate fulsi, poſsint, ſi velint parentibus reſiſtere, tanquam qui iam ſunt ipſo iure ab illorum poteſtate liberati. Propter hanc cauſam multi Theologi, è quorum numero eſt ſanctus Thomas, docent non eſſe licitum infidelium paruulos inuitis parentibus baptizare: quia talis baptizatio (vt aiũt) verteretur poſtea in contumeliam fidei Chriſtianæ: quia parentes nutrirent filios in errore ſuo: qui ſic in pueritia nutriti, nunquam poſtea fidem catholicam, quam in baptiſmo ſuſceperunt, perfecte tenerent. Alij tamen theologi, inter quos recenſetur doctor ſubtilis Scotus, qui oppoſitam ſententiam tuentur, propter eandem cauſam cenſent; filios infidelium, qui inuitis parentibus fuiſſent ex imperio
B principis baptizati, eſſe ſtatim poſt baptiſmum à parentum cura, & poteſtate ſemouendos, ne ſi apud illos manerent, à parentibus ſuis in eundem infidelitatis errorem traherentur, quo illi ſunt infecti. Si iuſtum eſt, vt patriæ poteſtatis dominium à parentibus hæreticis auferatur, ne ipſi filios ſuos eadem hæreſi inficiant, multo iuſtius eſt, vt aliud quodlibet ciuile, & politicum dominium ſit ipſo iure à dominis hæreticis ablatum. Nam qui hoc tenent dominium pluribus nocere poſſunt, quàm qui ſolum dominio gaudent paterno, eo quòd latius eſt dominium politicum, aut regale, quàm paternum: & pluribus imperat rex, aut dux, aut Marchio, aut quiuis alius dominus, quàm qui ſolum eſt pater. Deinde plus poteſt rex erga ſubditos, quàm pater erga filios, & hinc euenit, vt ſæpe ſubditi magis conentur regem ſuum imitari, quàm filij parentem. Poſſunt quidem reges eo quòd diuitiis pollent, munera plurima dare, & quia tam potentes ſunt, vt nullus ſubditorum illis reſiſtere valeat, poſſunt ſubditos ſuos, cum eis libuerit, variis pœnis affligere. Ex primo oritur apud inferiores homines

ſpes alicuius muneris recipiendi. Ex ſecundo oritur in ſubditis metus principis, ne videlicet circa eos quidquid pœnarum poteſt, cum libuerit exerceat. Hæc duo videlicet metus, & ſpes ſolent animos hominum in adulationem impellere: quidam enim vt ea, quæ anxie cupiunt, aſſequi poſsint: alij verò ne pœnas, quas vehementer metuunt, incurrant, principibus ſuis omni ex parte placere procurant. Ea faciunt, & dicunt, quæ ſperant principi ſuo grata eſſe futura, ea dicere, & facere omittunt, quæ principi diſplicere intelligunt. Qui mollibus veſtiũtur (inquit ſaluator noſter) in domibus regum ſunt. Nam in domibus Principum ſunt adulatores & qui hominibus placere ſtudent. Optime igitur, & eleganter Claudianus poëta in lib. iiij. de Honorij Auguſti conſulatu dixit. C

*Mat. 11*

*Claud.*

*Componitur orbis*
*Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus*
*Humanos edicta valent, quàm vita regentis.*
*Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus.*

Et libro primo de laudibus Stiliconis iterum ait:
*Scilicet in vulgus manant exempla regentum,*
*Vtq; ducum lituos, ſic mores caſtra ſequuntur.* D

Ex his igitur omnibus apertiſsime colligere licet, quantum rex hæreticus poſsit ſubditis ſuis in fide nocere. Illius enim exemplum multos à fidei veritate deflectet: quia pars metu, pars amore illius, aut ſuarum rerum idem quod ille, aſſeuerabunt, docebunt, prædicabunt. Cum Magi ab oriente veniſſent Hieroſolymã quærentes regem Iudæorũ, tunc recens natũ turbatus eſt Herodes, & omnis Hieroſolyma cum illo. Non eſt mirum, quòd Herodes, qui alienigena, & tyrannus erat, turbetur audito nomine regis, & illũ perdere velit. Ita enim ſe res habet, vt ſi quis regnante ipſo, alterum appellet ibidem regẽ, mille eum periculis exponat atq; in apertum tradat interitũ. At quod Hieroſolyma audito nomine ſui regis, tunc nati turbetur, res eſt admiratione digna: quia magis ob eam rem lætari, & exultare debuiſſet, quàm turbari: quia ſciebat Herodem alienigenam eſſe, & nihil de regni iure habentem. Quo fit, vt de eiectione tyranni, & regis aduentu lætari debuiſſet. Sed ſi Claudiani ſententiam ad memoriam reuocemus, facile intelligemus ita fieri oportuiſſe, vt rege turbato omnis Hieroſolyma

A roſolyma ſimul cum illo turbaretur. Quia (vt Claudianus dixit) mobile mutatur ſemper cum principe vulgus. Rege ergo hæretico exiſtente neceſſario eueniet, vt populus in eandem hæreſim trahatur. Quod ſi facere contẽpſerit, multis tormentis, variiſq; cruciatibus ad id faciendum compelletur. Huius rei plura, quàm vellem, extant manifeſtiſsima exempla, è quibus aliqua producere decreui, vt quæ diximus illorum teſtimonio comprobemus. Multi fuerunt in populo Iſraël reges idololatræ, vt Ieroboam, Baaſa, Ela, Zambri, Amri, Achab, & Ochozias. His autem regnantibus, populus Idolis ſacrificare non deſtitit, eo quod ſequebatur perfidiam regum ſuorum inſaniam. In noua lege, & euangelica multi fuerunt reges hæretici, qui eccleſiam catholicam acerrime vexauerunt, adeo vt illorum cauſa multi à fide catholica defecerint. Iulianus apoſtata poſtquam fidem deſeruit, eccleſiam catholicam pluſquam quilibet alius rex gentilis eſt perſecutus. Multos fidem negare coegit, multos ad martyrium perduxit. Reges Gothorum eo quod Arriana hæreſi erant infecti, magnam ob hanc cauſam chriſtianorum ſtragem fecerunt in Italia, & Hiſpania.

B De atroci crudelitate, quam in chriſtianos Vuandali exercuerunt in Africa, extat hiſtoria duobus libris partita, & à Victore epiſcopo conſcripta. Solum vnum ex Gothis, quod in Hiſpania contigit exemplum proferam: cuius meminit beatus Grego. lib. iij. dialogorum, cap. xxxj. quod ſatis eſſe arbitror ad oſtendendum, quantum ſit rex hæreticus eccleſiæ catholicæ noxius. Leonigildus Hiſpaniarum rex, & à Gothis originem trahens Arriana hæreſi cum fuiſſet infectus, eadem hæreſi filios ſuos, regnúmq; ſuum inficere nitebatur. Ermigildus autem primogenitus eiuſdem regis filius, ac proinde ſolus regni hæres, ſuadente beato Leandro tunc Hiſpalenſi epiſcopo, hæreſim Arrianam deſerens, ad fidem catholicam conuerſus eſt. Quem pater arrianus, vt ad eandem reuocaret, primum blanditiis, & præmiis, deinde minis, & terroribus erga illum egit. Quæ omnia cum non poſſent animum illum conſtantiſsimum à fide catholica, vel tantillum deflectere, iratus pater illum prius hæreditario iure regni priuatum in vincula, & carceres coniecit. Adueniente autem paſchatis feſto, quo ex more, & eccleſiæ vniuerſalis decreto, Chriſtiani ſacrum domi-

*Grego.*

*Leonig.*

*Ermigil.*

ni corpus ſumere ſolent, perfidus pater Arrianum epiſcopum ad filium miſit, vt ex manu illius cõmunionem perciperet, vt per hoc illum ſibi pater conciliaret. Sed vir Deo plenus Ermigildus hoc facere recuſauit, & epiſcopo veniẽti exprobrauit, & magna conſtantia illum à ſe duris increpationibus repulit. Hoc cũ Arrianus pater audiret, infremuit: ſtatimque paternæ pietatis oblitus apparitores ſuos miſit, qui filium ſuum occiderent, quod & fecerunt. Quid quæſo hæreticus cõtra fideles facere deſtitiſſet, qui pro tuenda hæreſi Arriana proprio filio non pepercit: ſed carnificibus tradidit illum? Qui tam atrociter inſectatus eſt proprium filium, putáſne æquiori animo cęteros proſequeretur fideles? Sed opus eſt, vt ex noſtro hoc ſeculo aliqua proferamus exempla: quoniam hæc magis, quàm reliqua, quę iam præterierunt, animos intuentiũ mouere poterunt. Cum Martinus Lutherus annos ab hinc triginta ſuos in Saxonia effundere cœpiſſet errores: ſtatim illi acquieuit Fridericus dux Saxonum, cuius exemplo, & authoritate populus motus in eandem lapſus eſt hæreſim. Idem contigit Lantſgrauio Heſsiæ Philippo. Merito igitur decretum eſt, vt rex, aut quiuis alius ſecularis dominus factus hæreticus, ne populis fidelibus ſibi ſubiectis nocere poſsit, ſit ipſo iure dominio regni, & qualibet alia ſeculari poteſtate priuatus.

## *De alia hæreticorum pœna, quæ eſt infamia, & de cæteris, quæ ex illa ſequuntur.*

## CAP. IX.

INter alias pœnas, quibus eccleſia hæreticos merito puniendos fore decreuit, infamia recenſetur, quæ tanto cæteris pœnis grauior æſtimari debet, quanto fama reliquis omnibus merito anteponitur tranſitoriis bonis. Melius eſt nomen bonum (inquit Salomon) quã diuitiæ multæ. *Prou.22.* Hoc autem bono nomine priuatus eſt, quiſquis hæreticus eſt, ſiue occultus ille ſit, ſiue manifeſtus. Hoc tamen intereſt inter occultum hæreticum, & manifeſtum, quod occultus hæreticus ſola iuris infamia cenſetur infamis & nõ infamia facti: quia eius crimen cum nondum ſit manifeſtum, famam illius tollere non valet. Hęreticus autem manifeſtus, & infamia facti, & infamia iuris iudicatur infamis. Infamiam facti incurrit quiſque per criminis ſui manifeſtatio-

nem,

A nem,& tanto grauiorem incurrit infamiam, quanto grauius eſt crimen, quod commiſit, & tanto maiorem, aut latiorem, quanto peccatum eſt pluribus manifeſtum. Non eſt enim eadem menſura metienda infamiæ grauitas, & eius latitudo, ſiue extenſio. Nam ſi Petrus graue aliquod crimen paucis manifeſtum committat, & Ioannes leue aliud crimen multis ſcientibus perpetrauerit, infamia Petri grauior cenſebitur: Ioannis vero maior, aut latior. Quo fit, vt infamia facti, quam hæreticus ex criminis ſui manifeſtatione incurrit grauiſsima ſit cenſenda: quia hæreſis (vt ſupra libro primo, capitulo ſecundo docuimus) inter grauiſsima recenſetur peccata. Infamia iuris eſt illa, ad quam ex iuris decreto aliquis damnatus eſt. Sunt enim peccata aliqua, quorum quodlibet, ſi quis committat, iure ipſo cenſetur infamis, vt qui exercet improbum fœnus, exigens vſuras vſurarum. Tertia quæſtio. vij. §. Porro. Et qui contrahit ſimul cum duabus, vel qui ſimul duas habet ſponſas. lege, quid ergo. ff. de his qui notantur infamia. & in cap. Nuper à nobis. extra de bigamis. Et qui locauit operas ſuas, vt pugnaret cum fera. ff. de poſtulando. lege prima. §.
B beſtias. Et generali eloquutione quiſquis per ſententiam iudicis damnatus eſt de crimine publico, ipſo iure cenſetur eſſe infamis. Hoc autem vltimum ſolum cenſetur verum, quando damnatus eſt per ſententiam diffinitiuam, non autem per ſententiam interloquutoriam, & quando damnatus eſt ab ordinario iudice, & non ſi damnetur ab arbitrio. l. quid ergo. §. Ex compromiſſo. ff. de his qui notantur infamia. Hæreſis autem vtroque iure, & ciuili, & canonico publicum cenſetur crimen: quia illud iure ciuili publicum dicitur crimen: cuius denunciatio, vel accuſatio non ſolum perſonæ, quæ ex crimine illo aliquam paſſa eſt iacturam: ſed cuilibet ex populo competere poteſt. Sunt enim aliqua peccata à iure ſignata, quæ propter illorum grauitatem ab omnibus accuſari poſſunt: ne maneant impunita, vt ſunt homicidia, parricidia, adulteria, crimen læſæ maieſtatis. Atque ideo publica dicuntur crimina: quia ad publicam ſpectat vtilitatem, vt talia puniantur: quoniam niſi id fieret, plurima inde reipublicæ euenirent incommoda. Nullum eſt autem hæreſis crimine nocentius, & quod grauius reipublicæ incommodare poſsit. Propter quod *2. Timo. 2*

Paulus de hæreticis loquens, dixit: Sermo eorum, vt cancer ſerpit. Merito igitur quilibet ex plebe de crimine hæreſis accuſare poteſt: ne licentioſa impunitate amplius graſſetur, & totam ſuo veneno inficiat rempublicam. Ea enim, quæ in religionum diuinam committuntur, omnium reſpiciunt iniuriam. l. Manichæos. C. de hæreticis. Quæ autem omnibus inferunt iniuriam: ab omnibus accuſari poſſunt. Quo fit, vt crimen hæreſis ab omnibus poſsit accuſari, & inde ſequitur, vt iuxta iuris ciuilis regulas, & pręcepta, inter publica crimina ſit recenſendum. Iure autem canonico id multo apertius oſtenditur: quia ſecundum ius canonicum, omne crimẽ dicitur publicum: quoniam ad publicam ſpectat vtilitatem, vt nullum crimen ſit impunitum, vt patet per c. crimina. de colluſ. dete. iũcta gloſſa. Vnde conſequens eſt, vt quiſquis ab eccleſiaſtico iudice de crimine aliquo eſt damnatus, ſit eo ipſo infamis, ac ſi damnaretur de crimine publico. Quod vt notat Angelus de Aretio. Inſtit. de ſuſpect. tut. §. ſuſpectus. eo ſolo caſu eſt verum, quando talis damnaretur propter dolum, non propter culpam. Quiſquis ergo de hæreſi damnatus eſt, vtroque iure cenſetur infamis, & tanto magis quanto hæreſis cæteris peccatis eſt peius. Sed dubium eſt, an hæreticus antequam de crimine hæreſis à iudice damnetur, ſit ipſo iure infamis, an requiratur, quod ſit prius de crimine hæreſis damnatus, ad hoc, vt infamiam iuris incurrat. Et forte alicui videbitur hæreticum ante damnationem non eſſe dicendum infamem: quia regulare eſſe dicitur in criminibus publicis, quod nunquam in illis incurritur iuris infamia: niſi poſt iudicis ordinarij ſententiam diffinitiuam. l. prima. ff. de his qui notantur infamia. & notat Dinus in regula, infamibus. & Panor. in cap. Teſtamentum. de teſtibus. & in cap. exceptionem. de exceptionibus. Sed his non obſtantibus mihi videtur dicendum hæreticum ante damnationem eſſe ipſo iure infamem. Ad quod dicendum aliquibus perſuadeor rationibus. Primo quidem inde moueor, quod credentes hæreticorum, & eorum receptatores, qui propter hoc excommunicati, ſatisfactionem congruam infra annum reddere neglexerunt, velut hæretici reputantur, vt patet in capitulo Contumaciam. de hæreticis. libro vj. Inter cæteras autem pœnas, quibus huiuſmodi credentes, & receptatores hæreticorum

C
D

A ticorum à iure puniuntur: vna eſt, quòd ipſo iure ſunt infames, vt patet in cap. Excommunicamus.§.credẽtes.extra de hæretic. Quibus verbis aperte inſinuatur hæreticum omnem eſſe ipſo iure infamem. Præterea, propter vnum quódq; tale (vt ait Ariſtoteles) & illud magis: ergo ſi credentes, & receptatores hæreticorum ſunt propter hereticos ipſo iure infames, oportet, vt hæretici ipſi, propter quos eſt illis hæc pœna inflicta, ſint etiã ipſo iure infames. Rurſum, omnia, quæ conueniunt his qui ſunt ipſo iure infames (vt ex ſequentibus patebit conueniunt etiam hæreticis. Conſequens eſt igitur, vt hæretici cenſeantur ipſo iure infames. Nec opus eſt declaratione aliqua, aut criminis condemnatione: ſed eo ipſo, quòd facti ſunt hæretici, iuris infamiam incurrunt. Quemadmodum ſupra diximus de dominio bonorum omnium, quod à die commiſſi criminis abſque aliqua alia damnatione, aut declaratione, hæreticum amiſiſſe oſtendimus. Et iuſtum quidem erat, vt talem infamiam ipſo iure incurrerent hæretici: quoniam hæreſis crimen multo grauius eſt omnibus illis, quæ ſupra recenſuimus, propter quorũ quodlibet ipſo iure incurritur infamia:
B ergo multo iuſtius erat, vt propter hæreſim iuris infamia incurreretur, quàm propter reliqua omnia. Quod autem dicitur regulare eſſe in criminibus publicis, vt nunquam propter illa incurratur infamia: niſi poſt iudicis ordinarij ſententiam: quanquam veritatem habeat in reliquis omnibus criminibus, fallit tamen in illis, quæ ſunt à iure notata, quæ ſi quis commiſerit, eſt ipſo iure infamis. Ex iſtorum numero (vt diximus) eſt crimen hæreſis. Quo fit, vt hæreticos etiam ante condemnationem ſit ipſo iure infamis. Hæc pœna non ſolum ipſos hæreticos: ſed etiam illorum filios punit, ita vt parentũ hæreticorum filij quamuis fideles ipſo iure cenſeantur infames. Et merito quidem hanc pœnam ad filios vſque extendendam eſſe deſinitum eſt. Quia ſicut gloria, & nobilitate parentum gaudent filij, ita iuſtum erat, vt econtrario parentum ignobilitatem, dedecus, & infamiam in ſe ipſis ſentirent. Gloria filiorum (inquit Salomon) parentes eorum. Nam qui à parentibus bonis genitus eſt, naturalem quandam inclinationem ad bonum, vt in plurimum ab ipſis parentibus ſuſcipit. Quoniam ab illis corporis complexionem deducit, quæ Pro.17

ſi bo

ſi bona eſt: non paruum eſt ad virtutem adiutorium, & incitamentum. Vnde Ariſtoteles libro primo Politicorum, capitu. iiij. ait: Vt ex hominibus hominem, ex beſtiis beſtiam: ſic ex bonis bonum generari: ſed natura quidem hoc vult, attamen plerunque non poteſt. Hæc Ariſtoteles. Præter illam inclinationem, quam à parentibus ſuſcipiunt filij, ineſt etiam ipſis filiis naturalis quædam parentũ ſuorum imitatio, quæ multis magnum eſt, ſempérque fuit virtutis adiumentum. Nam iuuenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare videantur: ſolent maiorum ſuorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aſpirare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandrum, ſic maioris Aphricani gloria minorem Scipionem: ſic Iulij Cæſaris fama Octauianum excitauit. Sic denique fuit Pyrrhus Archilleides animoſus imagine patris. Hinc ſuſpitio oritur de filiis, vt tales illi ſint, aut ſaltem futuri ſint, quales parentes eorum fuere. Et hæc eſt illa filiorum gloria, quæ ex parentum nobilitate, & virtute oritur, vt bonus, & ſtudioſus ille credatur: quia bonorum eſt filius. Pro hac ſententia eſt, quod Ariſtoteles loco præfato ait: Helenam apud Theodectum in ſui laudem dixiſſe. Ex diis (inquit illa) ab vtraque ſtirpe prognatam, quiſquam appellabit ſeruam? Et beatus Paulus in ea, quæ eſt ad Romanos epiſtola ait: Si radix ſancta, & Rami: Sic ex Abraham ortus eſt Iſaac, & ab hoc genitus eſt Iacob, ex Thobia Seniore prodiit Thobia Senior: prodiit Thobias Iunior æque bonus, & ſanctus, ac pater. Ad eundem modum de malis ſentiendum eſt: quoniam ex prauis parentibus procedunt fermè ſemper filij peruerſi, paternæ iniquitatis imitatores, quemadmodum ex Cicuta oritur fructus virulentus, aut ex ſentina aliqua defluit aqua putrida, & ſordida. Et hoc ipſum Salominis teſtimonio comprobatur, qui in libro ſapientiæ ait: Ex iniquis enim omnes filij, qui naſcuntur, teſtes ſunt nequitiæ aduerſus parẽtes in interrogatione ſua. Tam vera ſemper reputata eſt hæc ſententia, vt veteri adagio celebretur, quod ait: Mali corui malum ouum. Non ſunt tamen hæc omnia tam conſtanti, & inuariata lege firmata, vt contrarium euenire non poſsit. Nam aliquando accidit, vt ex bonis parentibus mali procedant filij, tanquam peſtilens fructus ex arbore bona, aut aqua amarulenta de dulci.

*Ariſtot.* C

*D*

*Rom. 11*

*Sapien. 4*

*Adag.*

A dulci fonte profluens. Sic ex Adam ortus eſt Caim: Ex Noe Cham: Ex Iſaac natus eſt Eſau. Et (vt ad prophanas veniamus hiſtorias) Scipionis Aphricani filius (vt de illo refert Valerius Maximus) vecors, & ignauus fuit. Quinti Fabij Maximi Imperatoris clariſsimi filius tam perditam luxuria vitam (eodem Valerio referente) egit, vt bonis omnibus paternis ſit illi ab Vrbano Prætore interdictum. Econtrario ex malis parentibus etiam aliquando oriuntur boni, & virtutis ſtudioſi filij, quemadmodum Roſæ de ſpinis. Nam ex Achaz peſsimo Rege & idololatra (vt Regum narrat hiſtoria) natus eſt fidelis, & ſanctus Rex Ezechias. Et Ioſias ille Rex ſanctus, qui tulit abominationes impietatis, cuius memoria (vt inquit Eccleſiaſtic.) quaſi mel indulcabitur, filius fuit impij, & idololatræ Regis Amon. Sed hæc rara ſunt exempla, quod vero frequenter, & quaſi ſemper euenit, eſt malos ex malis parentibus generari, & bonos ex bonis. Huius rei tam multa, & tam aperta ſunt exempla, vt non ſit opus recenſere. Cauſam vero huius ſi quis noſſe cupit, illi libenter offerimus. Certum eſt varias animorum inclinationes, ex variis *4. Reg. 16* *Eccl. 49*

B corporis complexionibus oriri. Nam qui cholera abundat, facile iraſcitur, faciléque remittit. In quo pituita viget ſomnolentiam, & pigritiam patitur. Qui ſanguine pollet, lætis gaudet, & ad omnes carnis delicias eſt facile procliuis. Qui bilem atram, aut melancholiam plus ſatis habet, tarde iraſcitur, tardéque remittit, lęta ferè omnia fugit, triſtibus delectatur, ſolitudines quærit, frequentias hominum deſerit. Corporis complexiones, & qualitates tam variæ, ex variis parentum complexionibus ferè ſemper oriuntur. Quoniam ex ſemine à parentibus in actu generationis deciſſo, filij corpus coagulatur, & coaleſcit, & deinde ex ſanguine matris paulatim formatur, & nutritur, & ſic ſimul cum corpore, corporis inclinationes à parentibus recipit. Hanc ſententiam duobus verſiculis eleganter complexus eſt Baptiſta Mantuanus, ſic inquiens:

*Qui viret in folijs, venit à radicibus humor,* *Batipſt. Mantu.*
*Et patrum in natos abeunt cum ſemine mores.*

Et hæc eſt infamia, quam filij à parentibus iure cõtrahunt. Præſumit enim ius, & merito, filios tales eſſe futuros, quales eorum parentes fuiſſe experientia compertum eſt. Nam

in

in cap.ſi quis.vj.quæſt.j.dicitur quòd in filiis paterni, hoc C
eſt,hæreditarij criminis exempla metuuntur. Iuſte igitur hæreticorum filij cenſentur infames: quia merito de illis ſuſpicandum eſt, vt (niſi aliunde adiuuentur) in eum, quo parentes infecti fuere,labantur errorem. Hanc tamen iuris infamiam non ſuſtinebunt filij eorum hereticorum,qui ab hæreſi reſipiſcentes,ad fidem catholicam redierũt, & eccleſiæ vnitati adhæſerunt cap.ſtatutum.ij.de hæret. lib.vj. Ex hac iuris infamia,veluti ex radice quadã,aliæ pœnæ oriuntur.Hæreticus non poteſt eſſe teſtis, vt patet in cap.j.extra de hæreticis. & capit. ipſa pietas.xxiij.quæſt.iiij. Et merito repellitur hæreticus à teſtimonio perhibendo: quia inter multa,quæ in teſte requiruntur,eſt fama, cap.teſtamẽtum. extra de teſt.& atteſt. & cap.præterea,de teſtibus cogendis.
*Iſidorus.* Et Iſidorus in lib. Etymologiarum de teſtis qualitate loquens,ait:Si vita bona defuerit,fide carebit. Non enim poteſt iuſtitia cum ſcelerato homine habere commercium. Hæc ille.Et habẽtur hæc verba in cap.Forus. extra de verb. ſignifica. Deinde (vt dicitur de regulis iuris. lib.vj.) ſemel malus ſemper præſumitur malus:præſertim eodem genere mali. Hæreticus igitur, qui falſum dedit de fide catholica D
teſtamentum: iuſte præſumitur de qualibet alia re falſum
*Eccl.34* daturus teſtimonium.ij.quæſt.vij.cap.Non poteſt. Præterea ſapiens Eccleſiaſticus ait: A' mendace quid verum dicetur? Quibus verbis ſatis aperte ſapiens docet non eſſe reddendam homini mendaci fidem. Non eſt ergo præbenda fides hæretico: quia ſemel in graui,pernicioſóque mendacio eſt deprehenſus,& inde conſequens eſt, vt non ſit accipiendus in teſtem. Hoc tamen non abſolute, & vniuerſaliter accipiendum eſt:quia inde excipienda eſt cauſa hæreſis, in qua hæreticus contra hæreticum poteſt reddere teſtimonium.cap.in fidei fauorem.de hæreticis.libro vj.& ſecunda queſtione ſeptima,capite,ſi hæreticus.Nam regula illa,qua docetur ſocios criminis nõ eſſe in teſtes admittendos, ſicut fallit in crimine laſæ maieſtatis,& ſimoniæ: ita etiam fallit in crimine hæreſis. Hæreticus igitur contra hæreticum teſtificari poteſt: non tamen contra fidelem. Ex quo infero, quod hæretico ſemiplenè probanti contra catholicum Chriſtianum non deferetur iuramentum in ſupplementum ſemiplenæ probationis: quamuis oppoſitum ſit lege ſtatutum.

A tum.Nam lege precipitur,vt ſemiplene probanti deferatur iuramentum neceſſarium in ſupplementum probationis.l. Admonendi.ff.de iureiurando. l. in bonæ fidei.C. de rebus creditis.& cap.ſuper eod.extra de his,quæ vi,metúſue cauſa fiunt.Tale autem iuramentũ non eſt concedendum hæretico ſemiplene probanti cõtra Chriſtianũ:quia tale iuramentum ſupplet locum cuiuſdam teſtimonij. Hæreticus autem cum à teſtimonio reddendo ſit iure repulſus,cõſequens eſt, vt iuramentum non ſit illi deferendum ad ſupplementum ſemiplenæ probationis.Pręterea antequam iuramentũ alicui deferatur ad ſupplendam ſemiplenã probationẽ, inſpicienda prius eſt perſonæ qualitas, & anxie examinanda, vt ſcilicet vir bonus ille ſit verax, fidelis, timens Deũ, qui pro magno aliquo pretio peierare nõ auderet.Quæ omnia cum longe abſint ab hæretico,conſequens eſt,vt non ſit illi deferendum iuramentũ ad ſupplemẽtum ſemiplenæ probationis.Eadem etiã ratione hęreticus catholicum accuſare non poteſt.ij.quæſt.vij.cap.alieni.& capit.Pagani. Qui alterius crimina iuſte accuſare, aut reprehendere voluerit, oportet, vt ab eiſdem criminibus ipſe ſit alienus.iij.quæſt.vij.capit.
B qui ſine.& capi. Poſtulatus. Et hoc ipſum egregius poëta eleganter docuit,ſic inquiens:

*Loripedem rectus derideat Aethiopem albus.* Iuuen.

Altera eſt adhuc hæreticorum pœna, quæ etiam ex prædicta iuris infamia deducitur, & eſt priuatio cuiuſcunque dignitatis,& officij publici,& cuiuſcunque beneficij eccleſiaſtici, & indignitas, & inhabilitas, ad aliquid horum in poſterum ſuſcipiendum. Circa hæc tamen oportet admonere lectorem,quòd hæc duo videlicet,priuatio ſuſceptorum, & indignitas ad ſuſcipienda, non ſunt æqua lance penſanda. Nam priuationem officij, aut beneficij ſuſcepti, non incurrunt ipſo iure hæretici: ſed ſolum poſtquam ad illam priuationem fuerint à iudice condemnati.Nam verba,quæ habentur in cap.ad abolendam.§.præſenti.extra de hæreticis.non exprimunt ſententiam à iure latam:ſed ſententiam à iudice ferendam,ſic enim ibidem dicitur. Totius eccleſiaſtici ordinis prærogatiua nudetur, ſi dixiſſet, ſit ipſo facto, aut ipſo iure nudatus, ſententiam expreſsiſſet latam. Dicens autem:Totius eccleſiaſtici ordinis prærogatiua nudetur,aperte expreſsit ſententiã à iudice ferendam. Et in cap.

Excomm

Excommunicamus. §. credentes. verba eiuſdem notæ po- C
nuntur, quæ ferendam exprimunt ſententiã, & non latam. Quo fit, vt hæreticus preſbyter antequam per eccleſiaſticum iudicem ſit eccleſiaſtici ordinis prærogatiua nudatus, & per Epiſcopum degradatus, non poſsit propter crimen hæreſis, aut propter quoduis aliud crimẽ à ſeculari poteſtate puniri. Et ſi quis iudex ſecularis ante huiuſmodi prærogatiuæ denudationem in talem preſbyterum hæreticum per ſe, aut per alium manus iniiceret violentas, incideret in ſententiam canonis, ſi quis ſuadente diabolo. Quia ille talis quamuis hæreticus, gaudet eccleſiaſtici ordinis priuilegiis, quouſque per ſententiam competentis iudicis eccleſiaſtici ſit illis priuatus. Sequitur etiã inde hæreticum, qui aliquod officium publicum habet, antequam officio ſpolietur, facere fructus, qui ex tali officio proueniunt ſuos, qui ſtatim in ius, & poteſtatẽ fiſci ſuccedunt. Huius corollarij pars prima inde eſt manifeſta, quòd hæreticus ille adhuc retinet officium, & habet in illo veram, & plenam poſſeſſionem, & per conſequens habet etiam ius ad fructus percipiendos. Tale enim ius ad fructus recipiendos oritur ex poſſeſsione officij, ergo cum nullo alio iure ſit impeditus, D
ne tales fructus percipere poſsit. Sequitur inde neceſſario, vt officio retento, retineat etiam fructuum receptionem quæ ex tali officij poſſeſsione oritur. Nam conceſſo principali, conceditur quidquid ex illo pendet: niſi ſit aliunde ſublatum. Hoc autem non eueniret, ſi hæreticus eſſet ipſo iure omni officio priuatus. Tunc enim fructus officij acquirere non poſſet: quia nullum ius ad illos fructus percipiendos haberet. Alteram corollarij partem probo, quia hæreticus ipſo iure priuatus eſt dominio omnium bonorum ſuorum, & in eius locum ſubrogatus eſt fiſcus, cap. cum ſecundum leges. de hæret. lib. vj. Et inde ſequitur, vt fructus, quos hæreticus acquirit, eo ipſo quòd ſunt ab eo acquiſiti, tranſeant in ius, & poteſtatem fiſci. Poteſt etiam aliter dici, quòd hæreticus licet non ſit ipſo iure officio & dignitate priuatus, eſt tamen ipſo iure priuatus iure percipiendi fructus, qui ex tali officio proueniunt, & ius illud ſuccedit fiſco, ſicut cætera bona. Et iuxta hũc modum dicendi, hæreticus quamuis officium retineat, non faceret fructus ſuos: ſed fiſcus ratione iuris, quod ſibi propter hæreticũ competit,

A tit,eos acquireret ſibi. Et forte hoc vltimum eſt magis iuri conſonum, propterea quòd in cap. fina. extra de hæreticis. dicitur eſſe abſolutos ab omni debito dominij, fidelitatis, & obſequij, qui hæreticis erant quomodolibet obligati. Et inde conſequens eſt, vt qui hæretico ratione alicuius officij publici, aut dignitatis aliquos redditus debebat, ſit abſolutus à tali debito reddendo, & ita hęreticus non habebit ius ad tales redditus exigendos, & per conſequens nunquam faciet fructus ſuos: quamuis officium, aut dignitatem retineat. ¶Hæreticus igitur licet non ſit ipſo iure priuatus officio, aut dignitate: eſt tamen ipſo iure priuatus, iure exigendi fructus, aut redditus, qui ſibi ratione officij, aut dignitatis competere poterât, & ius illius ſuccedit fiſco, donec hæreticus ſit officio illo, aut dignitate priuatus. Alia pœna, quæ eſt indignitas, aut inhabilitas ad officia publica, aut eccleſiaſtica beneficia recipienda, duriore, & acerbiore conſtringitur lege. Nam vt hanc pœnam incurrat hæreticus, non eſt opus aliqua iudicis ſententia, quæ illum cenſeat indignum, aut inhabilem: ſed poſtquam factus eſt hæreticus ipſo iure cenſetur inhabilis, & indignus ad talia officia
B publica, aut eccleſiaſtica beneficia recipienda. Hoc apertiſsime docetur in cap. Quicunque. §. hæretici. de hæreti. lib. vj. Ibi enim decernit Papa, vt ſi ſecus actum fuerit, ſit irritum & inane. Nec ſolum ille indignus & inhabilis eſt: ſed etiam omnis vir eccleſiaſticus, qui ad preces hæretici, vel fautoris dignitates, perſonatus, & quæcunque alia eccleſiaſtica beneficia eſt adeptus, eſt illis omnibus ipſo iure priuatus & indignus, & inhabilis factus ad alia in poſterum recipienda. Quæ pœna ſolos illos reſpicit, qui ſciuerunt talia beneficia ad hæretici preces ſibi conferri. Nam qui ignorauit beneficium ſibi ad preces hæretici eſſe collatum, licet ſit ipſo iure tali beneficio priuatus, non tamen ad alia in poſterum recipienda cenſetur inhabilis. Quæ omnia aperte docentur in cap. quicunque. §. ad hæc. de hæreticis. lib. vj. Hæc pœna indignitatis, & inhabilitatis non in ſolis parentibus ſiſtit: ſed ad filios vſque protenditur, & aliquando latius euagata etiam in nepotes graſſatur. Quæ diuerſitas ex ſolo parentum diſcrimine oritur: quia ſi pater eſt hæreticus, indignitatem, & inhabilitatem ſuam ad filios ſuos, & ad nepotes vſque mittit. Si vero ſola mater

eſt hęretica ſolis filiis,& non nepotibus inhabilitatem impingit. Etſi pater aut mater poſtquam alter eorum fuit factus hæreticus, deinde pœnituit, & hæreſim deſerens eccleſiæ vnitati ſe firmiter coniunxit,neque nepotes,neque filij vllo pacto cenſebuntur ad eccleſiaſtica beneficia indigni, aut inhabiles. Hæc omnia habentur in capite ſtatutum ij.de hæreticis.lib.vj. C

## *An iuſtum ſit, vt propter hæreſim patris filius Catholicus puniatur.* CAP. X.

MVlti ſunt qui iniuſtum,& plus ſatis acerbum eſſe putant,vt hæreticorum filij catholici, propter ſuorum parentum hæreſim, eiſdem quibus illorum parentes pœnis puniantur,ita vt ſint infames quemadmodum illi inhabiles ad officia,aut beneficia recipienda perinde ac illi,bonis omnibus paternis quæ ſibi hæreditario iure conuenire poterāt, priuati vt illi. Vidi enim ego multos in Flandria, cum illic ante annos decem verſarer, qui licet iuſtum eſſe cenſebant hæreticos puniri, male tamen illos habebat parentum hæreticorum pœnas ad filios eorum eſſe protenſas, accuſabántque eam hæreticorum punitionem,quæ canonico & ciuili iure præcipitur: & Hiſpaniam impetebāt, propterea quòd audierant omnia iura,quæ à ſummis Pontificibus,aut à Cæſaribus ſunt contra hæreticos ſtatuta, ad vnum vſque in Hiſpania obſeruari,& in me tanquam in iuris propugnatorē vehementer inuehebant. Dicebant enim indignum eſſe, vt quis ſine culpa puniatur, cum Deus (vt aiebant) neminem pœna aliqua citra culpam afficiat. Et hoc ipſum teſtimonio confirmabant Auguſtini dicentis: Non prius Deus eſt vltor,quàm aliquis ſit peccator. Deinde ad ſuæ ſententiæ robur addebant illud, quod Deus per Ezechielem prophetam loquutus eſt, ſic dicens: Anima, quæ peccauerit,ipſa morietur,filius non portabit iniquitatem patris:& pater non portabit iniquitatem filij:iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij ſuper eum. Quibus verbis aperte (vt dicebant) nos docet Deus neminem pro peccato alieno puniendum:ſed vnumquenque pro ſuo. His ergo rationibus,quæ ſibi videbantur tanquam nodus Herculeus indiſſolubiles illi moti dicebant, iniuſtum eſſe, vt D

*Auguſt.*

*Ezec.18*

hæreti

A hæreticorum filij pro parentum iniquitate puniantur. Sed certe illi, & quotquot alij ita ſentiunt, tota aberrant via, & ſuam magis, quàm catholicæ fidei cauſam agere videntur. Iſtorum error inde conuincitur, quòd ſic ſentiẽtes non ſolum iura & decreta humana: ſed etiam Deum accuſare, & criminari videntur, qui ſæpe filios pro peccatis parentum punit, ipſomet teſtante, qui ait: Ego ſum Dominus *Exo.20* Deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. Viſitans dixit: pro eo quod eſt, puniens, aut verberans, aut caſtigans. Nam cum aliquot horum erga nos in hac vita exiſtentes pro noſtris peccatis Dominus facit: tũc noſtras viſitare dicitur iniquitates. Sic enim ipſemet per Dauid prophetam ait: Si iuſtitias meas prophanauerint, *Pſal.88* & mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Iuxta hũc modum viſitare ſe dicit Dominus iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem: quia pro iniquitate parentum, Deus punit filios vſque ad tertiam & quartam generationem. Filij enim res quædam ſunt ad B parentes ſpectantes, & quæ inter omnes res externas magis ipſos parentes contingunt, & propius ad ipſos accedunt. Et hic euenit, vt illorum morbos ægre ferant, perinde ac ſuos, de illorum aduerſitate doleant, vt de ſua, de illorum morte vehementius lugeant, quàm de cuiuſlibet ſupellectilis amiſsione. Deinde filij ſunt ſub dominio, & poteſtate parentum conſtituti, & ſunt quaſi quædam parentum poſſeſsio. Vnde ſequitur, vt quemadmodum infirmitas, & mors ſerui cedit in damnum domini, cuius eſt ſeruus: ita etiam afflictio filij in damnum cedat ipſius patris: poteſt enim pater operis filij vti, & illas locare, quemadmodum ſerui. Et inde neceſſario ſequitur, vt filio, aut mortuo, aut ægrotante damnum patiatur pater, & ſic in morte, aut ægritudine filij pater puniatur, perinde ac puniretur in morbo, aut morte ſerui. Cum ergo Deus filiis morbos, vulnera, famem, iniurias, aut quoduis aliud aduerſum immittit, non tam illos, quàm illorum parentes in ipſis punit. Sic punitus eſt Dauid in morte filij ex adulterio nati, *1.Reg.12* vt in illo dolorem, & pœnam ſentiret, quem ex illicito coitu, & damnato genuerat. Puer enim non eſt punitus: ſed

potius Deo miſerante ante vſum rationis raptus eſt,ne malitia mutaret animam illius. Mors ergo pueri quatenus ipſum reſpicit puerum,non punitio fuit: ſed opus miſericordiæ, quatenus vero ad ipſum Dauid illius parentē ſpectat,opus fuit punitionis,& vindictæ,per quam in eo,quod C
Geneſ.19 peccauerat, ille punitus eſt. Sic etiam paruulos Sodomæ ſine vllo peccato proprio ſimul cum parentibus ſuis igne
Num.17 conſumptos, & paruulos cum Dathan & Abiron ſine proprio peccato viuos à terra deglutitos dominus non puniuit: ſed potius illorum miſertus eſt, cùm illos innocentes ex hac vita migrare compulit:ne ſi in illa diutius perſtitiſſent, paternarum iniquitatum fuiſſent imitatores effecti, & ſic grauiores poſtea pœnas ſuſtinerent. Aliquādo etiam filios prouectæ ætatis Deus pro parentum peccatis affligit,per quam afflictionem non filios:ſed ipſos parentes punit. Filiis quidem talis afflictio cedit in bonum; quia per illam cautiores fiunt ad futura peccata cauenda, & eorum virtus, & meritum per illam ſi patienter feratur, creſcit. Quo fit,vt licet talis afflictio ſit illis grauis, & acerba,nunquam tamen reſpectu illorum pœna dicetur, neque punitio,ſecundum quod pœna,aut punitio dicit ordinē,& reſpectum ad culpam. Parentibus tamen comparata talis filiorum afflictio pœna dicetur:quoniam pro ipſorū parentum peccato eſt filiis inflicta,in quibus ſimul etiam parentes affliguntur. Hinc eſt,quòd peccante Cham peccato irreuerentiæ in patrem,filio ipſius Cham videlicet Chanaan maledixit Noë ſic dicens, maledictus Chanaā ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Chanaam puero filio Cham maledixit Noë,vt per illam maledictionem grauius affligeret,& puniret Cham, cum ille videret non ſolum ſe:ſed etiā filium ſuum à patre maledici. Et iuxta hunc modum non ſolum filios:ſed etiam nepotes,& deinceps vſque ad quartam generationem dominus pro peccatis parentum affligit, vt in illis puniat auum illorum, ſiue proauum, ſiue tritauum. D
Geneſ.9
Exo.20 Viſitans (inquit Deus) iniquitatem patrum in filios vſque in tertiam & quartam generationem. Non dixit vltra quartam generationem: quia vita parentum raro adeo protenditur, vt poſt quartam, aliam ex ſe illi videant generationem, per cuius afflictionem poſsint ipſi puniri. Nam quia afflictio filiorum pro peccatis parentum, infertur à

A tur à Deo ad ipſorum parentum punitionem: ideo congruum eſt,& neceſſarium,vt in ſolis illis filiis,ſine generationibus fiat,quas videre poteſt ipſe peccans. Nicolaus Lyranus ſuper Exodum hanc diuinæ vltionis ſententiam interpretans,data prius hac,quam nunc retulimus expoſitione,aliam poſtea ſubiungit,ſic inquiens:Alio modo intelligitur de pœna æterna, quæ infligitur filio pro iniquitate patris, inquantum eſt imitator paterni ſceleris:ideo ſubditur, Vſque ad tertiam & quartam generationem. Quia ſicut dictum eſt, aliquando mali homines vident filios ſuos vſque ad tot generationes, & ſic informant eos ſuis malis exemplis, vel illi imitantur, quod viderunt in patribus. Hæc ille. Et eandem ſententiam videtur innuere ſanctus Thomas in Secunda Secundæ quæſtio. cviij. articu.iiij. in reſponſione ad primum principale argumentum,vbi enumerans rationes, propter quas vnus pro peccato alterius poteſt temporaliter puniri,ſic ait: Alio modo inquantum peccatum vnius deriuatur in alterum, vel per imitationē, ſicut filij imitantur peccata parentum, & ſerui peccata dominorum, vt audacius peccent. Vel per modum meriti:ſi-

*Nicol. de Lyra.*

B cut peccata ſubditorum merentur peccatorem prælatum, ſecundum illud Iob xxxiiij. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, Vnde & pro peccato Dauid populum numerantis populus Iſraël punitus eſt,vt habetur ij. Regum vlt. Siue etiam per aliqualem conſenſum, ſeu diſsimulationem: ſicut etiam interdum boni ſimul puniuntur in temporalibus: quia eorum peccata non redarguerunt, vt Auguſt. dicit in primo de Ciuitate Dei. Hactenus ſanctus Thomas loco ſupra citato. Sed ſalua reuerentia, quæ tantis viris debetur, mihi illorum ſententia non placet,nec placere poterit alicui rem bene conſideranti:niſi forte ille affectu potius,quàm ratione ducatur. Filius ſiquidem paternæ iniquitatis imitator,ſi pro hac imitatione punitur à Deo, non pro peccato patris punitur, ſed pro ſuo: quia talis imitatio peccatum proprium eſt filij. Hoc autem filij peccatum quamuis non fuiſſet ad patris imitationem factum, nihilominus puniretur à Deo in ipſo filio illius perpetratore:ergo quādo fuerit ad patris exemplum commiſſum,etiā erit puniendū in ipſo filio. Per hoc enim, quòd filius patris exemplo facinus aliquod perpetrauit,

non tollitur ab eo tota facinoris culpa: quamuis quodam modo minuatur. Conſequens igitur eſt, vt ſi Deus filium aliquem propter paternæ iniquitatis imitationem puniat, pro peccato proprio illum punire dicatur, & non pro paterno: quia talis imitatio (vt diximus) proprium eſt filij peccatum. Non conuenit ergo talis interpretatio literæ textus ex lib. Exodi ſupra citati, quæ ait: Viſitans iniquitatem patrũ in filios, in tertiam, & quartam generationem. Tunc enim (vt oſtenſum eſt) non viſitat Deus iniquitatem patrum: ſed iniquitatem filiorum in ipſiſmet filiis. Prętere-ea ſi iuxta illum modum Deus punit peccata parentum in filiis, non ſolum vſque ad tertiam, & quartam generationem debet punire: ſed in mille: quia quotquot patris iniquitatem fuerint imitati punientur à Deo, etiam ſi vſq; ad mille generationes illa paternæ iniquitatis imitatio progrederetur. Conſtat enim quòd ſæpe vltra quartã & quintam generationem filij ſunt paternarum iniquitatum imitatores: quia ſola fama, & aliorum relatu ſciunt parentes ſuos, & auos, proauos, & tritauos, & alios ſuperiores ita feciſſe. Pater quidem aut verbo, aut malo exemplo male inſtruit filium ſuum, & iſte hanc malam, quam à patre accepit doctrinam, ad eundem modum tradit filio ſuo, & iſte alteri, & ſic deinceps vſque ad multas generationes. Peccata autem iſta ſemper vocari ſolent peccata illius primi, qui talia egit, vt facile eſt videre in tertio, & quarto libro Regum, quibus locis cum deſcribuntur geſta Regum Iſraël, de multis malis Regibus idololatris dicitur. Et nõ declinauit à vita Ieroboam filij Nabath patris ſui, qui peccare fecit Iſraël. Qui ſucceſsionis ordo vltra decimam Ieroboam generationem, nedum vltra quartam protenſus eſt. Forte aliquis cupiens Nicolao Lyrano patrocinari: dicet terminum punitionis filiorum pro peccato parentum, non eſſe à Deo limitatum vſque ad quartam generationẽ: ſic vt vltra nunquam progrediatur talis punitio: quia ibidem non eſt dictum, quòd viſitet Deus iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem precíſe. Quo fit, vt licet vltra decimam, & vigeſimam generationem extendatur imitatio paternæ iniquitatis, poſsit omnis talis (iuxta Dei ſentẽtiam) pro peccato patris puniri. Hanc expoſitionem aperte expugnant ea quę in eadem

A dem litera textus continuo ſequuntur. Nã quòd poſtquam dixit: Ego ſumdominus Deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum qui oderunt me, ſtatim ſubdit: Et faciens miſericordiam in milia, his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Per quæ verba aperte ſatis docuit latiſsimã eſſe differentiam inter punitionem malorum, & pręmium bonorum. Quia peccata parentum punit in filiis vſque in tertiam, & quartam generationem. Virtutes autẽ patrum & bona illorũ geſta remunerat in filiis vſque in mille generationes, hoc eſt, in valde multas. Hoc enim ſignificauit per illa verba. Et faciens miſericordiam in milia his, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Deus ſiquidẽ, quia pronior eſt ad parcendum, quàm ad puniendũ, ideo breuiorem facit punitionem malorum parentum: quia filios pro paterna iniquitate non vltra quartam generationẽ punit. Bonis vero parentum operibus, multo longiora præbet munera: quia filios pro parentum virtutibus poſt multas generationes beat, & muneribus variis donat. At ſi Deus viſitat iniquitatem patrum in filios, non ſolum in tertiam, & quartam generationem: ſed etiam in mille, nulla iam
B eſſet differentia inter punitionem malorum, & remunerationem bonorũ, cum etiam illa (iuxta Lyræ expoſitionem) debeat in mille, & innumeras extendi generationes ſicut iſta. Rurſum ſicut lege diuina docemur neminẽ pro bono alterius eſſe ſaluandum, ita etiã inſtruimur neminem pro peccato alterius eſſe perpetuo damnandũ. Nam Paulus de omniũ ſiue malorũ, ſiue bonorũ retributione loquens ait: Reddet vnicuiq; ſecũdum opera eius. Non ergo ſecundum opera parentum. Et iterum: Vnuſquiſq; noſtrum pro ſe rationem reddet Deo. Vide quid dicit pro ſe. Filius ergo non reddet rationem Deo pro parentibus ſuis. Et ſapiens ait: Per quæ pecat quis, per hæc & torquetur. Vnde ſequitur, vt filius non ſit torquendus in æternum per ea, quæ parentes eorum peccauerunt. Hæc igitur Nicolai Lyrani ſententia: qua dicit pœnam æternam infligi filio pro iniquitate patris, inquantum ille eſt paterni ſceleris imitator, nõ eſt vllo pacto toleranda: ſed quæ male, aut ſaltem minus caute ſuper Exodum locutus fuerat, correxit ſuper decimum octauum caput Ezechielis prophetæ, dicens filium puniri

*Roma.2* *Roma.14* *Sap.11*

pœna ſpirituali,& ęterna pro peccato patris occaſionaliter C
quia peccatum patris præbuit filio occaſionem peccati,pro
*Nicol. de Lyr.* quo filius tandem punitus. Nam in illo loco Nicolaus Lyranus hæc,quæ ſequuntur ait: Sciendum tamen quòd filij parentum malorum frequēter imitatores ſunt paternorū ſcelerum,eo quod ſunt inter eos nutriti,& facta parentum habent in authoritate maiori, & ſic frequenter puniuntur etiam corporaliter,& ſpiritualiter pro peccato parentum, occaſionaliter tamen inquantum accipiunt ab eis exemplum:ſed pro peccatis propriis ſimpliciter. Hęc ille. In quibus verbis,aut quod ſuper Exodū male dixerat,correxit, aut quod illis obſcuri dixerat, hic clare expoſuit. Beatus Thomas cautius locutus eſt: & ideo verba illius non tanta indigēt excuſatione,aut interpretatione. Nam vir ſanctus loco ſupracitato aperte fatetur neminem pro peccato alterius eſſe pœna ſpirituali puniendum. De hoc tamen inter illum & Nicolaum Lyranum conuenit, quòd ille etiam docet filium eſſe pro peccato patris temporali pœna puniendum, quando peccatum patris deriuatur in filium per imitationem,hoc eſt,quando filius eſt paterni ſceleris imitator. Sed quia (vt diximus) illa paternæ iniquitatis imitatio proprium eſt filij peccatum:quamuis illius occaſionem D
præbuit pater: ideo conſequens eſt, vt tunc etiam temporaliter filius pro peccato ſuo,& non pro paterno puniatur. Et eodem modo dicendum eſt de peccato alicuius, quod deriuatur in alterum ratione conſenſus, vel diſsimulationis,ob quam cauſam (vt dicit ſanctus Thomas) aliquando boni puniuntur cum malis: quia illorum peccata non redarguerunt. Qui in peccatum alterius conſentit,proprium committit peccatum: & ideo propriam exigit pœnam & ſimilem illi,quam meretur is, qui ſcelus perpetrauit. Ideo
*Roma.1* Paulus de peccatoribus loquens, ait: Qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſolum qui ea faciunt: ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Proprium etiam committit peccatum,qui alterius peccatum diſsimulat,& non corripit, aut arguit,cū arguere teneretur:quia is pro conſentiente apud Deum, & homines æſtimatur. Nam Gloſſa ordinaria ſuper illum Pauli locum, quem nunc proxime citauimus, ait: Conſentire eſt ſilere, cum poſsis arguere. Et Leo Papa Epiſtola lxxj.capi. xv. Qui alios cum poteſt ab errore

non

A non reuocat, ſe ipſum errare demonſtrat. Quæ verba habentur extra de hæreticis.cap.Qui alios. Si conſentientes, & diſsimulantes proprio peccato conſentiunt, & diſsimulant, conuincitur inde, vt ſi cum aliis criminum perpetratoribus ſimul puniuntur, pro peccatis propriis puniantur & non pro alienis. Poteſt tamen hæc beati Thomæ ſententia etiam excuſari, & optime exponi, vt qui illũ tueri velit, facile poſsit, dicens beatum Thomam non negare filium paterni ſceleris imitatorẽ eſſe pro peccato proprio puniendum. Sed vltra dicit eſſe etiam pro peccato patris puniendum, ita vt filius, qui patrem in ſcelere imitatur ſimul pro ſuo, & pro paterno puniatur peccato. Et huic ſententiæ fauet Auguſtinus in prima expoſitione (duas enim fecit) ſuper Pſalmum cviij. in verſu: Fiant nati eius in interitũ ſic dicens: Quemadmodum bonorum imitatio facit, vt etiam propria peccata deleãtur, ſic malorũ imitatio facit, vt non ſolum ſua: ſed etiam eorum, quos imitati ſunt merita ſortiantur. Hæc Auguſtinus. Qui quamuis loquatur de imitatore ſolo, qui tamen beato Thomæ patrocinari cupit, oportet, vt idem dicat de conſentiente, & diſsimulante, ita vt ſiue conſentiens ſiue diſsimulans: non ſolum puniatur pro ſuis peccatis: ſed etiam pro illis, quibus conſenſit, aut quæ diſsimulauit. Sed iuxta hanc expoſitionem difficilis adhuc manebit quæſtio de filio paternã iniquitatem imitantem, quare nõ punitur pro peccato alterius, quem imitatur, ſicut punitur pro peccato paterno? Si quis vero concedat etiã hominem puniri pro peccato aliorũ, quos imitatur: ſicut pro peccato paterno, cauſam ſuſcipiet difficillime ſuſtinẽdam. Quoniam hoc dato, oportebit etiam concedere, vt ſi mille homines quis in aliquo ſcelere imitetur, non ſolum pro ſuo peccato: ſed etiam pro peccatis omnium illorum, quos in eodem ſcelere imitatur, ſit puniendus. Quod ſi quis concedere velit, duram certe, & nimis acerbam faciet iuſtitiam diuinam. Ideo vt ab omnibus his anguſtiis liberemur, melius dicendum eſſe putamus, filium innocentem pro peccato patris puniri ob eam ſolam cauſam: quia filius eſt res quædã patris ad illum ſpectans: & quædã illius poſſeſsio, in cuius afflictione punitur pater tanquã in re ſua, & tanto magis quanto filium pater magis diligit, quàm reliquas omnes tẽporales poſſeſsiones. Certũ enim eſt patrem

Augu.

B

acrius puniri, quãdo ſcit filium ſuum priuatum eſſe ſucceſ- C
ſione bonorum ſuorũ,quàm:ſi ſciret bona illa,quibus ipſe priuatus eſt,trãſitura in dominiũ,& poſſeſsionẽ filij. Nam licet pater acerbe doleat, propterea quòd priuatur dominio,& poſſeſsione omniũ bonorum ſuorũ, aliquod tamen ſuſcipit ſolatiũ, quando ſcit filium ſuũ ſucceſſurũ in dominium omniũ bonorum ſuorũ,taliq; ſolatio vtcũq; lenit doloris ſui acerbitatẽ. Vnus enim ex doloribus, qui parentes moriẽtes acriter pungũt,eſt cum præſciunt inopiã, aut iniuriam,aut quamlibet aliã calamitatem, quam poſt mortem ſuã paſſuri ſunt filij ſui. Si vero filios ſuos incolumes & rebus omnibus tẽporalibus affluentes relinquunt,leuius mortẽ ipſam ferũt. Licet igitur hæreticorum filij affligantur,per priuationem paternorum bonorum, & infamiam, & aliàs ſimiles pœnas:quia tamen parentes per huiuſmodi filiorũ afflictionem torquentur:ideo per illam parẽtes pro ſuorum criminũ meritis puniuntur. Nullo itaque alio modo admittendum eſt, vt filius innocens pro peccato patris puniatur,ſiue(vt rectius loquar)affligatur: niſi quia talem filiorum afflictionẽ pater grauiter ferens,in illa affligitur & punitur. Forte contra hanc ſentẽtiam aliquis mihi obiiciet,definitionem eccleſiæ datam in cap. accuſatus. §.in eo D
vero caſu.de hæretic. lib. vj. Illo enim loco Papa decernit hęredes cuiuſcunq; hæretici:cuius hæreſis ante mortẽ non fuit declarata,debere poſt mortem:ſi tunc de hereſi defuncti conſtiterit,tota hæreditate,quã ab hęretico habuerunt, priuari. Si filius,iuxta hoc decretum, poſt mortem patris, bonis paternis priuetur, non eſt dubium ipſum tunc pro peccato patris torqueri: nec tamen per illam filij torturam,pater punitur,cum iam ille defunctus ſeculo ſit,& pœnas filiorum quas in hac vita patiuntur,iam ſentire nõ poſſit. Falſum eſt igitur, quòd nunquam filius innocens pro peccato patris affligitur: niſi quia per talem afflictionem pater punitur. Hanc tamen obiectionẽ nos multis modis facile reiicimus. Primo quidem non eſt vſquequaque certum,parẽtes defunctos,aut alios cognatos,qui in purgatorio,aut in inferno ſunt nõ ſentire eas pœnas, quas ſui propinqui in hoc ſeculo patiũtur. Nã beatus Auguſtinus ſuper
*Auguſt.* Pſalmum cviij. de hac re diſſerens, non eſt auſus aliquid definire: ſed hanc rem dubiam, & incertam reliquit, ſic

inquiens

A inquiens: Etiámne hoc ad pœnam Iudæ pertinere credendum eſt, quod poſt eius mortem ad mendicitatem vxor eius,& filij eius peruenerunt,& translati ſunt, & eiecti de habitationibus ſuis,ſcrutante fœneratore omnem ſubſtantiam eius,& diripientibus alienis omnes labores eius, nemine adiuuante,nec miſerante pupillos eius, & quod cito ſunt ſine poſteris mortui? Nunquid etiam de his, quæ in ſuis poſt mortem cuiuſque contingunt,vllus mortuos tangit dolor? Aut hæc ſaltem ſcire putandi ſunt,quorum ſenſus alibi eſt pro meritis, ſeu bene,ſeu male? Cui reſpondeo magnam quidem eſſe quæſtionem: nec in præſentia diſſerendam,quòd ſit operis prolixioris,vtrum, vel quatenus,vel quomodo ea,quæ circa nos aguntur, nouerint ſpiritus mortuorum. Et aliquibus interiectis ſubdit. Quapropter quòd Iuda tam infeliciter mortuo, ita vxor eius vidua,& filij eius orphani remanſerunt, vt fœneratore ſcrutante omnem ſubſtantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius,de ſuis habitatoribus eiicerētur:nec aliquem pupilli eius miſerantem inuenirent, & in vna generatione ſine poſteris interirent.Si hæc ſentiunt mortui,cumulus malorum eſt:ſi hæc non ſentiunt, formido viuorum eſt. Hucuſque Auguſtinus. Qui definire non eſt auſus, an mortui ſciant infortunia ſuorum charorum viuentium.Si hæreticus defunctus noſcit miſerias,& calamitates, quæ filiis ſuis ob ſuam hæreſim accidunt, non eſt dubium illum per illas miſerias torqueri. Deinde & ſi defunctos lateret, quid circa propinquos viuētes agatur,nulla tamen ex parte noſtræ ſententiæ refragatur,quod adducitur ex cap.Accuſatus.§.in eo vero caſu. Nam hæreticus (vt iam ſuperius docuimus) non à ſolo tempore damnationis: ſed ab hora commiſsi criminis,amittit dominium bonorum ſuorum, & ab eadem hora filius etiam priuatus eſt iure ſuccedendi in bonis paternis.Vnde neceſſario conſequitur, vt hæreticus occultus,cuius hæreſis poſt mortem declarata eſt, ſit dicēdus fuiſſe ante mortem à iure punitus in ſe,& filiis ſuis: quamuis non fuerit ante mortem hanc punitionem expertus.Indignum quippe fuiſſet filium hæretici iam defuncti nullis ſuis hoc exigentibus demeritis, paterna hæreditate priuare:ſi illius verum dominiū per mortem patris acquiſiuiſſet. Sicut etiam iniuſtum eſſet filium ob patris hære-

B

ſim

ſim priuare aliis bonis, quæ nullo hæreditario iure acceperat: ſed proprio labore conquiſierat. Filius autem hæretici defuncti, poſtquam declaratum eſt patrē fuiſſe hæreticum, iuſte priuatur poſſeſsione bonorum paternorum: quia nullum in illis habebat dominium, ſed fiſcus: quoniam à die commiſsi criminis pater (vt diximus) fuerat omnibus bonis illis priuatus, & fiſcus in eius locum ſubrogatus. Et certe ex hoc loco fortiſsimum (mea ſententia) poteſt ſumi argumentum ad confirmandum noſtram opinionem, quam ſupra propoſuimus contra Archidiaconum dicentem, hæreticum non ſtatim poſt delictum eſſe priuatum dominio bonorum ſuorum: ſed neceſſariam eſſe iudicis ſententiā, quæ declaret illum eſſe hæreticum. Si hoc verum eſſet, ſequeretur inde hæreticum in hæreſi occulta decedentem habuiſſe dominium bonorum ſuorum vſq; ad inſtans mortis ſuæ cum ante illud tempus nunquam fuerit de hæreſi damnatus. Hoc cōceſſo, ſequitur inde neceſſario, hæredem, qui tali hæretico ſucceſsit, habere poſt mortem illius verum dominium bonorum illorum, quorum erat dominus hæreticus moriens. Et inde vltra ſequitur, vt quāuis mortuus declaretur fuiſſe hæreticus hæres non ſit ſine culpa ſua priuandus bonis illis, quorum iam fuerat factus dominus: ſicut nō priuatur bonis aliis, quæ ipſe proprio labore conquiſierat. Sed cum hæres iure priuetur bonis, quæ poſſederat hæreticus defunctus poſtquam declaratū eſt illum fuiſſe hæreticum, & non priuetur bonis, quæ ipſe hæres ante poſsidebat, conuincitur inde hæredem hæretici nunquam illorum bonorum habuiſſe dominium ſicut aliorum, & hoc nō ob aliam cauſam: niſi quia hæreticus, cui ille ſucceſsit, tale dominiū amiſit à die, & hora commiſsi criminis.

## *Reſpondetur obiectionibus, quas in principio præcedentis cap. pro parte contraria propoſita ſunt.*

## CAP. XI.

SVpereſt iam, vt illis rationibus, & argumentis reſpondeamus, quibus (vt in principio huius c. diximus) innitūtur hi, qui oppoſitā tuentur partem. Primo quidem probāt iniuſtum eſſe, vt filius pro peccato parentis puniatur: quia Deus (vt dicunt) neminem pro aliena culpa punit: ſed pro ſua. Quales, quantóſque hæc argumentatio habeat neruos,

A neruos, ex his, quæ diximus facile cuique conſtare poterit: quia manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis oſtendimus Deum viſitare iniquitatem patrum in filios. Quapropter hanc argumentationem in illos facile retorquere poterimus, vt ſuo ipſorum gladio illos transfigamus, ſic dicentes: Iuſtum eſt, vt filius pro patris peccato puniatur: quia Deus, qui iuſtiſsimus eſt, & errare non poteſt, ſæpe in hac vita filios pro peccatis parentum punit. Sed hanc ſuam ſententiam illi confirmant teſtimonio Auguſtini dicentis: Non prius Deus eſt vltor quàm aliquis ſit peccator: Sed hoc Auguſtinus dictum nihil nos mouet. quia ſi bene aduertantur illius verba nihil contra nos agunt. Nam licet Deus nunquam ſe de aliquo vindicet, quin prius ille ſit peccator, ſæpe tamen Deus multos abſque aliqua illorum culpa affligit, & torquet. Non enim ſunt prorſus idem vindicta, ſiue punitio, & afflictio. Vindicta ſiquidem habet quendam reſpectum ad iniuriam præcedentem, ſine qua nulla pœna vindicta, aut vltio dici poteſt. Punitio etiam ſiue caſtigatio, ſi iuxta veram, & propriam illarum vocum ſignificationem, quælibet illarum ſumatur, reſpectum dicit ad culpam, ſine qua nullus proprie puniri dicitur, ſiue caſtigari: quamuis acerbiſsime torqueatur: afflictio vero ſiue tortura, nullum horum dixit reſpectuum. Nam ſi quomodolibet quis tribulationem patiatur, ſiue propter culpam, ſiue ſine illa, ſemper affligi dicetur. Iuſti enim quibus Deus tribulationes varias in hac vita ad eorum meritum augendum dat, affliguntur quidem, & torquentur: ſed non puniuntur, neque caſtigantur: quia non eſt in eis culpa quæ debeat puniri, aut caſtigari, & ſi aliqua erat, non tanta indigebat caſtigatione. Neq; Deus de illis vindictam ſumit, aut vltionem: quia non inuenit in illis offenſam, quam debeat vlciſci. Optime ergo locutus eſt Auguſtinus, cum dixit; Non prius Deus eſt vltor quàm aliquis ſit peccator: quia Deus non vlciſcitur, niſi peccatum, quod eſt quædam illius offenſa: neque vindictam ſumit Deus: niſi de peccatore, qui illi iniuriam per peccatum irrogauit. Sæpe tamen punitio capi ſolet non iuxta propriam illius vocis ſignificationem: ſed vt latius ſe extendit, pro omni afflictione, ſiue illa ſit propter peccatum inflicta, ſiue abſque peccato. Et hoc modo capitur nomuo

*Auguſt.*

B

nomen punitionis in cap. Vergentis. §. Nec huiuſmodi. extra de hæreticis. Ibi enim dicitur, quod in multis alijs caſibus eciam ſecundum diuinum iudicium, filij pro parentibus temporaliter puniuntur. Quo loco apertiſsime conſtat nomen punitionis poſitum eſſe pro afflictione. Filij enim qui non peccauerunt, non proprie puniri dicuntur: ſed affligi: patres autem qui peccauerunt per filiorum afflictionem puniuntur. Dixit igitur, puniuntur, pro eo, quod eſt affligũtur. Quamuis autem Deus neminem ſine culpa puniat, aut caſtiget: ſæpe tamen ſine culpa affligit, aut torquet: ſed hoc nunquam facit ſine multiplici cauſa, & quidem iuſtiſſima, licet illarum afflictionum cauſa frequenter homines lateat, ſic etiam leges humanæ ſæpe hominibus pœnas aliquas ſine culpa infligunt, nunquã tamẽ, ſi iuſtæ leges ſunt, eas infligunt ſine cauſa. Multiplex enim poteſt cauſa ſuffragari, vt propter illam poſsit aliquis merito affici aliqua pœna tẽporali. Primo, quidem poteſt aliquis ſine culpa ſua per aliquod accidens effici ineptus, & indignus ad aliquod bonũ habendum, vel conſequendum. Poſſunt enim multa deeſſe alicui ſine culpa ſua, quæ iure exiguntur ad aliquod officium aſſequendum, aut rectè exercendum. Ad ſacerdotium, & ad Epiſcopatum requiritur ætas debita, ſufficiens literarum notitia, aliquorum corporis membrorum ſanitas, quibus omnibus quiſque poteſt ſine culpa ſua carere, & ita ſine culpa ſua iuſte ab Epiſcopatu, & à ſacerdotio repelletur. Ita leproſus ſine culpa ſua repellitur ab adminiſtratione eccleſiæ. Et propter bigamiã, aut iudicium ſanguinis ſine culpa ſua remouetur à ſuſceptione ordinis ſacri, & impeditur, ne exerceat iam ſuſceptũ. Propter hanc cauſam filius hæretici ſine culpa ſua repellitur ab officio, & beneficio: quia ipſo iure eſt infamis, etiam ſine ſua culpa. Ad officium vero, aut beneficium iuſte aſſequẽdum, fama bona eſt potiſsimum neceſſaria. Secunda cauſa eſſe poteſt: quia bonum quo quis priuatur nõ eſt bonum proprium: ſed commune, & iuſtum eſt, vt quis propter bonum cõmune, aſſequendum, vel cõſeruandum patiatur in ſe detrimentũ aliquod. Quod ciuitas aliqua habeat Epiſcopalem ſedem: non ſolum ad clericos ſpectat: nec ſolum eſt bonũ illorum: ſed bonũ totius ciuitatis, & propter inopiã ciuitatis iuſte poſſet ab illa ſedes Epiſcopalis auferri: & quãuis eſſet diues, ſi popul

A populus,clero etiam repugnante,& contradicente interfeciſſet Epiſcopum ſuum,tota ciuitas priuanda eſſet dignitate Epiſcopatus. Quo facto clerus totus afficietur pœna, & patietur damnum ſine culpa ſua:nō tamen ſine cauſa: quia bonum quo tunc clerus priuatur, non erat proprium: ſed commune bonum totius ciuitatis. Punita autem ciuitate,& priuata tali bono, conſequenter affligitur clerus, & priuatur tali bono: quia pars eſt corporis illius. Non eſt enim iuſtum, nec rationi conſentaneum, vt pars ciuitatis Epiſcopum habeat: reliqua parte eadem dignitate carente. Ob hanc etiam cauſam hæreticorum filij ſine culpa ſua non admittuntur ad officium publicum: neque ad beneficium,neque ad electionem faciendam: neque ad teſtimonium dicendum: quia quodlibet iſtorum non particulare:ſed commune totius ciuitatis eſt bonum. Quoniam ad totam rempublicam ſpectat, vt officia publica, & beneficia habeantur à perſonis bonis, & omni prorſus mali ſuſpicione carentibus. Tertiam adhuc beatus Thomas aſsignat cauſam, propter quam iuſte poteſt aliquis ſine culpa ſua puniri, vel (vt rectius loquar) affligi, ſiue torqueri:
B quia ſcilicet bonum vnius dependet ex bono alterius, & dat exemplum in crimine læſæ maieſtatis, vbi filius ſine culpa ſua amittit hæreditatem pro peccato patris,& poſſet idem dici de crimine hæreſis, in quo etiam filius (vt diximus) amittit hæreditatem pro peccato patris. Nam quia pater propter huiuſmodi crimina omnibus ſuis bonis priuatur, quæ ipſo iure ſunt fiſco applicata: ideo conſequens eſt, vt filius amittat hæreditatem, quam ex bonis paternis habiturus erat. Non enim poterat filius eſſe hæres eius, qui moriens nihil prorſus habebat. Secundo contra hanc noſtram ſententiam arguunt hæretici, obiicientes nobis illud, quod Dominus per Ezechielem prophetam ait: Anima,quæ peccauerit ipſa morietur: filius non portabit iniquitatem patris,& pater non portabit iniquitatē filij. Quæ Dei verba velut ex diametro cum noſtra ſentētia:imò cum aliis ipſius Dei verbis pugnare videntur,quibus dixit ſe viſitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartā generationem. Hoc argumentum difficiles certe videtur habere nexus,& circa illorum diſſolutionem, à multis doctiſſimis viris anxie ſatis laboratum eſt. Nam aliqui (vt Hieronymus

*Ezech.18*
*Exod.20*

ronymus refert)dixerunt verba illa Exodi, quibus Dominus ait ſe viſitare iniquitatẽ patrum in filios in tertiam & quartam generationem,nõ eſſe iuxta literam: ſed parabolice intelligẽda,ita vt aliud in ſenſu teneant, quàm in verbis ſonant.Sed conſtat non eſſe parabolam, vel ex eo ſolo, quòd tunc Dominus legẽ ferebat,cum illa dixit, & trãſgredienti legẽ pœnam comminabatur,per quam illos ad legis obſeruantiã perurgeret. In legibus autem ferendis nullus debet eſſe parabolis locus:ſed nudæ,& apertæ debent eſſe leges,vt poſsint ab omnibus intelligi. Et beatus Hiero.dicit nũquam ſibi perſuaſiſſe,vt illa verba parabolica eſſe putaret. Veruntamen(vt ingenue loquar)nec ipſe ſufficiẽtem illorum verborum præbet expoſitionem. Nam illa verborum diuinorũ facialis diſſonantia adeo vehemẽter beatum Hierony.torſit:vt illum coegerit dicere, nunquã filios pro parentum iniquitatibus puniri: niſi quia ſunt paternarum iniquitatum imitatores. Exponens ſiquidem xviij.cap. Ezechielis prophetæ poſtquam dixerat ea, quæ in Ezechiele habẽtur,in faciem pugnare cum his,quæ citata ſunt ex lib. Exodi: hæc quæ ſequuntur,ait: Et nos vſque in præſentem diem putamus,duo teſtimonia Exodi,quæ ſupra poſuimus non eſſe parabolam,ſed ſimplicem explicare ſententiã. Et quamquã non auderemus quippiã dicere,nec vas fictile loqui contra figulum:quare ita,vel ita me feciſti,tamen ſcandalum patiebamur occultum, quod iniuſtitia videretur Dei,alium peccare,& alium luere peccata. Si enim reddit peccata patrum ſuper filios in tertiam,& quartam generationem:iniuſtum videtur,vt alius peccet:& alius puniatur: ſed ex eo,quod ſequitur. His qui oderunt me, cõminationis ſiue præcepti ſcandalum ſoluitur. Non enim ideo puniuntur in tertia,& in quarta generatione:quia deliquerũt patres eorum, cum patres potius, qui fuerunt peccatores, puniri debuerint;ſed quia patrum extiterunt æmulatores, & oderunt Deum hæreditario malo, & impietate in ramos quoque de radice creſcente. Hactenus beatus Hieronymus. De hac tamen expoſitione ille non adeo ſecurus & quietus manſit,vt per illam ſatis ſibi,aut aliis feciſſe crediderit:ſed ſcrupulus aliquis de hac re illũ ſemper pupugiſſe videtur. Quoniam poſtquã præfatam dixerat expoſitionẽ, & multa verba circa hanc rem expenderat: tandem hæc,

*Hierony.*

C D

quæ

A quæ ſequuntur ſubiecit. Hoc interim inquit ille de prouerbio, ſiue parabola dixiſſe ſufficiat, quod lex, & propheta: Exodus,& Ezechiel: imò & ipſe Deus, qui & hic, & ibi loquutus eſt nequaquam in ſententiis diſcrepare videatur, aut hic corrigere, quod ibi maledixerit. Si quis autem vel meliorem, vel alterum ſenſum potuerit reperire, qui contrariorum inter ſe teſtimoniorum ſcandalum tollat, illius magis acquieſcendum ſententiæ eſt. Hæc Hieronymus. Vide quàm parum ſibi Hieronymus de præfata expoſitione fidebat, qui coactus fuerit aliam multo peiorem ſub diſiunctione præbere, dicens, aut Deum hic corrigere, quod in Exodo maledixerit. Abſit enim longiſsime à viro Chriſtiano, vt Deum aliquando male aliquid dixiſſe credat. Et tandem velut qui nulla illarum expoſitionum erat cõtentus, dixit acquieſcendum eſſe illi, qui meliorem ſenſum reperiſſet. Quo fit, vt iuxta ipſius ſententiam, magis aliis poſterioribus doctoribus, quàm Hieronymo in hac parte credere cogamur, qui multo rectius, quàm ille verum illius literæ ſenſum penetrarunt, & nullam eſſe inter illa duo teſtimonia contradictionem apertiſsime declararunt. Nec mirum, quoniam
B (vt eſt in prouerbio) quandoque bonus dormitat Homerus. Et non omnia poſſumus omnes. Nam quæ beatus Hieronymus in hac præfata expoſitione retulit (abſit precor verbo inuidia) nec vera ſunt, nec literæ Exodi vllo pacto conueniunt. Tam aperta ſunt in ſacris literis teſtimonia, quæ filios pro peccatis parentum fuiſſe à Deo punitos aſſerunt, *Gene.9* vt nulla poſsint tergiuerſatione celari. Cham ſiquidem peccauit in patrem ſuum Noe, verenda illius denudata aliis manifeſtans, pro quo peccato filius eius Chanaan maledictus eſt à patre ſuo. Quę maledictio ex Dei ſententia, & decreto proceſsiſſe conuincitur per hoc, quod illius maledictionis executionem Deus poſtea in eodem Chanaan, & filiis eius opere compleuit: ſed quia aliqui ſentiunt Chanaan non pro ſolo peccato patris fuiſſe maledictum: ſed etiam pro ſuo: propterea quod ille prius vidit, & patri nuntiauit, ideo opus eſt, vt aliud multo clarius, & fortius proferam teſtimonium. Paruuli infantes, qui erant in Sodomis ſimul cum ſuis parentibus ſunt igne combuſti: non tamen pro *Gene.19* ſuis peccatis, quæ nulla adhuc fecerant: ſed pro peccatis parentum hoc illis eueniſſe conſtat. Filium quoque Dauid,

qui illi ex adulterio natus eſt, fuiſſe pro peccato patris morte interemptum: verba, quæ illi Nathan propheta dixit, apertiſsime conuincunt. Nam poſtquam Dauid peccatum C
2.Reg.12 ſuum confeſſus eſt dicens: Peccaui Domino. Statim propheta Nathan dixit ad illum: Dominus quoq; tranſtulit peccatum tuum: non morieris: Verumtamen quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini: propter verbum hoc,
Ioſue 6 filius qui natus eſt tibi morte morietur. Filij, & filiæ Achã, qui furatus eſt de anathemate ciuitatis Hiericho cõtra præceptum Domini, ſimul cum ipſo Achan eorum patre, ex mandato Ioſue interfecti ſunt. Quo facto placatus eſt Do-
4.Reg.5 minus, qui de peccato Achan iratus fuerat. Filij Ghiezi pueri Heliſei prophetæ percuſsi ſunt lepra, propter peccatum patris, qui contra voluntatem Heliſei à Naaman leproſo ob collatam illi ſanitatem, munera accepit. Ex his ergo teſtimoniis apertiſsime conuincitur falſum eſſe, quod beatus Hieronymus ait: nunquam filios puniri à Deo in tertiam & quartam generationem: quia deliquerunt patres eorum: ſed quia patrum fuerũt imitatores. Præterea ſi nunquam filij pro peccatis parentum punirentur: ſed ſolum quia patres in ſcelere imitantur, falſum eſſet quod Dominus ait in Exo. ſe viſitare peccata patrum in filios: quia tunc D
Exod.20 non peccata parentum, ſed peccata ſola ipſorum filiorum viſitaret, cum illos pro ſuis ſolis peccatis puniret, & non pro paternis. Deinde ex ipſo literæ decurſu conſtat, beatum Hieronymum male intellexiſſe locum illum Exodi, & non bene illam literam ordinaſſe. Nam illa verba, his qui oderunt me: Hieronymus dicit eſſe ad filios referenda, ita vt filij ſint, qui oderunt Deum, & ob hoc à Deo puniuntur. Vt autem clare oſtendamus verba illa non ad filios: ſed ad eorum parentes eſſe referenda, opus eſt, vt verba Exo. citemus: quæ multo clariora ſunt, quàm illa, quæ beatus Hieronym. Exo. v. Deutero. cap. citat. Vtrobiq; enim Deus eandem, verbis tamen aliquantulum diuerſis protulit ſententiam. Lite-
Exod.20 ra Exodi ſic ſe habet. Ego ſum Dominus Deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt me. Conſtat enim illud relatiuum, qui, debere referri ad patres, & nõ ad filios: quoniam tale relatiuum ad idem prorſus eſt referendum, ad quod refertur ille genitiuus eorum. Illud autem relati

A relatiuum in genitiuo poſitum,nullo modo ad aliud,quàm ad parentes (vt apertiſsime conſtat) referri poteſt:quoniam tertia & quarta generatio, quæ ibi exprimitur, non eſt generatio filiorum,ſed parentum. Ipſi ergo parentes,quorum eſt tertia illa,& quarta generatio,quam propter peccata parentum viſitat Deus,ſunt qui oderunt Deum, non filij. Ex quibus colligimus,vt etiam in litera Deuteronomij, quam beatus Hieronymus citat, illud pronomen demonſtratiuum,his,non filios,ſed parentes demonſtret:ita vt parentes ſint,qui Deum oderunt, mandata illius non cuſtodientes: ob quam cauſam Deus non ſolum ipſos parentes, ſed tertiam & quartam illorum generationem punit. Hãc autem comminationem Deus faciens in Exodo,hæc verba præmiſit:Ego ſum dominus Deus tuus fortis zelotes. Quæ verba ideo dicta eſſe intelligere debemus, vt per illa oſtenderet nobis ſe tantæ eſſe potentiæ,vt non ſolum ipſos patres peccantes ſed etiam filios pro parentibus affligere poſsit. Hæc ad beati Hieron. ſententiam conuincendam dicta ſufficiãt. Supereſt vt iam verum illius literæ ſenſum proferamus, & Ezech.ab Exo.minime diſcrepare oſtendamus. Primo igi-

B tur dico verba illa,quæ per Ezech.prophetam Dominus ait: Anima,quæ peccauerit, ipſa morietur,& filius nõ portabit iniquitatem patris, eſſe intelligenda de pœna æterna, quæ poſt hanc vitam peccatores manet. Et certe ſi de illa ſola pœna intelligantur præfata Ezechielis verba, veriſsima eſt illorum verborum ſententia. Quoniam neminem,niſi pro peccato proprio Deus æternaliter damnat. Non enim dixit, anima quæ peccauerit, ipſa punietur: ſed dixit ipſa morietur. Ex quibus patet,nõ de qualibet pœna ſed de ſola morte Deum fuiſſe locutum, Mors autem, quæ ex lege pro omni mortali peccato datur æterna eſt,& nõ temporalis. Poſſunt etiam verba illa Ezech.intelligi non ſolum de pœna æterna:ſed etiam de pœna tẽporali, & ſpirituali, cuiuſmodi eſt priuatio gratiæ Dei, amiſsio iuris ad gloriam ſuſcipiẽdam. Nam iſtis pœnis nullus etiam niſi pro ſuo peccato plectetur. Et certe ſi ea,quæ Ezechielis prophetæ verba circũſtãt, plene conſiderentur, facile quiſque, vel mediocriter doctus agnoſcet de ſola pœna ſpirituali,ſiue æterna,ſiue temporali illa eſſe intelligenda. Quod autem in Exodo Dominus ait: ſe viſitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartã *Ezech.18*

generationem, de pœna corporali, & temporali intelligendum eſt. Punit ergo Deus pœna corporali in hac vita filios pro peccatis parentũ: ſed pœna æterna, & qualibet alia ſpirituali pœna quamuis temporali, nunquã filiũ pro peccato patris punit: ſed anima, quæ peccauerit, ipſa punietur. Vnde C

August. Aug. ſuper librum Ioſue. q. viij. pertractãs quare pro peccato Achan, filij eius fuerint puniti, ſic ait: Nec tamen credendũ eſt etiã pœnis, quæ poſt mortem irrogantur, alium pro alio poſſe damnari: ſed in his tantum rebus hanc irrogari pœnã quæ finem fuerant habituræ, etiã ſi non eo modo finirẽtur. Hæc Aug. Qui poſt prædicta verba, aliquibus aliis interpoſitis, rationem reddit; quare Deus pœnis corporalibus huius vitæ vnum pro alio puniat, & non pœnis alterius vitæ, ſic inquiens: Viſibiles igitur afflictiones hominum, ſiue mortes, quoniã his quibus ingerũtur, & obeſſe, & prodeſſe poſſunt, nouit Dominus in occulto prouidentiæ ſuæ, quemadmodũ iuſte quibuſq; diſpẽſet, etiã cum aliorum peccata in aliis videtur vlciſci. Pœnas vero inuiſibiles, quæ nocent, & prodeſſe non poſſunt, ita nullus Deo iudice pro alienis peccatis luit, ſicut homine iudice luere nullus: niſi pro ſua culpa iſtas viſibiles debet. Hactenus Aug. In quibus verbis pleniſsimã, atq; ſufficientiſsimã reddidit cauſam, quare filium pro peccato patris Deus in hac vita corporaliter puniat: quia ſcilicet talis filij pœna, & patri nocet, & filio ad ſalutem animæ ſuæ prodeſt. Nã propter eiuſdem animæ ſalutẽ augendã, ſæpe iuſtos abſq; illorũ culpa Deus in hac vita corporaliter affligit. Non igitur mirũ ſi iuſtos filios malorũ parentũ Deus corporalibus pœnis, & tranſitoriis cruciet, cũ per illas ſimul & patrum peccata puniat, & ſalutẽ filiorũ ſpiritualem procuret. Alia poteſt adhuc dari expoſitio illorum verborũ diuinorum, quę citata ſunt ex lib. Exo, & ex Ezech. propheta, quæ etiã ex beato Aug. loco præfato colligitur. Verba Ezechielis prophetæ ad iudiciũ humanum referẽda ſunt, ita vt iudici humano non liceat filium pro peccato patris punire, aut patrem pro peccato filij: ſed quẽq; pro ſuo. Quæ autem in Exodo dicuntur, ad ſolã pertinẽt diuinã potentiã, qui ſolus poteſt peccata patrũ viſitare in filios in tertiã & quartã D

August. generationem. Nam in loco præfato beatus Aug. huic quęſtioni cũ dubitatione reſpõdens, ſic ait: An aliud iudicãtibus hominibus eſt præceptum, ne quenquã pro altero puniãt: &

Dei

A Dei iudicia non ſunt eiuſmodi, qui alto, & inuiſibili cõſilio ſuo nouit quatenus extendat etiam temporalem hominum pœnam ſalubrémq; terrorem? Et aliquibus interpoſitis ſubdit: At vero ſi Achan ab aliquo inuentus, atq; comprehenſus, & illius criminis reus ad iudicium Ioſue fuiſſet adductus, nequaquã putandum eſt hominem iudicem, vel pro illo, vel cum illo quenquã alium, qui ſocietate facti eius minime teneretur, fuiſſe puniturum. Neq; enim ei mandatum legis licebat excedere, quod datũ eſt hominibus, ne iudicio ſuo, quod in hominem homini iuſſum, ſiue permiſſum eſt, alterum pro alterius peccato arbitretur eſſe plectendum. Longe autem ſecretiore iuſtitia iudicat Deus qui potens eſt etiam poſt mortem, quod homo nõ poteſt liberare, vel perdere. Et poſt pauca iterum ſubdit: Hoc enim præcepit homini iudici Deus, in his, quæ ad humanum iudicium pertinent iudicanda, quod in ſuo iudicio facit ipſe, quo poteſtas non aſpirat humana. Hactenus Auguſt. Ex cuius verbis, illud, quod dixit, iudicem humanum nõ poſſe vnum pro peccato alterius punire, non generaliter eſt accipiendum, & de omni pœna intelligendum: ſed ſolum de pœna mortis.

B Quoniam de hac ſola pœna inuenio in lege diuina iudices eſſe prohibitos, ne vnum pro alio puniant. Hæc enim ſunt verba legis, quam Deus de hac re in Deuteronomio ſtatuit: Non occidentur (inquit) patres pro filiis, nec filij pro patribus: ſed vnuſquiſque pro peccato ſuo morietur. Cum hic occiſionem prohibuiſſet, nullam prorſus alterius pœnæ fecit mentionem. Vt hanc domini legem ſeruaret Amaſias filius Ioas regis Iuda, quamuis eos, qui patrem ſuum occiderant interfecit: filios tamen eorum occidere noluit, vt in quarto libro Regum narratur. Propter quod ego non poſſum non mirari quo pacto Imperatores Honorius, & Arcadius in l. quiſquis cum militibus. C. ad legem Iuliam Maieſt. non ſine veriti dicere, ſe ex Imperatoria lenitate vitam concedere filiis eorum, qui regiam læſerunt maieſtatem, tãquam ſi hac imperatoria lenitate ſecluſa, iuſte potuiſſent filios pro peccatis parentum interficere. Lege ſiquidem diuina, quã ſupra citauimus, erat illis interdictũ, ne patres pro filiis, aut filios pro patribus interficerent. Ratio autẽ, quam in eadẽ lege afferũt, vt filios etiã iuſte occidere poſſent, nullius prorſus eſt momenti. Paterno enim (inquiunt Impe-

Deut. 24

4. Re. 14

ratores illi) deberent perire ſupplicio, in quibus paterni, C
hoc eſt, hæreditarij criminis exempla metuuntur. O vaniſſimum argumentum. Erit igitur iudici licitum interficere Petrum: quia iuſte metuit illum fore latronem, aut homicidam, aut aliquid aliud ſimile. Nunquam enim debet pœna præuenire crimina: ſed ſequi. Iuſtum quidem eſt hoc in filiis metuere, quod ſcitur patres eorum cõmiſiſſe. Iuſtum etiã eſt huic metui mederi, ita vt aliquo iuſto remedio adhibito impediatur ne id, quod timebatur, eueniat. Iniuſtum tamen eſt, & iniuſtiſsimũ, vt propter metũ futuri criminis quia puniatur eadẽ pœna, qua puniretur: ſi iam illud crimen commiſiſſet. Non ergo ex ſola miſericordia, aut ex Imperatoria lenitate (vt illi loquuntur) ſed ex mera iuſtitia conceditur vita filiis eorum, qui criminis læſæ maieſtatis ſunt rei. Et idem prorſus dicendum eſt de catholicis filiis hæreticorum: qui etſi pro hæreſi parentum ſuorum iuſte aliis poſſunt pœnis feriri, nunquã tamen pœna mortis pro
Deut. 24 illis punientur. Quia (vt diuina lex ait) quiſq; pro peccato ſuo morietur. Quod autem dicit Papa in cap. vergentis. extra de hæreticis. filiis eorum, qui læſę maieſtatis ſunt rei, vitam ex ſola miſericordia eſſe conuerſatam. Papa Innocentius, euius eſt textus ille: nõ dixit definiendo, aut approbando illud: ſed ſolum retulit, quid Imperatorum leges de reis læſæ maieſtatis decreuerint: & inde tanquam à minori ad maius arguit de bonorum confiſcatione ſimile eſſe circa hæreticos faciendum, quod circa reos læſæ maieſtatis, Imperatorum leges decreuerunt. Sit igitur hæc certiſſima, & infallibilis ſententia, vt nulli humano iudici liceat vnquam vnum hominem pro peccato alterius occidere. Quæ regula non ad ſolam mortem: ſed etiam ad alia corporis flagella, & vulnera, & reliquos corporis cruciatus eſt extendenda, ita vt etiam intelligatur eſſe iudici humano interdictum, ne vnum pro peccato alterius flagellet, aut vulneret, aut alia quauis ſimili corporis pœna puniat. Ita
Alex. de Ales. enim ſentiunt illuſtres theologi, videlicet Alexander de Ales, tertia parte quæſtio. xlj. membro iiij. articu. j. & poſt
Thom. illum beatus Thomas Secunda Secundæ quæſt. cviij. art. iij. Et merito quidem diuinam illam legem ſic extendendam eſſe putarunt: quia ſicut per præceptum illud, Non occides, non ſolum prohibetur mors, ſed quælibet alia corpo-

A tis percuſsio : ita etiam conſequens eſt, vt per præceptum illud,non occidentur patres pro filiis,aut filij pro patribus, ſic etiam flagellatio, aut quælibet alia corporis percuſsio iudici interdicta,ita vt neminem pro peccato alterius poſſit,aut flagellare,aut fuſtibus cedere. De hac igitur pœna, quæ mortem, & alios corporis cruciatus comprehendit, quam Alexander de Ales, & beatus Thomas vocant pœnam flagelli, intelligit Auguſtinus (vt ex toto ſuæ literæ decurſu facillimum eſt colligere) cum dixit non licere iudici humano alterum pro alterius peccato punire. Pœnam etiam ſpiritualem, & inuiſibilem qualis eſt excommunicatio,dicit nunquam eſſe à iudice humano : niſi pro peccato proprio inferendam: ſicut Deus ſpirituali, & inuiſibili pœna nunquam alterum pro alterius peccato punit. Reliquas autem pœnas, quæ neque ſpirituales ſunt,neque ad corporis mortem tendunt, bene poteſt iudex humanus alicui,cum iuſta ſubeſt cauſa, pro peccato alterius infligere. Nec ſolum pro peccato alterius : ſed etiam abſque vllo peccato,nunquam tamen ſine iuſta cauſa licite poteſt iudex huiuſmodi pœnas aliis inferre. Nam filius ex fornicatione

B natus, propter ſolum patris peccatum, non admittitur ad ſacerdotium, Deo ita fieri præcipiente. Non ingredietur (inquit Dominus in Deuteronomio) mamzer, id eſt, de ſcorto natus in eccleſiam Domini, vſque in decimam generationem. Deut. 23 Iudex etiam propter ſententiam ſanguinis iuſtiſsime latam,& executioni mandatam, punitur irregularitate. Duo igitur ſunt modi (vt ex prædictis patet) per quos oſtendimus ea,quæ in Exodo habentur, optime conuenire cum his,quę per Ezechielem prophetam dicta ſunt, & nullam eſſe inter illa duo contradictionem.

*Quod hæretici ſunt mortis ſupplicio puniendi, ſiue talis mors gladio, aut igne,aut alio quouis modo illis inferatur.*

## CAP. XII.

VLtima ſe iam offert corporis pœna: mors ſcilicet qua hæreticos,niſi tempeſtiue reſipiſcant,iuſte puniendos eſſe apertiſsime Deo fauente demonſtrabimus. Et vt apertius rem agamus, primo ante omnia percontari volo eos,

qui contra ſentiunt, an licitum ſit ob aliquam iuſtam cau- C
ſam hominem aliquem occidere? Forte dicent, prout Valdenſes hæretici olim docuerunt, nullam eſſe tam iuſtam cauſam, vt propter illam merito, & iuſte poſsit aliquis occidi, etiam ſi id fiat ex iudicis præcepto. Et certe (ſi ſuſpicionibus, aut cõiecturis aliquis dandus eſt locus) ego ſuſpicor aliquos ex Lutheranis ita ſentire. Nam Otho Brunfelſius in quarto lib. Pandectarum ſacræ ſcripturæ, volens perſuadere hæreticos non eſſe occidendos, inter alia, quæ pro
*Eſa. 65* ſe adducit, effert Eſaiam dicentem: Non nocebunt, neque occident, in vniuerſo monte ſancto meo. Quæ verba non magis de hæreticis, quàm de quibuſlibet alijs loquuntur, vt illi magis, quàm alij prohibeantur occidi. Quapropter ego ex hoc loco coniicio, & merito, illum ſenſiſſe neminem nulla etiam ex cauſa eſſe occidendum. Si ita ſentiunt, in alium multo peſtilentiorem incident errorem. Talis enim error præter hoc, quod ſacris repugnat literis, humanum tollit conuictum, pacem totius reipublicæ perturbat, & omnem prorſus honeſtam peruertit politiam. Nam & ſi in lege veteri fuiſſet datum præceptum de non occidendo, multæ tamen fuerunt aliæ innumeræ leges, D
quæ ob aliqua particularia ſcelera homines morte punire
*Leuit. 20* iubebant. Qui declinauerat ad Magos, & ariolos, interfici
*Ibidem.* iubebatur. Qui male dixiſſet patri aut matri, mortis reus cenſebatur. Sunt alia huius generis multa quę non eſt opus nunc recenſere. Dimiſſa lege veteri, quæ circa iudicia, & cærimonias, iam per Chriſti mortem abrogata eſt. Venia-
*Act. 5* mus ad legis Euangelicæ tempus. Beatus Petrus apoſtolus Ananiam, & Saphiram morte puniuit, propterea quòd vendito agro fraudauerant de pretio, ſibi ipſis aliquid inde ſeruantes, & nõ totum pretium (vt facere ex voto tenebantur) coram apoſtolis portantes. Præterea ipſemet veritatis magiſter, eum hominem, qui alium propria authoritate occidiſſet, iuſte occidendũ eſſe docuit, ſic inquiens: Omnis,
*Mat. 26* qui occiderit gladio, gladio peribit. Quibus verbis Saluator aperte docuit morte plectendũ eſſe illum, qui alium occiderit. Rurſum ex hac ſententia alius adhuc apertiſsime deducitur error. Nam ſi propter nullam iuſtam cauſam licet occidere hominem, neceſſario conſequens eſt, vt propter nullam cauſam bellum gerere liceat: quoniam ferè impoſsibile

A poſsibile eſt, vt bella gerantur abſque hominis alicuius occiſione. Quantum vero hæc ſententia à veritate fidei catholicæ ſit aliena, non eſt opus nunc oſtendere: quoniam nos iam olim in eo opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidimus, in tit. de bello, apertiſsimis argumentis illã expugnauimus. Deinde ſi propter nullam cauſam licet hominem quamlibet ſceleratũ occidere, nulla poterit reſpublica ſalua conſiſtere: quoniam niſi ſceleratiſsimi occidãtur, nulla erit in populo quies, nulla pax permanebit in illo. Mali homines quoſcunq; iuſtos tanto licentioſius affligent quãto certius nouerint ſe propter nullum ſcelus poſſe occidi. Et mortem, quam ſceleratiſsimis inferre, ſecundũ hanc ſententiam iudici non licet, ipſiſmet ſceleratiſsimis in iuſtos quoſq; inferre impune licebit. Si nunquã liceret iudici rempublicam moderanti hominem aliquẽ occidere, terra eſſet plena furibus, & raptoribus, mare piratis, nullæq; res eſſent tutæ: ſed eſſent homines, iuxta dictum Abacuc prophetæ, vt piſces maris, quorum maiores ſæpe deuorant minores. Propter quod nulla vnquam (quod ſciam) extitit tam barbara, aut inculta reſpublica quæ ob aliqua certa crimina mortem *Abac.1*
B maleficis infligendam non decerneret. Vt igitur debita ſit in populo quies, & tranquillitas, expedit, vt ſceleratiſsimi quique homines, præſertim de quibus nulla eſt emendationis ſpes, occidantur, ne propter illorum cauſam tota reſpublica collabatur. Si quis autem nobis obiiciat pręceptum diuinum, quod ait. Non occides. Reſpondemus per illud præceptum ſolam illam prohiberi occiſionem, quæ à perſona exercetur priuata: non autem illam quæ à iudice ob aliquam iuſtam cauſam decernitur infligenda. In cuius rei teſtamentum beatus Hieronymus ſuper xxij. cap. Hieremiæ ita ait. Homicidas, & ſacrilegos, & venenarios punire, non eſt effuſio ſanguinis: ſed legum miniſterium. Hæc ille. Beatus Auguſtinus libro j. de ciuitate Dei, cap. xxj. ab illo præcepto, Non occides, aliquos dicit eſſe exceptos: quos iuſte occidi poſſe aſſeuerat. Quibus enumeratis tandem, quæ ſequuntur ait: His igitur exceptis (inquit ille) quos vel lex iuxta generaliter, vel ipſe fons iuſtitiæ Deus ſpecialiter occidi iubet, quiſquis hominem, vel ſeipſum, vel quemlibet alium occiderit, homicidij crimine innectitur. Hæc Auguſtinus. Forte his rationibus (vt par eſt) con- *Heirony.* *Auguſti.*

uicti, hi qui hæreticos non debere occidi contendunt, dicent licitum eſſe, & iuſtum ob aliquam iuſtam cauſam hominem occidere, negabunt tamen, & vt certo ſcimus, negant hæreſim eſſe cauſam iuſtam, propter quam homo hæreticus ſit occidendus, etiam ſi pertinaciſsimus ille ſit. Vt autem nos apertiſsime oſtendamus eos pernicioſiſsime errare, inueſtigare oportet, & diligenter perſcrutari, quæ ſint iuſtæ cauſæ propter quas aliquis poteſt iuſte ad mortem damnari. Nolo impræſentiarum omnes huius rei cauſas ſigillatim, aut ſpeciatim enumerare: ſed ſolum cauſarum genera. Galenus vir, præter medicinæ ſcientiam, in omni genere philoſophiæ clariſsimus, in illo opuſculo, cui titulus eſt: Quòd animi mores corporis temperaturam ſequuntur, aliquas reddit cauſas, propter quas aliqui merito morte plectuntur, ſic inquiens: Deploratos, & facinoroſos treis ob cauſas rationi conſentaneas è vita tollimus, ne videlicet ſuperſtites contumeliam nobis inferant: eiuſdem notæ homines in terrorem perducant, tanquam pari ſupplicio excipiendos, ſi præter ius, quid patrauerint. Tertia eſt, quòd illis ipſis mori præſtet, eo malitiæ profectis, vt nullus animi medicinæ faciundæ locus ſit, aut qui ne à muſis ipſis quidem corrigi, aut à Socrate, aut Pythagora meliores reddi queant. Hæc ille inſignis philoſophus. Sed quia fortaſſe Galeni velut Gentilis hominis, & minime Chriſtiani ſententiam multi contemnere non formidabunt, opus eſt, vt omnes tres occiſionis cauſas ab illo aſsignatas ex naturali ratione, & ſacræ ſcripturæ teſtimoniis, iuſtas eſſe comprobemus, & deinde ob eaſdem treis cauſas iuſtam eſſe hæretici incorrigibilis necem oſtendemus. Primam cauſam eſſe dixit, ne videlicet ſcelerati, & peſsimi homines viuentes, aliis contumeliam inferant: Iuſtum quippe eſt, vt innocentes ſemper ſeruentur indemnes, neque vllo pacto permittere debet is, cui gubernandæ reipublicæ cura incumbit, vt quis alteri contumeliam, aut iniuriam inferat. Quo fit, vt ſi quis nocentiſsimus vir à iudice ſemel, & iterum admonitus, ne alteri noceat, noluerit à ſua mala vita reſipiſcere: ſed ſemper in ſua malitia perſiſtens multis quotidie noceat, iudex illum è vita tollere cogatur, ne aliis amplius nocere poſsit. Tenetur enim reipublicæ gubernator, magis

Margin: *Galen.* C D

A magis toti prouidere reipublicæ, quàm vni, aut alteri ciui magis totum conſeruare corpus, quàm alterũ membrum. Hæc tamen intelligenda ſunt, ſi nocumentum eſſet magnum: quia non pro quolibet leui nocumento licet interficere: etiam ſi eſſet in illo pertinax. Præſtat igitur, vt quiuis ſceleratus homo occidatur, quàm quòd tota reſpublica pereat. Periret autem, ſi quamlibet mali homines viuere ſinerentur. Nam (vt ait Salomon) Homines peſtilentes diſsipant ciuitatem, ſapientes vero auertunt furorem. Furorem quidem auertunt ſapiẽtes: cum ipſos peſtilentes homines è vita tollunt, ne ciuitatem illi diſsipare valeant. Hæc cauſa eſt, quæ iuſtificat leges, quæ præcipiunt occidi fures, piratas, ſicarios, homicidas, & alios eiuſdem notæ homines. Si hæc iuſta eſt cauſa, vt homo ſceleratus è vita tollatur, conſequens eſt, vt iuſtum etiam ſit hæreticum incorrigibilem è vita tollere: quia ſi ſuperſtes eſſet, aliis catholicis vehementer nocere poterit. Quantum enim nocere poſsit hæreticus, ſatis aperte expreſsit Paulus dicẽs: Prophana autem, & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum, vt cancer ſerpit. *Prou. 29* *2. Ti. 2*

B Super quod Theophilactus ait: Violentum (inquit Paulus) hoc malum eſt, quippe cui neque mederi quoque pacto poteſt. Quidam enim vniuerſa deuaſtant, nec corrigi poſſunt. Cancer ſiquidem morbus eſt, qui & circumiecta depaſcitur. Hæc Theophilactus. Et quia tam apertum eſt nocumentum, quod hæretici catholicis conferunt: ideo Paulus Galatis ſcribens de falſis prophetis, qui illos ſeduxerãt, ait: Vtinam abſcindantur, qui vos conturbant. Et beatus Hieronymus ait: Reſecandæ ſunt putridæ carnes, & ſcabioſa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putreſcant, intereant. Arius in Alexandria vna ſcintilla fuit: ſed quoniam non ſtatim oppreſſus eſt, per totum orbem eius flamma populata eſt. Hæc Hieronymus, & habẽtur in cap. Reſecandæ. xxiiij. quæſt. iij. Huic ſentẽtiæ conſonat, quod Egregius ille poëta dixit: Immedicabile vulnus enſe reſcindendum eſt, ne pars ſyncera trahatur. Altera inferendæ mortis cauſa, quam docet Galenus, eſt, vt alij ſimilis pœnæ timore deterreantur à ſimilibus criminibus perpetrandis. Prior cauſa reſpicit ciuium inter ſe pacificum conuictum, & totius reipublicæ *Theop.* *Gal. 5* *Hierony.* *Ouid.*

conſeru

conſeruationem, per hoc, quòd nemo alterum lædat. Hæc C
vero cauſa ſecunda proſpicit bonis ipſorum ciuium moribus, vt videlicet nemo atrocia crimina, etiã ſi per illa nullus lædatur proximus, committere audeat. Multi enim ſunt ad crimina aliqua proni, atque procliues: ſed metu mortis, quam maxime horrent, & quam aliis ob ſimilia patrata ſcelera illatam eſſe ſciunt, ab illis criminibus deterrentur, & illa perpetrare reformidant. Sapiens nanque Salomon
*Prou. 19* in prouerbiis ait: Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit. Ob hanc cauſam iuſti (vt ait propheta Regius) de punitione malorum lætantur: quia agnoſcunt ſe ex tali punitione non parum ad virtutem profeciſſe, aut ſperant ſe in
*Pſalm. 57* poſterum profecturos. Lætabitur iuſtus (inquit propheta) cum viderit vindictam: manus ſuas lauabit in ſanguine pec-
*Caſsiod.* catoris. Super quo Caſsiodorus ait: Quid eſt hoc, quòd ille qui præcepit orare pro inimicis, in peccatorum ſanguine piorum manus aſſerit abluendas? Sed hoc ſi diligentius intuemur, correctionis potius quàm ſæuitiæ præſtabit exemplum. Nam cum ſanguis peccatoris effunditur manus, id eſt, actus iuſtiſsimi corriguntur. Impio enim pereunte, commonetur innoxius, cautius ſe, & diligentius tractare. D
Ita fit, vt manus iuſti non crudeliter, ſed pie ſanguis peccatoris emundet: ſicut Salomon dicit: Stulto pereunte ſapiens aſtutior fit. Hæc Caſsiodorus. Ex hac radice oritur tam numeroſa legum multitudo præcipientium homines occidere propter crimina, quæ nulli alteri niſi ipſimet illorum
*Leu. 20* patratori nocent. Qui declinauerat ad magos, & ariolos,
*Leu. 24* lege Moſayca interfici iubebatur. Eadem lege decretum erat, vt blaſphemus lapidaretur. Quamuis per hæc crimina nullus præter ipſum illorum perpetratorem lædatur, ad illorum tamen criminũ horrorem alijs incutiendum, mortis pœna talis criminibus eſt à lege decreta, vt videlicet cæteri intelligant quàm grauia ſint illa crimina, pro quibus tam acerba infligitur pœna, & vt cæteri ſimilis pœnæ horrore, & timore à ſimilibus ſceleribus perpetrandis deterreantur. Nam hæc eſt cauſa, propter quam in lege veteri
*Deut. 17* Deus præcepit rebellem ſacerdoti occidi. Qui ſuperbierit (inquit lex) nolens obedire ſacerdotis imperio qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſraël, cunctúſq; popu-
lus

A lus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. In quibus verbis hanc ſolam, quam nunc pertractamus, expreſsit Deus occiſionis cauſam. Hinc iam clariſsime patere poteſt iuſtiſsimum, nedum iuſtum eſſe, morte punire hæreticum incorrigibilem: quia (vt in principio huius operis diximus) grauiſsimum peccatum eſt hæreſis. Quo fit, vt ad tanti criminis horrorem, & odium aliis in generãdum, iuſtum ſit hæretico incorrigibili mortis pœnam inferre, vt vel inde cæteri agnoſcant, quàm graue crimen ſit hæreſis, pro quo tam triſtis eſt dicta ſententia, & vt cæteri ſimilis pœnæ timore, & horrore hæreticos eſſe reformident. Si iuſtum eſt per vnius punitionem, aliis alicuius criminis horrorem incutere, quanto crimen fuerit grauius, & atrocius, tanto iuſtius erit per maiorem, & acerbiorem punitionem, aliis maiorem eiuſdem criminis horrorem incutere. At nullum eſt (vt ſupra libro primo docuimus) grauius hæreſi peccatum, nullum eſt ergo crimen, cuius odium ſit chriſtiano viro magis incutiendum, & inde per conſequens ſequitur, vt nullum ſit crimen pro quo iuſtius aliquis poſſit occidi, quàm pro hæreſi fixa, & inſanabili. Si Martinus Lutherus cum primum cœpit effundere venenũ ſuum,
B & legitime admonitus noluit reſipiſcere, fuiſſet (vt decebat) capitis animaduerſione punitus: cæteri timorem habuiſſent, & non prorupiſſent tot támque peſtiferæ hæreticorum factiones, quales, proh dolor, hodie Germania ſuſtinet. Sed quia impunis euaſit Lutherus, auſi ſunt prodire in publicum, & ſuas effutire hæreſes Oecolampadius, Zuinglius, Carolſtadius, & omnium hæreticorum peſsimi Anabaptiſtæ. Et hinc patet reſponſio cuiuſdam argumenti, quo ſe tueri, & nos expugnare putant hi qui hæreticos quamlibet inſanabiles ob crimen hæreſeos occidi poſſe negant. Dicunt enim inanem, & ſtultam eſſe punitionem, & delinquentis correptionem, per quam nequit emendari delinquens. At poſt mortem nequit hæreticus emendari, iniuſtum eſt ergo illum occidere. O' bellum argumentum. Si hoc argumentum alicuius eſſet momenti: etiam probaret nunquam eſſe licitum ob aliud quamlibet graue crimen aliquem occidere, non furem, non adulterum, non homicidam, non ſacrilegum. Nullus enim iſtorum poſt mortem emendari poteſt: ſicut nec hæreticus

reticus. Eſſet igitur iuxta iſtorum ſententiam neceſſarium, C
vt nullus illorum iuſte occidi poſſet. Reſpondemus igitur
non omnem punitionem eſſe ad ſolam delinquentis emendationem: ſed etiam ad aliorum cautelam, vt videlicet alij
timore perterriti à talibus criminibus caueant. Ideo beatus
*Auguſti.* Auguſtinus ſuper Ioannem ait: Nullus noſtrum vult hæreticum perire: ſed aliter non meruit habere pacem domus
Dauid: niſi Abſalon filius eius in bello eſſet extinctus: ſic
eccleſia, ſi aliquorum perditione cæteros colligit, dolorem
materni ſanat cordis tantorum liberatione populorũ. Hæc
Auguſtinus. Tertia cauſa propter quam (vt dixit Galenus)
iuſtum eſt ſceleratum hominem occidere, eſt ipſemet malus homo: quia deſperatur, & quidem merito (vt ex illius
vitæ decurſu coniici poteſt) de illius emendatione, & timetur ne ſi ſuperſtes ſit, quotidie peior euadat. Ne igitur vltra
ad grauiſsima quæque flagitia progrediatur, iuſtum eſt, vt
morte illata præcludatur illi peccandi libertas. Duæ primæ cauſæ totius reipublicæ vtilitatem reſpiciunt, hæc vero tertia cauſa ipſius delinquentis commodis proſpicit.
Præſtat enim mori, quàm male viuere, & præſtat etiam
ſceleſtum hominem mori, quàm in dies peiorem fieri. Sic D
*Rom. 2* enim progrediens, ſecundum duritiam ſuam (vt ait Paulus)
& impœnitens cor theſaurizat ſibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddit vnicuique ſecundum
opera eius. Ob hanc cauſam Deus, qui diues eſt in miſericordia, & longanimis in patientia, multos in pueritia, aut
adoleſcentia ex hac vita præripit, ne crimina, à quibus tunc
liberi ſunt, poſtea viuentes committant, ſic enim dicit Sa-
*Sapien. 4* lomon: Placens Deo factus dilectus, & viuens inter peccatores, tranſlatus eſt, raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius. Et poſt pauca: Placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Si hæc vnquam iuſta poteſt eſſe cauſa, vt propter
illam quis poſsit occidi, nõ eſt vbi iuſtior poſsit eſſe, quàm
occidendo incorrigibilem hæreticum, ne viuere permiſſus
quotidie magis inſaniat, & peior fiat. Eſt enim proprius
hæreticorum genius, vt niſi fuerint prohibiti, quotidie malitiam ſuam augeant, nouos ſemper ſuſcitando errores. De
*2. Ti. 3* his enim loquebatur Paulus cum dixit: Mali homines, &
ſeductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

A tentes. Huius rei, etſi multa poſsint dari exempla, pro omnibus tamen illis ſatis erit vnius Martini Lutheri exemplum, cuius geſta: quia noſtro hoc tempore contigerunt, & contingunt, & multa ex illis toti ferè orbi Chriſtiano ſunt notiſsima: multo fortius valebunt præſtare pro noſtra ſententia teſtimonium: quam quælibet veterum hæreticorum, quos non vidimus exempla. Magis quidem mouent exempla viſa, quàm audita. Hic enim Martinus Lutherus parua habuit ſuorũ errorum initia, à quibus in tot, támque peſtiferos (vt nunc videmus) progreſſus eſt errores. Principio quidem ſolũ circa indulgentias, quæ per Bullas Summorum Pontificum peccatoribus ad pœnæ remiſsionem concedi ſolent, errauit: neque quidquam amplius tunc inſaniuit. Tunc ſiquidem bene de ſacramentis eccleſiæ ſentiebat, omnem eccleſiaſticæ Hierarchiæ ordinem fatebatur Papam, hoc eſt, Romanum Epiſcopum reliquis omnibus Epiſcopis ſuperiorem, & toti orbi Chriſtiano prælatum agnoſcebat. Nam in epiſtola quadam ad Leonem decimum huius nominis, tunc ſummum Pontificem, hæc, quæ ſequuntur, ſcripſit: Quare proſtratum me pedibus
B beatitudinis tuæ offero, cum omnibus quæ ſum, & habeo, viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit, vocem tuam vocem Chriſti in te præſidentis, & loquentis agnoſcam. Hæc ille. Poſt hæc paulatim progrediens negauit ſatisfactionem vllam pro peccatis eſſe neceſſariam: ſed dimiſſa culpa, omnem prorſus dixit dimitti pœnam. Inde coactus negauit purgatorium, quod tamen in principio ſui erroris apertiſsime, & publice in diſputatione Lypſiæ habita confeſſus fuerat. De his erroribus cum fuiſſet à ſummo Pontifice Leone decimo admonitus: nec palinodiam (vt tenebatur) cantare voluiſſet: Leo decimus illum declarauit hæreticum, & velut talem publice excommunicauit. Videns tandem Lutherus ſe hæreticum declaratum, & damnatum, in tot, taléſque hæreſes prorupit: quot qualéſq; ante illum nullus vnquam hæreticus docuit. Circa errores hæreticorum omnium inquirendos (vt ex opere illo, quod aduerſus omnes hæreſes edidi, facile coniici poteſt) tantam adhibui diligentiam (abſit verbo iactantia) quantam quilibet alius circa hanc rem vnquam adhibuit. Nullum tamen inter tot, etſi multi illi fuerint,

fuerint, reperi, qui tot ſimul, támque peſtiferas hæreſes docuerit. Melius igitur illi fuiſſet, vt ſtatim à principio cum legitime admonitus obedire contempſit, gladio, aut igne puniretur, quàm viuens in tot hæreſes laberetur: per quas diuinam in ſe quotidie augeret iram, illámque theſaurizatam ſeruaret in die iuſti iudicij Dei, vt ibi tunc acerbius puniretur. Mea quidem ſententia nullus eſſe potuit crudelior hoſtis Martino Luthero, quàm qui potens iuſte ab illo vitam auferre, tandiu illum viuere permiſit. Niſi forte bono zelo quamuis indiſcreto ductus, diuinam hac in re voluit imitari miſericordiam quæ peccatoribus ſæpe (vt
Iob 24 ait Iob) dat tempus ad pœnitentiam, quamuis illi abutuntur tempore ſibi conceſſo, & pœnitentiam agere nolunt. Sed hæc ſunt ſecretæ quædam diuinæ bonitatis diſpenſationes, quarum cauſas cum ignorent homines, non eſt opus in illis Deum imitari. Quid dicam de Anabaptiſtis, qui ſub ouium pelle, hoc eſt, ſub nomine Euangelij, & fraternæ charitatis, quæ omnia ſemper ore tenus habent, lupinam induunt perſonam omni ſcelere, & impietate refertam? Hi ſiquidem cum primum inſanire cœperunt, in nulla alia re (quod ſciam) errabant, niſi circa ſacramẽtum baptiſmi, dicentes paruulis non prodeſſe baptiſmum, ac proinde eos, qui in infamia baptizati fuerant: dicebant fore, cum ad annos diſcretionis peruenerint, rebaptizandos. Quia tamen non fuerunt de hoc errore (vt decebat) coerciti, atque puniti, licentioſa quadam feritate ad peſsima progredientes, in peſtilentiſsimas hæreſes præcipites ſe dederunt. Præſtitiſſet igitur ipſiſmet Anabaptiſtis fuiſſe interfectos, quàm ad tantas hæreſum peſtilentiſsimas fæces ebibendas, aut deglutiendas fuiſſe ſeruatos. Ecce vidiſti iam candide lector tres cauſas, propter quas hæreticus incorrigibilis iuſte prodeſt occidi. Prima, ne viuens aliis noceat illos ſuo errore decipiens. Altera, vt illius periculo alij cautiores reddantur, & tantæ pœnæ timore ab hæreſi deterreantur. Tertia, ne ſuperſtites peiores in dies ſiant, & maiorem in ſe diuinam concitent iram. Ex quibus tribus cauſis apertiſsime colligimus, vt ſi aliquis homo iuſte poteſt occidi, nullus maiori cauſa ſit occidendus, quàm hæreticus obſtinatus, & inſanabilis. Lege diuina olim præceptum
Leu. 24 fuit blaſphemum hominem extra caſtra educi, & ab vniuerſo

A uerſo populo lapidari. Multo magis ergo hæreticus eſt iuſte occcidendus, cum hæreſis (vt lib.j.docuimus) ſit multo grauius blaſphemia peccatum. Præterea in Deuteronomio præcepit Deus prophetam falſum,& ſomniorum inuentorem interfici. Nam poſtquam præmonuit vt talem prophetam non audirent, hæc ſubdit: Propheta autem ille, aut fictor ſomniorum interficietur: quia locutus eſt, vt vos auerteret à domino Deo veſtro, qui eduxit vos de terra Aegypti, & redemit vos de domo ſeruitutis. Qui autem verius propheta falſus,& qui magis auertat populum à Deo, cenſendus eſt, quàm hæreticus qui auertit à fide, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo. Ille ergo merito iuxta legẽ Dei interficietur, vt populum amplius à Deo auertere nõ poſſit. Rurſum, ſcriptura referente nouimus, quòd Semei ſententiam mortis acccepit: quia contra prohibitionem Regis Salomonis egreſſus eſt de ciuitate Hieruſalem. Multo iuſtius ergo eſſet hæreticum occidere, qui contra præceptum Dei egreditur ab eccleſia, intra quam perpetuo ſe continere debuiſſet. Deinde Ioſias ille Rex, cui nec ante eum, nec poſtea fuit ſimilis rex in Iuda, ſacerdotes omnes, qui contra legem Domini immolabant idolis hoſtias, occidit ſuper altaria, in quibus illi ſacrificabant. Mathatias etiam ille ſacerdos illuſtris legis, & fidei propugnator, illum qui ad aram ſacrificaturus acceſſerat, zelo Dei feruens, trucidauit ſuper aram. Quid putas hic Mathatias, aut Ioſias ille hæreticis faceret, ſi illorum alter ſuperſtes nunc eſſet? Non dubito quin vterque illorum pro honore Dei,& pro fide eccleſiæ ſuæ zelans: hæreticos omnes ad vnum vſque capitis animaduerſione puniret, vt tolleret malum de eccleſia. Iuſte igitur imperatores legibus ſuis ſanxerunt hæreticos obſtinatos eſſe occidendos. l. Arriani. C. de hæreticis. iuncta l. vltimum ſupplicium. ff. de pœnis. Oſtendimus iam ſatis (vt opinor) aperte iuſtum eſſe, vt hæreticus occidatur, quo autem genere mortis ſit occidẽdus parum ad rem facit. Nam quocunque modo occidatur, ſemper conſulitur eccleſiæ: quia ſemper tollitur nocumentum, quod viuens aliis præſtare poſſet,& aliis incutitur timor, ne ſimilia docere aut quomodolibet dicere audeant. Propter quod apud diuerſas nationes, diuerſo & vario genere mortis hæretici occiduntur: quia nullum eſt genus mortis ciuili, & impe-

Deute. 13 — Hebr. 11 — 3. Reg. 2 — 4. Re. 23 — B — 1. Mat. 2

riali lege ſancitum. In Flandria,& aliis inferioris Germaniæ partibus,cum ego illic ante annos decem verſarer,vidi hæreticos capitis obtruncatione puniri. In Geldria tamen hæretici manibus & pedibus ligati iuſſu Caroli tunc Geldriæ ducis in flumen aliquod mittebantur viui, vt à flumine abſorberentur. Eodem genere mortis (vt à multis qui viderunt, audiui) punitus eſt Antuerpiæ quidam inſignis Lutheranus iuſſu dominæ Margaritæ Caroli Cęſaris Amitæ,quæ tunc ob Cæſaris abſentiam, patriam illam gubernabat. Audiui etiam Brugis in Flandria à multis fide dignis oculatis teſtibus conſuetum eſſe in illa ciuitate,hæreticos viuos mitti in oleum feruens,vt ab eo citiſsime comburerentur:ſed tunc cum ego aderam, ſola capitis obtruncatione peribant.In cęteris chriſtiani orbis regnis,aut prouinciis, quæ noui perpetua & inuiolabilis eſt conſuetudo hæreticos igne comburere. Sic vidi fieri in Francia,præſertim Lutetiæ. Sic in Hiſpania,& credo ſic factum fuiſſe ſemper in Italia. Nam beatus Gregor.lib.j.dialog.cap.iiij.narrat Baſilium quendam Magum Romæ combuſtum eſſe, & rem geſtam laudat. Et (vt antiquiora reuoluamus) Dioſcorus Alexandrinæ vrbis epiſcopus, qui Gregorium per aliquot ſecula pręceſsit,in Chalcedonenſi concilio actione prima,cum de erroribus Eutychetis ageretur ibidem,dixit:Si Eutyches præter dogmata eccleſiæ ſapit, non ſolum pœna dignus eſt:ſed & igne.Hæc ille.Ex quibus verbis apertiſsime conſtat non eſſe recentem inuentionem:ſed antiquiſsimam ſapientum chriſtianorum ſententiam hæreticos eſſe igne cremandos. Panormitanus in cap. ad abolendam,de hæreticis, refert Hoſtienſem & Ioannem Andr. in eodem cap.dicere hæreticos debere igne cremari. Ad quod perſuadendum adducunt illud, quod Saluator noſter apud Ioannem dixit:Si quis in me non manſerit,mittetur foras, ſicut
Ioan.15 palmes,& areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.Quorum ſententię videtur fauere idem Panormitanus loco præfato, & in cap. Excommunicamus, vltimo, de hæret. Sed hi omnes quamuis doctiſsimi viri multipliciter errant.Primo,quia etſi hæretici ſint occidendi,non tamen eſt neceſſarium illos comburere: quia hoc (vt diximus) nulla lege præcipitur. Deinde & ſi eſſet aliqua lex, quæ hæreticos igne comburi præciperet: nihil tamen ad legem

A legem illam perſuadendam agerent verba illa ſaluatoris ex Euangelio Ioan.citata. Non enim ibi locutus eſt ſaluator de huius ſeculi igne,quem his corporis oculis nunc videmus:ſed locutus eſt de igne inferni,quo ardebunt perpetuo peccatores. Nec ſermo illius ad ſolos illos dirigitur, qui per errorem fidei ſeparantur à Chriſto,vt ſunt hæretici:ſed loquitur ibi Chriſtus de omnibus peccatoribus, qui propter defectum charitatis ſeparantur à Chriſto, & non manent in eo,& hos omnes perpetuo inferni igne:niſi pœniteant,dicit arſuros. Si quis ergo quærat quare comburantur hæretici: reſpõdeo hoc non eſſe vlla lege firmatum, ſed ſola conſuetudine. Quam conſuetudinem, ſi quis iuſtam eſſe perſuadere voluerit:per hoc melius probabit,quòd conueniens eſt legi diuinæ olim per Moſem datæ,& punitionibus, quibus Deus olim ſimiles peccatores puniuit. In ſeditione quam ſuſcitarunt Chore, Dathan,& Abiron,ducenti quinquaginta viri ex proceribus Iſraël, qui illis adhæſerunt,igne deſuper à Deo miſſo conſumpti ſunt:quia ſchiſmatici fuerunt, & ſacerdotale officium contra ius, & fas vſurpare tentarunt. Omnis autem hæreticus, ſchiſmaticus *Num.16*
B cenſetur, & merito: quia ſeparat ſe ab vnitate fidei, quam tota tenet eccleſia ſanctorum. Deinde cum ob præfatam punitionem à Deo factam, omnis multitudo filiorum Iſraël murmuraret contra Moyſen, & Aaron:dicens quòd illi interfeciſſent populum Domini, ortáque ſeditione tumultus adeo increſceret,vt Moyſes,& Aaron pro vita ſaluanda ad tabernaculum fœderis fugerent: Deus deſuper incendium ſuper populum miſit, quod magnam in populo fecit ſtragem. Fuerunt enim qui incendio illo perierunt (vt ſacra refert ſcriptura) quatuordecim millia hominum & ſeptingenti:abſque his,qui perierant in ſeditione Chore. Si Deus nunc, Deus vltionum eſſet, vt olim igne deſuper miſſo Lutheranos combureret:quia ſeditionem mouerunt,& quotidie mouent contra principes Chriſtianos, dicúntque illos eſſe tyrannos,propterea quòd hæreticos incendio perire faciunt. Non abs re igitur ſchiſmatici hæretici comburuntur, cum Deus tot ſchiſmaticos incendio deleuerit. Nam ob hanc cauſam iuſta dicitur eſſe lex,quæ in aliquibus regnis,vt puta in Hiſpania,decernit eos qui præpoſtera vtuntur libidine,igne fore comburẽdos:quia ſimili pœna Deus *Ibidem*

Leuit. 21 olim Sodomam & Gomorrham propter idem peccatum C puniuit. Inter cæteras leges à Deo per Moſem datas, vna erat, qua præcipiebatur, vt filia ſacerdotis ſi deprehenſa fuiſſet in ſtupro, & violaſſet nomen patris ſui, flammis exureretur. Anima cuiuſlibet chriſtiani filia cenſetur illius ſummi ſacerdotis, de quo regius propheta dixit; Tu es ſacer- Pſal. 109 dos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Regenerata ſiquidem eſt per gratiam, quæ illi in baptiſmo per merita paſsionis Chriſti donata eſt. Sed hæc in ſtupro deprehenditur, quando eam fidei integritatem, quam in baptiſmo ſuſcepit, per hæreſim amittit. Eſt enim hęreſis quędam fornicatio ſpiritualis. Stupro huiuſmodi perpetrato, nomen patris ſui violaſſe dicitur; quia cùm à Chriſto nomen per baptiſmum ſuſcepiſſet, vt chriſtianus homo ille diceretur: poſtquam in hæreſim lapſus eſt, non iam chriſtianus dici meretur: ſed Arrianus, & Neſtorianus, aut Lutheranus, aut alio quouis nomine cenſebitur. Hic talis iuxta legem merito flammis exurendus tradetur. Hanc legem per allegoriam expoſuimus, non quidem vt per illam conuincere credamus hæreticum eſſe neceſſario comburendũ. Non ſum enim adeo ignorans, vt hoc putarem: quia certo D ſcio iuxta doctrinam Auguſt. non eſſe ſumendum argumentum ex myſtico ſenſu ſacræ ſcripturæ ad doctrinam aliquam confirmandam; ſed ſolum ex ſenſu literali. Hac igitur ſola de cauſa hic per allegoriam parumper ludere placuit, vt oſtenderem hanc hæreticorum punitionem per incendium habere aliquod in ſacra ſcriptura exemplar cui ſe poſsit vtcunque confirmare. Poteſt adhuc hæc conſuetudo delendi hæreticos per incendium alia via perſuaderi, quòd ſit iuſta: quia videlicet genus illud mortis vehementer animos videntium terret. Quo fit vt videntibus, & audientibus terribilem incutiat timorem, & inde conſequens eſt, vt per tale genus mortis cæteri magis ab hæreſibus deterreantur. Vt igitur quæ tam late dixi, breuibus concludam: dico, & firmiſsime teneo iuſtum eſſe, vt hæreticus incorrigibilis occidatur. Quo autem genere mortis ſit occidendus hoc, an illo, parum intereſſe cenſeo: ſed liberum erit cuique regno aut prouinciæ, quo genere mortis voluerit hæreticum interficere, cum nullum ſit genus mortis vniuerſali lege præfixum.

A *Reſpondetur obiectionibus eorum, qui dicunt hæreticos non eſſe morte plectendos.*

## CAP. XIII.

OStenſa iam & firmiſsimis (vt exiſtimo) rationibus fun data, noſtra, & catholica ſententia de hæretici incorrigibilis occiſione, vt clarius illius veritas omnibus innoteſcat, & firmior illa conſiſtat, neceſſarium fore exiſtimaui reſpondere his quæ contra nos obiiciunt aduerſarij, & illa nullius prorſus roboris eſſe oſtendere. Otho quidam Brunfelſius ex familia Lutheranorum in quodam opere, quod vocauit Pandectas ſacræ ſcripturæ, libro quarto, in loco de hæreticis non comburendis: multa hinc inde citat ſcripturæ ſacræ teſtimonia: quibus probare nititur hæreticos non eſſe occidendos: ſed rationibus conuincendos. Quorũ aliqua neque in cute, neque intus conſiderata, vllo pacto illorum fauent ſententiæ. Alia vero, & ſi ſola facie illis ſic patrocinari oſtendant, intus tamen inſpecta, & diligenti (vt decet) examinatione diſcuſſa, aperte declarabũt ſe nullum pro illorum ſententia dicere teſtamentum. Primo igitur
B (vt à veteri exordiar teſtamẽto) nobis obiiciunt illud Eſa. prophetæ: Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Quæ verba ego non video quo pacto poſsint ad hæreticorum punitionem adaptari. Siue enim ſenſum literalem, qui ſolus ad doctrinam aliquam ſtabiliẽdam eſt efficax, in verbis illis ſpectes. Siue etiam ſenſum myſticum ſub litera latentem conſideres, nihil quod ad præſens negotium attinet, inuenies. Nam iuxta verum illius literæ ſenſum, propheta promittit pacem, quæ Chriſto incarnato, & ex vtero Virginis nato futura erat in mundo, in quo tam multa, atque frequentia bella præceſſerant, vt vix hominibus pateret aditus, de vna prouincia ad alteram tranſire volentibus. Feruebant quidem ante Chriſti incarnationem vbique bella, digladiabantur inter ſe gentes, & aduerſus populum Iſraël ſæpe felici, & proſpero ſucceſſu bella geſſerunt. At Chriſto ex virginis vtero nato, qui veram pacem hominibus verbo, & opere docere veniebat, pax toti orbi tunc reddita eſt. Propter quod (vt Beda in libro de ratione temporum refert) Romæ templum pacis, quod ha-

*Eſa. 2.*

ctenus ſemper fuerat clauſum, eo temporis articulo, Deo C
ita diſponente:ad tantæ rei nouitatem deſignandam, fuit ſua ſponte apertum. Quod autem hæc Eſaiæ verba ad tempus Chriſti nati ſint referenda, ea quæ præcedunt apertiſsime conuincunt. Et erit in nouiſsimis diebus (inquit Eſaias) præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper omnes colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius, quia de Sion exibit lex, & verbũ Domini de Hieruſalem. Et iudicabit gentes, & iudicabit populos multos. Quæ verba ad tempus ſub Chriſto nato (vt conſtat) ſunt referenda. Et poſt præfata verba: ſtatim Eſaias ſubiungit. Et conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Quę verba tunc adimplenda erant, quando veniſſet ille, qui iudicaturus erat gentes, & populos multos. Si quis autem verba illa ad totum tempus futurum poſt Chriſtum natum referenda eſſe contendat: nihil moror, dummodo ſic intelligat, quòd Chriſtus ipſe ſaluator noſter, doctrina ſua non ſolum nobis pacem commendauit: ſed omnem belli occaſionem à nobis D
*Matt. 5* abſtulit. Nam præcepit, vt diligamus inimicos noſtros, & benefaciamus his, qui oderunt nos, oremus pro his, qui nos perſequuntur, & calumniam nobis inferre conantur. Deinde, vt perfectiorem confirmaret inter nos ipſos pacem, conſuluit, vt iniuriæ reparationem nemo peteret, nec pro re aliqua in iudicio cum proximo contenderet: quia hæc duo ſunt quæ ſæpe inter proximos pacem turbare ſolent.
*Ibidem* Audiſtis (inquit ipſe Rex pacificus, & pacis magiſter Chriſtus Saluator noſter) quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis non reſiſtere malo: ſed ſi quis percuſſerit te in dexteram maxillam tuam: præbe illi & alteram. Et ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere: dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille paſſus: vade cum illo alia duo. Quæ omnia & ſi non præcepta, ſed conſilia ab omnibus catholicis cenſeãtur: omnem tamen belli tollunt occaſionem his, qui illa recte ſeruauerint. Hi igitur qui integram Chriſti legem tam in conſiliis, quàm in præceptis ſeruauerint, perfectam pacem amantes, conflabunt

A gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Nihil igitur in illis verbis, quod ad hęreticorum punitionem ſpectet, dicitur. Niſi forte per illa verba Otho Brunfelſius, aut quiuis alius Lutheranus, dicat prohiberi omnem vindictam, aut punitionem quacunque authoritate factam. Quod ſi forte pro ſua effrænata, & impudenti loquendi licentia dicere non erubeſcat, audiat, obſecro, Paulum illius ſententiam damnantem, qui de publica poteſtate loquens, ait: Si malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt: vindex in iram, ei qui malum agit. Per illa ergo Eſaię verba, & ſi forte (quod non puto verum cum nihil de hac re loquantur) prohibeatur bellum authoritate priuata factum, aut vindicta, ſiue punitio, quæ à priuata fieret authoritate: nullum tamen horum inhiberetur: ſi à publica poteſtate ob iuſtam aliquam cauſam fieret. Et nos etiam fatemur hæreticum hominem quemlibet peſtilentem non poſſe à quouis homine occidi: niſi authoritate publicæ poteſtatis illi fuerit commiſſum. De myſtico autem illorum verborum Eſaię intellectu, qui multiplex dari poſſet, nihil moror: quoniam ille (iuxta om- Rom. 13

B nium ſacrorum doctrinam) parũ efficax eſt ad doctrinam aliquam comprobãdam. Secundo pro ſe affert idem Otho aliud teſtamentum ex eodem Eſaia propheta ſic dicente: Non occident, & non nocebunt in vniuerſo monte ſancto meo. Et certe (vt ingenue fatear) ego nõ poſſum intelligere quomodo ex illis verbis poſsit ille Otho colligere hęreticos non eſſe occidendos, cum non in particulari de ſolis hęreticis: ſed elocutione vniuerſali de omnibus Eſaias propheta dicat: Non occident, & non nocebunt in vniuerſo monte ſancto meo. Niſi forte Otho ille contendat Deum per illa Eſaiæ verba prohibere omnem cuiuſuis hominis occiſionem, ac proinde eiſdem etiã verbis prohibuiſſe ne hæretici occidantur. Sed hoc falſum eſſe, & à fide catholica alienum, in proxime præcedenti capi. oſtendimus. Præterea, ſi Otho dicit Deũ per illa verba prohibere hominem aliquem intra catholicam eccleſiam occidi, cõſequens eſt, vt etiam fateatur Deum prohibere, ne poſt datum Euangelium poteſtas aliqua inferat aliquod homini nocumentum. Nam ſicut in illis verbis dixit Deus, Non occident, ita etiam dixit: Non nocebunt. Itaque iuxta iſtam ſenten- Eſa. 11

tiam: nec Rex, nec Imperator, neque alia quæuis poteſtas C poſſet hominem ſceleratiſsimum ob quantacunque grauiſsima crimina occidere, neque flagellare, neque fuſtibus cedere; neque pecunia mulctare, neque à populo, aut regno relegare, neque aliud denique qualecunque nocumētum illi inferre, propterea quod Deus per Eſaiam prophetam ait: Non occident, & non nocebunt in vniuerſo monte ſancto meo. Hoc autem fateri non ſolum eſt error, & hæreſis: ſed maxima dementia, & beſtialitas, quæ cum indigna ſit, vt rationibus contra illam agatur, igne & morte de medio tolenda eſſet. Sed opus eſt, vt verum, & germanum illorum verborum Eſaiæ ſenſum oſtendamus, & inde apertius euadet, quàm longe verba illa Eſaiæ à ſcopo præſentis diſputationis abſint. Illa Eſaiæ verba nullum præceptum, nullámque prohibitionem continent: ſed promiſsiones quædam ſunt illorum bonorum, quæ poſt Chriſti in carnem aduentum, Deus ſuæ daturus erat eccleſiæ. Et vt quod dicimus apertius oſtendamus verba quæ præcedunt repetere oportet: quoniam circunſtantia ſcriptuarum eſt, quæ maximæ ſolet verum illarum manifeſtare ſenſum. Quæ autem proxime præcedunt hæc D ſunt. Et egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Non ſecundum viſionem occulorum iudicabit, neque ſecundum auditum aurium arguet: ſed iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate pro manſuetis terræ. Et percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium, & erit iuſtitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Hæc omnia Eſaię verba: nemo eſt catholicus, qui non interpretetur illa de Chriſto ſaluatore noſtro: quoniā omnes ſacri Doctores illa tribuunt Chriſto redēptori noſtro.

*2. The. 2* Et Paulus iſtorum verborum partem in ſecunda ad Theſſalonicenſes Epiſtola de eodem interpretatur. Poſt hęc autem verba ſtatim Eſaias propheta ſubiungit multa bona, quæ nobis per Chriſtum donanda erant, ſic inquiens: Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur, & puer paruulus

A lus minabit eos. Vitulus, & vrſus paſcentur, ſimul requieſcent catuli eorum. Et leo quaſi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab vbere ſuper foramina aſpidis, & in cauerna Reguli, qui ablatus fuerit manum ſuam mittet. Non occident, & non nocebunt in vniuerſo monte ſancto meo, quia repleta eſt terra ſcientiam Domini, ſicut æquæ maris operientes. Hactenus Eſa. Quæ illius verba conſtat eſſe promiſsiones eorum bonorum, quæ per Chriſtum redemptorem noſtrum generi humano donanda erant, & non pręcepta. Sicut enim per illa verba non pręcipitur nobis, vt habitare faciamus lupũ cum agno, & pardum cum hœdo: ita etiam per illa verba non præcipitur nobis, vt non occidamus, aut non noceamus. Nam eiuſdem conditionis ſunt omnia illa, quæ eodem contextu ſunt in illa præfata litera connexa, ita vt omnia illa promiſsiones dicãtur, aut pręcepta. Cum autẽ dicit: Non occidẽt, & non nocebũt in vniuerſo Monte ſancto meo, nõ de hominibus: ſed de venenoſis illis ſerpentibus videlicet aſpide, & regulo, quos proxime nominauerat loquitur. De regulo ſiquidẽ, & aſpide promittit, quod non occidẽt, & non nocebunt in vniuerſo mõte ſancto ſuo. Quæ verba nequaquã iuxta ſolã

B literę ſuperficiem: ſed iuxta ſpiritualẽ ſenſum ſunt accipienda. ſi quis vero mihi in hac parte non fidit, audiat beatum Hieronymum, qui in commẽtariis ſuper Eſaiam prophetam præfatas omnes Eſaiæ promiſsiones interpretans, ſic ait: Hæc quoque Iudæi, & noſtri Iudaizantes iuxta literam futura contendunt, vt in claritate Chriſti, quem putant in fine mundi eſſe venturũ, omnes beſtiæ redigantur in manſuetudinẽ, & priſtina feritate depoſita, lupus & agnus paſcantur ſimul, & cætera cum cæteris, quæ nunc videmus ſibi eſſe contraria. Et poſt pauca ſubdit: Sed & hoc eos interrogemus quid dignum ſit Domini maieſtate, vt lupus, & agnus paſcantur ſimul, & pardus cum hœdo habitet, & leo paleas comedat, puer paruulus mittat manum ſuam in foramine aſpidum. Niſi forte iuxta fabulas poëtarum, aureum nobis Saturni ſeculum reſtituent, in quo lupi, & agni paſcentur ſimul, & mulſo vino plena current flumina, & de foliis arborum ſtillabunt mella dulciſsima, lacteiſque fontibus omnia complebuntur. Et aliquibus interiectis, ſubiungit: Hæc breuiter diximus, vt Iu- Hieron.

daizantes noſtros grauiſsimo ſomno ſteitere conuincamus. Cæterum iuxta viuificantem ſpiritum facilis intelligentia. Et tandem ſpiritualem reddens intelligētiam, hæc ait: Qui autem ablactatus eſt, & nequaquā lacte nutritur infantiæ: ſed iam ſolido veſcitur cibo, iſte in reguli cauernam mittet manum, hoc eſt, in ipſius Satanæ habitacu-
*Luc.10* lum: & inde eum extrahit. Vnde & apoſtolis poteſtas data eſt, vt calcarent ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem fortitudinem inimici. Nocere autem, & occidere nequaquam poterunt venenata prius animalia, eos qui habitauerint in monte ſancto Dei, quod interpretatur eccleſia,
*Matt.5* de quo in Euangelio dicitur: Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montē poſita. Hactenus Hieronymus. Ex cuius verbis apertiſsime cōſtat, illa Eſaiæ verba, quę nobis obiicit ille Lutheranus Otho, nihil prorſus cōtinere, quod ad hęreticorū punitionē, vel ex lōginquo pertineat. Obſecro te nūc lector, vt cōſideres qualibus ſcripturæ teſtimoniis hæretici Lutherani ſuas hęreſes probare nitūtur. His etenim & aliis eiuſdem notæ teſtimonis plebem indoctam decipiunt, & in peſtilentiſsimos trahunt errores. Tertio nobis obiicitur illud, quod ſaluator noſter de fratre in nos peccāte, qui ſemel & iterum admonitus emendationem negligit, apud
*Mat.18* Matthęum ait: Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Quibus verbis excōmunicandi poteſtatem dedit eccleſiæ, nō occidēdi: iniuſte ergo (ait ille Otho) occiduntur hæretici. O bellum argumentum, quod nō ſemel tantum: ſed iterum pluries peccat. Primo quidē notiſsimum eſt omnibus, qui vel parum aliquid dialecticam guſtarunt: ineptum eſſe modum argumentandi per locum ab authoritate, negando, veluti ſi quis argumentetur hoc modo. Chriſtus ſaluator noſter non dixit, Feria ſecūda ieiunandum eſſe aut orandum, aut ſtudendum ſacræ ſcripturæ: ergo nullum iſtorum illo die agere licet. Nam ſi collectio iſtius argumentationis valida eſſet, & efficax, eodem modo ex oppoſito colligere liceret: ſic argumentando: Chriſtus redemptor noſter non dixit, Feria ſecunda non eſſe ieiunandum, aut non orandum, aut non ſtudendum ſacræ ſcripturæ: ergo nullum iſtorum illo die omittere licet. Itaque eodem argumentationis loco: duo contradictoria probabuntur. Quia ſicut Chriſtus ſaluator

A uator noſter vnum non præcepit, ita neque præcepit alterum. Talis eſt preſens argumentatio, qua Otho arguit hæreticum non eſſe occidendum: quia Chriſtus non præcepit occidere: ſed excommunicare. Hæc eſt Lutheranorum dialectica, qua ſæpiſsime vtuntur, credentes huiuſmodi fallaciis totum decipere mundum: ſed fruſtra mittunt rete ante oculos pennatorum. Eodem modo etiam peccant, quando ex dictis Pauli ad Titum, ſic arguunt: Paulus dicit, vt hæreticum hominem poſt vnam, & alteram correptionē deuitemus: nō autem vt occidamus. Fateor hoc non dixit Paulus: ſed nec etiam prohibuit, vt non occiderentur: ac propterea inde nec vnum, nec alterum colligere licet. Eandem fallaciam committunt in aliis multis argumētationibus, quas pro hac re faciunt, præſertim cum ex illo ſaluatoris verbo arguunt, quo ait: Cauete à fermēto Phariſæorum. Non dixit: Occidite hæreticos phariſæos: ſed ſolum dixit, vt caueremus ab illis. Quibus ego reſpondeo: quod ſi non dixit: Occidite, neque etiā dixit: Non occidite. Deinde adhuc iterum peccatur in præfato argumēto: quia etſi illa collectio eſſet bona ab authoritate negatiue: nihil inde plus colligi *Timo.3* *Roma.13*

B poſſet, quā quod eccleſiaſtica poteſtas hæreticū occidere nō poſſet. Quia illa ſola eſt, & non poteſtas laica, cui tūc Chriſtus loquebatur, & cui dedit excommunicādi poteſtatē. Per hoc ergo quod dans poteſtatē excōmunicandi, ſubticuit poteſtatē occidendi: ſolū colligi poteſt (ſi tamē collectio eſſet bona) eam poteſtatē, quæ poteſt excōmunicare, nō poſſe occidere. Quod licet multi catholici negare contendant, qui vtrūq; gladium tribuunt eccleſię, ipſa tamen eccleſia opere oſtendit ſe vnū tantum habere gladiū. Quia ſolū gladium exercet ſpirituale, reliquū in vaginā recludens. Nam eccleſiaſtici iudices non occidūt hęreticos: ſed laica poteſtas, quę gladium corporalē, iuxta dictum Pauli non ſine cauſa portat, illos iubet occidi. Neque vllū eſt in toto iure Pontificio decretum quod hæreticos iubeat occidi: ſed tantū iubet illos poteſtati ſeculari tradi, ab illa pro ſuo arbitrio iudicandos. Verū hic occurrūt nobis Lutherani dicentes: Epiſcopi, & alij hæreticorū inquiſitores ſimiles ſunt ſacerdotibus Iudæorum, qui cum mortis Chriſti ſaluatoris noſtri re vera eſſent authores: Pilato tamen Iudeæ præſidi dicebant: Nobis non licet interficere quēquam. Tales per omnia (vt Lu- *Mat.16* *Ioan.18*

thera

therani dicunt) ſe exhibent hæreticis iudices Eccleſiaſtici. C
Hi enim (vt Lutherani calumniantur) authores ſunt mortis hæreticorum, & tamen dicunt illis nõ licere interficere hæreticos, ac propterea tradunt illos poteſtati ſeculari, ab illa ad mortem cõdemnandos. Sed re vera hic, ſicut alibi ſæpe falluntur, & affectu maligno obcæcati miſerrime errãt.
Vt autem omnibus notum faciam, quàm inuidioſe illi contra inquiſitores, & alios iudices eccleſiaſticos loquantur, opus eſt, vt apertiſsime oſtendam latiſsimũ eſſe diſcrimen, ac proinde ineptam eſſe ſimilitudinem, inter eccleſiaſticos hæreticorum iudices, & Iudæorum ſacerdotes. Phariſæi, & alij Iudæorum ſacerdotes, quamuis manibus nõ occiderunt Chriſtum ſaluatorem noſtrum, tamen occiderũt eum lingua multis, variiſque modis illius mortem procu-
*Ioan.* 11 rantes. Nam primo (vt Ioannes Euangeliſta teſtatur) collegerunt Pontifices, & Phariſæi conſilium dicentes: Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit? Et tandem dato per Cayphan anni illius Pontificem conſilio, quòd expediret Chriſtum mori, ne tota gens periret, illius conſilio acquieuerunt cæteri, & ab illo die cogitauerunt interficere Chriſtum omnium redemptorem. Deinde tradiderunt illum Pilato, & coram illo ad mortem Chriſtum accuſarunt: & quia veris hoc agere teſtibus non poterant, falſos induxerunt teſtes, qui contra Chriſtum falſum dicerẽt teſtimonium. Pilatus inſuper cum cauſam Chriſti examinaſſet, vellétque illum dimittere: quia nullam inueniebat in eo mortis cauſam, dixit populo: Quẽ vultis dimittam vobis Barrabam, an Ieſum, qui dicitur Chriſtus? His audi- D
*Mat.* 27 tis, Princeps ſacerdotum, & ſeniores (vt Matthæus refert) perſuaſerunt populo, vt peterent Barrabã: Ieſum vero perderent. Rurſum cum Pilatus flagellatum Chriſtum, & coronam ſpineam in capite portantem, veſtéque purpurea indutum populo oſtenderet, vt vel ſic populum ad illius mi-
*Ioan.* 19 ſericordiam prouocaret, Pontifices, & miniſtri (vt beatus Ioannes Euangeliſta narrat) clamauerunt dicentes: Crucifige, crucifige eum. Poſt hæc, Pilato dicenti ſacerdotibus & populo, vt ipſi Chriſtum acciperẽt, & crucifigerent, reſponderunt Iudæi: Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori: quia filium Dei ſe fecit. Deinde, cum Pilatus quæreret Chriſtum liberum dimittere, Iudæi clamaue-
runt

A runt dicentes. Si hunc dimittis non es amicus Cæſaris: Omnis enim qui ſe Regem facit, contradicit Cæſari. Denique, ſedente Pilato pro tribunali, cum ille Chriſtum populo oſtenderet, diceretque: Ecce Rex veſter, Iudæi (inter quos ſine dubio fuerunt ſacerdotes) clamabant. Tolle, tolle, crucifige eum. Et cum diceret eis Pilatus: Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices, non habemus Regem niſi Cæſarem. Videte obſecro, & diligenter attendite, quoties ſacerdotes Chriſti mortem coram iudice petierunt, nec tamen leuiter, ſed importune nimis iudicem vrgentes, populúmque ad idem ipſum poſtulandum variis mendaciis ſeducentes. Propter quæ omnia merito illi Chriſtum ſaluatorem noſtrum crucifixiſſe cenſentur: quia etſi manibus non crucifixerunt, hoc tamen conſilio ſuo fecerunt. Et hoc modo beatus Auguſtinus concordat diſſonantiam, quæ videtur eſſe inter Euangeliſtas, quorum alter dicit Chriſtum crucifixum eſſe hora tertia, alter hora ſexta. Nam Iudæi (vt Auguſtinus ait) occiderunt Chriſtum hora tertia, tot talibuſque verbis (vt diximus) mortem illius procurando: milites vero occiderunt

B manibus hora ſexta. Videamus nunc an aliquid horum faciant cum hæreticis inquiſitores, aut alij iudices Eccleſiaſtici: Quod certiſsimum eſt, & experientia docente ſcimus: iudices eccleſiaſtici poſtquam aliquem de hæreſi damnauerunt, & illum obſtinatum hæreticum eſſe cenſuerunt; ſtatim declarant illum ad ſuum ius, & ditionem non pertinere, tradúntque illum ſeculari poteſtati, tanquam hominem, qui propter hæreſis obſtinationem ab eccleſia exiuit, & ſub ſola poteſtate laica ſe ipſum conſtituit. Cum autem illum iudices eccleſiaſtici poteſtati ſeculari tradunt, non petunt ab illa, vt occidat hæreticum, neque illum quouis modo reum mortis eſſe dicunt. Etſi poteſtas ſecularis hæreticum occidere noluerit: iudices eccleſiaſtici non cogunt, neque vllo modo ſolicitant illam, vt hæreticum occidat: neque conſilium vllum de morte hæretico inferenda vnquam donant: imò econtrario ipſam ſecularem poteſtatem ſemper rogant, vt pœnam mortis, aut aliam ſanguinis pœnam non irrogent illi, tantum abeſt, vt mortem illius quouis modo procurent. Quæ omnia cum ſint certiſsima, & toti (vt exiſtimo) populo

Chriſt

Chriſtiano notiſsima, miror tãtam eſſe Lutheranorũ impudentiam, támque effrænatam maledicentiam, vt non vereantur dicere, hæreticorum inquiſitores ſimiles eſſe ſacerdotibus Iudæorum, qui Chriſtum occiderunt, cum latiſsimum ſit (vt re ipſa conſtat) inter hos, & illos diſcrimen. Certe multo rectius, & appoſitius ego dicere poſſem, Lutherum illiúſque aſſeclas ſimiles eſſe illis ſacerdotibus Iudæorum. Quoniam illi falſos quæſierũt teſtes cum veros habere non poſſent, vt Chriſtum morti traderẽt: Lutherani vero falſa perquirunt ſcripturæ ſacræ teſtimonia, cum vera non habeãt, vt corpus Chriſti, quod eſt eccleſia prorſus occidãt. Multa dicũt Chriſtum feciſſe, & docuiſſe, quæ nec per ſomnium vnquam cogitauit. Multa Apoſtolis tribuunt, à quibus illi longiſsimę abfuerunt. Milléq; alia fingũt commenta, non ob aliam cauſam: niſi, vt eccleſiam, quæ Chriſti corpus eſt, interire faciant & aliã nobis donent eccleſiam *Pſalm.25* malignantium, quam propheta Regius ſe odiſſe prædixit. C

Quarto nobis obiiciunt Lutherani, & qui illis in hac parte fauent, parabolam illam de tritico, ſuper quod inimicus homo ſeminauit zizania, quæ videntes ſerui patriſfamilias dixerunt ei: Vis imus & colligimus ea? Qui- D *Mat.13* bus reſpondit idem paterfamilias: Non, ne farte colligentes zizania eradicetis ſimul & triticum, ſinite vtraque creſcere vſq; ad meſſem. Si Deus prohibet eradicare zizania, ergo iniuſte, & contra Dei præceptum (vt Lutheranis videtur) faciunt, qui hæreticos per zizania ſignificatos, de agro huius mundi per mortem eradicant. Hoc eſt Lutheranorum fortiſsimum argumentum, cui magis illi innituntur, & per quod ſe de nobis triumphare exiſtimãt. Sed nos Deo duce facillimum eſſe oſtendemus: quod ex falſa literæ intelligentia procedit. Primo quidem non eſt opus perſonas, aut res alias in parabola poſitas explicare, cum ipſemet veritatis magiſter Apoſtolis petentibus illorum omnium interpretationem reddiderit, ſic inquiẽs. Qui ſeminat bonum ſemen eſt filius hominis. Ager autem eſt mundus. Bonum vero ſemen hi ſunt filij regni. Zizania autem, filij ſunt nequam. Inimicus autem, qui ſeminauit ea, eſt diabolus. Ex qua interpretatione cõſtat, zizaniorum nomen melius ipſis hæreticis, quàm illorũ hæreſibus adaptari. Quod dixi propter aliquos, qui in dubium vertunt,

A an hæc parabola hæreſibus, an hæreticis conueniat. Zizania (inquit Chriſtus) filij ſunt nequam. Sed opus eſt, vt reliqua diligenter perſcrutemur. Cum ſerui patrisfamilias vellent zizania colligere, prohibuit illis, ne id facerent paterfamilias ſic inquiens: Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum. In quibus verbis id maxime annotandum eſt, quod non abſolute, & generaliter, & abſque vlla cauſa prohibuit talium zizaniorum collectionem: ſed ſtatim cauſam reddidit, propter quam hoc fieri prohibebat. Ne forte (inquit paterfamilias) colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum. Metus igitur eradicandi triticum, eſt cauſa, vt tolerentur zizania creſcere cũ tritico. Ex oppoſito igitur colligere oportet, quòd quãdo nulla eſt ſic metuendi ratio, vtputa quia apertum eſt, & optime noſcitur inter triticum & zizania diſcrimen: & vnum alteri non eſt adeo coniunctum, aut connexum, vt nõ poſſit facillime vnum ſine altero eradicari: tunc paterfamilias non prohibet fieri zizaniorum eradicationem. Si nullam expreſsiſſet in prohibitione cauſam: ſed abſolutè locutus fuiſſet, quamuis aliquæ re vera eſſent prohibitionis

B cauſæ: & illæ omnes abeſſent, fateor, ſemper extaret integra prohibitionis virtus. Si tamẽ cauſam principalem motiuam, & finalem legislator exprimit: propter quam ſe aliquid præcipere, aut prohibere teſtatur. Conſequens eſt, vt ceſſante illa cauſa, ceſſet etiam præceptum, aut prohibitio. Talem enim cauſam exprimens legiſlator, apertè declarauit, quòd ſi illa cauſa non ſubeſſet, nihil tale præcepiſſet, aut prohibuiſſet. Nam ſi illa ſecluſa nihilominus præcepiſſet, aut prohibuiſſet, conſequens eſt, vt illa non fuerit vnica, & ſola præcepti aut prohibitionis cauſa. Per illa ergo præfata verba, ſicut paterfamilias ſeruis prohibuit, vt ſtante metu eradicationis tritici non colligerentur zizania: ita ex oppoſito eiſdem ſeruis conceſsit, vt nulla exiſtente iuſta metus cauſa poſſent zizania colligere. Ad hunc prorſus modum (vt parabolam noſtro propoſito accommodemus) in hæreticorum punitione exercenda faciendum eſſe cenſeo. Si de homine aliquo dubitatur, hæreticus ne ſit ille, an ſecus: propterea quòd non plene conſtat illum talem hæreticam aſſertionem dixiſſe, aut non conſtat illum eſſe pertinacem, aut ſi conſtat illum talem aliquam

quam propoſitionem pertinaciter docuiſſe, non tamen con C
ſtat illam propoſitionem eſſe hæreticam: tunc certe nimis iniuſte agerent inquiſitores, ſi illum hæreticum declararent, & iniuſte, atque crudeliter ageret laica poteſtas, ſi illum occidi iuberet. Tunc enim illi dicit Deus: Non colligatis zizania, ne forte ſimul eradicetis & triticum. Si vero certiſsime noſcitur aliquem hominem eſſe hæreticum: quia aſſertio, quam tuetur, ex diametro pugnat cum catholica fide, & ille ſemel, & pluries legitime admonitus non vult reſipiſcere: tunc licite occidendus eſt: quia non timetur vt catholicus pro infideli occidatur. Hunc autem eſſe verum & germanum illius literæ ſenſum teſtatur bea-
*Hierony.* tus Hieronymus, qui in commentariis ſuper Matthæum præfatam parabolam interpretans ait: Quod autem dicitur: Ne fortè colligentes zizania eradicetis ſimul & frumentum, datur locus pœnitentiæ, & monemur, ne cito amputemus fratrem. Quia fieri poteſt, vt ille, qui noxio deprauatus eſt dogmate, cras reſipiſcat, & defendere incipiat veritatem. Illud quoque, quod ſequitur, Sinite vtraque creſcere ad meſſem, videtur illi præcepto eſſe contrarium:
*1. Corin. 5* Auferte malum de medio veſtrum, & nequaquam ſocietatem habendam cum his, qui fratres nominantur: & ſunt D
adulteri, & fornicatores. Si enim prohibetur eradicatio, & vſque ad meſſem tenenda eſt patientia, quomodo eiiciendi ſunt quidam de medio veſtrum? Inter triticum, & zizania, quod nos appellamus lolium, quandiu herba eſt, & nondum culmus venit ad ſpicam, grandis ſimilitudo eſt; & in diſcernendo, aut nulla, aut perdifficilis eſt diſtantia. Præmonet ergo dominus, ne vbi ambiguum eſt, cito ſententiam proferamus, vt cum dies iudicij venerit, illum non ſuſpicio criminis: ſed manifeſtum reatum de ſanctorum cœtu eiiciat. Hæc Hierony. Qui tam apertè noſtram confirmat ſententiam: vt nihil apertius pro illius aſſertione dici poſsit. Eidem ſententiæ ſubſcribit Aug. qui lib. iij. con-
*Auguſt.* tra epiſtolam Parmeniani, cap. ij. ſic ait: Ipſe dominus cum ſeruis volentibus zizania colligere, dixit: Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, præmiſit cauſam dicens: Ne forte cum vultis colligere zizania, eradicetis ſimul & triticũ. vbi ſatis oſtendit, cum metus iſte non ſubeſt: ſed omnino de frumentorum certa ſtabilitate certa ſecuritas manet,

A id eſt, quando ita cuiuſque crimen notum eſt omnibus, & omnibus execrabile apparet: vt vel nullos prorſus, vel non tales habeat defenſores, per quos poſsit ſchiſma contingere, non dormiat ſeueritas diſciplinæ, in qua tanto eſt efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis. Hæc Auguſtinus. Qui apertiſsime noſtræ fauet ſententiæ.

## *An liceat hæreticos bello oppugnare, poſtquam de illorum pertinacia, atque rebellione plene conſtiterit.* CAP. XIIII.

EO tempore quo opus hoc de iuſta hæreticorum punitione ſcribebam, Tridenti aderam, vbi hortante, atque ſolicitante Carolo Cæſare ſemper Auguſto huius nominis Quinto, Hiſpaniarúmque Rege eiuſdem nominis primo, Paulus tertius ſummus huius nominis Pontifex, generale tunc conuocauerat concilium, ad quod ex mandato ſereniſſimi Philippi Hiſpaniarum Principis, qui tunc Hiſpanias
B propter Caroli patris abſentiã moderabatur, perueneram. Per id tempus idem Carolus Cæſar, contra quoſdam Germaniæ principes ob multas, eáſq; iuſtiſsimas cauſas bellum mouere decreuit. Progrediente igitur bello, cum illud talia iam haberet initia, vt magnam victoriæ præberent ſpem, ego propter morbum, qui diu, atque acerbe me ibidem vexabat, hortatu medicorum, qui meæ ſaluti conſulebant, è Tridento in Hiſpaniam, meúmq; natale ſolum redire coactus ſum. Quò cum redirem, multos, varióſque homines, qui ſe fideles catholicos iactabant, in via audiui, qui bellum quod Cæſar gerebat ob ſolam Chriſtianæ religionis cauſam ab illo motum eſſe interpretantes, eundem Cæſarem ob eandem cauſam improbe, atq; irreligioſe accuſabant, dicentes rem minime Chriſtianam eſſe, hæreticos bello oppugnare: quia illi (vt dicebant) non armis: ſed rationibus vincendi erant. Hac igitur occaſione ego motus, decreui hanc controuerſiam huic operi, quod iam ad vmbilicum perduxeram, inſerere, vt oſtenderem toto (vt dicitur) errare cœlo eos, qui ita ſentiunt. Vt autem hoc apertius oſtendere valeamus, illud ante omnia ſtatuere oportet non omne

bellum eſſe malum, & lege diuina damnatum, vt Manichæi, & alij hæretici ſentiunt:ſed aliquod eſſe bellum lege diuina non ſolum permiſſum: verum etiam laudatum, illud ſcilicet cui omnia adſunt,quæ ad iuſtũ bellum exiguntur. Nam Ioannes ille præcurſor domini, quo nullus inter natos mulierum maior ſurrexit, militibus interrogantibus eum quid facerent, vt vitam aſſequerentur æternam: non præcepit arma abiicere,militiam deſerere, neminem percutere, neminem in bello occidere, aut vulnerare: ſed ſolum hoc præcepit, vt neminem concuterent, neque calumniam facerent, & contenti eſſent ſtipendiis ſuis. Si autem omne bellum eſſet damnatione dignum, non hoc ſolo contentus eſſe debuiſſet Ioannes Baptiſta:ſed oportebat,vt omne bellum illis prohiberet. Cum ergo nihil tale illis dixerit, eo ipſo viſus eſt ſentire aliquod eſſe bellum laude dignum. Deinde ipſe veritatis Magiſter Chriſtus ſaluator noſter monet tributa Cæſari reddi, quæ ob eam cauſam (iuxta Pauli ſententiam) reddi iubentur, vt inde militi ad pacis conſeruationẽ neceſſario ſtipendiũ ſoluatur. Nam de obedientia principi præſtanda Paulus diſſerens,ait:Ideòque neceſsitati ſubditi eſtote, non ſolum propter iram: ſed etiam propter conſciẽtiam.Ideo enim & tributa præſtatis. Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes.Ex quibus omnibus apertiſsime conſtat aliquod eſſe poſſe iuſtum bellum. Quæ autem ſunt neceſſaria,& ſufficiẽtia,vt iuſtum aliquod ſit bellum,nunc explicare oportet, vt inde conſtare poſſit, an iuſtum ſit hæreticos bello oppugnare. Vt bellum ſit iuſtum, iuſtitia illa, quæ ſolum excludit obligationem reſtitutionis eorum,quæ in bello ſunt capta,ſola duo ſunt neceſſaria: videlicet authoritas, & poteſtas ad bellum faciendum, & cauſa neceſſaria. Si tamen bellum debet eſſe iuſtum, iuſtitia illa, quæ excludit peccatum, hoc eſt, vt ſine peccato fiat: duo inſuper alia ſunt neceſſaria. Horum primum eſt, vt bono animo, & bona intentione bellum inferatur. Alterum,vt perſona, quæ in bello pugnare debet,ſit ad bellum legitima, id eſt, talis cui non ſit lege prohibitum in bello [illegible]nare. Tertium, aliqui addunt videlicet rem, pro qua bellum geritur, ita vt bellum fiat pro rebus recuperandis, aut pro patriæ defenſione. Sed hoc tertium (vt ego cenſeo) ſuperfluit: quia continetur ſub altero ex duobus primis, videli

Luc.3

Matt.22

Rom.13

C

D

A videlicet ſub iuſta cauſa. Oportet igitur, vt omnia hæc quatuor, quæ diximus eſſe requiſita ſigillatim diſcutiamus, & inde aperte conſtabit iuſtum poſſe eſſe bellum, quod contra hæreticos fieri continget. Primum igitur neceſſarium ad bellum iuſtum eſt authoritas bellum facientis. Non enim quilibet pro ſuo arbitrio poteſt bellum mouere: ſed ſolus ille, qui non habet ſuperiorem, à quo iniuriæ, aut damni ſibi illati recompenſationem petere poſsit. Nam qui ſuperiorem habet, ad quem poſsit confugere pro recompenſatione, aut vindicta impetranda, non poteſt bellum mouere. Nam dominus hoc illi aperte prohibuit dicens: Mihi vindictam,& ego retribuam. At qui à ſuperiore, qui loco Dei præeſt, vindictam petit, à Deo petit, qui illum ad hoc conſtituit ſuum miniſtrum, vt illos, quorum curam habet, tueatur, & protegat ab omnibus, qui illis nocere voluerint, ſiue ſubditi illius ſint inuaſores, ſiue extranei. De ſubditis enim loquebatur Paulus, cum ad Romanos ſcribens, dicit: Si malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. Ad hoc enim cenſet Paulus, datum eſſe à Deo principibus gladium, hoc eſt puniendi poteſtatem, vt ſubditos malefactores punire poſsit, & ſic læſorum iniurias vindicare. Circa extraneos vero intelligendum eſt id, quod Regius propheta ait: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Eiſdem etiam loquitur Hieremias propheta dicens. Facite iudicium, & iuſtitiam: & liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris. Inferior ergo, qui ſuperiorem habet, ad quem pro recompenſatione damni, aut pro vindicta impetranda, confugere poteſt, iniuſte aget, ſi pro aliquo horum propria authoritate bellum mouerit: quia ſic agens Dei præceptum tranſgredietur, qui vindictam prohibuit. Princeps autem, qui nullum ſuperiorem in ciuilibus rebus agnoſcit, ſicut pro regno, aut republica, quam regendam, aut protegendam ſuſcepit, iuſte poteſt bellum mouere, ita etiam pro ſeipſo quatenus perſona eſt communis, & publica: quia non habet ſuperiorem, ad quem pro vindicta impetranda confugere debeat. Hoc enim aperte docet Auguſtinus contra Fauſtum lib. xxij. cap. lxxv. ſic inquiens: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit,

*Deut. 32* · *Rom. 13* · B · *Pſalm. 81* · *Hiero. 22* · *Auguſt.*

vt ſuſcipiendi belli authoritas, atque conſilium penes principes ſit exequendi autem iuſſa bellica miniſterium milites debeant paci ſalutiq; communi. Hæc ille. Principis autem nomine hic intelligo non ſolum Imperatorem, & Reges illos, qui Imperatori nequaquam ſubduntur: ſed omnes illos dominos, qui in cauſis ſubditorum ſuorum definiendis plenam habent iuriſdictionem, plenúmque dominium, ita vt illorum ſententia audita, neminem alium ſuperiorem iudicem ſubditi illorum appellare poſsint. Tales ſunt hodie aliqui domini in Italia. Vt ſunt Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, Dux Mantuæ, Marchio Montis Ferrati. Nam hi omnes ex conſuetudine antiqua hanc habent in ſuos ſubditos iuriſdictionem, & poteſtatem, vt ab illorum ciuili ſententia ad nullum alium ſuperiorem, illorum ſubditi appellent. Et neſcio an aliquibus Germaniæ Ducibus, aut Marchionibus hæc authoritas, & poteſtas belli mouendi hodie competat. Cuius dubitationis cauſa inde mihi oritur, quòd eorum qui libet propriam cudit monetam; quod ſoli ſuperiori Principi iure competit. Sed hoc non obſtante ego cenſeo hanc poteſtatem belli mouendi eſſe illis iure negatam, propterea quòd omnes illi ſubduntur Imperatori: à quo puniri poteſt quicunque illorum alteri iniuriam irrogauerit, aut damnum dederit. Cuius rei apertiſsimum præbet teſtamentum Senatus publicus, qui eſt in Germania Imperatoris authoritate ſuffultus, ad quem ex omnibus Germaniæ oppidis confugiunt, quotquot ab aliis dominis ſe iniuſte damnatos eſſe arbitrantur. Cum igitur omnes illi Imperatorem agnoſcant, à quo quicunque illorum poteſt iniuriæ, aut damni recompenſationem petere, conſequens inde eſt, vt nullus illorum poſsit iuſte ſine Imperatoris authoritate aduerſus aliquem alium bellum mouere. Quia bellum non niſi neceſsitate cogente mouendum eſt, ac proinde bellum ſemper cēſendum eſt iniuſtum, quando rei pro qua bellum geritur, aliter quàm per bellum poteſt commode prouideri. De reliquis autem Ducibus, aut Marchionibus, aut reliquis dominis etiam ſi Principis nomine cenſeantur, in regno Hiſpaniæ, aut Franciæ, aut Neapolis, aut alio quouis regno, ſub Regis poteſtate dominium tenentibus, non eſt cur aliquis dubitare debeat, an bellum ſine Regis, cui ſubduntur authoritate, & permiſsione

C

D

A miſsione mouere poſsint. Nam etſi illi ſuis ſubditis iura dare poſsint, & leges, in illis tamen ferendis, Regi ſic ſubduntur, vt nihil contra leges à Rege ſtatutas, decernere poſſint. Et inde conſtat eos non eſſe vere capita prouinciarum, aut oppidorum, quibus præſunt, & imperant: ac proinde iniuriam facerent Regibus, quibus ſubſunt: ſi illorum authoritatem bellum mouendo, ſibi vſurparent: ac ſi ipſi vera, & ſuprema capita in ſuis dominiis eſſent. Nomine etiã Principis in litera Auguſtini ſupra citata, intelligendę ſunt illæ reſpublicæ, quæ ex antiqua conſuetudine plenam habent in terris ſibi ſubiectis iuriſdictionem: ita vt nullum alium ſuperiorem agnoſcant. Nam tales reſpublicas crederem æque habere belli indicendi authoritatem ac Reges: quia in illis etiam eſt (vt Ariſtoteles docet) principatus, quamuis ab eodem Ariſtotele non æque laudatus, vt Regalis. Hoc tamen, quod de rebus publicis nunc dicimus, & proxime ſupra de quibuſdam Ducibus, & Marchionibus Italiæ diximus, hac conditione intelligendum eſſe cenſet, & recte Thomas de Vio Cardinalis, Caietanus vulgo nominatus, ſi illi bona fide in pacifica poſſeſsione talis authoritatis belli indicendi fuerunt, & ſunt. Nam ſi illam *Super ſecunda ſecundæ. q. 40. arg. 1*
B vſurpauerunt ex magnitudine potentiæ, ob quam tam audacter ſuis ſuperioribus rebellarunt, vt ab illis non potuerint, nec modo poſsint coërceri, ille cenſet nullam illos authoritatem iuſti belli indicendi habere. Cuius ſententiæ ego libentiſsime ſubſcribo. Quoniam indecens eſt, vt quod malæ fidei initium habuit poſtea ſine alia iuſta cauſa ſuccedente, iuſta poſſeſsione firmetur. Nam (vt regula iuris in vj. docet) poſſeſſor malę fidei nunquam perſcribit. Secundum quod ad iuſtum bellum diximus eſſe neceſſarium, eſt cauſa iuſta. Cauſæ belli iuſti multæ, & variæ eſſe poſſunt, quas omnes generali quadam elocutione Auguſtinus comprehendit dicens iuſtam belli cauſam eſſe iniuriam illatam, cuius vindictam: cum aliter quàm per bellum, Princeps, aut is, penes quem eſt belli mouendi authoritas habere non poteſt, iuſte poterit bello petere. Nam in quæſtionibus ſuper librum Ioſue quæſt. x. bellum iuſtum definiens ait: Iuſta bella ſolent definire, quæ vlciſcuntur iniurias: ſic gens, vel ciuitas plectenda eſt, quæ vel vindicare neglexerit: quod à ſuis improbe factum eſt, vel reddere, quod *Auguſt.*

per iniuriam ablatum eſt. Hæc Auguſtinus. Et citantur à Gratiano in cap.dominus.xxiij.quæſt.ij. Sed quia dubium eſſe poteſt,quid nomine iniuriæ intelligatur, & inde neceſſario oportebit,vt ſententia de iuſtitia belli,quæ ab iniuriæ cognitione pendet, ſit etiam dubia: ideo vt omnis dubitationis cauſa hinc tollatur: decreui omnes belli iuſti cauſas hic recenſere,eáſq; omnes ſacræ ſcripturæ teſtimonio comprobare, vt nullus de aliqua illarum iuſte dubitare poſsit, iuſta ſit,an non. Quibus enumeratis inter illas reperiemus eam,de qua nunc diſputamus, & inde aperte conuincemus, iuſtum eſſe hæreticos rebelles bello oppugnare. C

Prima igitur belli cauſa eſt idololatria,à qua qui recedere noluerint, iuſte ob hoc debellari poſſunt. Nam ob hanc
Deute.12 cauſam Deus præcepit filiis Iſrael, vt gentes plurimas ſubuerterent,& diſsiparēt, ſic in Deuteronomio inquiens: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas poſſeſſuri eſtis, deos ſuos ſuper montes excelſos, & colles, & ſuper omne lignum frondoſum. Diſsipate aras earum, & confringite ſtatuas, lucos igne comburite & idola comminuite,diſperdite nomina illorum de locis illis. Quæ omnia Nicolaus Lyranus ideo præcepta eſſe cenſet, ne ex phanis, ſeu templis idolorum remanentibus,occaſio idololatriæ Iudæis daretur, & vt memoria idololatriæ prorſus tolleretur, & ſic tanta Dei iniuria in populo ſuo vitaretur. Et teſtimonio huius præcepti diuini fretus, ego ſentio iuſtum eſſe bellum, quod catholici Hiſpaniarum Reges contra barbaras gentes, & idololatras, quæ Deum ignorabant, verſus Occidens, & Auſtrum inuentas, ante aliquod annos geſſerunt, & nunc etiam gerunt. Hac tamen conditione bellum illud iuſtum eſſe cenſeo, ſi antequam Reges contra illos bellum moueant, procurent diligenter, & fideliter illos monere, vt falſorum deorum cultum deſerant, & verum Deum, qui eſt cunctorum creator, & rector adorent. Quam monitionem ſi illi receperint, quamuis baptiſmum ſuſcipere nolint: non crederem iuſte poſſe bellum contra illos moueri. Si autem tali monitioni obtemperare noluerint; ſed obſtinati in ſuo errore perſtiterint: præſertim ſi verbi Dei prædicationem impediant, tunc iuſtum erit, quod ob hanc cauſam contra illos geretur bellum. Quia omnes illæ gentes (vt experientia D

compert

A compertum eſt)idololatriam exercent,& multa alia contra legem naturæ nefanda vitia committunt. Nam quemadmodum Deus olim filiis Iſraël contra Iebuſæum, & alias idololatras gentes fieri præcepit,ita nunc etiam contra has gentes ſimilibus vitiis,& criminibus infectas fieri expedit.

Secunda iuſti belli cauſa eſt,receſſus à vero Dei cultu,ita vt ſi populus aliquis verum Deum agnoſcens, & illum (vt decet) colens hunc talem Dei cultum deſereret, & alteri, cui non debetur,tribueret: iuſte ob hoc poſsit bello oppugnari ab eo qui belli mouendi authoritatem habet. Nam Deus olim filiis Iſraël præcepit, vt ciuitatem, quæ in hoc incidiſſet crimen, bello delerent, ſic in Deuteronomio *Deut. 13* inquiens: Si audieris in vna vrbium tuarum,quas dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandũ,dicentes aliquos: Egreſſi ſunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitatores vrbis ſuæ, atque dixerunt: Eamus, & ſeruiamus diis alienis,quos ignoratis,quære ſolicite,& diligenter rei veritatẽ perſpecta, ſi inueneris certum eſſe,quod dicitur,& abominationem hanc opere perpetratam: ſtatim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis ea omnia, quæ

B in ea ſunt vſque ad pecora. Quidquid etiam ſupellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipſa ciuitate ſuccendes, ita vt vniuerſa conſumas domino Deo tuo, & ſit tumultus ſempiternus. Non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu ſua, vt auertatur dominus ab ira furoris ſui, & miſereatur tui. Hactenus dominus Deus in Deuteronomio. In quibus verbis, præter cætera id annotandum eſt, quod vltimo dixit: Vt auertatur Dominus ab ira furoris ſui, & miſereatur tui. Nam per illa verba docemur crimen illud tam graue eſſe coram Deo, vt propter vnam ſolam ciuitatem illo crimine infectam: ſæpe ira Dei prouocetur contra totum regnum: præſertim ſi negligatur puniri tale peccatum. Propter hanc cauſam omnes filij Iſraël conuenerunt *Ioſ. 22.* in Sylo, vt pugnarent contra tribum Ruben, & tribum Gad, & dimidiam tribum Manaſſe. Audierant enim filij Iſraël illos ædificaſſe altare in terra Chanaan iuxta Iordanem: putauerúntque illos ad hunc finem ædificaſſe altare, vt in illo diis gentium hoſtias, & victimas offerrent. Vt autem à nunciis, quos ad illas tribus ob hanc rem miſe-

rant, plene edocti fuerunt, aliter ſe rem habere, quàm C
ipſi putauerant, abſtinuerunt à bello quod contra illas tribus facere decreuerant.

Tertia iuſti belli cauſa eſt, cum quis alium impedit, ne
*Lucan. lib.1* id quod ſibi iure debetur, aſſequatur. Ideo Iulius Cæſar apud Lucanum optime mihi dixiſſe videtur.

*Arma tenenti*

*Omnia dat, qui iuſta negat.*

Quæ verba ideo Cæſarem dixiſſe conſtat, vt belli, quod contra Romanam rempublicam mouebat, iuſtam oſtenderet cauſam: propterea quòd aditum ad Romam, qui ſibi tanquã vero ciui, & bene de repub. merito iure debebatur, ſenatus, populúſque Romanus, illi impedire moliebatur. Sed prophanis exemplis prætermiſsis, ſacrum exemplum, quod multo maioris eſt roboris proferamus. Filij Iſraël
*Num.21.* (vt liber Numerorum teſtatur) pugnauerunt contra Seon, & Og Reges Amorrhæorum, propterea quòd illis permittere noluerunt, vt per terram illorũ tranſirent, quamuis filij Iſraël eiſdem Amorrheis fide iubebant ſe non declinaturos in agros, aut vineas eorum, nec bibituros aquas ex puteis eorum: ſed via Regia inceſſuros, donec tranſirent termi- D
*Auguſti.* nos eorum. Quam hiſtoriam pertractans Auguſtinus in quæſtionibus ſuper librum Numerorum q.xxxiij. ait: Notandum eſt ſanè quemadmodum iuſta bella gerantur. Innoxius enim tranſitus negabatur, qui iure humanæ ſocietatis æquiſsimo patere debebat. Hæc ille.

Quarta belli iuſti cauſa eſt, cum propria res petitur, quæ per vim, & violentiam ab hoſte detinetur, nec aliter quàm
*2.Reg.2* per bellum recuperari poteſt. Propter hanc enim cauſam mortuo Saule Dauid bellum geſsit contra Iſboſeth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Iſraël, quod per Samuelem prophetam Deus iam Dauidi conceſſerat.

Quinta iuſti belli cauſa eſſe poteſt ſuiipſius, aut ſubditorum Principis defenſio. Nam ſicut ſuiipſius defenſio iure cuiq; conceſſa eſt, ita etiam defenſio eorum, qui Principi ſubduntur, iure conceditur Principi, propterea quòd ſicut quiſq; ſui, ita Princeps ſuorum omnium curam gerit. Et ſi illi ab hoſte vexantur, iuſte poteſt Princeps pro illorum tutela bellum contra hoſtem mouere, vt illum à vexatione ſubditorum ſuorum abſtinere cogat. Nam (vt iura teſtantur)

A tur) vim vi repellere licet. Hæc eum præcipua eſt cauſa, propter quam Dauidem tot bella contra Philiſthæos geſſiſſe ſacra perhibet hiſtoria. Propter hanc etiam cauſam, & propter proxime præcedentem: filij Iſraël Ducibus Machabæis ſæpe contra Antiochum,& Demetrium Reges feliciter pugnauerunt. *1.reg.2* *1.Mac.2*

Sexta iuſti belli cauſa eſt, contra eum qui hoſti iniuſte perſequenti fauet. Nam ſicut hoſtem iniuſte perſequentem propulſare licet: ita etiam illum, per quem hoſtis potentia augetur deprimere licet, vt illo depreſſo, & humiliato, hoſtis potentia minuatur. Ob hanc cauſam Dauid Rex percuſsit Syriam Damaſci, eo quòd auxilium præbebat Adarezer Regi Soba. *2.reg.8*

Septima iuſti belli cauſa eſſe poteſt, ſi publicam iniuriam quiſquam Principi intulerit,& ille, aut qui illi præeſt, dignam recompenſationem reddere noluerit. Hæc ſola fuit cauſa, propter quam Dauid Rex bellum mouit aduerſus Hanon Ammonitarum Regem. Nam ille publica iniuria affecerat Dauid Regem, cum ille mediam partem barbæ nunciorum, quos Dauid Rex ad illum miſerat, radi,& *2.reg.10*
B veſtes illorum medias vſque ad nates præſcidi iuſsit. Hæc enim iniuria non ſolum ipſis nunciis, qui paſsi ſunt: ſed etiam Regi, à quo miſsi fuerant, illata eſt. Regi igitur, qui iniuriam paſſus eſt, eiuſdem iniuriæ compenſationem per ſe ipſum ſumere licet: quia ſuperiorem, à quo illam petat, non habet. Sed cum hanc petere tentat, hoc præ oculis illum habere oportet, ne occaſione vindictæ, vt iram ſuam expleat: ſed communi vtilitati conſulens, id faciat. Vt videlicet iuſtitia publica ſeruetur, & quiſq; ſibi ipſi deinceps caueat, ne altari iniuriam inferat.

Octaua iuſti belli cauſa eſſe poteſt, rebellio ſubditorum, qui contra principem ſuum inſurgunt, & ab illo admoniti illi obedire contemnunt. Nam Princeps ſic contemptus iuſte poteſt contra ſubditos rebelles bellum mouere. Cuius rei teſtimonium fidele præbet nobis Dauid Rex qui bellum mouit aduerſus Seba filium Bochri: propterea quòd populum ſolicitauit, vt à Dauide Rege ad epiſcopum deficeret. Ideo Auguſtin. lib. xxj.contra Fauſtũ cap.lxxiiij.ait: Aduerſus violentiam reſiſtentium ſiue Deo, ſiue aliquo legitimo Imperio iubente: gerendá ipſa bella ſuſcipiuntur *2.reg.20* *Auguſti.*

à bonis,cum in eo rerum humanarum ordine inueniantur, vbi eos,vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuſte ordo ipſe conſtringit. Hæc Auguſtinus. Sed qui has cauſas breuiori numero comprehendere voluerit: poterit hanc octauam cauſam ad quartam referre. Quoniam qui aduerſus rebelles bellum gerit, propriam rem, hoc eſt, obedientiam petit, quæ iniuſte à ſubditis illi ſubtracta eſt. C

Nona iuſti belli cauſa eſt, ſi quis ſceleſtum hominem, qui iure puniendus eſt, defendat ne iuſtas perſoluat pœnas. Nam Princeps ad quem ſpectat ſceleſtum hominem punire, iuſte poteſt contra iniuſtum illius defenſorem bellum mouere. De qua re apertum nobis profert teſtimonium liber Iudicum, qui refert vndecim tribus Iſraël (quorum Dux ex mandato Domini fuit Iudas) mouiſſe bellum contra ciuitatem Gabaan, & totam tribum Beniamin, eo quòd homines de Gabaa, qui vxorem viri Leuitæ incredibili furore libidinis vexantes occiderunt, reddere ad ſupplicium noluerunt: ſed tanquam rem iuſtam egiſſent, defenderunt. Ob quam cauſam omnes vndecim tribus ſic ex animo contra tribum Beniamin pugnauerunt, vt parum abfuerit, quin ipſam tribum Beniamin prorſus delerent. D

*Iud. 20*

Decima belli iuſti cauſa eſt, violatio pacti, & fœderis initi. Nam ob hanc cauſam, is, qui ex talis fœderis violatione læſus eſt, poteſt iuſtè contra fœderis violatorem bellum mouere. Ob hanc cauſam Ioram Rex Iſraël adiuuante illum Ioſaphat Rege Iuda, bellum mouit contra Meſam Regem Moab, eo quòd tributa agnorum, & arietum: quæ ille Regi Achab patri Ioram ex fœdere antiquo quotannis ſoluere tenebatur, reddere noluit. Si quis autem hoc bellum accuſare voluerit: propterea quòd à Ioram Rege peſſimo geſtum eſt, facile hæc accuſatio tollitur, per id quod Ioſaphat Rex Iuda iuſtus huic bello ſuppetias tulit, quas dare noluit niſi prius Dominum per prophetam conſuleretur, an mouere deberet bellum an non. Eliſæus igitur propheta qui etſi Ioram Regem ob illius nequitiam dedignatus eſt, ob reuerentiam tamen Ioſaphat Regis iuſti, inſpirante Deo reſponſa dedit, conſtantes illos & fortes ad bellum faciens per certam victoriæ promiſsionem.

*4. reg. 3*

Ecce omnes belli iuſti cauſas, quas ego ex ſacris literis colligere potui, præter quas nullam aliam reperiri poſſe exiſtimo,

A exiſtimo,quæ ad aliquam harum reduci non poſsit.De hoc tamen Lectorem admonere decreui, vt intelligat eaſdem cauſas iuſti belli habere illum, qui primum iuſti belli motorem iuuat, quas ipſe primus belli motor habet. Quo fit, vt quiſquis iuſte bellum gerenti, bellando fauet, iuſtam belli cauſam habere dicatur: niſi aliud obſtet quod iuſtitiam belli impediat. Iuſta enim belli cauſa eſt fauere iuſtitiæ,propter cuius defenſionē iuſtum cenſetur bellum. Iuſte enim pugnauit Abraham contra quatuor Reges, qui Loth *Gen.14* filium fratris ſui captiuum ducebant, & eripuit illum de manu illorum. Si iuſtam belli cauſam habuiſſet Loth contra illos Reges pugnando, & illis reſiſtendo ne ab illis caperetur: iuſtam etiam belli cauſam habuit Abraham ipſi Loth ſuppetias ferendo, vt ipſum ab hoſtibus eriperet, qui illum iniuſte rapuerant. Iuſte etiam Ioſaphat Rex Iuda *4.Re.5* bellum contra Regem Moab geſsit,pro Rege Ioram, quia ipſe Ioram Rex, cui ille adiutorium præbebat, iuſtam (vt diximus) belli cauſam habebat.

Quatuor eſſe diximus ad iuſtum bellum neceſſaria, ex quibus duo, quæ diximus eſſe præcipua hucuſque declarauimus, B videlicet authoritatem, & cauſam, ſupereſt, vt alia duo exponamus. Bona intentio in bello requiritur, vt iuſtum illud dici poſsit. Hoc docet Auguſtin.lib.xxij.contra Fauſtum,capit.lxxiiij.ſic inquiens. Nocendi cupiditas,vlciſcendi crudelitas,impacatus,atq; implacabilis animus,feritas rebellandi,libido dominãdi,& ſi qua ſimilia.Hæc ſunt, *Auguſti.* quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunque ita culpantur, vt iure etiam puniantur. Hæc ille. Sed hæc bona intentio non eſt propria iuſti belli conditio:ſed communis ad omne opus bonum. Nullum enim opus bonũ dici poteſt,ſi illud praua intentione fiat.Hæc tamē operis malitia, nõ ab opere ipſo oritur:ſed ab ipſo operante,qui id,quod bonum eſt, male operatur. Quo fit,vt cum de iuſtitia alicuius belli inquiritur, id ſolum ſit inueſtigandũ:quod eſt ipſi bello intimum,& connaturale:non autē id,quod eſt illi aduētitium. Vltimũ,quod in bello iuſto dicitur eſſe requiſitũ,eſt,vt perſona quæ bellũ gerit,non ſit bellare prohibita.Nam qui ſic prohibitus pugnaret,eo ipſo peccaret, cõtra prohibitionem faciens, & ſic bellum alioqui iuſtum ipſe iniuſtum faceret. Eccleſiaſticis perſonis publico decreto eſt bellum interdictum.

ctum. Nam concilium Toletanum tale de hac re ſtatuit decretũ. Clerici, qui in quacunq; factione arma volentes ſumpſerint, reperti amiſſo ordinis ſui gradu, in monaſterio perenniter tradantur. Hæc concilium Toletanum. Et concilium Meldenſe, à Gratiano citatum. xxiij. q. viij. ſic ait: Quicunq; ex clero videtur eſſe, arma militaria non ſumãt: nec armati incedant: ſed profeſsionis ſuę vocabulum religioſis moribus, & religioſo habitu præbeant. Quod ſi contempſerint, tanquam ſacrorum canonum contemptores, & eccleſiaſticæ authoritatis prophanatores, proprij gradus amiſsione mulctentur: quia non poſſunt ſimul Deo, & ſeculo miniſtrare. Hæc ex concilio Meldenſi. Sed hic admonere oportet Lectorem, vt non putet ideo bellum perſonis eccleſiaſticis eſſe interdictum: quia illud in ſe malum ſit, ſed ob hoc ſolum, quia bellum talibus perſonis non congruit, propterea quia illæ ad aliud melius exercitium deputatæ ſunt, cui bellum aperte repugnat. Sunt enim aliqua bona ſimpliciter, & abſolute, quæ tamen aliquibus bona non ſunt. Bonum ſiquidem eſt contrahere matrimonium: his tamen, qui caſtitatem vouerunt, bonum non eſt. Verum licet perſonis eccleſiaſticis ſit prohibitum bellare, non eſt tamen illis interdictum bellis iuſtis intereſſe, vt iuſte pugnantibus ſpiritualiter ſubueniant, pro eis orando eos ad virtutem exhortando, & ſuorum peccatorum confeſsiones audiendo. Nam in lege veteri mandauit Deus Ioſue, vt in bello contra Iericho, ſacerdotes ſacris buccinis clangerent. Eſt hic inſuper annotandum, quòd hæc belli iuſti conditio ſi deſit in perſona aliqua particulari, quæ bello miſcetur publico, & communi, licet valeat reddere bellum iniuſtum quo ad ipſam perſonam particularem, non tamen ob hoc, bellum ipſum publicum dicetur iniuſtum. Quoniam à pluribus, & non à paucioribus ſumendum eſt belli nomen: niſi forte ipſe, cuius authoritate bellum indictum eſt perſonas, quibus eſt bellum à iure prohibitum, citra communem neceſsitatem ad bellum ire coëgerit, aut ſciens permiſerit. Tunc enim ipſe, qui bellum mouet, peccat, & hac ratione bellum iniuſtum facit, non quidem propter iniuſtitiam, quam hoſti inferat: ſed quam reddit eccleſiæ, contra illius prohibitionem perſonam eccleſiaſticam ad bellum mittendo.

*Ioſue 6* C D

Ecce

A Ecce iam declarauimus omnia, quæ ad bellum iuſtum cenſentur eſſe requiſita: quæ omnia nō ſolum de bello publico,& communi: ſed etiam de bello priuato ſunt intelligenda. Ita vt illa omnia etiam in bello priuato ſint exigenda, vt iuſtum illud dici valeat, quæ diximus eſſe requiſita ad belli publici iuſtitiam. Lectorem tamen hoc loco admonere decreui, vt intelligat nos hic non loqui de bello defenſiuo, quo quis ſe ab alio iniuſto inuaſore defendit: ſed de bello illo, quod quis primo contra alium mouet. Nam in bello defenſiuo, ſiue publicum illud ſit, ſiue priuatum non eſt expectanda authoritas: quia hæc omnibus à natura conceſſa eſt, vt ſe ab iniuſto inuaſore defendant. Quia vt dicitur in capit. Significaſti. extra de homic. volunt, vel cauſa, vim vi repellere omnia iura concedunt. Et hinc apparet, quàm iniuſte Syluester de Prierio in ſua ſumma, in titulo: Bellum.j.quæſt.j.reprehendat Summam Angelicam, propterea quòd dixerit eadem eſſe requiſita ad bellum iuſtum priuatum, quæ requiruntur ad bellum iuſtum publicum. Nam quod ille arguit clericum iniuſte inuaſum ſe defendere, & priuatum hominem iniuſte inuaſum ſine ſuperio-
B ris licentia poſſe ſe defendere, hoc idem argui poteſt de ciuitate iniuſte inuaſa quæ ſine Principis authoritate poteſt mouere bellum, ad hoc ſolum, vt ſe ab iniuſto inuaſore defendat. Quo fit, vt ſicut priuata perſona non tenetur expectare Principis authoritatem, vt ſe iuſte defendere poſſit, ita etiam quæuis reſpublica nō tenetur expectare Principis authoritatem, vt ab iniuſto inuaſore ſe iuſte defendere poſsit: præſertim ſi ex tali expectatione imminet reipublicæ periculum. Et ideo, vt hæc inconuenientia vitaremus, diximus ea, quæ ad bellum iuſtum requiruntur, non eſſe intelligenda de bello defenſiuo, ſed de bello, quo quis alium aggreditur.

His ergo omnibus iam declaratis, opus eſt, vt principali quæſtioni reſpondeamus, & oſtendamus licitum eſſe hæreticos bello oppugnare poſtquam de illorum pertinacia,& rebellione cōſtiterit. Quod facile efficiemus, ſi oſtendamus ea omnia in huiuſmodi bello adeſſe, quæ ad iuſtum bellum diximus eſſe requiſita. De duobus vltimis non eſt opus diſſerere: quoniam illa duo (vt diximus) ſunt aduentitia, & extrinſeca ipſi bello. Quo fit, vt malitia, quam ob

illorum

illorum defectum bellum habuerit, non ſit ex natura, & proprietate ipſius belli: ſed ex ſola pugnantis malitia, vtputa, quia malam ille habuit intentionem: aut quia eſt illi pugnare interdictum. Et ſi quis de his duabus belli conditionibus contendere voluerit, ſupponamus eas in hoc bello eſſe, quæ in omni bello poſſunt adeſſe, & abeſſe. Nam bellum contra hæreticos bona intentione mouere, quis vetat? Bona ſiquidem eſt intentio velle hæreticos ad fidem conuertere, & eos cogere, vt fidem, quam ſemel in baptiſmo ſuſceperunt, tueri cogantur: quod multos timore malorum, quæ per bella inferuntur feciſſe cognoſcimus. Bona intentio eſt velle fidem catholicam exaltare, & dilatare, quam hæretici ſua pertinaci rebellione facile coanguſtabunt: niſi bello coerciti à ſuis peſtilentibus erroribus reſipiſcant. Bona intentio eſt velle rebelles, & inobedientes cogere, vt debitam cui tenentur obedientiam reddant. Hanc autem, aut aliam æque bonam fuiſſe in prædicto bello Caroli Cæſaris intentionem, ipſe belli exitus tam aperte oſtendit, vt quiſquis recte illum conſiderare voluerit: niſi fuerit edaci liuore corruptus, apertiſsime cognoſcere valeat. Nam poſtquam Cæſar Deo fauente eſt victoria potitus, non exarſit in vindictam hoſtium. Tantam poſt victoriam adeptam oſtendit hoſtibus lenitatem, & manſuetudinem, vt Ioannem Federicum Saxoniæ ducem, & Philippum Lantſgrauium Heſsiæ, qui multis Germaniæ populis contra ipſum Cæſarem rebellare perſuaſerunt, & exercitum immenſum congregantes, audaci temeritate eundem Cæſarem aggreſsi ſunt, in caſtra illius tormenta bellica ſæpe iacientes: pœna capitis quam iuxta leges pati merebantur, punire noluit: ſed vitam, qua erant indigni, illis miſericorditer conceſsit. Cum multæ ex Germaniæ ciuitatibus his ducibus coniunctæ contra Cæſarem vexilla leuaſſent, nullam tamē illarum Cæſar in direptionem dedit. Nulli earum, quæ culpam agnoſcens veniam petiit, hucuſque nocuit; ſed omnibus illis clementiſsimus Imperator indulgentiam cōceſsit. Si fuiſſent in Cæſare ea, quæ (vt Auguſt. ait) vitiare ſolent iuſtam belli intētionem, videlicet nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, animus implacabilis, his qui ſuam maieſtatem grauiſsime læſerant, poſtquam illos in ſua poteſtate receperat, non tam facile,

A cile, & cito pepercisset. De altero, quod ad belli iuſtitiam exigitur, non eſt, quod iuſte quis contendere poſsit, cum ſit res toti orbi notiſsima, Cæſarem non eccleſiaſticas perſonas, ſed laicas ex multis, & variis prouinciis, videlicet, ex Germania, Hiſpania, & Italia congregaſſe, vt Germanos eccleſiæ catholicæ, & ſibi rebelles debellaret. Reſtant alia duo diſcutienda, quæ potiſsimum ad belli iuſtitiam exiguntur, videlicet, authoritas, & cauſa. De authoritate nullus, niſi prorſus ignarus, & mentis inops, dubitare poteſt. Quoniam ſi belli indicendi authoritas, apud hominem aliquem eſt, nullus eſt, qui illam certiorem, & maiorem habeat, quàm Imperator, qui ſolus verè neſcit in huiuſmodi temporalibus ſuperiorem. Hic enim eſt (vt Innoc. Papa ait) luminare minus quod præeſt nocti. Supereſt igitur, vt de cauſa inueſtigemus, quam ſi oſtẽderimus iuſtam: inde aperte conuincemus, iuſtum eſſe, vt hæretici pertinaces bello oppugnentur, peſsiméque ſentire eos, qui Carolum Cæſarem propter huiuſmodi bellum accuſabãt. Si aliquas ex iuſtis belli cauſis, quas ſupra recenſuimus, ad memoriam reuocare volumus, multas inueniemus quæ hoc *In cap. ſolitæ. de maior. & obedien.*

B bellum iuſtum eſſe aperte demonſtrant. Iuſtam belli cauſam ſecundo loco ſupra collocauimus receſſum à vero Dei cultu. At hæretici, qui de Deo, aut ſponſa illius eccleſia non credunt, quæ credenda ſunt, Deum vere, & vt oportet, non colunt. Iuſta igitur belli cauſa eſt hæreſis, quam qui deſerere noluerint, iuſte debellari poſſunt. Altera iuſti belli cauſa, quam octauo loco recẽſuimus, eſt, ſi quis rebellet aduerſus ſuperiorẽ, cui reuerentiam integrã præſtare tenetur. Et certe ex hac etiã ratione apertiſsime conuincitur, iuſtum eſſe bellum, quod aduerſus pertinaces hæreticos geritur. Nam hæretici omnes ſunt aperte rebelles eccleſiæ ſanctæ catholicę, cuius doctrinã omnes fideles ſuſcipere tenentur. Hæretici autem ſuperbia excæcati propriã ſententiam præferunt doctrinæ ſanctæ matris eccleſiæ, & ideo vt ſuam ſententiã tueantur, non dubitãt doctrinæ eccleſiæ catholicæ contradicere, & illius præcepta contemnere. Ideo Iob de hæreticis loquens, ſic ait: Rebelles fuerunt lumini, neſcierunt vias eius: nec reuerſi ſunt per ſemitas eius. Quæ verba beatus Greg. in Moralibus, de hæreticis intelligenda eſſe cenſet. Præterea hæretici pertinaces (vt ſupra libri iſtius *Iob 24*

iſtius capit.iij.aperte probauimus) iuſte puniendi ſunt. Et C cap.xij.eiuſdem libri oſtendimus, mortis ſupplicio illos ſi reſipiſcere nolint, eſſe puniẽdos. Et inde apertiſsime ſequitur, vt ſi illi huic iuſtæ punitioni reſiſtere velint: Princeps cuius ditioni ſubduntur, iuſte ob hoc poſsit bellum aduerſus illos mouere. Nam qui pœnã iuſtam ex Principis mandato decretam ſubire recuſat, & ne illam patiatur Principi reſiſtit, rebellis eſt. Quam rebellionem, iuſtam eſſe cauſam belli, iam ſupra ex ſacræ ſcripturæ teſtimonio, & ex

*Auguſti.* beati Auguſt. ſententia aperte oſtendimus. Rurſum, ſi hæreticus pertinax, iuſte eſt ad mortem damnandus, nec refert (vt capit.xij.libri huius oſtendimus) qua morte, gladio videlicet, aut igne, aut aqua, aut quouis alio modo mors illi inferatur: conſequẽs eſt, vt iuſtum ſit, hæreticos pertinaces, & rebelles bello oppugnare, vt pereant, & ſic illos, vt erant meriti, Princeps morte mulctare poſsit. Nam hac ratione bella per Moyſen geſta, quæ omnia Fauſtus Manichæus accuſabat, beatus Auguſt. defendit: propterea quòd per illa mortem, his, qui alias erant meriti, Deo iubente infligebat. Sic enim lib.xxij.contra Fauſtum Manichæum cap. xliiij.loquens ãit: Nec bella per Moyſen geſta miretur, aut D horreat, quia & in illis diuina ſecutus Imperia, nõ ſæuiens, ſed obediens fuit: nec Deus cum iubebat iſta, ſæuiebat, ſed digna dignis retribuebat, dignóſque terrebat. Hæc ille. Simili igitur modo Cæſar, aut quiuis alius Princeps, cum bellum aduerſus hæreticos pertinaces, qui iure ſibi ſubduntur, mouet: non eſt dicendus ſæuire: ſed digna dignis retribuere, dignóſq; terrere. Denique poſtquam Principum colla ſe Chriſto ſubdiderunt: ſæpe Pontifices ſancti, & docti ipſos Principes hortati ſunt, vt bellum contra pertinaces, & rebelles hæreticos mouerent, & ſic illorum obſtinatam nocendi libidinem comprimerent. Nec ſolis exhortationibus ad bellum fuerunt contenti ſummi Pont. ſed omnibus, qui cruce ſignati ad bellum contra hæreticos procederent, pœnarum, quæ pro peccatis debebantur, ſæpe indulgentiam conceſſerunt: vt vel tam magno præmio milites allecti libentius ad bella proceſsiſſent. Beatus Gre-

*Gregor.* gorius libro primo Epiſtolarum ſuarum, Epiſtola lxxij. Gennadio Patritio, & Exarcho Africæ ſcribens, ad bellum contra Donatiſtas hæreticos hortatur, ſic inquiens:

Sicut

A Sicut excellētiam veſtram hoſtilibus bellis in hac vita dominus victoriarum fecit luce fulgere: ita oportet eam inimicis eccleſię eius, omni viuacitate mentis, & corporis obuiare: quatenus eius ex vtroque triumpho magis, ac magis eniteſcat opinio, cum & forenſibus bellis aduerſariis catholicæ eccleſiæ vehementer obſiſtitis, & eccleſiaſtica prælia ſicut bellatores Domini, fortiter dimicatis. Notū eſt enim hæreticæ religionis viros, ſi eis (quod abſit) ſuppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem vehementer inſurgere: quatenus hæreſeos ſuæ venena ad tabefacienda (ſi valuerint) Chriſtiani corporis membra transfundant. Cognouimus enim eos contra catholicām eccleſiam domino eis aduerſante colla ſuberigere, & fidem velle Chriſtiani nominis inclinare. Sed eminentia veſtra conatus eorum comprimat, & ſuperbas eorum ceruices, iugo rectitudinis premat. Hæc Gregorius, qui aliquibus interpoſitis poſt ea Deum orat, vt ad huiuſmodi bellum gerendum ille Gennadius ſit fortis, ſic inquiens: Perſoluentes præterea paternæ charitatis affectum, dominium petimus, quo brachium veſtrum ad comprimendos hoſtes forte efficiat, &
B mentem veſtram zelo fidei, velut mucronem gladij vibrantis exacuat. Hæc ille. Deinde cūm Albigenſium hæreſis, in Francia propè Toloſam oriretur: Innocentius tertius huius nominis ſummus Pontifex, vir moribus, & doctrina clariſsimus poſtquam illos per rationes & argumenta, quæ illis multa offerebantur, à ſuo errore diſcedere nolle intellexit, armis contra illos (vt Platina refert) agendum eſſe decreuit. Huic ſucceſsit in Pontificatu Honorius tertius huius nominis ſummus Pontifex, qui videns hanc Albigenſium ſectam adhūc in ſuo errore obſtinatam, indulgentias, & peccatorum condonatione (vt beatus Antoninus refert) his, qui cruce ſignati contra huiuſmodi hæreticos ad bellum proceſsiſſent, conceſsit. Demum cum in Bohemia Huſsitarum hæreſis peruagaretur, nec illius defenſores poſſent argumentis & rationibus ab illa reuocari, adhortante legato Sedis apoſtolicæ Cardinale ſancti Angeli, datis ob hoc peccatorum indulgentiis (vt Aeneas Syluius in libro de origine Bohemorum refert) ad bellum contra eoſdem hæreticos proceſſum eſt. Si bellum contra hæreticos non eſſet ſumendum, Deus qui eccleſiam

B

ſuam regit, non toties permiſiſſet ſummos Pontifices, qui C.
illi præſunt promiſsis ob hoc peccatorum indulgentiis fideles contra hæreticos ad bellum adhortari. Ex his ergo omnibus iam apertiſsime conſtat iuſtum eſſe, vt hæretici pertinaces, & rebelles bello oppugnentur, vt bello petiti dignam ſui criminis vltionem accipiant. De hoc tamen monere Principes oportet, ne putent hanc belli contra hæreticos gerendi poteſtatem illos ita habere, vt quoties illis placuerit, poſsint bellũ contra hæreticos mouere. Non enim licet illis hoc agere: niſi poſtquam per eccleſiaſticum iudicem fuerit declaratum illos eſſe hæreticos. Non enim eſt æquum, vt pœna inferatur alicui, antequam conſtet illum culpam habere, quæ talem exigat pœnam. Hæretici autem crimen conſtare non poteſt: niſi poſt iudicis eccleſiaſtici declarationem, cui ſoli iura concedunt, de errore, & de pertinacia in illo diffinitiuam proferre ſententiã. Nam Bonifacius Papa octauus in cap. Vt inquiſitionis. de hæreticis. lib. vj. prohibet, ne quæuis laica poteſtas de hoc crimine iudicare audeat: quia crimen hoc (vt ait) eſt mere eccleſiaſticum. Deinde in cap. cum ſecundum leges. in §. confiſcationis. eodem titulo, & lib. Papa prohibet, ne bona hæ- D.
reticorum per Principes ſeculares occupentur, antequam per eccleſiaſticum iudicem, cui hoc à iure competit, ſententia ſit ſuper crimen hæreſis promulgata. Et idem per omnia dicendum eſt de morte, quam nullatenus poteſt Princeps hæretico ob crimen hæreſis infligere: niſi poſtquam eccleſiaſticus iudex, ad quem ſpectat, declarauerit illum eſſe pertinacem. Et inde (vt ex dictis conſtat) ſequitur, vt Princeps, non poſsit aduerſus hæreticos ob ſolam hæreſis cauſam bellum mouere: niſi poſtquam iudex eccleſiaſticus, cui hoc ex iure conuenit publica ſententia declarauerit illos eſſe hæreticos. Supereſt vt aduerſariorum obiectionibus reſpondeamus, qui illas tam fortes eſſe credunt, vt nemo illis reſiſtere valeat. Sed illas nullius roboris eſſe nos, Deo duce facile oſtendemus, & inde firmiorem noſtram ſententiam efficiemus. Primo igitur nobis obiiciunt hæretici rationibus, & non armis eſſe conuincendos, quia fidem oportet eſſe liberam, & non coactam. Pro qua re & ſi nullum illi mihi proferebant teſtimonium, ego tamen, ne nihil ſit, cui reſpondere debeam, beatum Bernardum

A dum pro illis offero, qui ſermone lxiiij. ſuper Cantica, exponens verba illa, Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, hæc ait: Si iuxta allegoriam eccleſias vineas, vulpes hæreſes, vel potius hæreticos ipſos intelligamus, ſimplex eſt ſenſus, vt hæretici capiantur potius, quam effugentur. Capiantur, dico, non armis: ſed argumentis, quibus refellantur errores eorum, ipſi vero ſi fieri poteſt, reconcilientur catholicæ eccleſiæ, reuocentur ad veram fidem. Hæc eſt enim voluntas eius, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hoc deniq; velle ſe perhibet, qui non ſimpliciter capite vulpes, ſed capite (inquit) nobis vulpes paruulas. Sibi ergo & ſpōſæ ſuæ, id eſt catholicæ eccleſiæ iubet acquiri has vulpes, cum ait: Capite eas nobis. Hæc Bernardus. Huic obiectioni reſpondeo, verum eſſe quod aiunt, hominem libere, & non coacte ad fidem catholicam prouocandum eſſe. Hoc tamen non eſt vniuerſaliter verum: ſed in illis veritatem habet, qui nunquam fidem catholicam in baptiſmo ſuſceperunt, qui nequaquam ſunt ad fidem cogendi. Illi autem qui ſemel Christum in baptiſmo induerunt (vt ſupra capitulo quarto libri huius oſtendimus) cogendi ſunt, vt fidem, quam ſemel ſuſceperunt teneant. Quod autem Bernardus ait hæreticos non armis, ſed rationibus, quibus refellantur errores eorum capiendos eſſe, de illis ſolis hæreticis intelligendum eſſe conſtat, qui nondum fuerunt legitime de ſuis erroribus admoniti, & quibus nondum ſunt oblata argumenta, quibus eorum errores aperte conuincuntur: ac proinde non conſtat illos eſſe pertinaces. De his enim ego fateor non eſſe illos armis oppugnandos, antequam ſint de ſuis erroribus legitime admoniti. Hac tamen legitima admonitione illis exhibita, ſi in ſuis erroribus obſtinati catholicam fidem ſuſcipere contempſerint, iuſte poterunt debellari, vt mortem, quæ ſuo crimini debetur, & quam per potentiam fugere nituntur, vel inuiti ſuſtinere cogantur. Et hoc ipſum etiam beatus Bernardus docet, qui poſt prædicta verba hæc, quæ ſequuntur ibidem adiunxit: Itaque homo de eccleſia exercitatus & doctus, ſi cum hæretico homine diſputare aggreditur, illo intentionem ſuam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat, vt & conuertat, cogitans illud apoſtoli Iacobi: qui conuerti fecerit

*Bern.* — *1. Timo. 2* — B (margin) — *Bernar.* — *Iaco. 5*

peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à C morte, & operit multitudinem peccatorum. Quod ſi reuerti noluerit, nec conuictus poſt primam iam, & ſecundam admonitionem (vtpote qui omnino ſubuerſus eſt) erit ſecundum Apoſtolum deuitandus. Ex hoc iam melius (vt

*Tit.3* quidem ego arbitror) effugatur, aut etiam religatur, quàm ſinitur vineas demoliri. Hæc Bernardus, qui aperte noſtrã confirmat ſententiam, tantum abeſt, vt contrariæ fauere poſsit. Secundo nobis obiiciunt, quòd parcendum eſt multitudini, & mitius cum illa eſt agendum etiam ſi tota illa, aut maxima illius pars in crimen aliquod incidiſſet. Pro qua re licet nullum etiam (vt prius dixi) mihi protulerunt teſtimonium, ego tamen aliqua, quæ illis in faciem fauere videntur, proferam teſtimonia, vt illis plene declaratis, inde conſtet illos, qui contra ſentiunt nimium in hac parte hallucinatos fuiſſe. Auguſtinus in quadam epiſtola

*August.* ad Bonifacium ait: Vbi per graues diſſenſionum ſciſſuras non huius, aut illius hominis periculum: ſed populorum plurimorum ſtrages iacet, detrahendum eſt aliquid ſeueritati, vt maioribus ſanandis malis, claritas ſyncera ſubueniat. Hæc Auguſtinus. Et citantur à Gratiano in cap. vt con D ſtitueretur. 50. diſtinctione. Idem etiam in quodam particulari caſu fieri præcepit Alexander tertius in cap. Latores. extra de cleri. excommu. vel de po. miniſtrante. Et idem innuit Honorius tertius in cap. fin. de tranſactionibus. Et alterius Innocentij dictum citat Gratianus in capit. Quoties. j. quæſt. vij. ſic dicens: Quoties à populis, aut à turba peccatur: quia in omnes propter multitudinem vindicari non poteſt, inultum ſolet tranſire. Hæc ibi. Et beatus Au-

*August.* guſtinus in quadam epiſtola ad Aurelium epiſcopum iterum ait: Non aſpere (quantum ego exiſtimo) non duriter, non modo imperioſo iſta tolluntur: ſed magis docendo, quàm iubendo: magis monendo, quàm minando. Sic enim agendum eſt cum multitudine peccantium: ſeueritas autem exercenda eſt in peccata paucorum. Hæc Auguſtinus. Et citantur à Gratiano, in cap. Comeſſationes. quadrageſima quarta diſtinctione. Hæc omnia iſtorum ſacrorũ doctorum teſtimonia in faciem probare videntur ſemper parcendum eſſe multitudini, & inde forte hi, qui nobis in hac parte aduerſantur, ſe cõuincere putabunt, non eſſe iuſtum,

vt con

A vt contra hæreticos quantumlibet pertinaces,& rebelles bellum exerceatur. Fateor quidem multitudini peccanti parcendum eſſe, & mitius cum illa agendum:hoc tamen non ſemper ita fieri oportet:ſed ſolum quando talis multitudo peccatum ſuum agnoſcit,& parata eſt de illo corrigi,& bona de illius correctione habetur ſpes. Alioqui ſi multitudo ipſa peccans,peccatũ ſuum non agnoſcit:imò potius ipſum tanquam rem bene geſtam vult pertinaciter defendere:tũc ſeuera punitione eſt coercenda,vt à ſuo errore diſcedat: ne nimia indulgentia obſtinationis anſam illi præbeat:præſertim ſi ipſa multitudo in potentia ſua confidens:inde ad peccatum audacior fiat. Hoc expreſſe docet Auguſtinus in libro de vera & falſa pœnitentia: ſic inquiens: Cum enim tot ſunt qui labuntur, vt priſtinam dignitatem ex authoritate defendant,& quaſi vſum peccandi ſibi faciant:reſcindenda eſt ſpes iſta. Hæc Auguſt. Et citantur à Gratiano in c. Qui vult. de pœnit.diſt.vj. Et certe etiam ſi Auguſtinus non doceret,ratio ipſa aperte oſtendit: multitudinem peccantem,quæ peccatum ſuum agnoſcere renuit,grauius eſſe puniendam. Quoniam ſi multorum peccatum in obſtina- *Auguſt.*

B tione permanentium relinquatur impunitum, ipſum peccatum erit aliis in exemplum,vt putent quoties libuerit licitum eſſe illis aliud ſimile perpetrare. Ob hanc cauſam iuriſconſultus in l. Aut facta.§.fin.ff.de pœnis.ait:Nonnunquam euenit,vt aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur:quoties nimiũ multis perſonis graſſantibus,exemplo opus ſit. Hæc ibi. Quam ſententiam ego tunc intelligendam eſſe exiſtimo, quando multitudo peccans renuit peccatum ſuum agnoſcere, & ab illo diſcedere. Nam alioqui ſi multitudo ipſa peccatum ſuum agnoſcens illud deſerat: faciendum eſſe cenſeo, quod dicitur in cap. Conceſſiones,& in aliis capitulis ſupra citatis.

## *Quod hæreticorum libri ſunt comburendi.*
## CAP. XV.

NOn ſatis bene chriſtianæ reipublicæ conſultum eſſe mihi videtur,ſi hæreticis è vita ſublatis,eorũq; bonis proſcriptis, libri illorum adhuc ſuperſtites maneant, quibus adhuc mortui toti Chriſtianæ reipublicæ vehementer nocere poſſunt. Paulus Timotheo viro quidem ſancto, &

docto ſcribens admonet, vt à colloquio hæreticorum abſtineat, ne illorũ verbis, quæ ſciebat eſſe ad malum potentiſsima, inficeretur. Prophana autem (inquit Paulus) & vaniloquia deuita, multum enim proficiunt ad impietatem: & ſermo eorum, vt cácer ſerpit. Si verba hęreticorum adeo nocere poſſunt; vt propterea cancro comparentur, multo magis haud dubie nocebunt ſcripturæ. Nam & ſi viua vox (vt poſt Plinium Hieronymus dixit) habeat aliquid latentis energiæ: ſæpe tamẽ ob multas cauſas magis mouet ſcriptura, quàm vox. Multi enim ſunt, qui nihil prorſus mouerent loquentes: propterea quòd carent dentibus, qui ad rectam pronunciationem ſunt in primis neceſſarij carent voce ſonora, & placida: quæ audientium animos nimium tenet attentos, aut ſi hæc omnia habent tam malam, & horribilem forte habent actionem, vt auditores à concione potius repellant, quàm alliciant. At ſcriptura ſine his omnibus mouere poteſt: quia nullo iſtorum illa indiget, vt affectus legentis excitare, & fouere poſsit. Deinde ea, quæ ſcribuntur, diligentius cogitantur: & multo accuratius digeruntur antequam in publicum prodeant, quàm ea, quæ in communi colloquio tractamus, quæ ſæpe, vt menti ſe offerunt, abſque multo examine proferuntur. Et inde neceſſario conſequens eſt, vt fortiores neruos, & ſubtiliores aculeos habeat ſæpe ratio ſcripta, quàm ex tempore dicta, quibus animus legẽtis transfixus: tam potenter detinetur, vt etiam volens diſcedere non valeat. Ipſi etiam qui legunt vehementius, vt in plurimum inſiſtunt circa ſcripturam, & multo attentius, & cum longiori examinatione illam legunt, quàm audiant verba loquentis. Habet adhuc aliquid peculiare ſcriptura, per quod multo latius nocere poteſt, quàm oratio prolata, quamuis illa ſit tam anxie præcogitata, vt in qualibet illius iunctura, millies orator caput ſcalpſerit, rotóſque deroſerit vngues. Nam verbum ſemel ore prolatum, irreuocabile volat. Quo fit, vt nulla in poſterum ſit poteſtas illius: quia vt ſemel ab ore fuerit emiſſum, nemini præter illos, qui tunc audierunt, ſe ſolo prodeſſe, aut obeſſe poterit. Ea vero, quæ ſcripta ſunt, per multa ſecula ſeruantur, & à diuerſis viris per multa ſecula leguntur. Vnde euenit, vt per multa ſecula proficere, aut nocere poſsint ſcripturę per multa ſecula ſeruatę. Conſequens

2.Ti.2

C

D

A ſequens igitur eſt, vt hęreticorũ libri, errores contra fidem catholicam in ſe continentes, cenſendi ſint veluti perennes quidam fontes perpetuum virus euomẽtes, aut tanquã profundæ quædam radices perpetuum quoddam venenũ ex ſe producentes, quod incautos facile perimere poteſt. Neceſſarium eſt igitur, vt omnes hæreticorum libri comburãtur, ne peſtilens aliqua maneat radix, quæ nouos quotidie valeat ex ſe gignere hæreticos. Hieremias propheta conſtitutus eſt à Domino non ſolum, vt abſcindat ramos: ſed vt euellat radices, & diſperdat, & diſsipet eas. Nam radice ſeruata, facile rami ex illa naſcentur. Hæretici ſiquidem ſuas hæreſes ideo libris editis illas ſcriptas relinquere procũrant, vt per libros illos ſuas hæreſes nõ ſolum ad illos, qui apud exteras nationes tunc viuunt: ſed etiam ad poſteros tranſmittant. Duplici igitur nomine, hæreticorum libros nocentiſsimos eſſe conſtat. Nam per illos tanquam per canales quoſdam, hęreſes de populo in populum, & de regno in regnum, & de prouincia in prouinciã tranſeũt, quas omnes nec per propriam vocẽ, neque per vocales miniſtros hæretici illarum authores tam facile in tam remotas prouincias tranſmittere poſſent. Deinde ſparſis iam per multas nationes hæreſibus, aliud adhuc ex libris hæreticorũm multo grauius oritur incommodum, quod nullo vnquàm æui ſenio hæreſes moriũtur, nullàque eſt tam noxia doctrina, quę aut temporibus obruatur, aut obliuione ſepeliatũr. Quoniam hęreſes tandiu perſeuerãre erit neceſſe, quandiu libri, qui pro illarũ defenſione editi ſunt, perſtiterint. Hæc omnia tam manifeſta experiẽtia comprobata ſunt, vt pluta quàm vellemus ad illorum confirmationem habeamus exempla. Nec opus eſt antiqua exempla, quorum multus eſt numerus repetere: cum ſatis, ſuperq; ſit hoc, quod totus ferè, proh dolor Chriſtianus orbis nunc experientia docente agnoſcit. Cùm primum Lutherus à vera fide catholica deficiens, inſanire cœpit, ad ſui erroris tutelam libros aliquot edidit; quibus ſuas hæreſes aliis etiã ſi poſſet perſuadere conatus eſt. Legerunt hos multi, & illis perlectis ſic à veritate in mendaciũ tranſlati ſunt, vt multo peiores, multóque peſtilentiores Luthero ſtatim in Germania ſurrexerint hæretici, qui libris etiam editis ſuas hęreſes confirmare curarunt. His igitur mediis intra paucos annos tota fe-

Hier. 1

B

rè Germania iam periit, quæ bona erat olim Chriſtiani orbis pars. Nec intra ſolam Germaniam hęc peſtis ſe continuit, quod ſine gemitu, & lachrymis dicendum non erat: ſed per totam ferè Europam vagatur, atque graſſatur. Rara ſiquidem eſt in toto Chriſtiano orbe prouincia, in qua non ſint aliqui Lutherani, aut publici, aut occulti. Quod non aliunde eueniſſe certiſsime conſtat: niſi quod libri Lutheri & aliorũ eiuſdem claſsis hominum per omnes ferè prouincias impune deportati ſunt, & cuicunque legere volenti ſunt exhibiti. Et inde peſtis hæc tantas vires eundo acquiſiuit, vt niſi Deus ſua benignitate, & clementia huic morbo tam late graſſanti mederi dignetur, nulla ſit iam reliqua ſpes. Si tamen à principio ea, qua decebat diligentia, tales libri fuiſſent prohibiti, & illorum portatores, venditores, lectores, detentores fuiſſent acerba ſeueritate puniti, non tantum hæc peſtis inualuiſſet. Sic enim faciendum eſſe quidam egregius poëta præcepit, dicens: C

*Ouid.* *Principiis obſta: ſerò medicina paratur,*
*Cum mala per longas inualuere moras.*

Quiſquis igitur diligenter perſpexerit, quàm graue nocumentum recentes hæretici libris ſuis Chriſtianæ reipublicæ intulerint, merito cum Hieremia propheta plorabit, & dicet: Lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos ſuos. Nam hæc verba de hæreticorũ nimium atroci crudelitate, quàm illi per ſcripturas ſuas cum fidelibus catholicis exercent, interpretatur beatus Hieronymus in commẽtariis ſuper Trenos Hieremiæ ſic inquiens: Lamia humanam faciem habet: ſed corpus beſtialem. Et aliquibus interpoſitis ſubdit: Poſſunt in lamia hæretici accipi, qui humanam quidem faciem: ſed belluina per impietatem corda geſtant. Hi tunc mãmam nudãt, quando errorem ſuum liberę prædicant. Tunc catulos lactant, quando male ſequaces paruulorum animas, dum peruerſa inſinuant, ad impietatem nutriendo confirmant. Hæc Hieronymus. Cum igitur euidentiſsimis rationibus, certiſsimáque rerum experientia conſtet, hæreticorum libros nimium Chriſtianæ reipublicæ nocere, inde neceſſario conſequens eſt tales libros eſſe comburẽdos, aut alio quouis modo ex orbe delendos, vt à nemine legi poſsint. Si puteus aliquis, aut fons publicus, ex quo populus aquam D

*Tren. 4* *Hierony.*

A ad potum haurire ſolet, inficeretur veneno, is qui populi regimen tenet, deberet puteum obſtruere, ne quis forte ex illo incautus bibens periret. Etſi rector populi nollet obſtruere puteum: ſed vellet omnibus eſſe patentem, eo ipſo totius populi certiſsimus hoſtis merito cenſendus eſſet. Nihilo ſecius de hæreticorum libris dicendum eſſe apertiſsime conſtat. Nam illorũ libri quaſi putei publici facti ſunt, poſtquam in publicum prodierunt: qui cum ſint hæreſeos veneno infecti, neceſſarium erit illos ab orbe toto relegare, ne quis forte ad illos accedens hæreſeos venenum ab illis hauriat, quo inficiatur, & pereat. Quiſquis igitur illos cum prohibere poſſit, permiſerit, is totius reipublicæ chriſtianæ apertus hoſtis iuſte cenſebitur. Quia, omnes quos potuerit fideles, vult perdere, & in peſtiferos errores trahere, cum ab illis non remoueat hæreticorum libros, qui magnam offerunt hæreſum occaſionem. Nam (vt optime Symmachus Papa dixit) non grandis eſt differentia an lethum inferas, vel admittas, mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum poſsit, non excludit. *Symma. papa.*

B Et certe (vt aperte loquar) omnis Rex, aut Prorex, aut ciuitatis rector, aut quæuis alia poteſtas ex induſtria permittens in terris ſuæ ditioni ſubiectis libros hæreticorũ vendi, præter hoc, quod grauiſsime peccat, vehementem ob hoc ſolum præbet contra ſe hæreſis ſuſpicioné. Quod apertiſsimo teſtimonio beati Innocentij Papæ huius nominis primi probari poteſt, qui in epiſtola quadam hæc ait: Negligere quippe, cum poſsit perturbare peruerſos, nihil eſt aliud, quàm fouere. Nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ qui manifeſto facinori deſinit obuiare. Hæc innocentius ille. Quę verba citãtur à Gratiano in c. Error, lxxxiij. diſtin. Nulla certe eſt via qua magis poſsit occurri hęreſibus, ne in populo oriantur, & ne exortæ vltra graſſentur, quàm ſi hæreticorum libri, ex quibus hæreſis venenum facile quis incautus bibere poteſt, prohibeantur. Quo fit, vt iuxta Innocentij ſententiam, nõ careat ſcrupulo ſocietatis occultæ Rex aut quæcunque alia poteſtas, quæ hæreſibus per librorum combuſtionem deſinit obuiare. Nec ſolum eſt de hæreſi ſuſpectus, qui hæreticorum libros eum prohibere poſsit, vendere permittit: ſed reus coram Deo erit omnium hæreſum, in quas illorum librorum lectores, oc- *Innocen. primus*

caſione ab illis capta, fuerint lapſi. Nam de talibus Paulus loquens, ait: Qui talia agunt digni ſunt morte: non ſolum qui faciunt ea: ſed etiam, qui conſentiunt facientibus. Quem locum Gloſſa ordinaria interpretans, ait: Conſentire eſt tacere, cũ poſsis redarguere. Et beatus Damaſus Papa: Qui poteſt obuiare, & perturbare peruerſos, & non facit: nihil aliud eſt, quàm fauere impietati eorũ. Hæc ille. Si hæretici libris ſuis (vt diximus) fidelibus nocent, neceſſario conſequens eſt, vt eiuſdem nocumenti ſit particeps omnis ille dominus, qui cum poſſet, non vult tale nocumentum vitare, præſertim ſi dominus fuit admonitus de nocumento, quod ex lectione talium librorum oriri poterat. Cuius ſententię vmbram in veteri lege perfectiſsime deliniatã inuenimus: vbi de domino bouis cornupetæ, qui admonitus illum recludere noluiſſet. Deus hanc condidit legem: Si bos cornupeta fuerit ab heri, & nudius tertius, & conteſtati ſunt dominũ eius, nec recluſit dominus eum, occideritq; virum, aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominũ illius occidẽt. Non ob aliam cauſam Deus tunc iuſsit dominum bouis cornupetæ occidi: niſi quia cenſuit illum homicidam, quàmuis ille manu ſua neminem occidiſſet. Quia tamen dominus noluit bouem recludere, & ſic mortem hominis, quæ à boue prouenire potuiſſet, vitare contempſit, imputabatur illi mors, ac ſi ipſemet propria manu illum interemiſſet. Iuſtum quippe eſt, vt ille damno illato habeatur reus, propter cuius culpam, & neglig ẽtiam damnum illud eueniſſe conſtat. Simili pœna conſtringendum eſſe conſtat, dominũ illum, qui admonitus libros aliquos eſſe pernicioſos & fidei catholicę incommodos illos non vult prohibere. Nam ſi poſtea aliqui ex lectione illorum bonorum mortem animæ incurrerint, illorũ mors domino imputabitur, qui cum poſſet, noluit mortis occaſionem auferre. Ideo ſaluator noſter ait. Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credũt: expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Is haud dubie credentes in Chriſtum ſcandalizat, qui illis præbet occaſionem diſcedendi à fide, quam Chriſtus, & apoſtoli eius docuerunt. Qui librum in fauorẽ alicuius hæreſis ſcribit, is apertè credentes in Chriſtum ſcandalizat: quia aliis præbet occaſionem, vt à vera fide

Roma.1 Dama. Exo.21 Mat.18

C D

A fide diſcedant. At qui huiuſmodi libros, cum poſsit, prohibere negligit, eandem culpam habet, ac ſi ille librum ſcripſiſſet. Faciantis quippe culpam habet, qui quod poteſt, negligit emendare. Conſequens igitur eſt, vt ille etiam credentes in Chriſtum ſcandalizare dicatur, qui libros hęreticorum negligit prohibere. Expediret ergo huic (iuxta dictum ſaluatoris) vt ſuſpenderetur molla aſinaria in collo eius, & demergeretur in profundum maris. Propter has omnes vrgentiſsimas rationes non ſolum Pontifices ſummi, quibus hoc potiſsimum incumbit negotium: ſed etiam Imperatores, & Reges, qui aliquam fidei catholicæ rationem habere voluerunt, hæreticorum libros eſſe comburendos legibus, & decretis ante multa ſecula ſtatuerunt. Nam Conſtantinus ille, qui primus Imperij maieſtatem Chriſti humilitati ſubiecit, Arrianorum libros omnes iuſsit cōburi, mortis ſupplicium minatus omnibus, qui tales libros ſeruaſſent. Et quo maior verbis meis adhibeatur fides Epiſtolam eiuſdem Conſtantini, quam ille Epiſcopis, & populo de hac re ſcripſit, hic inſerere decreui, quæ talis eſt.

B *Victor Conſtantinus Maximus Auguſtus, Epiſcopis, & populo.*

Malignos, & impios Arrius imitatus, dignum eſt, vt illorum quoque ſuſcipiat vltionem. Sicut ergo Porphyrius diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in poſterum eſſet opprobrium, & plurima compleretur infamia: & nunc placuit Arrium, & ſectatores eius vocari Porphyrianos, vt quorum mores imitati ſunt, eorum vocabulo perfruātur. Super hæc autem, ſi qua conſcriptio ab Arrio facta reperitur, igni tradatur, vt non ſolum praua eius doctrina depereat: ſed neque vlla eius poſsint remanere commenta. Hoc etiam prę-cipio, ſi quis conſcriptiones Arrij celaſſe comperitur, & non repente proferens ignē conſumpſerit, mortis ſupplicio ſubiacebit. Mox enim vt in hoc fuerit captus, capitalem ſuſcipiat vltionem: Deus vos cuſtodiat. Hactenus epiſtola Conſtantini, quæ habetur libro ij. Hiſtoriæ tripartitæ cap. xv. Poſt Conſtantinum magnum elapſis annis pluſquam centū & quinquaginta Valentinianus, & Martianus

*Conſtant. Imperat.*

*Valent. & Mar.*

Auguſti contra Eutychetis, & Apollinaris ſectatores varias ſtatuit pœnas,& deinde contra eos,qui libros iſtorum dogmata continentes ſeruaſſent: legem ſtatuerunt hæc verba continentem: Nulli etiam cõtra venerabilem Chalcedonenſem ſynodum liceat,vel aliquid dictare, vel ſcribere,vel edere,atque emittere,aut aliorum dicta, vel ſcripta ſuper eadem re proferre, nemo huiuſmodi habere libros,& ſacrilega ſcripturarum audeat monumẽta ſeruare. Quod ſi qui in his criminibus fuerint deprehenſi,perpetua deportatione damnentur. Eos vero,qui diſcẽdi ſtudio adiecerint,de infauſta hæreſi diſputantes, decem librarum auri,quæ fiſco noſtro inferendæ ſunt,iubemus ſubire diſpendium. Vltimo etiam ſupplicio coërceantur, qui illicita docere tentauerint. Omnes vero huiuſcemodi chardi,chartæ, ac libri,qui Funeſtum Eutychetis, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, vt facinoroſæ peruerſitatis veſtigia flammis combuſta depereant. Aequũ nanque eſt, vt immaniſsima ſacrilegia par pœnæ magnitudo percellat. Scientibus moderatoribus prouinciarum, eorúmque apparitoribus, defenſoribus etiam ciuitatum, quod ſi ea,quæ legis huius religioſiſsima ſanctione cuſtodire decreuimus, aut neglexerint, aut aliqua permiſerint temeritate violari,denarum librarum auri mulctam fiſco noſtro inferre cogantur:inſuper etiam exiſtimationis ſuæ periculum ſuſtinebunt. Hæc Imperatores Valentinianus, & Martianus:& habentur in l.Quicunque.C.de hæreticis. Idem etiam ſtatuerunt Imperatores Theodoſius, & Valentinianus, vt conſtat ex l.damnato. in eo. Codicis titu. Ecce vides ſanctam Imperatorum diligentiam circa prohibitionem librorum hæreticorum, & religioſam acerbitatem in illorũ combuſtione. Sed nunquid Pontifices ſummi,& ſancti hoc agnoſcentes damnauerunt iſtarum legum ſeueritatem? Nequaquã,imò potius verbis, & opere illam commendauerũt,idem ipſi facientes,& ſuis decretis idem aliis facere præcipientes. Nam Leo primus,huius nominis Pontifex in epiſtola quadam ad Toribium Aſtorigenſem epiſcopum.c.xv.ſic ait:Curandum eſt, & ſacerdotali diligentia maxime prouidendum,vt falſati codices,& à ſyncera veritate diſcordes,in nullo vſu lectionis habeantur. Apocryphæ autem ſcripturæ, quæ ſub nominibus Apoſtolorũ:

*Leo papa primus.*

C

D

multarum

A multarum habent ſeminarium falſitatum, nō ſolum interdicendæ: ſed etiam penitus auferendæ ſunt, atque ignibus concremandæ. Quamuis enim ſunt in illis quædam, quæ videantur ſpeciem habere pietatis: nunquam tamen vacua ſunt venenis: ſed per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione ſeductos, laqueis cuiuſcunque erroris inuoluant. Vnde ſi quis epiſcoporū, vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel ſub canonicorum nomine eos codices in eccleſia permiſerit legi; qui Priſcilliani adulterina ſunt emendatione corrupti, hæreticum ſe nouerit iudicandum: quoniam qui alium ab errore non reuocat, ſe ipſum errare demōſtrat. Hæc Leo Papa vir ſanctus iuxta, ac doctus. Quid autem Gelaſius Papa de hæreticorum libris cenſuerit faciendum, liber Pōtificalis declarat, qui vitam huius Gelaſij deſcribens, hæc inter alia refert. Huius temporibus inuenti ſunt Manichæi in vrbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorum quoque codices ante fores Baſilicæ ſanctæ Mariæ incendio concremauit. Hæc in libro Pontificali de Gelaſio dicuntur. Præterea libros Ioannis Vuiclef comburi duo archiepiſcopi
B Apoſtolicæ ſedis legati primo præceperunt: deinde eccleſia vniuerſalis in duobus generalibus conciliis Romano, & Conſtantienſi congregata idem fieri præcepit: prout apertiſsime conſtat ex geſtis concilij Conſtantienſis, ſeſsione octaua, vbi poſtquam dicitur, libros prefati Ioannis Vuiclef fuiſſe in cōcilio Romano ad ignem damnatos, ipſiuſmet Conſtantienſis concilij inſuper additur definitio, his verbis, quæ proxime ſequuntur expreſſa: In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti hæc ſancta ſynodus ſentētias prædictorum archiepiſcoporum, ac concilij Romani ratificans, & approbans, prædictos articulos, & eorum quemlibet libros eiuſdem dialogum, & trialogum per eundem Ioannem Vuiclef nominatos, & alios eiuſdem authoris libros, volumina, tractatus, & opuſcula, quocunque nomine cenſeantur, quos hic haberi vult pro ſufficienter expreſsis: hoc perpetuo decreto reprobat, & condemnat. Et eorundem librorum, & cuiuslibet ipſorum lectionem, doctrinam, expoſitionem, & allegationem niſi ad eorum reprobationem, omnibus Chriſti fidelibus prohibendo inhibemus omnibus, & ſingulis catholicis ſub anathematis

*Cōcilium Conſtantienſe.*

tis interminatione: & ne de cætero dictos articulos, vel C
ipſorum aliquem audeant publicare,prædicare, dogmatizare,tenere,vel quomodolibet allegare: niſi ad eorum reprobationem,vt dictum eſt, videns illos libros, & tractatus, volumina, & opuſcula prælibata publicè concremari, prout decretum fuerat in ſynodo Romana, ſicut ſuperius eſt expreſſum. Super quibus exequendis, & debite obſeruandis, mandat præfata ſancta ſynodus ordinariis locorum vigilanter intendere,prout ad quemlibet ſpectat. ſecundum iura, & canonicas ſanctiones. Hactenus concilium Conſtantienſe. Et quanquam hæc, quæ protulimus teſtimonia ſatis eſſe poſſent ad noſtræ ſententiæ confirmationem:tamen vt illam firmiorem relinquamus, antiquiora, & vetuſtioria exempla repetere volo, & actus apoſtolicos reuoluere: in quibus apertiſsimum pro hac re inueniemus teſtimonium.Nam de mirabilibus apud Ephe-
*Act.19* ſum Pauli geſtis,hiſtoria illa differens hæc ait: Multi credentium veniebant confitentes,& annunciantes actus ſuos. Multi autem ex eis, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt eos coram omnibus, & computatis pretiis illorum, inuenerunt pecuniam quin- D
quaginta millia. Ita fortiter creſcebat verbum Dei, & confirmabatur. Hæc Lucas in actibus Apoſtolorum. Si libri curioſi ex præcepto Pauli tunc comburebantur:multo magis comburerentur hæreticorum libri, qui multo magis legentibus nocere potuiſſent.Sed non eſt abſque annotatione prætereundum id,quod ad exaggerandam illam librorum combuſtionem Lucas addidit, ſic dicens: Ita fortiter creſcebat verbum Dei, & confirmabatur. Nam illis verbis apertè docet nos Lucas, talium librorum combuſtionem eſſe teſtimonium locupletiſsimum augmentationis, & confirmationis verbi Dei in illis. Quo fit, vt etiam econtrario colligere liceat, validum teſtimonium diminutionis, & ruinæ fidei eſſe in illis, qui libros hæreticorum, cum poſsint, comburere nolunt. Deinde, poſt apoſtolorum tempora hoc fuiſſe in tota eccleſia ſeruatum,
*Orige.* teſtatur Origenes, qui Homilia nona ſuper numeros ait: Si apud homines hodie iudicaretur hæc cauſa: & apud eccleſiarum principes haberetur examen de his (verbi cauſa) qui diuerſa ab eccleſiis docentes,diuinæ vindictæ pertulerint

A tulerint vltionem, nónne iudicarent, vt ſi quid locuti ſunt, ſi quid docuerunt, ſi quid etiam ſcriptum reliquerunt, vniuerſa pariter cum ipſorum cineribus deperirent? Hæc Origenes. Ex cuius verbis conſtat hanc eſſe ſuo tempore totius eccleſiæ ſententiam, libros hæreticorum eſſe comburendos. Accedit ad hæc omnia, quòd Euſebius Cæſarienſis in lib. de temporibus refert libros Protagoræ ſophiſtæ fuiſſe ab Athenienſibus combuſtos. Cuius combuſtionis quanquam Euſebius eo loco cauſam non explicet: aliam tamen non fuiſſe credendum eſt, quàm vt ſuæ reipublicæ proſpicerent, & damnum vitarent, quod tales libri legentibus poſſent inferre. Si homines gentiles tãtam ſuæ reipublicæ, quam regendam ſuſceperant, rationem habuerunt, multo iuſtius eſt, vt Principes Chriſtiani maiorem catholicæ eccleſiæ, pro qua filius Dei mortem ſubire dignatus eſt, curam ſuſcipiant, & libros hæreticorum, qui multo pluſquam Protagoræ ſophiſtæ eccleſiæ nocere poſſunt vltricibus flammis tradant. Non eſt enim æquum, vt chriſtiani principes in recta populi gubernatione principibus gentium cedant. Quod ſi, vt faciendum eſſe probamus, hæreticorum libri comburantur, dabitur per hoc, aut dubie cuique authori hæretico digna ſuo crimine pœna: quoniam iuxta ſapientis dictum, in quo peccauerat in eo punietur. Peccant enim omnes hæretici quadam inanis gloriæ cupiditate, ex qua peſtilente radice ſicut multa alia oriuntur ſcelera, ita etiam hæreſis, quæ eſt omnium aliorum grauiſsimum malum. Nam qui nimio affectu popularem captat gloriam: nihil pro illa aſſequenda intentatum relinquet, ad illam tanquam ad quendam ſcopum omnes ſuos actus diriget. Cum loquitur, cum ſcribit, cum diſputat, aut cum aliud quoduis opus agit, ſemper populi gloriam præ oculis habebit, quoniam hæc eſt ſumma omnium votorum ſuorum. Quod ſi hanc quam ardentiſsime cupit gloriam, alia via ſe poſſe aſſequi deſperauerit: tunc nouam cõfingere doctrinam conatur, vt rei nouitate alios in ſui admirationem trahat. Ex ipſo deinde impotẽti gloriæ popularis deſiderio oritur pertinacia tã inflexibilis, vt quãuis in certamine omnium iudicio ſuccumbat, nunquã cedere velit. Mauult enim in errore perſiſtere quã ſe victũ fateri, ne hac occaſione, vel minimã gloriæ partẽ, quam

*Euſeb.*

B

*Sapien. 6*

quam immodice cupit, amittat. Sũt enim hæretici optime C
Geneſ.11 figurati in viris illis ſuperbiſsimis, qui dixerunt: Venite, faciamus nobis ciuitatem, & turrim: cuius culmen pertingat vſque ad cœlum: & celebremus nomen noſtrum. Hæretici ſiquidem nomina ſua volũt celebrare in terris, & ob hanc cauſam turres ſuperbæ vanitatis conſtruunt, & libros hæreſibus plenos cõponunt. Tã inſita eſt omnibus hęreticis inanis gloriæ cupiditas, vt per illã, tanquam per proximã cau-
Auguſt. ſam hæretici diffinitionẽ Augu. dare decreuerit, ſic dicens: Hæreticus eſt, qui pro alicuius temporalis cõmodi, & maxime gloriæ, principatúſq; ſui gratia, falſas, ac nouas opiniones gignit, vel ſequitur. Hæc Auguſtinus in libro de vtilitate credendi. Ob hanc cauſam Paulus volens fidei vnitatem Philippenſibus perſuadere, admonet eos ab omni inani gloria abſtinere, quòd hanc plurimum fidei
Philip.2 vnitati nocere poſſe intelligebat. Vnanimes (inquit ille) idipſum ſentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Iuſtum igitur eſt, vt quam per librorum conſcriptionem hæreticus procurauit popularem gloriam, hanc libris eius combuſtis non aſſequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo peccauerat. Olim quidam ſceleratus homo (vt Strabo refert) templum Dianæ Epheſinæ admirabili opificio conſtructum, igne ſuccendit, & ſic D paruo tempore deſtruxit, quod multo tempore, multíſque expẽſis fuerat ædificatum. Deprehenſus eſt homo ille, & interrogatus cur tam graue, atque tam ſacrilegum ſcelus auſiſſet, reſpondit ſe optaſſe poſteris memoriam ſui relinquere, quam quia rebus clariſsimis à ſe geſtis aſſequi non poterat, hoc peſsimo facinore ſe aſſequuturum ſperauit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhibuerunt, ne ſcriptor vllus, qui ſacrilegum illud facinus ſcripſiſſet, illius patratorem nomine proprio exprimere auderet, vt nomine illius ſuppreſſo, memoria, quam tam impotenter, atque effrænate optauit ad poſteros tranſmittere, citiſsime deleretur. Quiſquis rem bene circumſpexerit, facile intelliget nullum ouum eſſe alteri ouo ſimilius, quàm quilibet hæreticus homo, eſt illi nomini ſcelerato. Subuertit illa atque deſtruxit templum Dianæ: & hæreticus nititur ſcindere, & euertere, atque perturbare eccleſiam Dei, quæ eſt templum illius. Sceleſtus ille homo ab impotẽti inanis

gloriæ

A gloriæ deſyderio motus eſt ad impium illud facinus perpetrandum, & hæreticus ab eiuſdem inanis gloriæ ardentiſſimo amore ducitur, vt nouam confingat doctrinam, & ſic ab eccleſiæ vnitate diſcedat. Par igitur eſt, vt ſimilis hæreticum pœna conſtringat, vt videlicet eam, quam per librorum editionem tam anxie concupit gloriam, libris eius omnibus prorſus ex orbe deletis, non aſſequatur. Huic etiam ſimile eſt, quod Iudas Machabæus cum Nicanore duce exercitus Antiochi Regis fecit. Nam poſtquam ille fuit in bello occiſus: iuſsit Iudas linguam Nicanoris abſcindi, & auibus dari. Cur ita? Nunquid putandum eſt Iudam Machabæum illud abs re iuſsiſſe? Minime. Fuerat quidem Nicanor in Deum omnipotētem blaſphemus, & ſibi ipſi adeo arrogans, vt ſibi magis quàm Deo patendum eſſe non fuerit veritus dicere. Ob hanc cauſam linguam illius etiam poſt mortem abſcindi Iudas præcepit, vt in eo membro, quo tam impie peccauerat, illum puniret. Hæretici omnes blaſphemi ſunt: quoniam eccleſiam, quæ à Deo ſemper edocetur, non dubitant dicere mendacem, aut ſaltem deceptam. Sunt etiam arrogantes adeo, vt ſuo magis tribuant

2. Ma. 15

B iudicio, quàm omnium doctorum ſacrorum ſententiis, parum dixi: niſi etiam pluſquam totius eccleſiæ definitionibus ſibi ipſis tribuerent. Hi per libros tanquam per quaſdam linguas adhuc mortui loquuntur, & per illos in Deum & eccleſiam eius, ſuas effundunt blaſphemias. Has igitur linguas, hoc eſt, eorum libros oportet abſcindere, & non ſolum auibus diſcerpendos: ſed flammis comburendos tradi, vt nullum illorum poſsit ſupereſſe veſtigium. Hæreticorum cuilibet haud dubie conuenit illud, quod ex mandato Dei Hieremias propheta ad Edon locutus eſt, ſic inquiens: Arrogantia tua decepit te, & ſuperbia cordis tui, qui habitas in cauernis petræ. Cum exaltaueris quaſi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Et erit Idumæa deſerta. Omnis, qui tranſibit per eam ſtupebit, & ſibilabit ſuper omnes plagas eius. Sicut ſubuerſa eſt Sodoma, & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus. Hæreticorum congregatio quantumlibet ſit aliquando multa, & frequens, tandem Deo illam diſpergente, erit aliquando deſerta: quoniam recta fide reuelata, & plene intellecta, hæreſis illorum ab omnibus deſeretur, neque erit, qui illi adhæreat.

Hier. 49

Frequentiſsima fuit olim, & per multas prouincias extenſa hæreſis Arrij: ſed nunc iam velut Idumæa facta eſt deſerta: quoniam omnes ſpreuerunt illam, & receſſerunt ab ea. Adeo deſerta eſt hæreſis illa, vt non ſolum iam non ſint Arriani: ſed nec Arrianorum libri: qui illam hæreſim doceant, & tueantur. Frequentiſsima, & multis populis plena eſt hodie hæreſis Lutheri, qui ſicut aquila exaltauit nidum ſuum, tanta ſuperbia, & arrogantia deceptus, vt non vereatur in cœlum ponere os ſuum, & dicere Eccleſiam fuiſſe in tenebris vſque ad prædicationem ſuam, ſed confido in Domino, quòd tandem erit tanquam Idumæa deſerta. Sed quomodo erit deſerta hæreticorum congregatio? Sicut ſubuerſa eſt Sodoma & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus.

*Gene.19* Hæ autem ciuitates (vt hiſtoria ſacra refert) igne ſubuerſæ ſunt, & incendio perierunt. Igne ergo ſuccendere oportet non ſolum hæreticos: ſed etiam libros eorum, vt ſit hæreſis omnis velut Idumæa deſerta, & nemo ſit qui habitet in

*Iosue 15* ea. Iericho ciuitas non ſolum fuit à filiis Iſrael deſtructa, ſed igne ſuccenſa, & funditus deleta, vt fundamento ſublato nulla maneret reædificationis occaſio. Quantumlibet ſit hæreſis aliqua deſtructa, rationibus conuicta, & ab orbe Chriſtiano prorſus deleta: ſi tamen ſuperſtites ſunt libri, qui illam doceant, atque tueantur, fundamenta illius manere videntur, ſuper quæ facile poterit hæreſis illa reædificari. Quiſquis igitur Chriſtianæ reipublicæ bene conſultum eſſe optat, omnes hæreticorum libros, ſi poteſt, comburere faciat, ne fortis fidelis aliquis in illis legens, ab illis lædatur, & pereat. Si hæreticorum colloquia, iuxta Pauli præceptum ſunt deuitanda, ne illorum communione lędamur:

*2.Timo.2* & magis (vt præfati ſumus) nocere poſſunt hæreticorum ſcripturæ, quàm verba, conſequens eſt, vt maiori cura ſint euitandi libri, quàm verba, & multo diligentius ſit circa illorum prohibitionem inuigilandum. Et quod diximus de libris hæreticorum, idem prorſus faciendum eſſe cenſemus de libris Iudæorum, & aliorum infideliũ, quos inter Chriſtianos, & ſub Chriſtianorum dominio viuere contigerit. Eſt tamen aliqua inter Iudæorum libros differentia conſideranda, quia non omnes in eodem ſunt gradu, & ideo nec eadem lege iudicandi. Quidam enim ſunt abſolute boni, vt ſunt libri omnes veteris Teſtamenti, & alij qui veras illorum

A illorum librorum continent expoſitiones, & hi permittendi ſunt Iudæis, quemadmodum permittitur illis, vt legis Moſaicæ ritus, & ceremonias ſeruent. Quia in illis omnibus habetur quoddam teſtimonium fidei catholicæ, quæ in illis repræſentatur, tanquam veritas in figura, & corpus in vmbra. Sunt alij libri à doctoribus Iudæorum compoſiti, pleni mendaciis, & ſomniis, & fabulis, & (quod multo peius eſt) multis in Chriſtum, & legem ſuam blaſphemiis. Per hos libros ſeducuntur ſimplices eorum, & in ſua perfidia nutriuntur & fouentur, & detinentur, ne ad fidem Chriſti conuertantur. Hi tales libri merito deberent comburi: quia ſicut ſunt compellendi, ne fidem Chriſti malis perſuaſionibus impediant, ita iuſtum eſt, vt compellantur, ne libris editis impediant, quominus eorum aliqui ad fidem Euangelij conuertantur. Et ſicut compellendi ſunt, ne Chriſtum, & ſanctam eius legem verbis blaſphement, ita etiam ne blaſphement ſcriptis. Hæc autem omnia tollentur, ſi tales libri comburantur, quod Chriſtiani Principes legitime facere poſſunt, cum Iudæi in pœnam peccati, quod commiſerunt in morte Chriſti, facti ſint ſerui.

B

## *Reſpondetur aliquibus rationibus, quibus aliqui probare nituntur hæreticorum libros eſſe permittendos.*

## CAP. XVI.

ET ſi vrgentiſsimis, euidentiſsimiſq; rationibus probaui hæreticorum libros non eſſe permittendos: ſed eſſe comburendos, aut alio modo abolendos, non deſunt tamen etiam ex his, qui ſe Chriſtianos iactant, qui huic catholicæ veritati repugnare non vereantur. Nam cum olim ante aliquot iam elapſos annos in Flandria verſarer, frequens de hac re mihi diſputatio fuit cum quodam viro docto, & catholico, vt exteriora oſtendebant, hæretico tamen, vt ego ſuſpicabar. Et aliquos poſtea eiuſdem claſsis homines Pariſiis, & alibi inueni, qui cum ſe Chriſtianos videri optarent, hæreticorum tamen libros non eſſe comburendos, pertinaciſsime tuebantur. Sunt enim nunc multi paſſim tales: quales Chriſtus Saluator noſter venturos eſſe prædixit, veſtimenta ouium portantes, qui tamen intrinſecus ſunt lupi rapaces. Illorum omnium communes *Matt.7*

rationes hic referam, & cum illas facillime reiecero, oſten- C
dam eos debiliſsimo, & minus quàm arundineo baculo in-
niti. Primo quidem dicunt multa vere catholica, & bene tra
ctata eſſe in libris hæreticorum, multos ſcripturæ ſacræ no-
dos optime explicatos, multa obſcura eleganter illuſtrata,
quæ apud viros catholicos prorſus non habentur, aut non
ſunt tam bene explicata, atq; digeſta. Iniuſtum autem eſſe
dicunt catholicam eccleſiam his omnibus priuare, & inde
colligunt, vt iniuſtum etiam ſit tales hæreticorum libros
comburere, ex quorum combuſtione tam graue incommo-
dum Chriſtianæ reipublicæ aperte oritur. Hæc argumen-
tatio, quam illi vrgentiſsimam putant, vtroque claudicat
pede: quia ambæ antecedentis partes, quibus illa ad conclu-
ſionem procedere nititur, ſunt falſæ. Nam quod primo aſ-
ſumpſit, multa in hæreticorum libris inuenire bona, & be-
ne tractata, quæ apud viros catholicos minime reperiri poſ-
ſunt, falſum eſt, & diuinæ prouidentiæ aperte iniurioſum.
Fateor quidem aliqua eſſe in hæreticorum libris vera, & ca
tholica & pulchre explicata, aliàs nullus illis fidem præ-
bere vellet, ſi omnia plena mendaciis eſſent. Quòd autem D
ea vera, & catholica, quæ ab hæreticis bene tractata ſunt,
minime apud catholicos doctores inueniri poſsint, hoc eſt,
quod conſtantiſsime nego. Nam & ſi aliquando Deus ma-
lis hominibus, & infidelibus prophetandi munus conceſ-
ſit: ea tamen, quæ illi prophetando prædixerunt, non per
illos ſolos prædicta eſſe voluit: ſed per aliorum bonorum
prophetarum ora multo melius, & expreſsius illa eadem
*Num. 24* mundo manifeſtari decreuit. Prophetauit Balaam ille ma-
*Ioan. 11* lus de aduentu Meſsiæ: ſed multo melius, atque apertius
quàm ille prædixerunt hoc alij prophetæ. Cayphas ille, qui
Pontifex erat anni illius, quo paſſus eſt Chriſtus ſaluator
noſter prophetauit, quòd Ieſus pro omnium ſalute mori-
turus erat. Hanc tamen generis humani ſalutem per Chri-
ſti mortem habendam, Dauid, Eſaias, & alij plurimi ſan-
cti prophetæ, multo latius, & apertius prædixerunt. Cum
primum veritatem aliquam ad ſalutem animæ neceſſa-
riam Deus mundo reuelare voluit, nunquam niſi per iuſtos,
& ſanctos viros id fecit. Dedit Deus olim veterem legem:
ſed per manus ſanctiſsimi viri Moyſi tradidit illam po-
pulo Iſrael. Inſtituit longo poſt tempore legem Euangeli-
cam,

A cam, primos tamen illius prædicatores non voluit eſſe fures, ſicarios, homicidas, adulteros: ſed ſolos ſanctiſsimos viros, apoſtolos videlicet ſuos, quos ille ad hoc opus elegerat. Præcepit illis Chriſtus ſaluator noſter; vt euntes in mundum vniuerſum prædicarent Euangelium omni creaturæ: hoc tamen noluit eos ſtatim facere: præcepit enim illis ab Hieroſolymis ne diſcederent: ſed expectarent promiſsionem patris, & acciperent prius virtutem ſpiritus ſancti ſuperuenientis in illos. Cur ita? Nempe vt per aduentum ſpiritus ſancti illos faceret dignos Euangelij præcones, ſine quo indigni eſſent ad tam ſublimem legem mundo annunciandam. Nam quia hanc ſpiritus ſancti gratiam Paulus intellexerat eſſe neceſſariam ad digne annunciandum Euangelij veritatem, ideo de ſe, & aliis Apoſtolis dixit: Sufficientia noſtra ex Deo eſt; qui & idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti. Non eſt igitur credendum; vt Deus, qui aliàs Euangelij veritatem non niſi per viros ſpiritu ſancto plenos mundo reuelare voluit; nunc aliquam Euangelij partem ante incognitam per ſchiſmaticos hæreticos mundo notam facere velit. Neque eſt etiam credendum; eccleſiam, quæ

*Mar. vl.*

*Act. 1*

*2. Corin. 3*

B vbertim eſt olim à Chriſto edocta, & nunc quotidie ab illo abunde edocetur, aliquid ex his, quæ ſunt neceſſario credenda, ignoret. Alioqui non ſatis promiſsioni ſuæ feciſſet Chriſtus, qua fidem ſuam obſtringens dixit: Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Si Chriſtus omnia neceſſario credenda docuit, & ſpiritus ſanctus omnium illorum intelligentiam dedit, conſequens eſt, vt eccleſia nihil illorum ignoret. Nunquid celare potero Abraham, ait Deus, quæ facturus ſum? Si Deus Abraham celare noluit propter amicitiam, quæ facturus erat, credere par eſt, illum multo minus celaſſe eccleſiæ illa, quæ ad ſuam ſunt neceſſaria ſalutem. Quoniam illam, eo quod ſponſa eius eſt, multo ardentiori amore complectitur. Et hoc ipſum docet nos Deus per Amos prophetam ſic inquiens: Non faciet Dominus Deus verbum: niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas. Non dixit ad qualeſcunque prophetas: ſed ad ſolos ſeruos ſuos.

*Ioann. 14*

*Geneſ. 18*

*Amos 3*

A viris igitur fidelibus ex quibus eccleſia catholica conſtat, C diſcere debemus: ſi quid ſcire cupimus, non ab hæreticis. Quoniam eccleſia in his,quæ ad pietatem, & religionem ſpectant, eſt multo vberius edocta ab illo, qui nec fallere, *Irenæus.* nec falli nouit. Et hoc ipſum docet Irenæus martyr libro tertio aduerſus hæreſes cap. iiij. ſic dicens: Tantæ igitur oſtenſionis cum ſint hæc,non oportet adhuc quærere apud alios veritatem: quam facile eſt ab eccleſia ſumere. Cum Apoſtoli quaſi in depoſitorium diue. pleniſsime in eam contulerint omnia, quæ ſunt veritatis, vt omnis quicunq; velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures ſunt, & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos. Quæ autem ſunt eccleſiæ,cum magna diligentia diligere,& apprehendere veritatis traditionē. Quid enim? Et ſi quando de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet,nónne oportet in antiquiſſimas recurrere eccleſias, in quibus apoſtoli cōuerſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum,& rei liquidum eſt? Quid autem ſi neq; apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis, nónne oportebat ordinem ſequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus committebant D eccleſias? Hactenus Irenæus martyr, & Polycarpi martyris diſcipulus. Ex cuius verbis euidenter conſtat eccleſiam eſſe omni veritatis doctrina pleniſsimam, nulliúſque hæreticorum doctrinæ indigentem. Deinde, licet eccleſia aliquid ad fidem ſpectans ignoraret, non eſt credendum, neq; veriſimile hæreticis illud eſſe à Deo reuelatum. Con*Mat.11* fiteor tibi pater (ait Chriſtus Saluator noſter) quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis. Paruulis inquam, reuelat Deus, quæ ſapientibus, & prudentibus abſconderat, non ſuperbis, non his, qui ſua exiſtimatione tam magni ſunt, vt ſuam ſententiam non dubitent omnium aliorum ſententiæ præponere. Paruulis,inquam, reuelat Deus, id eſt, humilibus,qui minima de ſe putant,qui ſuę nunquam volunt inniti prudentiæ, qui captiuare nō dubitant intellectum ſuum in obſequium Chriſti. Huiuſmodi paruulis Deus ſæpe reuelat myſteria, quæ abſcondit à ſapientibus, & prudentibus, non hæreticis, qui ſua exiſtimatione tam magni ſunt, vt reliquos omnes ſua ſapientia excedere putent, & ſuo iudicio plus

quam

A quàm totius eccleſiæ definitionibus tribuere non vereantur. Præterea, quanquam daremus aliqua eſſe in hæreticorum libris catholicæ, & fideliter tractata, quæ in catholicorum libris non reperirentur, illa tamen nõ eſſent ab hæreticis ſumenda. Quia hæretici ſimul cum illis veris multa alia falſa admiſcent, & timendum eſt ne dulcedine veritatis allecti lectores, venenum falſitatis incauti deglutiant. Præſtat igitur cibo quamlibet bono carere, quàm illum exitiali veneno permiſtum comedere. Et inde conſtat falſum eſſe illud, quod ſecundo loco in præfata argumentatione aſſumptum eſt vbi dicitur, iniuſtum eſſe priuare eccleſiam illis veris, & bene digeſtis, quæ in libris hæreticorum inueniuntur. Non eſt certe iniuſtũ: imò eſt econtrario iuſtiſsimum, atq; ſanctiſsimum, & perinde ac neceſſarium, vt à matre noſtra eccleſia, in qua per baptiſmum geniti ſumus, & à fratribus noſtris fidelibus auferamus cibos quamlibet bonos, ſi illos veneno mortifero permiſtos eſſe cognoſcimus. Talis per omnia eſt hæreticorum doctrina, quæ ſemper veris habet falſa permiſta: quo fit, vt ſit ab omnibus deuitanda. Hoc autem ita eſſe apertiſsime docet

B Gregorius libro v. Moralium ſic ait: Habent quippe hoc hæretici proprium, vt malis bona permiſceant quatenus facile ſenſui audientis illudant. Si enim ſemper praua dicerent, citius in ſua prauitate cogniti, quod vellent minime perſuaderent. Rurſum ſi ſemper recta ſentirent, profecto hæretici non fuiſſent. Sed dum fallendi arte ad vtraq; deſeruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala, vt recipiantur, abſcondunt: ſicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tangit: dúmq; hoc quod dulce eſt, primo attactu delibatur, etiam illud quod eſt mortiferum, indubitanter abſorbetur. Itaque hæretici permiſcent recta peruerſis, vt oſtendendo bona auditores ad ſe trahant, & exhibendo mala latanti eos peſte corrumpant. Hactenus Grego. Ecce vides apertiſsimo Gregorij teſtimonio probari, ſemper hæreticorum doctrinam eſſe veluti quoddam venenatum poculum. Et inde neceſſario conſequitur, vt quiſquis Chriſtianæ reipub. aliquam tenetur habere rationem, teneatur etiam tale poculum perdere ne eidem reipub. Chriſtianæ vnquam nocere valeat. Præſtat enim eccleſiæ tali poculo carere, quàm venenatum Gregor.

bibere. Eandem ſententiam docet Leo Papa huius nominis C primus, qui (vt ſupra proxime præcedenti cap. oſtendimus) in epiſtola ad Toribium Aſtorigenſem Epiſcopum cap. xv. præcipiens, vt libri Priſcillianiſtarum, & aliæ ſcripturæ apochryphæ vitentur, & comburantur id, quod huic ſenten-

*Leo papa primus.* tiæ obiici poterat, reiicit ſic inquiens: Quamuis enim ſunt in illis quædã, quæ videantur ſpeciem habere pietatis, nunquam tamen vacua ſunt venenis: ſed per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione ſeductos, laqueis cuiuſcunq; erroris inuoluāt. Hæc Leo Papa

*Luc. 4* huius nominis primus. Ob hanc cauſam Chriſtus Saluator noſter dæmonia clamantia, & dicentia illum eſſe filium Dei, increpauit prohibens ne talia loquerentur. Veriſsima erant, & ſunt, quæ dicebant, attamen loqui prohibuit, nec tamen gratis: ſed ob iuſtiſsimam cauſam illum feciſſe credendum eſt. Nempe vt populo occaſionem tolleret credēdi dæmonibus iterum falſa dicentibus. Hanc enim eſſe illius prohibitionis cauſam, teſtatur Beda in commentariis ſuper

*Beda.* Lucam, ſic inquiens: Quare autem dæmonia Dominus ſe loqui prohibet, Pſalmiſta manifeſtat, qui ait: Peccatori

*Eſa. 49* autem dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas per os D tuum? Ne quis dum prædicantem audit, ſequatur errorem. Improbus enim magiſter eſt diabolus, qui falſa veris ſæpe permiſcet, vt ſpecie veritatis teſtimonium fraudis obtexat. Hæc Beda. Si Chriſtus Saluator noſter propter illam cauſam prohibuit dæmones clamantes, iuſtum eſt, vt eccleſia, quæ illi, veluti corpus capiti ſe conformare debet, hæreticos, qui ſunt dæmonum progenies, prohibeat ſcribentes, ne ſuis ſcripturis populo nocere poſsint, vt dæmones poterant nocere verbis. Prudenter igitur Eccleſia facit, cum hæreticorum libros prohibet, & illos comburendos eſſe decernit: quia iuſte timet ne id eueniat, quod Sapiens ait:

*Eccle. 13* Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea. Secundo adhuc mihi obiiciebant hi, qui hæretiorum libros permittendos eſſe mecum contendebant, ſic dicentes: Eſto, hæreticorum libri aliqua falſa contineant, quod negare non poſſumus: quia aliâs hæretici non eſſent, alia tamen via abſq; illorum combuſtione poteſt obuiari incommodo, quod tales libri poſſent Chriſtianæ reipub. inferre. Nam ſi libri illi ab omnibus repurgentur erroribus, tunc permanebunt

reliqua

A reliqua omnia munda, & poterunt tunc bona quæ habent, abſq; vllo veneni periculo legentibus offerri. Malum eſt ergo libros hæreticorum comburere: quia per talem combuſtionem eccleſia priuatur his,quæ in libris hæreticorum bene,& catholice tractata ſunt, quæ ſine vllo ſuo periculo poſſet habere. Huic obiectioni facile reſponderi poteſt per ea,quæ in reſponſione ad priorem argumentationem dicta ſunt. Ibi enim oſtendimus tum rationibus ex ſacris literis deſumptis,tum teſtimonio ſancti Irenęi,nihil eſſe in hæreticorum libris verum,& catholicum,quod non ſit in libris catholicorum multo melius, & purius pertractatum. Ex quo euidentiſsime colligitur, eccleſiam nullius catholicæ veritatis cognitione priuari, etiam ſi omnes hæreticorum libri comburerentur. Sunt adhuc alia duo, per quæ huiuſmodi obiectionem facile reiicere poſſumus. Nam licet daremus aliqua eſſe in hæreticorum libris vera, & catholicæ diſcuſſa,quę in libris catholicorum non inueniuntur,ea tamen duplici ex cauſa ab hæreticis petere non expediret, etiam ſi eorum libri ad amuſsim corrigerentur,& eſſent ab omni errore defæcati. Primo quidem conſiderare oportet

B ſcripturæ ſacræ dignitatem tantam eſſe,vt non cuilibet eas contrectare liceat, & multo minus eas interpretari, & de illarum intelligentia contendere: ſed illis ſolis hoc licere credendum eſt,qui vere fideles ſunt, & ſcripturam ſacram ea,qua decet reuerentia ſuſcipiunt.Hoc autem facile quiſq; intelliget, ſi prius animaduerterit, quo nomine ſacra ſcriptura cenſeatur. Paulus apoſtolus qui nouit arcana Dei, ſacram ſcripturam appellat teſtamentum diuinum, ita vt legem veterem vetus appellet teſtamentum: legem vero Euangelicam teſtamentum dicat nouum: Nam in epiſtola ad Hebræos loquens de excellētia legis Euangelicæ ſupra legem veterem,quæ peccatoribus gratiam reddere non valebat,ſic ait: Et ideo noui teſtamenti mediator eſt,vt morte intercedente in redemptionem earum prę uaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſsionem accipiant qui vocati ſunt æternæ hæreditatis. In quibus verbis Paulus veterem legem prius teſtamentum,& legem Euangelicam nouum teſtamentum appellauit. Quæ nomina adeo apud omnes catholicos inualuerunt,vt illæ duæ leges non aliter, quàm noui, & veteris teſtamenti nominibus *Heb. 9*

iam ab omnibus appellentur. In hoc teſtamento Deus C
nullam diuitiarum ſuarum partem hæreticis mandauit,
neque illos ſuorum bonorum hæredes inſtituit. Si non decebat, vt filius ancillæ ſimul cum filio liberæ hæres inſtitueretur, multo minus decet vt alienigena qualis eſt hæreticus ſimul cum filio liberæ hæreditatem capiat. Si an-
*Gal. 4* cilla, hoc eſt ſynagoga (vt ait Paulus) eiicienda erat, multo iuſtius eſt vt eiiciatur extranea, & inimica, hoc eſt, eccleſia malignantium cum filiis ſuis hæreticis. Quoniam hæc non ſeruit, neque aliquid vtilitatis affert eccleſiæ, quemadmodum olim ancilla ſynagoga: ſed tanquam inimica, & rebellis ſemper illam hoſtili perſequitur animo. Abdicatis igitur hæreticis tanquam peſsimis filiis, neceſſario conſequens eſt, vt nullum illi habeant ius inſpiciendi teſtamentum paternum, quod eſt ſacra ſcriptura. Si inſpicere non poſſunt, qui fit, vt poſsint interpretari? Nullo igitur modo decet ſcripturæ ſacræ interpretationem petere ab hæretico, cum illi non liceat illam interpretari.
*Tertul.* Hanc ſententiam docet aperte Tertullianus in libro de præſcriptionibus hæreticorum, ſic dicens: Non Chriſtiani nullum ius capiunt Chriſtianarum literarum, ad quos D
merito dicendum eſt. Qui eſtis, quando, & vnde veniſtis? Quid in meo agitis non mei? Quo denique Marcion iure ſyluam meam cædis? Qua licentia Valentine fontes meos tranſuertis? Qua poteſtate Apelles limites meos commoues? Quid hic cæteri ad voluntatem veſtram ſeminatis, & paſcitis? Mea eſt poſſeſsio, olim poſsideo, habeo origines firmas, & ipſis authoribus quorum fuit res. Ego ſum hæres apoſtolorum, ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei commiſerunt, ſicut adiurauerunt, ita teneo. Vos certe exhæredauerunt ſemper, & abdicauerunt, vt extraneos, & inimicos. Vnde autem extranei, & inimici Apoſtolis hæretici: niſi ex diuerſitate doctrinæ, quam vnuſquiſque de ſuo arbitrio aduerſus Apoſtolos, aut protulit aut recepit? Illic igitur, & ſcripturarum, & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ. Hactenus Tertullianus. Nec pro hac re opus eſt teſtimonio hominum, pro qua Deus ipſe, qui per ora prophetarum ſuorum loquutus eſt, apertum reddit teſtimonium. Nam patientiſsimus ille Iob, de hæreticorum furto,

A furto, & violentia loquens, ait: Agrum non ſuum demetunt, & vineam eius, quam vi oppreſſerant, vindemiant. Quæ verba beatus Gregorius in Moralibus de hæreticis intelligenda eſſe cenſet, ſic inquiens: Poteſt agri nomine ſcripturæ ſacræ latitudo deſignari, quam hæretici non ſuam demetunt: quia ex ea ſententias longe à ſuis ſenſibus diuerſas tollunt. Quæ vineæ quoque appellatione exprimitur: quia per veritatis ſententias botros virtutum profert. Cuius vineæ Dominum, id eſt ſcripturæ ſanctæ conditorem, quaſi vi opprimunt: quia eius ſenſum in verbis ſacri eloquij inflectere violenter conantur, qui dicit, ſeruire me feciſti in peccatis tuis: præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Et eandem vineam vindemiant: quia ex ea ſententiarum botros, pro ſuæ intelligentiæ intentione coaceruant. Hæc Gregorius. In quibus verbis id potiſsimum eſt annotandum, quod ait ſacram ſcripturam eſſe agrum è poſſeſsione hæreticorum alienum, ac proinde hæreticos in illo, nec ſeminare, nec metere poſſe. Sed multo apertiora ſunt, quæ Deus, teſte Dauid, locutus eſt. Nam (vt Dauid ait) peccatori dixit

*Iob 24*

*Grego.*

*Eſa.43*

*Pſal.49*

B Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Quæ verba interpretans Caſſiodorus in commentariis ſuper pſal. ſic ait: Teſtamentum vero vetus, & nouum ſignificat, quia dum vnum ſuſpenſe dicitur, vtraq; memorãtur. Poteſt hoc & de hæreticis doctoribus dici, qui legẽ Dei docere præſumunt. Aſſumere enim præſumptionem ſignificat indeuoti. Nam lectionẽ credentibus non videtur interdicere, in qua peccatores maxime dignatus eſt cõmonere. Hæc Caſsiodorus. Qui verba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de ſolis hæreticis interpretanda eſſe cenſet. Et ſi quis contendat illa de omnibus peccatoribus eſſe intelligenda, ego facile cedã: quia hic ſenſus non obſtabit noſtræ priori ſententiæ: ſed valde iuuabit illam. Nam ſi Deus ſuccẽſet peccatori, quòd audeat ille enarrare iuſtitias eius, & aſſumere teſtamentũ illius per os ſuũ, multo magis ob eandem cauſam ſuccenſebit hęretico, cum ſit ille omnium peccatorũ peſsimus. Eſt adhuc alia cauſa, & non minor: ſed forte vrgentior, propter quam non expedit: imò nec licet, præſertim idiotis, ſcripturæ ſacræ interpretationem ab hæreticorum libris petere: etiam ſi illi ſint

*Caſsiod.*

ab errorum fæcibus repurgati. Nam ea, quæ credere tenemur, ſemper ſunt conſtanti animo, & minime hæſitanti ſuſcipienda. Alioqui ſi talis adeſſet dubitatio, quæ ſuſpenſum & nutantem teneret animum, hæc (vt ſupra lib. j. capit. vij. docuimus) ſatis eſſet ad hęreticum hominem efficiendum. Ea, quæ ab hæretico homine dicuntur, aut ſcribuntur, ſemper oportet eſſe homini chriſtiano ſuſpecta: quia à tali viro dicta: niſi illorum certam veritatem iam aliunde cognouerit. Diogenes Laertius in lib. de vitis philoſophorum, cum de Ariſtotele diſſerit, refert illum cuidam interroganti, quam mercedem haberet mendax, ſic reſpondiſſe. Vt cum vera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præſumitur enim & iuſte, illum ſemper mentiri. Nam (vt regula iuris ait) ſemel malus ſemper præſumitur malus. Quam regulam de eodem genere malitiæ intelligendam eſſe iuriſperiti docent, & bene. Iniuſtum enim eſſet, vt quia vnus aliquis in crimine adulterij, aut alio quouis crimine deprehenſus eſt, ob id ſolum reliqua omnia crimina de illo liceat ſuſpicari. De illo tamen, qui in vno aliquo crimine ſemel deprehenſus eſt, merito ſuſpicari licet illum in tali crimine verſari, quouſque de illius emendatione plene conſtiterit. Conſtat autem hæreticum erraſſe, & vel ſemel mendacem fuiſſe, alioqui non eſſet hæreticus. Iuſte igitur quiſque ſuſpicari poterit, illum in omnibus, quæ loquitur, aut ſcribit errare, & mentiri niſi alium de illorum veritas plenè conſtiterit. Quo fit, vt nunquam illi ob perſonæ ſuæ meritum ſit adhibenda firma fides: ſed omnia, quæ aliunde non ſunt probata, erunt ſemper ſuſpecta ob id ſolum, quod ſunt ab illo dicta. Et hoc mihi ſenſiſſe videtur Sapiens, cum dixit: A mendace quid verum dicetur? Non quòd illum neceſſario mentiri, aut veritatem dicere non poſſe doceat: ſed quòd ſemper eſt de mendacio ſuſpectus, qui fuerit ſemel in mendacio deprehenſus. Ob hanc cauſam beatus Auguſt. in epiſtola ad beatum Hieron. non permittit, vt ad ſacras literas, vel minimum admittatur mendacium: quoniã illud ſolum (vt ait) reliquis omnibus detraheret fidẽ, & authoritatem. Ex his omnibus aperte, atque euidenter colligitur non eſſe homini illi credendum, quem conſtat erraſſe, & hæreticum eſſe: niſi quæ loquitur, aut ſcribit aliorum certiori teſtimonio ſint comprobata. Non eſt igitur æquum, vt ſcripturæ

*Eccl. 34*

ſacræ

A ſacræ expoſitionem ab hæreticis petamus, cum illi ſint aliàs deprehenſi eandem ſcripturam deprauaſſe, aut in alienum à fide catholica ſenſum illam detorſiſſe. Nullus cibum corporeum (ſi tamen vllam ſuæ vitæ ille rationem habet) ex illius manu ſumere auderet, quem ſciret, vel ſemel alicui venenum propinaſſe. Multo ergo iuſtius eſt, vt quiſque ſalutis & vitæ animæ ſuæ rationem habere volens, doctrinam fidei ab hæreticis accipere reformidet, quos inconfeſſo eſt pluries in ſuis ſcriptis venenoſa dogmata miſcuiſſe. Vir ille euangelicus, qui ob inopinatum amici aduentum panes accommodatos petebat ſolam vicini ianuam pulſat. *Luc.11* A' ſolo Chriſtiano panem veræ doctrinæ petere debemus. quoniam Chriſtianus vir cuilibet alteri Chriſtiano vicinus eſt, ambo intra vnam eandémque ciuitatem, nempe eccleſiam, commorantes. Ab hæreticis autem tanquam extraneis, qui ab eccleſiæ incolatu receſſerunt, nihil petendum. Iniuriam certe faceret eccleſiæ matri ſuæ catholicus filius eius, ſi panem doctrinæ peteret ab hæreticis, quos illa deſpectiſsimos habet, prout ipſamet apud Iob de eiſdem hæreticis loquens, ait: quorum non dignabar patres ponere

B cum canibus gregis mei. Quæ verba interpretans beatus *Iob 30* Gregor. in Moribus ait: Quid eſt grex ſanctæ eccleſiæ, niſi *Gregor.* multitudo fidelium? Vel qui alij huius gregis canes vocantur, niſi doctores ſancti, qui eorundem fidelium cuſtodes extiterunt? Qui dum pro domino ſuo diurnis, nocturníſq; vigiliis clamauerunt, magnos, vt ita dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eidem eccleſiæ per Pſalmiſtam dicitur: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo. *Pſal.67* Nonnulli quippe ab idolorum cultibus reuocati, facti ſunt prædicatores Dei. Et paucis interpoſitis ſubdit: patres vero hæreticorum dicimus, eos videlicet quos hæreſiarchas vocamus, de quorum peruerſa prædicatione locutionis ſemine ſequentes ſunt populi in errore generati. Sancta ergo eccleſia cum canibus gregis ſui hæreticorum patres ponere dedignatur: quia inuentores errorum diiudicando reſpuit, eóſque inter veros patres numerare contemnit. Qui & ſi quoſdam niſi ſunt à gentilitatis errore reuocaſſe, quorundam mores ad honeſta agenda docuiſſe, pro eo tamen, quòd de domino recta non ſenſerunt, eos cum canibus gregis ſui non ponit, quia cum rectis prædicatoribus non aſcribit.

aſcribit. Hæc Grego. Et idem mihi videtur ſenſiſſe propheta Ezechiel, cum ex mandato domini ad falſos prophetas C
Ezec.13 Iſraël loquitur, ſic dicens: Væ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum,& nihil vident. Quæ verba bea-
Hierony. tus Hierony. declarans in commentariis ſuper Ezech. prophetam, ſic ait: Cum prophetarum nomen ſecundum regulam ſcripturarum bonis, maliſq; commune ſit, in eo differunt, quod boni prophetæ eſſe dicuntur ſapientes: mali autem ſtulti,& inſipientes. Quorum alterũ refertur ad eccleſiaſticos viros: alterũ ad omnes hæreticos, qui Dei ſpiritum relinquentes, ſequũtur ſpiritum ſuum: quia nequaquam diuino inſtinctu: ſed proprio corde vaticinantur: vnde & nihil vident. Hæc Hiero. Sed quare iſtis prophetis inſipientibus, hoc eſt, hæreticis, propheta dixerit Væ, verba quæ ſequuntur, aperte exprimunt. Vident vana (inquit Ezech.) & diuinant mendacium, dicentes, ait dominus, cum dominus non miſerit eos,& perſeuerauerũt confirmare ſermonem. Ecce cauſam propter quam dixerit hæreticis, Væ. Cauſa igitur comminationis manifeſtata, quid tandem cum illis Deus agere decernat, propheta exprimit, ſic dicens: Propterea hæc dicit dominus Deus: Quia locuti eſtis vana, & vidiſtis D
mendacium: ideo ecce ego ad vos, ait dominus Deus. Et erit manus mea ſuper prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium. In concilio populi mei non erunt, & in ſcriptura domus Iſraël non ſcribentur, nec in terram Iſraël ingredientur. Quæ verba, licet beatus Hierony. referat ad vltimum iudicij diem, in quo Deus extra concilium populi ſui conſtituet hæreticos: nihil tamen obſtat, quinetiam de hac præſenti vita intelligantur, in qua hæretici iam ſunt à concilio populi Dei ſeparati: quia ſunt extra eccleſiam, quæ ſola eſt populus Dei. Sed quia prophetarum verba obſcuriora ſunt, nec ſemper iuxta literæ ſuperficiem: ſed ſæpe iuxta myſticum illorum ſenſum ſunt accipienda, qui parum efficax eſſe ſolet ad doctrinæ alicuius confirmationem: ideo aliud ex ſapiente eccleſiaſtico apertiſsimum proferam teſtimonium, quod apertiſsime teſtetur, ſacræ ſcripturæ ex-
Eccle.34 poſitionem non eſſe ab hæreticis accipiendam. Sine mendacio (inquit ille) conſummabitur verbum legis,& ſapientia in ore fidelis cõplanabitur. Nihil certe potuit dici apertius pro noſtra, quam tuemur, ſententia. Si ſapientia in ore

fidelis

A fidelis complanabitur:ergo ab hæretico,qui non fidelis,ſed infidelis eſt, non complanabitur: ſed mille aſperitatibus replebitur. Si verbum legis conſummabitur ſine mendacio, neceſſario conſequens eſt,vt verbum legis non ſit apud hæreticos conſummatum, apud quos tam multa reperiuntur mendacia.

## *An liceat alicui, cum hæreticorum libros habere potuerit; illos legere.*
## CAPVT XVII.

NOn ſemper hæreticorũ libri (vt neceſſario faciendum eſſe in præcedenti capite docuimus) comburuntur: imò aliquãdo, propter iudicũ,ad quos ſpectat,negligentiã, aliquando propter negociatorũ peſsimam auaritiam, paſſim omni emere volenti venales exhibentur, vt quiſquis voluerit,eos legere poſsit.Ob hanc cauſam à multis catholicis viris dubitatur,an quiſquis voluerit hæreticorũ libros legere, licite illud, & ſine peccato facere poſsit. De hac re (prout ego exiſtimo) non poteſt certa aliqua, & generalis dari definitio: ſed varias oportet facere conſyderationes,
B iuxta quas varia oportet dare reſponſa. Prius quidem conſyderandum eſt, an ſit aliqua ſuperioris hominis poteſtatem ad hoc habentis prohibitio, quæ ſit omnibus interdictum libros hæreticorum legere.Si talis eſt prohibitio lege ſtatuta,quæ omnibus ſine vllo diſcrimine lectionem librorum hæreticorum interdicat,abſque vlla dubitatione credo omnem illum peccare,qui in talibus libris lege prohibitis legerit.Inobedientia ſi quidem,qua præcepta ſuperioris implere recuſat, illum apertiſsime reum peccati efficit. Qui vos ſpernit (ait Prælatis, & ſuperioribus Saluator noſter) me ſpernit. Et iterum: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis, facite. Cum dixit, quæcunque dixerint vobis, non abſolute capiendum eſt: vt omnia, quæ illi pro libito ſuo ſubditis iniungere voluerint, ſubditos ad omnia illa facienda coactos eſſe docuerit Chriſtus. Sed dictio illa quæcunque, ad omnia, & ſola illa referenda eſt, quæ ad Cathedram, in qua ſedent, ſpectant. Omnia enim ſpectantia ad cathedram, & non alia, quæ prælati ſubditis præceperint, ſubditi facere tenentur.At nihil poteſt magis ad ſacerdotalem

*Luc. 10*
*Matt. 23*

cathed

cathedram pertinere, quàm ſubditos, vt in vera fide permaneant admonere, omnem erroris occaſionem ab illis procul ſemouere: nihil ergo iuſtius ſubditis præcipere poteſt Prælatus, quàm ſi inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum: ex qua maximum illis incommodum oriri poſſit. Nec aliquid intereſſe puto, an lex, qua cauetur hæreticorum libros legi, ſit à poteſtate eccleſiaſtica, an à poteſtate laica ſancita: quoniam huic etiam ſicut illi obedire tenemur, Paulo ita docente, qui de omni poteſtate abſque vllo diſcrimine loquens ait: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Et paucis interpoſitis ſubdit: Ideóq; neceſsitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram: ſed etiam propter conſciẽtiam. Ex quibus Pauli verbis beatus Thomas colligit humanas leges non ſolum Pontificias: ſed etiam Cæſareas, & Regales obligare ſubditorum conſcientias ad illarum obſeruationem. Et certe huic beati Thomæ ſententiæ fauere videtur Theophilactus, qui prędicta Pauli verba interpretans, ſic ait: Neceſſe eſt, vt ſubeas iugum, vt non modo, vel Dei, vel Principum iram nil prorſus pericliteris, vt contumax, nec intolerabili afficiaris ſupplicio: ſed etiam ne conſcientia carere appareas. Hæc ille. Hoc tamen non eſt vſquequaque de omni lege intelligendum: ſed oportet conſiderare legis materiam, hoc eſt, rem ipſam, circa quam ordinata eſt lex. Si res eſt leuis, & quæ parum conducere poteſt reipublicæ, non eſt credendum talis legis conditorem velle per talem legem ſubditos ſuos ad culpam aliquam obligare, & ſi hoc forte voluit, & per legem ſuam expreſsit, non credo illum hoc facere poſſe. Nam (vt ait Paulus) non eſt data ſuperioribus poteſtas in deſtructionem: ſed in ædificationem. Maxime autem eſſet animarum deſtructio, & periculoſiſsimus illarum laqueus: ſi pro leuiſsima quaque re poſſent ſuperiores legem ſtatuere, pro cuius tranſgreſsione ſubditi incurrerent culpam aliquam, vel peccatum pręſertim mortale. Si res eſt magni momenti, ex qua magnum aliquod commodum, aut incommodum poſsit reipublicæ oriri: non dubito ſuperiorem poteſtatem quæcunque illa ſit, ſiue

Rom. 13

S. Thom.

Theop.

2. Cor. 10

eccleſiaſt

A eccleſiaſtica, ſiue ciuilis, poſſe condere legem, quæ ſubditos illius transgreſſores obliget ad culpam etiam mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum locutũ fuiſſe cum dixit: Ideoque neceſsitate ſubditi eſtote, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. At cum res ſit magni momenti, lectio librorum hæreticorum, ex qua grauiſsimum (vt præcedenti capit. oſtendimus) Chriſtiana reſpublica poteſt ſuſcipere diſpendium, conuincitur inde, vt non ſolum Pontifices: ſed etiam Reges, & quælibet aliæ poteſtates laicæ, poſsint concedere legem prohibentem lectionem librorum hæreticorum, cuius legis transgreſſores, lethali ſeſe obligent culpa. An autem de huiuſmodi hæreticorum libris non legendis aliqua generalis prohibitio, aut à ſummo Pontifice, aut à Cęſare ſit lege ſtatuta, mihi hucuſque non conſtat. Quidam forte dicent talem prohibitionem eſſe datam in cap. Fraternitatis. extra de hæreticis. vbi dicitur: Celeſtini, & Pelagij, hæreticorum capitula non eſſe recipienda: quia damnato authore neceſſe eſt, vt libri etiam ſint damnati. Sed ille textus nihil (vt ego cenſeo) quod ad præſens negotium ſpectet, Rom.13

B dicit. Nam ex hoc, quod damnatus eſt liber, non eſt neceſſario conſequens, vt eius lectio ſit prohibita. Hoc autem vel ex eo conuincitur, quod in cap. Excommunicamus. §. credentes. eodem titulo dicitur, vt inſtrumenta confecta à tabellione, qui ſit credens, aut receptator, aut defenſor, aut fautor hæreticorum cum authore damnato damnentur. Certum eſt Papam per talem damnationem inſtrumentorum non prohibere eorundem inſtrumentorum lectionem: ſed hoc ſolum efficere, vt nullum habeant pro teſtimonio reddendo robur, nullúmque in iudicio habeant vigorem. Ad eundem modum intelligendum eſt de hæreticorum libris, qui damnatis illorum authoribus ſtatim damnati cenſentur. Damnati, inquam, non vt à nemine legi poſsint: ſed vt nemo illorum teſtimonio poſsit vti ad alicuius ſententiæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus ſuam poſsit ſtabilire ſententiam. Per illum igitur textum non probatur eſſe iure canonico prohibitam lectionem librorum hæreticorum: neque alium textum ſcio, qui hanc aperte exprimat ſententiam. Et certe iuſtum eſſet, vt generale aliquod in iure canonico ſtatueretur de-

cretum quo ſub pœna excõmunicationis ipſo facto incurrẽdæ, & ſub aliis grauibus pœnis prohiberetur, ne alicuius publice damnati hæretici libros quis vendere, aut ſine ſpeciali Sedis apoſtolicæ, aut inquiſitoris hæreticorum in illa patria, authoritatem habentis licentia, illos legere, aut domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diuerſis prouinciis datas eſſe prohibitiones. In Hiſpania multos hæreticorum libros ſpeciatim nominatos prohibuerunt inquiſitores hæreticorum, qui diligentem circa hanc rem adhibent inquiſitionem, & mea opera aliquando vſi ſunt ad perſcrutandas vniuerſitatis Salmanticenſis publicas bibliothecas. Et ob hanc cauſam inter alias, tam repurgata perſiſtit ab hæreticis Hiſpania. Vbi talis prohibitio habetur, non dubito illum qui abſque licentia ſuperioris, qui illam concedere poſſet, tales hæreticorum libros prohibitos legere tentauerit, mortalis peccati eſſe reum. Si autem nulla talis adſit prohibitio, tunc oportet conſiderare varias perſonarum qualitates & conditiones: quoniam iuxta illarum varietatem variæ ſunt de hac re dandæ cenſurę. Sunt enim aliqui prorſus idiotæ, qui nihil præter idioma illud, in quo ſcriptus eſt liber ab hæretico, ſciunt, vt puta, idioma Latinum, aut Græcum, aut Hiſpanum, aut Italicum, aut Germanicum. In quolibet enim idiomate hæreſes ſcribi poſſunt, & in quolibet iſtorum, quæ modo enarrauimus, ſcriptas eſſe hæreſes, experientia docente cognouimus. Sunt alij ſcioli, qui præter idioma parum aliquid intelligunt: non tamen adeo ſapiunt, vt poſsint inter lepram, & lepram diſcernere, neſciunt ſeparare ſpecioſum à vili, aut inter ſanctum, & prophanum ponere diſtantiam. De his omnibus talem profero, firmo, & indubitato animo cenſuram. Quicunque iſtorum ſiue idiota, ſiue ſciolus legerit ex intentione, & induſtria in aliquo libro hominis hæretici ab eccleſia dãnati, peccat mortaliter: niſi forte lectio ſit tam parua, vt ex ſe nocere non poſsit: quia tunc propter imperfectionem materiæ excuſabitur à peccato. Hæc aſſertio, vel ex eo apertiſsime probatur eſſe vera: quia quilibet iſtorum legens in talibus libris offert ſe manifeſto periculo peccati mortalis & quidem grauiſsimi, quod eſt hæreſis. Omnis autem, qui ſe exponit periculo peccati mortalis (vt omnium Theologorum

A rum concors ſententia teſtatur) peccat mortaliter. Qui amat periculum (inquit Sapiens) peribit in illo. Et ipſe ſupremus veritatis magiſter aperte præcepit nobis, vt omnē peccati occaſionem vitaremus, ſic inquiens: Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et ſi dextera tua manus ſcandalizat te, abſcinde eam, & proiice abs te. Per quæ verba, iuxta omnes ſacros eorum interpretes, Saluator noſter docuit nos, omnem peccati occaſionem eſſe neceſſario vitandam, ſi à gehenna ignis volumus liberari. Peccant ergo mortaliter illi, qui tam grauis peccati, vt eſt hæreſis, manifeſtam accipiunt occaſionem, legentes in libris hæreticorum, quos ſciunt ab eccleſia damnatos. Sed quia aliquis forte proteruus effronti temeritate negabit idiotam, aut ſciolum talem, qualem ſupra diximus, exponere ſe periculo hæreſis cum ex induſtria legit in libris hæreticorum: ideo hoc vrgentiſsimis rationibus nunc probandum eſt. Primo quidem certum & indubitatum eſt, peccare mortaliter illum, qui ex induſtria conuerſatur cum hominibus, quorum mores nouit eſſe vitioſos, atque

Eccle. 3

Matt. 5

B peruerſos. Quod non ob aliam cauſam euenit, niſi propter periculum, cui ſe exponit cum talibus malis hominibus conuerſando. Rarus quippe eſt, qui diu tutus eſſe poſsit, periculo proximus. Rarus eſt, qui recte viuens poſsit dicere: Frater fui draconum, ſocius ſtruthionum. Pauci, quos æquus amauit Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, ſunt qui inter ſceleratos commorati, ipſi iuſti & innocentes vixerint. Ideo Sapiens ait: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit ſuperbo induet ſuperbiam. Ex mutua ſiquidem hominum inter ſe conuerſatione, facillime alterutrum mores inter ſe commodantur. Vnde Seneca Epiſtola nonageſima quinta ait: Minuta quædam (vt ait Phædon) animalia cum mordent non ſentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis eſt, tumor indicat morſum, & in ipſo tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi in conuerſatione Sapientium eueniet: non deprehendens quemadmodum, aut quando tibi proſit, profuiſſe deprehendes. Hæc ille. Et quod Seneca dixit de profectu, qui habetur ex conuerſatione bonorum, idem

Iob 30

Eccl. 13

Seneca

proſus,& ſub eadem ſimilitudine dicendum eſt de incom- G
modo, quod oritur ex conuerſatione malorum, & multo
melius:quia cum proniores ſint homines ad malum, for-
tius alliciunt,& trahunt eos ad ſe mali, quàm boni. Cum
Pſal.17 ſancto (ait propheta Regius) ſanctus eris, & cum peruer-
1.Reg.19 ſo peruerteris. Quam potens ſit bonorum, aut malorũ con-
uerſatio, apertiſsimo Saulis Regis exemplo demonſtratur,
qui vt Regum narrat hiſtoria) cum prophetis propheta-
bat, & cum iniquis inſaniebat. Ob hanc cauſam beatus
Thomas in Secunda Secundæ quæſt.10.artic.9. cenſet eos,
qui ſimplices ſunt, & infirmi in fide de quorum ſubuerſio-
ne iuſte timeri poteſt prohibendos eſſe à Iudæorum, & a-
liorum infidelium communione, præcipue ne magnam fa
miliaritatem cum eis habeant, vel abſque neceſsitate eis
communicent. Si hominum conuerſatio tam potens eſt,
vt hominum mores vertere poſsit ex bono in malum, & à
virtute proſternere ad vitium, multo magis id efficere po-
terit librorum lectio. Quoniam cum librum aliquem le-
gimus, tunc cum authore illius conuerſamur, qui nobis per
ſcripturam ſuos aperit conceptus, ſuos oſtendit affectus, &
ſæpe magis mouet lectorem per ſcripturam (vt capite pro D
xime ſuperiori diximus) quàm auditorem per vocem. Præ-
terea certiſsimum eſt libros pietate plenos multum poſſe
proficere legentibus. Eadem igitur ratione libri impio-
rum poterunt obeſſe legentibus præſertim ijs, qui non tan
ta ſcientia, & doctrina pollent, vt poſsint venenum hære-
ſis in illis ſæpiſsime latens agnoſcere, & ab illo cauere. Ta
les ſæpe homines euadunt, quales ſunt libri, quos legunt.
Sunt alij homines docti in theologia, & in illa ſatis in-
ſtructi, qui optime intelligunt ſacros doctores, quos le-
gunt, & horum etiam eſt varia conditio. Sunt enim aliqui
natura ſua nouarum rerum amatores, inſtabiles, qui in
nulla re, cui ſemel adhæſerunt perſiſtere ſciunt; ſed omni
vento mobiliores, modo hac, modo illac debili impulſu
vertuntur. Nunc amant, & ad horam quæ prius amaue-
rant, oderunt: viri quidem (vt dicitur) non multarum ho-
rarum: ſed vix vnius horæ. De his idem prorſus dicendum
eſſe cenſeo, quod de ſuperioribus dixi. Quoniam iſti etiam
ſicut illi offerunt ſe manifeſto periculo hæreſis, cum legunt
libros hæreticorũ. Nam ſicut is, qui ſe tam fragilem agno-
uit, vt

A uit, vt leuiſsima quaque occaſione oblata, non poſsit ſe-
ipſum à fornicatione cohibere, peccat mortaliter quotieſ-
cunque alicui tali occaſioni ſeipſum ſpontanee offert: ita
ſimili ratione, qui ſe tam leuem, atque animo inconſtan-
tem expertus eſt, vt cuicunque, vel mediocri perſuaſioni fa-
cillime cedat, aut nouis quæcunque illa ſint, ſemper dele-
ctetur, & illis applaudat oportet, vt mortaliter etiam pec-
cet, ſi libros hæreticorum legerit, à quorum fallacibus
ſuaſionibus facillime pro ſui ingenij leuitate poterit per-
ſuaderi. Si Ioannes Hus libros Ioannis Vuiclef nunquam
legiſſet, non in tot, tamque peſtiferas hæreſes fuiſſet la-
pſus. Nam de illo refert Aeneas Siluius lib. de Origine
Bohemorum cap. xxxv. quòd erat nouarum rerum ama-
tor, atque ideo libros Ioannis Vuiclef tanquam rem no-
uam in Bohemiam delatam, legens facillime bibit incau-
tus venenum omnium hæreſum, quas Ioannes Vuiclef in
ſuis libris reliquerat. Idem contigit Martino Luthero, qui
legens libros eiuſdem Ioannis Hus, omnes illius libenter
ſuſcepit errores. Sunt rurſum alij viri docti ſcientes diſcer-
nere inter bonum & malum, qui ſunt conſtantes, & firmi
B in fide: ſed aſsiduis vrgentur tentationibus circa infideli-
tatem, & continuis hæreſum punctionibus non ſine ma-
gno, & graui illorum mœrore ſtimulantur. Hi ſi aliqua iu-
ſta cauſa cogente, aut nimis vrgente libros hæreticorum
legant, non credo illos peccare. Quia cum ſe ſtabiles, &
firmos in fide multis experimentis cognouerint, non eſt di-
cendum illos periculo hæreſis ſe offerre, cum libros hære-
ticorum legunt: quia in Domino cōfidentes, & non de ſuis
viribus præſumentes, vt occurrenti neceſsitati ſubueniant,
id faciunt. Vt gratia exempli. Si quis vir doctus præſertim
curam animarum tenens inter hæreticos, vel prope illos
verſaretur, qui plebi ſuæ timens libros hæreticorum lege-
ret, vt eorum ſimulatas cautelas deprehenderet: eorum fal-
lacibus argumentis reſponderet, & ſic plebem ſibi commiſ-
ſam ob omni hæreſi cuſtodiret, hic talis quantumlibet hæ-
reſum tentationibus alias pungeretur: non ſolum non pec-
cabit: imo potius mereretur. Quia ſic faciens non ſe offert
periculo hæreſis: ſed neceſsitate vrgente diuinę ſe commen
dat miſericordiæ, de qua cōfidit, quòd propter plebem ſibi
commiſſam, pro qua ſolum libros tales legit, nō permittet

illum à libris hæreticorum decipi. Si vero nullo iuſta cauſa vrgente: ſed pro ſola ſua libidine libros hęreticorum legerit, non credo eſſe liberum à peccato mortali. Quia cum ipſe ſit aliàs plurimis infidelitatis tentationibus ſtimulatus, legens hæreticorum libros addet (vt dicitur) oleum camino, & ſic pluribus, atque vrgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur, quo fiet, vt neceſſario aliquando vincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideo huiuſmodi homines admonet, ſic inquiens: Qui ſtat, videat, ne cadat. Sunt denique alij viri docti abunde inſtructi in theologia, & in qualibet alia diſciplina ad illam neceſſaria, firmi, & conſtantes in fide, nullis aut debiliſſimis infidelitatis tentationibus vexati. De his non dubito illos ſecluſa omni ſuperioris prohibitione, poſſe citra omne peccatum libros hæreticorum legere. Etſi recta (vt decet) intentione id fecerint, vt puta: quia volunt illorum hæreſes oppugnare, aut illorum fallacibus argumentis reſpondere, non ſolum non peccabunt ſic legentes: ſed magnam pro hac re mercedem recipient. Hoc enim facientes ponunt ſe pro muro domus Iſraël, & militant contra hoſtes Dei, & eccleſiæ ſuæ, quapropter iuſtum eſt, vt ſtipendium ſui laboris à Deo, cui ſeruiunt, recipiant. Ideo concilium Carthaginenſe quartum concedit Epiſcopis, vt hæreticorum libros legere poſsint. Nam capi. xvj. ſuorum Decretorum præfatum concilium hæc ait: Epiſcopus gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro neceſsitate, & tempore. Hęc ibi. Gentilium libros prohibens, hæreticorum libros conceſsit, & merito: quia lectio librorum hæreticorum ſæpe eſt neceſſaria, vt poſsint hæreticorum aſtutiæ agnoſci, & ideo Epiſcopis conceditur: quia curã animarum illi habent, & merito præſumendum eſt illos eſſe doctos, & in fide cõſtantes. Nam ob ſimilem cauſam beatus Thomas in Secunda Secundæ, q. x. art. ix. de communione cum Iudæis, & aliis infidelibus habenda loquens, hæc dicit. Si enim aliqui fuerint firmi in fide, ita quod ex communione eorum cum infidelibus, conuerſio infideliũ magis ſperari poſsit, quàm fideliũ à fide auerſio, non ſunt prohibendi infidelibus excommunicare, qui fidem non ſuſceperunt, ſcilicet Paganis, vel Iudæis, & maxime ſi neceſsitas vrgeat. Hęc ille. Si communicatio cum Iudęis licet his, qui

1. Cor. 10

S. Tho.

C

D

firmi

A firmi ſunt fide, quando aliqua ex tali cõmunicatione ſperatur vtilitas: eadem etiam ratione licebit illis legere libros hæreticorũ quãdo neceſsitas vrget, & vtilitas ſperatur pręſertim ſi nulla adſit ſuperioris prohibitio, quę id facere vetet. Hęc ſentẽtia etſi manifeſta ſit cuicunq; vel mediocriter docto, ad illius tamen maiorẽ cõfirmationem exemplum quoddam grauiſsimum, dignum relatu hic inſerere decreui: quod narrat Euſebius Cæſarienſis. Is enim de Dionyſio Alexãdrino diſſerens, poſtquã miris laudibus illius doctrinam, ſanctitatem, & in tormentis pro Chriſto conſtantiam lib. vj. hiſtorię eccleſiaſticæ ad cœlũ vſque extulerat, tãdem lib. vij. cap. v. & vj. hęc, quę ſequuntur de illo Dionyſio Alexãdrino refert. Sed & in tertio libro de baptiſmate (inquit Euſebius) quem ſcribit ad Philemonẽ preſbyterũ vrbis Romæ, etiam hæc cõmemorat: Ego (inquit Dionyſius) & tractatus hęreticorum lego, & traditiones eorum perſcrutor, etiam ſi videar ad horã verbis illorum pollui. Sed multum mihi confert hoc ipſum, quòd ex ipſorum verbis arguere eos poſſum. Denique cum aliquis ex fratribus, & compreſbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione tanquã cœni alicuius fœtore pollueret, viſio mihi quædã à Deo oſtenditur, quæ me confirmaret, & ſermo ad me factus eſt, hęc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quæcunq; in manus tuas venerint: quia probare ſingula quæque, & diſcernere potes: quandoquidem ex initio hæc tibi cauſa fuit credendi. Amplexus ſum viſionem: quia & Apoſtolicæ ſententiæ concordabat, dicenti: Omnia probate, quæ bona ſunt tenete. Hæc Dionyſij Alexandrini verba citat Euſebius loco præfato. In quibus verbis admoneo lectorem, vt annotet cauſam, propter quam diuinum illud oraculum permiſit Dionyſio libros hæreticorum legere. Quia (inquit) probare ſingula quæque, & diſcernere potes. Ex quibus verbis apertiſsime conuincitur verum eſſe id, quod ſupra de idiotis, & ſciolis hominibus diximus, eos non poſſe abſq; peccato lectioni librorum hæreticorum inſiſtere: quia probare ſingula quęque legerint & diſcernere non poſſunt. Si tamen fuerit ſemel data de hac re prohibitio, peccare cenſeo illum, qui hæreticorum libros legerit quãtumlibet doctus ille ſit, ſi abſque licentia id fecerit. Quiſquis igitur Lutheranæ hæreſis libros ſine licentia Sedis apoſtolicæ legerit,

*Euſeb. Caſa. Diony. Alexan.*

B

*1. Theſ. 5*

peccabit mortaliter,eritq; eo ipſo excommunicatus: quoniam in Bulla cœnæ Domini à Paulo III.emanata excommunicantur omnes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum eiuſdem ſectæ legerit ſine licentia Sedis apoſtolicæ. Quæ tamen excommunicatio non extenditur ad illos,qui aliorum hæreticorum libros legerint: quoniam hi ſoli in Bulla exprimuntur. C

## *De ſpiritualibus hæreticorum pœnis,& primo de excommunicatione,ex qua oritur altera,quæ eſt priuatio ſepulturæ.* CAP. XVIII.

HActenus de corporalibus pœnis, quæ iura hæreticis decernunt, diſputauimus, illáſq; iuſte, & merito decretas eſſe probauimus: ſupereſt, vt de ſpiritualibus pœnis differamus, & illas nihil minus, quàm corporales dignas hæreticis eſſe probemus. Peccauerunt quidem illi animo, perperam de fide catholica ſentiendo, & corpore, contra illam ſcribendo, aut prædicando, aut aliàs quomodolibet docendo, aut quiduis aliud contra fidei decreta exercendo, ac proinde iuſtum eſt vt corpore ſimul & anima puniantur, eo ſaltem modo, quo anima in hoc ſeculo puniri poteſt. Prima, quæ animam reſpicit pœna hæreticorum, eſt excommunicatio, per quam illi tanquam oues infectæ, ab ouili eccleſiæ abiguntur, ne reliquas cõuerſatione ſua inficiant oues, per quam etiam aliis catholicis interdicitur, habere cum illis conuerſationem aliquam, ne forte cum illis conuerſatæ inficiantur ab illis. Hæc pœna deſcribitur in capi. Excommunicamus. primo, & ſecundo, extra de hæreticis. Hanc pœnam ſuſtinet quicũq; hæreticus,eo ipſo,quod hæreticus eſt etiam ſi nunquam fuerit de hæreſi à iudice aliquo damnatus:ſiue ſit relapſus, ſiue tunc prima vice ſit hæreticus factus, dummodo ſuę hęreſi aſſentiat,vt hereticus id eſt,vt pertinax quamuis poſtea reſipiſcat. Si tamen aliquis citra omnem pertinaciam alicui hæreſi aſſentiret, paratus ſuſcipere, & tenere eam fidem, quam catholica tenet eccleſia, ſicut non eſt hæreticus dicendus: ita nec excomunicatus. Nam Decretales illæ nunc proxime citatæ non feriunt excommuni- D

A cationis ſententia omnes qui fuerint in aliquam hæreſim lapſi: ſed ſolos hæreticos. Quot etſi re ipſa ſit clariſsimum: tamen propter multos, qui trepidant timore vbi timor non eſt, non omittendum exiſtimaui. Neque omnes etiam hæretici ſententiæ excommunicationis ſubiacent: ſed ſoli illi, qui hæreſim, quam mente conceperunt, foris quomodolibet manifeſtant, vt ſi aliquis eſſet tunc pręſens, poſſet cognoſcere illum in talē hæreſim fuiſſe lapſum. Si quis (gratia exempli) apud ſemet ipſum aliquam pertractaret hæreſim: quam pertinaciter credit, & illam nemine etiam audiente, verbis explicaret: ſicut facerere ſolent hi, qui populum publica lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (vt expeditiores poſtea ſint in pronunciatione) prius apud ſemet ipſos ſoli loquuntur, quæ publice coram populo poſtea dicturi ſunt: talis abſque vlla dubitatione cenſebitur excommunicatus. Quoniam hæreſis illius iam eſt ex natura ſua manifeſta, & iudicio hominum obiecta, quamuis ex defectu teſtiū ſit per accidens occulta. Qui autē hęreſim mente concepit, & illam nunquam foris verbo, aut ſigno aliquo prodidit, talis non eſt excōmunicatus: imò nec vllum eccleſia poteſt excōmunicare. Quomodo B poteſt eccleſia excōmunicare illū cuius peccatū propter quod infligenda eſt excōmunicatio, agnoſcere non poteſt? Neceſſarium quippe eſt, vt qui alium iuſte punire debet, prius ſciat optime crimen, propter quod merito ſit puniendus. Qui quod nouit, loquitur (inquit Salomon) index iuſtitiæ eſt. At Papa nec tota eccleſia militans poteſt agnoſcere *Pro.12* hæreſim in corde hæretici latētem, quia ſolus Deus eſt cordium ſcrutator. Deus enim (vt dicitur in lib. j. Regum) intuetur cor, homines autem vident, quæ foris patent. *1. Reg.16* Eccleſia ergo, quæ nō poteſt hereſim in corde latentē agnoſcere, non poteſt etiā propter illā ſolam pœna excōmunicationis aliquē ferire. Et hāc ſententiā cōfirmat, quod dicitur in ca. cogitationis pœnā. de pœnitentia diſt. j. Cogitationis pœnā (inquit textus) nemo patiatur, & in ca. cogitatio. eadem diſtinctione. Cogitatio non meretur pœnam. Et hoc eſt quod cōmunis Theologorum ſentētia dicit, eccleſiam non poſſe obligare ad actus interiores. Gloſſa tamē in clementina prima de hæreticis. §. Verum. docet oppoſitum, decepta ex quodam dicto illius Clementinę male ab ipſa Gloſ-

ſa intellecto. Illa ſiquidem clementina ipſo iure commu- C
nicat inquiſitores hæreticorum, qui odio, aut amore aliquid fecerint contra hæreticos non faciendum, aut aliquid omiſerint, quod facere debuiſſent. Ex quo loco gloſſa illa deducit iam nullam eſſe cauſam dubitandi id, quod archidiaconus dixerat eſſe rem dubiam, an videlicet hæreticus occultus ſit ipſo iure excommunicatus: quoniam ex textu iſtius Clementinæ (vt ait gloſſa) apertiſsime conſtat eccleſiam poſſe punire actus animæ interiores, & inde clariſsime conuincitur hæreticum quamlibet occultum eſſe ipſo iure excommunicatum. Et vt ſuam corroboret ſententiam multos hincinde citat ex iure textus, qui nec tantillum ſuo propoſito fauent. Et (vt ingenue loquar) nõ bene illius Clementinæ literam intellexit, nec bene illius ſenſum conſiderauit. Illa enim Clementina non punit ſolos actus animæ interiores, in quos nullum (vt diximus) eccleſia habet forenſem iuriſdictionem: ſed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non enim excommunicat ibi Pontifex inquiſitores, qui ſolũ habent odium, aut amorem: quoniã propter ſolum odiũ in corde latens non poterat aliquem excommunicare, etiã ſi odium eſſet ardentiſsimum: ſed excommunicat ibi Põtifex inquiſitores, qui propter odiũ, aut amorem aliquid in iudicio inquiſitionis contra rationem fecerint. Quibus verbis diligenter conſideratis, conſtat apertiſsime, vbi nõ puniri odium, aut amorem: ſed puniri opus exterius, aut omiſsio operis exterioris ab odio, aut amore procedens. Valde quidem diuerſa ſunt odiũ, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedens. Prima illa duo ſunt actus animæ inferiores: hoc autẽ eſt actus exterior. Prima illa eccleſia non punit, nec punire poteſt. D
*1. Cor. 4* Nam apoſtolus iſtorum iudicium prohibet, ſic inquiens: Nolite ante tẽpus iudicare quoadusq; veniat dominus, qui manifeſtabit conſilia cordium, & illuminabit abſcondita tenebrarum. Hoc autem vltimũ videlicet opus exterius ab odio, aut amore, ortum eccleſia iuſte punire poteſt, etiam ſi ob defectum teſtium ſit occultum: quoniam ex natura ſua, mox vt ex latebris cordis prodierit, eſt manifeſtum, aut ſaltẽ manifeſtabile. Omnes igitur textus, quos gloſſa citat, imponunt pœnam actibus exterioribus, & nullum in iure vnquam reperietur decretum, quod pœnã aliquam
decer

A decernat alicui propter ſolum actum animæ interiorem, vt puta odium, aut amorem. Ex iſta pœna excommunicationis oritur alia, velut riuus ex fonte, priuatio videlicet eccleſiaſticæ ſepulturę. Nullus enim in excommunicatione decedens poteſt in loco ſacro ſepeliri, vt conſtat ex Clementina j. de ſepulturis. Sed ne quis forte parũ eruditus de hac re dubitaret. Viſum eſt eccleſiæ dignum eſſe, vt ſpeciale de hac re conderetur decretum, quod omnibus hæreticis eccleſiaſticam interdiceret ſepulturam. Et habetur in cap. Quicunque. De hæreticis. lib. vj. Et merito quidem ſic ſtatutum eſt. Quoniam is, pro quo orare non licet, indignus eſt, qui in loco ſacro ſepeliatur. Non enim ob aliã cauſam corpora in locis ſacris ſepeliuntur (vt Auguſti. ait) niſi, vt qui loca ſacra ingrediuntur, pro illis, qui ſunt ibidem ſepulti Deum precentur. Et ob hanc cauſam (vt Auguſti. in lib. de cura pro mortuis agẽda ait) ſepulchra defunctorum dicuntur monumenta: quia monent viuorum mentes, vt defunctorum recordentur. At cum nulla poſsit memoria hæreticis defunctis prodeſſe, conſequens eſt, vt nec poſsit illis prodeſſe ſepultura. Hanc pœnam ſicut nunc eam declarauimus, hoc eſt, excommunicationis ſententiam ipſo iure B hæreticis inflictam aliqui non infimæ ſortis theologi tam iuſtam eam putant, vt nõ ſolum à iure humano: ſed etiam à iure diuino illam hæreticis inflictam eſſe cenſeant. Nam Iodocus Clitoueus in aſſertione veritatum definitarum in concilio Senonenſi hanc tenet ſententiam. Iacobus Latomus in aſſertione determinationis datæ ab vniuerſitate Louanienſi contra Lutherum, eidem ſententiæ aperte ſubſcribit. Ioannes Echius in Enchiridio locorum cõmunium contra Lutheranos, cap. de hæreticis comburendis, idem videtur ſentire. Hi omnes tres illuſtres theologi concorditer ſentiunt pœnam excõmunicationis eſſe ex diuino iure hæreticis inflictam: tantum abeſt, vt illam iniuſtã eſſe putent. Neq; abſq; cauſa, & ſine vlla ratione: ſed multis ſacræ ſcripturæ teſtimoniis moti id aſſerunt. Paulus ſiquidem ad Titum ſcribens ait: Hæreticũ hominẽ poſt vnã, & ſecundam correptionẽ deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus. Et beatus Ioã. in ſua 2. Canonica epiſtola inquit: Si quis venit ad vos, & hãc doctrinam nõ affert, nolite recipere eum in domum

*Titum 3*

*2. Ioan.*

domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue: cõmu C
nicat operibus eius malignis. Alij tamen theologi, & ſi fatentur iuſtã eſſe hanc excõmunicationis ſententiã contra hæreticos à iure prolatã, negant tamen illã iuris diuini robur tenere: quoniam (vt aiunt) Paulus, & Ioannes hæc loquentes non dixerunt tale aliquid eſſe à Deo mandatum, ſicut aliàs Paulus cum ſimile aliquid pertractat, dicere ſo-
1. *Cor.* 7 let. Præcipio (inquit ille) nõ ego: ſed dominus. Et iterum: Non dominus: ſed ego præcipio. At Paulus non poterat (vt dicunt) ſua ipſius authoritate talem excõmunicationis ſententiam in omnes hæreticos ferre. Sed certe reſponſionem iſtam nullius eſſe momenti, aliquis conuincere putabit per
2. *The.* 3 id, quod Paulus Theſſalonicenſibus ſcribens ait: Denunciamus autem vobis fratres (inquit Paulus) in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non ſecundum traditionẽ, quam acceperunt à nobis. Ecce Paulus interdicit conuerſationem cum illis, qui non ambulant ſecundum traditionem, quam ab eo acceperunt, neque hoc nomine ſuo: ſed nomine domini noſtri Ieſu Chriſti ſe id præcipere dicit. Quæ verba
*Theop.* declarans Theophilactus ait: Sæpe aliàs diximus denunciationem, auſteram quandam præferre doctrinam. Nunc D
igitur tremendam magis hanc faciens, inquit. Non enim nos id ipſum iniungimus, ſed Chriſtus ipſe. Hic nanque profatur, quæ ipſe ad vos loquor. Hæc Theophilactus. Quę iſtarum opinionum ſit verior, ego nolo definire, cum ſatis pro præſenti diſputatione mihi ſit, quòd hi, qui negãt excommunicationis pœnam eſſe iure diuino inflictam, negare non poterunt eſſe iuri diuino admodum conforme, per-
*Mat.* 18 tinaces hæreticos excõmunicare. Nam illum, qui fratrum ſemel & iterum admonentem de peccato contemnit, & eccleſiam inſuper non vult audire, Chriſtus ſaluator noſter præcepit habendum eſſe tãquam Ethnicum, & publicanũ. Quibus verbis concordi omnium catholicorum ſentẽtia, Saluator noſter prælatis eccleſiæ dedit poteſtatẽ excõmunicãdi illum, qui tertio admonitus negligit emẽdari. Idem enim eſt dicere, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus, ac ſi dixiſſet, nullam prorſus cum eo habeto cõmunionem. Sicut enim populo Iſrael fuit olim interdicta cum gentibus conuerſatio: ita etiam nũc populo chriſtiano interdicit Saluator,

A tor, aut poteſtatem dedit prælatis interdicendi cõmunicationem cũ eo, qui eccleſiam audire contemnit, dicẽs: Sit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Nam beatus Chryſoſto. hæc Matth. verba interpretans, ait: Vide qualiter duplicibus colligauit neceſsitatibus, & pœna, quæ hic eſt, ſcilicet proiectione ab eccleſia. Sit tibi ſicut ethnicus, & publicanus, & ſupplicio futuro, quod eſt eſſe ligatum in cœlo. Hæc Chryſoſtomus. Vt autem ſententiam prælati excommunicantis nullus contemnere auderet; ſed firmam, & ratam eſſe omnes cenſerent, addidit: Amen dico vobis; Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis. Quę verba declarans beatus Hieronymus in commentariis ſuper Matthæum ait: Quia dixerat, ſi autem eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc occulta eſſe reſponſio, vel tacita cogitatio, ſi me deſpicis, & ego te deſpicio; Si tu me condemnas, & mea ſententia condemnaberis, poteſtatem tribuit apoſtolis, vt ſciant, qui à talibus condemnantur, humanam ſententiam diuina ſententia roborari, & quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter in cœlo. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis aper-tiſsime conſtat, quàm rata ſit, & à Deo confirmata excommunicatio, quæ fertur in illum, qui ſecundo admonitus, eccleſiam poſtea audire contemnit. Quis autem minus eccleſiam audit, quàm hæreticus, qui ſuam ſententiam definitioni totius eccleſiæ præponit, & ab ea fide, quam ſcit totam eccleſiam tenere, proprio iudicio recedit? Nullus ergo iuſtius poteſt iuxta diuina decreta excõmunicari, quàm hæreticus, qui propriæ innitens prudentię eccleſiam docentem, atque admonentem audire contemnit. Et fortè hoc ipſum intellexerunt præfati illi tres doctiſsimi viri dicentes, excommunicationis pœnam iure diuino eſſe hæreticis illatam: quia iuri diuino innititur ius humanũ, quod illam hæreticis inflixit. Rurſum, iuſtum eſſe hanc hæreticorum excommunicationẽ, oſtenditur per id, quod dominus Deus olim populo Iſrael præcipiens, vt deleret Iebuſæũ, Chananæum, & reliquas quinq; generationes addidit: Non inibis cum eis fœdus, nec miſereberis earum, neque ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam

Chryſoſt.

B

Hieronym.

Deute. 7

filiam ipſius ſociabis filio tuo:quia ſeducet filium tuum,ne C ſequatur me:& vt magis ſeruiat diis alienis. Attende, obſecro,cauſam, propter quam prohibuit cum gentibus illis contrahere matrimonia. Quia ſeducet (inquit) filiũ tuum, ne ſequatur me. Nónne ſimile periculum eſt in conuerſatione hæreticorũ,quorum ſermo (iuxta Pauli ſententiam)

2. Tim. 2 vt cancer ſerpit? Propter eandem igitur cauſam iuſtum eſt, vt ſit omnibus Chriſtianis interdicta hæreticorum conuerſatio,ne fallaciis ſuis ſeducant corda eorum, cum quibus conuerſantur. Ideo Paulus ait: Quæ pars fideli cum infideli?

2. Cor. 6 Tam potens eſt hæc cauſa,vt propter illam ſolam cẽſuerit Paulus vxorem fidelem coniunctam viro infideli, qui nõ permittit illã in fide ſua manere: ſed quotidie ſolicitat, & vrget ad infidelitatem,poſſe à viro ſuo ſeparari. Sic enim ait Paulus: Quod ſi infidelis diſcedit,diſcedat: nõ eſt enim

1. Cor. 7 ſeruituti ſubiectus frater,aut ſoror in huiuſmodi. In pace autem vocauit nos Deus. Quæ verba declarans Theophilactus in cõmentariis ſuper epiſtolas Pauli ita ait: Hoc eſt,

Theoph. ſi vir infidelis vxori fideli iniungat,ſecum vt ſentiat,& particeps ſuæ fiat infidelitatis, dirimat potius matrimonium mulier,& à viro abſcedat. Satius enim eſt connubiũ ipſum D diſſoluere,quàm pietatem,& Dei cultum amittere. Si tecũ ille eo iurgatur,quòd ſuæ infidelitatis participare nil toleres,confeſtim ſecedito. Non enim es huiuſmodi ſeruituti ſubiecta,hoc eſt,nil cogeris virũ in rebus huiuſmodi perpeti. Melius eſt enim ſecedere, quàm altercari. Neque enim diuinæ illud eſt voluntatis,quippe qui nos in pace vocarit. Itaque ſi litiget,& iurgiis vrgeat,præbuit ille diuortij cauſam. Hactenus Theophil. Deinde id, quod Deus olim cum leproſo lege Moſayca fieri prçcepit,manifeſtum eſt exemplar nobis propoſitum,vt illo bene inſpecto diſcamus inde quid in lege Euangelica circa hæreticum fieri debeat.

1. Cor. 10 Omnia enim (vt ait Paulus) in figura contingebant illis. Inter multa alia, quæ in lege Moſayca circa leproſos neceſſario facienda præcipiebantur,hoc vnum erat,vt leproſus extra caſtra eiiceretur. Omni tempore (inquit lex) quo

Leu. 13 leproſus eſt, & immundus, ſolus habitabit extra caſtra. Leproſus autem illic deſcriptus manifeſtam tenet hæreticorum figuram. Nam beatus Auguſtinus exponens Euan-

Luc. 17 August. gelium illud de decem leproſis ait: Quærendum eſt igitur quid

A quid ipſa lepra ſignificet. Non enim ſanati: ſed mūdati dicuntur, qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium eſt, non valetudinis, aut integritatis ſenſuum, atq; membrorum. Leproſi ergo non abſurde intelligūtur, qui ſcientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falſa doctrina eſt, quæ non aliqua vera intermiſceat. Vera ergo falſis inordinate permiſta in vna diſputatione, vel narratione hominis, tanquam in vnius corporis colore apparentia, ſignificant lepram, tanquam veris, falſiſq; colorum locis humana corpora variantem, atque maculantem. Hæc Auguſtinus. Quibus verbis ſubſcribit Beda ſuper Lucam, & in homilia quadam ſuper illud Euangelium, quod iuxta vſum Romanæ eccleſiæ legitur in miſſa Dominica xiij. poſt Pentecoſtem. Sunt adhuc multa alia in leproſo conſideranda, ex quibus apertius colligi poteſt illum veram hæretici figuram fuiſſe. Nam leproſus ſuo contactu alios inficiebat, & hæreticus ſua conuerſatione fidelibus nocet. Leproſi anhelitus noxius erat, & ob hanc cauſam os illius veſte contectum eſſe iubebatur. Et hæreticorum ſermo, Paulo teſtante, velut cancer ſerpit, & ob 2. Tim. 2
B hanc cauſam prædicatio eſt illi interdicta. Quoniam (vt Prou. 26
ait Salomon) qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat. Cum ergo leproſus, ne ſua conuerſatione aliis nocere poſſit, extra caſtra, & omnium hominum conuerſationē eiici, ſit lege Moſayca præceptum, hoc exemplari, & ſub huius figuræ velamine nobis oſtēſum eſt, iuſtum eſſe: imò neceſſarium, vt hæreticos excommunicetur, & ſic extra eccleſiæ caſtra eiiciatur, ne catholicis cōmunicans eis ſua cōmunicatione nocere valeat. Accedit ad hæc, quod hæretici ſemper ſunt cōtentioſi, nec pacem, quam Deus viuēs, & moriēs tam obnixe nobis cōmendauit, vnquam amplecti volunt: ſed nouorum dogmatum inuentores, aut fautores effecti, rixas & cōtentiones perquirunt, & iurgia, & diſsidia intra eccleſiam ſuſcitant. Ideo iuſtum, & neceſſariū eſt hæreticos ab eccleſiæ cōmunione eiicere, vt vel ſic pax reddatur eccleſiæ. Nam Salomon in prouerbiis ait: Eiice deriſorē, & exi Prou. 22
bit cum eo iurgium. Quæ verba exponens Beda in com- Beda.
mentariis ſuper Prouerbia ait; Eiice hæreticum, quem corrigere non potes de eccleſia: & cum illi prædicandi libertatem abſtuleris, catholicæ paci auxilium præſtas.

Hæc

Hæc ille. Demum ſemper ab ipſis eccleſiæ primordiis veri C
catholici fugerunt cõſortia hæreticorum, & ab eorum con
uerſatione procul receſſerunt, nec colloquium vllum: niſi
forte cauſa correctionis, cum illis habere voluerunt, adeo,
vt domum, in qua hæreticus eſſet, intrare noluiſſent. In cu-
ius rei certiſsimum, & irrefragabile teſtimonium, vnum ſo
*Irenæus* lum exemplum afferam, quod refert beatus Irenæus. Is
enim verus Chriſti martyr lib.iij. aduerſus hęreſes cap.iij,
de Polycarpo Epiſcopo, & martyre Ioannis Apoſtoli diſci-
pulo loquens, hæc ait: Et ſunt adhuc etiam nunc, qui audie-
runt ab ipſo, quod Ioannes Apoſtolus diſcipulus Domini,
apud Epheſum cum Balneas lauandi gratia fuiſſet ingreſ-
ſus, & vidiſſet ibi Cerinthum, exiluerit continuo, & diſceſ-
ſerit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipſæ
corruant, in quibus Cerinthus lauatur veritatis inimicus,
Idem etiam ipſe Polycarpus Marcioni aliquando cum oc-
curriſſet, dicenti ſibi: Agnoſce nos. Reſpondit: Agnoſco pri
mogenitum Sathanæ. Tanta tunc Apoſtoli, atque eorum di
ſcipuli in religione cautela vtebantur, vt ne verbi quidem
communionem, cum aliquo eorum: qui à veritate deuia-
*Tim.3* uerant, habere paterentur. Sicut & Paulus dicit. Hęreticum D
hominem poſt vnam correctionem deuita. Hæc Irenæus.
Et eadem ferè verba citantur ſub nomine Bedæ, in cap.o-
mnis.xxiiij.q.j. Cum igitur tam multis, vrgentiſsimíſque
rationibus oſtenderimus iuſtam eſſe hæreticorum excom-
municationẽ, opus eſt, vt quicunque ſe fidelem catholicum
eſſe, & exiſtimari optat, vitet conſortia, & colloquia cuiuſ
cunque manifeſtè hæretici, ne contrarium faciens iuſtam
aliis præbeat ſuſpicandi occaſionem, ſe etiam eodem crimi
ne hæreſis eſſe infectum quo ille, cum quo conuerſatur,

## *An hæreticus poſſit poſt mortem excommuni-cari.* CAP. XIX.

HOminem mortuum non poſſe excommunicari, cui-
cunque theologo, vel mediocriter ſacram ſcripturam
intelligenti eſt apertiſsimum, quoniam poteſtas iuriſdi-
ctionis, quæ ad excommunicandum aliquem eſt à Chriſto
ſaluatore noſtro prælatis eccleſiæ conceſſa, ad ſolos viuos,
& ſuper terrã exiſtentes conceſſa eſt, non autẽ mortuos, qui
aut ſupra terrã, aut ſubtus terrã locati ſunt. Nã poteſtatem
hanc

A hanc excommunicandi incorrigibilem, aut contumacem (vt proxime præcedenti cap. ſacrorum doctorum teſtimonio docuimus) Chriſtus ſaluator noſter conceſsit per hæc verba, ſic dicens: Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Illa autem verba, vt ex ipſius Euangelij litera facillime conſtat, ad eos ſolos referuntur, qui ſemel, & iterum à fratre, & tertio à prælato correpti, emendari recuſant tanquam cõtumaces, & rebelles Ex quo Euangelij proceſſu, theologi omnes concordi ſententia colligũt, non pro quolibet peccato etiam mortali poſſe dari ſententiam excommunicationis: ſed oportet eſſe annexam contumaciam, ſine qua ſententia excommunicationis ferri non poſſet. At mortuus cum non poſsit ſemel admoneri, aut à fratre, aut ab eccleſia nunquã poſt mortem poterit dici contumax, aut rebellis, quo ſit, vt nec excõmunicari poſsit poſt mortem. Forte quis dicet mortuum non excommunicari propter contumaciam, quam poſt mortem habuerit: quia huiuſmodi talis illi contingere non poteſt: ſed propter contumaciam, quam habuit ante mortem, quæ quia ipſo viuente non innotuit: ſed poſt mortem, ideò mortuus excommunicatur. Matt. 18

B Sed hoc fieri non poſſe, verba, quæ Chriſtus ſaluator noſter ſtatim poſt præcedentia, ad excommunicationis confirmationem dixit, apertiſsime conuincunt. Nam poſt illa verba, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus, ſtatim ſubdidit: Quodcũq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlo, & quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlo. Per quæ verba (vt proxime præcedenti capitulo ex Hieronymi teſtimonio oſtendimus) Saluator noſter ipſam excommunicandi poteſtatem eccleſiæ conceſſam, amplius declarauit, & ratam, & firmam eſſe oſtendit. Si quis tamen in hac re ſoli Hieronymo non fidit, nec ſolo illius teſtimonio eſt contentus, plures alios poſſem ex ſacris doctoribus ad huius rei teſtimonium afferre. Ne tamen nimia prolixitate in re tam clara grauem Lectorem, ſolos duos alios probatiſsimos teſtes, omníque (vt dicitur) exceptione maiores proferam, qui per pręfata Saluatoris noſtri verba conuincere nituntur poteſtatem excommunicandi datam eſſe eccleſiæ. Primus eſt Vrbanus Papa & martyr in epiſtola de communi vita, & oblatione fidelium, qui poſtquam inhibuit ne eccleſiæ facultates caperentur in alios vſus conuertendæ, &

cuicunque diripienti illas excommunicationẽ minatus eſt, ne talẽ excõmunicationẽ aliquis cõtemnere auderet, ipſam excõmunicãdi poteſtatem, per illa Saluatoris verba probat, quibus ait: Quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatũ & in cœlo. Gelaſius Papa in c. legatur. & in ca. Nec quiſq;. per illa eadẽ verba probat poteſtatẽ excõmunicandi datam eſſe eccleſiæ. Illa autem Saluatoris noſtri verba, de ſolis illis loquuntur, qui ſunt ſuper terram, hoc eſt, de illis, qui vitam in hoc mundo degunt, nõ autẽ de mortuis qui aut ſupra terrã, aut ſubtus terram ſunt. Solos ergo viuos eccleſia ligare, aut ſoluere poteſt, non autẽ mortuos. Et hanc ſententiã tuentur nõ ſolum theologi omnes: ſed etiam iuris canonici periti. Aliqui tamen canoniſtę ab hac lege excipiunt hæreticũ hominem, qui licet defunctus huic ſeculo ſit, propter criminis tamen grauitatẽ dicunt illũ poſſe etiam poſt mortem excõmunicari. Nam Gloſſator Decretalium in c. ſi quis Epiſcopus. de hæret. in verbo, poſt mortẽ, poſtquã ad ſuæ ſententiæ confirmationẽ citauit c. ſane. xxiiij. q. ij. deinde ſibi ipſi obiicit, & reſpõdet per hæc verba. Contra, quia crimina morte extinguũtur. xxiij. diſt.. quorundã. xxiiij. q. ij. c j. & crimẽ cũ pœna ſit extinctũ. C. ſi reus, vel accu. mor. fue. l. ij. Hoc tamẽ ſpeciale eſt in crimine hæreſis in criminis deteſtationem, vt poſt mortẽ poſsit accuſari, & excõmunicari. Hæc gloſſator Decretaliũ. Abbas in expoſitione præfati c. ſi quis Epiſcopus. eidem ſubſcribit ſententiæ, dicens etiã hoc eſſe ſpeciale hęretico, vt poſt mortẽ poſsit excõmunicari. Sed re vera (vt ingenue loquar) miſere errauit vterq;, quoniã nec Põtificũ in hac re poteſtatẽ intellexit, nec virtutẽ excõmunicationis conſiderauit, nec verba Gratiani, & quæ ille ex aliis authoribus ibidẽ citat, interius penetrauit. Poſt mortẽ quidẽ dãnari poteſt aliquis de hæreſi, hoc eſt, dari ſententia, per quã declaretur illũ fuiſſe hæreticum, & in hæreſi ex hoc ſeculo deceſsiſſe: quia nulla pœnitentiæ ſigna ante mortem oſtẽdit. Non tamen cũ damnatur hæreticus defunctus, tunc excommunicatur, ſed declaratur illum tunc fuiſſe excommunicatum, cum primo factus eſt hæreticus. Nam (vt precedenti c. diximus) hęreticus etiã ante iudicis declarationẽ, eſt ipſo iure excõmunicatus. Quoniã & ſi quis adeo occultus fuerit hæreticus, vt nũquã ad notitiã iudicis peruenerit, ſi tamẽ hæreſim ſuã exterius vtcũq; prodiderit, & nõ in ſolo

corde

A corde celauerit,nõ tamen propter hoc ab excõmunicatione liberabitur,cũ talis excõmunicatio nõ ab homine pendeat, vt vim ſuã habere poſsit:ſed ſit ab ipſo iure inflicta. Qui er go poſt mortẽ de hæreſi dãnatur, non tunc excõmunicatur: ſed declaratur fuiſſe ante mortẽ excõmunicatus,& in excõmunicatione defunctus,vt deinceps iã non pro illo ſicut pro aliis,alicui orare liceat, & omnes intelligant illum,qui pro hæretico damnatus eſt, non habere partem in orationibus, quas eccleſia facit pro defunctis. Neq; aliud dici poſſe, authoritate, & ratione vrgentiſsima id conuincere volo. Leo Papa in epiſtola ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopũ,quæ eſt.lx.in ordine epiſtolarum ſuarum,ſic ait: De communione priuatis,& ita defunctis horũ cauſa iudicio Dei reſeruanda eſt,in cuius manibus fuit, vt talium obitus non vſque ad cõmunionis remediũ differretur. Nos autem quibus viuentibus nõ cõmunicamus, mortuis cõmunicare nõ poſſumus. Hæc Leo Papa,& habentur in volum. Decret.xxiiij.q.ij.De communione. Ex quibus verbis conſtat Leonis Papę ſententiam eſſe,neminẽ poſt mortem ab excõmunicatione,in qua deceſsit, poſſe poſt mortem abſolui. Et inde deducitur, vt *Leo Papa primus.*

B eodem modo nemo,qui ſine excõmunicatione deceſsit,poſſit poſt mortẽ excõmunicari. Hæc autẽ collectio probatur eſſe bona teſtimonio Vrbani Papæ in epiſtola ad Guillimundum Epiſcopũ,qui ex illis beati Leonis verbis eandem format conſequentiam, ſic inquiens: Inter cæteros quippe noſtræ fidei patres beatus Leo Papa doctor egregius: Quibus viuis (inquit) non cõmunicamus,nec mortuis communicare debemus. Conſtat ergo quibus viuis (vt ex oppoſito loquamur) cõmunicamus, mortuis quoq; cõmunicare poſſumus. Hæc Vrbanus Papa, & habentur in cap. Sanè quod ſuper.xxiiij.q.ij.Gelaſius Papa in cap.legatur.eadẽ cauſa & quæſtione, dicit apertiſsime nullum poſt mortem poſſe ab excõmunicatione in qua deceſsit,abſolui, & in ſuæ ſententiæ confirmationem adducit illa ſæpe iam repetita verba, quæ Saluator noſter dixit beato Petro. Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis. Quæ verba doctiſsime annotans Gelaſius ait: Super terram (inquit) nam in ligatione defunctum, nunquam dixit eſſe abſoluendum. Hæc Gelaſius. Ex quibus verbis apertiſsime *Vrb. Pa.* *Matt.16* *Gel.Pap.*

conſtat Gelaſium Papam hac ratione moueri, vt dicat de- C
functum non poſſe ligari, aut abſolui: quia videlicet non
eſt ſuper terram. Hæc autem ratio æque vrget circa hæreticum
defunctum, ſicut circa omnes alios defunctos: quoniam
hæreticus defunctus non magis eſt ſuper terram, quàm cæteri
mortui. Cum ergo eadem ratio ſit circa hæreticum defunctum,
quæ circa alios mortuos, oportet, vt eadem lege
iudicentur hæretici defuncti, qua circa excommunicationem
alij defuncti iudicantur. Quoniam aut ratio illa à Gelaſio
data nõ bene de aliis defunctis probat, quod ſolui, aut
ligari non poſſunt, aut etiam de hæretico ſicut de aliis concludit.
Eccl. 11 Præterea Salomon ait: ſi ceciderit lignũ ad Auſtrum,
aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Lignum
de quo loco iſto Salomon loquitur, tunc cadere dicitur
(vt Hieronym. ibidem interpretatur) quando homo
moritur. Sed in quocunque loco ceciderit, ibi erit: quia
ſicut eum mors occupauit, ita poſt modum reperietur. Ex
qua Salomonis ſententia conuincitur, vt qui non eſt in
morte excommunicatus, nec poſsit etiam poſt mortem excommunicari.
Hanc noſtram argumentationem confirmat
id, quod Gelaſius Papa ait in cap. Nec quiſquam. xxiiij. q. ij. D
vbi differens de mortuo an poſsit ab excommunicatione
abſolui, aut ab ea ligari, hæc ait: Cæterum de eo, qui in diuino
iudicio eſt conſtitutus, nobis fas non eſt aliud decernere
præter id, in quo eum dies ſupremus inuenit. Hæc Gelaſius.
Quæ verba cum illis, quæ ex Salomone citauimus,
manifeſtiſsime conſonant. Rurſum eodem modo poteſt
Papa aut quiuis alius Epiſcopus hæreticum defunctum excommunicare,
ſicut poteſt iniuſte de hæreſi damnatum abſoluere,
prout definitum eſt in actione prima quintæ ſynodi,
quam Gratianus citat in cap. Sane quod fertur. xxiiij. q.
ij. At cum abſoluit illum, qui iniuſte de hæreſi damnatus
fuerat, non abſoluit ab excommunicatione: quia conſtat
nullam fuiſſe, neque in illam incidiſſe: ſed ſolum declarat
illum non fuiſſe excommunicatum: ergo cum poſt mortem
damnat hæreticum, aut excommunicat, ſolum declarat illum
fuiſſe hæreticum, & propter hæreſim fuiſſe excommunicatum,
ac proinde non eſſe pro illo deinceps orandum.
Deinde quod dicunt hoc eſſe ſpeciale hæreticis, vt propter
criminis grauitatem poſsint poſt mortem excommunicari,
ap

A ri, apertiſsime oſtendit eos ignorare, ad quos ſe extendit poteſtas excommunicandi eccleſię conceſſa: Nam ſi hoc bene introſpexiſſent, nunquam hoc dixiſſent. Quis vnquam diceret prætorē alicuius ciuitatis poſſe punire maleficos in alia ciuitate commorantes, in qua nullam prorſus habet iuriſdictionem, etiam ſi illi grauiſsime peccarent? Aperta quidem eſt regula iuris in vj. quæ talem ſententiam, & punitionem damnat & irritat. Sententia (inquit regula) non à ſuo iudice lata, nulla eſt. Si tamen Rex propter criminis grauitatem, quod in alia committitur ciuitate, nouam quãdam prætori alterius ciuitatis concederet poteſtatem, vt maleficos, ſceleratiſsimóſq; homines, quos in ciuitate ſuæ iuriſdictioni aliâs non ſubiecta, nouerit, punire poſsit, tunc noua illi conceſſa poteſtate poterit in illos ſententiam firmam dicere, contra quos antea nihil prorſus efficere valebat. Poteſtas excommunicandi, quam ex Euangelio didicimus eccleſiæ datam eſſe ad ſolos viuos ſe extendit, vt clariſsime conſtat ex verbis Euangelij, & ex interpretationibus ſacrorum doctorum, quos ſupra citauimus. Si ergo aliquis Epiſcopus mortuum excommunicare tentauerit, in eum, qui ſibi ſubditus non eſt, ſententiam dicet, fiétq; neceſſario, vt ſententia
B illa: quia non à ſuo iudice lata, iuxta regulam iuris, ſit nulla cenſenda. Si Deus vltra illam generalem poteſtatem ſupra viuos datam, ſpecialem aliquam aliam conceſsit eccleſiæ poteſtatem, vt hęreticos propter grauiſsimũ hęreſis vitium, poſsit etiam poſt mortem excõmunicare, tunc cedam. Cum tamen nullam poſsint ſpecialem aliam, & latiorem poteſtatem oſtendere ſupra hæreticos fuiſſe à Deo conceſſam, neſcio qua fronte dicere audent, hoc eſſe ſpeciale in hæretico, vt propter criminis grauitatem poſsit poſt mortem excommunicari. Eſt enim ſpeciale aliquid in crimine illo; per quod reliqua vitia ſuperat in malitia: ſed nõ eſt ſpeciale aliquid in poteſtate excõmunicãdi à Chriſto eccleſiæ conceſſa, ita vt latiorẽ ſupra hæreticos, quã ſupra alios illi cõceſſerit poteſtatem. Hãc autem poteſtatem oportebat illos magis, quàm criminis grauitatẽ inſpicere, vt recte de hac quæſtione definire potuiſſent: quĩ excõmunicatio ipſa, vt firma ſit, magis ex ptãte ſibi collata, quã ex criminis grauitate pẽdet. His igitur vrgentiſsimis rõnibus motus, dico hæreticũ hominẽ poſſe dãnari poſt mortẽ, hoc eſt, per ſentẽtiã declara-

ri fuiſſe hæreticum, & in hæreſi vſq; ad mortem perſeueraſſe, & per conſequens fuiſſe in excommunicatione defunctum, nego tamen illum poſt mortem poſſe tunc primo excommunicari, cum per mortem ſit iam extra hominum iudicium conſtitutus. Neq; aliud dicit Gratianus in xxiiij. quæſt.ij.parte ij.quoniam illic dicit hominem poſſe de crimine hæreſeos accuſari, & damnari poſt mortem, quod & nos fatemur, nunquam autē dicit illum, aut aliquem alium poſt mortem poſſe excommunicari, ſi quæras cur poſsit quis poſt mortem de hæreſi damnari, non autē excommunicari, reſpondeo hanc eſſe cauſam, quòd ſentētia damnans hæreticum mortuum, eſt velut declaratoria operum præteritorum, declarās illum hanc aut illam hęreſim pertinaci animo fuiſſe amplexatum, & per conſequens fuiſſe eo ipſo excommunicatum: quod (vt clariſsima conſtat) etiam poſt mortem fieri poteſt. Excōmunicatio vero non tam eſt ſententia, quàm ſententiæ executio. Sicut enim aliud eſt furem ſuſpendio dignum cenſere, & aliud furem ſuſpendere, ita etiam aliud eſt decernere aliquem eſſe excommunicationē dignum, aut illum iam fuiſſe excommunicatum, & longe aliud eſt illum actu excōmunicare. Primus quidem dicitur ſententia: ſecundus vero non eſt ſentētia: ſed executio ſententiæ iampridem latæ. Eſto, excōmunicatio ſententia dicenda ſit: non tamen ſolū illa erit prӕteriti operis declaratoria, ſed prӕſentis pœnӕ inflictiua. Per excōmunicationem ſiquidem non ſolū declaratur illum cui infertur excommunicatio, aliquod lethale crimē cōmiſiſſe, propter quod ſolū inferenda eſt excōmunicatio: ſed vltra hoc infligitur pœna, qua excluditur excōmunicatus à participatione, & excōmunicatione fideliū. Hæc autē pœna non poteſt infligi defunctis, cum ſint iam extra humanum iudiciū conſtituti. Cum autem quis de hæreſi damnatur, & hӕreticus iudicatur, nulla illi ſpiritualis infligitur pœna: ſed ſolum de opere iam olim dum viueret, facto, declaratoria quӕdam profertur ſententia, quæ declarat illum fuiſſe hæreticum, & in hæreſim fuiſſe defunctum. Quæ ſententia nō parui eſt momenti, nec fruſtra & inutiliter datur: ſed ad multa, quӕ inde iure facienda occurrunt, valde conducit: ad omnes, ſcilicet pœnas corporales, quæ corpus hæretici contingere poſſunt: quoniam hoc, & quӕ illud contingunt, in terra ſunt, & hominum po-

teſtati

A teſtati ſubiecta. Primo quidem valet ad confiſcationem bonorum ipſius hæretici faciendam. Nam bona illius, qui viuens in hæreſi latuit, ſi poſt mortem conſtat illum fuiſſe hæreticum, eo ipſo ſunt confiſcata, vt decernitur in capit. Accuſatus. §. in eo. De hæreticis. libro vj. Valet etiam talis ſententia, ad filiorum infamiā aliis innoteſcendam. Erant quidem filij parentis hæretici (vt ſupra docuimus) ipſo iure infames: ſed quia paternum crimen vnde ad filios infamia deriuatur, latebat: ideo aliis erat ignota filiorum infamia. Vt autem defunctus damnatur de hæreſi, eo ipſo omnibus hanc damnationem ſciētibus filiorum infamia innoteſcit. Deinde damnatio hæretici defuncti hoc tertium efficit, manifeſtare videlicet aliis corpus illius indignum eſſe eccleſiaſtica ſepultura, in qua reconditum eſt. Nam (vt præcedenti cap. oſtendimus) hæreticus à iure priuatur eccleſiaſtica ſepultura. Quo fit, vt poſtquam de illius hæreſi poſt mortem conſtiterit, corpus illius ſi ab aliis fidelium corporibus poſsit diſcerni, ſit ab ipſa ſepultura tanquam à re iniuſte poſſeſſa ſeparandum, & extra eccleſiam eiiciendum. Sic enim concilium Conſtantienſe de corpore Ioannis B Vuiclef hæretici iam tunc defuncti, cenſuit eſſe faciendum. Nam ſeſſ. viij. poſtquam idem concilium declarauit illum fuiſſe hæreticum, nec vnquam de illius pœnitentia conſtitiſſe, hæc addit verba. Decernítque, & ordinat hæc ſancta ſynodus, corpus eius, & oſſa (ſi ab aliis fidelium corporibus diſcerni poſſunt) exhumari, & procul ab eccleſię ſepultura iactari, ſecundum canonicas, & legitimas ſanctiones. Hæc concilium. Demum valet hæc ſententia, qua aliquis poſt mortem de hæreſi damnatur, vt omnes, vel ex eo intelligant nefas eſſe, & impium pro illo, tanquam pro homine excommunicato, & in excommunicatione defuncto Deum orare. Ad hæc omnia valet ſententia, qua aliquis poſt mortem damnatur de hæreſi: non tamen valet ad excommunicationem illi inferendam.

*Cōcilium Conſtant.*

## *Reſpondetur obiectionibus, quæ pro Abbatis, & Gloſſæ opinione afferri poſſunt.*
## CAP. XX.

Hic tamen fortaſſe aliquis Abbatis, aut Gloſſæ in hac parte patronus mihi obiiciet, hæreticos multos poſt

mortem fuiſſe ab eccleſia anathematizatos. Nam cõcilium Conſtantienſe ſeſſ. viij. anathematizauit Ioannem Vuiclef iam tunc defunctum. Et in quinta ſynodo actione prima, anathematizati ſunt Dioſcorus, & Eutyches, & alij multi hæretici, qui iamdiu ante annos multos fuerant mortui. In ſexta ſynodo actione vltima, anathematizati ſunt Theodorus Faranita, Sergius, Pyrrhus, & Paulus, & Honorius, & multi alij hæretici, qui omnes iam erant mortui. Et in cap. ſi quis Epiſcopus, extra de hæreticis, præcipitur, vt anathema dicatur poſt mortem Epiſcopo, qui hæredes inſtituerit hæreticos, aut paganos. Fateor quidem poſt mortem poſſe aliquem anathematizari, non tamẽ excommunicari. Non ſunt enim idem prorſus anathematizare, & excõmunicare, aut anathema, & excommunicatio. Hoc autem ita eſſe, vel ex eo conſtare poteſt quòd multi ſunt, qui hæreſes & hæreticos anathematizant, qui nullam prorſus habent excõmunicandi poteſtatẽ. Nam omnis, qui hæreſim, quam prius tenebat, deſerit, cum ad eccleſiæ communionem recipitur (vt ſupra docuimus) cogitur prius abiurare, & anathematizare hæreſim, qua maculatus fuerat: ſicut patet in cap. Ego Berengarius, quod habetur, de conſecr. diſt. ij. Non tamen omnis talis hęreticus reſipiſcens, poteſtatem excõmunicandi habet. Præterea ſæpe eccleſia in ſuis ſententiis, poſt verbum excommunicationis addit verbũ anathematis, dicens: Excõmunicamus, & anathematizamus, prout patet in cap. Excõmunicamus. primo, & ſecundo, extra de hæreticis. Et in cap. cum non ab homine. extra de Iudiciis. Primo pręcipi, vt clericus incorrigibilis excõmunicetur, ac deinde, vt anathematis mucrone feriatur. Ex quibus omnibus apertiſsime conſtat non eſſe idem prorſus excommunicatio, & anathema: ſed aliquid addere anathema ſupra excõmunicationem, præſertim quòd perpetuo, vbi iſta duo coniunguntur, verbũ anathematis ſemper ponitur poſt verbũ excommunicationis, & nunquam ante illud collocatur. Rurſum *Mat. 14* cum Petrus in atrio Principis ſacerdotum ſe calefaceret, & tertio negaret ſe Chriſti diſcipulũ eſſe, dicit Marcus Euangeliſta de illo, quòd cœpit anathematizare, & iurare: quia neſcio hominem iſtum. Certum autẽ eſt, Petrum tunc nullum excommunicaſſe, quamuis anathematizauerit. Ex his omnibus luce clarius conſtat, aliquod eſſe diſcrimen inter

has

A has duas voces,anathematizare,& excommunicare. Oportet igitur harum vocum ſignificationes explicare:quoniam inde tota huius quæſtionis ſumma pendet, & ex illarum ignorantia multi occaſionem erroris ſumpſerunt,putantes eandem prorſus vtriuſq; vocis ſignificationem,cum tamen ſit valde diuerſa. Anathema Græca vox eſt,& ſignificat donaria,quæ Deo, aut ſanctis eius offeruntur, & in templis honoris gratia ſuſpenduntur. Et iuxta hanc nudam vocis ſignificationem, ſæpiſsime in ſacris literis præſertim in veteri teſtamento reperitur. Nam (vt alia omittam) illud eſt manifeſtiſsimum,quod in libro Ioſue de expugnatione ciuitatis Iericho legitur, vbi hæc habentur: Cúmq; ſeptimo circuitu clangerent buccinis ſacerdotes, dixit Ioſue ad omnem Iſraël. Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem: ſitque ciuitas hæc anathema:& omnia, quæ in ea ſunt Domino. Ciuitatem,& omnia quæ in illa erant, præcepit eſſe anathema Domino: quia omnia,quæ in illa erant,volebat Domino ſeruari,& illi in ſacrificium offerri: ita vt ex illis nihil ſibi ipſi aliquis ſeruare auderet. Cum autem de ſpoliis ciuitatis tuliſſet ac ſibi ſeruaſſet *Ioſue. 6*

B Acham filius Charmi,iratus eſt Dominus, & dixit filiis Iſraël: Anathema in medio tui Iſraël: non poteris ſtare coram hoſtibus tuis,donec deleatur ex te,qui hoc contaminatus eſt ſcelere. Anathema vocauit hoc loco ſpolia, quæ ſibi ſeruauerat Acham filius Charmi: quoniam illa ad hoc deſtinata erant,vt Deo dicarentur. Sicut autem nefas eſt contingere ea,quę Deo ſunt oblata,ita etiam nefas eſt conuerſari cum his,qui ab eccleſia per excommunicationem ſunt præciſi. Et ob hanc cauſam ſimilitudine per contrarium ducta is,qui excommunicatus eſt,vocatur anathema.Sic accepit Paulus, cum in epiſtola ad Galatas ait: Si quis vobis Euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit, hoc eſt,excommunicatus, & à Deo ſeparatus. Hæc omnia teſtimonio beati Chryſoſtomi comprobantur, qui homilia ſextadecima ſuper epiſtolam ad Romanos ita inquit: Quemadmodum anathema, donúmq; id quod Deo oblatum dedicatur, nemo eſt, qui temere manibus contingere audeat, neque ad id propius accedere: ſic & eum, qui ab eccleſia ſeparatur, ab omnibus abſcindens, ac tanquam longiſsime abducens, hoc nomine à contrario,ſcilicet ap *Gal. 1* *Chryſoſt.*

pellat, magno cum terrore omnibus interminatus, ab eo, vt ſeparentur, ac pedem referant. Anathemati enim honoris gratia appropinquare nemo audebat: ab eo autem, qui ab eccleſia abſciſſus erat, ex oppoſito omnes ſententia ſeparabantur. Quapropter ſeparatio quidem tum hæc, tum illa: ex æquo à vulgo alienatio erat. Separationis vero modus non vnus: ſed illi contrarius. Ab illo enim abſtinebant, tanquam Deo dicato: ab hoc autem decedebant, tanquam à Deo alienato, & ab eccleſia abſciſſo. Hactenus Chryſoſtomus. Et eadem poſt illum dicit Theophilactus C
*Rom. 9* interpretans illud Pauli ex epiſtola ad Romanos. Optabam ego anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis. Et hoc idem aſſerit quinta ſynodus, cuius teſtimonium citatur à Gratiano in cap. Certum. xxiiij, quæſtione iij. in quo hæc habentur verba. Nihil enim aliud ſignificat anathema, niſi à Deo ſeparationem. Quod intelligendum eſt, ſecundum illam ſignificationem, ſecundum quam anathema applicatur excommunicationi, & de illa ſola loquebatur quinta ſynodus, vt patet ex literæ circunſtantiis, quæ ſemper ſolent verum, & germanum literæ ſenſum aperire. Alias quidem, iuxta plenariam illius vocis ſignificationem, D multo plura ſignificat quàm ſeparationem à Deo, prout aperte conſtat ex teſtimoniis ſacræ ſcripturæ & ſanctorum virorum, quæ ſupra citauimus. Iuxta hunc modum accipitur anathema, quoties in conciliorum definitionibus aut Pontificum decretis dicitur. Si quis hoc, aut illud dixerit, aut fecerit, anathema ſit: hoc eſt maledictus, & ab eccleſiæ conſortio alienus. Nam anathematis vox, vt per ſimilitudinem ad excommunicationem applicatur, non ſolam minorem excommunicationem exprimit, ſed etiam maiorem, per quã excommunicatus ab eccleſia abſcinditur atq; ſeparatur. Sic enim docetur expreſſe in capite, Engertudã, iij. q. iiij. Ab hoc nomine anathema, deriuatur verbum anathematizo, quod ſignificat maledicere, deteſtari, deuouere. In cuius rei teſtimoniũ (vt prophanos omittam authores)
*Auguſti.* ſolum beatum Auguſt. profero, qui in quæſtionibus ſuper librum Numerorum quæſtio. xliiij. hæc ait: Hinc dictum eſt anathema, quod deteſtabile aliquid, & abominabile videatur. Vt enim nihil inde victor in vſus ſuos auferret, ſed totum in pœnam luendam voueret, hoc erat anathemare,

A mare,quod vulgo dicitur deuotare.Origo autẽ huius verbi eſt in Græca lingua, ab his rebus, quæ votæ & perſolutæ, hoc eſt,promiſſæ & reddite,ſurſum ponebantur in templis: à vocibus Græcis, ἄνω τίθεσθαι : hoc eſt,ſurſum ponere, vel fingendo vel ſuſpendendo. Hæc Auguſtin. Anathema ergo iuxta Auguſtinum, eſt idem quod abominabile & deteſtabile. Anathematizare autem, vel (vt ille ait) anathemare, eſt abominari, maledicere, deteſtari. Et iuxta hanc ſignificationem capitur hæc vox, anathema, apud Marcũ euangeliſtam loco ſuperius citato,cum dixit,quòd Petrus cœpit anathematizare & iurare: quia non noui hominem iſtum. Iurauit enim tunc Petrus iuramento per execrationẽ,quod (vt Auguſt. ſuper Pſal.vij.docet) eſt omnium grauiſsimum iuramentum. Iurans Petrus maledicebat ſibi ipſi, & maledictiones imprecabatur,vt maior ſuo iuramento adhiberetur fides: ac ſi dixiſſet: Maledictus ego ſim à Deo, & talia aut talia addat mihi Deus, hæc, aut illa ſuper me veniat, ſi noui hominem iſtum. Hoc certe eſt iurare & anathematizare. Et hoc aut aliquod aliud ſimile credendũ eſt Petrum negantem dixiſſe, propter quod dictus eſt anathematizare *Mar. 14*

B & iurare. Nam iurans non alium,ſed ſe ipſum anathematizauit. Ex quibus omnibus iam apertiſsime conſtat, aliquam eſſe differentiã inter anathematizare, & excommunicare, eam ſcilicet quæ eſt inter maledicere aut deteſtari, & excommunicare. Habent enim illa duo talem ordinẽ inter ſe ipſa,quòd nec ſemper ab inuicem ſeparãtur,nec ſemper ſe neceſſario conſequuntur, vt eidẽ ſemper conueniant. Nam quãuis idem poſsit excõmunicari & anathematizari, non tamen conſequens eſt, vt omnis quem anathematizamus aut maledicimus,ſit eo ipſo excõmunicatus:neq; econtrario conſequens eſt, vt omnis excõmunicatus, ſit eo ipſo anathematizatus, aut maledictus. Et propter hanc cauſam eccleſia poſtquam aliquem publice & nominatim excommunicauit,anathematizare cõſueuit. Tunc anathematizat, quando maledictionis verba & imprecationes quaſdã contra excommunicatum profert, vt puta dicendo Pſalmum cviij. maledictionibus plenum, qui in aliquibus eccleſiis tunc legi ſolet. In aliis eccleſiis quædam ceremoniæ horroris plenæ,poſt datam excommunicationem, fieri ſolent. Candelæ accenſæ, aqua deſuper infuſa, coram populo à ſacerd

ſacerdote extinguuntur,qui tunc hæc dicit verba.Sicut hæc candela extinguitur in hac aqua, ita anima huius excõmunicati pereat in inferno.Deinde in ſignum triſtitię pro anima ſic pereunte, ſignum crucis eleuatũ velamine nigro tegitur.Cum hęc aut alia ſimilia eccleſia contra excõmunicatum facit,tunc illum anathematizat.Et hoc aut aliud ſimile quidquam fieri præcipit Pontifex cum clerico incorrigibili,quem in cap. Cum ab homine, extra de iudiciis,ſupra citato poſtquam excõmunicatus fuerit,præcipit ſi emendari noluerit anathematis mucrone feriri. Ex quibus omnibus apertiſsime conſtat,in conciliorum aut Pontificum decretis non fruſtra & ſine cauſa poſt verbum excommunicationis,additum eſſe verbum anathematis. Nam poſt excommunicationem ad maiorem horrorem & metum aliis incutiendum, placuit ſuperaddere maledictionẽ, quæ anathematis nomine ſignificatur. Vnde patet miſere erraſſe Syluestrum de Prierio,qui in ſua ſumma,titulo excommunicatio,primo,quæſtione vltima,dicit idẽ prorſus eſſe anathema,& maiorem excommunicationem, & diem anathematizare & excõmunicare maiori excommunicatione. Ad cuius ſententiæ perſuaſionem profert illud capit.Engertrudam.iij.quæſt.iiij. Sed re vera (vt ingenue loquar) ille non intellexit textũ: quoniã ſi bene intellexiſſet, nouiſſet optime nihil prorſus illius fauere ſenrẽtiæ. Nam textus ille dicit quòd anathema maiorem explicat excõmunicationem: quod intelligendum eſt,quando iuxta illã ſignificationem capitur,iuxta quam applicatur excõmunicationi. Nũquam tamen textus ille dicit quòd anathema non ſignificet aliud quàm excõmunicationem, aut quod anathematizare non ſignificet aliud, quàm excommunicare. Deinde, id quod textus ille ait, anathema ſignificare excommunicationem maiorem,ſic intelligendum eſt, quòd maledictio quæ anathematis voce ſignificatur, non datur niſi maiore excõmunicatione pręcedente.Itaq; anathema maiorẽ ſignificat excommunicationem, quia cũ anathema dicitur,datur intelligi maiorẽ iam præceſsiſſe excõmunicationem, poſtquam ſolam dici ſolet anathema,id eſt,maledictio.Omitto quàm bellam illius vocis anathema, Syluester reddat etymologiam. Non quidem miror quòd hæc ille ignorauerit, ſed miror valde quòd tanta cum authoritate docere non ſit veritus

C

D

A ritus quæ prorſus ignorabat. Et certe iſta aduerſus illũ non dixiſſem, ſi ille cum aliis fuiſſet vel parum modeſtus. Nam Angelum de Clauaſio authorem ſummæ angelicæ, virum quidem, præter doctrinã quam habuit non modicam, multis miraculis clariſsimum, ſæpe iniurioſe tractat: cum tamen multa frequenter nec vno mutato verbo, ab illo furatus ſit: prout facile poterit illius tam multa furta deprehendere, quiſquis illius ſummã cum angelica ſumma conferre voluerit, quamuis ille ad hoc laboraſſe videtur, vt furta occultaret, quia quæ Angelus ſub vna dictione poſuerat, ille in aliam dictionem transferre curauit, ne forte qui vtranq; ſummam in eadem materia legeret, furtum deprehendere poſſet. Fieri igitur oportuit cum Syluestro, vt cum ille toties male locutus fuerit, male etiam aliquando audiret. Fatemur itaque defunctos non ſolum hæreticos ſed etiam catholicos poſſe à viuentibus anathematizari, non tamen excommunicari. Nam ſæpenumero videmus, vt filij viuentes parentibus ſuis defunctis maledicant, & illos deteſtentur, & abominentur, male illis imprecantes, quia forte parentes dum viuerent, fuerunt ſuarum rerum prodigi, aut

B quia male cum illis hæreditatem diuiſerunt, aut propter aliam ſimilem cauſam. Quo ſic eueniente, filij parentes ſuos defunctos anathematizant, non tamen perinde eos excommunicant, quia non omnes id facere poſſunt, cum excommunicare ſit actus poteſtatis & iuriſdictionis, quam non omnes habere, apertiſsime conſtat. Eccleſia tamẽ non conſueuit anathematizare, hoc eſt, maledicere, niſi illum qui prius excommunicatus fuiſſet. Quamuis igitur anathematis voce (vt diximus) eccleſia aliquando vtatur pro excommunicatione, non tamen hoc ſemper facit. Concilium ergo Conſtantienſe anathematizauit Ioannem Vuiclef defunctum: quinta ſynodus plurimos hæreſiarchas iam mortuos anathematizauit: ſexta ſynodus anathematizauit alios multos hæreticos, hoc eſt, maledixit illis, & imprecationes in illos dixit, non tamen illos excommunicauit. Neq; vnquam Concilium in ſuis definitionibus, aut Pontifex in ſuis decretis, vſus eſt verbo excommunicationis contra illos hæreticos, ſed ſolo verbo anathematis. Intelligebant ſiquidem optime tam concilia quàm Summi Pontifices, ſe iam ſuper illos poteſtatẽ aut iuriſdictionẽ non habere: & ſciebant

ſciebant non parum eſſe diſcrimen inter anathema & excommunicationem.Illud etiam quod ex concilio Africano citatur in cap.Si quis Epiſcopus,extra de hæreticis, ad eundem modum eſt interpretandum , ita vt ibi anathema capiatur pro maledictione non pro excommunicatione.Nam ſi pro excommunicatione poneretur, dixiſſet, ſit anathema hoc eſt ſit excommunicatus,& non dixiſſet,dicatur illi anathema : Quoniam tale genus locutionis inuſitatum eſt in eccleſia,vt pro eo quod eſt excommunicare,ponatur dicere alicui excõmunicationem.Iubet igitur conciliũ, vt Epiſcopo qui hæredes inſtituerit hæreticos aut paganos , dicatur anathema,hoc eſt,maledicatur ab omnibus,omnes illi imprecentur , omnéſque illum maledictum appellent. Eſto etiam,illic anathema pro excõmunicatione ponatur, nihil tamen noſtræ obuiabit ſententiæ:quoniam (vt ex ipſo verborum contextu conuincitur ) ſententia illa quæ illic cõtra talem Epiſcopum profertur , eſt ſolum declaratoria pœnæ iam olim illatæ, & nõ executio nouæ excommunicationis. Si dixiſſet concilium, ſit anathema , videretur ſenſiſſe tunc primum poſt mortem , excommunicationem eſſe inferendam,quia præcipiens eſſe anathema aperte innuere videretur,ante non fuiſſe anathema. Cum vero concilium præcipiat vt dicatur anathema,ſatis clare oſtenditur ſententiam eſſe declaratoriã.Quia quod ait,dicatur anathema,tantum valet,ac ſi dixiſſet, appelletur excõmunicatus, vocetur maledictus. Et hunc eſſe verum literæ ſenſum , verba quæ ſequuntur apertiſsime declarãt.Nam poſtquam dixerat concilium,dicatur ei anathema,ſtatim ſubdidit:atque eius nomen inter Dei ſacerdotes nullo modo recitetur. Erat quidem olim conſuetudo vt catalogus haberetur in eccleſia omnium Epiſcoporum defunctorum, qui illius fuerãt paſtores,& talis catalogus publice ante altare legebatur coram populo,vt populus illos domino cõmendaret. Præcipit igitur concilium Africanum vt Epiſcopus qui hæredes inſtituit hæreticos aut paganos , non ſcribatur in catalogo Epiſcoporum , nec nomen illius recitetur inter nomina aliorum Epiſcoporum. Hanc fuiſſe olim eccleſiæ conſuetudinem , & hanc eſſe concilij Africani ſententiam apertiſsime conuincitur per id quod beatus Leo Papa ait in quadam epiſtola ad Anatholium Conſtantinopolitanum Epiſcopum,

C D

pum,

A pum,quæ eſt xxxviij.in ordine epiſtolarum ſuarum.In illa enim epiſtola idem beatus Papa reſpondet ad quaſdam quæſtiones à præfato Anatholio propoſitas, & ad tertiam quæſtionem reſpondens, ſic ait.De nominibus autem Dioſcori, Iuuenalis & Euſtachij, ad ſacrum altare non recitandis, dilectionem tuam hoc decet cuſtodire, quod noſtri ibidem conſtituti, faciendum eſſe dixerint: quódque honorandæ ſancti Flauiani memoriæ non repugnet, & à gratia tua chriſtianæ plebis animos non auertat. Nam iniquum nimis eſt atque incongruum, eos qui innocentes & catholicos ſua perſecutione vexarunt, ſanctorum nominibus ſine diſcretione miſceri. Hæc Leo Papa huius nominis primus. Et alius etiam beatus Leo tertius huius nominis Papa, in epiſtola pro confirmatione ſextæ ſynodi generalis ad Conſtantinum Imperatorem miſſa, quæ habetur in vltima actione eiuſdem ſynodi, eandem oſtendit conſuetudinem, & textum illius capituli, ſi quis Epiſcopus, aperte declarat, cum ait. Anathematizamus prætereа (inquit Leo tertius) proinde atque execramur omnes hæreſes, omnéſque earum authores, atque fautores, qui B aduerſus apoſtolicam & orthodoxam fidem diabolicis decepti fallaciis falſitatis errores in eccleſiam conati ſunt introducere, id eſt Arrium,Sabellium,Macedonium. Et multis hæreticorũ nominibus recenſitis, tandem ſubdit. Quos ſancta catholica atque Apoſtolica eccleſia de catalogo fidelium patrum, vtpote zizania de area Dominicæ eccleſiæ gehennæ ſupplicio abdicanda per ventilabrum diuinæ diſcretionis abiecit. Hæc Leo tertius. Ex quibus duobus tam fidelisſimis teſtibus aperte conſtat verus atque germanus ſenſus illius capituli, ſi quis Epiſcopus, præcipit nanque concilium, vt ille talis Epiſcopus qui hæreticos aut paganos hæredes inſtituit, poſt mortem non appelletur Epiſcopus aut Dei ſacerdos, ſed dicatur anathema, hoc eſt, maledictus, deteſtabilis, abominabilis, & nomen eius in catalogo Epiſcoporum defunctorum non recitetur. Secundo poteſt mihi aliquis obiicere, illud ſecundum capitul. quod incipit, à nobis, extra de ſententia excommunicationis,vbi Papa Innocentius definit,poſt mortẽ poſſe dari abſolutionẽ defuncto in excommunicatione decedenti, & deinde dicit eccleſiam in certis caſibus

*Leo papa primus.*

*Leo papa tertius.*

caſibus poſſe ligare mortuos & ſoluere. Hic textus in ſuperficie ſola inſpectus, noſtram videtur prorſus deſtruere ſententiã, ſed bene conſideratus & acutius examinatus pro nobis ſententiã dicet, tantum abeſt vt vel ex longinquo nos oppugnare velit. Pro cuius clariori intelligentia admoneo lectorem, vt conſideret, quòd excõmunicatio quæ in vnam aliquam perſonam fertur ad plures perſonas ſuos extendit effectus. Nam excommunicatio nõ ſolum pertingit ad excommunicatum, ſed etiam ad alios: quoniam cum eccleſia aliquem excõmunicat, eo ipſo alios obligat, ne pro illo publicas & ſolẽnes apud Deum effundere preces, aut eleemoſynas publicas dare, aut ſacrificia offerre, aut denique cõmercium vllum cũ illis habere audeant. Ipſummet excommunicatum non vno tantum verbere percutit; ſed multis: quorum aliqua ad corpus, aliqua ad animam pertinẽt. Excommunicatus ſiquidem tanquam membrũ putridum eſt, à corpore eccleſiæ abſciſſus & procul ſeparatus: ob quã cauſam communes Eccleſiæ orationes, & alia illius bona opera, quæ ſibi inuicem communicant reliqua membra viua & capiti coniuncta, nullo modo proſunt excommunicato. Et hoc eſt vulnus aut flagellum quod animæ per excommunicationem infligitur. Et circa hoc nihil prorſus poteſt eccleſia circa defunctum efficere, quoniam anima quæ hoc flagello percuti debet, iam poſt ſeparationem à corpore, eſt omnino à iudicio eccleſiæ ſeparata. Præter hoc animæ flagellum, ſunt alia quæ ad corpus pertinent, videlicet priuatio eccleſiaſticæ ſepulturæ: non poſſe legitimam & validam in iudicio ſententiam dicere, & alia multa à iure contra excõmunicatos decreta. De his corporalibus pœnis non dubito quin eccleſia illas poſsit inferre defuncto, quoniam corpus defuncti, & quæ illud contingere poſſunt, adhuc ſunt eccleſiæ poteſtati ſubiecta. Poteſt igitur eccleſia propter aliquam iuſtam cauſam, nõ ſolum hæreticũ, ſed etiam quemlibet alium ſceleratum hominem defunctum, ad hũc finem excõmunicare, vt corpus illius extra eccleſiam iactetur tanquam eccleſiaſtica ſepultura indignum. Poteſt etiam iuſta cauſa vrgẽte, aliũ in excõmunicatione defunctũ ad hũc finẽ abſoluere, vt eccleſiaſtica illi concedatur ſepultura, qua ob excommunicationem priuatus fuerant. Deindè, quia eccleſia (vt diximus) cum aliquem excõmunicat, alios ligat, ne

pro

A pro illo Deum publice orare valeant, aut alia quæ diximus pietatis opera pro illo facere. Quo facto quaſi indirecte etiam illum lædit, dum illum priuat ſuffragiis tam corporis quàm animæ quæ illi ab aliis prouenire poſsint. Et hoc etiam facere poſſe circa defunctum ego non dubito, quia licet defunctus ille ſit extra eccleſiæ iudicium conſtitutus, tamē alij viuentes, ad quos tale dirigitur eccleſiæ mandatum, eccleſiæ poteſtati ſubduntur. Sed quia ex tali mandato nocumentum quoddam infertur defuncto, ideo tunc eccleſia defunctum excommunicare dicitur: cum tamen re vera non defunctus ſed viuentes tali excommunicatione ligentur. Et iſto modo etiam fatendum eſt eccleſiam poſſe abſoluere ab excommunicatione defunctū, qui in illa deceſſerat. Qua abſolutione ſi res bene aduertatur, non tam defunctus, quàm alij viuentes abſoluuntur. Viuentes ſiquidem ligati erant, ne pro illo, qui fuerat in excommunicatione defunctus, poſſent orare. At cōceſſo poſt modum abſolutionis beneficio, abſoluūtur viuentes, vt libere poſsint orare pro defuncto, & alia pietatis opera pro illo exercere. Quia tamē talis libertas viuentibus conceſſa, in vtilitatem

B cedit defuncti, ipſe defunctus dicitur abſolui. Et iuxta hunc modum ego intelligendum cenſeo ſecundum c. quod incipit, à nobis. extra de ſententia excommunicationis. vbi Papa decernit eccleſiam poſſe ſoluere & ligare defunctos. Nam (vt ex ipſius literæ contextu apertiſsime cōſtat) Papa ibidem de ſolo illo abſolutionis beneficio loquitur, quod dat viuentibus libertatem vt poſsint impune pro defuncto Deum orare, & alia pietatis opera pro illo exercere. Et hoc ipſum apertius declarauit, cum dixit, aliquem eſſe apud Deum qui non fallitur abſolutum, qui tamen apud eccleſiam eſt excommunicatus. Quomodo poſſet eſſe apud eccleſiam ligatus, qui apud Deum eſt abſolutus, niſi quia ille ob hoc ſolū ligatus dicitur, quia alij ab eccleſia ligati ſunt ne pro illo orare poſsint, & ob hoc dicitur ille ligatus, quia in illius vertitur damnū talis aliorum ligatio. Nam aliàs illum defunctum qui apud Deum abſolutus eſt, & per conſequens illi coniunctus, nō poteſt eccleſia illum excommunicare, vt à Deo ſeparet & abſcindat. Tam longam traxi de hac re diſputationem, quia noui optime eſſe ſumme neceſſaria ea omnia quæ dixi, vt hunc errorem radicitus euelle-

re poſſem,& loco illius firmam plantare veritatem. C

*An epiſcopus aut quiuis alius ſacerdos factus hæreticus amittat illam eccleſiaſticam poteſtatem quæ à Theologis dicitur poteſtas ordinis.* CA. XXI.

DVas eſſe eccleſiaſticas poteſtates,vnam quæ dicitur poteſtas ordinis ſiue ſacramentalis, alteram quæ dicitur poteſtas iuriſdictionis, vniuerſa Theologorũ ſchola docet, & multa ſanctorum patrũ teſtimonia confirmant. Poteſtatem ordinis,ſiue poteſtatẽ ſacramentalem, quod idem eſt, diffinit Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ.q.xxxix. art.iij. ſic inquiens: Sacramentalis poteſtas eſt quæ per aliquã conſecrationem confertur. Dicitur autẽ ſacramentalis à fine ad quẽ ordinatur: quia omnis talis poteſtas ordinatur ad conceſsionem & ordinationẽ ſacramentorum. Poſſet etiam dici ſacramentalis talis poteſtas, quia ſemper donatur alicui per collationem alicuius ſacramenti, præſertim iuxta illorum opinionem, qui putant Epiſcopatũ eſſe alium ordinẽ à ſacerdotio diſtinctũ. Nam qui contrariam tuentur ſententiam, dicent Epiſcopũ multas habere ſacramentales poteſtates poſt conſecrationem ſuam, quæ tamen non ſunt illi per collationem alicuius ſacramenti collatæ. Hæc poteſtas dicitur etiam poteſtas ordinis, quia nemo poteſt illam habere, niſi ſit in aliquo certo gradu & ordine conſtitutus. Poteſtatem iuriſdictionis dicit Sanctus Thomas eſſe illã quæ ex ſimplici iniunctione aut cõmiſsione hominis confertur, vt eſt poteſtas excõmunicandi aut abſoluendi ab excõmunicatione, poteſtas definiendi in cauſis forenſibus. Ioannes de Turrecremata lib.j.de ſumma eccleſiæ.c.xcvj. dicit hãc iuriſdictionis poteſtatẽ eſſe duplicem iuxta duplex forum, videlicet conſcientiæ & cauſarũ. Poteſtas in foro conſcientiæ eſt illa quam habet omnis paſtor animarum, per quam poteſt abſoluere ſubditos à peccatis. Poteſtas in foro exteriori eſt poteſtas per quam aliquis in negotiis & cauſis quę verſantur inter homines habet ius definiendi, & ſentẽtiam etiam contra inuitũ dicendi. Poteſtates ordinis variæ ſunt, ſicut etiam varij ſunt ordines quibus competunt. Quędam enim poteſtates ordinis ſiue ſacramentales ſolis Epiſcopis conueniunt, vt ſunt: poſſe ordines conferre, cõfirmare, conſecrare

S.Tho. D

A ſecrare eccleſias, aut altaria, aut calices, benedicere ſacramentalia reliqua,vt ſunt veſtes ſacerdotales,quæ omnia ſolus Epiſcopus poteſt facere. Aliæ ſunt poteſtates ordinis, quæ omnibus ſacerdotibus conueniunt. Poteſtas ſiquidem conſecrandi Corpus Chriſti,& poteſtas abſoluendi à peccatis,ſunt poteſtates ordinis,quarũ quælibet traditur ſacerdoti,in conſecratione illius, quando illum ordinat epiſcopus. Poteſtatem cõſecrandi confert epiſcopus quãdo tradito calice dicit. Accipe poteſtatẽ offerendi ſacrificium Deo,miſſáſq; celebrandi tam pro viuis quàm pro defunctis in nomine domini. Poteſtatem abſoluendi tradit epiſcopus his verbis. Accipe ſpiritum ſanctũ, quorum remiſeris peccata remittuntur eis:quorũ retinueris retenta ſunt.Sed quia per hanc poteſtatẽ abſoluendi,ſacerdos non poteſt operari,niſi aliquam habeat iuriſdictionẽ,ideo iuxta beati Thomæ ſententiam neceſſario conſequens eſt, vt duæ ſimul poteſtates ordinis & iuriſdictionis in peccatoris abſolutione concurrant,quarũ ſi aliqua deſit,nihil prorſus effici valet. Alij tamen has duas eccleſiaſticas poteſtates aliter diuidunt, alitérq; diffiniunt. Nam Alfonſus Abulenſis in illo lib. quem
B appellauit defenſorium, parte ij.c.lxij.diſtinguit has duas poteſtates,non per hoc, quòd vna conferatur per conſecrationem,& alia ſine conſecratione:neque per hoc, quòd vna donetur à Deo immediate, alia ab homine:ſed per diuerſitatem rerum,circa quas exercentur,quæ ſunt duę,videlicet corpus Chriſti verum,& corpus Chriſti myſticũ. Poteſtatẽ ordinis dicit eſſe illam,quæ eſt ſupra corpus Chriſti verum directe,aut indirecte.Ordinem ſacerdotalem dicit directe reſpicere corpus Chriſti verum: quia primum,ad quod dirigitur talis ordo,eſt Euchariſtiæ conſecratio.Ordo diaconatus, & ſubdiaconatus, & cæteri ordines minores etiam ordinantur ad Euchariſtiam:quia omnes in aliqua re ſubminiſtrant,vel deſeruiunt ſacerdoti conficienti, vt manifeſtum eſſe poteſt cuilibet conſideranti ſingulorũ ordinum actus, quos deſcribit Iſidorus, vt habetur in cap. cleros, & clericos.diſt.xxj.Quæ poteſtas à Chriſto conceditur ſacerdoti per miniſteriũ epiſcopi ordinãtis.Poteſtas iuriſdictionis ſecundum Abulenſis ſententiam reſpicit corpus Chriſti myſticũ,quod iuxta Pauli doctrinã,eſt Catholica fidelium eccleſia.Et hanc poteſtatem Abulenſis etiam duplicem eſſe

docet, alteram in foro contentioſa, alterã in foro conſcientiæ, prout nunc proxime ex ſententia Ioannis de Turre Cremata, eas diuiſimus, atque diffiniuimus. Hoc tamen eſt inter illos diſcriminis, quòd Ioannes de Turre Cremata dicit poteſtatem iuriſdictionis in foro conſcientiæ non conferri ſacerdoti per virtutem ordinationis, quando ille ordinatur ab Epiſcopo; ſed conferri poſtea ab homine, quando Papa, aut epiſcopus dat illi curam animarum. Ex quo ille deducit ſimplices ſacerdotes, qui nullam prorſus curã animarũ tenent, non habere vllam iuriſdictionis poteſtatẽ. Contrariam huic ſententiam tuetur Abulenſis, qui docet poteſtatẽ iuriſdictionis in foro conſcientiæ conferri cuilibet ſacerdoti in ordinatione ſua, quando ordinatus fuit ab Epiſcopo. Tunc enim dicit, quòd ex conditione ordinis, & inſtitutione Chriſti, competit cuilibet ſacerdoti poteſtas iuriſdictionis in foro conſcientiæ ſuper omnes fideles totius orbis: eccleſia tamen, ob iuſtam cauſam, ad tollendum ſchiſmata & confuſiones, quæ inde oriri poterant, arctauit iuriſdictionẽ iſtam, diſtinguendo ſubditos. Quapropter de ſimplici ſacerdote, qui nullam habet animarum curã, dicit illum habere poteſtatem iuriſdictionis ſuper omnes fideles: eſſe tamen per eccleſiam talem poteſtatem, non quidem ablatã, ſed ligatam. Quando igitur ordinator, vel eccleſia, aut quicunq; prælatus, dat alicui ordinato iuriſdictionem in foro conſcientiæ, aut in foro cõtentioſo, dicit nihil tunc nouum illi concedi: ſed tantum remouere eccleſiam impedimentum, aut tollere ligaturã, qua poteſtatem illius ligauerat. Sed re vera ego hanc Abulenſis ſententiam nequaquã probare poſſum: imò aliquibus vrgentiſsimis rationibus cogor ab illa diſcedere. Prima eſt: quia poteſtas iuriſdictionis eſt quoddam correlatiuum nomen, quod non ad ſe ſolum: ſed ad alterum reſpicit, ad illos, videlicet, ſuper quos eſt talis poteſtas. Sunt ergo correlatiua iſta duo, poteſtas iuriſdictionis, & ſubditus, ſicut ſuperior & inferior. At correlatiuorum natura, iuxta Ariſt. doctrinam, talis eſt vt altero ex illis deficiente, alterum neceſſario intereat. Vt gratia exempli, mortuo filio neceſſarium eſt, vt qui illius ante pater erat, iam tũc pater non ſit, quia non eſt ad quem iam poſſit referri. Ex quo apertiſsime conuincitur, vt ſimplex ſacerdos, qui nullam habet animarum curã, nullam etiam

habeat

A habeat poteſtatem iuriſdictionis:quia non habet ſubditum aliquem, in quem illam exercere poſsit. Secunda ratio eſt, quòd iſta poteſtas abſoluendi à peccatis, non cõfertur ſacerdoti ab homine:ſed à Deo principaliter,quãuis in tali collatione poteſtatis Epiſcopus ſit Dei miniſter, per cuius manus Deus tradit illam poteſtatem ſacerdoti. Et hoc ipſum fatetur Abulenſis in cap.63. Ex quo aperte ſequitur eccleſiã non poſſe tollere à ſacerdote hanc poteſtatem iuriſdictionis in foro conſcientiæ,nec arctare,nec minuere, nec ligare. Quia quod à ſuperiore conceſſum eſt, inferior non poteſt tollere,aut minuere. Ex quo vltra ſequeretur ſimplicẽ ſacerdotem vere poſſe abſoluere quemlibet. Qui licet peccaret abſoluẽdo:alius tamen verè abſolutus maneret. Hoc autem fateri,eſt contra omnium theologorum doctrinam. Quod autẽ inde ſequatur,probatur manifeſte ex illius doctrina. Quia in cap.lxij. ſimili argumẽto probat eccleſiam non poſſe tollere à ſacerdote poteſtatẽ conficiendi Euchariſtiam: quia videlicet talis poteſtas non eſt data ſacerdoti ab eccleſia:ſed à Deo,qui maior eſt eccleſia. At beatus Thomas,& qui illius ſententiam ſequuntur,facile ab his incon-
B uenientibus liberantur. Nam ſimplex ſacerdos,qui curam animarũ non habet,etſi habeat poteſtatem illam abſoluendi,quæ iuxta illorũ ſentẽtiam,dicitur poteſtas ordinis:non tamen habet poteſtatẽ iuriſdictionis, atque ideo neminem abſoluere valet. Tertia ratio,quæ me nimiũ vrget, eſt quia ſi cuilibet ſacerdoti (vt Abulenſis ait) ex inſtitutione Chriſti cõpetit poteſtas iuriſdictionis in foro conſcientiæ,& poteſtas iuriſdictionis in foro cõtentioſo ſuper omnes fideles totius orbis,ſequuntur inde duo maxima, & prorſus intolerabilia inconuenientia. Primũ eſt,quòd ex inſtitutione diuina omnes ſacerdotes erunt pares in poteſtate iuriſdictionis, & ita Papa non eſſet cæteris omnibus ex iure diuino: ſed ſolum iure humano ſuperior. Hæc autem ſentẽtia tanquam erronea, & hæretica eſt multorum conciliorum authoritate damnata. Alterum & non minus inconueniens eſt:quia ſi ita res ſe haberet, cõuinceretur inde apertiſsime Chriſtũ male, atq; peſsime ordinaſſe rẽpubl. Chriſtianam, cum in illa tot iudices,ex æquo potẽtes reliquiſſet,quorum quilibet æquã ſuper omnes fideles poteſtatẽ haberet. Nam tanta iudicum ſine vllo ordine multitudo plus poſſet (vt re

ipſa manifeſtiſsimũ eſt) eccleſiæ obeſſe, quàm ꝓdeſſe. Hoc C
autẽ fateri eſſet hæreſis manifeſta: quia ſcriptura ſacra adeo
eccleſiæ ordinẽ commẽdat, vt propter illius ordinẽ eximiũ
Cant.6 dicat illã eſſe hoſtibus formidabilẽ. Terribilis (inquit de
illa) vt caſtrorũ acies ordinata. Quarta ratio eſt. Omnis po
teſtas, quæ datur ſacerdoti in ſua ordinatione, eſt character
ſacerdotalis, aut illi characteri ſic neceſſario cõnexa, vt ſe-
parari ab illo non poſsit: ſed character ſacerdotalis non eſt
poteſtas iuriſdictionis, ſed poteſtas ordinis: ergo ſacerdoti
in ſua ordinatione nõ cõfertur vlla poteſtas iuriſdictionis:
ſed ſolũ poteſtas ordinis. Maiorẽ, & conſequentiã nõ opor-
tet probare: quoniã notæ ſunt, minorẽ tamẽ ex qua tota ar-
gumentationis vis pẽdet, ſic probo. Poteſtas iuriſdictionis
eſt limitabilis, quæ põt augeri, & minui, & ꝓrſus tolli. Cha
racter autẽ nihil horũ habere poteſt: vt manifeſtum eſt ex
ipſa ratione characteris: ergo character non eſt poteſtas iu
riſdictionis. Quinta ratio cõtra Abulenſem eſt iſta: Omnis
poteſtas, quæ per aliquã ordinationẽ ſacramentalẽ confer-
tur, eſt poteſtas ordinis: ſed poteſtas abſoluẽdi data ſacerdo
ti in ſua ordinatione eſt huiuſmodi: ergo illa eſt poteſtas or
dinis & nõ iuriſdictionis. Cõſequentia, & minor ſunt per ſe D
notæ, maior autẽ probatur: quia nõ ob aliud dicitur pote-
ſtas ordinis: niſi quia per ordinis collationẽ cõfertur. Præ-
terea talis poteſtas abſoluẽdi à peccatis, quæ traditur ſacer-
doti in ſua conſecratione, ordinatur ad ſacramenti admini
ſtrationẽ: ergo potius dicẽda eſt poteſtas ſacramẽtalis, quã
ptãs iuriſdictionis. Vltima ratio, quæ (mea quidẽ ſnĩa) vehe
menter Abulẽſem cõſtringit, eſt ꝙ omniũ theologorũ con
ſenſu receptũ eſt, ad abſolutionẽ ſacramentalẽ faciendam
requiri poteſtatẽ ordinis ita ꝙ ſola poteſtas iuriſdictionis
ſine ptãte ordinis nõ ſufficeret ad hoc, vt quis poſſet aliũ à
peccatis abſoluere: ſicut manifeſtũ eſt in illo, qui habet curã
animarũ, & nõ eſt ſacerdos. Ille enim etſi habeat poteſtatẽ
iuriſdictionis: quia tñ caret ptãte ordinis neminẽ abſoluere
põt. Nulla aũt alia ptãs ordinis requiritur: niſi poteſtas ab-
ſoluendi: ergo illa nõ eſt dicẽda poteſtas iuriſdictionis: ſed
poteſtas ordinis. Et (vt hominẽ fortius conſtringamus) ſta-
tuamus id eueniſſe, qđ facillime euenire põt, vt videlicet
eṗs ordinans in ſacerdotẽ talem curatũ, aut epiſcopũ, poſt-
quam illi dedit poteſtatẽ ſupra corpus Chriſti verũ, ſtatim
moria

A moriatur, antequam tradat eidem ſacerdoti poteſtatem ſuper corpus Chriſti myſticum. In hoc euentu, nullus ſanæ mentis dicet talem ſacerdotem poſſe à peccatis abſoluere. Quid igitur deeſt? Non quidem poteſtas iuriſdictionis: quia illam habet ratione curæ ſibi commiſſæ: deeſt ergo poteſtas ordinis: ſed non deeſt poteſtas ordinis ſupra corpus Chriſti verum: quia illa iam data fuit ab Epiſcopo, antequam ille interiret: ergo deeſt poteſtas ordinis ſupra corpus Chriſti myſticum, quæ non eſt alia niſi poteſtas abſoluendi à peccatis. Ex quo apertiſsime colligitur talem poteſtatem nõ eſſe poteſtatem iuriſdictionis: ſed ordinis: & inde per conſequens ſequitur non omnem poteſtatem, quæ eſt ſupra corpus Chriſti myſticum, eſſe cenſendam poteſtatem iuriſdictionis. Propter has rationes, quę mihi vrgẽtiſsimæ videntur, cenſeo has duas eccleſiæ poteſtates, ordinis videlicet, & iuriſdictionis, non eſſe eo modo diſtinguẽdas, neque diffiniendas, ſicut Alfonſum Abulenſem illas diſtinxiſſe diximus. Beatũ igitur Thomã in hac parte imitatus, dico has duas poteſtates diſtingui per hoc quod poteſtas ordinis, ſiue vt (ſanctus Tho. ait) ſacramẽtalis cõfertur per col-
B lationẽ alicuius ordinis eccleſiaſtici, ſiue illa ſit ſupra corpus Chriſti verũ, ſiue ſupra corpus myſticũ. Poteſtas iuriſdictionis eſt illa, quę ſupra alios datur per iniunctionẽ, aut commiſsionẽ alicuius hominis. De his igitur poteſtatibus diſſerere oportet, an qui illas habet: ſi fiat hæreticus, ſtatim eas amittat. In hoc ca. de ſola poteſtate ordinis diſſerimus: & proximo c. de poteſtate iuriſdictionis inquiremus. Poteſtates ordinis, iuxta ordinũ varietatẽ, varias eſſe diximus: quarũ aliquæ omnibus cõpetunt ſacerdotibus, aliquæ ſolis epiſcopis cõueniunt. Primo igitur de poteſtate ſacerdotali, mox vero de epiſcopali ordinis poteſtate diſputabimus. De ſacerdotali ordinis poteſtate Petrus Lõbardus, qui magiſter ſententiarũ dicitur, li. iiij. diſt. xiij. docet illã poteſtatẽ, quę eſt ſupra corpus chriſti verũ, nõ manere in eo, qui factus eſt hęreticus, neq; in eo, qui eſt excõmunicatus. Et, vt illius mentẽ quiſq; facilius agnoſcat, verba illius citabo, quæ loco prefato de hac re ait. Illi vero (inquit ille) qui excõmunicati ſunt, vel de hæreſi manifeſte notati, non vidẽtur hoc ſcramentũ poſſe conficere, licet ſacerdotes ſint: quia nemo dicit in ipſa conſecratione, offero, ſed, offerimus, quaſi ex

*Petrus Lombar.*

perſona eccleſiæ. Et ideo cum alia ſacramenta extra eccle- C
ſiam poſsint celebrari, de hoc nõ videtur. Hęc magiſter ſen
tẽtiarum. Idem etiã mihi videtur ſenſiſſe Gratianus. Nam
xxiiij.q.j.ſecũda parte quæſtionis, quæ poſt c. Audiuimus,
incip. ibi. Si autẽ ex corde ſuo nouũ hęreſim &c. Hæc ver
ba dicit Gratianus. Quicunq; ergo ab vnitate eccleſię, quæ
per Petrum intelligitur, fuerit alienus, execrare poteſt, con
ſecrare non valet: excommunicationis, vel reconciliationis
poteſtatem non habet. Hæc ille. Cuius errorem Gloſſa ibi
aperte agnoſcens illũ corrigere decreuit. Nam in verbo il-
lo, non valet. Hæc ait in gloſſa. cõficit tamen etiã extra ec-
cleſiam ſi formam obſeruet: quia hoc ordinis eſt, quem re-
tinet recedens ab vnitate eccleſię j.q.j. quod quidã. Sed non
poteſt excõmunicare: quia hoc iuriſdictionis eſt quã amit-
tit, qui recedit, vt j.q.j. remiſsionẽ. Hæc in gloſſa. Sed idem
Gloſſator in ca. Accedens. diſt. 50. de ſacerdote degradato,
ſentit oppoſitum dicens, quod non credit illum conficere:
quia (vt ait) perdit omnem poteſtatẽ. Et certe miror, quod
viri tam docti, & tam boni in tam manifeſtum inciderint
errorem. Sed cõmuni prouerbio dicitur, quãdoque bonus
dormitat Homerus. Falſitas huius doctrinę inde apertiſsi- D
me conuincitur, quod poteſtas conſecrandi nõ eſt aliud: ni-
ſi character ſacerdotalis, qui imprimitur ſacerdoti à Deo,
cum illũ ordinat epiſcopus, & dicit: Accipe poteſtatẽ offer
re ſacrificiũ Deo: Miſſaſque celebrãdi tam pro viuis, quàm
pro defunctis &c. Quibus verbis finitis, Deus in anima ſa-
cerdotis imprimit characterem, & ſacerdos per illum cha-
racterem accipit à Deo poteſtatẽ cõſecrãdi Euchariſtiam:
Quo fit, vt tandiu duret in ſacerdote poteſtas conficiendi
Euchariſtiã, quandiu durauerat in eo ſacerdotalis chara-
cter. At talis character cum à ſolo Deo imprimatur, ſolus
Deum illum ab anima delere poteſt. Conſequens igitur
eſt, vt etiam poteſtas conſecrandi, non poſsit per quoduis
crimen quantumlibet graue, tolli à ſacerdote, etiam ſi ille
ſit degradatus. Nam per talem degradationem, licet eccle
ſia auferat à ſacerdote ordinis executionem, ita vt non poſ-
ſit ſine peccato Euchariſtiam conficere, non tamen ab il-
lo aufertur, nec auferre poteſt ordinis poteſtatem, vt etiam
attentans cõficere non poſsit. Præterea eccleſia non dat ſa
cerdoti poteſtatem conſecrandi: ſed ſolus Deus: quoniam
pote

A poteſtas illa cum ſit tã magna, & tam excellẽs vt omnium angelorum nedum hominum poteſtatem exuperet, nõ poteſt niſi à Deo conferri, quamuis ad illius ordinis collationem epiſcopus ſe habeat, vt miniſter, aliqua circa ſacerdotem exercens, ſine quibus Deus nunquam talem ſacerdoti cõcedit poteſtatem. Neceſſarium igitur eſt, vt eccleſia non poſsit auferre à ſacerdote poteſtatem conſecrandi, quam conſtat ſolum Deum illi dediſſe. Inferior ſiquidem nõ poteſt ſuperioris donationem reuocare, aut irritum facere, quidquid ſuperior fecerit. Rurſum ſi doctrina magiſtri ſententiarum vera eſſet, ſequeretur inde ſacerdotẽ, qui ab hæreſi, in quam lapſus fuerat reſipiſcit, eſſe iterũ ordinandum vt corpus chriſti in Euchariſtia cõficere poſsit. Hoc autem fateri eſſet nimis erroneum, & contra vniuerſalis eccleſiæ definitionem. Nam conciliũ Florentinum, tradens Armenis certiſsimam fidei regulam, quam tenere deberent, de ſacramentis eccleſiæ diſſerens, hæc ait: Inter hęc ſacramenta tria ſunt baptiſmus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id eſt, ſpirituale quoddam ſignum à cæteris diſtinctiuum, imprimũt in anima indelebile. Vnde in eadem per- *Cõcilium Florent.*

B ſona non reiterantur. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt. Hæc concilium Flor. In quibus verbis duo maxime aduertere oportet. Quæ duo proxime adducta argumenta fortiſsime confirmant. Primum eſt, quod ait: Characterem eſſe indelebilem, & hoc deſeruit ſuperiori argumento. Alterũ eſt, cum ait: Sacramentum ordinis eſſe connumerandum inter illa ſacramenta, quæ reiteratione nõ admittunt. Dicimus ergo iuxta totius catholicæ eccleſiæ ſententiam, ſacerdotem omnem recte ordinatũ, etiam ſi hæreticus fiat, & degradatus ſit, poſſe Euchariſtiam cõficere, quãuis hoc faciẽdo peccet. Vnde Au. lib. ij. contra Parmenianum ait: Illi qui intra eccleſiam conſtituti, receperunt poteſtatem conſecrãdi euchariſtiam in ordinatione ſacerdotis, recte quidem habent poteſtatem: ſed non recte ea vtuntur, ſi poſtmodum per hæreſim, aut ſchiſma, vel excõmunicationẽ ab eccleſia ſeparentur. Hæc Aug. Forte cõtra iſta, quis nobis obiiciet illud cap. Degradatio. quod habetur in ti. de pœnis. lib. vj. In illo enim capi. decernitur, vt epiſcopus ſacerdotem degradans, vtatur hac forma: Authoritate Dei omnipotentis pa- *Aug.*

triſ,ac filij,& ſpiritus ſancti,ac noſtra,tibi auferimus habitũ clericalẽ,& deponimus,degradamus,ſpoliamus,& exuimus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali. Ex quibus verbis videtur colligi,degradatũ nullam habere or dinis poteſt ıtẽ,& per cõſequens priuatũ eſſe charactere ſacerdotalı. Alioqui forma degradationis falſitatẽ cõtineret, cum dicat: Exuimus te omni ordine. Et gloſſa in illo ca. dicit. inde ſumi argumentũ cõtra eos,qui dicunt degradatum poſſe conficere. Sed re vera Gloſſator ille deceptus eſt, nec vim illorũ verborum plene intellexit. Nam per illa verba intelligit Papa degradatũ eſſe priuatũ,& ſpoliatum execu tione ordinis,non autem poteſtate ordinis. Quoniam hac priuari non poſſet,cũ ſit character indelebilis. Et huic noſtrę expoſitioni fauet Cardinalis,qui in cap. Accedens. diſt. 50. dicit,quod vbicũq; in iure habetur, quod depoſitus, ſeu degradatus amittit,vel nõ habet ordinẽ, intelligẽdũ eſt de executione & priuilegio ordinis. Eandẽ ſententiã docet do minus Adrianus Papa in iiij. ſen. in quęſtione de confirmatione arg. iij. Et ſic eſt neceſſario dicendũ,ne dicamus Papã definiẽdo erraſſe. De poteſtate autem abſoluẽdi à peccatis, non poteſt certa aliqua ſine diſtinctione dari ſententia: ſed iuxta varietatẽ poteſtatis, varia etiã dabitur definitio. Nã (vt in principio huius c. diximus) duplex eſt poteſtas abſoluẽdi à peccatis. Vna dicitur poteſtas ordinis,& hæc eſt character ſacerdotalis,ſiue alius à priori,ſiue ille idẽ maior effectus,parũ refert ad pręſentẽ diſputationẽ. Et hęc poteſtas traditur à Deo ſacerdoti,quãdo epiſcopus cõſerans illũ,dicit: Accipe ſpiritum ſanctũ,quorũ remiſeris peccata,remittũtur eis,quorum retinueris retẽta ſunt. Altera eſt poteſtas abſoluendi à peccatis,quę dicitur poteſtas iuriſdictionis in foro cõſcientię. Hęc nõ traditur in cõſecratione ſacerdotis: ſed poſtea quãdo illi datur cura animarum, neq; traditur à Deo immediate: ſed ab homine, qui illi cõmittit animarũ curã. Harũ duarũ nulla ſine altera poteſt (vt ante diximus) exercere actũ abſolutionis peccatorum: ſed ambæ ſunt neceſſario requiſitæ. Nã ſacerdos qui nullã habet animarum curam,neq; ordinariã,neq; legatam (extremæ neceſsitatis caſu excepto) neminem abſoluere poteſt. Ecõtrario qui curam animarũ habet,& ſacerdos non eſt,neminẽ etiã abſoluere poteſt. Sacerdos igitur,qui hęreticus effectus eſt: poteſtatem

A ſtatē iuridictionis amittere poteſt:quoniã,cum illã(vt diximus) ab homine accipiat,etiã homo,qui dedit,aut alius ſuperior illã tollere poterit. Ad poteſtatē abſoluēdi,quæ dicitur ordinis,aut ſacramētalis,ſicut nõ dedit ſacerdoti homo ita nec poteſt ab illo tollere aliquis homo. Eſt enim hęc poteſtas etiã indelebilis ab anima,quemadmodũ poteſtas cõficiēdi Euchariſtiam:quia vtraq; illarũ nihil aliud eſſe cenſetur,quàm character ſacerdotalis à Deo in anima ſacerdoris impreſſus. Ex quo apertiſsime colligitur ſacerdotem hæreticũ,ſi curã animarũ,quam ante habebat, eccleſia illi non ſubtraheret,poſſe ſubditos ſuos à peccatis eorũ abſoluere:quia ad id faciendũ,vtrãque retineret poteſtatē ordinis,& iuriſdictionis. Nunc autē quia eccleſia hæreticos omni beneficio priuat:ideo licet illi habeāt poteſtatē ordinis,poſtquã tamē ſunt priuati, abſoluere non poſſunt:quia carēt poteſtate iuriſdictionis. Tota igitur hæc noſtra diſputatio duabus certiſsimis regulis poteſt comprehēdi. Prima regula. Sacerdos hęretic⁹ effectus nõ amittit neq; amittere poteſt vllã ordinis poteſtatē: quia illa eſt indelebilis, & à ſolo Deo datur. Secũda regula. Sacerdos hęreticus effectus
B amittere poteſt iuriſdictionis poteſtatē:quia illã non accepit in cõſecratione:ſed poſtea ex hominis commiſsione. Et quia iſtarum duarũ poteſtatũ differentiã, non bene conſyderarũt magiſter ſententiarũ & Gratianus,decepti ſunt putantes idē prorſus de vtraq; illarum eſſe dicendũ, quod tamen non ita dicendũ eſſe facillime agnoſcerēt:ſi bene conſyderaſſent, latũ eſſe inter illas duas poteſtates diſcrimen, variáſq; eſſe illarũ duarũ poteſtatum cõditiones. Sed opus eſt iam,vt videamus quid magiſter ſententiarum pro ſuæ ſentētiæ cõfirmatione afferat. Non enim gratis,& ſine vlla ratione, quamuis fallaci:id tantus vir vnquã dixiſſe putandus eſt. Sacerdos cõſecrans(inquit ille)in perſona eccleſiæ hoc agit,& non ſua:quia cum hoſtiam offert non dicit, offero:ſed dicit,offerimus. At qui extra eccleſiam eſt, non poteſt aliquid nomine eccleſię facere. Hęreticus igitur,aut excommunicatus cum ſit ab eccleſia ſeparatus,non poterit nomine eccleſiæ conſecrare. Hæc ratio certe debiliſſima eſt, & quàm facillime quiuis homo vel mediocriter doctus,nedum magiſter ſententiarũ reiicere poſſet,ſi bene conſyderaſſet latam eſſe differentiã inter conſecrationem

Eucha

Euchariſtiæ,& orationes, quæ illam in canone miſſæ præcedunt,aut ſequuntur.Orationes illas ſacerdos dicit in nomine eccleſiæ,in cuius vnitate conſiſtit, tanquã membrum illius.In conſecratione autem, quando conficit Euchariſtiam,nõ in perſona eccleſiæ:ſed in perſona Chriſti loquitur:Cuius vicem gerit per ordinis poteſtatẽ. Quod autem in perſona Chriſti loquatur ipſe verborum contextus, qui proxime verba conſecrationis præcedit apertiſsimè oſtendit. Nam ſacerdos iam conſecrare paratus, de Chriſto ſaluatore noſtro loquens hæc quæ ſequuntur,ait: Qui pridie quàm pateretur accipiens panem in ſanctas,ac venerabiles manus ſuas, & eleuatis oculis in cœlum ad te Deum patrem omnipotentem tibi gratias agens, benedixit, fregit, deditque diſcipulis ſuis dicens: Accipite, & comedite ex eo omnes. Hoc eſt enim corpus meum. Ex quo verborum contextu apertiſsime conſtat,ſacerdotem in ſola Chriſti perſona verba conſecrationis proferre,& nõ in perſona propria. Sacerdos igitur excommunicatus, aut hæreticus, aut aliàs quomodolibet ab eccleſiæ vnitate præciſus,ſi Miſſam celebret quia poteſtatem ordinis indelebilem tenet, vere conficit corpus, & ſanguinem domini: quia tamen eſt ab eccleſiæ vnitate ſeparatus, orationes eius, quas nomine eccleſiæ offert,nullam prorſus habent virtutem, nullúmque meritum, ita vt nec ipſi hæretico, nec illis, pro quibus dicuntur,proficere poſsint.

## *An epiſcopus factus hæreticus,eo ipſo amittat poteſtatem ordinis Epiſcopalis.*

## CAP. XXII.

Diximus in præcedenti c.varias eſſe ordinis poteſtates, quarum aliquæ omnibus cõpetunt ſacerdotibus:& de iſtis tunc diſſeruimus, an propter hæreſim amitterentur. Aliæ ſolis Epiſcopis cõueniunt,& de iſtis nunc inquirendũ eſt,an Epiſcopus effectus hæreticus, eo ipſo omnes illas amittat,vel amittere poſsit.Vt autẽ huius quæſtionis difficultatẽ plene abſoluamus,opus eſt primo aliã quæſtionem diſcutere,ex qua(vt opinor)tota huius quæſtionis difficultas pendet.Quærendũ igitur eſt:an Papa,aut generale concilium poſsit ab Epiſcopo auferre eã ordinis poteſtatem,quę illi per ordinationem conceſſa eſt. Nam ſi eccleſia hoc facere

A re poteſt, credendum eſt illam, iam talem poteſtatem hæreticis abſtuliſſe; quia cum illos ſummo, & iuſtiſsimo perſequatur odio, pie credendum eſt abſtuliſſe ab illis quidquid potuit auferre. Si autem eccleſia nõ poteſt hãc ordinis poteſtatem auferre ab Epiſcopo, inde luce clarius cõſtare poterit, Epiſcopum nõ amittere talem poteſtatẽ, etiam ſi hæreticus fiat, præſertim cum conſtet illam non eſſe iure diuino propter hæreſim ab Epiſcopo ablatam. Dominus Innocentius in c. Quanto, de conſuetudine, dicit fuiſſe quorundam opinionẽ dicentium Papam poſſe hoc Epiſcopis prohibere, vt non adminiſtrent ſacramentum ordinis, aut cõfirmationis: qua prohibitione facta, ſi Epiſcopus talia ſacramẽta conficere tentaret, nihil illum facere dicunt. Quia licet Papa nõ poſsit tollere ſacramentũ baptiſmi, vel alia neceſſaria, poteſt tamẽ (vt iſti dicũt) circa illa diſponere, vel dando formam, vel diſponẽdo de perſonis, à quibus, & quibus ſint cõferenda, vt notatur in c. j. de baptiſmo. Nam Papæ ſecundum iſtos eſt obediẽdum in omnibus ſpiritualibus, in concernentibus periculum animæ: niſi illa reperiãtur expreſſe interdicta, vel ſint contra fidem. Poſtquam iſtorum opinio-
B nem retulit Innocentius, neq; illam abſolutè probat, neq; etiam in vniuerſum reprehendit: ſed quadam diſtinctione prius data, dicit quòd aut Papa facit legem, per quam tollit hanc poteſtatem Epiſcopis, & tunc dicit Epiſcopum nihil prorſus agere cõferendo talę ſacramentũ cõtra prohibitionem: aut ſimpliciter Papa prohibet Epiſcopis ne faciant, & talis ſimplex prohibitio (vt ait) non impediret impreſsionẽ characteris. Panormit. in eodem c. quanto, refert hanc Innocentij opinionem, & dicit optimam eſſe illius ſententiam, tantum abeſt, vt illã reprehendat. Alexãder de Ales in quarta parte, q. xxxv, membro vj, dicit etiam hanc fuiſſe aliquorum ſentẽtiam, illam tamen alia longè diuerſiſsima nota ſignauit, aſſerens illam eſſe falſam, & erroneam. Nec ſolus Alexander Alenſis: ſed omnes ſcholaſtici theologi, qui de hac re tractant, illam apertiſsimè damnant. Quorũ ſententiæ ego ſubſcribens illam Innocentij, & Panormit. opinionem non ſolum falſam: ſed hæreticam eſſe cenſeo. Nec tamen ob hoc exiſtimo illos eſſe hæreticos dicendos: quia non puto eos tam pertinaci animoſitate ita ſenſiſſe, vt contra catholicæ eccleſiæ doctrinam, ſuam opinionẽ tueri voluiſſent

luiſſent: Imò cõtra firmiſsime credo illos, ſi fuiſſent de hac re (vt decebat) admoniti, ſtatim ſuam ſentẽtiam reuocaſſe. Deinde res ipſa non eſt de illis primis fidei principiis, in quibus fas non eſt Chriſtiano viro aliquid ignorare: neque res eſt per ſe tam aperta, vt non poſsit per ignorantiam excuſari, præſertim cum illa magis ad theologorum, quàm ad canoniſtarum examen pertineat. Vt autem nos certam, & indubitatam de hac re oſtendamus ſententiam, aliqua prius admonere oportet, quæ ad rei claritatem oſtendendam multum iuuare poſſunt. Primum quidem conſiderare oportet, quòd (vt Auguſtinus lib. ſecundo contra Parmenianum ait) aliud eſt aliquid omnino nõ habere: aliud autem non recte habere: & ſimiliter etiam aliud eſt nõ dare, & aliud non recte dare. Conſiderare etiã oportet varias eſſe in Epiſcopo ſui ordinis poteſtates, quę omnes nõ ſunt ęqua lance penſandæ. Habet ſiquidem Epiſcopus poteſtatẽ circa aliquorum ſacramentorũ collationẽ, vt ſunt ordo, & confirmatio, quæ à ſolis Epiſcopis cõferri poſſunt. Habet etiã poteſtatem ex ordine ſuo ad benedicendũ, & conſecrandum alia, quæ nõ ſacramenta: ſed ſacramẽtalia dicuntur, vt ſunt, eccleſiæ, calices, veſtimẽta, & cætera, quæ à ſolis Epiſcopis cõſecrantur, & benedicuntur. Hæc omnia, & alia ſimilia dicuntur ſacramẽtalia: quia omnia illa ordinãtur ad alicuius ſacramenti conſecrationẽ, vel illius adminiſtrationẽ. Nam conſecratio, aut benedictio eccleſiæ, conſecratio calicis, benedictio veſtimentorum, aliáq; id genus multa, ad conſecrationem Euchariſtiæ cum debita deuotione, & reuerentiam faciendam ordinantur. Chriſmatis cõſecratio, ad ſacramentorum baptiſmi, & confirmationis, & extremæ vnctionis collationem diriguntur. Poſſunt etiã hæc omnia, & alia huiuſmodi ob aliã rationẽ dici ſacramentalia: quia videlicet aliquam habent cum ſacramentis ſimilitudinem. Nam ſacramentis omnibus Deus hanc cõtulit poteſtatem, vt gratiã digne recipientibus conferant. Et omnia illa, quæ ſacramẽtalia dicuntur, & ſi nõ tanta ſint poteſtate à Deo donata, vt ſumẽtibus illam gratiã conferre valeant, eſt tamen omnibus illis poſtquã ſunt ab eccleſia cõſecrata, aut benedicta, particularis quædã à Deo virtus conceſſa, ad aliquid in deuote recipiente efficiendũ, quod ſecluſa benedictione nõ effeciſſent: vt aqua benedicta, aut cineres benedicti, aut C D

cand

A candelæ, aut rami, aut campanæ. Quorum omnium benedictio non eſt (vt impij Valdenſes cenſuerunt) inanis putanda, & velut talis ridenda: ſed iuxta totius catholicæ eccleſiæ doctrinam, aliquam rebus illis omnibus Deus propter eccleſiæ benedictiones, particularẽ concedit virtutem, quam illæ ſecluſa benedictione non haberent. De qua re olim me dixiſſe recolo in opere illo, quod aduerſus omnes hæreſes edidi, in titulo, aqua, hæreſi ſecunda, & in titulo, Exorciſmus. His igitur habitis conſiderationibus, aliquas ſuo ordine proponam concluſiones, ex quibus quidquid ad hanc rem attinet, facillime intelligi poteſt. Prima concluſio, Papa nõ poteſt tollere ab Epiſcopo poteſtatẽ cõferendi illa ſacramenta, quæ ſunt Epiſcopis reſeruata, vt ſunt confirmatio & ordo, ita vt illorũ ſacramentorum collationem irritam & inanem Papa facere poſsit. Hanc concluſionem plurimis euidentiſsimiſq; rationibus probare oportet, vt inde apertiſsimè conſtet falſam & hæreticam eſſe Innocentij & Panormitani opinionem. Primo quidem hæc noſtra concluſio inde conuincitur eſſe vera, quod poteſtas quam circa confirmationis & ordinis ſacramentorum collatio-
B nem Epiſcopus habet, eſt illi iure diuino, & à Deo conceſſa: ex quo euidentiſsime colligitur, Papam non poſſe illam ab Epiſcopo auferre: quoniam inferior non poteſt ab aliquo tollere, quod illi fuerit à ſuperiore conceſſum. Aſſumptum huius argumentationis, ex quo tota illius vis pendet, multiplici ratione probare volo. Nam ſi ſemel oſtenderim poteſtatem illam eſſe à Deo Epiſcopo conceſſam, non eſt quod quis deinceps putare poſsit Papam poſſe illam ab Epiſcopo auferre. Hæc enim vna eſt ex præcipuis rationibus, quibus Theologi conuincunt poteſtatem conſecrandi non poſſe à ſacerdote quamuis degradato, auferri: quia cum illam à Deo & non ab hominibus acceperit, conſequens eſt, vt nullus homo illam à ſacerdote tollere poſsit. Quod autem talis poteſtas præſertim circa ordinis collationem ſit à ſolo Deo Epiſcopis conceſſa, inde primo probatur, quod poteſtas conficiendi Euchariſtiam etiam miniſterialiter ſuperat totius Eccleſiæ propriam atque natiuam virtutem, quia niſi Deus hanc dediſſet ſacerdotibus poteſtatem, vt tanquam miniſtri poſſent Euchariſtiam conficere, tota Eccleſia non poſſet illam

illam alicui tradere ſacerdoti. Ex quo apertè conuincitur, C vt poteſtas quam habet Epiſcopus ad conferendum ſacerdotibus hanc in illorum ordinationibus poteſtatem, ſuperet etiam totam eccleſiæ virtutem & poteſtatem. Vnde neceſſario conſequitur, vt talem poteſtatem Epiſcopus non ab homine, qui dare non potuit, ſed à ſolo Deo acceperit. Nam alioqui ſi poteſtas conſecrandi ſacerdotem poſſet ab homine iure diuino ſecluſo, alicui dari, inde apertiſsime ſequeretur, vt poteſtas conficiendi Euchariſtiam, quæ per illam priorem poteſtatem ſacerdoti confertur, poſſet etiam ſecluſo iure diuino alicui dari. Certum enim eſt, quòd ſi ego virtute humana (non ſecludo generalem Dei concurſum) poſſum Petrum in aliquo ordine & dignitate conſtituere, quidquid per illum ordinem & dignitatem Petrus fecerit, erit humana virtute factibile. Vulgata ſiquidem eſt philoſophorum regula, quæ ait. Quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. Si vero Petrus per talem ordinem, & dignitatem aliquid fecerit quod humana virtute effici non poteſt, euidentiſſime inde ſequitur, vt nullus humana virtute poſsit Petrum in tali ordine & dignitate conſtituere. Cum ergo poteſtas ſacerdotis ſuperet omnem humanam virtutem, ne- D ceſſario conſequens eſt, vt poteſtas efficiendi ſacerdotes quam habet Epiſcopus, ſuperet etiam omnem humanam virtutem. Quod ergo homo non poteſt Epiſcopo dare non poteſt etiam ab Epiſcopo auferre. Et ſicut Papa non poteſt à ſacerdote tollere poteſtatem conſecrandi, ita nec ab Epiſcopo poteſtatē ordinandi; quia vtrunq; humanam ſuperat virtutem. Secundo probatur illud ſuperius aſſumptū, videlicet, quòd poteſtas ordinis circa collationē ſacramentorum, quæ eſt in Epiſcopis, cōpetat illis iure diuino. Quoniam niſi hoc ita eſſet, ſequeretur inde Epiſcopos ſolo iure humano eſſe aliis ſacerdotibus ſuperiores, quo fieret, vt ex diuina ſola inſtitutione, Epiſcopi nullā maiorē poteſtatem haberēt quàm alij ſacerdotes. Nihil enim aliud habet Epiſcopus quod nō poſsit habere alius ſacerdos, niſi ordinis & cōfirmationis ſacramentorū collationē. Sed ſi hæc poteſtas ſolo iure humano & nō diuino cōpetit Epiſcopis, euidētiſſime ſequitur inde, nihil cōpetere ex iure diuino Epiſcopis, quod aliis ſacerdotibus non conueniat. Hoc autē fateri eſt

hæreſis

A hæreſis Aerij, quam Auguſtinus in libro de hæreſibus, cap. liij. nomine hæreſis condemnat. Et beatus Epiphanius in libro octoginta hæreſum, hære ſi ſeptuageſimaquinta de Aerio, differens hanc inter illius hæreſes cōnumerat. Et nos in illo opere quod aduerſus omnes hæreſes edidimus, in tit. Epiſcopus, multis, euidentiſsimiſq; rationibus probauimus talem ſententiā eſſe hæreticā. Tertio adhuc probatur antecedens illud ſuperius in prima argumentatione aſſumptū. Si poteſtas quam Epiſcopus habet circa ordinis & confirmationis collationem, non eſt ex iure diuino, ſed ex ſolo iure humano illi conceſſa, ſequitur quod etiam Papa poterit talem poteſtatem aliis ſacerdotibus conferre. Quoniam ſi ſolo iure humano illi conceſſum eſt, ſicut de Epiſcopis ſtatuit eccleſia, ita de ſacerdotibus ſtatuere poſſet, vt illi etiam alios in ſacerdotes ordinare poſſent. Verum hoc fateri Panormitanus nullum putat eſſe inconueniens, quoniam in in loco præfato ſponte & nullo argumento coactus, dicit Papam poſſe delegare hanc poteſtatem cuilibet ſacerdoti, vt ordines conferat. Si de minoribus ordinibus qui ſacri non cenſentur, ille loqueretur, ego illi non contradicerem,
B vt poſtea apertius declarabo. Sed quia de omni ordine abſolute loquitur, ideo non poſſum ab illo non diſcedere cum illius ſententia ſit manifeſte erronea. Nam ſi hoc eccleſia poteſt, ſequitur inde Eccleſiam poſſe ſacerdotes omnes pares facere Epiſcopis, quia poterit ſacerdotibus dare ordinandi, & per conſequens confirmādi poteſtatem, qua data erunt per omnia pares. Nam beatus Hieronymus in epiſtola ad Euagrium, ait: Quid facit, excepta ordinatione, Epiſcopus, quod presbyter non faciat? Hæc ille. Si hoc ſolo Epiſcopus reliquos ſacerdotes excedit, conſequens eſt, vt data ſacerdotibus illa poteſtate, ſint illi Epiſcopis pares. At ſicut nunc proxime diximus, ex catholica fide docemur, Epiſcopos ex iure diuino eſſe reliquis ſacerdotibus ſuperiores: ergo ex catholica fide credere tenemur Papam non poſſe ſacerdotibus delegare poteſtatem, ordines, præſertim ſacerdotium conferendi. Præterea, Paulus in ea quæ ad Hebræos eſt epiſtola, ait: Sine vlla contradictione, quod minus eſt, à meliore benedicitur. Maior ergo eſt epiſcopus qui ſacerdotem benedicit & conſecrat, quàm ſacerdos qui ab illo conſecratur. Quo fit vt ſacerdos à ſolo ſacerdote effici nō poſsit, quia illi ſunt

*Hier.*

*Hebr. 7*

inter ſe pares. Rurſum concilium Florentinum reddens Armenis certiſsimam fidei regulam, quam illos ſequi oportebat, cum de ſacramento ordinis differit, dicit verum illius miniſtrum eſſe epiſcopum, ergo eccleſia non poteſt alium miniſtrum inſtituere, & per conſequens non poterit Papa hoc alij ſacerdoti delegare. Quia ſicut non poteſt aliam materiam aut formã ab illa quam Chriſtus inſtituit in ſacramentis inſtituere, ita nec poteſt alium miniſtrum inſtituere quam Chriſtus inſtituit. Poteſtas ergo quam epiſcopus circa ſacramentorum collationem habet, eſt illi & non alteri iure diuino conceſſa, & ita nec ab illo per eccleſiam auferibilis nec alicui alteri donabilis. Ex quo deducitur aperta reſponſio ad id, quod fuerat in hoc cap. primo, quæſitum, videlicet, an epiſcopus hæreticus effectus amittat poteſtatem ordinis epiſcopalis. Cui quæſtioni nos reſpondemus, epiſcopum, quamuis hæreticus ſit, aut degradatus, nunquam tamen amittere poteſtatem. Quoniam talis poteſtas datur illi à Deo & non ab homine: datur etiam per ſuam conſecrationem, quando ille conſecratur. Omnis autem poteſtas ordinis ſiue ſacramẽtalis (vt ſupra ex beato Thoma docuimus) quoniam datur per conſecrationem, eſt indelebilis ſicut & ipſa conſecratio eſt indelebilis. Præterea eccleſia non conſueuit epiſcopos hæreticos ſi reſipiſcant iterum conſecrare: ſed ſemper illos in ſua dignitate recepit, vt patet ex actis ſeptimæ ſynodi, quæ fuit ſecunda Nicæna, in qua multi epiſcopi, qui ab eccleſia propter hæreſim deceſſerãt, poſtquam reſipuerunt, miſericordiam petentes fuerunt in ſuis gradibus & honoribus ſine noua ordinatione recepti, ſicut habetur in cap. cõuenientibus. j. quæſt. vij. Si tamen epiſcopalem ordinem per hæreſim amitterent, oporteret eos cum ad eccleſiam redirent, iterum conſecrare. Rurſum, ordinatos ab epiſcopis hæreticis qui veram eccleſiæ formam in ordinatione ſeruauerant, eccleſia præcipit vt non iterum ordinarentur, ſed in ſuis perſiſterent gradibus: vt clariſsime habetur in cap. ordinationes. ix. q. j. Et expreſsius hoc definitum fuit in ſeptima generali ſynodo, cuius definitio habetur in cap. conuenientibus. j. q. vij. Non enim hoc cenſeret eccleſia, niſi illa ſenſiſſet epiſcopũ quamuis obſtinatiſsimus fiat hæreticus, ſuam ſemper retinere ordinis poteſtatẽ. Quia licet ritus ille conſecrationis quo epiſcopus conſecratur, ſit

iure

A iure humano inſtitutus, tamen poteſtas quę epiſcopo in illa conſecratione datur, à Deo ſolo & non ab homine illi donatur. Demũ, hoc probatur teſtimonio beati Auguſt. qui lib. ij. contra Parmenianum de hac re diſputans, ſic ait. Nam ſi ex ipſa parte venientes, etiam præpoſiti qui pro bono pacis, correcto ſchiſmaticorum errore, ſuſcepti ſunt, etſi viſum eſt opus eſſe vt eadem officia gererent quæ agebant, non ſunt tamen rurſus ordinandi: ſed ſicut baptiſmus in eis, ita ordinatio mãſit integra: quia in pręciſione fuerat vitiũ, quod vnitate pacis eſt correctum: non in ſacramentis quæ vbicunque ſunt, vera ſunt: & cum ipſi expedire videtur eccleſiæ, vt præpoſiti earum venientes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrent, non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahũtur, ſed manent etiam ſuper eos: Ideóq; non eis in populo manus imponitur, ne nõ homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Hæc Auguſtinus. Et citantur à Gratiano in cap. Quod quiddam. j. q. j. Forte contra iſta quis mihi obiiciet capitulum illud, Daibertum, quod habetur. j. q. vij. in quo Vrbanus Papa dicit, Daibertum à Nezelone hæretico epiſcopo ordinatum, nihil recepiſſe, ſed eſſe iterum *Auguſt.*

B ordinatum. Et rationem reddens idem Papa ait. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus impoſuit. Hæc Vrbanus. Vnde aperte ſequitur quod epiſcopus ille Nezelo factus hæreticus, amiſerat epiſcopalis ordinis poteſtatem. Huic argumento reſpondet ibi gloſſa in principio capituli, hoc ideo Papam decreuiſſe, quia Daibertus ille non fuerat in forma eccleſiæ baptizatus, & ideo merito cenſuit illum nihil recepiſſe, eſſéq; iterum ordinandum. Per hanc reſponſionem licet gloſſa ſatisfacere videatur pro reiteratione ordinationis, non tamen ſatisfacit verbis illis, in quibus Papa reddit rationem illius reiterationis, ſic inquiens. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus impoſuit. Ex quibus verbis cõſtat Papam ſentire Nezelonem epiſcopum hæreticum non habere poteſtatẽ conferendi ordines. Quapropter dico Nezelonem illum hæreticum nunquam fuiſſe epiſcopum, quia ab alio epiſcopo hæretico extra formam eccleſiæ fuerat cõſecratus. Et ita rẽ cõtigiſſe, narrat quiſquis ille fuit, qui caſum illius capituli ante verba gloſſatoris deſcripſit. Quo euentu, cõſtat Nezelonem illum nihil ab alio epiſcopo recepiſſe: ac proinde nihil habere quod Daiberto

conferre potuiſſet. Secunda concluſio. Papa poteſt prohibere epiſcopis executionem ordinis epiſcopalis circa ſacramẽta: ſiue hoc faciat particulari prohibitione, ſiue generali lege omnibus epiſcopis prohibens, ne ordines faciant, aut confirmationis ſacramentum adminiſtrent. Qua facta prohibitione epiſcopus contra illam prohibitionem ordinans aut confirmans, peccaret ſic faciendo, quamuis ea quæ fecerit, ſint pro ratis habenda, nec oporteat illa iterum facere. Ad huius cõcluſionis probationẽ valere poteſt ratio illa, quam ſupra ex Innocentio & Panormitano adduximus pro ſuæ opinionis confirmatione, quæ huic propoſito valde ſeruire poteſt, cum tamen pro alio nihil efficiat. Papę obediendum eſt in omnibus quæ non ſunt contra fidem & legem Dei: epiſcopo eſſe interdictam executionem ordinis epiſcopalis, non eſt contra fidem, neque contra Dei leges. Quia licet de iure diuino ſit (vt diximus) quod epiſcopus recte ordinatus, habeat ſemper illam ordinis epiſcopalis poteſtatem, non tamen eſt de iure diuino quod illam poteſtatem ſemper exerceat. Quo fit vt poſsit illi per ſuperiorem prohiberi, ne illam exequatur. Ad probationem opinionis Innocentij & Panormitani, non poteſt hæc argumentatio vllo modo iuuare. Quia epiſcopum conſeruare poteſtatem ordinis ſemel acceptam, eſt fide catholica tenendum, cum ſit illi à Deo conceſſum: quapropter præceptum Papæ nihil in ea re efficere valet. Exercere autem ſemper poteſtatem illam, non eſt diuino iure mandatum, & ideo circa illud, quidquid voluerit Papa efficere poterit. Deinde, non eſt in poteſtate epiſcopi ſitum, habere vel non habere poteſtatem ordinis epiſcopalis: quia hoc à voluntate Dej pendet, qui ſicut ille ſolus hanc poteſtatem dedit ita ſolus auferre poteſt. Nihil ergo agit ad hanc rem epiſcopi obedientia; quia ſicut Papa non poteſt epiſcopo præcipere quod non eſt in illius arbitrio ſitum, ita nec epiſcopus tenetur obedire in his quæ ſuæ voluntatis Imperio nõ ſubſunt. At epiſcopalem ordinis poteſtatem exercere vel non exercere in voluntate epiſcopi ſitum eſt: quia cũ vult poteſt exercere, & cũ vult poteſt omittere. Et inde conſequens eſt, vt Papa poſsit hoc prohibere epiſcopo, & epiſcopus teneatur Papæ prohibenti obedire. In hoc tamen laudandus eſt Innocentius quod (vt de illo Panormitanus in præfato capitulo refert) dicit non

A eſſe tolerandam talem prohibitionem, ſi Papa ſine magna cauſa legem vniuerſalem facere vellet, qua omnibus epiſcopis prohiberet ſacramentorum ordinis & confirmationis executionem. Quia talis prohibitio eſſet incommoda tota Chriſtianæ reipublicæ, & totum illius ſtatũ turbaret, & in talibus quæ vniuerſalem eccleſiæ ſtatum perturbãt, dicit Innocentius Papam non eſſe audiendũ, ſed reſiſtendum eſſe illi per vniuerſalem eccleſiã. Ex hac ſecunda concluſione deducitur hæreticum epiſcopum non poſſe rẽcte exequi epiſcopalis ordinis poteſtatem circa adminiſtrationẽ ordinis aut cõfirmationis, quia eſt illi per eccleſiã interdictum, vt patet in c. Dicimus, & c. Pudenda. xiiij. quæſt. j. Si autem contra eccleſiæ prohibitionem, ſeruata tamẽ debita forma & recta adhibita intentione aliquem aut confirmaret, aut ſacerdotio conſecraret, quãuis rata eſſet ordinatio aut confirmatio per illum facta, ipſe tamen peccaret & quidẽ grauiſsime talia ſacramenta miniſtrando. Tertia principalis concluſio. Papa poteſt tollere ab epiſcopis eam poteſtatem ordinis quam habent circa ſacramentalia, vt puta, conſecrationes altarium conſecrationes calicum, benedictiones
B veſtimentorum neceſſariorum ad miſſæ celebrationem. Hæc omnia facere quamuis omnibus & ſolis epiſcopis ſit conceſſum, non tamen hoc illis iure diuino competit, ſed humano. Nihil enim horum Chriſtus inſtituit, ſed ſucceſſu temporis ſunt paulatim ab eccleſia inſtituta. Quod autem ſolo iure humano ſolidatur, ab hominibus qui ius ipſum condiderunt, aut ab illis qui in illorum locũ & poteſtatem ſucceſſerunt, poterit tolli. Conſtat autem Papam, qui nunc eſt, non minorem in eccleſia habere poteſtatem, quàm alij ſummi Pontifices qui illum præceſſerunt. Ergo ſicut Pontifices prædeceſſores, illa omnia ab epiſcopis facienda eſſe decreuerunt, ita poſteriores Pontifices poterunt decernerẽ vt nihil illorum epiſcopi facere poſsint. Præterea, ſicut eccleſia illas omnes conſecrationes & benedictiones olim ſtatuit, ita etiam nunc illas omnes poſſet in vniuerſum abrogare, ita vt ſine omnibus illis miſſa celebraretur. Quibus abrogatis, conſtat ſimul eſſe epiſcoporum poteſtatem hãc in re prorſus abrogatam. Quoniam tunc nihil magis efficeret epiſcopus, quàm quiuis alius ſacerdos, ſi vterque eadem ſuper altare, aut calicem faceret & diceret.

Nam epiſcopus nunc conſecrando aut benedicendo illa, hoc C ſolum efficit circa illa, quod facit illa eſſe apta inſtar ad ali quod opus efficiendum per illa, ſine qua conſecratione aut benedictione illa non eſſent apta ad illud. Sed abrogatis illis conſecrationibus & benedictionibus per eccleſiam, illa inſtrumenta ſeclusis omnibus illis, eſſent ad illud opus efficiendũ apta. Non plus ergo tunc faceret epiſcopus illa conſecrando aut benedicendo quàm quis alius ſacerdos. Ex hac eadem ratione conuincitur Papam poſſe hanc poteſtatẽ circa ſacramentalia quæ nunc ſolis epiſcopis reſeruatur, omnibus aliis ſacerdotibus concedere: ita vt ex conceſsione Papæ poſsint conſecrare eccleſias, altaria, aras, calices, patenas & reliqua huiuſmodi quæ ſunt ſolis epiſcopis reſeruata. Quia cùm omnia illa ex ſolo iure humano pendeant, Papa qui ſupra totum eccleſiæ ius plenam habet poteſtatem, poterit illud pro libito cui placuerit diſpenſare, quamuis male ageret, ſi tam inueteratam eccleſiæ conſuetudinem prorſus tollere vellet. Ex eadẽ ratione etiam deducitur, vt (iuxta opinionem eorum qui dicunt minores ordines non eſſe ſacramenta nec diuino iure inſtituta) Papa poſsit illorũ ordinum D collationẽ & ab epiſcopis auferre, & aliis ſacerdotibus concedere. De hæreticis epiſcopis quid ſit in hac parte ſentiendum ex dictis facillime conſtare poteſt. Certum quidem eſt eccleſiam poſſe ab illis hanc poteſtatem auferre: & iuxta poteſtatem quam habet, illam feciſſe conſtat ex cap. Eccleſiis, & duobus ſequentibus capitulis, de conſec. diſt. j. Ibi enim præcipitur, ab Arrianis conſecratas eccleſias iterum conſecrari. Attamen gloſſa ibi in cap. Eccleſias, dicit hoc eſſe intelligendum, ſi formam eccleſiæ non ſeruaſſent; quoniam ſi illam ſeruaſſent, dicit non eſſe iterum conſecrandas. Sed re vera fallitur gloſſa, quia in c. eccleſiis, aperte dicit textus eſſe iterum conſecrandam eccleſiam, quæ conſecrata eſſet ab eo qui non habet fidem Trinitatis. Credo certe gloſſam inde fuiſſe deceptam, quod putauit idem prorſus cẽſendum eſſe de ſacramẽtalibus, quod de ſacramentis, cum tamẽ lata ſit inter illa differentia. Quia conſecrationes ſacramentorũ pendent ex iure diuino: & inde euenit vt poteſtas quam ſacerdotes aut epiſcopi ſuper illas habẽt, nõ poſsit ab illis auferri. Poteſtas autẽ ſuper ſacramẽtalia ex ſolo pẽdet humano iure: & ideo eccleſia quę hoc ius ſtatuit, poterit illam po-

teſtatem

A teſtatem ab epiſcopis auferre ita vt conſecrantes nihil efficiant: præſertim ob tam graue crimen quale eſt hæreſis. Et idem mihi videtur de aliis conſecrationibus & benedictionibus aliorum ſacramentalium eſſe dicendum, vt ſunt conſecratio calicis, benedictiones ornamentorum & veſtimentorum. Nam de ſimilibus idem eſt iudicium. Neque huic ſententiæ obſtat quod dicitur in cap. A nobis, de ſacramentis non iterandis. Illic enim Papa ideo decernit altaria non eſſe iterum conſecranha, aut veſtimenta iterum benedicenda, in quibus aut cum quibus preſbyteri degradati celebrarunt, quia omnia illa verè conſecrata aut benedicta erant, & ideo noluit vt iterum conſecrarentur aut benedicerentur. At quod ab hæreticis circa illa ſacramentalia factum eſt, eccleſia cenſet nullius eſſe roboris & momenti: & ideo neceſſarium eſt vt fiant ab eo, qui illa omnia exercere valeat. Sed tunc merito inquirere quis poſſet quo nomine ſit cenſenda hæc epiſcoporum poteſtas, quã epiſcopi habent circa ſacramentalium conſecrationem aut benedictionem. Non eſt certe dicenda poteſtas iuriſdictionis: quia per illam nec aliquem punire, nec ſententiã aliquam dicere B poteſt. Si poteſtas ordinis dicitur, erit neceſſario fatendum, eſſe aliquam ordinis poteſtatẽ, quæ ſit auferibilis per eccleſiam. Quod ergo beatus Thomas dicit in ſecunda ſecundæ, quæſt. xxxix. art. iij. Poteſtatem ordinis eſſe indelebilem, eſt interpretandum de ſola poteſtate ordinis quæ eſt circa ſacramenta, de qua ſolum in illa quæſtione tractabat.

## *An epiſcopus effectus hæreticus ſit eo ipſo priuatus omni poteſtate iuriſdictionis, etiam ſi ſit Papa.*

## CAP. XXII.

De poteſtate eccleſiaſtica inquirere & diſputare cœpimus, an omnis talis ſit per hæreſim eo ipſo ab hæretico ablata, & de poteſtate ordinis iã ſatis per duo capitula diſſeruimus. Nunc ſupereſt de poteſtate iuriſdictionis pertractare, an illam ipſo iure amittat epiſcopus aut Papa ſi fuerit hæreticus. Quæ quidem quæſtio, vnũ præſupponit & aliud quærit. Præſupponit quidẽ epiſcopum & Papam poſſe effici hæreticũ. De epiſcopo nullus vnquam dubitauit, quoniam multa & certiſsima experientia cõpertum eſt, pluri-

mos epiſcopos fuiſſe hæreſiarchas, nedum hæreticos. De C
Papa vero an poſsit eſſe hæreticus, quæſtio eſt inter theologos controuerſa, & pars quæq; catholicos & doctiſsimos habet patronos. Quam quæſtionem ego nunc pertractare nolo, neq; volo, de illa aliquid definire, præter id quod ſupra lib.j.cap.vj. dixi Papam videlicet vt publica & cõmunis eſt perſona in dandis toti populo chriſtiano fidei decretis non poſſe errare, vt tamen ſingularis & priuata eſt perſona, poſſe in fide errare & effici hæreticum. Nam (vt cæteros omittamus) de Honorio huius nominis primo non poteſt ambigi illum fuiſſe hæreticũ, cum fauerit in ſexta generali ſynodo de hæreſi manifeſta damnatus, & hæreticus proclamatus. Ob quã cauſam eadem ſexta ſynodus in qua legati Summi Pontificis aderant Theodorus & Georgius presbyteri, Ioannes Diaconus, pluries dixit illi anathema, vt conſtat ex vltima actione eiuſdem ſextæ ſynodi. Quam quidem ſententiam Leo tertius huius nominis Pontifex ratam habuit, vt apertiſsime conſtat per epiſtolam eius quam de hac re reſcripſit ad Conſtantinum Imperatorẽ, in qua non ſemel appellat eum hæreticum. Hanc qui legere volet, reperiet in ſecundo Tomo conciliorũ generalium, ſtatim poſt D
vltimam ſextæ ſynodi actionem. Scio tamen eſſe aliquos, qui Honorij cauſam ſuſcipientes illum excuſare nituntur. Inter quos vnus, & præcipuus eſt Albertus Piglius Campenſis, in ſuo illo magno prolixiſsimóq; opere, de eccleſiaſtica Hierarchia, & in quadam diſputatione quam fecit de actis ſextæ ſynodi. Doctus certe vir, non hoc ſolum noſtro, ſed omni ſeculo venerandus: verum (vt ingenue loquar) nihil aliud in defenſionem Honorij agit, quàm littus arare, aut laterem lauare. Supponamus igitur Papam poſſe in hæreſim labi & hæreticum eſſe. Tunc iam merito quæſtio ſe offert diligenti examinatione digna, An Papa aut quiuis alius epiſcopus effectus hæreticus, amittat omnem poteſtatem iuriſdictionis, ita vt iam nõ ſit Papa nec epiſcopus cenſendus. Quæ quidem quæſtio aliter definienda eſt ſecundũm ius diuinum & aliter ſecundum ius humanũ. Si iuxta humanum ius, quæſtio hæc eſt pertractanda, aliter de Papa, & aliter de aliis epiſcopis reſpondendum erit. Nam Papa non eſt eadem lege & menſura, quæ cæteri epiſcopi, metiendus. Quoniam cæteri omnes epiſcopi iuri humano
ſubd

A ſubduntur, & pœnas ab humano iure ob crimina aliqua decretas, ſi in illa inciderint crimina, perferre coguntur. Ex quo apertiſsime colligitur, omnem epiſcopum poſtquam effectus fuerit hæreticus, eſſe excommunicatum. Et inde etiam colligeretur illum priuatum eſſe eo ipſo ſuo epiſcopatu, ſi eccleſia hanc pœnam hæretico epiſcopo, decreto perpetuo irrogaſſet. Hoc tamen decretum nunquam (quod ſciam) eccleſia hucuſque ſtatuit. Nam licet multi ſint ſancti viri, quorum teſtimonia inferius citabo, qui dicant nihil honoris aut dignitatis hæreticos habere, hoc tamen non dixerunt, tanquam legem ſtatuentes. Quoniam cum illi non fuerint Summi Pontifices, certum eſt eos non potuiſſet leges præfigere, quæ vniuerſos ligarent epiſcopos. At Papa cum ſit totius eccleſiæ caput, quod in reliqua omnia membra influit, illis omnibus ſenſum miniſtrans, ſicut omnes iudicare poteſt, ita à nemine iudicari valet, vt habetur in cap. Si Papa, diſtin. xl. & in cap. Nemo. ix. quæſt. iij. & in cap. Oues. ij. quæſt. vij. Ex qua ratione deducitur Papam non eſſe præceptis aliquibus humanis ligatum, quia non habet ſuperiorem in terris à quo ligari poſſit.
B Ab inferiori autem aut à pari certum eſt neminem ligari poſſe: quia (vt commune eſt iuris peritorum prouerbium) par in parem non habet imperium. Et hinc noſtri theologi colligunt Papam non eſſe obligatum ad ſuorum peccatorum auricularem confeſsionē annuatim faciendam. Quoniam cum talis confeſsio annua ſolo ſit iure humano præcepta, per illud videlicet cap. Omnis vtriuſq; ſexus, de pœnit. & remiſsi. Conuincitur apertiſsime Papā qui ſupra omne ius canonicum habet plenam poteſtatem, non eſſe ad illam obligatum. Ex eadem radice oritur, vt Papa non poſsit incidere in alicuius eccleſiaſtici canonis cenſuram, aut pœnam: vt ſunt excommunicatio, interdictum, ſuſpenſio, irregularitas. Nam omnes iſtæ cenſuræ, cum ſint ſolo humano iure decretę, non poſſunt Papam ligare, quem certum eſt vel parem eſſe his à quibus fuerunt illi canones ſtatuti. Ex quibus omnibus neceſſario ſequitur vt Papa effectus hęreticus non ſit ipſo iure excommunicatus, ea excommunicationis ſpecie quæ dicitur cenſura eccleſiaſtica. Dixi ex induſtria, de excommunicatione quæ eſt eccleſiaſtica cenſura, quoniam eſt quædam alia latior & benignior ex-

communicatio contra hæreticos, quæ iuxta multorum opinionem (vt ſupra cap. xviij. Huius ſecũdi libri diximus) eſt iure diuino inflicta. Verum hæc non eſt niſi quædam ſeparatio ab exteriori fidelium conuerſatione: ita vt fidelibus omnibus ſit diuino iure interdictũ: ne cum hæreticis conuerſentur, iuxta illud Pauli. Hæreticum hominẽ poſt vnam & ſecundam correptionem deuita. Cui conſonat Ioannes in ſua ſecunda canonica epiſtola, ſic inquiens. Si quis venit ad vos & hanc doctrinã non affert, nolite recipere eum in domum, nec, Aue, ei dixeritis. Et hac excommunicatione Papa ſicut quilibet alius chriſtianus, ſi hæreticus fiat erit ſtatim eo ipſo excommunicatus. Quia poſtquam de illius hæreſi conſtiterit, omnes chriſtiani tenebuntur ab illius conuerſatione abſtinere. Eſt tamẽ alia multo acerbior excõmunicatio, quæ non ſolum ab exteriore ſeparat conuerſatione, ſed etiam à ſpiritualium bonorũ participatione ſequeſtrat, & multa alia incommoda infert, quæ nunc non eſt animus recenſere. De hac igitur excommunicatione, quæ eſt eccleſiaſtica cenſura, & ab eccleſia inflicta, cenſeo Summum Pontificem, etiam ſi fiat hęreticus, non eſſe hac excõmunicatione ipſo iure excõmunicatum, niſi aliunde quã ex iure humano conſtaret illum eo ipſo quòd factus eſt hęreticus, eſſe dignitate Papali depoſitum. Quoniam talis excõmunicatio cum ſit à iure humano inflicta, nõ poteſt ligare Papam qui citra omnem controuerſiam eſt ſupra omne ius humanum. Quę quidem ſententia vſq; adeo videtur vera Sancto Thomę, vt in iiij. ſenten. diſt. xix. ar. iij. dicat, Papam non poſſe hanc poteſtatem alicui delegare, vt ipſum Papam poſsit excõmunicare. Et idem docent Sanctus Bonauẽtura, & Albertus magnus, vt de illis refert Ioannes de Turre cremata, qui iſtorum omnium ſententiã comprobat. Male ergo opinantur illi qui docent, omnia iura quæ de hæreticis aliquid decernunt, etiam Papam ligare ſi ille fiat hæreticus. Nam dum Papa eſt, ſubiicitur depoſitioni, vt videlicet propter hęreſim deponi poſsit, non tamen alicui alteri iuris cenſuræ. Poſtquam vero depoſitus fuerit, tunc iam erit omnibus eccleſiaſticis pœnis, ſicut reliqui omnes, ſubiectus. Et hinc eſt quòd Papa effectus hæreticus, niſi ex iure diuino impediatur, adhuc antequam deponatur, omnem ſuam dignitatem & iuriſdictionem conſeruare poterit. Quia cum ille ligatus excommu

C

Tit. 4

D

A communicatione nõ ſit, nullum aliud ius humanum obſtat quominus ille alios ligare & ſoluere poſsit. Contra ea quæ diximus forte quis mihi obiiciet, quandam gloſſam ſuper cap. Acharius. xxiiij. quæſt. j. quę talia refert. Hic eſt caſus in quo Papa Papam ligare poteſt, in quo Papa in canonem latæ ſententiæ incidit. Neque huic obuiat regula: per parem ſoluere, vel ligare non poteſt: quia ſi Papa hæreticus eſt, in eo, quòd hæreticus eſt, minor eſt quolibet catholico. Hæc in illo capite, Gloſſa. Hanc obiectionem ego facillime reiicio, ingenue dicens non eſſe tantæ authoritatis Gloſſatorem illum, vt me ſua authoritate premere valeat, prę̨ſertim cum aliàs tam multa doceat euidentiſsime falſa, & erronea: vt omnem merito propter illa amiſerit authoritatem. Deinde verba ipſa, quæ nunc refert, ſi diligenter diſcutiamus, apertiſsime oſtendent, quàm parum ſolidæ doctrinæ in ſe contineant. Dicit enim quod ſi Papa hæreticus eſt, minor eſt quolibet catholico. Si Papa hęreticus minor eſt quolibet catholico: ergo quilibet catholicus maior eſt Papa hæretico. Collectio iſta ex eo redditur manifeſta, quod maior, & minor ſunt correlatiua. Videamus ergo quomodo B hic maior, & ille minor cenſendi ſunt. Et certum eſt eodem modo alterum dicendum eſſe maiorem, quo alter dicetur minor: quia aliàs non erunt comparatiua, nec relatiue oppoſita. Si de maioritate, & minoritate iuriſdictionis loquatur Gloſſa, conſtat verba illius eſſe falſa. Nam apertiſsime conſtat eſſe falſum, omnem catholicum eſſe maiorem in iuriſdictione Papa hæretico. Quia multi ſunt catholici, qui nullam prorſus iuriſdictionem habent ſupra Papam hæreticum, prout ſunt omnes ferè laici, ad quos non ſpectat Papæ hæreſim examinare, neque de illa cenſere, neque illum ob hoc punire. Si vero de maioritate, & minoritate in meritis, aut in gratia, aut charitate loquatur, etſi ita, vt ille ait, ſit, nihil tamen inde colligere valebit, quod ſuo propoſito fauere poſsit. Nam iuxta illum ſenſum minoris, & maioris, etiam dicetur. Papam peccatorem in peccato mortali exiſtentem eſſe minorem quolibet viro catholico, & iuſto. Sed nunquid ideo ſequitur, vt propterea par parē ligare, aut ſoluere poſsit, aut quòd Papa in canonem latæ ſentētiæ incidere debeat? Quia vt quis ligare, aut ſoluere poſsit, non maioritas ſanctitatis requiritur:

ſed

ſed iuriſdictionis. Male ergo reſpondetur ad obiectionem regulæ, quæ ait: Par parem ſoluere, aut ligare non poteſt, dicendo, quòd Papa hæreticus minor eſt quodlibet catholico. Dico ergo quod omni iure diuino de hac re ſecluſo, ſi ſecundum ſolum ius humanum hęc quæſtio definienda eſt, Papa effectus hæreticus licet ſit merito ob hoc deponẽdus, non tamen eſt eo ipſo depoſitus, nec eo ipſo excommunicatus. Quia quamdiu eſt Papa, excõmunicari non poteſt, neq; alia quauis cenſura eccleſiaſtica ligari: cum ſit ſupra omne ius humanum, à quo cenſuræ illæ ſuam habent firmitatem ſuúmq; vigorem. Erit autem ille (ex ſolo iure humano loquendo) tamdiu Papa, quãdiu fuerit ab eccleſia toleratus. Eccleſia vero haud dubie illum tolerabit, quouſq; ſibi conſtet illum iure diuino eſſe depoſitum, aut merito deponendum. Quoniam Paulus tertius, qui nunc eſt, licet ab hominum electione habeat, quòd ſit Papa, poſtquam tamen electus eſt, non ab hominibus: ſed à Deo habet plenam ſupra totam eccleſiam poteſtatem. Et inde euidentiſsime colligitur illum non poſſe ob qualecunq; crimen ab eccleſia deponi: niſi conſtet ex eodem iure diuino, eccleſiam propter tale crimen Papam deponere poſſe. Dimiſſo ergo iure humano, à quo nihil certũ in hac quæſtione diſcere poſſumus, ad ius diuinum, tanquam ad totius veritatis fontem recurramus, vt inde vbertim doceri valeamus. Perſcrutemur igitur diuinas ſcripturas, & per illas inquiramus ea, quæ ad eſſe Papam ſunt neceſſaria, & inde facile intelligemus, an Papa, ſi hæreticus fiat, ſit ſtatim dignitate Papali priuatus, an non. Nam certiſsima ratione philoſophica ſcimus, tunc aliquid neceſſario perire, quando illi deſunt ea, quæ ad ſuum eſſe ſunt neceſſaria. Si autem omnia, quæ ad alicuius rei exiſtentiam ſunt neceſſaria, adſunt, ſi res naturaliter, & non libere cauſatur, illam deeſſe non eſt poſsibile. Quia enim ſanguis eſt neceſſarius ad hominis vitam: ideo ſanguine deficiente homo viuere nõ poteſt. Alioqui ſi ſanguine ſecluſo viueret homo, hoc vno argumẽto euidentiſsime probaretur ſanguinẽ ad illius vitam non eſſe neceſſarium. Calor eſt neceſſarius ad eſſe ignem, & inde conſequens eſt, vt calore prorſus deſtructo, pereat etiam ignis. Hoc igitur ſemel præfixo fundamento, opus eſt, vt ex ipſis ſcripturis diuinis diligenter inquiramus ea, quæ ad eſſe Papam ſunt

A neceſſaria. Omitto hic alia quæ extra ipſum papam ſunt, vt puta, voluntaria electio ipſorum electorum, & habilitas in ipſis eligentibus, vt videlicet illi habiles ſint ad eligẽdum. Iſtis & aliis huiuſmodi omiſsis: ſi de illis, quæ in ipſo eligendo, aut electo ſunt, loquamur, diſtinguere oportet. Quoniam quædam ſunt neceſſaria ad ſimpliciter eſſe, alia ſunt neceſſaria ſolum ad bene eſſe. Quæ ſolum ad bene eſſe exiguntur, talia ſunt, vt illis ſecluſis papa eſſe poſsit: ſed non bonus papa: & hæc ſunt ſcientia rerum diuinarum, prudentia rerum gerendarũ, charitas feruentiſsima, & alia id genus aliqua, ſine quibus, & ſi aliquis papa eſſe poſsit, non tamen bonus erit papa. Quæ autem ſunt neceſſaria ad ſimpliciter eſſe papam, ſunt duo: Quorum alterũ eſt ſolum neceſſariũ ad fieri, & non poſt factum eſſe: & hoc eſt voluntas ipſius electi, per qua conſentit electioni de ſe factæ. Hæc enim eſt neceſſaria ad hoc, vt quis fiat papa: quia ipſo inuito non poteſt fieri papa. Poſtquam tamẽ iam ſemel conſentit electioni, & factus eſt Papa, iam illius voluntas non eſt neceſſaria ad eſſe papam: quia & ſi illum pœniteat voluntatis præteritæ, & nolit eſſe papa, & renũciet papatui, nihilo-
B minus adhuc eſt papa, quouſque ab his, quibus competit, ſit eius renunciatio acceptata, vt patet in capit. j. De renunciatione, libro ſexto. Rationem horum ſi quis requirat, eam nunc libenter offerimus, quæ talis eſt. Quilibet poteſt renunciare iuri ſuo, non tamen iuri alterius. Eccleſia eligens Paulum in papam, nullum adhuc ius propter hoc habet in Paulo quouſque conſentiat. Poſtquam autem conſenſit electioni de ſe factæ, ſicut ipſe acquiſiuit ius ſupra eccleſiam ad regendum eam, ita illa acquiſiuit ius ſupra ipſum, vt ab illo petere poſsit doctrinam, & reliqua, quæ ille ex officio papali tenetur tribuere eccleſiæ. Eſt enim mutuus quidam contractus inter electores, & electum initus, quo mutuo ſe inuicem obligarunt. Electus quidem ad reddendum eccleſiæ debitum paſtoris officium ad quod ſolum eccleſia illum elegit. Eccleſia vero, quæ illum in prælatum elegit, hoc ipſo ſe ad debitam obedientiam illi exhibendam obligauit. Et hinc euenit, vt cum primo electus eſt poſsit renunciare electioni de ſe factæ: quia tunc ſolum renunciaret iuri ſuo. Cum autem iam ſemel conſenſit electioni, & effectus eſt papa, tunc iam non poteſt ſine conſenſu eccleſiæ

renunc

renunciare papatui:quia ſi hoc faceret, non ſolum iuri ſuo: C
ſed iuri eccleſiæ renunciaret,quod facere nõ poteſt.Ex quibus apertiſsime conſtat, quòd voluntas electi in papam licet ſit neceſſaria ad fieri papam, non tamen eſt neceſſaria ad conſeruationẽ papatus: quia (vt dixi) inuitus poteſt eſſe papa. Alterum eſt neceſſarium adeſſe papam in fieri, & in facto eſſe,& hoc eſt fides. Neque hic loquor de fide forma-
Galat. 5 ta,de qua dicit Paulus, quòd per dilectionẽ operatur. Quoniam hæc non eſt neceſſaria adeſſe papam, cum poſsit papa in peccato mortali exiſtẽs,in papam eligi, & in papatu perſeuerare.Alioqui eſſet incidere in errorem Valdenſium, & Ioannis Hus dicentium omnem eccleſiaſticam dignitatem amitti per quodlibet peccatũ mortale.Qui error damnatus eſt in concilio Conſtantienſi, ſeſſ.xv.Fides ergo, quam dico eſſe neceſſariã adeſſe papam, eſt fides habitualis à ſpe,& charitate diſtincta, quæ datur in baptiſmo, & de qua Paulus dicit, quòd ſine illa impoſsibile eſt placere Deo. Hæc, inquam, fides eſt neceſſaria adeſſe papam,ita quòd ſine illa non poteſt fieri papa,nec in papatu conſeruari. Et quia hoc eſt præcipuum fundamentũ,ſuper quod ferè tota huius noſtræ doctrinæ fabrica conſiſtit,ideo pro illius firma ſtabilitate elaborandũ eſt,& multis rationibus illud probandum. D
Pro qua re maxime conducit diligenter, perſcrutari totum proceſſum, quo Chriſtus peruenit ad dandum papatum Petro.Non enim ſtatim, & ſine vllis mediis illi hanc conceſſit poteſtatem: ſed primo illam promiſit, ad aliud tempus hanc differens donationẽ. Deinde,antequam daret,monuit de dignitate ſibi promiſſa, vt intelligeret,quid ſibi per illã iniungebatur. Demum cum promiſſam poteſtatem Chriſtus Petro conceſsit, tunc vim dignitatis, & quæ ad illam neceſſario exigebãtur apertius expreſsit.Quæ omnia ſi quis diligenter conſyderare velit,vel eo clariſsime diſcet,quam neceſſariam ad papatũ voluit eſſe fidem Chriſtus ſaluator noſter.Singula igitur ſtudioſe perſcrutemur. Primo quidẽ
Matt.16 Chriſtus ſaluator noſter promiſit hãc poteſtatem Petro, ſic dicens:Tibi dabo claues regni cœlorum,& quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis,& quodcunque ſolueris ſuper terram,erit ſolutum & in cœlis. Quo in loco Origenes more ſuo philoſophatus, dicit Chriſtum his verbis maiorem Petro promiſiſſe ligandi,& ſoluendi poteſtatem,

A ſtatem, quam poſtea reliquis apoſtolis, aut dedit, aut promiſerit. Nam cum aliis omnibus apoſtolis ligandi, & ſoluendi poteſtatem tribuit, in cœlo tantum ſingulari numero explicans, dixit fore ſoluta, aut ligata, quæ illi ſoluerent, aut ligarent. Sit enim dixit: Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque ſolueritis ſuper terrã, erunt ſoluta & in cœlo. At cum Petro claues commiſit, nõ vſus eſt ſingulari numero cœli: ſed plurali numero ſignificauit in cœlis fore ſoluta, aut ligata, quæ ille in terris ſolueret, aut ligaret, vt vel hoc verborum diſcrimine nos doceret, aliquid maius Petro, quàm reliquis apoſtolis fore concedendum. Sed iam videamus quid illam promiſſionem præcederet. Antequam Chriſtus hoc Petro promitteret, interrogauit omnes apoſtolos, quid de illo ſentirent, & quam de illo haberent exiſtimationẽ. Cui interrogationi (vt Matth. refert) Petrus ſolus reſpondens, dixit: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Quo loco Theoph. annotat verba illa ad maiorem Petri fidem exprimendam, cum articulo emphaſim quandam ſignificante, eſſe pronũcianda, ſic enim ait Theoph. Non dixit: Tu es Chriſtus filius Dei viuentis, *Matt. 18* *Theoph.*
B abſq; articulo: ſed cum articulo, ille filius, hoc eſt, ille ipſe, qui ſolus, & vnicus, non gratia filius: ſed qui ex ipſa patris ſubſtantia genitus. Quia & multi Chriſti erant ſacerdotes, & Reges omnes: ſed Chriſtus cum articulo, vnus eſt. Hæc Theophilactus. Hac confeſsione fidei per Petrum facta, ſtatim Chriſtus dixit illi: Beatus es Simõ Bariona: quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi: ſed pater meus, qui in cœlis eſt. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum &c. Quæ verba remunerationem quandam Petro pro ſuæ fidei confeſsione exhibitam, aperte oſtendunt. Quod clariſsime docet Theophilactus ſic inquiens: Remunerat Petrum Dominus, mercedem illi dans magnam, quòd ſuper eum ædificabit eccleſiam. Quia enim cõfeſſus erat eum Dei filium Petrus dixit, quòd hæc cõfeſsio, quam confeſſus eſt, fundamentum erit futurum credentium, ita vt omnis homo extructurus fidei domum hoc iacturus ſit fundamentum. Nam licet innumeras condamus virtutes, non habeamus autem fundamentum rectam confeſsionem, inutiliter *Theoph.*

liter ædificamus. Hæc ille. In quibus verbis multa ſunt C
notanda. Primum eſt, quòd per verba Chriſti, & non ex ſuo cerebro, nos docet, fidem eſſe fundamentũ totius eccleſiaſticæ ſtructuræ. At vbi fundamentum deeſt, nihil ſuperædificari poteſt, & ſi quid ædificatum ſuper illud fuerat, neceſſe eſt, vt illo fundamento ſublato, ruat. Conſequens igitur eſt, vt deficiente in aliquo fide catholica, quæ eſt totius eccleſiaſticæ ſtructuræ fundamentum, non poſsit in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus eſt in illa ſtructura lapis, poſt fidem. Imò nulla alia eccleſiaſtica dignitas à Chriſto inſtituta, qualis eſt Epiſcopalis poteſtas poterit in illo, qui fidẽ catholicã non habet fundari. Quoniam hæc cum ſit à Chriſto inſtituta, & in ſtructura eccleſiæ ab eodẽ collocata, non poterit aliud fundamentũ habere, quàm illud, quod ab ipſo Chriſto poſitum eſt, videlicet fides. Et inde etiam ſequitur, vt hoc fidei fundamento ſublato, ab eo, qui Papa, aut Epiſcopus erat, eo ipſo Papalis, aut Epiſcopalis dignitas, quæ ante in illo erat, cadat ab illo. Forte aliquis huius argumentationis potentiam effugere volens, dicet characterem baptiſmalem, qui dicitur ſacramentũ fidei, ſatis eſſe, vt in aliquo, qui fidem non tenet, poſsit Papalis dignitas collocari, D
& conſeruari: ſed hæc meræ nugæ ſunt, vt facile patere poteſt, vel mediocriter rem conſyderanti. Nam Theoph. verba Chriſti declarans, non dicit characterem baptiſmalem eſſe fundamentum: ſed ſolam fidei confeſsionem. Quod etſi Theoph. non interpretaretur, ex ipſis Chriſti verbis, & illorum circunſtantiis apertiſsime conſtare poterat. Nulla enim ibi erat mentio de baptiſmate, nec de baptiſmali charactere, nec in illo poterat eſſe meritum, vt propter illud tanta mercede Petrum Chriſtus donaret. At in confeſsione fidei, quam Petrus fecit, multum adfuit meriti, atque ideo illa digna habita eſt à Chriſto, cui tantam promitteret mercedem, quantam nulli alteri, niſi Petro, quem totius eccleſiæ caput inſtituit, donare decreuit. Et quod fides ſit fundamentum totius religionis, & totius eccleſiaſticæ ſtructuræ, ex aliis adhuc ſacræ ſcripturæ locis,
*1. Cor. 3* aperte conuinci poteſt. Nam Paulus Corinthiis ſcribens, ait: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere: præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Quæ verba
*Auguſti.* interpretans Auguſtinus in libro de fide, & operibus,
cap.

A cap.xvj. ait:Si Chriſtus eſt fundamentum, proculdubio & fides Chriſti. Per fidem quippe habitat in cordibus noſtris ſicut idem Paulus dicit. Hæc Auguſt. Et ad Coloſſenſes Paulus ſcribens, iterum ait: Reconciliauit vos Chriſtus in corpore carnis ſuæ per mortem, vt exhiberet vos ſanctos, & immaculatos, & irreprehēſibiles coram ipſo, ſi tamen permanetis in fide fundati. In quibus verbis Paulus apertiſsime dixit fidem eſſe fundamentum, & inde colligitur, vt fide ſublata reliquum totum corruat ædificium. Et certe (vt aperte loquar) hæc argumentatio, quæ nunc ex ratione fundamenti facta eſt, me multum vrget, vt exiſtimem Papam, ſi hæreticus fiat, eo ipſo eſſe iure diuino priuatum dignitate Papali. Nam alia, quam aliqui faciunt ex ratione membrorum, quę inuicem per fidem connectuntur, non eſt adeo efficax, vt per illam rationem quis conuincere poſsit Papã, ſi fiat hæreticus, iam non eſſe totius eccleſiæ caput: quia videlicet iam non eſt eccleſiæ membrum, cum careat fide. Hanc enim argumentationem facile ſoluit Thomas de Vio Caietanus Cardinalis in opuſculo de authoritate Papæ, & concilij, capitu.xxij. dicens quòd Papa etiam ſi hæreticus fiat, adhuc eſt membrum eccleſiæ. Quia licet careat fide, habeat tamen characterem baptiſmalem, per quem etiam ſicut per fidem, quiſque effici poteſt membrum Chriſti, vt expreſſe docet Innocentius tertius in capite, Veniens. De presbytero non baptizato, cuius hæc ſunt verba. Non ſolum per ſacramentum fidei: ſed per fidem etiam ſacramenti quis efficitur proculdubio membrum Chriſti. Hæc Innocentius. Forte quis mihi etiam ex verbis eiuſdem capituli reſpondebit, dicens in eodem capitulo, baptiſmum etiam dici fundamentum. Fateor quidem in illo loco baptiſmum appellari fundamentum: ſed diligenter inſpiciendum eſt, reſpectu cujus dicatur fundamentum, & inuenietur dici fundamentum reſpectu aliorum ſacramentorum. Nam quæſtio illius cap. erat de presbytero nõ baptizato, an ſuſcepiſſet ordinem ſacerdotij, & vt perſuaderet illum non ſuſcepiſſe ſacerdotium, dicit quòd deficiente baptiſmo, qui eſt fundamentum, aliorum vtique ſacramentorum nullum aliud ſacramentum ſuperædificari poterat. Quanquam hæc non definiendo: ſed diſputando Pontifex dixit, vt literam inſpicienti facile conſtare poteſt. At

Coloſſ. 1

B

quòd baptiſmus ſit fundamentum Papalis dignitatis, Pontifex ibi non dixit, nec de illa erat tunc ſermo. Eſto etiam hoc dixiſſet, non tamen diceret baptiſmum eſſe ſufficiens fundamentum, ita vt fides non eſſet etiam fundamentum neceſſarium. Quia hoc eſſet aperte repugnare Chriſto, qui dixit ſe ſuper fidei confeſsionem fundaturum eccleſiam ſuam, & qui propter illam fidei confeſsionem promiſit ſe daturum Petro in præmium claues regni cœlorum. Et hoc eſt alterum, quod in verbis Theophilacti vltimo citatis annotandum erat, cum dixit, Chriſtum remuneraſſe confeſsionem Petri, quando promiſit illi ſe ſuper illam confeſsionem ædificaturum eccleſiam ſuam, & propter illam eandem daturum illi claues regni cœlorum. Nam quia aliis omnibus apoſtolis tacentibus ſolus Petrus confeſſus eſt Chriſtum eſſe filium Dei, ideo illi ſoli claues regni cœlorum, & ligandi, atq; ſoluendi poteſtatem ſupra omnes promiſit. Si propter fidei confeſsionem tãquam propter quoddam meritum, Chriſtus Pontificiam ſuper omnes dignitatem Petro promiſit, hoc ipſo declarauit eum, qui fidem nõ haberet, indignum eſſe, qui cæteris præemineret. Quis ergo tam demens erit, vt alicui ſine fidei merito papatum tribuere velit, quem Chriſtus Petro ſine fidei confeſsione nec promittere voluit, ac proinde multo minus daret? Nec placet mihi illorum ſententia, qui dicunt Petrum tunc pro omnibus reſpondiſſe, & ſic ſuam, aliorúmque fidem expreſſiſſe. Non enim alij Apoſtoli Petro hanc prouinciam delegauerunt, vt pro omnibus reſponderet. Neque Petrus tam arrogans erat, vt pro omnibus, non mandatus reſponderet, præſertim quòd tunc non ſolum data non erat ſuper cæteros Apoſtolos poteſtas: ſed nec erat adhuc promiſſa. Si quis autem dicat hoc Petrum facere potuiſſe: quia cæteris Apoſtolis ſenior erat, is attendat, obſecro, Andræam in apoſtolatu ſeniorem eſſe Petro, quod multo magis æſtimandum erat, quàm quilibet ætatis exceſſus. Deinde ſuis ipſe verbis Petrus teſtatur ſe non pro omnibus: ſed pro ſe ſolo reſpondere. Non enim plurali numero (vt oportebat) ſed ſingulari numero locutus eſt, ſic inquiẽs: Ego dico, quia tu es Chriſtus &c. Si pro omnibus loqui voluiſſet, plurali numero loqui debuiſſet his verbis: Nos dicimus &c. Nam aliâs poſtquam iam ſupra omnes illum Chriſtus inſtituerat prælatum,

A tum, cum in die pentecoſtes omnes Apoſtoli, eo quod recepto iam cœlitus ſpiritu omnibus loquerentur linguis, de ebrietate falsò apud populum accuſarentur. Petrus ſe omnium curam habere intelligens, ac proinde omnium cauſam ſuſcipere volens, non ſingulari: ſed plurali numero loquutus eſt, ſic dicens: Viri Iudæi, & qui habitatis Hieruſalem vniuerſi, hoc vobis notum ſit, & auribus percipite verba mea. Non enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia. Si pro ſe ſolo reſpondere voluiſſet, dixiſſet: Ego ebrius non ſum. Sed quia tunc iam omnium curam gerebat, pro omnibus reſpondere decreuit, dicens: Hi ebrij non ſunt. Non ergo pro omnibus: ſed pro ſe ſolo reſpondit, cum dixit: Ego dico, quia tu es Chriſtus filius Dei viui. Ille ſolus reſpondit quamuis omnes fuiſſent interrogati: quia feruentior, quàm in corde retinebat fides, non potuit ſe intra cordis latebras retinere, quemadmodum cæterorum Apoſtolorum fides, quę quoniam tepidior erat non prorupit in publicam confeſsionem. Sed de hoc, quia forte iam plus ſatis diximus, opus eſt, vt ad reliquum Petri proceſſum inueſtigandum pergamus. Chriſtus ſaluator noſter iam paſsioni proximus, præuidēs Apoſtolorum animos poſt ſuum diſceſſum fore turbandos, Petro iniungit, vt illos in fide confirmet, ſic dicens: Simon, ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Ecce primum papæ officiū, quod Deus tunc Petro commiſit, hoc eſt, confirmare reliquos omnes in fide, non eſt poſsibile, vt reliquos in eadem fide confirmet. Quo fit, vt papa ſi hæreticus fiat, papa amplius eſſe non poſsit: quia ad id, quod ſibi primo ex officio ſuo competit, videlicet reliquos in fide confirmare, eſt prorſus ineptus. Demum, quando Chriſtus dignitatē papalem iam ante promiſſam, Petro conceſsit, ſic dixit: Paſce oues meas. Quibus verbis cōcordi omnium catholicorum doctorum ſententia, omnes Chriſtianos oues, & Petrum illarum omnium dixit eſſe paſtorem, vt ipſo officij nomine apertiſſime declararet, quid Petro, & cuilibet ſummo pontifici Petri ſucceſſori facere ex officio incumbit, nempe paſcere gregem ſibi cōmiſſam ſpirituali quodam pabulo, doctrina videlicet catholicæ fidei. Qui fidem catholicam tenet, ſi eſt

*Act.2* — *Matt.16* — *Luc.22* — *Ioan.21*

B

idiota, aut malis moribus vitiatus quamuis non ſuum bene exerceat officium, adhuc tamen papa eſt: quia nihil habet papatui repugnans. At qui hæreticus eſt, habet hæreſim, quæ prorſus papatui repugnat. Non enim poteſt, qui hæreticus eſt, veram aliis præſtare fidei doctrinam:& inde conſequens eſt, vt qui hæreticus eſt, eccleſiæ paſtor eſſe non poſsit. In cuius confirmationem eſt, quod Auguſt. ait in ſermone de paſtoribus, vbi exponit illud Canticorum. Paſce hœdos tuos, ſic inquiens; Iam non oues: Manenti Petro dicitur: Paſce oues meas, exeunti hæretico dicitur: Paſce hœdos tuos. Et iterum in epiſtola ad Vincentium Donatiſtã, pertractans eadem verba ait; Paſce hœdos tuos, non ſicut Petrus, cui dicitur; Paſce oues meas in tabernaculis paſtorum, non in tabernaculis paſtoris, vbi eſt vnus grex, & vnus paſtor. Hæc Auguſt. In quibus verbis apertiſsime docet Auguſt. eum, qui paſtor eſt ouium Chriſti, ſi fiat hæreticus, iam non eſſe paſtorem ouium Chriſti, ſed ſuorum hœdorum. Sunt adhuc aliæ multæ argumentationes procedentes ab his conditionibus & qualitatibus, quæ neceſſario competunt hæreticis, ex quibus non minus euidenter conuincitur papam, ſi hæreticus fiat, eſſe ſtatim iure diuino priuatum dignitate papali. Nam omnis hæreticus eſt ab eccleſiæ corpore ſeparatus, atque præſciſſus: quoniam à fide, quam tota tenet eccleſia ſe diuidit, mallens ſuæ inniti prudẽtiæ, quàm totius catholicæ eccleſiæ ſubeſſe iudicio. Qui autem à fide eccleſiæ ſeparatur, conſequens eſt, vt etiam à corpore ipſius eccleſiæ ſit ſeparatus, quoniam ſicut iuxta dictum Pauli, vna eſt fides: ita vna eſt eccleſia, & vnitas eccleſiæ ex vnitate fidei pendet, dicente Hugone de ſancto Victore. Per fidem accipimus vnionem, per charitatem viuificationem. At quicunque eſt ab eccleſiæ corpore ſeparatus iam non eſt caput eiuſdẽ corporis, quia repugnat, vt quod à corpore ſeparatum eſt, ſit caput illius. Ex quibus neceſſario infertur, vt Papa ſi fiat hæreticus, iam non ſit Papa: cum per hæreſim ſit à corpore eccleſiæ iure diuino ſeparatus. Alia quæcunque peccata quãtumlibet grauia inficiunt papam, & illum tanquam caput languidum reddunt. Solum autem peccatum hæreſis caput à corpore abſcindit, & per conſequens ſolum illud papam iure diuino ſua papali dignitate priuat. Præterea hæretici vocantur lupi à Saluatore noſtro,

qui

Marginal notes: Cantic. 1. — Auguſt. — Epheſ. 4 — Hugo. — G — D

A qui monens nos, vt ab hæreticis caueremus, dicit illos tanquam lupos eſſe fugiendos, ſic inquiens: Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium: intrinſecùs autem ſunt lupi rapaces. Ecce vides hæreticos, qui falſi ſunt prophetæ, non à quouis alio: ſed à Chriſto ipſo veritatis magiſtro, appellari lupos. Ne igitur lupus ſit ouium paſtor neceſſe eſt, vt papa, & quiuis alius epiſcopus factus hæreticus, ſtatim deſinat eſſe paſtor: vnde neceſſario ſequitur, vt nec ſit papa, nec epiſcopus. Nec credibile eſt, vt Chriſtus hæreticum hominem, quem certius certo ſciebat eſſe lupum, ſuarum ouium voluerit eſſe paſtorem, ne oues lupo (quod extremæ dementiæ reputatur indicium) commiſiſſe dicatur. Prælatus igitur ſi ex paſtore fiat lupus, neceſſario eſt etiam, vt eo ipſo deſinat eſſe prælatus; & paſtor ne vel in paruo temporis momento, oues lupo commiſſas eſſe dicatur. Rurſum, Omnis hæreticus iure diuino eſt ab hominibus vitandus, prout iam ſupra, cum de excommunicatione diſſeruimus, multis ſacræ ſcripturæ teſtimoniis probauimus. Non eſt autem poſsibile, vt quis ſit prælatus illorum, qui iure diuino tenentur ſe
B ab illo ſeparare, illum fugere, cum illo minime conuerſari; illum in domum ſuam non recipere, neque illum ſalutare. Quoniam vero prælato etiam alioqui malo omnia iſtorum contraria tenentur ſubditi etiam cum reuerentia impendere. Nam Paulus docet obedientiam eſſe exhibendam præpoſitis, non tantum modeſtis: ſed etiam diſcholis. Demum plurima ſunt ſanctorum doctorum teſtimonia, quæ aſſerunt hominem hæreticum nullam prorſus habere in eccleſia poteſtatem iuriſdictionis. Primum quidem beatum Thomam offero, tanquam recentiorem, qui in ſua ſecunda ſecundæ quæſtione xxxix. articu. iij. dicit poteſtatem iuriſdictionis non eſſe in hæreticis, & inde deducit, quòd non poſſunt à peccatis abſoluere, nec alios excommunicare, nec indulgentias dare. Hæc ille. Et Gratianus huic aſtipulatur ſententiæ, qui xxiiij. quæſtione prima parte ij. quæ incipit in §. Sin autem ex corde ſuo, & ponitur ſtatim poſt cap. Audiuimus. ſic in fine capit. ait: Quia ſicut ille, qui benedicit, maior eſt eo, qui benedicitur: ita qui ex officio maledicit maior eſt eo, cui maledicitur. Liquido conſtat eum, qui ab integritate catholicæ fidei re-

*Matt.7* *Heb.13* *Gratia.*

cedit, maledicendi, vel benedicẽdi poteſtatẽ minime habere. Catholicum nanq;, vtpote ſe ſuperiorẽ maledicere non valet, in alienum à fide, tanquam in ſibi æqualem, ſententiam dare non poteſt. Hæc Gratianus. Et Beda ſuper Matthæum ait: Quicunque ab vnitate fidei, vel ſocietatis Petri apoſtoli quomodolibet ſe ipſos ſegregant, tales nec à vinculis peccatorũ abſoluũt, nec ianuã poſſunt regni cœleſtis ingredi Beatus Ambroſius ait: Dominus par ius, & ſoluendi eſſe voluit, & ligandi, qui vtrũque pari conditione permiſit: ergo qui ſoluendi ius non habet, nec ligãdi habet. Et infra. Certum eſt, quod eccleſię vtrunq; licet, hęreſis vtrunque non habet. Hæc Amb. & habentur in ca. Verbum Dei. de pœnit. diſt. j. Et beatus Au. ſuper Ioan. dicit quod claues ligandi, atque ſoluendi ſunt datæ eccleſiæ in Petro, ſic dicens. Petrus quando claues accepit, eccleſiã ſignificauit. Ex quibus apertiſsime colligitur eum qui extra eccleſiam eſt, nullam habere ligandi, aut ſoluẽdi poteſtatem. Cyprianus in quadam epiſtola ait: Qui nec vnitatẽ ſpiritus, nec coniunctionem pacis obſeruat, & ſe ab eccleſiæ vinculo, & ſacerdotum collegio ſeparat, epiſcopi nec poteſtatẽ poteſt habere, nec honorem, qui epiſcopatus, nec vnitatẽ voluit habere, nec pacẽ. Hæc ille. Et habẽtur in ca. Nouatianus. ſexta q. j. Et in alia epiſtola, quę eſt ad Magnũ iterũ ſic ait, Dicimus omnes omnino hæreticos, & ſchiſmaticos nil habere poteſtatis, & iuris. Hæc ille. Et habẽtur in capite, Didicimus. xxiiij. q. j. Accedit ad hęc omnia, quod nullũ hucuſque eccleſia condidit decretum, per quod expreſſe ſtatuerit papam hæreticum eſſe ipſo iure depoſitũ, aut per quod præceperit eſſe deponendum. Quod certe non eueniſſet: niſi quia papam, qui hęreticus fieret, iure diuino priuatum eſſe intellexit: & ideo noluit actum agere. Non eſt certe credendum eccleſiam, quæ tam ſolicita ſemper fuit de ſeparatione hæreticorum facienda, ne ſua communione aliis nocere poſsit, nihil hucuſque de papa hæretico faciendum decreuiſſe: cum ille tanto plus quàm cæteri omnes hæretici eccleſiæ nocere poteſt, quanto ille maiorem haberet potentiam ad nocendum, & quanto cęteri catholici minus illum reformidarẽt quippe quem debẽt habere fidei magiſtrum. Si quis mihi obiiciat capit. illud. Si papa, diſt. xl. facillime reſpondebo, quod textus illius capituli & ſi ſit ſancti viri

Marginalia: *Beda.* *Ambro.* *Auguſti.* *Cypria.* C D

&

A & martyris, non eſt tamen hominis, qui leges toti eccleſiæ præſcribere potuiſſet. Quo fit, vt verba illius licet ſint velut quoddam hominis ſancti conſilium accipienda, non ſunt tamen pro decreto obligatorio tenenda. Nec verba illa obligationem aliquam habere putandum eſt, quia ſunt in corpore decreti inſerta: niſi forte quis oſtendat totũ Gratiani decretum eſſe per ſedem apoſtolicã approbatum, & omnia quæ in illo continentur, ſint obſeruari mandata. Quod tamen nũquam factum eſt. Cum ergo ex his omnibus tam euidentiſsimis rationibus cõſtet papam effectum hæreticum eſſe iure diuino priuatum dignitate papali, inde etiam conſtat illum, qui depoſitus eſt, eſſe ſubiectum omni eccleſiaſticæ cenſuræ quæ contra hæreticos eſt à iure lata, ſicut quilibet alius hæreticus. Non tamen ob hoc fallit regula iuris quæ dicit, Par parem ligare nõ poteſt. Non quidem propterea quòd papa hæreticus ſit minor quolibet catholico, vt ſupra retulimus gloſ. dicere, in cap. Achatius. xxiiij. q. j. Sed inde hoc euenit quia effectus hæreticus iam definit eſſe papa, ac proinde excommunicari poteſt, & alias pœnas ſubire cogetur, quæ ſunt à iure hæreticis decretę. Si
B tamen papa maneret, illis nõ eſſet ſubiectus. Propter quod merito ſupra diximus huius cauſæ definitionem eſſe à iure diuino, & non ab humano petendam.

## *Reſpondetur rationibus quæ obijciuntur ab his qui contrariam tuentur opinionem.*

### CAP. XXIIII.

QVamuis euidentibus (vt exiſtimo) argumentis probauerim in præcedenti capitulo, papam ſi hæreticus fiat, eo ipſo eſſe dignitate papali iure diuino priuatum, neceſſarium tamen exiſtimaui reſpondere argumentis eorum qui contrariam tuentur ſententiam, vt illorum debilitate clariſsime oſtenſa, vel inde noſtræ ſententiæ veritas firmius roboretur, clariúſque intelligatur. Et primum omnium argumentorum, velut totius aciei Anteſignanum proponam, illud quod aduerſarij putant eſſe tam validum atq; forte, vt nemo illi obſiſtere valeat. Sic enim argumentantur. Epiſcopus ſi hæreticus fiat, non eſt eo ipſo ex iure diuino ſua dignitate priuatus, ergo papa quamuis hæreticus ſit, non eſt eo ipſo ex iure diuino dignitate papali

priuatus. Conſequentiam dicunt eſſe notam, quia (vt dicunt) papa non eſt peioris conditionis quàm quiuis alius epiſcopus. Antecedens probant de epiſcopo qui in mente ſua habet hæreſim cui pertinaciter adhæret, & nunquam illam exterius manifeſtauit. Hic enim (vt aſſerunt) vere & proprie eſt hæreticus, & tamen non eſt eo ipſo priuatus epiſcopatu. Quia illam epiſcopalem poteſtatem (vt inquiunt) epiſcopus habet ex ſola humana aut eccleſiaſtica commiſsione. Et hoc dicunt eſſe certiſsimum ex conſenſu omnium catholicorum doctorum, iuxta illud beatiſsimi Leonis papæ, in capitulo. Ita dominus, decima nona diſtinctione. Ita Dominus huius muneris ſacramentum, ad omnium Apoſtolorum officium pertinere voluit, vt in beatiſsimo Petro omnium Apoſtolorũ ſummo principaliter collocaret, vt ab ipſo quaſi à quodam capite, dona ſua velut in corpus omne diffunderet. Hęc ille. Et inde quaſi ex certiſsimo quodam aſſumpto colligunt Epiſcopum qui in hæreſim mentalem pertinaciter lapſus eſt, non eſſe priuatum Epiſcopatu: quia eccleſia non poteſt actibus animæ interioribus pœnam aliquam infligere. Thomas de Vio Caietanus cardinalis in ſuo illo opuſculo de authoritate Papæ & concilij capit. xix. multis prolixiſque verbis hanc facit argumentationem, quam ille tanti facit, vt dicat intellectũ ſuum per illam fuiſſe victum ad cenſendum papam ſi labatur pertinaciter in hæreſim non eſſe ipſo iure diuino priuatum dignitate papali. Sed miror certe quod homo tantus, & qui multo fortioribus argumentis alioquin cedere non ſoleat, nunc à tam debili argumento cuius multa refellere poſſet, fateatur ſe victum. Crederem ego potius intellectum ſuum ab effectu magis quàm ab hac argumentatione fuiſſe deuictũ. Nam conſequentia illa eſt mala qua probat papam hæreticum non eſſe iure diuino priuatum dignitate papali, per hoc quòd Epiſcopus hæreticus non eſt iure diuino priuatus Epiſcopatu. Potuit quidem fieri vt Deus de papa hoc ſtatueret, & non de cæteris Epiſcopis, præſertim quòd cauſa tanti diſcriminis eſt notiſsima: quia videlicet papa plus toti reipublicę chriſtianæ nocere poterat, quàm quiuis alius Epiſcopus, ſi vterque illorum eſſet hęreticus. Ob quam cauſam recte potuiſſet Deus papam hæreticum priuare, alioquouis Epiſcopo

*Leo papa primus*

A hæretico non priuato. Neque ob hoc cenſenda eſſet papalis dignitas peioris conditionis, imò multo melioris: quoniam nō permitteret ſecum hæreſim ſicut dignitas epiſcopalis. Deinde aſſumptū in illa cōſequētia falſum eſt, videlicet quod Epiſcopus hęreticus nō ſit iure diuino priuatus dignitate Epiſcopali: quoniā idē de Epiſcopo cēſeo dicendū eſſe quòd de papa. Vt autē hoc ſuum aſſumptū probet, aliud aſſumit, quod certum eſſe putat, & ex omnium ſacrorum doctorū ſentētia procedere dicit Epiſcopalē, videlicet poteſtatē aut iuriſdictionē eſſe ex hominis aut eccleſiæ cōmiſsione, & non à Deo: ſed hoc antecedens ab illo aſſumptū falſum eſt, & ipſamet falſitate falſius, & cōtrà omnium doctorum ſacrorum ſententiam, & cōtra verba illa Leonis quæ ex diſtinc.xix.citat. Quoniam & ſi ritus cōſecrationis Epiſcopi ſit ab eccleſia ſtatutus, poteſtas tamē Epiſcopalis iuriſdictionis nō ab homine ſed à Deo eſt illis cōceſſa. Omnes enim ſacri doctores docēt Epiſcopos ſuccedere apoſtolis, pro qua re plurima potuiſſem afferre teſtimonia, quę prudens omitto, ne prolixitate nimia grauarem lectorem. Si quis tamē ea videre deſiderat, reperiet in opere illo

B quod aduerſus omnes hæreſes edidi, in titulo, Epiſcopus, quo loco multa pro hac re ſanctorū doctorum teſtimonia coarceruaui, & ideo nolui hic repetere, ne actū agerē. Vnū tamen ex cōcilio Florentino hic citare non pręter mittam, quod illic neſcio quo caſu fuit à me relictū. Concilium Florentinum certam fidei regulā Armenis deſcribens, cum de ſacramento confirmationis diſſerit, hæc verba ait. Ordinarius miniſter eſt Epiſcopus. Et cum cæteras vnctiones ſimplex ſacerdos valeat exhibere, hanc non niſi Epiſcopus debet conferre: quia de ſolis apoſtolis legitur (quorum vicem tenent Epiſcopi) quod per manus impoſitionē ſpiritū ſanctum dabant. Hæc conciliū Florentinum. Apoſtoli autem (vt apertiſsimum eſt) à Deo & nō ab homine vllo, fuerunt ordinati apoſtoli & epiſcopi, vt ex multis ſcripturę ſacrę locis cōſtat. Sicut miſit me pater (inquit Chriſtus) & ego mitto vos. Et Matt.i. & Marc.iij. & Luc.vj. Expreſſe docetur Chriſtū illis tribuiſſe apoſtolatus officium. Et hoc ipſum poſt mortē iterum cōfirmauit, quando illis pręcepit vt euntes in mundū vniuerſum prædicarēt euangeliū omni creaturę. Deinde poteſtatē iuriſdictionis omnibus apoſtolis cō-

*Cōcilium Florenti.*

*Ioan.20*

Mat.18 ceſsit, quando omnibus illis ſimul iunctis dixit. Quæcunq; C
alligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cœlis, & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erũt ſoluta & in cœlis. Nam per illa verba (vt omnes ſacri doctores fatentur) Chriſtus cõceſsit apoſtolis poteſtatẽ excõmunicandi, quę ſine aliqua iuriſdictione eſſe nõ poteſt. Si Chriſtus apoſtolis dedit poteſtatẽ prædicãdi Euangeliũ, & poteſtatẽ ligandi & ſoluendi, & Epiſcopi ſucceſſerũt in locũ apoſtolorum, conſequens eſt vt Epiſcopi etiam habeant à Deo & nõ ab homine has omnes poteſtates. Nam hac ſola, & efficaciſsima ratione probamus cõtra hereticos epiſcopũ Romanum eſſe cæteris omnibus epiſcopis ſuperiorẽ, quia Petrus apoſtolus fuit reliquis Apoſtolis ſuperior, cuius Romanus epiſcopus ſucceſſor eſſe comprobatur. Quo fit, vt neceſſariũ ſit Romanum Põtificem eadem authoritate ſuper cæteros epiſcopos pollere, qua Petrus ſupra reliquos polluit apoſtolos. Eadẽ igitur conſequentia colligere oportet eandem poteſtatem, quamuis non tam latam, ex iure diuino competere epiſcopis quæ fuit apoſtolis data: quia illi ſunt iſtorũ ſucceſſores. Præterea epiſcopis iure diuino competit eccleſię regimen. Nam Paulus Mileti exiſtens, conuocatis ad ſe ex epheſo D
Act.20 epiſcopis, dixit. Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Ecce vides Epiſcopos ad regimen eccleſiæ datos, non ab homine ſed à ſpiritu ſancto. At regere nõ valet qui nullam habet poteſtatẽ iuridictionis. Ergo epiſcopi qui à Deo ad regimẽ eccleſię ſunt inſtituti, ab illo etiam habent iuriſdictionis poteſtatẽ. Fateor quidem hãc Epiſcopatuum diuiſionẽ, qua quiſq; epiſcopus ſuos habet peculiares ſubditos, iure humano introductam eſſe: & merito ad euitandam confuſionem, & euitandas etiam diſſenſiones, quæ facile oriri poterant niſi talis diuiſio facta fuiſſet, quas ſuas quiſque poſſet agnoſcere oues, & ab alienis abſtinere. At quòd Epiſcopus poteſtatem iuriſdictionis habeat, ex ſolo diuino pendet iure, non humano. Ex iure diuino hanc habet poteſtatem factus Epiſcopus, ſed iure humano fit illi hæc poteſtas determinata circa has aut illas oues ſibi commiſſas, quæ aliquando eſt latior aliquando breuior, penes hoc ſolũ quòd plures aut pauciores ſubditi illi tribuuntur. Et ſi contingat ob aliquod crimen epiſcopum

A ſcopum à papa priuari epiſcopatu ſuo, quod ille ob multa crimina recte facere poſſet, tūc epiſcopus erit priuatus ſubditis, in quos iuriſdictionis poteſtatem exercere poſsit, ſed non erit priuatus ea iuriſdictionis poteſtate quam in ſua conſecratione accepit. Quemadmodum diceremus de ſacerdote habente beneficium, ſi priuetur beneficio, qui abſoluere non poteſt, non propter defectū poteſtatis, ſed quia non babet ſubditum, ſupra quē illam exerceat. Accedit ad hæc omnia, quòd quando Epiſcopi eliguntur & confirmantur, nulla ſit illis ab ecclaſia cōmiſsio iuriſdictionis: quod quidem nō omiſiſſet eccleſia facere, ſi hanc ab illa iuriſdictionem epiſcopos habere putaret. Verum quia pro conſtante habet eccleſia Epiſcopos poſtquam electi & confirmati fuerint, ex iure diuino habere iuriſdictionem ſuper populum illis comiſſum, ideo nunquam hoc illis committere curauit. Demum, verba Leonis papæ quæ pro ſe Caietanus citauit, diſcutiamus, & ex illis patebit clare, beatum Leonem noſtram confirmare ſententiam, tantū abeſt vt Caietano illius verba fauere poſsint. Sed vt clarius verus illorum verborū ſenſus pateat, capituli illius initium
B repetere oportet, cuius hæc ſunt verba. Ita dominus noſter Ieſus Chriſtus humani generis ſaluator inſtituit, vt veritas quæ antea legis & prophetarum præconio continebatur, per apoſtolicam tubam in ſalutem vniuerſitatis exiret, ſicut ſriptum eſt. In omnē terram exiuit ſonus eorum, *Pſal.18* & in fines orbis terrę verba eorū. Sed huius muneris ſacramentū, ita dominus ad omnium apoſtolorū officium, pertinere voluit, vt in beatiſsimo Petro omniū apoſtolorum ſummo principaliter collocaret, vt ab ipſo quaſi à quodam capite dona ſua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem intelligeret ſe diuini miniſterij eſſe, qui auſus fuiſſet à Petri ſoliditate recedere. Hæc Leo papa. In quibus verbis id potiſsimum annotandum eſt, quod ait dominum voluiſſe, vt illa dona ad omnium apoſtolorū officiū pertinerent. Si ex domini volūtate habens, non ergo ex ſola Petri commiſsione. Deinde ait dominum Ieſum Chriſtum, & non Petrum, hæc miniſterij dona in totum eccleſiæ corpus diffundere: ſed ordine quodam, ita vt ab ipſo Petro quaſi à quodam capite faceret initium. Quod ideo beatus Leo dixit, quia prius Chriſtus ſaluator noſter hæc

dona

dona Petro,& poſtea aliis Apoſtolis conceſsit. Nam Petro facta conceſsio deſcribitur, Matt.xvj. capite: quæ autem aliis Apoſtolis data eſt,ab eodẽ Euangeliſta refertur xviij. cap. Ex quo ordine colligere vult beatus Leo aliorum Apoſtolorum authoritatem quamuis datam à Chriſto, eſſe tamen ſubiectam Petro,& tandiu illos habere authoritatem illam, quandiu vniuntur illi capiti ſuo,& quandiu illi eccleſiaſtici ædificij fundamento innituntur; à quo ſi ſeparentur,ſicut non pertinent ad Chriſti eccleſiam quæ ſuper illud fundamentum ædificata eſt, ita eo ipſo amittunt omnem quam habebant eccleſiaſticam iuriſdictionem. Ioannes de Turre cremata licet in principali huius diſputationis capite nobiſcum ſentiat dicens papam effectum hæreticum eſſe ipſo iure diuino priuatum dignitate papali, tamen in hac diſputatione præſenti nobis repugnat dicens Apoſtolos non à Chriſto, ſed à Petro eſſe Epiſcopos ordinatos. Pro qua re in lib.ij.ſuæ ſummæ de eccleſia, cap. xxxij. multos citat ex iure canonico textus, qui nec tantillum ſuam poſſunt confirmare ſententiam, ideo prolixitatem vitare cupiens illos omittere decreui, præſertim quòd res hæc non eſt hic à nobis primo intenta,ſed obiter oblata. Sed opus eſt iam vt alias partes illius primæ & præcipuæ argumẽtationis à Caietano factæ,diſcutiamus & examinemus quid veritatis illæ contineant. Dicit eum qui hæreſim mente cõcepit, & illi pertinaciter adhæſit,quam nullo actu exteriori manifeſtauit, eſſe verum hæreticum. Hoc illi negare contendit Albertus Pighius lib.vj. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ cap.xvj. Iniuſte tamen id facit,quoniã & ſi hæreſis ab electione voluntatis(vt ille dicit) procedat, non eſt ideo neceſſario conſequens vt exterior oris prolatio requiratur ad perfectum hæreticum efficiendum. Nam in aliis peccatis quæ magis à voluntate pendent quàm hæreſis, quæ in intellectu collocatur,ſola voluntatis electio ſine vlla exteriori operatione ſufficit ad perfectam peccati rationem efficiendam. Quo fit,vt idem prorſus de hæreſi & hæretico ſit neceſſario dicendũ:quia non cõſtat quod hoc potius ad hæreſim quàm ad alia peccata requiratur. Propter quod illi qui dicunt papã ſi in hæreſim labatur,eſſe iure diuino priuatũ dignitate papali,hoc idem dicendũ putãt,ſi in hæreſim mentalẽ labatur,quia illum nõ minus hæreticum
eſſe

A eſſe putant quàm aliũ. Nec ideo nos dubios futuros eſſe dicunt & incertos circa ea quæ à Papa fiunt, quoniam & ſi illius fides interior non ſit nobis nota, tamen quandiu illius infidelitas nobis nõ patet, ſemper illum tenemur reputare fidelem. Quia (vt ait regula iuris) quilibet præſumẽdus eſt bonus donec probetur cõtrariũ. Negant etiã confuſionem totius eccleſiæ inde gigni turbando totum ordinem eccleſiaſticũ, reputando epiſcopos aut presbyteros qui nõ eſſent: quoniam Deus qui eccleſiæ velut ſponſæ ſuæ curam habet, illi prouideret de remedio. Sicut ſi aliquis non baptizatus ordinaretur presbyter, ſicut aliquãdo contigiſſe cõſtat ex titulo, qui de hac re inſcribitur in decretalibus, & ille poſtea efficeretur epiſcopus, & tandem papa, & multos conſecraret epiſcopos, & ordinaret ſacerdotes, tunc ille ſicut non eſſet ſacerdos, ita nec epiſcopus, nec papa, quamuis vt talis reputaretur. Quo euentu neceſſaria eſſet confuſio ordinum eccleſiaſticorum. Credendum tamen eſt (vt beatus Thomas in iiij. ſen. d. xxiiij. docet) Deum tunc ſubuenturum eccleſię, daturúmq; illi conueniens remedium. Sicut olim quando mulier ſexum mẽtita maſculinum, in papam electa & pro

B tali per aliquot annos reputata eſt. Ita etiam nihil obſtare putant, vt papa in hæreſim mentalem lapſus, ſit dignitate papali priuatus, quamuis oporteret illum tunc velut papam venerari. Quoniam ne eccleſia in huiuſmodi Labyrynthos incideret, Deus illi de remedio prouideret. Ita reſpondet Turrecremata libro iiij. ſuæ ſummæ, parte ij. capite xx. Poſſet tamen dici, & forte melius fatendo illum, qui in hæreſim mentalem lapſus eſt, eſſe hæreticum, ſed non talem, vt propterea iure diuino ſit eo ipſo priuatus dignitate papali. Dicetur enim fidem interiorem non eſſe neceſſario requiſitam ad dignitatem papalem, ſed ſatis eſſe exteriorem fidei confeſsionem: quam qui habuerit, quamuis fide interiori careat, poterit dignitatem Pontificiam quam habebat conſeruare. Et huic ſententiæ fauere videtur Gloſſa ſuper illa verba, ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, quæ illam vocem, petram, exponit non per fidem, ſed per fidei confeſsionem. Quibus verbis innuere videtur pontificiam Petri & ſucceſſorum eius dignitatem, ſuper ſolam fidei confeſsionem fundatam eſſe. Etſi res ita ſe habet, oportebit neceſſario dicere,

re,ſolum hæreticum exteriorem ſiue manifeſtum eſſe ex C iure diuino priuatum pontificia dignitate, & non hæreticum occultum qui intra cordis ſui latebras hæreſim ſuam recludit. Et huius diſcriminis poſſet dari cauſa: quia hanc pontificiam dignitatem, non ad ipſorum pontificum honorem, ſed ad plebis vtilitatem Deus inſtituit. Et inde euenire neceſſe eſt, vt quanto quiſque magis reipublicæ Chriſtianæ nocere poteſt, tanto magis ſit ille cenſendus indignus: & eo magis econtrario ſit tolerandus, quo minus poterit eccleſiæ incommodare. Cum igitur ille qui hæreſim in corde ſuo retinet, & nullo exteriori ſigno manifeſtauir, nihil per illam ſolam poſsit eccleſiæ nocere, Deus illum ſua dignitate nõ priuat. Illum vero qui publice ſuam hæreſim loquitur, quia per illam multum catholicæ ec-

2. Tim. 2 cleſiæ nocere poſſet, Deus voluit vt eo ipſo eſſet ſua dignitate priuatus, ne ſermo illius, qui, teſte Paulo vt cancer ſerpit, à dignitate robur accipiens potentius graſſaretur. Sed pergamus adhuc vltra, & aliam partem illius argumentationis à Caietano factæ examinemus. Dicit enim quòd propter actum purè interiorem animæ, nunquam homo poteſt humanæ iuriſdictioni ſubeſſe: quia Deus ſolus eſt qui intuetur cor, homines autem ea ſola quæ foris D patent, atque ideo de ſolis illis iudicare illi poſſunt, & per conſequens illa ſola punire. Hanc propoſitionem aſſumptam etiam illi negat Albertus Pighius, qui cum Adriano docet, & pro conſtanti tenet actus animæ interiores ſubeſſe iudicio humano. Ego tamen Alberti aut Adriani opinionem amplecti nolo, ſed hoc mihi cum Caietano conuenit, vt ſupra cum de excommunicatione differentem, aperte expreſsi. Ex his igitur omnibus partibus iam examinatis & plenè diſcuſsis, peſsimam concinnauit Caietanus argumentationem. Nam etſi omnes illas propoſitiones, quarum aliquas negauimus, illi gratis donemus, ſolum ex eis colligere licet cæteros epiſcopos propter ſolam mentalem hæreſim, non eſſe eo ipſo priuatos iuriſdictionis poteſtate. Sed inde non ſequitur Romanum Põtificem etiam non eſſe eo ipſo priuatum ſua dignitate papali. Nam de cæteris epiſcopis, etiam ſi omnia in argumentatione aſſumpta darentur, nihil probatum eſſet, niſi quòd illi ex iure humano ob ſolam hæreſim mentalem nõ ſunt priuati digni-

tatę

A tate ſua. Vt autem inde colligere valeret, Romanum Pontificem etiam propter ſolam hæreſim mentalem non eſſe priuatum poteſtate papali, oporteret probare, Romanum pontificem etiam habere ſuam poteſtatem ex commiſsione humana & non à Deo. Tunc enim bene colligeretur, vt idem de illo eſſet cēſendum quod de aliis, quia illius actus interior etiam non ſubiiceretur iudicio humano, à quo poteſtatem acceperat. Aut oporteret addere in argumentatione Romanum Pontificem non eſſe ſubiectum iudicio diuino ſecundum actus interiores, quemadmodum alij Epiſcopi non ſubduntur iudicio humano penes eoſdem. Tunc etiam collectio illa eſſet bona. Quia ſicut cæteri epiſcopi per ſolam hæreſim mentalem iure humano non priuantur iuriſdictionis poteſtate, eo quòd per illam non ſubduntur iuri humano: ita etiam oporteret Romanum pontificem per ſolam hæreſim mentalem non eſſe iure diuino priuatum poteſtate papali, ſi ille per talem hæreſim non eſſet ſubiectus iudicio diuino. Alioqui ſi hæc duo ſubtrahantur ex illa argumentatione, ſicut neceſſario ſunt ſubtrahenda: quoniam fide credere tenemur Romani pontificis poteſta-
B tem eſſe non ab hominibus, ſed à Deo, & illum per actus interiores diuino iudicio ſubditum eſſe, argumentatio illa nullius prorſus erit roboris aut momēti. Nam ex hoc quòd cæteri epiſcopi ob ſolam hæreſim mentalem non ſunt priuati ex iure humano cui ſubeſſe non poſſunt, inferre quòd Romanus Pontifex ob ſolam etiam hæreſim mentalē non ſit priuatus ex iure diuino, cui eſt vere ſubiectus, tam mala eſt collectio, vt nemo ſit qui non intelligat. Tam exactam feci de Caietani argumentatione examinationem, vt planè oſtenderem quàm debilis fuerit argumentatio, à qua intellectum ſuum deuictum fuiſſe fatetur, Hac igitur argumentatione, quam aduerſarij præ omnibus æſtimant, prorſus eneruata, reliquas quoniam debiliores ſunt facile proſternemus. Secundo ſic argumentantur, Rex aut Imperator ſi fiat hæreticus non eſt eo ipſo ex iure diuino priuatus regno aut Imperio; quia conſtat multos in lege veteri fuiſſe Reges idololatras, & multos etiam fidelibus imperaſſe Reges infideles, de quibus ipſemet Deus ait. Ipſi regnauerunt & non ex me, Et iterum, dabo tibi Regem in furore meo: ergo eodem modo papa aut quiuis alius epiſco- *Oſeæ 8.13*

pus,

pus,quãuis hæreticus fiat,poterit fidelibus catholicis præ C
eſſe. Reſpondeo,nõ eſſe eandem omnium illorũ rationem,
neque Imperatores aut Reges aut alios dominos ſeculares
eſſe eadem lege qua prælati eccleſiaſtici regendos. Quoniã
temporale dominiũ aut ſecularis poteſtas nõ habet pro fun
damento ſuo cui innititur fidem:& ob hanc cauſam etiã ſi
fides deſit,poſſunt illorũ dominia & poteſtates ſubſiſtere,
ſiue fidelibus ſiue infidelibus dominentur. Nihil enim obſtat,vt infidelis homo in rebus pure ſecularibus poſsit fidelibus præeſſe & illis dominari. Et idem dicendum puto de ſacerdotio veteris legis,quod licet circa ſpiritualia verſaretur,quia tamẽ nõ erat illi data fides pro fundamento,illa ſecluſa cõſiſtere illud valebat,ita vt quãuis hęreticus fieret, nõ eſſe eo ipſo ſacerdotio priuatus, At longè aliter ſe habet poteſtas eccleſiaſtica in lege Euangelica : quoniã hæc fundata eſt ſuper firmam petram , hoc eſt , catholicam fidem, Hac igitur euerſa , neceſſe eſt, vt tota eccleſiaſtica poteſtas, quæ illi innitebatur,corruat. Quo fit,vt licet in temporalibus & corporalibus infidelis fidelibus præeſſe poſsit & dominari,in ſpiritualibus tamen infidelis ſupra fidelem nullam poteſt habere iuriſdictionis poteſtatẽ, Tertio cõtra nos D
argumentantur ex facto Marcellini , qui in horribili illa ſub Diocletiano feruente perſecutione, carnificum violentia ad impia ſacrificia pertractatus ſuccubuit,& Thura idolis adoleuit,aríſque iniecit:nec tamen ob hoc à papatu deiectus eſt ſed in eo vſque ad mortem perſeuerauerit. Huic argumentationi facillime reſpondetur,negando Marcellinum papam fuiſſe hæreticum,quia licet in cõfeſsionę fidei aduerſus parata & iam intentata tormenta ſatis conſtans non fuit,tamen fidem quam mente tenebat,non amiſit. At opus exterius (vt ſupra cap.j.huius operis diximus) non eſt hæreſis,ſed ſolus mentis aſſenſus vel diſſenſus, quamuis ex ipſo opere vehemens aliquando oriatur hæreſis ſuſpicio,vt ita illum mente credidiſſe merito putetur, ſicut ſuum opus exterius demonſtrat, Verum hæ ſuſpiciones hominũ ſunt, qui de occultis certam nõ poſſunt dicere ſententiam. Quod vero Marcellinus veram nõ amiſerit fidem,ſatis apertè cõuincitur per id quod habetur in cap. Nunc autem , diſt.xxj. Ibi enim dicitur,quòd cõpulſus à paganis grana thuris ſuper prunas impoſuit. Si compulſus, ergo nõ ex libera hoc

A fecit voluntate, ſed vt tormenta vitaret. Tormenta autem ſatis vitabat per ſolum opus exterius, ſine errore intelle-ctus: quia gentiles quibus ſolis tunc placere curauit, non interiorem mentis fidem, ſed opus exterius cernere poterant. Deinde, etſi gratis daremus illum tunc perdidiſſe fidem, non tamen ideo cenſendus eſt hæreticus: quoniam defuit illi pertinacia, quæ ſumme neceſſaria eſt, vt quis merito dicatur hęreticus, vt habetur ex c. Dixit Apoſtolus. xxiiij. q. iij. Marcellinus ſiquidem ad cor reuerſus, & ſui delicti acerbiſsime pœnitens, in publico epiſcoporum concilio ſuã inconſtantiam confeſſus eſt, & libens iudicio ſe ſubdidit ſacerdotum, qui humilem illius aſpiciẽtes cõfeſsionem, nullam in illum auſi ſunt dicere ſententiam. Quarto loco contra noſtram ſententiam argumentantur aduerſarij, per illud quod dicitur in cap. Cum ex iniuncto, de hæreticis, ad quem pertinet inſtitutio alicuius, ad eundem ſpectat deſtitutio eiuſdem. Ex quibus verbis colligere volunt Papam, ſi fiat hæreticus, eſſe ab hominibus deponendum, & non eſſe ex iure diuino depoſitum: quia cum ab hominibus eligatur, oportet vt etiam ab illis deponatur. Hoc argumentum

B eſt tam debile, vt indignum ſit cui debeat dari vlla reſponſio. Nam regulam illam, quæ ad coërcendos temerarios hominum auſus à iure ſtatuta eſt, ad diuinam potentiam accommodare volunt, tanquam ſi illa aliquid quod non liceret, intentaret, & ob id certis limitibus ab humano iudicio ſtatutis, eſſet cohibenda. Quis quæſo homo catholicus eſt, qui hanc non irrideat conſequentiã? Papa eligitur ab homine, ergo non poteſt deponi à Deo. Et multo magis ridendus erit qui illam probare pergat per illam regulam iuris, ad quem pertinet inſtitutio, pertinet deſtitutio. Deinde, etſi gratis illis demus regulam eſſe vbique veram, non tamen eo ſenſu quo ab illis accipitur. Nam regula illa (vt ex decurſu illius capituli facile conſtare poteſt) in hunc ſenſum data eſt, quod nullus inferior poteſt deſtituere illum qui à ſuperiore inſtitutus eſt: & inde argumentatur Papa quod presbyter ſi malus fuerit, non eſt à plebe quæ ſupra illum nihil penitus habet poteſtatis, ſed ab epiſcopo qui illum inſtituit deponendus. Et ita concederem ego Papam, qui à Cardinalibus electus eſt, non poſſe ab alia poteſtate ipſis Cardinalibus inferiore deponi. Sed nunquid ex illa regula

colligere licet, vt inſtitutus ab aliquo non poſsit à ſuperiore deſtitui? Minime. Nam ſacerdos ab epiſcopo ad curam animarum inſtitutus, poteſt per papam ab eadem cura deponi: imò etiam ab Archiepiſcopo Metropolitano, ſi cauſa propter quam merito deponẽdus eſt, ſit ad Archiepiſcopum deuoluta. Cum igitur regula illa concedat inſtitutori alicuius, poteſtatem deponendi illum, eo ipſo eandem poteſtatem conceſsiſſe videtur cuicunq; habenti plenam ſuper inſtitutorem poteſtatem. Et inde ſequitur (volo quidem iuxta præfatam regulam loqui) vt Deus qui Cardinalibus & tota eccleſia ſuperior eſt, poſsit voluntate ſua & iure à ſe edito deſtituere papam qui à Cardinalibus fuerit electus. Deſtituit autem ille hæreticum à papatu, quando firmiſsimo decreto ſtatuit eccleſiam ſuam fundari ſupra fidem, aut ſupra apertam fidei confeſsionem. Quinto argumentantur aduerſarij cõtra nos, per hoc quod epiſcopi in hæreſim pertinaciter lapſi, ſi ad fidem redeunt, ad ſuas reſtituuntur dignitates: ſignum eſt ergo quod non fuerãt illis priuati, alioqui oporteret nouam facere electionem. Antecedens probant per ca. Maximum.j.q.vij. Et inde arguunt vt idem de papa hæretico dicendum ſit, quia ſi ille ad fidem rediret, non reeligeretur, ſed in priſtina dignitate conſeruaretur. Et hanc etiam argumentationem magni æſtimet Caietanus, quæ tamen (vt verum loquar) nihil me mouet. Fateor quidem hæreticos epiſcopos quando ad eccleſiæ vnitatem redeunt, ſolere recipi ad ſedes ſuas: quanquam hoc male probat Caietanus per illud ca. Maximum.j.q.vij. Quoniam Maximus ille, de quo ibi eſt ſermo, poſtquam ab hæreſi Donatiſtarum ad eccleſiam redierat, ordinatus fuit epiſcopus: in quo gradu exiſtens non fuit lapſus in hæreſim. Sed quia male, & contra eccleſiaſticos canones, ex laico ſine vllo temporis interuallo in minoribus ordinibus ſeruato, ordinatus fuerat epiſcopus: ideo dubium erat, an in Epiſcopali dignitate manere deberet. Cui quæſtioni papa Leo reſpondet, quod licet reprehenſibiliter ordinatus, ab epiſcopali tamẽ dignitate non repellatur, dummodo libellum ad papam mittat, quo catholicum ſe eſſe teſtetur. Itaq; cap. illud. nullo pacto noſtro ſeruit propoſito. Quod facile conſtare poterit legenti epiſtolam Leonis lxxxv. ex cuius cap. iij. ſumptum eſt illud ca. Maximum, & cap. Donatum. Multum certe intereſt, an ipſas

A ipſas origines legas, an centones illarum male dilaceratos. Hoc quod Caietanus probare vult, multo melius probaſſet per cap. conuenientibus.j.q.vij. quod ex actis ſeptimæ ſynodi, quæ fuit ſecunda Nicæna, ſumptum eſt. Illic enim decretum eſt, vt epiſcopi, qui à fide catholica defecerant, reſipiſcentes in ſuis ſedibus tunc reciperentur. Sed hoc non ex neceſsitate iuris: ſed ex quadam miſericordiæ diſpenſatione factum eſt, vt apertiſsime conſtat per cap. ſi quis hæreticæ.j.quæſt.j. Nam & ſi epiſcopi hęretici ſint iure diuino ſua epiſcopali dignitate priuati, eccleſia tamen ex rationabili cauſa diſpenſat aliquando, vt reuerſis ad fidem dignitates priſtinæ reſtituantur. Et talis reſtitutio pro noua electione, aut noua prouiſione habenda eſt. Nec mirari quiſquam de hoc debet: quoniam idem in aliis multis neceſſario dicendum eſt. Clericus enim homicida eo ipſo, quod commiſit homicidium, incurrit irregularitatem, & eſt priuatus beneficio, quod habebat, ſi tamen ex quadam miſericordia per papam cum illo diſpenſetur, & beneficium illi reſtituatur, talis reſtitutio pro noua collatione æſtimanda eſt. Sexto nobis obiiciunt c. audiuimus.xxiiij.q.j. vbi de epiſcopo

B hæc dicuntur. Si autem in corde nouam hæreſim confinxit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit. Ex quibus verbis inferre volunt, quod antequam epiſcopus hæreticus prædicet, aut doceat, excommunicare, & damnare poteſt, & inde euidentiſsime colligitur, vt non eo ipſo quo factus eſt hæreticus, ſit ſua dignitate priuatus. Hic argumentandi modus eſt debiliſsimus: quia per hoc, quod vnum negatur, non eſt neceſſarium, vt dicamus aliud concedi. Deinde verba illa modo citata non ſunt Alexandri ſecundi, cuius eſt illius cap. initium. Nam ab illo loco: Sin autem ex corde ſuo, &c. verba ſunt Gratiani, & inde exorditur ſecundam partem illius quæſtionis. Authoritas Gratiani non eſt tanti ponderis, vt me premere valeat, & à ſententia mea diſcedere me cogat: præſertim cum tam multa ille alibi doceat, in quibus eſt ille ab omnibus neceſſario deſerendus. Si tamen præfata Gratiani verba gratis recipere volumus, ſuperiori illi ſententiæ fauere poterunt, qua probabiliter diximus mentalem hæreticum non eſſe iure diuino depoſitum: quia (vt in reſponſione primæ argumentationis probabile eſſe diximus) fundamentum ſu-

per quod eccleſiaſtica poteſtas fundatur, non eſt ſola fides C
interior:ſed exterior fidei confeſsio. Sed quia per hoc oporteret dicere, illum, qui exteriori fidei confeſsione caret, eſſe ipſo iure priuatum, quod nos aperte negauimus cum de facto Marcellini Papę diſſeruimus. Ideo melior mihi videtur ſententia, mentalem hæreticum eſſe etiam ipſo iure priuatum. Si cui tamen magis probetur alia ſententia, dicere poterit Marcellinum quamuis fidem mente retinuerit, propter exteriorem infidelitatem eo ipſo fuiſſe ex iure diuino ſua dignitate priuatum: cum tamen à toto concilio, coram quo ſuam culpam confeſſus eſt, toleratus fuit, eo ipſo tacitis ſuffragiis fuit iterum in Pontificem ſummum electus. Hæc ſunt omnia, quæ ab aduerſariis contra præfatam noſtram opinionem obiici ſolent: ſunt tamen quædam alia per me excogitata, quæ paulo magis vrgere mihi videntur: quibus reſpondere etiam decreui, vt inde noſtræ ſententiæ veritas clarius omnibus innoteſcat. Prima, quæ mihi ſe offert argumentatio, oritur ab æſtimatione duarũ poteſtatum ordinis, & iuriſdictionis inter ſe comparatarum. Multo enim præſtantior, atque nobilior eſt poteſtas ordinis, quàm poteſtas iuriſdictionis: ſed poteſtas ordinis non habet fidem pro fundamento, nec illam exigit ad ſui conſiſtentiam; ergo poteſtas iuriſdictionis, quæ minor eſt, non habet etiam fidẽ pro fundamento, neq; illam ad ſui conſiſtentiam neceſſario requirit. Et inde euidenter colligitur illam per hæreſim minime perdi. Ex quo aperte ſequitur nec papam, nec epiſcopum, eo ipſo, quod factus ſit hæreticus, ſuam amittere dignitatem. Conſequentia huius argumentationis videtur nota per locum à maiori ad minus negatiue. Minor etiam eſt manifeſta ex his, quæ ſupra diximus, cap. xxj. huius lib. quia poteſtas ordinis non fundatur: niſi in charactere ſacerdotali, & inde deducitur, quod ſacerdos etiam ſi fiat hæreticus, nunquam poteſt illam amittere. Maiorem iſtius argumentationis, quæ forte alicui magis neganda videbitur, probo: quia poteſtas ordinis eſt ſupra corpus Chriſti verum, poteſtas autem iuriſdictionis non eſt niſi ſupra corpus Chriſti myſticum. Præterea poteſtas ordinis: quia tanta eſt, non niſi à Deo dari poteſt, cum tamen poteſtas iuriſdictionis ſæpe ex hominum pendeat voluntate. Et hinc alia oritur excellentia in poteſtate ordinis ſupra poteſtatem iuriſdictionis: D

A ctionis: quia poteſtas ordinis eſt indelebilis, & minime amiſsibilis, poteſtas vero iuriſdictionis ſæpe deperditur. Accedit ad hæc, quod ſi quis non ſacerdos habeat beneficium, cui eſt annexa animarum cura, eo ipſo habet poteſtatem iuriſdictionis, qua tamen non obſtante, ille dignitate minor cenſendus eſt, quã quiuis alius ſacerdos curã animarum non habens. Quod nõ aliunde euenire poteſt: niſi quia ordinis poteſtas præſtãtior eſt, quàm iuriſdictionis. Reſpondeo fatendo poteſtatẽ ordinis abſolute nobiliorẽ, & digniorem eſſe poteſtate iuriſdictionis: quia circa multo præſtantius obiectũ verſatur, quàm illa: quia (vt recte dictum eſt in argumentatione) hæc circa corpus Chriſti verum: illa vero circa ſolum corpus Chriſti myſticum verſatur. Si tamẽ duæ illæ poteſtates ad populũ, propter quẽ ſolũ à Deo inſtitutæ ſunt referantur, multo maior cognoſcetur eſſe poteſtas iuriſdictionis, quã ordinis: quia per illã multis de cauſis magis prouidetur populo, quã per aliã. Nã per illã docetur populus in fide, & moribus. Ab illa, qui ignorans eſt doctrinã petere debet: prout dominus per Malachiã prophetã teſtatur, ſic inquiens: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirẽt de ore eius: quia angelus domini exercituũ *Mal. 2*

B eſt. Per poteſtatem iuriſdictionis cõſeruatur pax in populo, iuſtitia retinetur, ſuum cuiq; ius datur, vitia coërcentur, mali populi mores corriguntur: quidquid deniq; boni in eccleſiaſtica rep. eſt ſine hac poteſtate facile laberetur, & ſi quid mali eſt, ſine illa facilius augeretur. Nihil horum ad ordinis poteſtatem ſpectat. Quo fit, vt per poteſtatem iuriſdictionis magis prodeſſe poſsit, qui illam habet, ſi ſit bonus: & magis obeſſe ſi ſit malus. Ob hanc igitur cauſam Chriſtus ſaluator noſter poteſtatem iuriſdictionis ſtatuit ſupra fundamẽtum fidei, ne fide careret, cui ex officio incumbere debet, alios fidem docere, & errantes ad fidem reuocare. Poteſtatem verò ordinis: quia nulla illi ex neceſsitate iniungitur populi doctrina, aut diſciplina, noluit idem ſaluator noſter ſupra fidem fundare, neque fidem ad illius conſiſtentiam exigere. Quia quod per iſtam faciendum eſt, etiã fide ſecluſa, citra vllũ aliorum incommodũ fieri poteſt. Secunda argumẽtatio, quæ mihi (vt ingenue loquar) non paruum faceſsit negotium eſt, quia hæreticus, & ſi per hæreſim perdat fidem, non tamen eo ipſo eſt prorſus ab eccleſia ſepara-

tus: ſed adhuc eſt pars illius corporis, & membrum eius: C
ergo adhuc ſtante hæreſi poterit in ſe dignitatem papalem
conſeruare. Quia cum non ſit eo ipſo ab eccleſia præciſſus,
videtur quòd non ſit etiam eo ipſo poteſtate iuriſdictionis
priuatus, ſiue epiſcopalis illa ſit, ſiue papalis. Quod autem
hæreticus non ſit eo ipſo prorſus ab eccleſia præciſſus: ſed
ſit adhuc pars, & membrum illius, inde apertiſsime conuincitur, quòd adhuc ſubeſt iudicio eccleſiæ: quia ab illa
punitur, & variis ab illa affligitur pœnis. Hoc autem eccleſia non faceret: niſi intelligeret hæreticum eſſe intra illius
gremium, eſſeq; aliquam illius quamuis putridam partem.
2. Cor. 5 Nam Paulus ait: Quid mihi de his, quæ foris ſunt iudicare? Et iterum alibi: Tu quis es, qui iudicas ſeruum alie-
Rom. 2 num? Fateor quidem, & (meo quidem iudicio) negari non
poteſt hæreticum eſſe partem eccleſiæ, & membrum illius,
& non eſſe omnino ab illa ſeparatum: quia & ſi fidem non
habeat, habet tamen characterem baptiſmalem per quem
primo factus eſt membrum eccleſiæ, quo durante ſemper
erit membrum illius, vt habetur in cap. veniens. De preſbytero non baptizato. Sed licet ſit membrum eccleſiæ, non
tamen poteſt eſſe caput: quia cum caput ſit principalius totius corporis membrum, multo plura ad caput, quàm ad D
cætera membra requiruntur. Papa igitur ſi hæreticus fiat,
iam (vt ante) caput erit: ſed pes, aut ſi quod eſt aliud inferius, aut vilius membrum. Cæterùm de punitione, qua eccleſia hæreticum punit, paululum diſcernere oportet, &
cauſam illius inueſtigare. Et certe oportet fateri hæreticum intra eccleſiam eſſe, ne dicamus illam de his, qui foris
ſunt, iudicare. Nec tamen ob id ſolum illam hæreticos punire dicendum eſt: quia illi characterem baptiſmalem retinent. Nam hac ratione oporteret dicere hæreticum non
poſſe, vita durante, eſſe extra iudicium eccleſiæ, cum ſemper habeat in ſe characterem baptiſmalem. Quo conceſſo,
neceſſario etiam fatendum erit, vt poſtquam eccleſia hominem hæreticum tradidit ſeculari poteſtati ab illa puniendum, ſi poteſtas ſecularis illum punire nolit, & illum
liberum dimittat, eccleſia nihilominus adhuc illum hæreticum punire poſsit, & idem eſſe dicendum de presbytero
degradato. Hoc tamen non eſt dicendum: quia eccleſia per
talem hæretici traditionem, & per degradationem, videtur
iuri

A iuri ſuo renunciare, vt ex verbis ipſius degradationis colligi poteſt, quæ habentur in capite, Degradatio. de pœnis. libro ſexto. Vt autem cauſam huius punitionis ego aperte explicem, admoneo lectorem, vt conſideret, quod cum aliquis baptizatur tunc intrat eccleſiam, ſicut nouus aliquis colonus, qui recipitur in ciuitate. Quando autem aliquis ſic in aliqua republica admittitur, ex ipſa natura receptionis initur quidam contractus inter ipſum colonum admiſſum, & rempublicam, ita vt colonus obligetur ſeruare leges, & ſtatuta reipublicæ, illi obedire, illi periclitanti ſubuenire, illius iudicio ſtare, & reſpublica tenetur illum in ea illæſum ſeruare, & à calumniatoribus protegere. Vt autem hic contractus reſcindatur, non ſatis eſt alterius illorum voluntas: ſed vtraque requiritur: quia licet quilibet poſsit iuri ſuo renunciare, non tamen iuri alterius, præſertim iuri iam acquiſito. Si tamen reſpub. & colonus concordi voluntate poſtea conuenirent, poſſet colonus intra ciuitatem manere ſine aliqua mutua inter illos obligatione, ita vt nec colonus obligaretur reipub. nec reſpub. colono. Inter baptizatum, & eccleſiam, à die baptiſmi eſt
B initus talis contractus: quia baptizatus ab illo die tenetur mores, leges, & ſtatuta eccleſiæ ſeruare, illi obedire, illius ſi deliquerit ſubire iudicium: & eccleſia tenetur illum docere, ſacramentis paſcere, illum pro ſua potentia protegere. Hæreticus ſe ab eccleſiæ vnione ſegregans, licet hoc ipſo viſus ſit iuri ſuo renunciare: non tamen poteſt eccleſiam, cui in baptiſmo ſe ſubdidit, iure ſuo priuare. Et ob hanc cauſam illum punire poteſt: quia obtinet ius quod ſuper illum per illius baptiſmum ſuſcepit. Cum eccleſia aliquem degradat, aut hæreticum poteſtati ſeculari tradit, tunc iuri ſuo renunciat. Quo fit, vt ſi poteſtas ſecularis illum non puniret, eccleſia iam illum amplius punire non poſsit, quamuis ſit intra eccleſiam & membrum illius ratione baptiſmalis characteris. Et ſi ille auxilium eccleſiæ poſt hoc imploraret, eccleſia hoc illi dare non teneretur: quia ille ſuo iuri renunciauit, & quis non renunciaſſet, poteſt eccleſia illum propter peccatum ſuo iure priuare.

## *An teſtis qui nouit aliquem eſſe in hæreſim lapſum teneatur, quamuis non ſit requiſitus, illum iudici manifeſtare, etiam ante fraternam illius correptionem.* C

### CAP. XXV.

DE pœnis, quæ contra hęreticos iure canonico, & ciuili decretæ ſunt, per multa ca. hucuſque diſſeruimus. Sed quia illarum aliquas iudex licet id anxie optet, non poteſt hæretico infligere, propterea quòd illum eſſe hæreticum neſcit: ideo opus eſt, vt teſtis, qui hæretici crimen nouit, illud iudici prodat, vt ille de crimine certior factus, poſsit malum de medio tollere: & ſic totam rempub. ſeruare illæſam. Alioqui peccatum ſemper maneret impunitum: niſi eſſet teſtis, qui illud iudici reuelaret. Nam licet iudex per ſe ipſum optime ſciat alterius delictum, vt puta, quia ipſo vidente ille commiſit, non poteſt tamen iuſte illum punire: niſi teſtis adſit, cuius teſtimonio illius peccatum conſtare poſsit. Quoniam iudex ipſe non poteſt duarum diuerſarum perſonarum officio fungi, ita vt ſimul ſit iudex, & teſtis. D Verum licet iudex peccatum, quod ſolus vidit, punire non poſsit, poteſt tamen inquirere an alius forte hoc idem ſciat, quod ipſe vidit: vt ſi alios eſſe, qui illud optime ſciant inuenerit, tunc illorum teſtimonio adiutus poterit illum punire. Sunt igitur ad iuſtitiæ executionem teſtes neceſſarij. Nam de ordine iudicij Deus loquens ait: Non ſtabit

*Deut.* 19 teſtis vnus contra aliquem quidquid illud peccati, & facinoris fuerit: ſed in ore duorum, aut trium teſtium ſtabit omne verbum. Quam legem Saluator noſter apud Ioan.

*Ioan.* 8 approbaſſe videtur. Ex quibus verbis aperte colligitur verbum illud firmum in iudicio ſtare non poſſe, quod & ſi veriſsimum ſit: duorum tamen teſtimonio caret. Cum igitur teſtes ad iudicium recte ferendum ſint nō minus neceſſarij, quàm iudices: ſequitur inde teſtes pari neceſsitate teneri ad teſtimonium præbendum, vt iudices ad iudicium ferendum: peccaret quidem iudex ſi requiſitus in aliqua cauſa iudicium, & iuſtitiam facere cōtemneret, & peccaret etiā teſtis qui requiſitus, aut à iudice, aut à quouis alio, cui ſuo teſtimonio prodeſſe poſſet, teſtimoniū dicere recuſaret: præ-

ſert

A ſertim de re minime occulta,& quam non ille ſolus nouit. Nec ſolum peccat: ſed ſi ſua taciturnitate proximo nocet, tenetur ad recompenſationem damni, quod ſuo ſilentio intulit proximo faciendam. Nam eum, qui per taciturnitatem latronẽ occultat, Salomon in Prouerbiis reum furti eſſe cenſet, ſic inquiens, Qui cum fure participat, odit animam ſuam, adiurantem audit, & non indicat. Quæ verba interpretans beatus Hier. in commentariis ſuper prouerbia ait: Non fur ſolum: ſed ille reus furti tenetur, qui furti conſcius quærente poſſeſſore non indicat. Hæc ille. Sed dubium eſt an teſtis non requiſitus ab aliquo teneatur peccatum alterius, quod nouit iudici reuelare, aut teſtificãdo, aut denunciando? De hac re non poteſt certa aliqua, & vniuerſalis dari ſententia: ſed conſiderãda prius eſt criminis qualitas. Nam ſi crimen tale eſt, quòd reipub. facile nocere poteſt, tenetur illud vel per ſe, vel per alium iudici reuelare, ſiue illud publice nouerit, ſiue in ſecreto fuerit illi commiſſum: bonum enim commune præferendum eſt bono particulari, & inde euenit, vt potius quiſq; proſpicere debeat populi incolumitati, quàm vnius hominis famæ. Et de huiuſ- *Prou.29* *Hiero.*

B modi crimine intelligendum eſt, id quod Aug. ait: Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterq; reus eſt: ille quia prodeſſe non vult, iſte quia nocere deſiderat. Hæc ille. Et hanc meam ſententiam confirmo teſtimonio beati Tho. qui in Secunda Secundæ, quæſt. lxx. art. j. in reſponſione ad ſecundum principale arg. ſic ait: Circa ea, quæ aliter quàm per confeſsionem homini ſub ſecreto committuntur, diſtinguendum eſt. Quandoq; enim ſunt talia, quòd ſtatim cum ad notitiam venerint, homo ea manifeſtare tenetur, puta, ſi pertinent ad correptionem multitudinis ſpiritualem, vel corporalem, vel in graue damnũ alicuius perſonæ, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi, quod quis propalare tenetur, vel teſtificando, vel denunciando, & cõtra hoc debitum obligari non poteſt per ſecreti commiſſum. Hæc ſanctus Tho. Alia autem crimina, quæ nec multitudini nocent, nec graue incommodum particulari perſonæ inferunt, non tenetur aliquis reuelare præſertim, ſi illa in ſecreto fuerant illi commiſſa. Ex his omnibus apertiſsime colligitur eum, qui nouit aliquem eſſe hæreticum, teneri ad reuelandum illius crimen iudici competenti, etiam ſi de hoc non ſit *Auguſti.* *S.Tho.*

ſpecialiter requiſitus,& quamuis in ſecreto fuerit ſibi alterius hæreſis reuelata. Nam hæreſis peſtilentiſsimum eſt venenum, quod cito, & facile maximam quanque poteſt C
2.Tim.2 inficere multitudinem. Propter hanc enim cauſam Paulus de hæreticis loquens dixit: Sermo illorum, vt cancer ſerpit. Poteſt etiam ad huius ſententiæ confirmationem non incongrue adduci id quod Dominus olim de homine ſeductore, & ad idololatriam perſuadente fieri præcepit ſic in-
Deut. 13 quiens: Si tibi voluerit perſuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, ſiue vxor, quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus,& ſeruiamus diis alienis,quos ignoras tu, & patres tui cunctarum in circuitu gentium, quæ iuxta, vel procul ſunt ab initio vſque ad finem terræ,non acquieſcas ei,neq; audias,neque parcat ei oculus tuus, vt miſerearis,& occultes eum. In quibus verbis id maxime annotandum eſt, quod & ſi talia ſeductionis verba clam, & ſecreto dicerentur à ſeductore,Dominus tamen præcepit non eſſe illi ſeruandum ſecretum: ſed illius crimen eſſe reuelandum, vt poſtea à populo lapidibus obrueretur. Cum igitur tanta neceſsitate,& obligatione conſtringatur teſtis ad reuelandum hæreticum, quamuis in ſecreto ſibi notum: ſi illum quis magis ſilentio ſuo tegere, quàm reuelare voluerit, præſertim ſi de teſtimonio dicendo fuerat,aut per ſingulare mandatum, aut per generale edictum requiſitus, merito erit ob hoc ſolum de hæreſi adeo ſuſpectus, vt iure illi poſsit canonica purgatio indici, in qua & ſi bene ſe gerat, punietur quidem, non vt hæreticus: ſed vt negligens in reuelando id,quod reuelare tenebatur. Si vero in purgatione defecerit: ego cenſerem illum tanquam hæreticum puniendũ, quemadmodum ſi ob aliquã aliam cauſam fuiſſet violenta ſuſpicione de hæreſi notatus, & in purgatione illi à iudice,& iure indicta defeciſſe. Nã ſi is,qui latronem ſilentio occultat cenſetur furti reus,multo iuſtius eſt,vt qui hæreticum ſilentio tegit,cenſeatur de hæreſi violenter ſuſpectus.Error enim(vt beatus Leo papa ait) cui non contra- D
Rom.1 dicitur,approbatur.Et beatus Paulus ait,non ſolum eos dignos eſſe morte,qui malum faciunt:ſed qui faciẽtibus conſentiunt.Quem locum Gloſſa,quæ dicitur ordinaria,interpretans dicit. Conſentire eſt tacere,cum poſsis arguere. Et
ſuper

A ſuper illa verba Leuit. 20. Succidam omnes qui conſenſerunt ei, vt fornicaretur, ait Gloſſa conſentientes, qui poſſunt accuſare, arguere, vel monere, & non faciunt, non effugiunt iudicium. Hæc Gloſ. Vna tamen non parui momenti quæſtio de hac re ſupereſt diſcutienda, quæ talis eſt. An teſtis, qui nouit aliquem hæreticum teneatur illum fraterna, & ſecreta correptione admonere, antequam illius crimen iudici manifeſtet. Aliqua enim ſunt, quæ vrgere videntur, vt dicamus teſtem ſub præcepto obligari ad hæreticum admonendum, antequam illis crimen iudici denunciet. Primo quidem: quia Saluator noſter talem ordinem circa omnes ſine vllo diſcrimine ſeruandum eſſe præcepit, dicẽs: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quod ſi non audierit eos, dic eccleſiæ. Præterea Paul. iubet hæreticum hominem poſt vnam, & ſecundam correptionem eſſe deuitandum. Quibus verbis aperte docuit hæreticum hominem eſſe bis admonẽdum, & inde colligitur, *Mat.* 18 *Tit.* 3

B vt ante talem admonitionem nemini liceat illum iudici reuelare. Rurſum, talis admonitio hæretici eſt opus charitatis, & miſericordiæ: ergo teſtis cognoſcens miſeriam hæretici errantis tenetur illius miſeriæ per ſuam correptionem ſubuenire. Collectio iſta inde conſtat eſſe bona, quia (vt ait Sapiens) cuilibet mandauit Deus de proximo ſuo. Et certe, qui contrarium licere putat, præſertim in caſu magnæ neceſsitatis, ſimilis eſt Caim, qui interrogatus à Domino vbi eſſet frater eius Abel, reſpondit: Nunquid cuſtos ego ſum fratris mei? Antecedens autem illius conſequentiæ probatur teſtimonio beati Iacobi dicentis: Fratres mei ſi quis errauerit à veritate, & conuerterit, & quis eum ſcire debet, quòd qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam ſuam à morte, & operit multitudinem peccatorum. Et inter tria eleemoſynarũ genera, quæ numerantur in cap. Tria. xlv. diſt. vnum eſt delinquentes corrigere, & errantes in viã veritatis reducere. Sunt etiã ex oppoſito rationes aliquot non minus vrgentes, quæ contrariæ fauent ſentẽtiæ. Et primo quidem probatur non eſſe neceſſarium teſti, qui optime nouit aliquem eſſe hæreticum, *Eccl.* 17 *Gene.* 4 *Iacob.* 5

ticum, illum ſecretò ante denunciationem admonere. Quia C
inter alia, quæ ſacri doctores docent eſſe neceſſaria, vt quis teneatur fratrem peccantem corripere, vnum eſt ſpes emendæ ipſius peccatoris. Nam ad hunc finē dirigitur totus ille ordo correctionis fraternæ à Chriſto ſaluatore noſtro in Euangelio aſsignatus, vt ſcilicet per illum ordinē fratrem per peccatū perditum lucrari poſsim. Si te audierit (inquit ille) lucratus eris fratrem tuum. Ob hāc igitur cauſam ille corripi præcipitur, vt per correptionem ille emendetur. Et inde ſequitur, vt cum aliquis merito deſperat de emendatione peccatoris non teneatur illum ſecretò corripere, aut fraterne admonere. Vana enim & inutilis eſt correptio, & admonitio, de qua nullus merito poteſt ſperari fructus. Ad vana autem, & inutilia nullus obligatur: quoniam qui arat
1. Corin. 9 (vt ait Paul.) debet in ſpe arare, & qui triturat in ſpe fructus percipiendi. De nullius autem peccatoris hominis emendatione, iuſtius deſperare licet, quàm de emendatione hæretici: quoniā hęreticus habet pertinaciam crimini adiunctam, ſine qua nullus dici poteſt hæreticus. Qui autem pertinax eſt, non eſt corrigi paratus: imò potius eſt paratus contradicere arguenti, & corripienti. Eum igitur, quem aperte quis D
noſcit eſſe hæreticum, nō tenetur ſecretò corripere, aut fra-
Tit. 3 terne admonere: quia hic talis (vt ait Paul.) ſubuerſus eſt, & ſuo ipſius iudicio damnatus. Tanta ſiquidem eſt multorum hæreticorum pertinacia, vt quo magis corripiuntur, eo peiores fiant: & quo magis de ſuo errore admonentur, eo tenacius ſuum errorem tueri procurent. Quo fit, vt propter ipſius hæretici commodum, etiā ſi nulla eſſet alia ratio, ſit ab illius correptione, & admonitione ceſſandum, ne videlicet correptus & admonitus deterior fiat. Et hanc ſentētiam confirmo teſtimonio Auguſt. qui lib. j. de ciuit. Dei, cap. ix. ſic ait: Si propterea quis obiurgandis, & increpandis male agentibus parcit: quia eiſdem ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, conſilium eſt charitatis. Hæc ille. Et iuxta
Prouer. 9 hunc ſenſum intelligenda ſunt verba illa Salomonis cum ait: Noli arguere deriſorem, ne oderit te. Nam Gloſſa, quæ dicitur ordinaria verba illa exponens ait: Non eſt timendum, ne tibi deriſor cum arguitur, contumelias inferat: ſed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde peior fiat. Hæc in Gloſſa. Præterea, Ordo ille correctionis, aut fra-
ternæ

A ternæ admonitionis à ſaluatore noſtro præfixus (vt omnes theologi ſimul & canoniſtæ concorditer docent) non eſt ſeruandus circa peccatores illos, qui in perniciem reipubl. peccant. Quorum omnium ſententia inde aperte conſtabit eſſe vera, ſi conſyderetur cauſa propter quam ille correptionis ordo ſeruari præcipitur. Cauſa enim propter quã illum correptionis ordinẽ ſeruare oportet, eſt vt primo fama proximi, ſi poſsibile eſt, ſeruetur. Deinde ſi illa ſeruata, illius conſcientia ſanari non poteſt, præſtat illius famam minui, quàm conſcientiam illius manere læſam, aut ægram: quia bonum ſpirituale præferendum eſt bono corporali. Sed tũc quando illius famam propter illius conſcientiã minuere eſt neceſſe, paulatim procedere oportet, & tentare, vt ſi fieri poſsit, cum parua famæ diminutione illius conſciẽtiæ conſulatur. Et ideo in ſecundo gradu vnũ, vel duo iubentur teſtes adhiberi, vt coram illis, qui peccatũ ignorabãt peccator corripiatur, & ſic illorũ præſentia confuſus, forte ad reſipiſcentiam redeat. Si vero nec ſic emendetur, tunc iam nulla eſt famæ habenda ratio, vt cõſcientiæ ſuccurratur, quæ multo præſtantior eſt, quàm fama. Et ob hanc cauſam in tertio B gradu, fama proximi poſt habita, peccatũ illius iubetur eccleſiæ, hoc eſt prælate reuelari. Cum igitur bonum reipu. ſit maius, & præſtantius, quàm fama vnius hominis particularis, ſequitur inde famã proximi eſſe poſtponendam propter bonum commune ſeruandum, & inde cõuincitur peccatorem, qui in reipubl. perniciem peccat non eſſe ante denunciationem corripiendum, aut fraterne admonendum. Nam (vt ſupra diximus) etiam ſi illud eſſet alicui ſub obligatione ſecreti cõmiſſum, teneretur illud iudici reuelare, vt ſic damnum reipubl. euitaret. Nullum autem eſt crimen, quod grauius, & citius reipub. nocere poſsit, quàm hæreſis: quia nocet in religione, quæ cunctis rebus corporalibus eſt multo prȩſtantior. Et quia operationes animæ multo velocius, & citius fiunt, quàm quæuis corporis actiones: ideo celerius etiã hoc crimen, quàm quoduis aliud corporale malum nocere poteſt. Ex quibus omnibus apertiſsime conſtat eum, qui ſecretò nouit aliquem hæreticum, non teneri ad ſeruandum ordinem illum correptionis fraternæ à Chriſto ſaluatore noſtro præfixum. De hac quæſtione, vt certã proferamus ſententiam oportet prius conſyderare latum eſſe diſcrimen

diſcrimen inter hæc duo, videlicet, hominem labi in hæreſim, & hominẽ eſſe hæreticũ. Non enim omnis, qui labitur in hæreſim eo ipſo eſt hæreticus: ſed oportet, vt habeat adiunctam pertinaciã, quæ ſi deſit (vt ſupra lib. j. capit. vij. docuimus) hæreticus dici non poteſt. Hoc igitur diſcrimine bene conſyderato, iuxta illorum duorum diuerſitatẽ, duas ponam diuerſas, certas tamẽ concluſiones, per quas integre reſpondetur ad quæſtionẽ propoſitã. Prima cõcluſio. Teſtis, qui nouit ſecretò aliquẽ eſſe perfecte hæreticũ, vt puta quia ſcit illius pertinaciã, & ſcit illum non ex ignorantia catholicæ fidei: ſed ex propria malitia errare: quia videlicet ſcit illum ſuam ſententiã præferre totius eccleſiæ ſentẽtiæ: tenetur illius crimen denunciare antequam illum corripiat, aut fraterne admoneat. Hæc cõcluſio probatur per illa duo argumẽta, quæ nunc proxime propoſuimus, quorũ primum eſt de ſpe emendationis neceſſario requiſita, vt quis ſit neceſſario admonendus. Alterũ eſt de bono cõmuni, quod eſt neceſſario præferendum bono particulari. Hoc tamẽ, quod diximus de damno cõmuni vitando per denunciationẽ criminis particularis, beatus Thom. temperat in ſecunda ſecundæ, quæſt. xxxvij. artic. vij. per hæc verba ſic dicens: Niſi forte quis firmiter æſtimaret, quòd ſtatim per ſecretam admonitionẽ póſſet huiuſmodi mala impedire. Quæ quidem limitatio prudentiſsime eſt addita, & oportet vt lector ne ex illa decipiatur, ſingulas illius partes diligenter circunſpiciat. Nam quia rariſsime contingere poteſt, vt priuatus homo poſsit huiuſmodi malis mederi: ideo non aſſertiue: ſed ſub conditione dixit: Niſi forte. Et quia non ſufficit leuis æſtimatio, quòd illũ corrigere poſsit: ideo dixit, firmiter æſtimaret. Et quia non ſufficit firma æſtimatio, quòd longo temporis progreſſu illum ad reſipiſcentiam adducet: quia in illa longa expectatione poſſet reſpubl. damnũ pati: ideo prudenter dixit S. Thom. quòd ſtatim per ſecretam admonitionem poſsit illum à malo auertere. Et ideo nullus debet ſoli correptioni fraternæ ſecretæ, & priuatæ fidere, vt propter illam deſinat hæreticũ reuelare: niſi forte certo ſciret ſe tantæ authoritatis, & potentiæ eſſe apud hæreticum illum, vt per ſolam ſuam monitionẽ poſsit illum ab errore reuocare. Sed quia hæc rariſsime hæreticis contingunt, ideo ſecurius eſſe cenſeo, vt in crimine hæreſis ſtatim

ſine

A ſine vlla admonitione procedatur ad denunciationem, præſertim ſi hæreticus non eſt quiuis homo plebeius, & idiota: ſed doctor, qui ea, quæ ſentit, alios docere procurat. Nam is niſi ſtatim per publicam denunciationē reprimatur, citiſſime hæreſis ſuæ veneno multos clanculo, & latenter inficiet. Sunt enim multi, qui quoniā reprehendi, & de ſua doctrina accuſari timent, in publicum prodire non audent, & quoniam male agunt, lucem oderunt, & nolunt ſuper tecta iuxta præceptum ſaluatoris: ſed in angulis prædicare. Ne igitur tam potentes in tenebris ſint, opus eſt, vt ſtatim illorum crimē publice denuncietur, & ſic reſpubl. illæſa ſeruetur. Poteſt adhuc hæc noſtra prima concluſio aliter probari ex ipſis verbis Saluatoris noſtri, quibus nobis ordinē correptionis fraternæ præfixit. Nam fratrem peccantem, qui eccleſiam non audierit, Saluator noſter nō iubet amplius corripi, aut admoneri: ſed haberi illum tanquam ethnicum, & publicanum. Hæreticus autem eccleſiam non audit: quia illius ſententiā recipere contemnit, & ſuo tantum vult inniti iudicio. Alioqui ſi eccleſiam audiret, nequaquam hæreticus eſſet. Ex quo apertiſsime conuincitur hæreticum hominem non eſſe neceſſario ſecrete admonendum antequam
B publice denuncietur. Nam cum primum ille factus eſt hæreticus, tranſiliit totum ordinem correptionis fraternæ à Chriſto ſaluatore noſtro inſtitutum, & conſtituit ſe in vltimo illius ordinis gradu quando tam pertinaciter ſuam vult hæreſim tueri, vt propter illam totius catholicæ eccleſiæ ſententiam reiicere non vereatur. Præterea ille ordo correptionis à Chriſto ſaluatore noſtro inſtitutus, circa ſolos fratres ſeruari præcipitur, ob quam cauſam ordo correptionis fraternæ ab omnibus appellari ſolet. Si peccauerit in te frater tuus (inquit Saluator noſter) corripe eum inter te & ipſum ſolum. Quibus verbis (vt apertiſsimum eſt) non omnem peccantem in nos ſed ſolum fratrem corripere nobis præcepit. Hæretici autem non cenſentur fidelibus Chriſtianis fratres ſed extranei, quia ſuo arbitrio à domo Dei quæ eſt eccleſia recedentes iam non filij Dei, quemadmodum Chriſtiani, dicuntur & ſunt: ſed filij diaboli, qui pater mendacij ab ipſa ſumma veritate appellatur. Et certe qui bene Euangelia & apoſtolorum epiſtolas circunſpexerit, aperte intelliget ſolos Chriſtianos vocari

*Matt.18*

*Ioann.8*

inter

inter ſe fratres, quippe qui eundem patrē habent, videlicet C
Deum quem colunt, & eandem matrē, hoc eſt ſanctā eccleſiam in qua per baptiſmū renati ſunt. Et (vt alia multa teſtimonia omittam) illud eſt apertiſsimum quod in priore
1. Cor. 5 ad Corinthios epiſtola Paulus ait. Si quis frater nominatur, inquit ille, fornicator aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax cū huiuſmodi nec cibum ſumere. Poſt quæ verba ſtatim ſubiunxit. Quid mihi de his qui foris ſunt iudicare? Quibus verbis omnes non Chriſtianos expreſsit: quia omnes illi foris ſunt extra eccleſiam. Et inde ex oppoſito ſequitur illum ſolos Chriſtianos dixiſſe fratres: quoniā ad diſtinctionem fratrum quos prius nominauerat, vt diceret eos qui Chriſtiani non ſunt, non eſſe inter Chriſtianos recenſendos, addidit. Quid mihi de his qui
Theoph. foris ſunt iudicare? Vnde Theophilactus prædicta Pauli verba interpretans ait. Recte autem dixit. Qui frater vocatur: Quippe cui fratris duntaxat nomen ſit reliquum, nec in veritate eſt frater qui hiſce ſit malis obnoxius. Quid enim mihi de his qui foris ſunt iudicare? Qui foris ſunt gentiles dixit, & idolis deditos: qui vero interius Chriſtianos, perinde ac ſi dicat. Neminem equidem nunc eorum D
qui exteriores ſunt alloquor: id enim leges meas excederet. Superuacaneum igitur Chriſti præcepta illis iniungere qui extra Chriſti aulam diuagantur. Quæcunque enim lex diſſerit, his qui ſub lege ſunt diſſerit. Hæc ille. Cum igitur ſoli Chriſtiani ſint ipſis Chriſtianis fratres, conuincitur inde vt ordo ille correptionis fraternæ quem circa fratrem in nos peccantem Saluator noſter ſeruari præcepit, non ſit neceſſario circa hæreticum hominem ſeruandus. Quoniam cum ille non ſit Chriſtiani hominis frater, non eſt neceſſe Chriſtianū hominem illi hanc impendere miſericordiam, quam ſaluator noſter fratribus peccantibus exhiberi præcepit. Nolo equidem dicere Chriſtianū hominē non teneri ad correptionē vllam Iudæo aut gentili, aut hæretico præſtandam. Quoniā correptio peccatoris abſolute & ſine vlla circunſtantia ſumpta, eſt de lege naturæ, & inde neceſſe eſt vt omnes obliget, & circa omnes ſiue Chriſtianos ſiue infideles. Nam ſicut Chriſtianus tenetur ſi poteſt infidelē à periculo corporalis mortis eripere, ita etiā tenetur illū ſi poteſt à periculo mortis ſpiritualis liberare. Omnes enim ſiue

Chriſt

A Chriſtiani ſiue gentiles ſimus (vt ex parabola Samaritani coniicitur) proximi inuicem cenſemur: & inde ſequitur vt *Luc.* 10 omnes ſe inuicem iuuare teneantur: quia vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo. Verum etſi iſta correptio abſolute ſumpta omnes obliget, quando magna vrget neceſſitas & ſpes profectus habetur: illum tamen correptionis ordinem quem ſaluator noſter in Euangelio expreſſit, non obligatur Chriſtianus homo erga infideles ſeruare, quoniam illi fratres non ſunt. Sed ne hæc ex meo tantum cerebro me dixiſſe quis putet, teſtimonia aliquorum ſacrorum doctorum non contemnendæ authoritatis proferam, qui hanc ſententiam docuerunt. Theophilactus enim verba illa Chriſti ſaluatoris noſtri quibus apud Matth. ordinem il *Theophil.* lum fraternæ correptionis expreſſit, interpretans ait. Sermonem contra offendiculum dantes valde extenderat, nũc & eos qui offenduntur corrigit. Vt enim tu qui offenderis non omnino cadas, quia offendentem vę, habiturum dixit, volo & te qui offenderis, arguere eos qui te iniuria afficiũt, ſi fuerint Chriſtiani. Etenim ſi quis non baptizatus iniuria afficiat, tũc ab eo te ſubducas. Si autem frater, argue eum.

B Hæc Theophilactus: Quibus verbis aperte dixit infideles non eſſe Chriſtianorum fratres, ac proinde non eſſe illo fraternæ correptionis ordine admonendos. Tertullianus in libro de præſcriptionibus hæreticorum ait. Fides noſtra ob- *Tertull.* ſequium apoſtolo debet, prohibenti quæſtiones inire, nouis vocibus aures accommodare, hæreticum poſt vnam correptionem conuenire, non poſt diſputationem. Adeo interdixit diſputationem, correptionem deſignans cauſa hæretici conueniendi. Et hoc vnam, ſcilicet, quia non eſt Chriſtianus. Ne more Chriſtiani ſemel & iterum, & ſub duobus aut tribus teſtibus caſtigandus videretur, cùm ob hoc ſit caſtigandus, propter quòd non ſit cum illo diſputandũ. Hæc Tertullianus. Et Auguſtinus ſermone xvj. de verbis Domini, interpretans illa verba Saluatoris, ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus ait. Noli illum deputare iam in numero fratrum tuorum, nec ideo tamen ſalus eius negligenda eſt. Nam & ipſos ethnicos, id eſt gentiles & paganos in numero quidem fratrum non deputamus, ſed tamen eorum ſalutem inquirimus. Hæc Auguſti. Si ethnici (vt Auguſtinus cenſet) non computantur inter-

fratres, opus eſt vt nec hæretici inter fratres deputentur: C
quia hi etiam ſunt extra eccleſiam ſicut illi. Et inde neceſſario ſequitur, vt ille correptionis ordo non ſit circa hæreticos ſeruandus, quē circa ſolos fratres Chriſtus ſeruari præcepit. Secunda concluſio. Teſtis qui ſecretò nouit aliquem lapſum eſſe in hæreſim, & neſcit an ſit hæreticus, vt puta quia neſcit an ex ignorantia an ex malitia errauerit, neſcit etiam an ſit in errore ſuo pertinax aut forte ſi admoneatur errorem ſuum deſeret, tenetur illum ſecretò corripere antequam illum iudici denunciet. Hæc concluſio probatur. Si teſti conſtaret illum ex ignorantia & non ex malitia erraſſe, teneretur illum ſecretò corripere & admonere antequam denunciaret: quia nullus debet iudici denunciare illum ratione aut nomine criminis quem certo ſcit in opere non peccaſſe, aut de cuius peccato dubitat, donec certior fiat de illo, niſi forte ſuſpicio eſſet violenta, & ex taciturnitate poſſet imminere aliquod reipub. damnum. Tūc enim poſſet iudici denunciare ſuſpicionem ſuam, & cauſas illius, vt ille re bene circunſpecta poſsit reipubl. vtilitati proſpicere. Si tamen talis timor non eſt, iniuſte ageret qui illum quem certo ſcit, in opere non peccaſſe aut de cuius peccato dubitat, coram iudice velut reum manifeſtaret. D
Oportet enim eſſe certum de crimine illius qui accuſandus
*Eccl.13* aut denunciandus eſt. Nam ſapiens ait. Priuſquam interroges ne vituperes quenquam. Ex quo aperte colligitur iniuſte agere qui denunciat iudici lapſum in hæreſim, ſi certo ſcit illum ex pura ignorantia & non ex malitia erraſſe, ſed tenetur illum docere, vt ab errore illum auertat. Et inde vlterius ſequitur vt idem prorſus facere teneatur teſtis quando prorſus ignorat an ex ignorantia an ex malitia errauerit. Nam regula chriſtiana & regula iuris docet nos, vt de quolibet proximo bonum ſemper & non malum præſumamus, donec nobis conſtet contrarium. Ille igitur qui lapſus eſt in hæreſim pręſertim ſi homo eſt idiota aut parum doctus, præſumendus eſt per ignorantiam erraſſe, & ideò ſecretò corripiendus & fraterne admonendus. Si correptionem admiſerit, & ſe palam correxerit & errorem ſtatim reuocauerit fatens priorem ſuam ignorantiam, lucratus erit teſtis animā illius quem ab errore auertit. Si vero correptionem neglexerit, & noluerit admonitioni obtemperare,

A rare, tunc iam manifeſta erit teſti illius pertinacia & malitia, præſertim ſi hæreſis eſt manifeſta & admonitio fuit ſufficiens, iuxta ea quæ ſuperius lib.j.c.x.diximus, vbi de legitima admonitione tractauimus. Cùm igitur poſt admonitionem ſuam teſtis talem illum eſſe intellexerit, non opus eſt vt teſtis ad ſecũdum gradum fraternæ correptionis procedat, adhibens vnum aut duos teſtes, ſed ſtatim illum iudici denunciabit. Quia cum pertinacem eſſe conſtet, ſimul etiam conſtare debet illum non eſſe paratum eccleſiæ obedire & inde ſequitur vt deinceps non iam tanquã fratrem, ſed tanquam ethnicum, & publicanum illum habere debeat. Probatur adhuc prædicta ſecunda concluſio. Omnia quæ ex communi theologorum ſententia ſunt ex parte corripientis requiſita, vt correptio fraterna ſit illi obligatoria, conueniunt huiuſmodi teſti, ergo teſtis ille tenetur ſecretò corripere illum quem ſcit lapſum eſſe in hæreſim, neſciẽs an ex malitia errauerit. Tria ſunt quæ omnes theologi docent eſſe requiſita ex parte corripientis, vt correptio fraterna ſit illi obligatoria, videlicet cognitio peccati, ſpes emendæ, & temporis opportunitas. Hæc omnia conueniunt illi

B teſti. Primum patet, quia cognitio peccati quæ requiritur & ſufficit, eſt vt ſciat illum eſſe in peccato aut in periculo peccati, & aliqui dicunt ſatis eſſe vt dubitet de peccato illius. Qualitercunque ſe res habeat, talem cognitionem habet teſtis qui ſcit fratrem lapſum eſſe in hæreſim. Alterum quod eſt ſpes emẽdationis, certum eſt ineſſe teſti: quia cum ille alterius pertinaciam ignoret, non eſt cur de illius emendatione deſperet. Tertium denique quod eſt opportunitas, in ipſius teſtis arbitrio repoſitum eſt: quia ſi ipſe corripere optat, facile poterit corripiendi opportunitatem captare. Ex quibus omnibus aperte conuincitur, vt teſtis ille qui ſecretò nouit aliquem lapſum eſſe in hæreſim neſciens an ex ignorantia an ex malitia errauerit, teneatur illum ſecretò corripere & admonere ante quàm illum iudici denunciet. Sed hæc correptio & admonitio non eſt diu proroganda, ſed quàm citius commode poterit facienda, ne ſi diu prorogetur damnum forte inde eueniat reipubl. vt puta ſi ille de quo teſtis ignorat verus eſſet hæreticus & occulte & latenter (vt ſæpe illi facere ſolent) ſuas in populo effunderet hæreſes.

*An filius accuſans aliquem parentum ſuorum de hæreſi, ſit ob hoc liberandus ab his pœnis quæ propter parentis hæreſim ſunt illi à iure inflicta.* C

CAP. XXVI.

POſtquam totum hoc opus, de iuſta hæreticorum punitione, abſolueram, iuuenem quendam in ſacramentali confeſsione peccata ſua mihi referentem audire contigit, quem cum de rebus ad fidem & chriſtianam religionē ſpectantibus interrogarem, inueniſſémque rectam illum & catholicam fidem tenere: quæſiui deinde ab illo an hæreticum aliquem latentem agnoſceret, & an cum aliquo huiuſmodi conuerſationem aliquam habuiſſet. Cui quæſtioni reſpondens, aperte dixit ſe ſcire patrem ſuum eſſe hæreticum, propterea quòd illum in fide adeo pertinaciter errare viderat, vt ſæpe ab eo admonitus, nunquam ille voluerit errorem ſuum deſerere: imò potius contra pater nitebatur eundem filium in errorem ſuum trahere. Hoc ego audiens, hortabar filium, vt patris crimen quamlibet occultum, inquiſitoribus reuelaret, & quamuis id neceſſario eſſe faciendum multis euidentibus rationibus conuincerem, nunquam tamen vt id facere vellet, illi perſuadere potui. Nam hoc ſcuto ſe tuebatur, quòd non erat decens neque ratio naturalis patiebatur, vt filius patrem ad mortem duceret. Deinde ſibi ipſi nocere dicebat ſi patris crimen reuelaſſet, quia non poterat (vt dicebat) patris crimen reuelare quin ſibi ipſi iniuriam inferret, & ſic ſuo ſe gladio transfoderet. Omnia ſiquidem patris bona à fiſco apprehendenda, & ſic paterna hæreditate ſe priuandum fore cenſebat. Infamiam quæ ex paterno crimine contrahenda erat, non in ſolo patre conſtituendam, ſed vſque ad ſe ipſum & filios & nepotes ſuos deducendam metuebat. Dicebat itaque libenti animo ſe patris hæreſim reuelaturum, niſi hac via tam graue incommodum ſibi ipſi pararet. Ob hanc igitur cauſam, patris hæreſim ſilentio ſuo tegere, ſe velle dicebat, vt ſuo honori proſpiceret. Ego tamen contra nitebar, dicens, non eſſe vero ſimile, vt filius qui zelo fidei chriſtianæ accenſus patrem de crimine hæreſis coram iudice accuſaſſet, eiſdem plectatur pœnis, quibus ſi nullum D

A ſuæ fidei teſtimoniom dediſſet, plecteretur. Verum ille dictis meis minime fidens, in ſua perſtitit ſententia dicens, ſe nũquam patris hæreſim reuelaturum, niſi prius ſibi conſtaret, ſe ob hanc cauſam ab omni infamia & ab omni incommodo liberandum. Occaſione igitur accepta, ex tunc apud memetipſum ſtatui, ſpeciale huic operi addere capitulum, in quo de hac re, iuxta id quod poſſum, diſſererem. Nam & ſi res hæc à iuriſperitis, quibus pluſquam theologis conuenit, diſcutienda foret, nil tamen obſtat, vt ego homo theologus experiar quid in hac parte ex illorum lectione præſtare poſsim. Circa quam rem, duo (vt cenſeo) dubia diſcutienda videntur. Primum eſt, an talis pater ſic à filio iudici oblatus, ſit eadem pœna puniendus, qua, ſi à quolibet alio fuiſſet accuſatus, puniretur. Alterum eſt, an filius hic patrem de hæreſi accuſans & conuincens, ſit ob hoc abſoluendus ab omnibus pœnis, quæ filiis hæreticorum ſunt à iure inflictæ. Circa primi dubij reſponſionem, hoc ante omnia iaciendum eſt fundamentum, lege ſancitum eſſe, vt filius qui ad mortem damnandus eſſet, ſi à patre offeratur iudici, non ſit morte ſed alia mitiori pœna puniendus. B Nam hoc colligunt iuriſperiti, ex illo quod Martianus imperator ait, in l. Milites agrum. §. deſertorem. ff. de re milita. ſic inquiens: Deſertorem qui à patre ſuo fuerit oblatus, in deteriorem militiam diuus Pius dari iuſsit, ne videatur (inquit) pater ad ſupplicium filium obtuliſſe. Hæc ille. Et idem dicitur in l. Qui cum vno. §. Qui filium. ff. eodem titulo. Conſtat autem eum qui militiam tempore belli deſerit, eſſe capitali ſententia puniendum: vt ſancitum eſt in l. Non omnes. §. Deſertor. eod. titu. Ex quibus omnibus colligunt iuriſperiti, vt quoties filius ob crimen aliquod eſſet morte plectendus, ſi à patre iudici offeratur, non ſit morte, ſed alia mitiori pœna puniendus, etiam ſi crimen quod filius commiſiſſet, fuiſſet crimen læſę maieſtatis. Ita enim docet Salic. in l. Propter inſidias. C. qui accuſare non poſſunt. Et Felinus in cap. accuſaſti. extra de accuſatio. dicit quòd ſi pater accuſat filium de crimine læſæ maieſtatis, princeps debet ei parcere. Quod Felini dictum eſt modeſte interpretãdum ita vt princeps debeat illi parcere, mitiorem illi infligendo pœnam: non autẽ vniuerſam ab illo pœnam auferendo. Ideo cautius (vt ego cenſeo)

Salicetus locutus eſt, dicens filium mitius eſſe puniendum. C
Eandem ſententiam confirmat Bartholomæus Cæpola in ſuis cautelis, cautela j. Eidem ſententiæ ſubſcribit Hippolytus de Marſiliis, in l.j. §. Ad quæſt. ff. de quæſtion. Et hi duo vltimi citant Raimundum de Forliuio, & Paul. de Caſtr. in dicta l. Propter inſidias, eandem ſententiam docere, & in diuerſis caſibus ita fieri oportere, illos conſuluiſſe. Eandem ſententiam docet Alciatus in tractatu de præſumptionibus, præſumptione quarta. Hoc igitur iacto fundamento, ex eo (vt ego ſentio) colligere oportet, vt idem etiam ſit faciendum cum patre læſæ maieſtatis reo, quem filius iudici offerret, ita vt pater ſic à filio oblatus, non ſit morte plectendus, ſed alia mitiori pœna puniendus. Hæc autem conſequentia inde eſt manifeſta, quod eadem eſt ratio hic & ibi. Cauſa enim quæ redditur in illo §. Deſertorem, vt ſit filio parcendum, eſt iſta: ne videatur pater ad ſupplicium filium obtuliſſe. At æquè iuſta imò iuſtior ratio eſt, vt filius non videatur patrem ad ſupplicium obtuliſſe. Nam multo grauius eſt & durius vt filius patrem ad ſupplicium offerat, quàm pater filium. Filius quidem à patre recepit eſſe, & ob hanc cauſam tenetur patrem tanquam principium ſuæ exiſtentiæ diligere: D
& illi cum indiguerit ſubuenire. Pater autem nihil quod ad ſui conſiſtentiam pertineat, à filio recepit. Ob hanc cauſam filius tenetur obedire patri, pater autē nō tenetur obedire filio. Fateor quidem parētes ex quadam naturali inclinatione, quæ à ſenſualitate & nō à naturali ratione procedit, magis diligre filios ſuos, quàm parentes proprios, imò magis quàm ſe ipſos: quia inclinatio naturalis cuiuſcunq; rei, eſt magis ad cōſeruationem ſpeciei quàm ad conſeruationem alterius indiuidui. Magis autem conſeruatur ſpecis humana per vitam filiorum, qui ſunt magis apti ad generationem & lōgius viuere & generare poſſunt: quàm per vitam parentū, qui iuxta cōmunem vitæ decurſum breuiorem ſunt habituri vitam. Et hinc euenit, vt ſemper parentes longiorem optent vitam filiis quàm parentibus ſuis, imò ſæpe quā ſibi ipſis. Et hoc eſt quod dici ſolet, amorem magis deſcendere, quàm aſcendere. Et ob hanc cauſam pa-
2. Cor. 12 ter (vt Paulus ait) theſaurizat filiis, quia diutius illi viuere præſumuntur, & vt ſi forte illis paruulis exiſtētibus patrem

mori

A mori contingat, relinquat illis vnde alimenta habere poſſint. Filius autẽ non theſaurizat patri, quia non præſumitur illum longiorem vitã quàm filius habiturũ, cui viuenti ſemper filius ſubuenire tenebitur. Quamuis autem quiſque magis inclinetur ad filij quàm ad parẽtis dilectionem, hoc tamen non obſtat, quin filius magis teneatur ſubuenire patri ſuo extremam neceſsitatẽ patiẽti, quàm filio proprio qui eandem pateretur neceſsitatem. Nam et ſi maior ſit inclinatio ad filium: maior tamen eſt obligatio ad patrem. Quia obligationes præceptorum non menſurantur per inclinationes naturales ad res quæ præcipiuntur, ita vt ad rem illam ſit quiſque magis obligatus ad quam magis à natura inclinatur, prę ſertim ſi eſt inclinatio à ſenſualitate & non à ratione procedens. Multa enim ſunt ad quæ natura integra & non per peccatum vitiata nos inclinat, quæ tamen nulla obligatione facere tenemur, imò multo melius & beatius erit illa omittere. Nam (vt alia omittam) natura integra & non vitiata inclinat ad coitum propter conſeruationem ſpeciei humanæ, quæ naturaliter conſeruari non poteſt, niſi mares cum fœminis coeuntes generẽt B alios homines. Ad hunc tamen coitum nõ omnes obligantur, ſed illi ſoli qui ſe matrimonio iungentes ſibi inuicem ad hunc actum fidem dederunt. Inclinatio etiam naturalis eſt, vt quiſque ſuo proximo patienti compatiatur, & egenti ſubueniat. Nã (vt ſapiens Eccleſiaſticus ait) omne animal diligit ſibi ſimile. Nullus tamen tenetur cuicunq; patienti compati, aut cuicunque egenti ſubuenire, niſi extremam aut ſaltem grauem proximus patiatur miſeriam, quę alios merito cogat, vt, ſi poſsint illi ſubueniant, etſi non poſsint, ſaltem compatiantur. Merito igitur beatus Thomas in ſecunda ſecundæ, q. xxvj. art. ix. Et ſi dicat patrem ob aliquas iuſtas cauſas magis diligere filium, quàm patrẽ proprium, tamen ob aliam multo maiorem cauſam cenſet quenque magis teneri ad dilectionem patris quàm ad dilectionem filij, & magis obligari propter beneficia à patre recepta ad ſubuentionem eiuſdem patris, quàm ad ſubuentionem filij, ſi vterque neceſsitatem patiatur. Propter quod non poſſum non mirari, quod Bartolus vt alioqui vtriuſque iuris peritiſsimus, in tam grauem fuerit lapſus errorem, vt dixerit filium non teneri ex iure naturali ad educationem pa-

*Eccle. 13*

rentum. Nam quia in l. Si quis à liberis. §. Parens. ff. de lib. C
agnoſ. Vlpianus iuriſconſultus cenſuit, filium ratione natu-
*Bartol.* rali debere alere parentem, Bartolus hanc iuriſconſulti ſententiam explicans, diſtinguit rationem naturalẽ à iure naturali, & dicit filium non teneri ex iure naturali ad præſtandum alimenta parẽti, ſed ſolũ ex ratione naturali, hoc eſt, ex iure gentium: vt ille interpretatur. Ad hoc autem dicendum inde mouetur, quod ratio (vt ille ait) nõ eſt in aliis animalibus. Per quæ verba aperte innuit illum ſentire ius naturale nõ eſſe naturalem rationem quę ſolis hominibus competit, ſed ius cõmune, quod cæteris etiam animalibus conueniat, quaſi poſsit aliquod eſſe ſine ratione ius, aut penes bruta animalia poſsit aliquod eſſe ius ſicut penes homines. Ius enim ideo dicitur naturale, quia ex inſtinctu naturalis rationis procedit. Et in l. Non quemadmodum. ff. eodem titulo, eandem ſententiam repetit, & confirmat, addens quod ſiquis egens habuerit patrem & filium diuites, potius à patre quàm à filio alimẽta petere debet. Quia (vt ait) quod pater alat filium eſt de iure naturali, non autem vt filius præſtet alimẽta patri. Quàm longe à veritate hæc omnia diſtent, facile quiſque intelliget, ſi diligenter attendat quartum decalogi præceptum, quod eſt de honore pa- D
rentum: cuius vim & obligationem de ſubuentione parentum, potiſsimum intelligendam eſſe, beatus Hieronymus ſuper decimum quintum Matthæi capi. docet. Cu-
*Mat. 15* ius ſubuentionis obligationem, Chriſtus ſaluator noſter contra Phariſæos contrarium docentes, tantam eſſe declarauit, vt cum neceſsitas patris vrgeret, pro illius ſubuentione ſit omnis oblatio, quam filius Deo libere offerre voluiſſet, neceſſario prætermittenda. Præcepta autem decalogi, & ſi non omnia ſint velut principia iuris naturalis notiſsima, omnia tamen ſunt (vt concorditer omnes theologi docẽt) de iure naturali, quorum aliquæ ſunt tanquam concluſiones iuris naturalis, ex primis illius principiis deriuatæ. Et inde aperte deducitur, vt filius qui ex præcepto decalogi tenetur ſubuenire patri egenti, ſit ad illud faciendum ex iure naturali obligatus. Argumẽtum autem quod pro ſuæ ſententiæ confirmatione facit Bartolus, nullius eſt roboris. Nam ex eo quod in illa prędicta l. Si quis à lib. §. parens. ff. de lib. agnoſc. dicitur ex naturali æquitate

deſcen

A deſcendere, vt filij parentes alere teneantur, arguit, vt ex eo non teneantur ex iure naturali. Si lex diceret illud ex ſola naturali æquitate procedere, forte argumẽtatio illius aliquid valeret ad probandum illud non eſſe ex iure naturali. Cum tamen dicat ex æquitate naturali & non ex ſola illa procedere, conſtat argumentum illius non valere. Quia ęquitas & ius non adeo diſtinguuntur, vt genere differantur, ſicut diſparata quæ eidem competere non poſſunt. Et forte inde Bartolus fuit deceptus, putans tantam eſſe inter ius & æquitatem differentiam, vt ex altero oppoſitum alterius inferre liceret. De qua re, quoniam longiore diſcuſsione indiget, & à noſtro themate eſt valde aliena, nihil impręſentiarum diſſerere volo. Lectorem tamen admoneo, vt legat de hac re annotationes Gulielmi Budæi in Pandectas capite primo, vbi hanc rem diffuſe & eleganter tractat. Deinde quod ait Bartolus, maiore obligatione teneri hominem ad ſubuentionem filij, quàm ad ſubuentionẽ patris, ſi nulla alia ratione intelligeret eſſe falſum, vel ex ea aperte cognoſcere potuiſſet, quod pater ad vitæ ſuſtẽtationem cõſequendam, poteſt vendere filium ſuum, vt habetur in l.ij.C.de pat.qui fil.ſuos diſtra. Filio autẽ, quacunque etiam necſsitate vrgente, nullatenus licet vendere patrem ſuum. Quæ diuerſitas non aliunde oriri conſtat, niſi quod maiore obligatione tenetur filius alere patrẽ, quàm pater filiũ. Et hinc aperte cõuincitur, falſum eſſe etiã illud quod in prædicta l. Non quemadmodum Bartolus dixit, hominem egenũ potius à parente diuite quàm à filio diuite alimenta petere poſſe. Nam quiſq; ab eo potius alimenta petere debet, qui magis tenetur illi ſubuenire. Omnis autem homo (vt diximus) magis tenetur patrẽ egentem alere quàm filium æque egentẽ. Omnis ergo homo egens plus à filio quàm à patre alimẽta petere debet, ſi vterque illorum habeat vnde illi ſubuenire poſsit. Hæc omnia per occaſionem obiter diximus, vt inde conſtaret multo iuſtius eſſe, vt filius non videatur patrem ad ſuppliciũ tradidiſſe, quàm vt pater non videatur filium ad idem ſupplicium obtuliſſe. Quia magis tenetur filius patrem, à quo id quod eſt receperat: quàm pater filium diligere. Nam præceptum diuinum, à quo potius quàm ab inclinatione naturali ſumenda eſt vis obligationis, magis filium quàm patrem obli-

B (margin, beside "betur in l.ij.C.de pat.")

gat. Quod vel ex eo facile conſtare poteſt, quod grauius C
punitur à Deo filius, qui ab obediētia aut pietate patri debita
defecerit: quàm pater qui nimium durus aut ſeuerus
fuerit erga filium. Qui maledixerit patri ſuo aut matri
*Exo.21* (inquit dominus) morte moriatur. Quæ maledictio non
*Deut.21* ſolum in verbis, ſed etiā in operibus (vt Hieronymus ait)
conſyderanda eſt. Filius etiam proteruus & contumax, qui
monita patris audire contempſiſſet, lapidibus obrui lege
Moſayca iubebatur. Pater autem, & ſi filio maledixiſſet,
aut nimium ſeuere & auſtere illum tractaſſet, nō tam acriter
ob hoc à Deo punitur. Multo ergo grauius peccabit filius
patrem occidens, quàm pater filiū. Et inde aperte conſequitur,
vt ſi remittēda ſit pœna mortis filio lęſæ maieſtatis
reo, quem pater iudici obtulit, ne videatur pater filium
ad ſupplicium obtuliſſe vt dicitur in præfato §. Deſertorem:
eadem ratione ſit etiam remittenda pœna mortis patri
læſæ maieſtatis reo, quem filius iudici obtulerit. Quoniam
(vt diximus) multo iuſtius eſt, vt filius non videatur
obtuliſſe patrem quàm pater filium ad ſupplicium. Occurrit
mihi alia ratio præter iſtam quæ aſsignatur in illo §.
Deſertorem, quę me multo fortius mouet, vt credā iuſtum D
eſſe, vt tam filio quàm patri lęſæ maieſtatis reo, pœna mortis
remittatur, ſi alter alterum iudici offerat. Iuſtum quippe
eſt, vt egregium cuiuſque hominis meritum, non ſolum
illi qui bonū operatus eſt, ſed etiā alteri pro quo illud obtulerit,
opituletur. Nam Deus ipſe totius iuſtitiæ fons & origo,
ſæpe propter vnius meritum multis nedum vni parcit
mortem, quam meriti erant, illis remittens. Nam propter
*Gene.18* decem viros qui fuiſſent in Sodoma boni, Deus pepercißet
*Gene.19* illi, vt nō prorſus deleret eam. Deinde cum ſubuerteret dominus
ciuitatis regionis illius recordatus eſt Abrahę, & liberauit
Lot de ſubuerſione vrbium, in quibus habitauerat.
*Exod.32* Rurſum ad preces Moyſi pepercit Deus populo Iſraël, vt
non perderet illum, aut mortem quam propter Idololatrię
*Act.27* peccatum meritus erat, illi inferret. Paulus apoſtolus refert
ducentas ſeptuaginta ſex animas ſuiſſe à Deo ſibi in naui
condonatas, quę omnes à ſæua maris tempeſtate abſorptæ
fuiſſent, & propter meritum Pauli ſaluatæ ſunt. Nec ad ſolam
corporis vitam, ſed ad vitam etiam animæ, quæ multo
maioris eſt pretij, alteri impetrandam alterius hominis
meri

A meritũ apud Deũ valet. Nam illi qui nõ ex malitia ſed ex infirmitate quadam in peccato permanſit, præſertim ſi ab illo diſcedere optat, & pro fragilitate ſua ſe ad virtutem diſponit, Deus ſæpe ob alterius preces & merita parcit, & gratiã qua vitã poſsit aſſequi ſempiternã præſtat. Quod apertè probatur, per id quod de quodam paralytico quem alij Chriſto ſaluatori noſtro obtulerunt, Matthæus ait. *Matt.9* Videns autem Ieſus fidem illorum dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ecce vides paralytici peccata remiſſa propter offerentium fidem. An autem ſola offerentium fides, an etiam ipſius paralytici fides fuerit in merito, ego nunc diſcutere nolo, quoniam ſatis eſt, ad id quod intendo comprobandum, quòd propter offerentium fidem Deus condonauerit paralytico peccatum. Deinde, Auguſtinus refert, Paulum Apoſtolum fuiſſe ad fidem conuerſum propter preces, & merita beati Stephani pro illo Deum orantis. *Ser.1. & 4. de ſan. Stepha.* Et de beato Auguſtino tunc hæretico Manichæo, pro quo, vt ad fidem catholicam conuerteretur, mater eius aſsiduas faciebat orationes, & innumerabiles fundebat lachrymas, beatus

B Ambroſius dixiſſe fertur. Impoſsibile eſt, vt filius tantarum lachrymarum pereat. *Matt.15* Ad preces Chananææ Deus filiam illius à dæmonio, à quo male vexabatur, liberauit, & perfectæ ſanitati reddidit. *Matt.8* Centurionis ſeruum, qui in domo iacebat paralyticus & male torquebatur, ob domini preces & meritum, Chriſtus Saluator noſter priſtinæ incolumitati reſtituit. Qui omnes (vt ſacri doctores ſentiunt) nõ ſolum corpore ſed anima à Chriſto ſanati ſunt ipſomet Saluatore teſtante qui dixit. *Ioan.7* Totum hominem ſanum feci in ſabato. Si vnius hominis meritum valet apud Deum ad impetrandum veniam pro alio, iuſtum eſt vt etiam valeat apud homines, præſertim apud eos qui loco Dei populis pręſunt. Et ſi cuiuſque hominis meritum pro alio qui culpam ſuam agnoſcit valere poteſt, æquum eſt vt meritum patris filio, & meritum filij patri prodeſſe poſsit ad veniam, cum illorum alter crimen læſæ maieſtatis com miſerit. Nam Deus ipſe cuius exemplo nunc agimus, ſæpe ob parentum merita, non ſolum mercedes plurimas filiis confert: ſed mortem & alias plurimas quas merebantur pœnas remittit. *Exod.20* Quod vel inde apertiſsime probatur

batur, quod Deus qui dicit ſe viſitaturum, iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationẽ, ipſemet ait, propter parentum merita, ſe miſericordiam facturum in mille his qui diligunt eum. At nullus merito inficiari poterit, præclarum eſſe patris in principem meritũ, cum proprium filium qui ob eiuſdem principis maieſtatem læſam morte dignus erat, eidem principi offert vt pro arbitrio ſuo & illius merito ſi voluerit puniat. Talis enim pater re ipſa oſtẽdit ſe magis erga principem quàm erga proprium filium eſſe affectum, & tanto zelo iuſtitiæ feruere, vt maluerit proprium filium ad punitionem tradere, quàm vt iuſtitia, quæ ſceleratos homines puniendos eſſe cenſet, aliqua ex parte pereat. Pater enim qui hoc agere audet, parum abeſt, vt Bruto libertatis Romanæ conditori æquetur, qui filios ſuos Tarquini dominationem à ſe expulſam reducere tentantes comprehenſos, ac pro tribunali virgis cæſos, & ad palum religatos, ſummum Imperium obtinens ſecuri percuti iuſsit. Qua in re (vt eleganter de illo Valerius Maximus ait) exuit patrem vt conſulem ageret, orbúſque viuere quàm publicæ vindictæ deeſſe maluit. Qui tã præclarum facinus pro rege aut republica eſt aggreſſus, vt patris pietate poſtpoſita filium læſæ maieſtatis reum iudici offerre non dubitauerit, ab illo pro ſuo arbitrio puniendum, dignus certe eſt, vt pro filio intercedens exaudiatur, & vitam ſaltem impetret filio, qui pro ſuo crimine mortem meritus erat. Et ſi iuſtum eſt, vt pater filium offerens, vitam filio impetret: multo iuſtius eſt vt filius ob eandem cauſam patrem offerens, vitam patris mereatur. Quoniam (vt ex dictis conſtat) multo præclarius eſt facinus multóque maioris meriti, ſi filius zelo iuſtitiæ, aut regalis maieſtatis affectu motus, patrem offerat, quàm ſi pater filium. Hanc autem ſententiã de filio offerente patrem docet Angel. in l. adulterium cum inceſtu. §. liberto. ff. de adulteriis. ſed illam ſolum probat per rationem datam in illo ſæpe dicto §. Deſertorem. Albericus tamen in præfacto §. Deſertorem, dicit quod licet hæc ſit communis opinio omnium doctorum, ipſe tamen dubius eſt an ſic iudicaret. Quid igitur de neceſsitate & iuris ciuilis rigore agẽdum ſit, ego homo theologus diffinire non audeo nec volo, ſed ipſis iuriſperitis diffiniendum relinquo. Hoc tamen conſtan

*Valerius Maxi. libr. 5. c. 7*

C

D

A conſtanter aſſero,æquum & rationi conſentaneum eſſe, vt filio quem pater,aut patri quem filius ob crimen læſæ maieſtatis offert, ſit indulgentia mortis concedenda, & vita miſericorditer condonanda. Poſſet circa hoc moueri quæſtio, an idem eſſet dicendum,ſi maritus vxorem aut vxor maritum,ob idem læſæ maieſtatis crimen iudici offerret. Cuius dubitationis cauſa inde oritur,quòd maritus & vxor pro vna carne cēſentur,ac proinde dubium eſt, an vterque eorum alterum magis diligere debeat, quàm patrem aut filium. Si quis dixerit,maritum magis teneri ad vxoris quā ad patris aut filij dilectionem, oportet, vt etiam fateatur grauius eſſe peccatum,ſi quis vxorem,quàm ſi patrem aut filium occidat. Et inde apertè ſequeretur, vt vxori quam maritus ob crimen læſæ maieſtatis iudici obtulerit, ſit mors quam illa merebatur remittenda. Quia iuſtius eſſet, iuxta hanc ſententiam, ne maritus videatur vxorem ad ſupplicium obtuliſſe,quàm pater filium aut filius patrem. De qua quæſtione ego nihil in præſentiarum diffinio, ſed aliis diſputandam relinquo.

Ad id igitur quod primo inquirebam, noſtram diſputa-B tionem reducens,dico æquum eſſe & iuſtum, vt pater hæreticus quem filius ob crimen hæreſis,in quod ille relapſus fuerat iudici obtulit,ſit mitius puniendus, quàm ſi ab alio fuiſſet accuſatus: & ſit per conſequens indulgentia mortis illi concedenda, ſi ille veræ contritionis ſigna dederit. Quidam iuriſperitus vir certe doctus, cum quo rem hanc conferebam mihi obiecit,dicens nimiam eſſe iuſtitiæ remiſſionem,vt ſententia illius prædicti §. Deſertorem, extendatur etiam ad crimen hæreſis,ſicut ad crimen læſæ maieſtatis. Quia multo grauius eſt diuinam quàm humanam lædere maieſtatem,vt dicitur in cap. Vergentis, exrra de hæreticis.& in cap. Sicut qui eccleſiam. xvij. q. iiij. Deinde, quia licet ius canonicum & ciuile mutuo ſe iuuent, & ſæpe vnum alteri ſuffragetur,vt dicitur in c.j. extra, de noui operis nunciatione,tamen eccleſia nō acceptauit leges Imperatorum,vt per illas cauſæ eccleſiaſticæ definire debeāt, & inde ſequitur,vt crimen hæreſis quod eccleſiaſticum eſſe conſtat,per eccleſiaſticas ſanctiones & non per leges Imperatorum decerni debeat. Reſpondeo concedens multo grauius eſſe diuinam,quàm humanam lędere maieſtatem,

iura

iura tamen non grauius,imò ſæpe leuius puniunt eos qui C diuinam,quàm qui humanam lædunt maieſtatem: neque grauius puniunt hæreticos,quàm eos qui humanam maieſtatem læſerunt. Quod autem obiicitur, crimen hæreſis quia eſt eccleſiaſticum,nõ eſſe per leges Imperatorum, ſed per eccleſiaſticas ſanctiones decernendum,ex praua rerum intelligentia procedit. Conſtat enim in crimiue hæreſis, duo eſſe conſideranda. Primum eſt ipſum crimen hæreſis, alterum eſt pœna quæ illi crimini debetur. De primo non eſt dubium, rem eſſe omnino eccleſiaſticam, ac proinde (vt decernitur in cap. Vt inquiſitionis,de hæreticis. lib.vj.) nullus niſi iudex eccleſiaſticus poteſt de illo crimine cenſere. Nullus iudex præter eccleſiaſticum poteſt aliquam aſſertionem diffinitiua ſententia pronunciare hæreticam, & pertinacem illius defenſorem iudicare hæreticum. De altero,hoc eſt,de pœna crimini imponenda, varios conſtat eſſe iudices,iuxta varietatem pœnarum,quæ hæreticis infliguntur. Sunt enim (vt ſupra per multa huius libri capitula oſtendimus) quædam ſpirituales pœnæ hæreticis decretæ,vt puta excommunicatio,priuatio eccleſiaſticæ ſepulturę:indignitas ad eccleſiaſtica beneficia. Et de his aut aliis D ſimilibus,quoniam per ſolas eccleſiaſticas ſanctiones ſunt decretæ,ſolus eccleſiaſticus iudex cenſere poteſt. Sunt aliæ pœnæ corporales, è quibus aliquæ, tam à poteſtate laica quàm eccleſiaſtica infligi poſſunt, vt ſunt,infamia, bonorũ temporalium confiſcatio. De talibus enim vtraq; poteſtas tam laica,quàm eccleſiaſtica poteſt lege ſtatuere: & illas contra hæreticos: poſtquam de illorum pertinacia conſtiterit,executioni mandare. In his & ſimilibus pœnis infligendis,ius canonicum & ciuile mutuo ſe innuant,& alterũ alteri ſuffragatur,& ſupplet quod alteri deeſſe contingit. Eſt rurſus alia pœna de qua nihil prorſus eccleſia hucuſq; ſtatuit,quia per eccleſiaſticas ſanctiones illam ſtatui non conueniebat. Talis eſt mors,quæ nunquam per eccleſiaſticas ſanctiones alicui inferre mandatur,propterea quòd viros ſanguinum Deus ab altari ſuo repellit. Nam Dauidem virum alioqui ſanctiſsimum,quia ſanguinem humanum fuderat,prohibuit,ne templum ſibi ædificaret. Et ob hanc cauſam viri eccleſiaſtici,non ſolum à ſententia mortis pronuncianda,vel ſcribenda, ſed etiam ne illius executioni

*1.Par.17*

A tioni interſint prohibentur, vt dicitur in cap. ſentētiam, extra ne clerici vel monachi. Et ſi fortè alicubi in iure canonico, mors alicui crimini imponitur. Abbas in cap. j. de homicid. dicit illam eſſe intelligendam de morte ſpirituali, hoc eſt de excommunicatione, aut de morte ciuili, aut depoſitione. Ex quibus omnibus conſtat, mortem quæ hæretico ob crimen hæreſis infertur, rem eſſe prorſus ciuilem & laicam & nullo modo eſſe dicendam rem eccleſiaſticam: quamuis ipſum crimen hæreſis pro quo mors infertur, res eccleſiaſtica dicatur. Et ipſimet eccleſiaſtici iudices opere, quod dicimus fatentur. Quia poſtquam aliquem hæreticum pertinacem eſſe cenſuerunt, tradunt eum curiæ ſeculari, tanquam qui nihil amplius habent, quod de illo iudicare poſsint, & rogāt iudicem, vt miſericorditer illum tractet, & ſententiam mortis contra illum non pronūciet. Et inde apertiſsimè conuincitur, vt in ſentētia mortis contra hæreticos dicenda, inſpiciendus ſit etiam ille prædictus §. Deſertorem, ſicut iuxta iuriſperitorum ſententiam inſpicitur in criminibus læſæ maieſtatis. Quia ſententia mortis quæ contra hæreticum dicitur, non à iudice eccleſiaſtico
B ſed à laico pronunciatur. Præterea etſi in illa ſentētia mortis res eſſet miſta, vt pote quæ tam ad eccleſiaſticā quàm ad laicā ſpectaret poteſtatem, neceſſario inſpiciendus eſſet ille §. Deſertorem, & iuxta illius decretū eſſet ſententia ferenda. Quia vbi ad cauſam aliquā definiendam, eccleſiaſtici canones deficiunt, legibus Imperialibus vti licet, & aliquando oportet, vt expreſsè decernitur in illo cap. j extra de noui operis nuncia. Et hæc de j. ar. dixiſſe ſufficiat.

Supereſt, vt de ſecundo articulo, hoc eſt de filio accuſante patrem an ſit eximendus ab omnibus pœnis, quæ aduerſus filios hæreticorum iura decernunt, & an ſint etiam bona paterna illi reddenda. De qua re, quid ego ſentiam, duabus concluſionibus explicabo.

Prima concluſio ſit hæc. Filius qui patrem ob crimē læſæ maieſtatis aut hæreſis, coram iudice accuſauit, liberandus eſt ab infamia & aliis pœnis contentis in l. quiſquis. §. filij. C. ad l. Iuliam maieſt. & in cap. Si quis cum militibus. vj. q. j. Quoniam ceſſante ratione legis, neceſſe eſt vt mandatum & diſpoſitio ipſius legis etiam ceſſet. Nam (vt dicit Abbas in cap. fi. de reſcriptis) nihil aliud eſt lex, quàm ratio

ratio legis quæ eſt velut mens illius. Et citat Abb.ad huius ſententiæ confirmationem,Baldum in l.non dubium. C.de legibus.Et inde infert legis diſpoſitionem eſſe extendendam ad illa omnia, in quibus ipſius legis ratio inuenitur.Et inde etiam neceſſario conſequens eſt, vt legis ratione ceſſante,ceſſet etiam legis diſpoſitio, præſertim cum lex ipſa exprimit rationem cui ipſa innititur.Nam vbi lex nullam ſui mandati aut prohibitionis rationem exprimit,etſi ea quam nos putamus eſſe legis rationem, in aliquo caſu deficiat,non ſtatim cenſere debemus legis diſpoſitionem non valere.Quia fortè alia, quàm non putamus ratione fuit motus legislator, vt talem conderet legem. Aut vbi ea quam legislator exprimit,ratio deeſt, ibi etiam illius legis diſpoſitionem deeſſe cenſendum eſt. Quia ſi alia legislatorem ratio mouiſſet, eam ſicut aliam in ipſa lege expreſsiſſet: Ratio propter quam Imperatores Honorius & Archadius,in illa prędicta l.quiſquis,cenſet filios eorum qui regiam maieſtatem læſerunt, dignos eſſe infamia & aliis pœnis quæ ibi numerantur,eſt iſta. Quia in illis paterni,hoc eſt,hæreditarij criminis exempla metuuntur.At in filio qui patrem propter crimen læſæ maieſtatis, aut propter crimen hæreſis,coram iudice accuſat,nõ eſt cur paterni criminis exempla metuantur:quia ille patrẽ accuſans,apertiſsimo teſtimonio,& argumento euidentiſsimo probat & conuincit, ſe à paterno crimine longiſsime diſtare.Et inde apertiſsime conſequitur,vt in tali filio diſpoſitio illius l.quiſquis,non ſit exercenda, in quo ratio eiuſdem legis deeſſe manifeſte probatur. Forte hic aliquis reſpondebit, verum eſſe quòd ceſſante ratione legis ceſſet etiam eiuſdem legis diſpoſitio,ſed hoc tunc ſolum ita fieri oportere dicet,quando effectus legis non eſt iam conſummatus.Nam aliàs,ſi lex iam ſuum obtinuit effectũ,etiam ſi ratio legis ceſſet,legis tamen diſpoſitio ceſſare non debet, vt notat Philippus Decius in c.cum ceſſante,de appellatio. In hoc autem caſu,antequam filius patrem de crimine accuſet,iam illa prædicta l.quiſquis,ſuum obtinuit effectum. Quia omnes illæ pœnæ in illa lege decretæ, ſola morte excepta,vt ex diſcurſu literæ conſtat,ſunt ipſo iure inflictę, & inde ſequitur,vt à die quo pater crimen commiſit,antequam filius illum accuſaret, pœnæ illæ ſuum fuerint ſortitæ

C

D

A titæ effectum. Et inde vlterius ſequitur, vt quamuis per filij accuſationem ratio illius legis. Quiſquis ceſſarē videatur, illius tamen legis diſpoſitio ceſſare nō debeat: quia effectus illius erat iam executioni mandatus. Sed hæc reſponſio non valet, quia id quod dicitur quòd effectu legis conſummato, non debet ceſſare legis diſpoſitio etiam ſi ratio legis ceſſet, tunc ſolum verum erit, quando lex ex manifeſta rei cognitione procedit ad executionem: non autem quando ex ſola ſuſpicione procedit. Tunc enim ſi conſtaret ſuſpicionem eſſe falſam, & ex falſa ſuſpicione fuiſſe proceſſum ad legis effectum, neceſſario erit præceptum legis reuocandum, & ſic ceſſante ratione neceſſario debet ceſſare lex. In patre, qui manifeſte probatur regiam læſiſſe maieſtatem, etiam ſi poſtea ſui ſceleris aperte pœniteret, & manifeſtis argumentis ſuam fidelitatem probaret, nunquam ob hoc erit liber ab infamia & aliis pœnis, quas ipſo iure iam incurrerat. Quia & ſi tunc ratio legis ceſſet, ipſa tamen lex ceſſare non debet: propterea quòd per apertam ſceleris cognitionem lex illa ſuum obtinuit effectum. At, non ſic in filio, qui, etſi à die quo pater crimen commiſit, incidit in pœnas illas,
B non tamen ob manifeſtam ſui criminis cognitionem, ſed ob ſolam iuris ſuſpicionem omnes illas paſſus eſt. Oportet igitur vt poſtquam ille patrem ſuum de eodem crimine accuſans, manifeſto argumento probauit ius in tali ſuſpicione fuiſſe deceptum, declaretur eſſe ab illis pœnis immunis in quas propter ſolam ſuſpicionem fuerat damnatus.

De hac tamen re volui in hac parte admonere lectorem, vt non putet, idem prorſus vbique dicendum eſſe de infamia & aliis pœnis quæ filio propter crimen patris infligun tur. Nam in filiis illius qui regiam læſit maieſtatem, eſt hoc diſcrimen, quòd is qui ante delictum patris commiſſum natus eſt, nullam ex crimine paterno trahit infamiam, nec aliquam ob illud à iure ſuſcipit pœnam: ſed omnes illæ pœnæ à iure decretæ eos ſolum filios concernunt, qui poſt delictum commiſſum nati ſunt, vt notatur in l.ij. C. de libertis & eorum filiis. Nam ex illo loco Baldus colligit legem generalem, vt delictum patris nunquam noceat filio, qui ante illius delictum natus eſt, ſed illi ſoli qui poſtea naſcetur. Quia hic ſolus (vt ille ait) contrahit maculam ex radice patris iam infecta, alius autem non, ſed à radice

ſana. Eadem ſententia apertius (vt ego cenſeo colligi poteſt, ex l.emancipato. §.fin. ff.de ſenatoribus. Et de hac re eſt in Hiſpania in regno Caſtellæ lex ſpecialis. Nam in libro ſeptem partitionum, qui vulgo dicitur, *libro delas ſiete partidas*, in ſecunda partitione, tit.xxvij.l.vj. circa finem, dicitur, *Però no ſe entiende.* &c. Quæ litera (vt ego exiſtimo) aut ex vitio ſcriptorum, aut errore impreſſorum, eſt aperte corrupta, quia prout illic habetur, nullum protinus verum ſenſum reddit. Sed apertus & verus illius ſenſus colligitur ex gloſſ. Montalui, illic in lingua Latina adiuncta, quæ poſtquam de pœnis regis proditori infligendis, dixerat, continuo poſt de illius filiis loquens ait. Et eius deſcendentes ex filiis poſtea procreatis perpetuo exulent, filij autem ante habiti, ob hoc vel aliud paternum delictum non puniuntur. Hæc Montaluus. Ex qua gloſſa ego coniicio literam illius legis ſupra citatæ, quam corruptam eſſe conſtat, eſſe ad hunc modum corrigendam. C

*Montaluus.*

*Lex regni caſtellæ.*

*Però no ſe entiende delos fijos que ouieſſem fecho ante que erraſen. Mas de los que deſpues fixieſſen, ſiendo ellos tan de mala ventura que viuos fincaſſen. Ca los de rechos que fallaron los antiguos de Eſpaña en todas las coſas alli do puſieron pena alos fijos por razon de ſus padres, ſiempre guardaron eſto que no ouieſſen pena los que ſus padres auian engendrado, ante que el fecho malo fixieſſen.* Et quòd ſic corrigenda ſit litera, aperte conuinci poteſt per alteram legem quæ habetur in eodem libro, partitione vij.titul.xxxj. l.vltima, vbi poſtquam lex præcepit mulierem prægnantem, & ſi pœnam mortis mereatur, non occidi quouſque pepererit, rationem reddens, hæc verba ſubiungit. *Caſi el fijo que es nacido no deue recebir pena por el yerro del padre, mucho menos la merece el que eſta enel vientre por el yerro dela madre.* D

Hæc ibi. Ex quibus omnibus conſtat latum eſſe diſcrimen inter filios eorum qui crimine læſæ maieſtatis ſunt maculati: ita vt illi ſoli qui poſt crimen commiſſum geniti ſunt, infamiam & alias iuris pœnas incurrant, aliis, qui ante geniti fuerant, ab his omnibus pœnis exemptis. An autem idem etiam in filiis hæreticorum ſit dicendum, ego dubito. Calderinus in conſiliis ſuis, titulo de hæreticis conſilio iij. mouet hanc quæſtionem & poſt multa hinc inde allegata, tandem dicit, catholicos filios hæreticorum, qui ante

*Calderin.*

quam

A quòm pater laberetur in hæreſim, nati ſunt, non eſſe puniendos illis pœnis quæ à iure contra filios hæreticorum ſtatutæ ſunt. Sed non obſtantibus omnibus illis, quæ pro hac ſententia Calderinus affert, ego magis in hanc ſententiam propenſus ſum, vt credam nullum inter filios hæreticorum habendum eſſe diſcrimen, per hoc quòd ante hæreſim patris, aut poſtea geniti ſunt. Quia ius canonicum, quod filiis hæreticorum infamiam & alias irrogat pœnas, nullum prorſus inter eos ponit diſcrimen, vt aperte conſtat per cap. Statutum.§.Hoc ſanè.& per cap. Filij, de hæretic. lib.vj.Nam in illis duobus locis,papa de filiis hereticorum loquens nullam ponit inter illos diſtinctionẽ, per hoc quòd ante aut poſt nati ſunt: ſed ſolum per hoc quòd patres illorum fuerunt vſq; ad mortem in ſua hæreſi pertinaces, aut ante mortem de ſuo errore correcti ſunt,& vnitati eccleſiæ incorporati.Sed ad hoc argumentum reſpondet Calderinus dicens, quòd licet ius canonicum indiſtincte loquatur de filiis hæreticorum, quia tamen non eſt eadem ratio particularium contentorũ ſub illa vniuerſali ſententia, diſtinguendi ſunt filij ante nati ab illis qui poſtea nati ſunt. Rationẽ B autẽ diuerſitatis ille dicit eſſe hãc. Quia qui poſtea naſcuntur,deſcendunt à ſanguine reprobato; & ideo merito ſuſpicandum eſt,tales illos fore,quales parentes eorum fuere. Filij vero qui ante nati ſunt,quia non deſcendunt à ſanguine infecto,ideo non eſt iuſtum vt in illis paterni,hoc eſt,hæreditarij criminis exempla metuantur. Sed hæc reſponſio nullius prorſus eſt roboris. Primo,quia vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, vt dicitur in c. Quod ſi dormierit.xxxj.q.j. & in c.Solitæ.§.nobis autem.extra de maiorit.& obed.& in l.Imperator. ff.de poſtul. & in l.iij. ff.de offic.præſidis. Et ideo licet in crimine læſæ maieſta. ſit ponendũ illud diſcrimen,non tamen in crimine hæreſis.Quia leges Imperiales ad quas ſpectat de crimine illo cenſere, aliquod ponunt diſcrimen inter filios patris qui regiam aut Imperialem læſit maieſtatem. Ius autem canonicum circa pœnas quas filiis hæreticorum irrogandas eſſe cenſuit,nullum poſuit inter ipſos filios hæreticorum diſcrimẽ,per hoc quod ante, aut poſt crimen à patre commiſſum nati fuiſſent.Et per hoc aperte conuincitur, omnes illas leges, quas pro ſuæ ſententiæ confirmatione Calderinus citat, nihil

illi ſuffragari poſſe. Quoniam etſi in aliis criminibus, ita faciendum eſſe ius ciuile aperte decernat, in crimine tamen hæreſis, ius canonicum, ad quod res hæc ſpectat, nihil tale fieri præcepit. Præterea, ratio diuerſitatis, quam inter filios hæreticorum, qui ante, aut poſt crimen à patre commiſſum nati ſunt, Calderinus aſsignat, nulla eſt. Quia & ſi ſanguis patris infectus poſsit vtcunque filiis nocere, vt inde ad aliqua peccata committenda illi inclinationem & quandam pronitatem habeant, hoc tamen verum non eſt in peccatis illis quæ pure ſpiritualia cenſentur, & nullum habent cum carne commercium, neq; vllam à carne originem trahunt, vt ſunt omnes inuidiæ, multæ ſuperbiæ ſpecies, videlicet de ſuis meritis confidentia, ſuæ tantum prudentiæ inniti, alios omnes ad ſui comparationem deſpicere. Hæ omnes ſuperbiæ ſpecies, inter peccata ſpiritualia cenſentur, quæ nullam à carne trahunt originem. Hæreſis autem etſi à carnalibus vitiis aliquando oriatur, præcipua tamen illius cauſa (vt libro ſequenti dicemus) eſt ſuperbia. Quoniam hæc eſt vera omnium hæreſum parens, à qua potiſsimum omnes hæreſes generantur. Quo fit, vt licet aliquæ ſint hæreſes, quæ à carnis concupiſcentia quodammodo oriantur, multæ tamen ſint aliæ quæ nihil commune cum carne habent, nec ad illas carnis concupiſcentias ſolicitat, ſed omnis illarum error à ſola voluntatis malitia procedit. Circa has igitur hæreſes ſanguis patris quamlibet infectus, nihil poteſt nocere filio, vt in illo paternæ hæreſeos exempla metuantur: cum tales non à carnis concupiſcentia (vt cætera crimina) ſed ab ipſius animæ ſuperbia oriantur. Et inde apertiſsime conuincitur, nullum poſſe dari certum diſcrimen inter filios hæreticorum, per hoc ſolum quod ante aut poſt crimen à patre commiſſum, nati ſunt. Sed forte quis mihi obiiciet per ea quæ ſupra cap. ix. huius libri, cum de infamia loqueremur, diximus. Eo enim loco de infamia hæreticorum, quæ ad filios etiam catholicos deriuatur tractantes probauimus, iuſte illam infamiam ad filios deduci, quia complexionem corporis, & inclinationes corporales ſæpe filij à parentibus trahunt: & inde ſuſpicio oritur, vt filij in eoſdem labantur errores: in quos patres eorum lapſi fuerunt. Fateor in multis hæreſibus, videlicet in illis quæ à carnis concupiſcentia ortum habent, hanc eſſe iuſtam

ſuſpi

A ſuſpicionis cauſam; quamuis non ſolam, aut præcipuam. Si pater hæreticus credit, non eſſe ieiunandum certis diebus, vt Aerius docuit, aut ieiunia nullius eſſe virtutis, vt cenſet Lutherus, aut virginitatem non eſſe præſtantiorem matrimonio; vt Iouinianus dixit, aut in aliam ſimilem hæreſim de carnis deliciis tractantem lapſus eſt, filius illius iuſte ob hoc metuitur in ſimiles errores qui à carne oriuntur, aliquando fore lapſurum. Si tamen pater in hæreſim Arrij, aut Sabellij, aut Neſtorij, aut Dioſcori & Eutychetis lapſus eſt, propter ſolam hanc cauſam, quòd patris complexionem ſuſcepit, non iuſte metuitur, quod filius in eandem labatur hæreſim, in quam lapſus eſt pater. Quia hæreſes iſtæ, non à carnis concupiſcentia, vt aliæ, ſed à ſola mentis ſuperbia ortæ ſunt. Filij autem, non animam rationalem, ſed ſolam carnem à parentibus ſuſcipiunt. Et ob hanc cauſam ego capite nono huius libri, cum de infamia hæreticorum, quæ vſque ad filios eorum deriuatur, tractarem, non dixi hanc ſolam eſſe cauſam quod illa vſque ad filios deducatur, quia illi corporis complexionem, ac proinde inclinationes ad vitia à parentibus trahunt, ſed aliam
B addidi rationem, quæ mihi potior videtur. Quia videlicet ex amore quo erga parentes ſuos afficiuntur, ferè ſemper procurant eſſe parentum ſuorum imitatores:& ſæpe ad eorum imitationem nituntur vitam ſuam componere. Et ob hanc cauſam, cap. viij. huius libri probaui patriam poteſtatem, quam parentes in filiis ſuis habent, iuſte ab hæreticis parentibus ablatam eſſe, ne filij ex amore quo erga parentes afficiuntur, & ex longa conuerſatione cum parentibus habita criminis paterni fiant imitatores. Hæc autem parentum imitatio, non diſtinguitur in filiis per hoc quòd ante aut poſt nati ſunt, & inde conuincitur, vt in crimine hæreſis quod non ſemper à carne oritur, non ſit ponendum diſcrimen inter filios hæreticorum, per hoc quòd ante aut poſt crimen à patre commiſſum nati ſunt, præſertim cum ius canonicum ad quod hæc res ſpectat, nullum inter filios hæreticorum poſuerit diſcrimen, ſicut ius ciuile poſuerat inter filios eorum qui regiam aut Imperialem læſerunt maieſtatem. Deinde conſtat, vltionem parentum ſæpe in filios deriuari, propter ſolam ſceleris grauitatem, ad incutiendum aliis terrorem,

vt in filio baſtardo, qui abſq; culpa ſua, non tamen ſine cauſa à miniſterio altaris prohibetur. Et hanc puto eſſe potiorem cauſam propter quam filiis hæreticorum quamuis catholicis, tot pœnæ ſunt à iure inflictæ: ad ſceleris videlicet grauitatem denotandam, & aliis per hoc timorem incutiendum. Quæ ratio cum in omnibus hæreticorum filiis æque militet, conuincitur inde etiam nullum eſſe inter illos ponendum diſcrimen. Secunda concluſio. Filius qui patris hæreſim iudici reuelauit, illius perfidiam aperte demonſtrans, dignus eſt vt bona quæ ex patre iure hæreditario illi competere poterant, nõ auferantur ab eo, ſed omnia in mercedem ſuæ virtutis illi reddantur. An autem ex iuris ſcripti rigore & neceſsitate ita, vt hæc concluſio dicit, faciendum ſit, mihi non conſtat, & ideo de ſola congruentia & quadam naturali æquitate loquor: vt æquum ſit & rationi naturali congruum, ſic fieri quemadmodum in noſtra concluſione dicitur. Aliquos iuris peritos legi qui ita faciendum eſſe docent, nullus tamen illorum quos videre licuit, citat textum per quem illa concluſio aperte ex iure probari poſsit. Doctor Palacios ruuios in repetitione capit. Per veſtras, extra de donatio. inter virum & vxo. dicit bona patris eſſe reddenda filio, qui patris delictum reuelauit, etiam ſi pater damnetur per l. Quiſquis. C. ad l. Iul. Maieſt. Pro huius tamen ſententiæ probatione, neque vllam legem ex iure ciuili, neque canonem ex iure canonico citat: ſed ſolam quandam conſtitutionem Federici Imperatoris. Repertorium inquiſitionis eandem ſententiam docet, in verbo Filij. §. Sed circa ſupradicta. Et ad ſuæ ſententiæ confirmationem, ſolum etiam citat illam Federici conſtitutionem: In qua, poſtquam varias contra hæreticos & eorum filios pœnas ſtatuit, hæc tandem quæ ſequuntur, adiungit. Nec quidem à miſericordiæ finibus duximus excludendum, vt ſi qui paternæ hæreſis non ſequaces, latentem patrum perfidiam reuelauerint, quacunque reatus illorum animaduerſione plectantur, prædictæ punitioni non ſubiaceat innocentia filiorum. Hæc ſunt verba conſtitutionis Federici. Quæ conſtitutio, ſi aliquid vigoris habet, in illis tantum terris quæ Imperatori ſubduntur, vim ſuam habebit. Quod autem repertorium dicit, illam Federici conſtitutionem confirmatam eſſe per eccleſiam in capit.

Vt

A Vt inquiſitionis, de hæreticis. libro vj. fallitur. Quoniam etſi conſtitutio illa ibidem laudetur, & confirmetur, non tamen abſolute & vniuerſaliter, ſed cum limitatione confirmatur per hæc verba. Quatenus (inquit Papa Bonifacius) Dei & eccleſiæ ſanctę ſuæ honorem promouent, & hæreticorum exterminium proſequuntur, & ſtatutis canonicis non obſiſtunt. Ecce vides qua limitatione ſummus Pontifex illas Federici conſtitutiones confirmauit. Igitur vbi ea in conſtitutione Federici decernuntur, quæ alijs ſacris canonibus ſunt contraria, conuincitur ea non eſſe per Papam ibidem approbata. Filij autem hæreticorum, etiam ſi ipſi ſint catholici, abſque vllo diſcrimine ſunt iure canonico ab hæreditate paternorum bonorum excluſi: vt patet in cap. Vergentis, extra de hæreticis. Quo fit, vt conſtitutio Federici pro ea parte qua iubet, bona paterna reddi filio, qui hæreſim patris latenter reuelauit, non ſit per Papam confirmata: quia repugnat id quod dicitur in cap. Vergentis, vbi ſine vlla limitatione, filij hæreticorum excluduntur ab hæreditate paterna. Cum itaque ex iuris rigore & neceſsitate, non conſtet bona patris hæretici eſſe reddenda filio B catholico, qui patris hæreſim latentem reuelauit, ego ſolam huius rei æquitatem volo oſtẽdere, & probare æquum & rationi congruum eſſe vt ita fieri præcipiatur. Nam æquum & iuſtum eſt, vt bene ſtudioſe agenti, præmium reddatur, præſertim ſi in opere quod ſtudioſe agit, principi, aut reipublicæ ſeruit. Alioqui, pauci eſſent, qui ad virtutis opera mouerentur, ſi omnis ſpes præmij ab operibus bonis tolleretur. Quoniam & ſi multo melius ſit, ſolo virtutis amore, quàm per ſpem præmij, opera ſtudioſa exercere, multo tamen plures ſunt, qui per ſpem præmij, quàm qui ſolo virtutis amore, mouentur ad bonum. Ideo Paulus talem hominum conditionem agnoſcens, vt rariſsimi ſint, qui omni præmio ſecluſo moueantur ad virtutem, dixit: Credere oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit. Hoc ideo Paulum dixiſſe conſtat: quia niſi homines crederent Deum præſtare mercedem his, qui ſeruiunt illi, nulli, aut quàm rariſsimi eſſent, qui gratis vellent illi ſeruire. Nam Dauid ille prophetarum eximius, inclinauit cor ſuum ad faciendas iuſtificationes Dei, propter retributionem. Et Moyſes ille,

*Hebr. 11*

*Pſal. 118*

quem ob eximias illius virtutes Deus Iſraëlitici populi du- C ctorem, & legiſlatorem inſtituit, & cum quo Deus quaſi amicus cum amico loquebatur, aſpiciebat (vt Paulus de *Hebr.11* illo refert) in remunerationem, vt magis eligeret affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iocunditatem. Si iſti tales, ac tanti viri Deo ſeruientes aſpiciebant in retributionẽ, quam ſuis meritis dandam ſperabant, quis iam tantus erit, vt omni ſpe remunerationis ſecluſa, Deo ſeruire, & illi per omnia obedire velit? Et inde apertiſsime conuincitur nullum Principem, nullámque rempublicam, hoc ſibi iuſte arrogare poſſe, vt velit ſubditos ſuos ſine vlla præmij ſpe de ſe bene meritos eſſe: ſed oportet eos iuxta meritorum diuerſitatem, bene merentibus diuerſa polliceri præmia, vt quiſque ad tanto maius ſeruitium Principi exhibendum anhelet, quanto maius inde ſperat præmium. Vnde beatus Gregorius Maximiano Epi- *Grego.* ſcopo Syracuſano ſcribens, ait: Iuſtum nanq; eſt, vt illi conſequantur ſtipendium, qui pro tempore ſuum commendare reperiuntur obſequium. Hæc Gregorius. Et citantur à Gratiano in capit. Charitatẽ. xij. q. ij. Et hoc ipſum agnouerunt Honorius, & Archadius Imperatores in illa l. Quiſ- D quis. §. Sane. C. ad l. Iul. maie. vbi illum, qui initam factionem prodiderit, præmio ab illis, & honore decorandum eſſe promittunt. Si is, qui alium hominem, nullo ſanguinis vinculo ſibi coniunctum accuſat, probans eum læſæ maieſtatis reum, dignus eſt, vt præmio, & honore decoretur, multo certe dignior erit præmio & honore, qui zelo virtutis accenſus proprium patrem de eodem crimine accuſare non reformidat. Is enim deſiit eſſe filius, vt fidelem ſubditum ageret, & orphanus viueret, quàm Principis incolumitati deeſſe maluit. Præterea ſi is, qui ſtudio veræ laudis accenſus (vt illi Imperatores aiunt) proditorem reuelat, vt Regiam maieſtatem ſeruet illæſam, præmio, & honore dignus eſt, multo iuſtius eſt, vt qui ſtudio fidei catholicæ accenſus, hæreticum prodit: præmio, & honore decoretur, propterea quòd eccleſiam catholicam, quæ cunctis Imperatoribus eſt maior, & melior, vult ſeruare illæſam, vt excluſa ab ea omni hæreticorum veneno, nullum ex his membris, quæ ſibi per fidem vniuntur, ab ea per hæreſim abſcindatur. Sicut enim multo grauius eſt diuinam,

A uinam, quàm humanam lædere maieſtatem, vt dicitur in capit. Vergentis. extra de hæretic. Ita è contrario, multo melius eſt diuinæ, quàm humanæ ſeruire maieſtati, & diuinæ, quàm humanæ maieſtatis honorem zelare. Rurſum is, qui reuelat coniurationem contra Romanum Pontificem initam, etiam ſi ſit particeps criminis, non ſolum purgatus à culpa: ſed etiam remuneratione, quæ non ſit indigna ſubleuari præcipitur in capit. Si quis Papa.lxxvij. diſtinctione. Et hinc apertiſsime colligitur multo iuſtius eſſe, vt filius catholicus patris hæreſim reuelans præmio donetur, cum hic non ſit particeps criminis paterni, ſicut ille. Si quis forte dicat maius, & grauius eſſe hæreſis crimen, quàm coniuratio contra papam: ac proinde non eſſe æque iuſtum, vt hic præmio donetur, ſicut ille: is certe ſic dicens potius ex ſuo dicto noſtram colliget ſententiam, quàm ſuam. Nam ſicut grauius peccatum eſt hæreſis, quàm coniuratio, aut quoduis aliud crimen læſæ maieſtatis: ita ex oppoſito maius bonum facit, qui reſiſtit hæreſi, quàm qui reſiſtit coniurationi: & ita maiori præmio eſt dignus. Forte quis dicet, fatendo dignum eſſe, vt
B talis filius præmio donetur: ſed ſatis magno præmio illum donatum eſſe dicet, per hoc quòd à pœnis, quæ illi ob patris delictum erant à iure inflictæ, ſit liberatus, nec opus eſſe, vt bona paterna illi pro præmio reddantur. Sed qui ſic dixerit, nimium à veritate errabit, & oſtendet ſe non intelligere, quanta ſit differentia inter declinare à malo, & facere bonum. Sunt enim hæc duo valde diuerſa, & à ſe inuicem ſeparabilia, quibus alia duo etiam valde diuerſa reſpondent: quæ ſunt liberari à pœna, & donari præmio. Huic boni initio, quod eſt declinare à malo, reſpondet alterum, quod eſt, liberari à pœna. Non enim per hoc ſolum, quis liberatur à pœna, quòd bene agit: ſed per hoc, quòd declinat à malo. Nam alioqui, is qui nec bene, nec male agit: ſicut eſt dormiens, non liberaretur à pœna. Soli igitur bonæ operationi reſpondet præmium. Et inde conſtat aperte filium, qui patrem de hæreſi accuſat, per hoc ſolum liberari à pœnis, quæ alioqui fuiſſent ſibi infligendæ, quòd conſtat eum non eſſe paterni criminis imitatorem, nec iuſte in illa paternæ iniquitatis exempla eſſe

metuenda. Sed quia non ſolum eſt liber à culpa paterna, C
verum etiam præclarum inſuper facinus addidit patris hæreſim reuelando: ideo opus eſt, vt non ſolum liber à pœna: ſed præmio dignus cenſeatur. Et ſic dignus eſſe conuincitur, vt illi bona paterna reddantur. Accedit ad hæc omnia, id quod concordi ſententia omnes theologi docent, iuſtum omnẽ in quouis bono opere, quod pro altero egerit, prius ſibi, quàm alteri mereri, nec alteri mereri poſſe, qui ſibi ipſi non meretur. Et inde theologi colligunt eum, qui in peccato mortali, & cum voluntate peccandi perſiſtit, quamuis inſtantiſsime, & feruentiſsime pro alio peccatore Deum oret, nihil illi ad animæ ſalutem mereri, proptereà quòd ſic exiſtens: nihil ſibi ipſi mereri poteſt. Filius, qui patris crimen reuelauit (vt ſupra in j. artic. huius quæſtionis oſtendimus) meretur, vt pater ab eo oblatus mitius puniatur, quàm ſi ab alio proderetur: ergo iuſtum eſt, vt ſibi ipſi aliquid mereatur: cum multo facilius ſit ſibi ipſi, quàm alteri mereri, & certum ſit, vt prius ſibi quiſque, quàm alteri mereatur. Hæc ſunt, quæ de hac re pro æquitate, & congruentia præfatæ ſecundæ concluſionis dici poſſe mihi videntur: quamuis illa (vt dixi) nullo modo ex iuris rigore, & neceſsitate probari poſsit. Et inde D
infero, vt filius quantumlibet ſit catholicus, & quamuis patrem de hæreſi conuicerit, non ſit tutus in conſcientia, bona patris, quæ illi iure hæreditario competere poterant ſibi ipſi capiendo, & retinendo. Quia cum hoc non ſit illi à iure conceſſum, oportet illum iudicis ſententiam expectare à quo hæreditas patris, aut ſimilis alia res, pro ſuæ virtutis præmio concedatur, prout in alio caſu fieri decernitur. in l. prim. C. quibus ex cauſis ſerui præmio libertatem accipiunt. Ante iudicis ergo conceſſionem male ageret filius, qui patris crimen reuelauerat, bona patris retinendo.

Multa alia ad hæreticorum pœnas pertinentia potuiſſem in hoc ſecundo libro pertractare, quæ omnia multiplici ratione motus prætermiſi. Nam eorum aliqua adeo ſunt aperta, vt vel mediocriter doctum latere non poſſent. Deinde ſi quæ forte difficilia, & recondita ſunt, de quibus nihil in hoc ſecundo libro diſſerui, ea non ad pœnas (vt

ego

A egò arbitror) ſpectant : ſed ad ſolos proceſſus per quos iudex ad ſententiam dicendam progreditur, ſpectare puto. Quæ cum ſint ab eo, quod à principio operis dicere ſtatui, longe diuerſa neceſſario ſunt à me omiſſa, ne longe ab ſcopo me diuertiſſe à multis accuſaret. Accedit ad hæc illarum rerum qualitas, & conditio. Nam ea, quæ omiſimus talia ſunt, vt melius de illis iuriſperiti, quàm theologi diſſerere poſsint,& ob eam potiſsimam cauſam illis neceſſario relinquenda eſſe cenſui.

# F. ALFONSI A CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA HAERETICORVM PVNITIONE,

## LIBER TERTIVS.

### PRAEFATIO.

QVISQVIS *populi regẽdi curam habet, ſi iuſte & ſancte ſuum cupit exequi miniſterium, id præ omnibus optare, & pro illo aſſequendo nihil intentatum relinquere debet, vt nulla perpetrentur ſcelera, quæ* D *niſi remiſſus, & prorſus negligens haberi velit, ſit neceſſario puniturus. Nam qui flagitia, quæ punire valeat in ſubditis ſuis optat, & quærit, is non Rex: ſed tyrannus, non paſtor: ſed lupus, non iudex, ſed carnifex merito cenſendus erit. Nec ſatis eſt Regi, aut Epiſcopo, aut cuiuis alteri regiminis curam habenti, quòd crimina, aut ſcelera nulla committi optet: ſed opus eſt, vt diligenter procuret, & totos huic rei neruos impendat, vt hoc ipſum, quod optat, eueniat. Nam ſi ob illius negligentiam aliquod horum contigerit, id omne illi erit merito imputandum, & de omni tali illum Deo rationem exactiſſimam reddere oportebit. Oportet enim vt omnes mundi rectores quocunque nomine illi cenſeantur, intelligant ſe non in hoc ſeculum à Deo poſitos eſſe,*

*vt*

A *vt crimina puniant: ſed potius, vt id primum procurent, ne vlla ſcelera perpetrentur. Rector enim & populi gubernator bonum, & pium medicum in hac parte imitari debet, qui ſi tuendæ alicuius hominis ſalutis curam ſuſcepit, non ſolum nititur illum poſtquàm ægrotauerit, priſtinæ reſtituere ſaluti: ſed ne in morbum aliquem incidat omnem adhibet diligentiam. Si medicum imitari dedignantur Principes, aut Epiſcopi, aut quiuis alij orbis rectores, vel Deum ipſum, qui totius mundi ſapientiſſimus eſt gubernator, & rector, non eſt cur imitari dedignentur. Inſpiciant ergo illum omnes Chriſtiani orbis rectores: etſi rectè, quæ illis commiſſa ſunt administrare cupiunt, faciant iuxta diuinum exemplar, quod illis ſacra oſtendit ſcriptura. Deus ſiquidem (vt ſacræ nos docent literæ) neminem perire cu-*
B *pit: ſed vult omnes nos ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Neminem certe perire voluit, aut à recta iuſtitiæ linea, vel latum pilum diſcedere: qui ne vllus vnquàm (niſi vltroneus & lubens) errare poſſet, certiſſimam omnibus, qua vitam poſſent aſſequi ſempiternam viam oſtendit, paratus præterea ſemper iuuare omnes, qui ſuo deſtituti auxilio fruſtra illam aſſequi conarentur. Docet Deus bonum,* 1. Tit. 2
*hortatur ad illud, promiſſis allicit, flagellis prementibus vrget, incipientes iuuat, progredientes comitatur, & fouet. De quouis peccato ne incauti in illud incidamus ſæpiſſime admonet. Si nos peccato proximos videt, acerbiſſimis pœnarum minis nos ab illo deterret. Si iam collabentes conſpicit, ſupponit manum ſuam, vt non collidamur. Quia hoſtes nos circunſtant,*

*cunſtant, qui nos ad peccatum ſemper impellere conantur, amicos, ne dicam pædagogos, nobis angelos contulit, qui nos contra hoſtes iuuarent, & qua poſſent parte ab illis tuerentur. Tam feruentem denique voluntatem conſeruandi nos in bonitate, & à malitia auertendi Deus habet, vt pro hac re nihil illum prætermiſiſſe videatur. Fateamur ergo omnes cùm propheta, atque vt acceptum Deo feramus, neceſſe eſt: quòd niſi Dominus adiuuiſſet nos, paulominus in omne peccatum lapſi fuiſſemus. Hanc igitur immenſam Dei miſericordiam, & vigilãtiſſimam, quam noſtri perpetuam ille curam habeat, vel aliqua ex parte imitari deberent quotquot Dei loco præſunt, quos ille ad ſui populi gubernationem varios inſtituit miniſtros, vt quemadmodum illum in prælatione imitantur, ita etiam imitentur in cura & diligentia, vt omnes, quas potuerint exerceant vires, vt ſubditos ſuos in virtute cuſtodiant, & à vitijs auertant. Quod ſi tam exactam circa reliqua omnia ſcelera oportet rectores adhibere diligentiam, vt illis ne oriantur, occurrant: tanto iuſtius eſt, vt eam ipſam diligentiam ne hæreſes nouæ oriantur, aut veteres reuocentur, adhibeant: quanto hæreſis reliquis omnibus peccatis noſcitur eſſe peior, atque peſtilentior. Si diligenter vigilare debent rectores, ne furta, homicidia, adulteria, aliáque id genus crimina in populo fiant, multò iuſtius eſt, vt diligenter attendant, ne hæreſes in populo oriantur, quæ multò plus nocumenti poſſunt toti populo inferre. Hæreſis enim ſola eſt quæ totius Chriſtianæ religionis fundamentum, quod fides eſt, impetit, atque prorſus euertit,*

A *tit, quo ſublato reliqua omnia, ſi qua aderant bona, ſtatim corruere eſt neceſſe. Cum igitur tanta neceſſitate Chriſtiani orbis rectores non ſolum hæreſes extinguere, ſed illas ne inſurgant impedire cogantur, ne ſolam nudam monitionem eiſdem rectoribus præbuiſſe videar, decreui in hoc tertio libro viam certam illis oſtendere, qua, ſi volunt, facile poſſunt hæreſibus, ne oriantur, occurrere.*

## *Multas eſſe vias docetur, quibus commode poſſunt hæreſes impediri, ne oriantur, & de vna illarum ſpecialiter diſſeritur in hoc.*

## CAPVT I.

QVONIAM neceſſarium eſt principibus, & aliis omnibus totius reipublicæ Chriſtianæ rectoribus quocunq; nomine illi cenſeantur, vt diligenter omnes iuxta ſuæ prælationis obli-
B gationẽ, & potentiã inuigilent, atq; laborent, vt nullæ vnquam oriantur hereſes: ideo operæpretiũ me facturum exiſtimaui, ſi vias aliquas, quibus hoc cõmode fieri poſsit, illis oſtendero. Vias autem ad id faciẽdum, etſi multas alij forte poſſent docere: ego tamẽ vnam latiſsimam, & certiſsimã viam oſtendã, quæ tamẽ poſtea in varias diuiditur vias. Oportet enim omnes auferre occaſiones, quæ poſſunt anſam hæreſibus præbere, euellere omnes radices, ex quibus perſpicuum eſt hæreſes facile poſſe naſci. Hæc mihi re vera viſa eſt certiſsima, & rectiſsima via, qua commode poſſunt hæreſes, ne oriantur, impediri. Nam ſublata cauſa neceſſe eſt etiã tolli effectus, qui ab illa prodire debuiſſent. Nec melius res aliqua impediri poteſt, ne oriatur, quàm ſi cauſas omnes, quæ illã gignere poſſent ſuſtuleris. Hoc igitur cum ſit adeo notiſsimũ, vt nemo poſsit inficiari, ſupereſt hæreſum radices oſtendere, vt illis aperte oſtenſis, ad illas euellendas principes omnes accingãtur, & ſic ne hereſes naſcantur, efficiant. Radices, & cauſæ hæreſum variæ ſunt, & duplici nomine cenſentur. Quaſdã dicere poſſumus intrinſecas eas videlicet, quæ latent, & fixæ ſunt in animabus

eorum,

eorum, qui hæreſes tenent. Aliæ cauſæ,& radices dicentur C extrinſecæ, aut ſi mauis externæ, & ſunt illæ, quæ foris ſunt,& extra perſonam illam,quæ eſt in hæreſim lapſa. De cauſis intrinſecis hoc ſolo cap. diſſeremus: quoniã iſtarum ablatio magis ad ſingulas quaſque perſonas,quàm ad principes, aut rectores ſpectat. De aliis vero extrinſecis cauſis, quæ multæ, & variæ ſunt, & facilius à principibus poſſunt auferri, per multa cap.pertractabimus. A' cauſis igitur intrinſecis incipiens, dico certiſsimam, & indubitatã, atque præcipuam hæreſum cauſam eſſe propriũ hominis peccatum. Et hoc aperte declarauit Salomon, qui de puero ante tempus ex hac vita ſublato loquens, ait: Raptus eſt, ne *Sapien. 4* malitia mutaret intellectum eius. Quibus verbis nos docet malitiam eſſe tam potentem, vt intellectum hominis ex vno iudicio vero in aliud falſum, atque peruerſum mutare valeat. Nam voluntas (vt experientia nos docet) ſæpe trahit ad ſe iudicium rationis, ita vt intellectus ea iudicet bona, quæ videt voluntatem amare, & illa dicat eſſe mala, quæ ſcit voluntatem odiſſe. Propterea Ariſtoteles in Ethicor. cenſet omnem malum eſſe ignorantem. Quod non ideo illum dixiſſe putandum eſt, quòd exiſtimauerit D omnem malitiam voluntatis ab ignorantia oriri: ſed potius econtrario: quia ex omni voluntatis malitia aliqua oritur ignorantia, quæ iuxta menſuram affectionis ipſius voluntatis creſcit, aut minuitur. Licet voluntas (vt Auguſtinus ait) non poſsit velle, aut nolle, niſi id, quod eſt ab intellectu præcognitum,non tamen opus eſt, vt antequam voluntas velit aliquid, aut nolit, intellectus illud iudicet eſſe bonum, aut malum: ſed ſatis eſt, vt ſimplici cognitione illud præcognouerit, nulla prorſus bonitatis, aut malitiæ habita ratione: prout quotidie contingit in his, qui ſine conſilio, & deliberatione operantur, non conſiderantes, an bonum ſit an malum id, quod facere decernunt. Poſt hanc voluntatis electionem, in intellectus ſæpe iudicat iuxta voluntatis imperium, & inde oritur, vt homo ſic iudicans peccet. Nam licet in intellectu non poſſit eſſe peccatum, propterea quòd ille non libere operatur: eſt tamen peccatum in voluntate à cuius imperio, & affectione mouetur intellectus, vt hoc aut illud iudicet. Impotens ſiquidem, & effrænata affectio voluntatis prorſus

C ſus euertit iudicium rationis. Et hoc eſt, quod ait Iob: Animæ eſurienti etiam amara dulcia eſſe videntur. Et hæc eſt *Iob 6*
illa cæcitas animæ, quę à malitia voluntatis cauſatur. Nam de Iudæis, qui odio, & inuidia moti Chriſtum ſaluatorem noſtrum occiderunt, Salomon loquens ait: Malitia eorum *Sapien. 2*
excæcauit eos. In principio quidem ex ſcripturis ſacris, & temporum coniecturis, & ex mirabilibus per eum factis bene intellexerunt Chriſtum ſaluatorem noſtrum eſſe verum Meſsiam in lege promiſſum, cum videlicet (iuxta parabolam Saluatoris) dicebant: Hic eſt hæres, venite, occidamus eum. *Matt. 21*
Sed poſtea quia illorum malos mores arguebat & increpabat, irreconciliabili odio illum perſequebantur: & quia populum illi nimium affectum, atque credulum videbant inuidia in illum exarſerunt. Quæ adeo illorum mentes occupauit, vt illos prorſus excæcauerit, ne vera de illo iudicare poſſent, aut bene aliquid de illo ſentire. Et iuxta hoc tempus accipiendum eſt, quod Paulus ait: Si cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. *1. Cor. 2*
Cognouerunt enim illum (vt dixi) ſed quando crucifixerunt, iam non cognoſcebant: quia malitia illo-
D rum (vt dixit Sapiens) excæcauit eos. Et hoc mihi ſignificaſſe videntur philoſophi, & poëtæ: cùm amorem pingere volentes cæcum illum pinxerunt. Qua pictura nos docere voluerunt affectus noſtros cauſam eſſe apertiſsimam, quòd ſæpe in iudicijs noſtris erramus, & cæcutimus. Ex qua mentis cæcitate facillime hæreſes oriuntur. Ideo Anſelmus exponens illud Pauli ex epiſtola ad Ephe- *Ephe. 5*
ſios: Vt non circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, ait: In nequitia hominum dixit: quia *Anſel.*
hæreſis non eſt, niſi in anima ſubdita peccatis: quia peccata commiſſa ſunt cauſæ, vt Deus permittat eos errare in barathrum hæreſis. Hæc ille. Ob hanc cauſam dæmones generi humani acerbiſsimi hoſtes volentes in varios errores, & hæreſes homines protendere, prius illorum voluntates ad peccata ſolicitant, vt illæ ardenter affectæ, intellectus ſuos poſtea in eandem ſententiam venire faciant. Hoc enim optime intellexerat Dauid, cùm dæmones ipſos alloquens dicebat: declinate à me maligni, & *Pſal. 118*
ſcrutabor mandata Dei mei. Timebat quidem in ſcrutinio mandatorum Dei errare, ſi malignorum ſpirituum

tentationes voluntatem ſuam in peccatum impuliſſent. C
Quod etiam in Palæſtinis illis figura tum eſſe cognoſcimus, qui (vt ſacra refert hiſtoria) puteos, quos Iſaac foderat, terræ congerie replebant, ne vllam ex illis Iſaac claram poſſet haurire aquam. Putei illi profunda ſecreta ſacræ ſcripturæ, aut myſteriorum diuinorum mihi figuraſſe videntur, propterea quòd Salomon ait: Aqua profunda, ſapientia in corde viri. Ille ergo cùm Iſaac puteos fodit, qui reconditos ſacræ ſcripturæ ſenſus, & Dei profunda myſteria inquirit. Sed hos puteos occulte terra replent Palæſtini: quia nobis diuina myſteria inquirentibus dæmones terrenas ingerunt cogitationes, quibus nos ad peccata, ſi poſsint, aut allicere, aut impellere valeant, vt amore terrenarum rerum repleti veræ doctrinæ aquam haurire non poſsimus. Cum igitur ex ſupradictis iam manifeſtum euadat, errorem intellectus ex peccato, & ex malitia voluntatis oriri: fit inde, vt quemadmodum varia ſunt in hominibus vitia & peccata, ita etiam variæ ſint in eiſdem radices variáque ſemina, ex quibus variæ etiam poſſunt hæreſes oriri. Aliquando hæreſes oriuntur ex ſuperbia & ambitione, aliquando ab auaritia, aliquando à carnis illecebris. De ſuperbia non oportebat longam D
protendere diſputationem, vt illam oſtendamus eſſe hæreſum radicem, cùm aperte dixerit Sapiens illam eſſe omnis peccati initium. Sed licet ſuperbia ſit omnium peccatorum parens, & origo: ſpeciali tamen quadam ratione dici poteſt magis eſſe hæreſum mater quàm cæterorum omnium pecatorum, propterea quòd hæreſes omnes proximius oriuntur à ſuperbia, quàm reliqua omnia vitia. Nam ſuperbia efficit, vt plura, quàm par eſt homo de ſe ſentiat, plura ſe ſcire putet, quàm re vera ſcit, plura ſe poſſe exiſtimet, quàm poteſt, & inde euenit, vt ſuis viribus, ſuæque prudentiæ nimium fidens facillime erret, putans ſe ſuis viribus difficillima quæque poſſe intelligere, & occulta ſacræ ſcripturæ myſteria propria virtute poſſe penetrare. Contra tamen Dauid ſentiebat, qui ait: Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam. Et iterum: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Ideo viri illi, qui turrim Babel ædificantes cœlum conſcendere voluerunt aliquibus ſacris doctoribus

*Geneſ. 29*

*Prou. 18*

*Eccl. 20*

*Pſal. 118*

*Gene. 11*

bus

A bus hæreticos ſignificaſſe ſunt viſi: qui cœlum etiam vt illi conſcendere nituntur, quando proprio ingenio freti ſecreta cœleſtia ſe poſſe rimari contendunt. Eucherius enim libro ſecundo ſuper Geneſim, capite ſeptimo, iuxta hunc ſenſum illam hiſtoriam interpretatur. Magna quidem ſuperbia eſt ambulare in magnis, & in mirabilibus ſuper ſe: aliorum omnium iudicia, & ſententias contemnere, ſuo iudicio tantum tribuere, vt illi ſoli plus quàm cæteris omnibus fidat. In pœnam tantæ ſuperbiæ Deus illos ignorantiæ cæcitate percutit, vt non intelligant multa: ſed peſsime errent in illis, quæ ſi humiliter de ſe ſentirent, facillime intelligere valerent. Nam de huiuſmodi ſuperbis, qui multa de ſe opinantur Paulus ait: Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Et Salomon in Prouerbiis ait: Vbi humilitas, ibi erit & ſapientia. Quibus verbis ignorantiam, & errorem videtur ex oppoſito tribuiſſe ſuperbiæ. Et beatus Gregorius ait: Lumen veritatis elatis mentibus abſconditur. Ideo hæreticis elatis, qui iudicium ſuum totius eccleſiæ iudicio præponere non verentur, Deus per Ezechielem prophetam minatur ſic inquiens: Væ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident. Prophetas inſipientes hic dixit hæreticos, quibus eo, quòd ſpiritum ſuum, & non Dei ſequuntur, datur cæcitas in pœnam, vt nihil videant. Nam beatus Hieronymus in commentariis ſuper Ezechielem, præfata verba Ezechielis cenſet de hæreticis eſſe intelligenda ſic inquiẽs: Cum prophetarum nomen ſecundum regulam ſcipturarum bonis, maliſque commune ſit, in eo differunt: quod boni prophetæ dicuntur eſſe ſapientes: mali autem ſtulti, & inſipientes. Quorum alterum refertur ad eccleſiaſticos viros: alterum ad omnes hæreticos, qui Dei ſpiritum relinquentes ſequuntur ſpiritum ſuum: quia nequaquam diuino inſtinctu: ſed proprio corde vaticinantur: vnde & nihil vident. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertiſsime conſtat, inde hæreticorum omnium hæreſes oriri: quia illi ſuperbia elati ſpiritum ſuum ſequi volunt. Nam ſi ſpiritum eccleſiæ qui vtique eſt ſpiritus Dei, ſequi voluiſſent, nunquam aberraſſent à recta fidei catholicæ regula. Sed hæc de ſuperbia in genere dicta ſunt. Quapro-

*Rom.1* *Prou.11* *Gregor.* B *Ezec 13* *Hierony.*

pter de quadam illius ſpecie, quæ ambitio, ſeu immoderatus honoris appetitus dicitur, aliquid addere oportet, vt in ſpecie oſtendamus illam eſſe apertam hæreſum cauſam. Omnes fermè hæretici præſertim hiereſiarchæ honores huius mundi appetunt, volunt ab omnibus æſtimari, & in pretio magno apud omnes haberi: quod cum alia via ſe aſſequi non ſperent, hæreſes nouas confingere procurant, vt per illas magiſtri dicantur, & populi duces. Præterea notiſsimum eſt ambitionem fuiſſe plurimorum ſchiſmatum cauſam: quia volentes multi præeſſe aliis, & nolentes ſubiici, diſceſſerunt ab obedientia illorum, quibus ſubeſſe debebant, & ſic ſchiſma fecerunt. At nullum eſt ſchiſma (vt Hieronymi verbis vtar) quod non ſibi aliquam hæreſim confingat, vt rectè ab eccleſia receſsiſſe videatur. Hæc Hieronymus ſuper epiſtolam ad Titum. Ex primo igitur ad vltimum gradatim progredientes euidenter colligemus ex ambitione ſæpe hæreſes naſci, quoniam ex ambitione oritur ſchiſma, & ex ſchiſmate hæreſis. Primam quæ poſt Chriſti in cœlos aſcenſionem, orta eſt hæreſis, ambitio peperit. Nam Simon ille Magus, cuius in actibus apoſtolorum Lucas meminit, fuit (vt Euſebius Cæſarienſis refert) primæ hæreſis inuentor, tam furioſa ambitione vexatus, vt conatus fuerit pro Deo à populo haberi, & vt talis adorari, quod poſtea dæmone ſolicitante, & Deo permittente aſſecutus eſt. Nam Iuſtinus martyr in Apologetico quem pro fide noſtra ad Imperatorem Antoninum ſcripſit, refert illum ſub Claudio Cæſare fuiſſe Romæ declaratum Deum, & velut talem ſimulacri honore donatum. Quod ſimulacrum (vt Iuſtinus ait) fuit in flumine Tyberis inter duos pontes collocatum habens titulum latinis literis ſcriptum. Simoni Deo Sancto. Quem omnes Samaritanos, & nonnullos ex cæteris gentibus tanquam ſummum Deum adoraſſe idem Iuſtinus refert. Ex hac tam effrænata atque Luciferina Simonis ambitione orta eſt voluntas illa emendi (vt Lucas in actibus ait) donum Dei pecunia, & ex voluntate error intellectus, quo credidit id licite fieri poſſe. Ob hoc ſolum, poteſtatem communicandi ſpiritum ſanctum Simon hic emere voluit, vt vel hac occaſione certatim ad illum pro Dei dono ab illo impetrando populi confluerent, & ſic viſa

*Act. 8* — *Iuſtinus* (marginal notes)

C — D (margin letters)

tantæ

A tantæ rei nouitate illum populi tanquam Deum venerarentur, quod ardentiſsime affectabat. Ex hac etiam radice orta eſt hæreſis Aerij dicentis ſimplicem ſacerdotem eſſe prorſus æqualem epiſcopo, nec aliquod eſſe inter illos diſcrimen. Nam Epiphanius in libro octoginta hæreſum de hoc Aerio differens, ait: quòd videns Euſtachium quendam condiſcipulum ſuum ad Epiſcopatum perueniſſe, quem ipſe aſſequi non potuerat, cœpit inde perturbare omnia & dicere epiſcopum, non eſſe ſimplici ſacerdoti ſuperiorem, vt vel hac via parem ſe epiſcopis faceret. Idem contigit Ioanni Vuiclef, qui (vt de illo refert Thomas Vualdeñ.) ambiuit in Anglia epiſcopatum Virgonienſem, quem quia obtinere non potuit, in eundem Aerij errorem lapſus eſt, dicens nullum prorſus eſſe diſcrimen inter epiſcopum & quenque alium ſacerdotem. Idem prorſus credo eueniſſe hoc noſtro ſeculo Luthero, & aliis multis qui poſt illum ſurrexerunt hiereſiarchis, qui licet in aliis multis dogmatibus ſint inter ſe diuiſi, omnes tamen concorditer cum Aerio & Vuiclef ſentiunt ſacerdotes omnes eſſe pares, nullúmque epiſcopum imò nec papam

B agnoſcunt poteſtate & ordine ſuperiorem. Vellent quidem omnes illi ſe eſſe epiſcopos imò & ſummos Pontifices, quod ſi aſſequerentur non contemnerent, nec ſe adeo ſubmitterent, vt inferioris ordinis ſacerdotes ſibiipſis pares facerent. Quia tamen id ſe poſſe aſſequi deſperant, ne illis quos irreconciliabilis odio proſequuntur, ſubiici videantur, in hanc peſtilentiſsimam hæreſim proruperunt, dicentes nec papam cæteris epiſcopis, nec epiſcopos aliis ſacerdotibus eſſe ſuperiores. Hos omnes hæreticos figuraſſe mihi videntur Dathan & Abiron, qui ſacerdotium quod illis lege competere non poterat, ambierunt: & ob hoc contra Moyſen & Aaron eleuati ſunt, & ſchiſma in populo fecerunt. Ad hunc modum Lutherani & alij recentes hæretici, ſanctæ eccleſiæ corpus diſiungere nituntur, dum caput quod Deus huic corpori dedit, hoc eſt, Summum Pontificem lacerare, dedecorare impiis maledictis non ceſſant, & (quod omnium peſsimum eſt) à corpore tollere conantur. Neque aliud ab iſtis hæreticis in papam nunc fit quàm à Dathan & Abiron, tunc in Moyſen tentatum eſt. Iuſtus tamen Deus, qui ſicut illos tunc horren- *Num.16*

da & inſueta morte puniuit, ita etiam iſtos omnes miſer- C
rima morte de hac vita tollet, apertáque terra in infernum
coniiciet, perpetua obliuione ſepeliendos. Altera hære-
*auaritia.* ſum radix eſt auaritia, prout apertiſsime docuit Paulus in
*1. Tim. 6* priore ad Timotheum epiſtola, ſic dicens: Qui volunt di-
uites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli,
& deſideria multa & nociua quæ mergunt hominem in
interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum
cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, &
inſeruerunt ſe doloribus multis. In medio illius ampho-
ræ, quam Zacharias propheta vidit egredientem, mu-
lier ſedebat, quæ dicebatur impietas. Quod amphora il-
la auaritiam ſignificet, Angelus, qui loquebatur prophe-
tæ ex nomine, quo amphoram appellauit, apertiſsime de-
*Zacha. 5* monſtrauit. Hic eſt (inquit Angelus ad Zachariam) ocu-
lus eorum in vniuerſa terra. Nihil autem eſt, quod magis
homines aſpiciant, quàm auaritiam. A maximo vſque ad
*Hier. 5* minimum (ait Hieremias propheta) omnes auaritiæ ſtu-
dent. In medio igitur amphoræ ſedere impietatem, idem
nobis ſignificat, ac ſi apertius dixiſſet, quòd in ipſis aua-
ritiæ viſceribus ſedet defectus religionis & fidei. Nam ſi- D
cut pietas ad religionem pertinet, ita ex oppoſito impie-
tas defectum religionis ſignificat. Ex hac peſsima radice
videlicet auaritia nata eſt illa phariſæorum hæreſis, qua
docebant iudæos, melius eſſe aliquid in templo offerre,
quàm parentibus egentibus diſtribuere. Ex eadem peſti-
*Matt. 15* lente radice orta eſt etiam hæreſis Græcorum, qui (vt Gui-
do Carmelita de illis refert) dixerunt vſuras eſſe licitas. In-
de oritur etiam hæreſis eorum qui putant ſimoniam eſſe
licitam. Neque hoc ſolo contenta eſt auaritia quòd hære-
ſes generat: ſed tanquam bona mater illas nutrit & fouet,
ne ob defectum nutrimenti neceſſario perire cogantur.
Nam beatus Iob inter multa quæ ſubtiliter, figuratiua
*Iob 30* quadam (vt ſolet) locutione de hæreticis diſſerit, hoc vnum
admiſcet, quòd radix iuniperorum ſit cibus eorum. Quæ
*Gregor.* verba interpretans beatus Gregorius in moralibus, ait:
Quid per radicem iuniperi niſi auaritia deſignatur, ex qua
peccatorum omnium ſpinæ producuntur? De qua per Pau-
*1. Tim. 6* lum dicitur. Radix omnium malorum eſt cupiditas. Ipſa
quippe latèter oritur in mente, ſed punctiones peccatorum
o mnium

A omnium patenter producit in opere. Quas videlicet punctiones ab hac radice ſurgentes ſtatim prædicator egregius inſinuat,cum ſubdit. Quam quidam appetentes errauerunt à fide,& inſeruerũt ſe doloribus multis. Qui enim multos dolores dixit, quaſi naſcentes innotuit ex hac radice punctiones. In iuniperis ergo peccata, in radice vero iuniperorum,quid aliud quàm auaritiam, id eſt,materiam intelligimus peccatorum? Quia igitur plerunque hæretici ſola in verbis ſuis exteriora lucra ſectantur, nec ignorant,quia peruerſa aſtruunt,ſed erroris prædicamenta non deſerunt, dum ſumptus percipere quaſi doctorum volunt, bene de eis ſancti viri nunc voce dicitur. Et radix iuniperorum erat cibus eorum. Quia dum totis mentis ſuæ ſenſibus auaritiam cogitant, quaſi eo alimento veſcuntur de quo naſci proculdubio peccatorum ſequentium punctiones ſolent. Qui ſi quando in ſacro eloquio quædam quaſi prudenter inueniunt, quæ dum non intelligunt, pro ſuis eſſe aſſertionibus ſuſpicantur, mox miſeris auditoribus ſuis quorum non animas:ſed ſubſtantias appetunt,hæc vociferantes aſpergunt. Hactenus Gregorius. Et certe vt ex B multis coiecturis ſuſpicari licet, ego opinor multo ex iſtis recentibus hieresiarchis,qui modo in Germania verſantur, à ſola auaritia detineri ne reſipiſcant. Nam (vt audio) omnibus illis ſunt ſtipendia publica, & non parua in ciuitatibus variis aſsignata. Et de aliquibus eorum legi hac ſola ratione eſſe nimium ditatos,qui tamen antea nec ad victus ſufficientiam habebant. Ne igitur has, quas nimium appetunt, diuitias amittant, ab hæreſibus diſcedere nolunt, quamuis ſe erraſſe intus agnoſcant. Et de hac radice non eſt mihi mens plura nunc dicere: quoniam ſupra cum de pœnis hæreticorum diſſerui, longiorem de hac re ſermonem feci.

Tertia demum hæreſum parens & origo eſt carnis voluptas, quæ leni quadam, & ſuaui violentia intellectum ad affectum voluntatis trahit,quamuis ante ille vehementer repugnauerit voluntati.Solent enim eſſe multo potentiores in hac re carnis illecebræ, quàm honores & diuitiæ. Quod carnis voluptas attenuet intellectus aciem, & illum ſæpe obtenebret, ne ſecreta fidei myſteria carnalis homo intelligere valeat, aperte docet Eſaias propheta, ſic

*Eſa.28* inquiens, Quem intelligere faciet auditum? Huic autẽ quęſtioni ipſemet propheta reſpõdens, ait: Ablactatos à lacte, auulſos ab vberibus, hoc eſt, à carnis deliciis ſeparatos. Si hos ſolos Deus intelligere facit myſteria fidei, quæ illis dicuntur, neceſſario conſequens eſt, vt qui nõ ſunt ablactati à carnis illecebris, non intelligant, quæ audierint: quoniam ipſe illecebræ hebetant intellectum, & aliquando illum prorſus obſcurant. Faſcinatio nugacitatis (inquit Salomon) obſcurat bona: & incõſtantia concupiſcentiæ tranſuertit ſenſum ſine malitia. Hinc igitur euenit vt qui carnis delicias nimium diligit, & poſt illas effrænatus currit, illas bonas eſſe dicat, & licitas eſſe putet, & ſic in hæreſim labatur. Ideo Paulus Romanis ſcribens ait: Rogo autem vos fratres vt obſeruetis eos, qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt: & declinate ab illis. Huiuſmodi enim Chriſto domino non ſeruiunt, ſed ſuo ventri. Quæ verba Theophilactus interpretans in commentariis ſuper epiſtolas Pauli, ait: Ex hac igitur vẽtris ingluuie & vitiorum ſeruitute, omnes eruperunt hæreſes. Hæc ille. Et iterum in epiſtola ad Epheſios hoc ipſum iam non rogat Paulus ſed pręcipit, ſic inquiens: Hoc igitur dico & teſtificor in domino: vt iam nõ ambuletis ſicut & gẽtes ambulãt, in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectũ, alienati à vita Dei per ignorantiã quę eſt in illis propter cæcitatẽ cordis ipſorũ, qui deſperantes ſemetipſos tradiderũt impudicitiæ, in operationem immũditię omnis. Ecce vides Paulũ dicẽtem ab impudicitia & immũditia eueniſſe gẽtibus ignorãtiam, obſcuritatẽ, tenebras, denique cæcitatẽ cordis. Ob quam cauſam Epheſios admonet & conteſtatur in domino, vt ab illis vitiis abſtineant, ne in ſimiles tenebras & cordis cæcitatẽ incidant. Præterea, inter plurimas luxuriæ ſpecies quas enumerat beatus Gregorius libro vigeſimo primo moraliũ, vna eſt cæcitas mentis. Quod non feciſſet niſi certo ſciuiſſet mẽtis cæcitatem à carnis libidine tanquam ex certiſsima matre generari. Sceleſtiſsimi illi ſenes qui exarſerunt in concupiſcentiam Suſannę (vt ſacra docet hiſtoria) euerterunt ſenſum ſuum, & declinauerunt oculos ſuos, vt non viderent cœlum, neque recordarentur iudiciorum iſtorum. Samſon ille omnium hominum fortiſsimus nũquam fuiſſet à Philiſthæis

Margin notes: *Sap.4*; *Rom.16*; *Theophil.*; *Ephe.4*; *Dan.13*; *Iud.16*; C; D

A liſthæis excæcatus, niſi prius in brachiis Dalilæ ſuam amiſiſſet fortitudinem. Sic etiam anima noſtra, quę per voluntatis arbitrium tam fortis à Deo effecta eſt, vt à nullo cogi poſsit, & nulli rei niſi volens ſuccumbat, quia prius ad carnis delicias declinans, molleſcit, & vires ſuas natiuas non exerit, ideo excæcatur ne vera à falſis diſcernere poſsit: ſed illas carnis delicias non ſolum licitas: ſed ſumme bonas eſſe putet. De hac re cum tam multa ſint exempla, opus eſt aliqua in medium proferre, vt vel inde lectori perſuademus verũ eſſe quod dicimus. Ex hac nempe radice prodiit Baſilides, qui obſcœnas quaſque libidines licitas eſſe docuit. Erat enim (vt de illo Epiphanius refert) homo libidinoſus & omnem carnis turpitudinẽ amans. Inde etiam nata eſt Cherinthi hæreſis, qui docuit carnis delicias in promiſſa beatitudine futuras, ex hac radice Adamitarum conuenticula prodierunt. Inde etiam Anabaptiſtæ hoc noſtro ſeculo, qui cum aliis vetuſtioribus hæreticis promiſcuum vagúmque concubitum omnibus permittunt. Hinc illa Aerij hæreſis ieiuniorum obligationem, virtutem & meritum prorſus reiiciens. Ab eadem radice prodiit Iouinianus matrimonium æquans virginitati. Ex eadem nata
B eſt Begardorum & Beguinarum hæreſis docens omnem coitum vrente carnis libidine eſſe licitum. Inde etiam, vt omnibus notum eſſe poteſt, orta eſt maior pars hæreſum, quæ hodie extant in Garmania. Eſt enim ferè tota illa prouincia compotationibus, voracitatibus, cæteríſque carnis voluptatibus nimium dedita. Et ideo Martinus Lutherus falſus illorum propheta, ab antiquo generis humani hoſte ſuaſus, illa prædicare & docere decreuit, quæ nouit illis eſſe amica, & ideo libentius ab illis ſuſcipiẽda. Ecce iam oſtendimus tres radices, à quibus ſicut reliqua omnia peccata (vt ait Ioannes) ita etiam hæreſes oriuntur. *1. Ioan. 2*
Hæ ſunt honores, diuitiæ, & deliciæ. Adde quod hæc peccata non ſolum ſunt cauſæ, quod ipſi peccatores illorum perpetratores errent: ſed etiam vt errent doctores alioqui boni à quibus illi edoceri debẽt. Nam ſicut propter peccata populi Deus malos rectores: ita etiam falſos doctores permittit. De malis rectoribus dicitur in lib. Iob, Regnare facit hominẽ hypocritã propter peccata populi. Quem *Iob 34*
locum interpretans beatus Gregorius in moralibus ait. *Gregor.*

M 5

Pro qualitatibus ſubditorum diſponũtur acta regentium, C
vt ſæpe pro malo gregis, etiã vere boni delinquat vita Paſtoris. Ille enim Deo atteſtante laudatus, ille ſupernorum myſteriorum conſcius Dauid propheta, tumore repentinæ elationis inflatus populum numerando peccauit:& tamen
2.Re.24 vindictam populus Dauid peccãte,ſuſcepit. Cur hoc? Quia videlicet ſecundum meritum plebeium diſponuntur corda rectorũ. Iuſtus vero iudex peccantis vitium ex ipſorum animaduerſione corripuit, ex quorum cauſa peccauit. Hæc Gregorius: De malis doctoribus & falſis prophetis, quod propter peccata populi illi mittãtur à Deo, aperte ſa-
2.Theſ.2 tis docet Paulus in poſteriore ad Theſſalonicenſes epiſtola ſic dicens. Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt vt ſalui fierent: Ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Nec ſolos malos doctores Deus populo propter illius peccata mittit,ſed quod magis mirandum eſt,doctores alioqui bonos & veros propter iniquitatem populi aut particularis hominis doctrinam quærentis, errare permittit. De qua re ipſemet Deus teſtimo-
Eze.14 nium præbet per Ezechielem prophetam, ſic dicens: Qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo, & ſcandalum D
iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me, ego Dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarũ ſuarum. Et poſt pauca addit. Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit verbum, ego dominus decepi prophetam illum. Et extendam manum meam ſuper illum, & delebo eum de medio populi mei Iſraël,& portabit iniquitatem ſuam. Iuxta iniquitatem interrogantis, iniquitas prophetæ erit. Hæc ſunt verba Dei per Ezechielem prophetam. Et ſicut voce comminatus eſt Deus, ita etiam re ipſa illum comprobaſſe ſacræ teſtantur literæ. Nam cum Achab Rex Iſraël periit à quadringentis circiter prophetis an ire deberet ad oppugnandum Ramoth Galaad, deinde conſuluit Michæam prophetam Domini de eadem re, qui dixit
3.Reg.22 Regi: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cœli aſsiſtentem ei à dextris & à ſiniſtris: Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Iſraël, vt aſcendat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuſcemodi, & alius aliter. Egreſſus eſt autem ſpiritus & ſtetit

coram

A coram Domino & ait: Ego decipiam illum: cui locutus eſt dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit dominus: Decipies & præualebis: Egredere & fac ita. Hactenus ſacra Regum hiſtoria. Non potuit apertius & certius teſtimonium pro confirmatione eorum quæ dixmus afferri. Erat quippe Achab Rex malus, & ideo iuxta illius iniquitatem ſimiles illi prophetas qui illũ deciperent Deus dedit. Quapropter ego cenſeo, Deum propter multa Germaniæ peccata ſiue publica ſiue occulta, quę omnia ille optime nouit, tam multos hiereſiarchas illi prouinciæ dediſſe, qui illam tam peruerſe docerent & in tam execrãdos errores perducerent. Neque mihi aliud perſuadere poſſum niſi quòd iuxta iniquitatem illius (vt per Ezechielem prophetã minatus fuerat iniquos & fallaces doctores dedit. Ex omnibus iſtis tam apertis ſcripturæ ſacræ teſtimoniis euidentiſsimum eſſe conſtat præcipuam & certiſsimam omnium hæreſum cauſam eſſe peccatum. Hanc tmen hæreſum cauſam Chriſtiani orbis rectores ſiue eccleſiaſtici illi ſint ſiue ſeculares, prorſus tollere non poſſunt. Quoniam peccatum

B cuiuſque hominis cum à voluntate illius pendeat vt peccatum dici poſsit, non poteſt princeps aliquis quiſquis ille ſit & quamlibet potens, illud prorſus impedire, ne ab alio committatur: quia non poteſt alterius voluntatem cogere vt bonum proſequatur aut à malo diſcedat. Poteſt quidem ad bonum vocibus, & præmiis hortari, & malum rationibus multis diſſuadere, & nimis ab illo auocare: ad nihil tamen horum voluntatem cogere poteſt. Poteſt etiam cogere ne multa peccata exterius opere exerceant homines, vt tamen illa exercere interius non appetunt, id nullus princeps quamlibet potens efficere valet. Ipſi ergo homines omnes, quoniã ſui arbitrij poteſtatem habent, hanc hæreſum cauſam in ſeipſis cum Dei adiutorio tollere poſſunt. Quiſquis igitur ab hęreſibus ſe illęſum ſeruare cupit, à vitiis primum cauere conetur, ne peccatis excæcatus per deuios quoſque vagetur errores, & pedibus offendens in hæreſum foueam prolabatur. Quod ſi ſemel iam excæcatus eſt, & in hęreſim lapſus, nulla illi alia patet ad viſum recuperãdam via, niſi vt cum cæco ſecus viam ſedẽte, clamet ad dominum & dicat. Ieſu fili Dauid miſerere *Luc.18*
mei

mei. Illum autem ſic clamantem non deerunt hæretici qui increpent vt taceat, & dicant non eſſe illi opus oratione, quippe qui rectam teneat fidem, & in illa debere perſiſtere. Sed illis ſic increpantibus, ille multo magis (vt cæcus ille ſecus viam ſedens faciebat) clamare ad dominum debet, & miſericordiam illius ſupplex & importunus implorare. Vt autem ille à Deo exaudiatur, opus eſt vt vitia omnia præterita deſerat, ambitionem fugiat, auariciam deuitet, carnis voluptates tanquam præſentaneum quoddam venenum procul à ſe abiiciat. Pro peccatis præteritis defleat, & per ſingulas noctes, regium prophetam imitatus, lectum ſuum lauet, & lachrymis ſuis ſtratum riget. Deinde, vitam priſtinam in meliorem aliam committet, vt deinceps diuina mandata ad vnum vſque cuſtodire nitatur. Quod ſi fecerit, benignus eſt Deus qui illum in cæcitate nõ dimittet, ſed illuminabit oculos eius, vt agnoſcat ſuum priſtinum errorem, & illo deſerto, ad fidem catholicam à

*Epheſ.5* qua ante diſceſſerat, velociſsime recurrat. Hoc enim Paulus docet, ſic inquiens. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Prius vt ſurgat, à peccatore exigit: & deinde illuminationem promittit. Hinc eſt quòd data lege filiis Iſrael, illiſque non intelligentibus miracula quæ Deus pro illis fecerat & quotidie faciebat, dixit Moyſes. Cuſtodite verba pacti huius, & implete ea, vt intelligatis vniuerſa quæ facitis. Quibus verbis ſatis apertè do-

*Deut.29* cuit Moyſes tranſgreſsionem mandatorum Dei potiſsimam eſſe cauſam quòd Iudæi non intelligerent, nec viderent quanta feciſſet illis Deus. Propter quod à tranſgreſſione ad impletionem mandatorum Dei illos reuocat, vt remota cæcitatis & ignorantię cauſa, ea quæ oportebat, in-

*Tren.1* telligere poſſent. Hieremias propheta eruditum ſe dicit, non proprio ingenio, ſed igne de ſuper à Deo miſſo in oſsibus eius. Igne inquam illo, quem dominus Ieſus

*1.Ioan.2* Chriſtus venit in terram mittere. Et Ioannes Euangeliſta teſtatur vnctionem ſpiritus eſſe, quæ de omnibus ad ſalutem neceſſariis nos edocet. Et Chriſtus ſaluator noſter, vt duobus illis diſcipulis in Emaus oppidum contendentibus ſcripturas aperiret, prius illorum corda inflammauit. De qua re ipſimet teſtimonium perhibebant, cum dicebãt.

*Luc.24* Nónne cor noſtrum ardens erat, cum aperiret nobis ſcri-

A pturas? Ardētem certe oportet eſſe & diuino amore inflammatum, qui diuinas ſcripturas penetrare cupit. Qui fit igitur vt peccatores multis vitiis irretiti, qui frigidam fecerunt malitiam ſuam ſicut ciſterna aquam, poſsint ſine vlla diuini amoris ſcintilla, profunda ſacræ ſcripturæ myſteria penetrare? De Ioanne illo Baptiſta quo inter natos mulierum nullus vnquam propheta maior ſurrexit, dicit Ioannes Euangeliſta, quòd erat lucerna ardens & lucens. Prius ardens, poſtea lucens. Ardebat affectu, lucebat intellectu. Sibi & intra ſe ardebat: aliis & ſibi lucebat. Niſi intra ſe arderet, neque ſibi neque aliis lucere potuiſſet. Vos igitur omnes Germanos qui Luthero & aliis eiuſdem claſsis hominibus nomina dediſtis, & in illorum verba iuraſtis, in viſceribus charitatis exhortor, & per vulnera Chriſti ſaluatoris noſtri adiuro, vt, ſi aliquam ſalutis veſtrę rationem habetis, pœnitētiam agatis ab omnibus iniquitatibus veſtris, & rogetis Deū ſi forte remittatur vobis hæc cogitatio cordium veſtrorum. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video vos eſſe. Nam & hoc ipſum nos pro vobis Deum ſupplices oramus, vt vos tanquam oues errantes *Iran.1*
B dignetur ad ouile ſuum reducere. Sed niſi vos ipſi veſtræ ſalutis curam habeatis, & pro illa impetranda laboretis, nos ſoli veſtram ſalutem à Deo impetrare diffidimus. Nam de aliis vobis ſimillimis Deus per Eſaiam prophetam dixit: Me etenim de die in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt, quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit, & iudicium Dei ſui non dereliquerit. Rogant me iudicia iuſtitiæ, & appropinquare Deo volunt. Si vos igitur verā fidem à Deo ſcire vultis, prius vos iuſtitiam facere oportet, & Dei mandata ſeruare, & Deo per bonorum operum greſſus appropinquare oportet, alioqui ſubſannabit vos Deus & dicet, Rogant me iudicia iuſtitiæ, & appropinquare Deo nolunt. *Eſa.58*

*De prima extrinſeca hæreſum cauſa quæ eſt defectus prædicationis verbi Dei, quæ ſi tollatur, multis hæreſibus ne oriantur occurretur.*

CAP. II.

MVltæ ſunt aliæ, præter cuiuſque peccatum, hæreſum cauſæ, quas nos extrinſecas, aut, ſi mauis, externas dicere

cere

cere poſſumus,propterea quòd nõ eiſdem perſonis quibus C inſunt,ſed aliis hæreſis occaſionem præbent. Quibus quia principes & põtifices facilius & commodius occurrere poſſunt,ideo de illis ſigillatim diſſerere,& longiorem de vnaquaque tractatum facere decreui. Prima ex iſtis externis hæreſum cauſa, eſt defectus prædicationis verbi Dei. Eſt enim ſumme neceſſaria verbi Dei prædicatio, ſine qua nullus quamuis baptizatus poterit veram fidem catholicam aſſequi,& in illa ſine errore perſeuerare. Ea enim ad quæ credenda Deus nos cogit, tam alta ſunt, vt omnem ſuperent intellectus humani potentiam. Nam Paulus fidem diffiniens, hoc illi quaſi proprium tribuit, vt ab intellectu propria eius virtute comprehendi non poſsint, *Hebr.11* quæ illa nobis credẽda proponit. Sic enim ait: Fides eſt ſperandarum rerum ſubſtantia, argumentum non apperentiũ. *Theoph.* Quæ verba interpretans Theophilactus in commentariis ſuper Epiſtolas Pauli,ait: Argumentum, id eſt, demonſtratio & manifeſtatio quædam incertarum rerum, nec apparentium,hoc eſt,in conſpectum non venientium, ſed fides facit vt res eiuſmodi mente ſpectemus tanquam præſentes. Si hanc igitur habet vim fides, quid ipſi hæc vultis re D ipſa perſpicere,quæ ſunt omnino ventura vt excidatis à fi- *1.Cor.2* de? Hæc ille. Præterea,idem Apoſtolus in priore ad Corinthios epiſtola hoc ipſum aliis verbis docet, ſic inquiens: Sermo meus & prædicatio mea,non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis: ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum: ſed in virtute Dei. Si ea, quæ fide credimus, propria & ſola intellectus virtute aſſequi poſſemus, certe fides noſtra in ſapientia hominum eſſet. Cum ergo Paulus dicat fidem noſtram non eſſe in ſapientia hominum, hoc ipſo aperte nos docuit,myſteria noſtræ fidei ſuperare omnem intelle- *Exod.7* ctus humani virtutem. Virga Moyſi deuorauit virgas magorum Aegyptiorum. Qua in re,hoc nobis per myſterium datur intelligi,quòd fides & doctrina Euangelica ſuperat omnium philoſophorum ſcientias. Et hoc eſt quòd Deus *Abd.1* per Abdiam prophetã prædixit,ſic dicens. Perdam ſapientes de Idumęa. Ex quibus euidentiſsime colligitur,vt quiſquis ſola naturali intellectus virtute ferens, ſecreta fidei *Eccl.43* myſteria penetrare voluerit,neceſſario erret. Sol enim refulgens

A fulgens radiis ſuis (vt ait ſapiens) excæcat oculos. Hinc eſt *Exo.22*
quod lege Moſayca cautum erat, vt nullus leuaret cultrum
ſuper altare, ſuper quo offerenda erant holocauſta Deo.
Qua rerum figura (vt ſacri doctores interpretantur) ſignificatum
eſt, nos non debere ſolo ingenij acumine velle penetrare
myſteria fidei catholicæ, quæ nomine altaris ſignificata
eſt, vt Gregorius docet, ſic dicens. Altare de terra Deo *Greg.*
facere eſt incarnationem Chriſti ſperare. Tunc enim à Deo
noſtrum munus accipitur, cum in hoc altari noſtra humilitas,
id eſt, ſuper dominicæ incarnationis fidem poſuerit
quidquid operatur. Hæc ille. Super hoc altare nō eſt leuandum
cultrum, alioqui polluetur altare, quia fides Catholica
non eſt ſolo naturali intellectus acumine perſcrutanda,
alioqui contaminabitur fides illius qui illam ſui ingenij
acumine penetrare voluerit. Si tamen fide fuerit adiutus
intellectus, facile omnia quamlibet occulta myſteria penetrabit,
quia fides ſubleuat in ſublime intellectum, & lucem
illi tribuit qua illa videre & intelligere poſsit. Vnde beatus
Baſilius interpretans pſal. 115. ait. Fides ſupra omnium *Baſili.*
rationem ſcientiarum diſciplinarum've animam ſubli-
B mem trahit, Fides denique non geometricis aut neceſſariis
vtitur probationibus. In nomine domini Ieſu Chriſti Na- *Act.3*
zareni ſurge, & ambula. Hanc enim vocem continuo per
ſpiritum ſanctum ſubſecutus eſt ſtatim effectus. Ex prodigio
nanque diuinitatis vnigeniti, manifeſtatio neceſſaria
videntibus eſt orta. Dic quæſo quid ad fidem faciendam,
veritatémque perſuadendam vehementius? An dialecticæ
propoſitiones ſecum ſymperaſmata conſequentia trahentes,
an potius tale tantúmque oſtentum ab omnibus clariſſime
viſum, omnémque virtutem excedens? Et aliquibus
interpoſitis, ait. Theologiæ myſterium ex fide minime rationibus
probata ædificium quærit. Hæc Baſilius. Et beatus
Auguſtinus in libro 55. homiliarum, homilia 32. aper- *Augu.*
tius eandem docet ſententiam, ſic dicens. Arcana & ſecreta
regni Dei prius quærunt credentes, quo faciant intelligentes.
Fides enim gradus eſt intelligendi, intellectus autem
meritum fidei. Aperte hoc propheta dicit omnibus præpropere
& præpoſtere intelligentiam requirentibus, &
fidem negligentibus. Ait enim. Niſi credideritis non in- *Eſa.7.*
telligetis. Habet ergo & fides ipſa quoddam lumē ſuum in *iux.70*

ſcr

A uerit. Nec ſolum eſt neceſſaria prædicatio verbi Dei ad fidem primo ſuſcipiendam: ſed etiam ad illam poſtquam ſemel ſuſcepta fuerit, nutriendam, & conſeruandam, præſertim in illis, qui ſunt rudis ingenij, & nimium obliuioſi. Hi enim aſsidua prædicatione verbi Dei, aut alia frequenti doctrina indigent, vt bene poſsint myſteria fidei diſcere, & quæ ſemel didicerũt retinere. Alioqui nec perfecte diſcent, nec plene retinebũt, & ſic fides ſemel cœpta ob ſolum prædicationis defectum facile peribit. Hoc autem facile quiſque ſibi perſuadebit: ſi verbi Dei proprietates, & conditiones intellexerit. Eſt enim verbum Dei quidam animæ cibus, qui illam in fide, & cæteris virtutibus nutrit, & auget, & perficit. Nam quòd verbum Dei ſit ſpiritualis quidam animæ cibus, ipſamet veritas nos docuit, quando Sathanæ tentationem reiiciens dixit: Non in ſolo pane viuit homo: ſed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. In quibus verbis Saluator cibos hominis varios eſſe oſtendit iuxta varietatem partium, ex quibus idem homo componitur. Conſtat enim homo ex anima, & corpore: corporis cibus eſt panis materialis, & corporeus: animæ vero cibus eſt verbum Dei. Ob hanc cauſam plurimi ex ſacris doctoribus, verbum B Dei figuratum eſſe cenſent in manna, quod Deus filiis Iſrael in deſerto eſurientibus dedit. Illius enim cibi natura talis, & tantæ virtutis erat, vt omnem ſuppleret indigentiam, vt omnium ſatisfaceret appetitui, præbens vnicuique talem, qualem optaſſet ſaporem, ſiue carnes, ſiue piſces, ſiue oua, ſiue fructus concupiuiſſet. Sic & iam verbum Dei omnium virtutum ſaporem habet, & omnium ſubuenit indigentiæ. Nam ſuperbis, elatis, iracundis, voracibus, epulonibus, libidinoſis, auaris, & omnibus aliis peccatoribus quocunque nomine cenſeantur, verbum Dei neceſſaria præbet remedia, quibus animas ſuas illi ſaluare poſſint. Erat etiam manna illud ſuaue, & dulce, & verbum Dei his, qui recte ſapiunt dulciſsimum videtur. Propheta ſiquidem Regius qui rectum tenebat guſtum, dicebat: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Aliam inſuper inter hæc duo ſimilitudinem aſsignat Origenes homilia tertia ſuper librum Numerorum ſic inquiens: Scriptum eſt de manna: quia ſecundum tempus illud ſi quis id ita ſumpſiſſet, nutriretur ex eo: ſi quis vero

*Matt.* 4 · *Sapien.* 16 · *Pſal.* 118 · *Origen.*

N

contra præceptum Dei, & contra ſtatutum diuinitus modum voluiſſet aſſumere, non frueretur eo, vt vitali cibo: ſed vermes ebullirent ex eo. Et ita fiebat, vt vna, atque eadem ſpecies mannæ aliis vermes, & putredines generaret: àliis vero ſalubrem cibum conferret, & vitæ neceſſarium. Igitur & noſtrum manna verbum Dei eſt, & apud nos: ergo ſermo Dei aliis efficitur ad ſalutem, aliis ad pœnam. Hæc Origenes. Plures adhuc alias ſimilitudines inter verbum Dei, & manna oſtendit beatus Ambroſius libro octauo epiſtolarum ſuarum, epiſtola lxij. quas omnes prudens omitto, cauſa prolixitatis vitandæ, ſatis me feciſſe exiſtimans, quòd locum indicauerim lectori: vnde illas ſi velit ſumere poſsit. Nec ſolum cibi nomine ſacra ſcriptura appellat verbum Dei: ſed etiam nomine potus, vt vel his duobus nominibus oſtenderet illud eſſe completum animæ nutrimentum, cum non minus potus, quàm cibus ſit ad nutritionem neceſſarius. Nam quod verbum Dei ſit potus, apertiſsime oſtendit Chriſtus ſaluator noſter cum plebi prædicans, & omnes ad doctrinam ſuam vocans, clamauit dicens: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Sitire dixit eos, qui Saluatoris doctrinæ cupidi eſſent, & hos ad potum inuitat, hoc eſt ad auditionem verbi, quod ipſe prædicabat: vnde abunde doceri quiſque poterat. Deinde qui Chriſtum audierant prædicantem, poſtea (vt idem Saluator refert) dicturi ſunt illi. Manducauimus, & bibimus coram te. Vt autem exprimerent illi, quem cibum manducaſſent, & potum bibiſſent, ſtatim ſubiungunt: In plateis nos docuiſti. Quibus verbis aperte declarant, verbum Dei prædicatum eſſe animæ cibum, eſſe etiam & potum. Nec tamen abs re, & fruſtra: ſed ob maximam cauſam verbum Dei appellatum eſt animæ cibus, & potus. Nempe, vt inde intelligamus verbi Dei prędicationem eſſe ad ſalutem animæ adeo neceſſariam, quemadmodum cibus, & potus corporeus eſt neceſſarius ad corporis vitam ſeruandam. Hanc enim cauſam beatus Chryſoſtomus expreſsit, qui homilia xij. ſuper priorem epiſtolam Pauli ad Timotheum ſic ait: Quemadmodum carnales cibos diebus ſingulis ex neceſsitate requirimus, ita fidei, pietatiſque doctrinam ſemper accipimus, eáque iugiter enutrimur. Hæc Chryſoſtomus. Si cibus, & potus animæ cenſetur eſſe verbum Dei,

*Ioann. 7* · *Luc. 13* · *Chryſoſto.*

C · D

A Dei, conſequens eſt, vt illius prædicatione his, qui aliunde doctrinam ſumere non poſſunt, deficiente: deficiat etiam illis fides catholica, quam (vt Paulus ſupra dixit) ſine verbi Dei prædicatione nullus per ſe aſſequi poteſt. Poteſt adhuc alia eſſe verbi Dei conſideratio, ex qua etiam facile conuinci poteſt illius ſubtractionem eſſe certiſsimam hæreſum cauſam. Eſt enim verbum Dei, lumen quo mediante quiſque, quæ agere, & quo greſſus dirigere velit, facile videre poſsit. Lucerna pedibus meis (inquit Regius propheta) verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Et iterum in eodem Pſalmo: Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo, qui in tenebris ambulat lucernam, qua illuminabatur, ſubtraxeris, illa luminis abſentia efficiet, vt ambulans tertio quoque greſſu offendat: quemadmodum Ariſtoteles dicit, abſentiam nautæ cauſam eſſe, quod nauis patiatur naufragium, quia ille ſi præſens fuiſſet, ſua induſtria potuiſſet nauem integram ſeruare. Ad eundem modum dicendum eſt de verbo Dei, quod ſi prædicatum fuiſſet, illuminaſſet audientes, ne offenderent pedibus, aut errarent à via. Ex quo neceſſario ſequitur, quod prædicatione illius ſublata, B facile viatores omnes, qui ſunt in hoc mundo à via ſalutis declinabunt. Ideo Paulus hanc neceſsitatem prædicationis verbi Dei optime intelligens, Timotheo epiſcopo, & diſcipulo ſuo ſcribit, adhortans, & vrgens ad frequentem Dei prædicationem, ſic inquiens: Teſtificor coram Deo, & Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt viuos, & mortuos, per aduentum ipſius, & regnum eius: prædica verbum. Inſta opportune, importune. Cur autem in prædicatione verbi Dei inſtare, & importune agere præceperit, paucis interpoſitis expreſsit, ſic inquiens: Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt: ſed ad ſua deſyderia coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangeliſtæ. Nouerat quippe Paulus multos futuros eſſe, qui in fide errarent: ideo monet Timotheum, vt à prædicatione non ceſſet: ſed frequentiſſime Euangelium prædicet, quo melius poſſent hæreſes impediti, ne excitarentur. Idem etiam præcepit Deus

*Pſal.* 118

2.*Tim.* 4

olim Eſaiæ prophetæ,ſic dicens: Clama,ne ceſſes:quaſi tu- C
Eſa.58 ba exalta vocem tuam,annũcia populo meo ſcelera eorum. Sunt enim prædicatores velut quidam Dei canes,qui latratu ſuo gregem Dei,qui eſt eccleſia,cuſtodire debent. Si canes vehemẽter latrant, lupi reformidant inuadere gregem: ſi vero canes dormiunt,aut ſilent,lupi tunc ex canum ſilentio audaciores fiunt, & gregem tanto maiori cum fiducia inuadunt,quanto ſecurius ſe nocere poſſe eſtiſtimant.Idem prorſus dicendum cenſeo de prædicatoribus verbi Dei, qui ſi iugiter, & ex affectu (vt decet) contra hæreſes, & alia vitia clamarent,ſuo latratu non ſolum hæreticos, & hæreſes: ſed reliqua omnia vitia, quæ gregem Dominicum deuaſtant, facile propellerent: ſi tamen tacuerint, & prædicare noluerint, ſua taciturnitate Dominicis ouibus nocebunt. Nam tunc dæmones,& hæretici illorum miniſtri audacius illas aggrediũtur,& illi tanto facilius nocere poſſunt,quanto magis deeſt, qui illos exterreat, aut illas de fuga moneat, vt vel ipſæ ſibi ipſis prouideant. Et hanc fuiſſe etiam olim potiſsimam malorum ſynagogæ cauſam ipſe Deus
Eſa.56 apertiſsime expreſsit per Eſaiam prophetam, ſic dicens.
Hieron. Vniuerſi canes muti non valentes latrare.Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis ſuper Eſaiam, ſic ait: Iſti, de quibus propheta nunc loquitur, non ſolum ſpeculatores cæci; ſed & canes muti appellantur,non valentes latrare. Qui enim gregem Domini cuſtodire debebant, & lupos abigere, & latrare pro Domino, diligunt ſomnia, & dæmoniacis viſionibus delectantur. Hæc ille. De hac re, quam credo eſſe apertiſsimam, non videtur mihi eſſe opus multa exempla proferre: quoniam & ſi res eſſet dubia, & ab exemplis probanda eſſet, tam multa ſuppetere poſſent, vt nullum ſit regnum, quod pro hac re non poſsit exempla præſtare. Nam ego, qui multas, & varias Chriſtiani orbis prouincias peragraui,& longam in aliquibus illarum traxi moram,hoc experientia docente cognoui eos homines,qui montana, & deſerta loca incolunt,& rariſsime prædicationem verbi Dei audiunt,pluribus erroribus,& ſuperſtitionibus infectos eſſe, quàm alios, quibus frequenter Dei verbum prædicatur. Ex quo euidentiſsime colligitur, prædicationis verbi Dei defectum, illis potiſsimam eſſe cauſam, quod in tales errores labantur; quia ſi edocerentur, vt alij,

etiam

A etiam illis erroribus carerent, quemadmodum carent hi, qui frequentes audiunt verbi Dei conciones. Huic tam manifeſtæ hæreſum cauſæ, iuſtum eſſet, vt Principes vtriuſq; ordinis, hoc eſt, eccleſiaſtici, & ſeculares diligentiſsime ſubuenirent. Verum hoc magis prælatis eccleſiaſticis incumbit, quibus animarum cura eſt à Deo data. Hi enim ſunt, qui populum Dei docere tenentur, & à quibus populus Dei doctrinam iure petere poteſt, dicente Domino per Malachiam prophetam: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſciētiam, & legem requirunt de ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt. Et ideo nullus (vt poſtea in alio huius tertij libri cap. dicam) deberet inſtitui animarum paſtor: niſi qui vel mediocri eſſet literarum notitia inſtructus, vt populum poſſet rectam fidem, & bonos mores docere, & ad illos hortari. Verum tanta eſt huius ſeculi infelicitas, vt paſtores docti ad alios indoctos, & prorſus idiotas relati, ſint velut gemmæ ad aliorum vilium lapidum numerum comparati. Et ſi aliqui ſunt paſtores docti, qui bene poſſent gregem ſibi commiſſum in fide, & moribus inſtituere, magna tamen eorum pars tanta, & tam cæca ſuperbia ducuntur, vt id Malac. 2

B facere dedignentur, tanquam ſi prædicationis officium eſſet vile aliquid, & ignominioſum. Non eſt quidem altius, & honeſtius in eccleſia Dei officium, quàm officium prædicationis, per quod prædicator: ſi recte illud munus exercet, magis Deum repræſentat. Eſt enim illud verum Apoſtolorum officium, quibus Chriſtus ſaluator noſter ex hoc mundo ad patrem aſcendens nihil aliud æque mandauit, ac Euangelij prædicationem. Euntes (inquit ille) in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. Mar. 16 Quod in hac parte ego faciendum cenſeo, vt tam late graſſanti morbo, vel aliqua ex parte occurratur, breuibus exponam. Epiſcopi cogant animarum paſtores ſi qui docti ſunt, vt ipſi per ſe ipſos gregem ſibi commiſſum paſcant, illum de agendis, & credendis doceant, & ad illa ſemper hortentur, & moneant. Si paſtores animarum indocti fuerint, cogant illos, vt ex redditibus ſuis conducant prædicatores, qui illorum ſuppleant defectum. Si epiſcopi in hoc (prout plurimi illorum facere ſolent) negligentes fuerint, tunc Principes ſeculares huic tam craſſæ epiſcoporum negligentiæ ſuccurrere debent. Debent enim epiſcopos

hortari, vt bonos inſtituant paſtores, qui gregem ſibi commiſſum paſcere poſsint, vt prædicatores diſtribuant, & cuique populo iuxta neceſsitatem prouideant: ſi epiſcopi hoc facere neglexerint, nõ vltra progrediẽdum eſſe cenſerem, ne forte ſi coacti, & non ex affectu id faciant, tales populo exhibeant prædicatores, vt illis carere forte melius eſſet, quàm illos habere. Non enim quærerent (prout aliis in rebus plurimos eorum facere videmus) doctiores, & meliores, & qui plus populo poſſent prodeſſe: ſed eos, quos minori mercede conducere poſſent. Nec tamen propter epiſcoporum, & aliorum paſtorum negligentiam, rem hanc prorſus deſperatam eſſe cenſeo, & velut talem relinquendam. Tunc enim (vt ego exiſtimo) Principes, & alij Domini ſeculares huius rei curam ſumere deberent, ne hi, quibus imperant, à fide catholica, & Chriſtianis moribus deficiant. Manus enim manum alteram iuuat, & brachium alterum alteri ſubuenire oportet. Mutuo ſe iuuare debent membra, cum eorum alterum altero indiget. Si brachium dextrum non poſſet, aut forte nollet, pro corporis vita ſeruanda ori cibum porrigere, nonne brachium ſiniſtrum deberet nunc ſumere laborem? Deberet certe, ne totum corpus, & ſimul cum corpore brachium ipſum ob cibi defectum periret. Quaſi enim duo corporis brachia ſunt, duæ Chriſtiani orbis poteſtates, altera eccleſiaſtica, altera ſecularis, & laica. Si igitur eccleſiaſtica poteſtas, prout illi ex officio facere incumbit, cibum verbi Dei populo porrigere neglexerit, tunc ſeculares Principes, & alij Domini, & populorum rectores tantæ indigentiæ ea, qua poterunt parte ſubuenire debent, ne ob defectum ſpiritualis cibi animas perire permittant. Bonos, & doctos viros, & ſi poſsibile foret, qui gratiam verbi habeant, perquirere faciant, quibus ex publico ciuitatis, aut oppidi ærario, iuxta perſonæ, & laboris meritum, ſtipendia ſtatuant, vt illi populum ſtatutis aliquot anni diebus in fide, & moribus erudiant. Et quod maxime procurandum eſſe cenſeo, eſt vt pueris pædagogi communes ex publico ærario conducti aſsignentur, qui illos in fide & moribus recte inſtituant. Nam (vt ait Salomon) adoleſcens iuxta viam ſuam etiam cum ſenuerit, non recedat ab ea. Et egregius poëta dixit:

*Prou. 22*

Quo

A *Quoſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem* *Horat.*
*Teſta diu.*

Quæ omnia ſi poteſtas ſecularis exequatur, illud Eſaiæ *Eſa.24*
prophetæ eccleſiaſticæ poteſtati merito dicere poterit. Erubeſce Sidon, ait mare. Erubeſcendum certe eſt eccleſiaſticæ poteſtati, ſi ob illius negligentiam, eam animarum curam ſeculares Domini ſuſcipiant, quam illa ex iure diuino habere tenebatur. De prælatorum tamen negligentia: quia alio integro capit. diſſerere decreui, vbi oſtendam illam eſſe potiſsimam hæreſum cauſam: ideo nolo nunc longiorem de hac facere ſermonem. De ſolo enim prædicationis defectu in præſentiarum tractamus, oſtendentes, quod ille ſit multarum hæreſum cauſa. In quos autem ſit huius defectus culpa reiicienda, nunc non inquirimus: ſed in aliud capitulum, in quo de prælatorum negligentia, & indignitate agemus, rem iſtam differimus. Verum circa ea, quæ in hoc capitulo diximus, lectorem admonere decreui, ne putet me defectum prædicationis tanti facere, vt exiſtimem illum eſſe primam hæreſum cauſam, aut quod tantam, tamque potentem illam eſſe cenſeam, vt ipſimet,
B qui prædicationis verbi Dei indigentiam patiuntur, non poſsint impedire, ne in ſeipſis aliquas hæreſes gignat. Nam & ſi ipſi ſine prædicatione verbi Dei (vt diximus) non poſsint veram fidem catholicam adipiſci, ſi tamen ipſi à vitiis omnibus abſtinerent, vt vnum Deum (prout naturalis ratio oſtendit) adorarent, & illi ſe totos fiderent, Deus illos non permitteret in hæreſim aliquam labi: ſed aut Deus ipſe interius illos doceret, aut prædicatores, & doctores ad illos mitteret, qui illos in fide catholica, & aliis omnibus ad vitam æternam aſſequendam neceſſariis inſtitueret. Pro cuius rei confirmatione ſatis eſſe poteſt *Act.10*
Cornelij Centurionis exemplum, qui cum Gentilis homo eſſet: quia tamen à vitiis gentium alienus, ob illius eleemoſynas & orationes exauditus eſt, & miſſus eſt ad illum Petrus apoſtolus, qui illum erudiret. Si tamen illi ſunt peccatis variis immerſi, non eſt mirum, quod Deus illis non det prædicatores, cum ſæpe eos, quos habebant, peccatis ſuis id exigentibus, à populis ſubtrahat. Nam Ezechieli prophetæ ad populum in tranſmigratione Babylonica poſitum miſſo, Dominus verbum prædicationis pro-

pter peccata populi ſubtraxit, ne illis prædicaret. Hæc C enim verba (vt ipſemet propheta teſtatur) Deus dixit ad eum: Et tu fili hominis, ecce data ſunt ſuper te vincula,
Ezec.3 & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum, & linguam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quaſi vir obiurgans: quia domus exaſperans eſt. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis ſuper Ezechielem prophetam, ait: Quod lingua prophetæ palato,
Hiero. vel gutturi cohæret, & mutus effectus authoritatem non habet increpantis, cauſa perſpicua eſt: quia inquit, domus exaſperans eſt. Et eſt ſenſus. Tantæ ſunt amaritudines, & tantæ aduerſus Deum contentiones, vt obiurgantem non mereantur audire. Ex quo perſpicuum eſt, vbi multitudo fuerit peccatorum, indignos eſſe peccatores, qui à Domino corrigantur. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis conſtat peccatum non ſolum (vt proxime præcedenti capitulo diximus) eſſe cauſam, quod Deus falſos doctores, & peruerſos prædicatores populo permittat: ſed etiam, quòd bonos, quos populus habet, ab illo ſubtrahat, ne habeat, qui illos docere poſsit. Hi igitur, qui prædicatione verbi Dei carent, ſi illam eſuriunt, & edoceri deſiderant, à vitiis abſtinere, & Deum amare & timere procurent: Et Deus, qui neminem vnquam ad eum confugientem contempſit, non deſeret illos: ſed mittet illis doctores, à quibus doceri poſsint, aut ipſemet interius eos docebit: Non vidi iuſtum derelictum (inquit propheta Regius) D
Pſal.36 nec ſemen eius quærens panem. Quæ verba non de pane materiali, quo paſcitur corpus: ſed de ſpiritali pane, qui eſt verbum Dei, intelligenda eſſe. Caſsiodorus in commentariis ſuper pſalmos optime conuincit, ſic dicens: Legimus famis cauſa Abraham, Iſaac, & Iacob mutaſſe
Caſsiod. prouincias. Vnde dubium non eſt eguiſſe pane, quod propter penuriam loci conſtat exteras expetiſſe regiones. Sed redeamus ad interiorem hominem &, vera nobis ſententia ſalutariter apparebit. Semen vniuſcuiuſque hominis operam eſſe diximus, quam ſeminat & metit, ſiue bonam ſiue malam. Ergo opera iuſti pane non indiget, hoc eſt verbi Dei, quo ſaciatur, quo reficitur, quo intus re vera viuit, & paſcitur. Hæc Caſsiodorus. Et ſapiens eccleſiaſticus veram ſapientiam promittit illi, qui Deum timue-

A rit, & iuſtitiam ſectatus fuerit. Qui timet Deum (inquit ille) faciet bona: & qui continens eſt iuſtitiæ apprehendet illam: & obuiabit ei quaſi mater honorificata: & quaſi mulier à virginitate ſuſcipiet illum. Cibabit illum pane vitæ,& intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum. Ex quibus verbis euidentiſsime colligitur eos, qui verbi Dei prædicatoribus, à quibus edoceri poſſent carent, nec iuſtos eſſe, nec Deum timentes: quoniam ſi Deum timerent: tamdiu illos in tenebris, & ſine vllo doctoris lumine permanere Deus non permitteret: ſed cibaret illos (vt dixit Sapiens) pane vitæ,& intellectus,& aqua ſapientię ſalutaris potaret illos. Nec tamen iſta in excuſationem Epiſcoporum, & aliorum paſtorum dicimus: quoniam illos nihilominus peccare cenſeo, propterea quòd verbo Dei non paſcunt oues ſuas: niſi forte ſpecialem de hac re prohibitionem à Deo haberent, quẽadmodum Ezechieli prophetæ datam fuiſſe, ſupra oſtendimus. Deus enim licet, peccatis populi exigentibus permittat, vt paſtores animarum non paſcant verbo Dei oues ſuas, non tamen ipſis paſtoribus præcipit, vt à prædicatione verbi Dei abſtineant. Eccl.15

B

## *De ſecunda cauſa, ex qua hæreſes oriuntur, quæ eſt indifferens prædicatio verbi Dei per quoſcunque ſine vllo diſcrimine, & ſine vlla examinatione.*

### CAP. III.

MVlta certe eſt in toto orbe Chriſtiano prædicationis verbi Dei penuria: quoniam (vt Saluator noſter prædixit) meſsis quidem multa, operarij autem pauci. Meſsis multa, vt beatus Hieronymus interpretatur, omnis turba credentium eſt: Operarij autem pauci, & Apoſtoli, & imitatores eorum, hoc eſt, prædicatores, qui mittuntur ad meſſem. Ex quorum paucitate euenit, vt aliqua pars meſsis pereat: quia tam multæ meſſi tam pauci operarij non ſufficiunt. Quæ res non paruam doloris anſam præbet his, qui aliquam Chriſtianæ reipublicæ rationem habent. Sed id maxime dolendum, vt iſtorum paucorum prædicatorum maior pars tam indigna ſit ad prædicationis officium exer- Mat.9

cendum, vt ipſum officium, quod eſt mire honorificum, C indignitate ſua dehoneſtent, & dedecore afficiant. Nam cum duo ſint, omnium ſanctorum teſtimonio, ad munus prædicationis recte obeundum, maxime neceſſaria: bonitas videlicet, & doctrina. Multi tamen ſunt verbi Dei prædicatores, quibus horum alterū deeſt, multi etiam, quibus deeſt vtrunq;. Eſt enim maxime neceſſaria in prædicatore doctrina, quoniā primus ſcopus ad quem tendere debet ipſa prædicatio, eſt auditores docere. At qui doctus non eſt, alios docere non poteſt. Fons qui aqua caret, alios potare non valet. Corpus quod lucidum non eſt, alios illuminare nequit. Neceſſe igitur eſt, vt prędicator ſit doctus, qui aliorum docendorum ſuſcipit curam. Nec ſatis eſt prædicatori, vt recte ſuum exequatur officium, ipſum eſſe doctum: niſi etiam ſit bonus, & virtutis amator, vt non ſolum verbo: ſed etiam exemplo prodeſſe auditoribus poſsit. Sæpe enim potentiora ſunt exempla, quàm verba. Plato & Ariſtoteles, & omnis in diuerſum abiens philoſophorum turba, plus ex moribus, quàm ex verbis Socratis accepit. Plus etiam apoſtoli, cęteriq; Chriſti ſaluatoris noſtri diſcipuli, ex illius exemplis, quàm ex illius verbis ad virtutem capeſſendam D profecerunt. Ob quam cauſam Chriſtus ſupremus omnium Magiſter, qui ſuorum diſcipulorum profectum ſumme
Act. 1 cupiebat, primum (vt Lucas refert) ſtuduit, vt faceret, deinde, vt doceret. Ad Chriſti igitur exemplum, cuius locum in prædicatione tenent, oporteret prædicatores vitam ſuam optime componere, vt opere ſimul, & verbo prædicare procurarent. Nam qui alios mundare debet, oportet, vt prius ipſe ſit mundus. Qui alios ardentes, & Dei amore feruentes efficere optat, neceſſe eſt, vt ignem cœleſtem in ſe habeat, quo auditores inflammare poſsit. Fieri enim non poteſt, vt qui frigidus eſt, aut tepidus, alios calefaciat. Si ad carbones extinctos quis alios eiuſdem conditionis carbones iunxerit, nunquam accendentur: ſi tamen aliis ardentibus carbonibus illos admouerit, facile ardebunt. Sic etiam, qui prædicatorem, quem nouit eſſe vitus infectum audit: niſi Deus adſit, qui illum intus ardentem faciat, nunquam ab illo prædicatore accendetur.
Pſal. 17 Hinc eſt, quòd de Chriſto ſummo prædicatore omniúmq; prædicatorum magiſtro, propheta Regius dixit: Ignis à facie

A cie eius exarſit, carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Eſaias propheta quoniam labia habebat immunda (vt ipſemet dolens, & gemens fatetur) purificari debuit antequam ad prædicandum mitteretur. Ad quam purificationem faciendam miſſus eſt angelus, qui tollens carbonem ignis de medio altaris, tetigit labia illius, & linguam, & ſic purgauit eam, qua purgata ſtatim miſſus eſt ad prædicandum. Quandiu labia immunda habuit, non eſt iniunctum Eſaiæ prædicationis opus, vt autem mundata fuerunt labia, è veſtigio dignus habitus eſt, cui merito poſſet prædicatio demandari. Aſcendens Chriſtus ſaluator noſter ad cœlos: vnde pro nobis deſcenderat: Apoſtolos in mundum vniuerſum mittit, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ. Nec tamen eos ſtatim abire, & mandatum adimplere permiſit: ſed præcepit eis (vt Lucas ait) ab Hieroſolymis ne diſcederent: ſed expectarent promiſsionem patris, vt priuſquam abirent induerentur virtute ex alto, & inflammarentur igne ſpiritus ſancti, quo alios in amore Dei feruentes efficere poſſent. Hinc eſt, quòd Dauid, vt vias Dei alios recte docere poſſet, triplicem prius

*Eſa. 6*

*Mar. vl.*

*Act. 1*

B poſtulauit ſibi dari ſpiritum, videlicet rectum, & ſanctum, & principalem. Spiritum rectum (inquit ille) innoua in viſceribus meis. Et iterum. Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Et poſtea: Spiritu principali, ſiue (vt Hieronymus tranſtulit) potenti, confirma me. Et poſtquam hunc triplicem petiit ſpiritum, ſtatim ſubdidit: Docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur. Quo petitionum ordine oſtendit triplicem illum ſpiritum neceſſarium eſſe, vt quis vias Dei recte docere poſsit. Eſt quidem neceſſarius ſpiritus rectus, vt auditores recta via ad cœleſtem patriam ire doceat: ſpiritus ſanctus, vt auditores ſanctos, & Dei amore feruentes efficere valeat. Spiritus principalis ſiue potens, vt aduerſus omnes tentationum incurſus conſtantem, & infractum ſemper habeat animum: ita vt nec minis terreatur, nec muneribus flectatur, nec deiiciatur aduerſis, nec proſperis erigatur, & inſoleſcat. Sunt enim hæ duæ validiſsimæ machinæ: quibus ſemper oppugnantur prædicatores, & expugnantur ſæpe blanditiæ, ſcilicet & terrores. Hi timore concutiunt animum, illæ ſpe inuadunt. Hi dolorum grauitate mentem abſorb

*Pſal. 50*

abſorbent, & in deſperationis barathrum ſæpe iniiciunt, C illæ falſa quadam dulcedine male ſecuros nos reddunt, quo facilius interficere poſsint. Aduerſus vtranque machinam ſpiritum potentem adeſſe oportet, qui prædicatorem docens, ſic illum in bono confirmet, & conſtantem reddat: vt nec minis terreatur: nec blanditiis ſeducatur: ſed ſemper officium prędicationis ſibi commiſſum recte exequatur intrepidus. Duo igitur iſta bonitas, ſcilicet & doctrina (vt ſatis ex his, quæ diximus conſtat) ſumme neceſſaria ſunt omni prędicatori, vt ille recte ſuum exequatur officium. Quę duo in cœleſti illo igne qui in die pentecoſtes ſuper apoſtolos deſcendit, aperte deſignata ſunt. Eſt enim ignis natura lucidus & calidus, & ideo in figura ignis ſpiritui ſancto ſuper apoſtolos venire placuit, vt hoc ipſo nos doceret, illis ſuo aduentu & lumen doctrinę & amoris Dei ardorem dediſſe. Rari tamen ſunt (vt ingenue loquar) qui illa duo habeant, quo fit vt rari ſint prædicatores qui prædicationis officium pro illius dignitate & merito tractent. Nam aliqui ſunt male morigerati, qui etſi docti ſint, ſuis tamen moribus prædicationis vires impediunt. Alij ſunt, ſaltem in his quæ foris videntur, vere ſtudioſi & virtutis cultores, D ſunt tamen adeo indoctis vt potius illos doceri, quàm docere oporteret. Ob quam rem non paruam præbent ambitionis ſuſpicionem, propterea quòd onus ſuſcipere non verentur, quod notiſsimum eſt vires ſuas longe ſuperare. Quę res non paruum, vt oſtendemus, fidei catholicę diſpendium efficere ſolet. Sunt rurſum alij tam imprudentes, vt cum nec docti nec boni ſint, quadam tamen effronti temeritate prædicare non dubitant. Horum omnium nō eſt opus paucula quædam exempla proferre: quia plura quàm vellemus quotidie & paſsim omnes videmus. Sunt enim aliqui prædicatores tam rudes, vt vix Grammaticam deguſtauerint, Latini ſermonis prorſus neſcij, qui nec Euangelij quod in miſſa legitur ſolam ſuperficiem intelligere valent. Tales quidem multos, teſtor Deum, ego noui, qui habentes aliquos ſermones in linguam vulgarem ab aliis translatos, eos tanta cum audacia & maieſtate populo referebant, vt qui illos nō cognouiſſet, putaſſet eos doctiſsimos viros eſſe. Quia tamen aliena lingua more pſitacorum loquuntur, ſtatim ſe produnt, quia eandem ſæpe repetunt catilenam, &

ſi de

A ſi de his quæ dixerunt, interroges, non magis quàm pſitaci reſpondebunt. Si vero vt de re alia diſſerant, petieris, obmuteſcent tanquàm prorſus ignari, aut forte ne coram populo apud quem ſapiẽtes videri volunt, ſe neſcire fateantur, non dubitabunt mille ineptias effutire. Et ſic impudenti audacia loquentes ſuam produnt inſcitiam, qui tacentes potuiſſent docti exiſtimari. Ad hoc genus hominũ pertinent ferè omnes quæſtuarij indulgentiarum prædicatores, ex quibus vix vnum aut alterum inuenies virum doctum, qui ſciat de re, quam prædicat vel mediocrem reddere rationem. Nunquam aut fidem aut mores ſua prædicatione docere intendunt, ſed is ſolus prædicationis ſuæ ſcopus eſt, plures ab auditoribus nõ ſolum haurire ſed extorquere pecunias. Quod vt aſſequantur, indulgentias quas populo prædicãt, plus debito exaggerant, quaqua verſum ſe vertunt, plangunt, lamentantur, minantur, rident, nihil deniq; pro pecuniis extorquendis intentatũ relinquunt, etiã ſi cum fidei periculo id faciant. Nam ſæpe indulgentias quas prędicant adeo extollere cupiunt, vt pro illarum laude execrandas ex ore ſuo hęreſes effundant. Quantum autem nocumentũ ex hoc ge-
B nere hominum fuerit Chriſtianæ reipublicæ illatum, tota Germania poteſt eſſe teſtis. Quoniã hæc prima radix fuit, vnde tota hæc Lutheranorum peſtis orta fuit. Nam cum tabulas quoſdam indulgentiarum prædicatores Lutherus audiſſet, qui plura quã par erat, de indulgentiis dixerunt, adeo horrenda illi ſunt viſa, vt impium, iniquúmq; exiſtimauerit tacere, & illis non obuiare, neque impedire. Zelo igitur & non ſecũdum diſcretionem motus in publicum prodiit, & contra hos omnes prædicauit nõ veram indulgentiarum intelligentiã (vt oportebat) edocens, ſed eas prorſus euertens, & dicens eas nullius prorſus eſſe vtilitatis. Cui cum aliqui viri docti repugnarent, ſuaderéntque vt palinodiam cantaret, tantum abfuit vt id facere vellet, vt multo peiora quàm prius effundere non dubitauerit. Ab iſtis igitur quæſtuariis indulgentiarum prædicatoribus primã anſam hæreſis ſuæ Lutherus accepit. Quod nomen in tantam iam abiit infamiam apud probos & cordatos viros, vt nullus, aut rarus ſit vir bonus, & doctus, qui indulgentias prædicare dignetur, non propter ipſas indulgentias, ſed propter illarum prædicatores qui officium prædicationis illarum

debent

dehoneſtarunt & reddiderunt infame. Ego quidem indul- C
gentias, ſi recte diſpenſentur, ſanctas & valde æſtimandas
eſſe cenſeo, illarum tamen prædicatores, vt quædam Chri-
ſtianæ reipublicæ monſtra abominor. Conſulerem qui-
dem principibus, vt eas non niſi per probos & doctos viros
prædicari permitterent, & ſic primum religioni, deinde
quæſtui bene proſpicerent. Nam plus (vt exiſtimo) & li-
bentius bonis & doctis viris tribueret populus, quàm his
blateronibus, quibus raro aliquis niſi inuitus aliquid pro
indulgentia confert, quippe quia ſemper putat eos eſſe
mendaces. Sunt alij prædicatores non tam ignorantes vt
iſti, de quibus nunc diximus, ſed mediocriter docti, qui ſi
ſua ſorte vellent eſſe contenti, poſſent pro ſua mediocrita-
te populo ſatisfacere, & illum in fide & moribus inſtitue-
re. Sed quia ſupra meritum ſuum æſtimari à populo appe-
tunt, ideo altiores & grauiores ſententias, quàm ipſi inter-
terpretari valeant populo prædicare contendunt: Quorum
prædicatio ſæpe nocere populo magis quàm prodeſſe po-
teſt. Nam cum ipſi prædicant quæ non bene intelligunt,
neceſſe eſt vt peruerſe interpretentur, aut obſcura ſine vlla
interpretatione relinquant. Quod cum euenerit, & ſi D
multi ex auditoribus propter myſterij reuerentiam ab il-
lius ſcrutinio intellectum ſuum auertant, multi tamen qui
audaciores ſunt, & minus myſteria reuerentur, pro ſuo ar-
bitratu interpretabuntur & errabunt. Et hunc prædicato-
Tre. 4. rum defectũ Hieremias propheta deplorat, dicens: Paruuli
petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Non dicit
paruulos petiiſſe lac: ſed panem: Quia non ſolis apertiſsi-
mis legis præceptis erant contenti: ſed velut iam grandio-
res effecti panem, hoc eſt, occulta aliqua myſteria illis re-
uelari petebant. Non dicit, non eſſe qui panem daret; ſed
qui frangeret eis. Erant enim qui panem, hoc eſt, ſenten-
tias graues porrigerent, ſed non erat qui frangeret, hoc
Hierony. eſt, qui interpretaretur & bene illas declararet. Vnde Hie-
rony. in cõmentariis ſuper lamentationes Hieremiæ, præ-
fata verba interpretans ait: Iuxta allegoriã ſignificat, quòd
hi qui infirmi adhuc ſunt intellectu, & minus validi ad per-
1. Corin. 3 cipiendum fortiorem cibum, qualibus ait apoſtolus: Lac
vobis potum dedi, propter inertiam & deſidiam doctorum,
ſpiritualis intelligentiæ carent alimonia. Paruuli, inquit,
petierunt

A petierunt panem & non erat qui frangeret eis : id eſt, infirmi quique ſcripturæ ſacræ fortiores ſententias petierunt ſibi exponendo comminui : ſed qui exponere ſtudeat, non valet inueniri. Hæc Hieronymus. Sunt iterum alij prædicatores, viri quidem eruditi & vere docti, qui ea quæ populo prædicant quamuis ſint ſublimia & occulta myſteria, optime interpretantur & exponunt, carent tamen diſcretione & prudentia, qua iuxta capacitatẽ auditorum ſciant temperare ſermones, ſed ſemper etiam coram rudi populo dicere res grandes affectant. Quibus recte dici poſſet id, quod poëta Satyricus ait. *Perſius Sat. 1*

*Dicere res grandes noſtro dat muſa poëtæ.*

Qua intentione id faciant ego diuinare non poſſum, quia illorum corda intueri non valeo. Si tamen aliquis hic conceditur ſuſpicioni locus, ſuſpicarer ego eos, res tam ſublimes coram populo rudi prædicare, vt à populo pro doctis habeantur, & in magna ſint apud illum admiratione. Non Dei gloriam aut populi vtilitatem,ſed ſuam tantum exiſtimationem quærunt, & ideo non vt populum doceant, ſed vt ab illo exiſtimentur, prædicant. Nec tamen hoc de o-
B mnibus huiuſmodi prædicatoribus ſentio : ſed credo aliquos eſſe, qui ideo ſemper de rebus ſublimibus prædicantes tractare volunt : quia ingenia ſua talis ſunt conditionis, vt minima quæque & aperta illis viileſcant, & ideo de illis diſſerere dedignantur.Quacunque illi moueantur cauſa ego non curo, nec noſtra aliquid intereſſe puto : hoc tamen certò ſcio,& ideo conſtanter aſſeuerare nõ erubeſcam, eos omnes longe à ſcopo prædicationis aberrare, & quamuis docti illi ſint, officio prædicationis eſſe indignos, qui iuxta capacitatem audientium neſciunt temperare ſermonem. Quis enim non cenſeat inſanum eſſe eum qui in paruum aliquod vas immenſam aquæ aut vini menſuram infundere conaretur? Sic mea quidem ſententia indiſcretùs ſaltem aut imprudens cenſendus eſt prædicator, qui ſublimia & occulta fidei myſteria prædicat populo rudi, & tantorum myſterioxùm prorſus incapaci. Natura enim ipſa aliter agendum eſſe docet quæ cuique animali proprium & ſibi connaturalem & commenſuratum creauit cibum. Aliis cibis veſcitur Leo, aliis vrſus, aliis vulpes, aliis denique aues veſcuntur. Et homines ipſi non eundem omnes

appetunt

appetunt cibum: ſed pro ſua quiſque complexione & corporis ætate & habitudine aptum ſibi & competentem viribus ſuis expetit cibum. Ab his igitur rerum corporalium exemplis, intelligentiã ſpiritualium ſumamus. Omnis natura rationalis propriis & competentibus debet nutriri cibis. Verus autem animæ cibus (vt præcedenti cap. oſtendimus) verbum Dei eſt. Sed ſicut in nutrimentis corporis multæ ſunt differentiæ: ita & homo cuius anima verbo Dei paſcitur, non omnis vno atque eodem verbo nutritur. Nam aliqui ſolo verbi Dei lacte potantur, hoc eſt, doctrina ſimpliciore & clariore, vt de moribus eſſe ſolet, quæ præberi conſueuit his qui prima rudimenta in diuinis ſtudiis ſuſpiciunt. Alij vero qui fortiores ſunt, & in doctrina prouectiores, fortiori indigent cibo quo veſcantur, hoc eſt, declaratione ſublimium aliquorum noſtræ fidei myſteriorum. Si quis autem prædicator ordinem hunc peruerterit, ita vt paruulis quibus ſolum lac ſatis eſſe debuiſſet, fortiorem porrigat cibum, hoc eſt, myſteria ſublimia propoſuerit, non ſolum non poterit eum enutrire: ſed nimia cibi potentia illum occidet, quia hoc ipſo non paruam erroris anſam illi præbebit. Ne igitur prædicator ſua prædicatione noceat, oportet vt iuxta auditorum capacitatem diſpenſet verbum Dei. Et hoc eſt quod beatus Iob myſtica quadam (vt ſolet) elocutione de Deo loquens, dixit: Qui ligat aquas (inquit) in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum. Quæ verba interpretans beatus Gregorius in moralibus, multa præclara noſtro huic propoſito conducentia dicit, è quibus aliqua nunc citabo. Vt auditores rudes (inquit Gregorius) non inundatione ſcientiæ ſed moderata prędicationis diſtillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubibus, vt non erumpant pariter deorſum: quia doctorum prædicationem temperat, vt auditorum infirmitas doctorum rore nutrita conualeſcat. Et aliquibus interpoſitis ſubdit. Aqua itaque ligatur in nubibus, quia prædicatorum ſcientia infirmorum mentibus loquens, quantum ſentire valet, docere prohibetur. Nam plerunque ſi auditorum cor verbi immẽſitate corrumpitur, lingua docentium indiſcretionis pœna mulctatur. Vnde ſcriptum eſt: Si quis aperuerit ciſternam & foderit, & non operuit eam, cecideritque bos vel aſinus in eam, dominus ciſternæ reddet

*Iob 26* *Gregor.* *Exod. 21*

A det precium iumentorum. Quid eſt enim aperire ciſternam, niſi intellectu valido ſcripturæ ſacræ arcana penetrare? Quid autem per bouem & aſinum, mundum ſcilicet & immundum animal, niſi fidelis quiſque & infidelis accipitur? Qui ergo ciſternam fodit, cooperiat, ne illuc bos vel aſinus ruat, id eſt, qui in ſacro eloquio iam alta intelligit, ſublimes ſenſus coram non capientibus per ſilentium tegat, ne per ſcandalum mentis aut fidelem paruulum aut infidelem, qui credere potuiſſet, interimat. Ex morte enim iumentorum debet precium: quia illud, ſcilicet admiſiſſe conuincitur, vnde ad agendam pœnitentiam reus tenetur. Quiſquis namque ad alta ſcientiæ fluenta perueniens, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnæ reus addicitur, ſi per verba eius in ſcandalum ſiue munda ſeu mens immunda capiatur. Operienda eſt itaque ciſterna, quia coram paruulis mentibus tegenda eſt alta ſcientia, ne vnde cor docentium ad ſumma attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Hactenus Gregorius, qui multa alia de hac re ibidem dicit, ſed hæc citaſſe ſat eſt. Diximus huc uſque de nocumentis

B quæ prædicatores inferunt reipublicæ Chriſtianæ ob defectum doctrinæ, aut propter indiſcretam verbi Dei diſpenſationem, nunc ſupereſt diſſerere de nocumentis quæ inferunt ratione malæ ſuæ vitæ quam populo venditant. Nam aliqui eorum ſunt peſsimis moribus imbuti, qui ſiue vera prædicent ſiue falſa, ſæpiſsime nocere auditoribus ſolent. Ex mala enim vita eorum oriri poteſt (vt ſupra diximus) vt intellectus eorum excæcentur, illa putantes bona, in qua ſunt affecti, & illa mala quæ abominantur. Et quemadmodum ipſi ſentiunt, ita populum docent: & inde neceſſarium eſt euenire quod ſaluator noſter ait: Si cæcus cęco ducatum præſtet, ambo in foueam cadũt. Si prædicator qui aliorum eſt dux excæcatur, mirum erit ſi populus qui illum audit, non erret; præſertim ſi populus erga illum afficitur, & in magna habet illum æſtimatione. Tunc enim omnia illius dicta velut oracula quædam recipit populus, nec eſt qui ab illius doctrina vel latum pilum diſcedere audeat. Hæc res eſt adeo aperta, vt ſuperuacaneũ ſit illam velle rationibus comprobare. Quærere enim rationem (vt Ariſtoteles ait) vbi viget ſenſus, infirmitas eſt intellectus. Nec opus eſt Matt. 15

paucula quædam exempla proferre, cum tam multa nunc C ſint toti orbi notiſſima. Quanta hæreſium colluuies ſit ex prædicatione Lutheri, Zuinglij, Corolſtadij, Martini Butzeri, cæterorúmq; eiuſdem claſsis per totum orbem Chriſtianum effuſa, nemo eſt qui ignoret. Quæ omnes hæreſes fuiſſent prorſus ſublatæ, ſi vt primum illi inſanire cœperũt, fuiſſet illis prorſus inhibita prædicatio. Principum tamen negligentia qui illos coercere noluerunt cum poſſent, illi tantam nocendi audaciam dedit, vt certatim inter ſe conſenſiſſe videantur, quis eorum plus eccleſiæ noceret, & qui plus nocuit illuſtrior apud eos eſt habitus. Omnis igitur princeps qui rempublicam ſuam ab hæreſibus ſaluam eſſe optat, neminem qui vel minimam dederit hęreſis ſuſpicionem, in illa prædicare permittat. De fide prædicatoris conſtare oportet, antequã ille populo prædicare permittatur.

*Dama.* Damaſus papa in vita Euariſti papæ & martyris refert illum ſtatuiſſe, vt ſeptem diacones cuſtodirent epiſcopum prædicantem propter ſtylum veritatis. O ſanctum & tali martyre dignum ſtatutum. Si hæc diligẽtia in perſcrutandis verbis prædicatoris, in hunc vſq; diem apud omnes ſeruata fuiſſet, facile itum eſſet obuiam tãtæ hæreſum turbæ, D quantã nunc (proh dolor) videmus. Et certe timeo ne hæc facilis permiſsio prædicatorum, niſi illi citiſsime occurratur, cauſa ſit, vt tota ferè Chriſtiana reſpublica cito ruat. Nec abs re, ſed maxima motus cauſa & quidem notiſsima, hoc timeo, quippe quòd ſciam, multos in variis prouinciis prædicatores, qui ſemel & iterum in prædicationibus ſuis ſcandalum hæreſis non paruum populo dederunt, & tamen modica & leui excuſatione per eos data, permiſsi ſunt iterum atque iterum prædicare, & ſic aliquos ſeduxerunt, & omnibus quos potuerunt, ſcandalum dederunt. Quales tamen illi ante fuiſſent, cum ſe excuſauerunt, ipſe rei exitus docuit, quoniam tandem ſe publicos oſtendere hæreticos non dubitarunt. Nec mirarer ſi apud ſolos Principes hæreticos hæc permitterentur: ſed hoc valde miror quòd apud eos Principes, cæteráſque poteſtates quæ Chriſtiano nomine cenſentur, tam facilis ſit prædicatorum ſuſpectorũ permiſsio. Obſecro igitur eos omnes, & per Chriſti vulnera obteſtor, vt nullum qui vel leuem dedit hæreſis ſuſpicionem, populo prædicare permittant, donec plenam fecerit

apud

A apud populum quē ſcandalizauerat, ſuſpicionis purgationem. Præter hos autem tam reprobos & noxios prędicatores ſunt alij, qui etſi mali ſunt, eorum tamen non tanta eſt malitia, vt affectus corrumpat intellectum. Et hi quidem bifariam adhuc contingere ſolent. Nam ſunt aliqui eorũ, qui optime credunt, & bene de rebus agendis ſentiunt, aliter tamen quàm ſentiunt docēt, aut ſpe præmij allecti, aut timore pœnæ deterriti. Vtrunque enim horum ſolet prædicatores & alios doctores à veritatis prædicatione deflectere: præſertim in curiis & aulis principum, qui præmiis allicere, & cruciatibus deterrere poſſunt. Nam quod pœnæ timore multi dicant contra quam ſentiunt, teſtis eſt Petrus apoſtolus qui in domo principis ſacerdotum ad vocem ancillæ requiſitus, negauit ſe eſſe Chriſti ſaluatoris noſtri diſcipulum. Et certe credo multo plures nunc eſſe in aulis principum, qui Petrum in hac re imitentur, quàm qui poſterioris illius vitæ exempla ſequantur, audacter dicentes regibus. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Spe præmij quod vehementer optant, alliciuntur alij, vt aliter quàm ſentiunt doceant & prædicent. Bene quidem ſentiunt: ſed vt regibus, aut principibus, aut deniq; populo placeant, ea docent & prædicant, quæ illis placita eſſe cognoſcunt. Tales fuerunt illi quadringenti falſi prophetæ, qui conſuluerunt Regi Achab, vt iret ad oppugnandum ciuitatem Ramot Galaat. Illud quidem reſpondebant quod magis regi placere intelligebant, cum tamen nec vnum nec alterum plene ſciebant. Qua in re licet ipſi prædicatores falſa annunciantes grauiter peccent, maior tamen culpa (vt ego ſentio) in ipſos reges & principes reiicienda eſt, qui nolunt niſi ea quæ ſibi placita ſunt audire, & ſi quis bonus & fidelis verbi Dei prædicator vera docuerit, illum odio habēt, & audire recuſant. De qua re idem Rex Achab plenum poterit nobis prębere teſtimonium, qui rogatus à Ioſaphat Rege Iuda, vt dimiſsis illis quadringentis falſis prophetis aliquem verum domini prophetam de bello faciendo conſuleret, reſpondit. Remanſit vir vnius per quem poſſumus interrogare dominum, ſed ego odi eum: quia non prophetat mihi bonum ſed malum. Micheas filius Iemla. Hi adulatores, in fide & moribus vehementer nocere ſolent: quoniam dicentibus illis malum bonũ, & tenebras eſſe lucem,

*Mat. 26*

*Actu. 5*

B

*3. Reg. 22*

*Ibidem*

alij credunt,& ex hac fide oritur in auditoribus quidam a- G
mor,& appetitus illius mali, quod ab adulatore laudatum
eſt, Et ſi opere fecerit malum illud, tanto minus ab illo re-
cedet,quanto magis credit eſſe bonum quod facit, Quo fit,
vt nunquam ille ad veram animæ ſalutem peruenire poſ-
Grego. ſit, Quoniam (vt beatus Gregorius ait)curari vulnus negli
gitur,quod dignum laudis præmio inuenitur.Primus gra-
dus ad ſalutem recuperandam eſt agnoſcere ſe eſſe ægrum,
Difficillime enim poterit æger ad ſanitatem peruenire qui
ſe ægrotare neſcit:quia nec medicum ad ſe vocabit:nec ſi il
le ſponte ſe offerat,medicinas ab eo oblatas accipiet:quip-
pe quòd firmiter credat ſe illis minime indigere. Prædica-
tor dicens principi aut cuiuis alteri malum quod fecit bo-
num eſſe,hoc agit ſua adulatione,vt princeps ſe male feciſ-
ſe nunquam pœniteat, & inde conſequens eſt vt nunquam
ad ſalutem perueniat. Et hæc adulatorum prædicatorum
peſtis omni tempore fuit noxia. Nam hanc fuiſſe olim in
Tren.2 ſynagoga multorum errorum cauſam Hieremias prophe-
ta deplorat, ſic dicens. Prophetæ tui viderunt tibi falſa &
ſtulta,nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœniten-
tiam prouocarent. Viderunt autem tibi aſſumptiones fal- D
ſas & eiectiones. Quæ verba interpretans beatus Hierony
mus ait: Qui enim peccanti & iniquis operibus attenden-
ti promittit impunitatis ſecuritatem, propheticæ maledi-
Hierony. ctioni ſubiacebit, Hæc Hieronymus. Et ipſemet Deus de
iſtis blandis prædicatoribus,quòd valde populo ſuo nocue-
rint, conqueritur per eundem Hieremiam prophetam ſic
Hiere.6 inquiens;Curabant contritionẽ filiæ populi mei cum igno
minia dicentes; Pax,pax:& non erat pax.Contritionem cu-
rat prædicator,qui peccanti & non pœnitenti cito ſecurita-
Ezec.22 tem promittit. Et per Ezechielem prophetam iterũ Deus
ait:Principes eius in medio illius quaſi lupi rapientes præ-
dam ad effundendum ſanguinem,& ad perdendas animas,
& auare ſectando lucra.Prophetæ autem eius liniebant eos
abſque temperamento,videntes vana,& diuinantes ei men
dacium,dicentes; Hæc dicit dominus Deus, cum dominus
non ſit locutus. Et quæ tunc contigerunt populo Iſraẽl, ea-
dem etiam nunc in populo Chriſtiano contingere vide-
mus,Iſti enim falſi prophetæ, hoc eſt, adulatores,prædica-
tores & doctores, ſunt cauſæ potiſsimæ vt Reges & Prin-
cipes

A cipes intolerabilia tributa ſuis ſubditis imponant, & alia multa mala faciant, quæ niſi ab illis laudarentur, nequaquam facerent. Applaudant enim illis, & dicunt omnia licere quæ velint. Sunt denique alij prædicatores mali qui bene credunt, & optime de moribus ſentiunt; & vt ſentiunt docent: ſed moribus diſcrepant ab eo quod docent; quia bene docentes male coram populo viuunt. Et horum doctrina etſi vera ſit, non ſolum non prodeſt populo, ſed valde nocet. Nam (vt ait Gregorius) cuius vita deſpicitur; reſtat vt eius prædicatio contemnatur. Sua enim mala vita hic talis prædicator multum fidei detrahit doctrinæ quam prædicat. Eadem enim agit quæ damnat:& ſic anſam ſuſpicionis non paruam auditoribus præbet, vera non eſſe quæ ab illo fuerunt edocti. Ad quod credendum, hoc argumento perſuadebuntur; quod videlicet non eſt veriſimile aliquem eſſe ſuæ ſalutis adeo immemorem, vt ſibiipſi male conſulat, aliis autem bene. Si bona ſunt quæ docet, cur non ea facit? Si bona ſunt quæ facit, cur non ea docet? Itaque quocũque ſe vertat, malus eſſe conuincitur, aut male docens, aut male viuens. Grego.

B Sed quia magis ſemper homines oculis quàm auribus credunt, hinc eſt quòd male viuentis doctrina quamlibet bona contemnitur. Deinde iuſtum eſt vt credatur quemlibet hominem maiorem ſuæ ſalutis quàm aliorum curam habere, & inde neceſſe eſt euenire vt quiſque magis exemplis, quàm verbis credat. Quàm magnum malum ſit, cum vita prædicatoris doctrinæ ſuæ non conſentit, beatus Iob myſticis verbis nos docuit cùm ad confirmationem eorum quæ dicebat, execrationis iuramento vtens, hoc malum ſibiipſi tanquam maximum imprecatur; niſi vera ſint quæ dicit. Si in manibus meis (inquit ille) adhæſit macula: ſeram & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Quæ verba interpretans Gregorius in moralibus ait: More ſacri eloquij ſerere dicimus, verba vitæ prædicare. Et aliquibus interpoſitis ſubdit. Comedere autem eſt bonis operibus ſatiari. Vnde per ſemetipſam veritas dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me: Si ergo ea quæ protulit, facere prætermiſit, ait: Seram & alius comedat. Ac ſi aperte dicat: Quod os meum loquitur, non ego ſed alter operetur. Prædicator quippe qui à ſuis vocibus Iob 31 Gregor. Ioan. 4

moribus diſcrepat, ieiunans ferit quod alius manducet, C
quia ſuo ſemine ipſe non paſcitur, quando à verbi ſui rectitudine praua actione vacuatur. Et quia plerunque diſcipuli incaſſum bona audiunt, cum ex magiſtri vita operum exemplo deſtruuntur, recte ſubiungitur. Et progenies mea eradicetur. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is, qui per verbum naſcitur, per exemplum necatur: quia quem lingua vigilans gignit, vitæ negligentia occidit. Hucuſque Gregorius. Nec ſolis viris eſt docendi & prædicandi munus permiſſum: ſed ipſis etiam fœminis, quod eſt omnium abſurdiſsimum. Multas ego in variis Chriſtiani orbis prouinciis vidi & audiui fœminas, quæ etſi in eccleſia ſuper cathedram non prędicabant, in domibus tamen ſuis & alienis publicos faciebant de rebus ſublimibus ſermones: & quotquot venire & audire volebant docere non verebantur. Ex his tamen prædicationibus multi ſunt orti errores, vt exitus docuit. Et quia particularia ſunt diuerſarum nationum exempla, & quæ ego vidi punita & correcta fuere ab his quibus incumbebat, ideo nolo nunc ea impræſentiarum prodere.

1.Tit.2 re. Ego quidem à Paulo edoctus cenſeo nulli mulieri permittendum eſſe vt doceat, ſed præcipiendum vt diſcat. D
Quoniam poſtquam Eua fuit à ſerpēte ſeducta, merito ſuſpecta eſſe debet omnis doctrina ab ore mulieris prolata, timendum eſt enim ne mulier ſit à dæmone decepta, quia illa eſt vas ad deceptionem paratum, quo dæmon alios decipere ſolet. Cum igitur prædicatio verbi Dei per viros tanto officio indignos miniſtrata, multorum errorū multarúmque hæreſum (vt ex dictis conſtat) ſit notiſsima cauſa, oporteret vt nullus populo prædicare permitteretur, niſi prius fuiſſet de fide & moribus plene à ſuo ſuperiore examinatus & approbatus. Nō enim negocium hoc, quod tanti eſt momenti, omnibus ſine diſcrimine committi de-

2.Tit.2 bet, ſed ſolis dignis. Nam Paulus Timotheo ſcribens, de hac re, admonet illum, ſic dicens: Quæ audiuiſti à me per multos teſtes, hęc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt alios docere. Et beatus Franciſcus omniū fratrum minorum primus inſtitutor & pater, apoſtoli Pauli veſtigia ſecutus hoc idem in ſua regula omnibus fratribus

S.Fran. præcepit, ſic dicens: Nullus fratrum populo penitus audeat

A deat prædicare, niſi à miniſtro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo officiū ſibi prædicationis conceſſum. Hæc beatus Franciſcus, ſub cuius inſtituto ego quamuis indignus milito. Et concilium generale Lateranenſe ſub Innocentio tertio celebratum, ſpeciale de hac re ſtatuit decretum, quo vniuerſis Chriſti fidelibus idem prohibetur, quod ſanctus Franciſcus fratribus ſuis prohibuit. Nam in capit. iij. decretorum eiuſdem concilij hæc habentur verba. Quia vero nonnulli ſub ſpecie pietatis, virtutem eius (iuxta quod apoſtolus ait) abnegantes, authoritatem ſibi vendicant prædicandi: cum idem apoſtolus dicat: Quomodo prædicabunt niſi mittantur? Omnes qui prohibiti vel non miſsi præter authoritatem ab apoſtolica ſede vel catholico Epiſcopo loci ſuſceptam, publice vel priuatim prędicationis officium vſurpare præſumpſerint, excommunicationis vinculo innodētur: & niſi quàm citius reſipuerint, alia competenti pœna plectantur. Hæc concilium Lateranenſe. Quæ verba habentur in cap. Excommunicamus. §. Quia vero, De hæreticis. Et in alio generali concilio Lateranenſi, quod ſub Leone X. celebra-

*Conci. Lateranen.* *2. Ti. 3* *Rom. 10*

B tum eſt, idem ſtatutum eſt renouatum, & multo copioſius factum. Nam in ſeſſ. xj. eiuſdem concilij ſequens continetur decretum. Leo Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, ſacro approbante concilio, ſupernæ maieſtatis præſidio, per cuius ineffabilem prouidentiam cœleſtia ſimul & terrena diriguntur. &c. Et poſt multa quæ in prooemio illius decreti referuntur, hæc tandem ſubduntur. Sacro approbante concilio ſtatuimus & ordinamus, vt nullus tam clericus ſecularis quàm cuiuſcunque etiam mendicantium ordinis regularis, aut quiuis alius ad quem facultas prædicandi tam de iure quàm de conſuetudine, vel priuilegio aut aliâs pertinet, ad huiuſmodi officium exercendum admittatur, niſi prius per ſuperiorem ſuum reſpectiue diligenter examinatus: in qua re conſciētiam ipſius ſuperioris oneramus, ac morum honeſtate, ætate, doctrina, probitate, prudentia, & vitæ exemplaritate ad illud aptus, & idoneus reperiatur. Et hic quocunque poſtea prædicaturus acceſſerit, de huiuſmodi examine, & idoneitate ſua, per literas authenticas ſeu alias ſui examinatoris approbatoriſque, Epiſcopis &

*Leo 10*

aliis locorum ordinariis fidem legitime faciat. Hæc concilium Lateranenſe ſub Leone X. O'vere ſanctum decretum, & generali concilio dignum: in quo nihil quod ad hanc rem poterat cenſeri neceſſarium, fuit prætermiſſum. Præcepit enim vt prædicatores examinentur, & quales ſint approbandi declarat, & teſtimonium approbationis dari ſtatuit, vt nullus ſe approbatum eſſe poſsit impune mentiri. Vnum tamen ſolum ab omnibus adhuc deſyderatur, & eſt tam ſancti decreti executio. Non enim ſcio illud, vel ſemel fuiſſe executioni mandatum, nec audiui ab aliquo, qui hoc aliquando fieri vidiſſet. Sed hoc epiſcoporum negligentiæ imputandum eſt, ſicut & multa alia illorum deſidiæ tribuuntur, de qua ſequenti capitulo diſſeremus, & ibidem oſtendemus eorum peſsimã negligentiam eſſe multorum malorum cauſam. C

## *De tertia hæreſum cauſa, quæ eſt negligentia Epiſcoporum, & aliorum eccleſiæ paſtorum.* CAP. IIII.

TErtiam aggredimur explicare hæreſum cauſam, cuius vim, & potentiam ſi plene (vt decet) perſcrutari fuerimus, dicemus illam eſſe præcipuam, & omnium primam, ex qua alias omnes oriri conſtat. Hęc eſt nimia prælatorum negligentia, quorum multi non magis de ſuis ſubditis curant, quàm de rebus nihil ad eos ſpectantibus, & ita oues ſibi commiſſas deſerunt, ac ſi nullam de illis eſſent Deo reddituri rationem. Et certe illa omnia, quæ ſupra per duo cap. digeſsimus, de penuria verbi Dei, & de malitia prædicatorum, in prælatos reiicienda ſunt, ad quos ſpectat illis omnibus prouidere. Sunt aliqui Epiſcopi, qui poſſent optime, ſi vellent, ſuo reſpondere officio: ſed aliis multis à ſuo ſtatu, & ordine alienis nimium intẽti, id quod debent reddere nolunt. De iſtorum igitur negligentia dicamus, & poſtea oſtendemus quot, quantáſque hæreſes illorum negligentia pepererit, & vſque in hodiernum diem pariat. Sed prius neceſſarium erit oſtendere, quæ ſint illa, quæ ab Epiſcopis, & aliis animarum paſtoribus diuina exigit lex, & ſic lapidem (vt dicitur) ad filium referẽtes, palam omnibus faciemus multos ex illis eſſe, qui nũc mi- D

nimam

A nimam partem eorum, quæ iuxta ſuum officium tenentur, pręſtant. Quæ autẽ ſint illa, quæ Epiſcopi præſtare tenẽtur ſi quis ſcire deſyderat, à nomine officij, quod illiscommiſſum eſt facile diſcet: ſi illius virtutem, & proprietatẽ exacte conſyderauerit. Epiſcopi enim & cæteri, quibus eſt animarum cura commiſſa, paſtores animarũ dicuntur, & ſunt. Nam cum Chriſtus ſaluator noſter Petrũ cæteris omnibus præfecit Chriſtianis, paſtorem ouium ſuarum illum inſtituit, dicens illi: Paſce oues meas. Quibus verbis Chriſtianos omnes ſuas eſſe oues declarauit, & Petrum illarum omnium paſtorem conſtituit, cum paſcẽdarum illarum curam illi dedit. Et ipſemet Chriſtus redemptor noſter, vt nobis oſtenderet, quo nos diligebat amore, & quanta cum ſolicitudine omnium noſtrum gerebat curam, paſtorem ſe appellauit dicens: Ego ſum paſtor bonus. Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Videamus igitur, quæ ſunt illa, quæ paſtores ouium circa oues ſibi commiſſas agere tenentur: quoniam Epiſcopi, & alij curã animarum habentes eadem animabus ſibi commiſsis præſtare debebunt, cùm ſint illarum paſtores. Tenentur primo B paſtores ouibus ſuis paſtũ præbere, ne fame, & inedia pereant. Et Epiſcopi, & cæteri omnes, qui animarum curam ſuſceperunt, tenentur paſcere animas eorum, quibus præſunt. Quo autem paſtu animas paſcere debeant, ipſemet Deus, qui illos inſtituit paſtores, aperte expreſsit per Hieremiam prophetam dicens: Dabo vobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſcientia, & doctrina. Tenentur igitur Epiſcopi, & cæteri animarum paſtores docere eos omnes, quorum retinent curam. Hinc eſt, quod Chriſtus ſaluator noſter mittens apoſtolos ſuos in mundum vniuerſum dixit illis: Docete omnes gentes. Apoſtoli ſiquidem fuerunt paſtores illi, quos Deus ante ſe daturum promiſerat, iuxta cor ſuum, & ideo vt promiſsioni ſuæ ſatisfaceret, præcepit illis, vt omnes gentes paſcerent ſcientia, & doctrina. Vt autem tanto eſſent muneri idonei, ſpiritus ſanctus in linguis igneis ſuper eos de cœlo deſcendit. Non in manibus, quibus mundum debellare poſſent, neque in pedibus, quorum agilitate tyrannorum perſecutiones effugerent: ſed in linguis, quibus alios ignorantes docerent. Alia corporis organa ad hoc dedit nobis natura, vt illis multa-

*Ioan.21* *Ioan.10* *Hiere.3* *Mat.vlt.* *Act.1*

rum rerum, quas ignorabamus cognitionem ab ipſis rebus haurire poſsimus. Lingua tamen noſtra nullius rei cognitionem nobis præbet: ſed quæ nos ante cognoſcebamus, aliis per linguam manifeſtamus. Itaque lingua non ad diſcendum: ſed potius ad docendum nobis donata eſt. Et ob hanc cauſam ſpiritus ſanctus ſuper apoſtolos deſcendens, non in oculis, aut auribus, quæ ſunt organa ad diſcendum apta: ſed in linguis igneis deſcendit, vt eos ad docendum idoneos efficeret, qui iam totius mundi erant inſtituri magiſtri, & paſtores. Ex his igitur diſcāt Epiſcopi quanta obligatione populos ſibi ſubditos docere teneantur, & apoſtolorum imitentur exempla, quorum ob ſolam dignitatem Epiſcopalem merito glorientur ſe eſſe ſucceſſores. Alioqui rei apud Deum habebuntur debiti male ſoluti, & ſuæ taciturnitatis dignas ſubſtinebunt pœnas. Et hoc mihi ſignificaſſe videntur tintinnabula illa, quæ miſta malis punicis olim Deus præcepit poni in veſte ſacerdotis, quibus ſub pœna mortis ſonitum facere tenebatur ſacerdos ingrediens. C

*Exod.28* Et veſtietur (inquit textus Exodi) Aaron ea in officio miniſterij, vt audiatur ſonitus, quando ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conſpectu Domini, & nō moriatur. In D quibus verbis non ſolam literæ ſuperficiem, vt Iudæi faciunt, inſpicere debemus: quoniam (vt Paulus ait) litera occidit: ſpiritus eſt, qui viuificat. *2.Cor.3* Opus eſt igitur vt myſterium ſub illo duro literæ cortice latens inquiramus, præſertim cum dicat Paulus omnia in figura contigiſſe Iudæis, & legem habuiſſe vmbram futurorum. *Heb.10* Veſtis illa ſacerdotalis perfectam ſacerdotis vitam ſignificabat, propheta Regio id nobis interpretante, qui ait: Sacerdotes tui induantur iuſtitia. *Pſal.131* Tintinnabula veſti inſerta ſignificant prædicationis vocem cum operatione coniunctam. Sonitus tintinnabulorum audiri debet, quando ingreditur, & egreditur ſanctuarium, vt non moriatur. Quia mortem damnationis incurrit Epiſcopus, ſi abſque vllo prædicationis ſonitu incedit. *Beda* Vnde Beda locum illum exponens ait: Sacerdos ingrediens, & egrediens moritur, ſi de eo ſonitus non audiatur: quia iram contra ſe occulti iudicis prouocat, ſi ſine prædicationis ſonitu incedit. Hæc ille. Qualis autem debeat eſſe ſacerdotis prædicatio, innuitur per hoc, quod tintinnabulis mala punica miſceri præcipiun

A piũtur,in quibus fidei vnitas deſignatur. Nam ſicut in malo punico, multa interius grana ſub vno exterius cortice continentur,ſic innumeros ſanctæ eccleſiæ populos vnitas fidei contegit quos intus diuerſitas morum tenet. Mala igitur punica tintinnabulis iungi mandantur, vt in omnibus, quæ ſacerdos prædicat, & docet:vnitatem fidei cauſa obſeruatione tenere procuret. Ideo Paulus optime intelligens prædicationem verbi Dei eſſe Epiſcopo ſumme neceſſariam Timotheo, quem Epiſcopum, & paſtorem animarum inſtituerat, ſcribit adhortans, & vehementer vrgens illum ad frequentem verbi Dei prædicationem, his verbis. Teſtificor coram Deo, & Chriſto Ieſu, qui iudicaturus eſt viuos, & mortuos per aduentum ipſius, & regnum eius: Prædica verbum,inſta opportune. Illa terribilia adiurationis verba,quibus Paulus Timotheum adiurauit, indicant ardẽtiſsimum illius affectum, quo voluit exprimere Epiſcopum maxima obligatione teneri ad prædicandum verbum Dei, non vno, aut altero die tantum: ſed ſæpe. Ideo dixit:Prædica verbum,inſta opportune. Quę verba exponens Theophilactus ait: Quod ipſe teſtificor, vt verbum prædices, ne gratiam in occulto teneas. Quid vero nobiſcum agetur, qui nihil prædicamus? Inſta opportune, & importune. Hoc eſt, inſtando, & iubendo eloquere. Nec interciſſa, ſed perpetua vtere oratione, & continenti, ita vt nullum tibi ad prædicandum, præfinitum ſit tempus:ſed opportune inſta,id eſt in pace, & otio, cum in eccleſia pacifice nullo turbãte verſaris. Et importune id eſt cum in diſcrimine fueris, vel extra eccleſiam loquere, & Euangelium ipſum ediſſere. Opportunitatem vero, & importunitatem ad multorum dixit opinionem, exiſtimantium opportunitatem quietem eſſe, importunitatem tempora periculoſa,& intempeſtiua. Hæc Theophilactus. Qui quia Bulgariæ Epiſcopus erat, nomine ſuo omnium Epiſcoporum deplorauerit negligentiam dicens. Qui nobiſcum agetur, qui nihil prædicamus? Demum vt intelligant Epiſcopi quantum ſit illis neceſſaria verbi Dei prędicatio,aſpiciant illum omnium animarum paſtorem Chriſtum ſaluatorem noſtrũ,quãta diligẽtia oues,ad quas ſolas ſe miſſum fuiſſe teſtatur, pauerit ſcientia,& doctrina. Ille enim in exemplum omnibus propoſitus eſt, vt quiſque ex

2.Ti.4

B

Theop.

Matt.15

facti

factis illius id, quod ad ſe attinet, diſcere poſsit. Nam (vt Auguſtinus ait) omnis Christi actio noſtra eſt inſtructio. De ipſo autem Saluatore noſtro refert Matthæus, quòd circuibant totam Galilæam, docens in ſynagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et iterum idem Matthæus ait: Et circuibat Ieſus omnes ciuitates, & caſtella, docens in ſynagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem. Hoc attendant epiſcopi & exemplo Chriſti circumeant omnia oppida, & caſtella, ſiue diœceſes docentes in templis eorum, & prædicantes euangelium regni, & procurent curare animarum languores, & infirmitates, quibus populus vbique laborat. Et certe niſi epiſcopi, & alij animarum paſtores populum docere teneantur, cum nullus alius ſit, cui hoc docendi munus Deus mandauerit, erit per conſequens neceſſario dicendum, male Chriſtum redemptorem noſtrum eccleſiæ ſuæ proſpexiſſe, ſi illi de re omnium maxime neceſſaria qualis eſt fidei, & morum doctrina minime prouidit. Abſit tamen à fidelium cordibus tam impia cogitatio. Nam paſtores animarum, qui ita ſentirent, dum culpas à ſe reiicere vellent, Deum iniuſtum facerent, dicentes illum familiæ ſuæ de cibo minime prouidiſſe, & oues ſuas ſine vllo paſtu reliquiſſe. Ipſe enim per Eſaiam prophetam dicit, ſe nihil potuiſſe facere vineæ ſuæ, quod non fecerit. Vnde conſequens eſt, vt dicatur illum de paſtu ouibus ſuis prouidiſſe: quia hoc facillime ille facere potuit. Neque alios ad hoc agendum inſtituit, quàm ſacerdotes, quos animarum paſtores inſtituit, quibus hoc ſolo nomine præcepiſſe videtur, vt paſcerent oues ſuas ſcientia, & doctrina. Pauci tamen ſunt epiſcopi, aut cæteri animarum paſtores: qui oues ſuas paſcant ſcientia, & doctrina. Nolo dicere nullos eſſe, cum ego aliquos nouerim, tum ex epiſcopis, tum ex aliis inferioribus ſacerdotibus, qui populos ſibi ſubditos frequenti prædicatione docebant. Verum hi omnes tam rari ſunt, vt ad aliam innumeram multitudinem relati ſint velut ſol, & luna aliis omnibus ſtellis comparati. Fateor etiam eſſe alios animarum paſtores, qui etſi ipſi non prædicent, curam tamen diligenter ſuum defectum per alios idoneos prædicatores ſupplere,

Marginalia: C (beside line 1); *Mat. 4.* (beside "circuibant totam Galilæam"); *Matt. 9* (beside "Matthæus ait"); D (beside "tam impia cogitatio"); *Eſai. 5* (beside "Eſaiam prophetam").

A re,ne oues ſuæ fame verbi Dei pereant. Et certe ſi epiſcopi, aut alij curam animarum habentes prædicare neſciunt, integre (vt ego exiſtimo) ſuo ſatisfaciunt officio, ſi id per alios idoneos prædicatores fieri diligenter procurent. Sed re vera (vt ingenue loquar) paucißimi ſunt, qui hæc faciant. Et ideo niſi per monachos hæc paſtorum fuiſſet ſuppleta negligentia, ob ſolam verbi Dei penuriam ferè tota iam periiſſet reſpub. Chriſtiana. Verum etſi iſti pro viribus epiſcopos, & alios animarum paſtores iuuare conentur, non tamen poterunt eorum omnem ſupplere defectum: quia meſsis multa eſt (vt ſaluator noſter ait) operarij autem pauci. Quo fit, vt multa oppida & caſtella, quibus monachi prædicationibus ſuis ſubuenire non poſſunt, perpetuo careant prædicatione verbi Dei, aut neceſſe ſit illis, propriis expenſis conducere prædicatores, à quibus verbum Dei audire poſsint. Bis itaque paſtum doctrinæ oues ſoluere coguntur. Primum quidem cum decimas ſuorum fructuum ſacerdotibus dederunt, ob quas iure diuino paſtum doctrinæ illis debebant. Deinde iterum ſoluunt, cum aliorum prædicatorum operas ſuis conducunt expenſis, Et (quod peius eſt) nolũt ſæpe epiſcopi, aut alij paſtores permittere aliquos quãuis à populo cõductos prædicare: niſi qui illis placuerint. Si hoc epiſcopi facerent, vt vel ſic melius populo conſuleretur indignos reiiciendo, & dignos acceptando, non poſſem hac in parte eorum non laudare diligentiam. Sæpe tamen id non faciunt, vt populo bene conſulant: ſed vt prædicatori alicui faueant. Ob quam cauſam ſæpe contigiſſe ſcio, vt populus indigniorem fuerit coactus propriis expenſis conductum ſuſcipere prædicatorem. Hi tales & ſi verè epiſcopi ſint, indigni tamen ſunt, qui hoc nomine cenſeantur, cum illos non à Deo: ſed ab omnibus ſuper familiam Dei poſitos eſſe conſtet. Nam ſeruus, quem dominus ſuper familam ſuam conſtituit, fidelis eſt, & prudens, qui reddit familiæ cibum in tempore. Hi igitur, qui ſuper familiam Dei ſunt poſiti epiſcopi, & cibum verbi Dei familiæ non reddunt, à Domino non ſunt ſuper illam conſtituti. Et quia tam aperta erat paſtorum omnium præſertim epiſcoporum, huius rei negligentia, ideo concilium generale Lateranenſe ſub Innocentio tertio venerabiliter celebratum, ſpeciale de hac re condidit decretum decimo capi

*Matt. 9* (beside "pauci. Quo fit")

B (beside "ius eſt) nolũt")

*Mat. 24* (beside "ſuper familam ſuam")

*Conci. lateranen.* (beside "rale Lateranenſe")

te collocatum, quo præcepit omnibus epiſcopis, vt viros C idoneos ad ſanctæ prædicationis officium ſalubriter exequendum aſſumat, potentes in opere, & ſermone, qui plebes ſibi commiſſas vice ipſorum, cum per ſe idem nequeunt, verbo ædificent, & exemplo. Habetur autem hoc decretum in capit. inter cætera. de offi. iudi. ordi. Sed huiuſmodi decreta multis huius temporis epiſcopis proferre, eſt ſurdo canere fabulam. Quanta autem errorum, & hæreſum multitudo oriatur ex hac verbi Dei penuria, quæ propter epiſcoporum negligentiam contingit, iam proxime præcedenti capit. demonſtrauimus. Alterum paſtoris officium eſt cuſtodire oues à lupis, qui ſæpe illas inuadunt, & niſi eſſet paſtor qui eos deterreret, & coerceret, omnes oues occiderent, & deuorarent, neque vnam relinquerent ſaluam. Ne igitur lupi nocere ouibus poſsint, illarum tutela eſt paſtoribus commiſſa. Lupi ſunt tyranni, qui ſubditos ſuos ſupra debitum ſpoliant, & plura quàm poſsint portare, ab illis exigunt tributa, & illis non cum manſuetudine & lenitate: ſed auſtere nimis, & crudeliter imperant. Ideo

Eze. 22 de malis Iudææ principibus Deus loquens per Ezechielem prophetam ait: Principes eius in medio illius quaſi lupi rapientes prædam: ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas, & auarè ſectáda lucra. Lupi etiam ſunt omnes, qui iuſtos viros perſequuntur, quamuis nec Reges, nec Principes illi ſint. Hi ſunt lupi illi, de quibus Saluator apoſtolis loquens ait: Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio D

Mat. 10 luporum. Non enim inter ſolos principes, aut Reges ſuos apoſtolos miſit, nec à ſolis illis apoſtoli ſuſtinuerunt perſecutiones: ſed à multis aliis, quos omnes luporum nomine ſaluator appellauit. His omnibus crudeliores lupi ſunt hæretici: quoniam ſub ſpecie pietatis, & religionis, aliorum animas ſæpiſsime occidunt. Iſti ſunt lupi illi, à quibus, vt

Matt. 7 caueamus Saluator noſter nos omnes admonet, dicens: Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium: intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Ab his omnibus lupis debent epiſcopi ſuas oues tueri, ne ab illis lædantur. A tyrannis, & aliis perſecutoribus debent illas defendere, non permittentes illis, vt ſubditos ſuos iniuſte vexent, aut illis importabilia onera imponant, aut immoderata exigant tributa, aut quaſcunque iniuſtas inferant moleſtias.

A ſtias. Et ſi Reges, aut Principes, aut alij quicunque Domini, horum aliquid facere tentauerint, epiſcopi illis reſiſtere tenentur, eorum audaciam reprimere, & duris illorum conatibus obſiſtere debent, arguendo, obſecrando, increpando (vt ait Paulus) in omni patientia, & doctrina. Ab hæreticis etiam defendere debent oues ſibi commiſſas, ne ab illis ſeductæ in errores, & hæreſes varias ducantur. Ob hanc enim cauſam Paulus docet oportere epiſcopum eſſe doctum, vt potens ſit exhortari in ſana doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Oportet vt populum exhortetur in veritate fidei manere, & hæreticos contradicentes apertis rationibus conuincat. Quotus tamen nunc eſt epiſcopus, qui id nunc facere audeat? Tam rarus eſt quiſquis talis eſt epiſcopus, vt merito de illo poſſet illud Satyrici poëtæ dici. *2. Ti. 4* *Titi. 1.*

*Rara auis in terris, nigróque ſimillima cygno.*

Reliquis igitur omnibus, qui id facere, aut negligunt, aut timent, dici poteſt id, quod dominus malis ſacerdotibus exprobrauit olim per Ezechielem prophetam dicens: Non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſrael, vt ſtaretis in prælio in die Domini. Quæ verba *Eze. 13*
B interpretans beatus Gregorius libro ſecundo Paſtoralis, capitulo quarto ait. Ex aduerſo quippe aſcendere, eſt pro defenſione gregis voce libera huius mundi poteſtatibus contraire. Et in die Domini in prælio ſtare, eſt prauis decertantibus ex iuſtitiæ amore reſiſtere. Paſtori enim recta timuiſſe dicere, quid eſt aliud, quàm tacendo terga præbuiſſe? Qui nimirum ſi pro grege ſe obiicit, murum pro domo Iſrael hoſtibus opponit. Hæc ille. Huius temporis prælati non aſcendunt ex aduerſo, nec ſe opponunt pro muro domus Iſrael: quia pro gregis defenſione non audent mundi huius poteſtatibus contradicere. Non audeo dicere nullum eſſe nunc Epiſcopum, qui Principes redarguere, & eorũ malis conatibus publice reſiſtere audeat, ne forte id mihi Deus dicat, quod olim, cum res erãt nimium deſperatæ, Heliæ prophetæ dixit: Derelinquam mihi in Iſrael ſeptem milia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal. Hoc tamen intrepidus dicam, rarum nunc eſſe Epiſcopum ſimilem beato Ambroſio, qui cum eſſet Mediolanenſis Epiſcopus Theodoſium potentiſſimum Orientis, & Occidentis Imperatorem non eſt veritus excom *Grego.* *3. Reg. 19* *Ambr.* *Theod.*

communicare propter ſtragem Theſſalonicæ factam. Nec C breuis temporis excommunicatione illum ligauit: ſed octo menſium ſpatio (vt hiſtoria Caſsiodori tripartita refert) illum in excommunicatione continuit. Quo tempore tranſacto cum Imperator ſe excommunicatum vehementer doleret, & ingemiſceret, Adiit Ambroſium Ruffinus vir Imperatori gratiſsimus, & rogat illum, vt Imperatorem ab excommunicatione abſoluat, & templi fores illi aperiat, & illius ingreſſum permittat. Hoc tamen Ambroſius facere nolens ipſum Ruffinum acriter reprehendit quòd talia ab eo petere auderet. Cúmque Ruffinus ſupplicaret, & Imperatorem diceret eſſe venturum, ſuperno zelo accenſus Ambroſius dixit illi: Ego vero Ruffine prædico tibi, quòd eum ingredi ſacra limina prohibebo: Si vero Imperium in tyrannidem mutare voluerit, necem ego libenter ſuſcipiam. Poſt Ruffinum aduenit Imperator, & inuenit Ambroſium pro foribus templi reſidentem, expectantémque Imperatorem. Qui poſt quam acceſsit, ſupplicauit Ambroſium, vt excommunicationis vinculum ſoluere vellet. Multis igitur verbis vltro, citróque dictis, nunquam tamen illum ſoluere voluit, quouſque plenam ſui delicti dediſſet D emendationem. Quæ Ambroſij tam ſeuera increpatio adeo Theodoſio Imperatori profuit, vt poſtea Conſtantinopoli exiſtens Imperator Ambroſium ob hæc, & alia impenſe laudauerit dicens: Vix inueni veritatis magiſtrum. Ambroſium nanque ſolum noui digne vocari Pontificem. Certe ſi multi nunc eſſent Ambroſio ſimiles Epiſcopi, non tanta, támque frequentia eſſent inter Principes Chriſtianos bella, non tot fierent Chriſtianorum ſtrages, non tantis tota reſpublica Chriſtiana agitaretur tumultibus, nec tot quotidie in ea excitarentur tragœdiæ, nec tot in ea ortæ fuiſſent hæreſes, quod nunc videmus. Earum enim maxima pars ab Epiſcoporum negligentia, & timiditate orta eſt, qui hæreſum tempeſtate oborta non ſe oppoſuerunt pro muro domus Iſrael, vt Regibus, & Principibus aliiſque Dominis, qui huius temporis hiereſiarchis fauent, libera voce contradicere auderent. Imò quod peſsimum eſt, in aliquibus regnis omnes Epiſcopi præter vnum, aut alterum, hæreticæ ſuorum Regum ſubſcripſere ſententiæ. Quod autem omnes illius regni Epiſcopi in eandem venerint

*Lib. 9 cap. 30*

A nerint ſententiam hæreticam, hoc argumento conuincitur, quod vnus, qui Regi contradixit, publice decollatus eſt, & verus Dei martyr effectus. Si alij omnes epiſcopi hunc vere martyrem epiſcopum imitari voluiſſet, non dubito quin Regem alioqui bonum in fide catholica continuiſſent. Non enim eſt veroſimile Regem alioqui bonum omnibus epiſcopis ſua prudentia ſola contradicere voluiſſe. Sed quia ab aliquo, aut aliquibus epiſcopis primo ad hæreſes excitatus eſt, & deinde aliis epiſcopis tacentibus & permittentibus, hæreſis adeo in Rege confirmata eſt, vt inde ad totum ferè regnum proceſſerit. Cuius tanti mali conſtat epiſcoporum negligentiam primam fuiſſe cauſam. Aliud etiam audio eſſe in Germania ſuperiori regnum, quod cum totum ferè ſit Lutheri hæreſi infectum, nullum tamen epiſcopum pro fide catholica hucuſque mortuum eſſe intellexi, quod omnes Regiæ iuſsioni magis, quàm Deo obtemperare voluerunt. Et idem aliis Germaniæ Principibus qui Lutheri hæreſim ſuſceperunt, & hucuſque tuentur, contigiſſe conſtat. Quoniam ſi illis epiſcopi (vt tenebantur) reſtitiſſent, & libera voce pro fide catholica clamaſſent, veriſsimile eſt illos non tam faciles Lutheri hæreſibus ſubſcri-
B pſiſſe, & poſt illum præcipites iuiſſe. De Huſsitarum hæreſi olim apud Bohemos orta, Pragenſis cuiuſdam Archiepiſcopi negligentiam fuiſſe cauſam, quod illa nõ cito perierit, teſtatur Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, cap. xxxv. Nam cum primo illa oriretur, Subinco Pragenſis Archiepiſcopus diligentiſsime contra Ioannem Hus pro negotio fidei egit. Sed illo intempeſtiue mortuo, Albicus illi ſufficitur, vnicum extremę auaritię barathrum, de quo inter alia idem Aeneas Syluius hæc refert. Interrogatus aliquando, ſonorum omnium, quæ moleſtus audiret, maxillarum (inquit) oſſa frangentium. Idoneus profecto Pontifex, qui ſurgenti fomentum hæreſi daret. Hæc ille. Et tandem dicit ob mortem prioris Archiepiſcopi, & deſidiam, ignauiámque ſucceſſoris, Huſsitarum hæreſim perſtitiſſe. Quæ ab Epiſcopis exacta eſſe hactenus diximus, ex ſola paſtoris ratione collegimus. Eſt aliud inſuper illis inditum in ſacris literis nomen, ex cuius ratione alium illis incumbere laborem apertiſsime conſtat. Vocantur enim epiſcopi à Paulo diſpenſatores. Nam Tito deſcribens

*Roffe. epiſcopus.*

*Regnum Goth.*

P

virtutes, quibus oportet Epiſcopum præditum eſſe ait: C
Oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe ſicut Dei diſpen
*Tit.1* ſatorem. Et in priore ad Corinthios de ſe,& aliis apoſtolis, qui omnes epiſcopi erant, ait: Sic nos exiſtimet homo, vt
*1.Cor.4* miniſtros Chriſti,& diſpenſatores myſteriorum Dei. Myſteria Dei ſunt non ſolum illa, quæ ad doctrinam fidei pertinent: ſed ſacramenta omnia: quia ſub illis rebus, & ſignis, quæ foris videmus, diuinam aliquam intus latentem continent gratiam, merito dicuntur myſteria. Nam matrimonium quod vnum eſt ex illis ſeptem ſacramentis, quæ catholica celebrat eccleſia, cum illud laudare vellet Paulus,
*Ephes.5* illud myſterium eſſe dixit. Nam illo loco vbi nos Latine legimus ſacramentum hoc magnum eſt, litera Græca loco illius vocis ſacramentum, habet myſterium, ſic dicens: *τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί.* Latinus autem interpres optime intelligens ſacramenta omnia interius aliquid multo maioris momenti continere, quàm ſint ea, quæ foris oſtendūt, myſteria illa eſſe merito cenſuit, ac proinde pro myſterio tranſtulit ſacramentum. Horum omnium myſteriorum ſolus epiſcopus eſt diſpenſator. Quoniam & ſi alij inferiores D ſacerdotes poſsint aliqua ex ſacramentis miniſtrare, vt ſunt Baptiſmus, Pœnitentia, Euchariſtia, Matrimonium, extrema Vnctio: alia tamen duo non, niſi per epiſcopos miniſtrari poſſunt, Confirmatio videlicet, & Ordo. Incumbit ergo hic labor epiſcopis, vt ſacramenta illa quæ non niſi per epiſcopos miniſtrari poſſunt, ſuis ſubditis pro neceſsitate,& cuiuſque merito diſpenſent. Hic tamen quæritur (vt
*1.Cor.4* Paulus ait) inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. Multi enim ex illis ſunt, qui etſi multo tempore fuerunt epiſcopi, nunquam tamen aliquod horum ſacramentorum ſuis ſubditis diſpenſauerunt, nec per alios epiſcopos (quod multo peius eſt) diſpenſare curarunt. Ob quam cauſam plurimos prouectæ ætatis viros,& mulieres in multis diœceſibus eſſe ſcio, qui nunquam confirmationis ſacramentum ſuſceperunt, plurimos etiam, qui ſine illo in prouecta ætate ex hac vita deceſſerunt. Et re vera, cum certum ſit ex ſanctorum teſtimonio, ſacramentum hoc fortitudinem quandam præſtare his, qui illud digne ſuſcipiunt, quo fortiores effecti, poſsint facilius diaboli tentationibus reſiſtere: non eſt dubitandum multos ob impotentiam, & fragilitatem
in vitia

A in vitia multa,inſuper & hæreſes fuiſſe lapſos,qui ſi confirmationis ſacramento fuiſſent roborati,viriliter reſtitiſſent, & fuiſſent ab his omnibus liberi. Quorum omnium culpam & interitum quiſquis bene ſenſerit,in epiſcoporum negligentiam reiiciet,qui ſi fideles diſpenſatores fuiſſent, eos omnes à morte perpetuo liberaſſent. De ſacramento ordinis, quàm fideliter multi epiſcopi illud diſpenſent, non eſt opus longum facere ſermonem,cum ex oppoſito illud profuſiſsime diſtribuant. Confirmationis igitur ſunt auari,& ordinis prodigi. Nam omnes ſine vllo diſcrimine hodie ad ſacerdotium promouentur. Nec vidi vnquam , aut audiui vllum tam rudem,& indoctum,peſsimíſque moribus infectum,qui ſi ſacerdotium ambiret,nõ aſſequeretur. Quoniã ſi ab epiſcopo ſuo ob indignitatem repellitur,non deeſt illi (vt eſt in prouerbio ,dignum patella operculum)alius videlicet epiſcopus,qui illum ex Papæ diſpenſatione ad ſacerdotium promoueat. Quanta ſit hæreſum occaſio,hæc multorum ſacerdotum indignitas,proxime ſequenti cap. Deo adiutore oſtendemus.Quibus autem ſint hæc mala imputanda, non eſt opus multum inquirere, cum ex Pauli doctrina

B apertiſsime conſtet, ea omnia epiſcopis, qui indignos promouerunt , eſſe tribuenda. Nam Timotheum diſcipulum, & epiſcopum admonens , vt eccleſiaſticos ordines non leuiter conferat , dicit. Manus cito nemini impoſueris , neque communicaueris peccatis alienis,Quæ verba exponens Theophilactus in commentariis ſuper Paulum ait: Haud quaquam cito, id eſt temere , vel cum primum quempiam fueris ſecundóue , aut tertio periclitatus : ſed ſæpe , vt diligenter omnibus inueſtigatis , manus cuiquam impoſueris. Neque enim expers periculi ea res eſt. Quale autem hoc periculum ſit, ex his, quæ ſubſequuntur, intellige. Neque communicaueris peccatis alienis. Es nanq; (inquit) alienis delictis obnoxius, his ſcilicet,quæ ille in futurum commiſerit,cui manus impoſuiſti. Quo fit, vt virtutum illius particeps ſis futurus,ſi recte vixeris:ſic peccatorum non immunis ſi praue. Eiuſdem & prauis eo obſtringeris facinoribus: quia nulla horum habita ratione, tenebras lucem effeceris. Hæc Theophilactus. Ex cuius verbis apertiſsime conſtat, peccata indignorum ſacerdotum , iuxta Pauli ſententiam , in epiſcopos eſſe reiicienda , qui illos temere ad

*1.Tim.5*

*Theophil.*

ſacerdotium promouerunt. Ex his omnibus præfatis conſtat tria eſſe omnibus epiſcopis ſumme neceſſaria, vt recte ſuum peragant miniſterium, quæ omnia ſuis ſubditis miniſtrare tenentur. Hæc ſunt, doctrinæ paſtus, ouium diligens tutela, diſpenſatio ſacramentorum. Vt autem hæc omnia integre epiſcopus perficere valeat: opus eſt, vt ipſas oues cognoſcat, & perpetuam cum illis habeat conuerſationem, & circa illas ſemper inuigilet, ne aliquid illis deſit ex omnibus, quæ illis præſtare tenetur. Oportet primum vt eas cognoſcat, vt ſciat, quas paſcere debeat. Nam ſi eas non cognouerit, fieri non poteſt, vt illas opportune paſce-

*Prou.* 27 re, & viriliter tueri poſsit. Ideo ſapiens ait: Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, & greges tuos conſydera. Quæ

*Hierony.* verba interpretans Hieronym. in commentariis ſuper Prouerbia ait: Paſtori dicitur eccleſiæ. Diligenter adhibe curam eis quibus te præeſſe contigerit, agnoſce animos, actúſque ſingulorum, & ſi quid in eis vitij ſordidantis inueneris citius caſtigare memento. Non enim tu ſemper oues Dominicas paſcendi poteſtatem habebis, ſed æterna eſt corona, quam percipies ſi commiſſum tibi gradum tuo tempore bene miniſtraueris. Hæc Hierony. Eſt etiam neceſſarium vt oues ſuum agnoſcant paſtorem, vt illæ ſciant, quem ſequi debeant, & à quo paſtum ſecure ſuſcipere poſſint. Hæc duo vno contextu Saluator noſter expreſsit, qui cum dixiſſet ſe eſſe paſtorem bonum, ad hoc comproban- D

*Ioann.* 10 dum ſtatim boni paſtoris qualitates adiecit, dicens: Ego cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ. Quibus verbis aperte nos docuit illum non eſſe bonum paſtorem, qui oues ſuas non cognoſcit, & quem oues non agnoſcunt. Tenentur etiam epiſcopi ſuper gregem ſibi commiſſum vigilare, & illius inſiſtere curæ, ne aliquid ad ſalutem neceſſarium illi deſit. Nam hoc ipſum ſignificat hæc vox epiſcopus, quæ Græca vox eſt, & Latine verſa, idem dicit, ac ſuperintendens. Ipſum ergo nomen, quo ſe appellari gaudent, docet illos ſuper ſubditorum cuſtodiam intendere, & vigilare debere. Ob quam cauſam Paulus cenſet ſubditos

*Hebr.* 13 teneri ad obedientiam ſuis præpoſitis præſtandam. Obedite (inquit) præpoſitis veſtris, ipſi enim vigilant pro vobis

*Luc.* 2 reddituri rationem. Et hinc eſt, quod Chriſto vero, & optimo omnium paſtore naſcente, paſtores erant (vt Lucas refert)

A ſert) vigilantes,& cuſtodiētes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Tunc enim naſcens paſtores eccleſiæ inſtruxit,vt vigilarent, & cuſtodirent vigilias noctis ſuper gregem ſibi commiſſum. Et Sapiens Eccleſiaſticus hanc diligentiam commendat omni rectori, tanquam rem illi maxime neceſſariam, ſic dicens: Rectorem te poſuerunt, noli extolli: eſto in illis quaſi vnus ex ipſis. Curam illorum habe, & ſic conſydera, & omni cura tua explicita recumbe, vt læteris propter illos. Non ſtatim poſt modicam adhibitam curam: ſed omni explicita cura recumbere, & lætari permittit. Et te verò ſi tam diligentem curam ab omni rectore ſapiens exegit, multo maiorem certe credendum eſt epiſcopis eſſe neceſſariam, qui multo plura, quàm alij rectores pro ſuorum ſalute populorum facere tenentur. Multi tamen ſunt epiſcopi, qui ſui nominis prorſus obliti, ouium ſibi commiſſarum non maiorem curam habere, quaſi de illis non eſſent Deo reddituri rationem. Vt lac ab illis ſugant,& lanam euellant, diligentiſsime laborant, illis autem proſpicere prorſus contemnunt. Non ſe putant,ad hoc,eos eſſe inſtitutos paſtores, vt curam ouium habeant: ſed vt fructus Eccl.32

B ex illis colligere poſsint. Et ideo hoc diligentiſsime faciūt, ad illud vero mirum, quàm ſint negligentes, & ignaui. Cum per decem,& per viginti, & triginta annos fructus ab ouibus extorſerint, multi ex illis non cognoſcūt oues ſuas, nec cognoſcuntur ab eis. Nam in curiis Principum verſantes, & multis, quæ à ſuo inſtituto longiſsime abſunt intendentes, oues ſuas viſitare, & quæ illis debent præſtare contemnunt. Huiuſmodi Epiſcopi indigni ſunt,qui epiſcopi dici debeant: quoniam hos tales Chriſtus ſaluator noſter non paſtores: ſed mercenarios dicit eſſe appellandos. Mercenarius (inquit ille) & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem & dimittet oues, & fugit, & lupus rapit,& diſpergit oues. Mercenarius autem fugit: quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus. Multis rationibus hìc à Chriſto ſaluatore noſtro aſsignatis conuincuntur epiſcopi, & alij animarum rectores, qui extra ouile ouium ſuarum reſident, & perpetuo, aut diu extra ſuas diœceſes morantur, non eſſe paſtores: ſed mercenarios dicendos. Dimittunt enim oues, quandiu illarum conuerſationem non habent. Fugiunt, quando à cura, & Ioann.10

officio, quod præſtare tenentur recedunt. Denique putant C
*Iob 39* nihil ad eos pertinere de ouibus. Ideo hi mihi videntur ſimiles eſſe ſtruthionibus, quorum teſte Iob, talis eſt natura, vt derelinquant oua ſua in terra, & obliuiſcantur, quòd pes conculcet ea, aut beſtia agri conterat, & durentur ad filios quaſi non ſint ſui. Quid autem ex hac paſtoris abſentia, & craſsiſsima negligentia ſequatur, ſaluator in verbis ſupra-
*Ioan. 10* dictis expreſsit dicens: Lupus rapit, & diſpergit oues. Siue lupi nomine tyrannum, ſiue hæreticum intelligere velis, quiſq; illorum tanto audacius oues inuadet, & tanto ſecurius eas occidet, quanto viderit paſtorem longius abeſſe, qui ouibus ſubuenire poſsit. Sed germanior mihi videtur literæ ſenſus, ſi hoc loco per lupum, hæreticum intellexerimus, ob id ſolum, quod dixit illum diſpergere oues. Nullus enim eſt alius, qui æque oues diſpergat, ac hæreticus, qui ſua falſa doctrina eas decipiens, ab vnico illo eccleſiæ ouili ſeparat, & per errorum deuia vagari cogit. Ex quibus apertiſsime conſtat, ſæpe Epiſcoporũ & aliorum rectorum abſentiam, & nimiam negligentiam, potiſsimam cauſam eſſe, quòd aliquæ in populo verſentur hæreſes, & populus ab hæreticis ſeducatur. Nam illis abſentibus, facile eſt inde D
euenire, vt quiſq; pro ſuo libito ſentiat, & quæ ſenſerit impune doceat. Simile enim ob ſolum rectoris defectum olim contigiſſe in lib. Iudicum legimus, vbi hęc habentur verba:
*Iud. vl.* In diebus illis non erat Rex in Iſraël: ſed vnuſquiſq; quod
*Mat. 13* rectum videbatur, hoc faciebat. Huc enim tendit parabola illa hominis ſeminantis bonum ſemen in agro ſuo in quo inimicus homo, occaſione accepta, quòd homines agri cuſtodes dormirent, ſuper ſeminauit zizania. Dæmon enim qui totius humani generis apertus eſt hoſtis, videns rectorum negligentiam talem, vt dormire videatur, ſuperſeminat ſæpe hæreſum zizania in eccleſia Dei, quæ ager eſt eius, in quo ille prius ſemẽ bonum, hoc eſt, veram fidei do-
*1. Cor. 10* ctrinam ſeminauerat. Et cum Paulus dicat omnia patribus in figura contigiſſe, non erit abſurdũ, ſi dicamus, hoc ipſum
*3. Reg. 3* nobis ſignificaſſe mulierem illam, de qua in 3. Reg. lib. legitur, quod filium ſuum, quẽ vigilans lactabat, nocte dormiens oppreſsit, & interemit. Nam dum paſtores animarum vigilant, & curam illarum qua tenentur, habent: tunc ſubditos ſuos, quos vt filios diligere debent, vera doctrina

lactant,

A lactant,& bonis exemplis nutriunt. Si tamen ſomno negligentiæ, & torporis dormiunt, ſua ignauia & deſidia eoſdem occidunt. Verum ne quis mihi obiiciat, ex ſenſu parabolico, aut myſtico non eſſe ſumendum argumentum ad doctrinam aliquam probandam,& ſtabiliendam, apertum volo pro hac re ſcripturæ ſacræ teſtimonium proferre. Vbi non eſt gubernator (inquit Salomon) populus corruet. Et ipſe Deus per Ezechielem prophetam de paſtoribus loquens, hoc apertius expreſsit, ſic dicens: Væ paſtoribus Iſraêl, qui paſcebãt ſemetipſos. Nónne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebãtis, gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit, non conſolidaſtis,& quod ægrotum non ſanaſtis. Quod confractum eſt non alligaſtis,& quod abiectum eſt, non reduxiſtis, & quod periérat non quæſiſtis: ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia. Et diſperſæ ſunt oues meæ, eo quòd non eſſet paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri, & diſperſæ ſunt. Cum ergo ouium diſperſio, quæ diſceſsionem à fide ſignificat, ex paſtorum negligentia oriatur, conſtat illarum omnium culpam non ſolum ipſis ouibus, quæ diſperſæ ſunt, & errauerunt: ſed earum paſtoribus ob eorum negligẽtiam eſſe imputandam. Nam vtrorunq;, populorum ſcilicet & rectorum damnum, vno verborum contextu, Hieremias propheta deplorat, ſic inquiens: Egreſſus eſt à filia Sion omnis decor eius: facti ſunt Principes eius velut arietes non inuenientes paſcua, & abierunt abſq; fortitudine in faciem ſubſequẽtis. Dicens omnem decorem à filia Sion receſsiſſe, peccata populi indicauit. Dicens vero Principes abiiſſe abſque fortitudine, prælatorum negligentiam, à qua totius populi malum eſt ortum, expreſsit. Nam beatus Hieronymus hæc Hieremię verba in commentariis ſuper Lamentationes exponens ait: Hac ſententia arguuntur negligentes rectores eccleſię Dei, ob quorum incuriam perit omnis decor populi Chriſtiani, cum nec meditatione legis diuinæ, nec in cultu pietatis, neque in ſacrarum virtutum exercitio laborare conantur: ſed in luxu voluptatum per varia ſcelera, iuxta ſuggeſtionem hoſtis cogentis abducuntur. Cuius periculi malum, illos maxime reſpicit, qui in loco regiminis con-

*Prou.11*
*Ezec.34*
B
*Tren.1*
*Hieronyı*

ſtituti, potius ſecularia deſideria, quàm mandatorum Dei C
ſequi veſtigia, elegerunt. Vnde cœleſtis regni gloriam cum ſanctis doctoribus non merentur accipere: ſed cum diabolo,& angelis eius, pœnam gehennæ cogentur recipere. Hæc Hieronymus. Sed apertius hanc nos docet ſententiam Deus, qui poſtquam per Ezechielem prophetam dixerat oues ſuas diſperſas eſſe, & in deuorationem beſtiarum veniſſe, pœnam deinde ipſis paſtoribus ob hanc cauſam minatur grauiſsimam ſic per eundem prophetam in-
*Ezec. 24* quiens: Viuo ego dicit Dominus Deus: quia pro eo quòd facti ſunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium beſtiarum agri, eo quòd non eſſet paſtor &c. Et paucis interpoſitis ſubdit. Propterea paſtores audite verbum Domini. Hæc dixit Dominus Deus: Ecce ego ipſe ſuper paſtores, & requiram gregem meum de manu eorum. Et poſt pauca iterum ſubdit: Ecce ego ipſe requiram oues meas, & viſitabo eas. Sicut viſitat paſtor gregem ſuum in die, quando fuerit in medio ouium ſuarum diſsipatarum, ſic omnes viſitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus diſperſæ fuerant in die nubis, & caliginis. Nihil certe durius, & apertius D
contra paſtores Deus dicere potuit, quàm quòd requiſiturus erat oues perditas, de manibus eorum, vt pro illis rationem reddant, quam cum bonam reddere non valeant, neceſſe erit, vt pro illorum peccato puniantur. Et hoc ipſum non ſolum verbo: ſed etiam opere nos docere voluit Dominus, vt intelligerent paſtores, & rectores non inanem eſſe comminationem, quam iam vel ſemel executioni mandatã eſſe ſcirent. Nam cum olim populus Iſraël fornicatus fuiſſet cum filiabus Moab, & illarum deos adoraſſet, iratus Dominus dixit ad Moyſen: Tolle cunctos
*Num. 25* Principes populi, & ſuſpende eos contra ſolẽ in patibulis, vt auferatur furor meus ab Iſraël. Quæ verba interpretans Origenes homilia vigeſima ſuper librum Numero-
*Origen.* rum ait: Hæc ſi cogitarent homines, nunquam cuperent, nec ambirent ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis propriis argui delictis, ſufficit mihi pro memetipſo, & peccatis meis reddere rationem. Quid mihi neceſſe eſt etiam pro populi peccatis oſtentari? & oſtentari contra ſolem, ante quem nihil poteſt abſcondi, nihil obſcu

A obſcurari? Hæc Origenes. Quiſquis igitur curam animarum ſuſcepit, ſi Deum non vult habere contra ſe iratum, oportet, vt ſemper illarum regimini intendat, ſemper cum illis conuerſetur, diligenter conſideret, quæ ſunt illis neceſſaria, nunquam niſi magna coactus neceſsitate, à conſpectu, & conuerſatione ouium ſuarum diſcedat: ſed cum Eſaia propheta dicat: Super ſpeculam Domini ego ſum ſtans iugiter per diem: & ſuper cuſtodiam meam ego ſum, ſtans totis noctibus. Ex his omnibus præfatis, euidentiſsime conſtat prælatorum, & aliorum rectorum negligentiam & abſentiam, multorum malorum inſuper, & hæreſum eſſe cauſam. Quæ omnia in ipſos rectores reiicienda ſunt ex quorum negligentia proceſſerunt. Sunt tamen multi, quorum ora declinauerunt in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Nam quidam eorum hac excuſatione ſuas abſentias ab Epiſcopatibus, vel parochiis defendere volunt, quòd perſonas alias bonas, & tanto officio idoneas pro ſe ſubſtituunt, per quos omnia, quæ tenentur, faciunt: & hoc ſatis eſſe dicunt: quia (vt aiunt) dominus ouium non per ſe ipſum ſemper paſcit oues: imò Eſa. 21
B aliorum paſtorum vtitur opera, quibus illas commendat. Et inde colligunt ſe optime ſuo officio ſatisfeciſſe, cum bonos pro ſe vicarios ſubſtituunt. Sed hæc illorum excuſatio nihil illis prodeſſe poteſt: imò potius in maius illis cedit peccatum, cum plura, quàm oportet, per illam ſibi arrogare videantur. Putant enim ſe ouium dominos eſſe, cum tamen non ſint. Deus enim illarum eſt Dominus, qui ait: Omnes animæ meæ ſunt. Et ipſæmet oues hoc ipſum fatentur dicentes: Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius. Epiſcopi autem, & alij animarum rectores, paſtores ſunt, quibus Deus eas commiſit, vt illas paſcere, & tueri curarent, ſtipendio laboris pollicito, ſi id recte egiſſent. Alioqui ſi Deus dominos illos eſſe cenſeret, nullam ab illis de ouibus rationem peteret, neq; de manu prælatorum oues perditas requireret, prout ipſemet ſe facturum fore per Ezechielem prophetam minatus eſt. Nullus eſt autem ouium dominus, qui oues ſuas alicui paſtori commẽdet, vt pro ſe alium ſubſtituere poſsit, niſi forte hac conditione, vt ille de omnibus teneatur reddere rationem. Nec Deus oues ſuas Epiſcopis, aut aliis paſtoribus commiſit, vt illi pro ſe vicarios ſubro- Exec. 18 Pſal. 94 Exec. 34

garent, quibus oues commẽdarent. Et ſi contra Dei voluntatem oues Dei alteri commiſerit, nihilominus eas, quæ ob vicarij negligentiam perierint, Deus à paſtore cui ipſe eas commiſit, requiret. Neque ſuam poterit ille hac ratione defendere culpam, quòd ipſo neſciente oues perierint: quoniam (vt habetur in capit. Quamuis. de regulis iuris) non poteſt eſſe excuſatio paſtoris, ſi lupus oues comedit, & paſtor neſcit. Deinde & ſi gratis daremus paſtores animarum eſſe cenſendos velut ouium dominos: non tamen ſic, vt contra voluntatem Dei, qui eſt illarum ſupremus Dominus, aliquid de illis diſponere poſsint. Deus autem non vult, vt rectores animarum illas aliis committant, propterea quòd alij non æque illarum curam gerunt, ac ſi illarũ eſſent Domini. Nam mercenarius (inquit Chriſtus ſaluator noſter) fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus. Raro alienæ res tam bene curantur, ac propriæ. Laudata eſt Manlij Torquati ſententia apud Titum Liuium, qua dixit, nunquam proſpere ſuccedere, quæ oculis quiuis egerit alienis. Et ita cenſeo ego vix vnquam bene ouium ſuccedere poſſe curam, quæ per vicarios exercetur: quoniam illi ſæpe non ſunt tales, quales oportebat: ſed qui plus inuigilent (vt Bernardi verbis vtar) ſubditorum euacuandis marſupiis, quàm extirpandis vitiis. Tales ſæpe ſunt, vt de illorum quolibet dici poſsit id, quod Virg. Opilio alteri paſtori exprobrans dixit:

*Ioan.10* (margin) C D (margin letters)

*Virgil. egl. 3.*

*Hic alienus oueis cuſtos bis mulget in hora,*
*Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.*

Deinde ipſi ſubditi minus reuerentur vicarios, & minus timent illos, quàm epiſcopos: vnde conſequens eſt, vt minus poſsint vicarij illos in virtute cõtinere, & à vitiis deterrere. Moyſes primus ſynagogæ prælatus, coactus populum relinquere ſatis paruã moram cum Domino facturus, ne populus Acephalus ipſo abſente maneret, vicariũ pro ſe ſubſtituit virum quidẽ probum, Aaron videlicet fratrem eius. Hic tamen non potuit populum deterrere, quin faceret vitulum aureum, & adoraret: quod tamen nunquam Moyſe præſente facere attentarunt. Populus igitur, qui Moyſe pręſente fidelis fuerat, illo abſente ad idololatriam defecit. Præterea quamuis optimus vir ſit is, quẽ ſuo loco vicarium iſtituit epiſcopus, multo tamen melius & diligentius miniſterium

*Exo.32*

ſterium

A ſterium ſuũ exequetur epiſcopo pręſente,quàm illo abſente. Et ideo indignũ puto,vt res tanti momẽti,qualis eſt animarum cura per ſolos Vicarios peragatur,quoniam in magnum hoc cederet animarũ periculum,cum(vt diximus)vix vnquã bene ſuccedunt,quę alienis oculis fiunt. Samaritanus ille(apud Lucam)qui hominẽ à latronibus vulneratum impoſuit in iumentũ ſuum, & duxit ad ſtabulum,ipſe curam illius egit, quamdiu manſit in ſtabulo. Cum autem illum recedere fuit neceſſe, commendauit ſtabulario, quòd ipſe adeſſe non poſſet. Et (vt aliquid apertius dicamus) ipſe ſaluator, & magiſter noſter, nunquam dum ſuper terram vixit,oues ſuas Petro, aut alteri alicui cõmendauit,ne alicui paſtori exemplo ſuo anſam præberet, vt per alios ouium curam gereret, quam ipſe habere tenebatur. Poſtquam à mortuis reſurrexit,& nõ ante dixit Petro:Paſce oues meas. Quamuis ante mortem promiſit ſe daturum claues Petro: eas tamen non niſi poſt mortem dedit, quando iam propè erat,vt corporali,& viſibili forma à nobis ad patrem receſſurus eſſet. Matrem ſuam nunquam viuens,aut Ioanni,aut alteri commendauit:ſed ſolum propinquus morti,quando *Luc.10* *Ioan.21* *Mat.16* *Ioan.19*

B illi miniſtrare, aut ſuppetias aliquas ferre non poterat. Alioqui dum vixit, & potuit,alteri eam commendare noluit. Suo igitur exemplo Chriſtus ſaluator noſter docuit epiſcopos, vt non prorſus vicariis fiderent: ſed quod per ſe præſtare poſſent, aliis non committerent. Sunt adhuc alij animarum rectores, qui hac ratione excuſatos ſe eſſe putant, quòd in ſuis parochiis non trahant moram, nec cum ouibus ſuis conuerſentur: quia (vt dicunt) diſpenſationem à ſummo pontifice obtinuerunt, qua liberam illis concedit pontifex facultatem, vt à ſuis parochiis quamdiu voluerint, abeſſe poſſint, & vbicunque libuerit morari. Sed hæc excuſatio adeo futilis eſt,& inanis, vt non ſolum à gehennæ incendio: ſed nec à tenuiſsimo flatu, aut leui calore defendere valeat. Nam cum reſidentia paſtorum inter oues ſuas,ſit iure diuino paſtoribus præcepta, non poteſt Papa ſine vrgente neceſsitate, hoc eſt, alicuius maioris boni cauſa, in illa diſpenſare. Alioqui ſi abſque ſimili cauſa id fecerit,non diſpenſatio:ſed diſsipatio dicenda erit. Nam etſi ille ſupremus ſit eccleſiæ paſtor, eſt tamen data illi poteſtas (vt Paulus ait)in ædificationem,non in deſtructionem.

2.co.10. ctionem. Cum igitur apertiſsimam iam hanc ſententiam C relinquamus, multa mala inſuper, & hæreſes ex paſtorum negligentia oriri, neceſſarium eſſet hanc cauſam tollere,& hanc tantorum malorum radicem protinus euellere,ne rami peſtilentes ex illa oriantur. Cogantur Epiſcopi in ſuis diœceſibus perpetuo morari,ita vt ab illis, niſi magna vrgente neceſsitate diſcedere non poſsint. Alij animarum rectores idem facere arctiſsime conſtringantur,quod ſi facere neglexerint, ſuis beneficiis oportebit illos priuare,vt ſaltem pœnæ metus cogat, quos virtutis amor non allicit ad bonum. Quæ omnia ſi recte ſine vlla diſpẽſatione peragantur, ſpero,vt Deo adiutore multa mala inſuper & hæreſes vitentur, quæ iſtis remediis ſubtractis iam alias ſæpe orta eſſe conſpicimus.

### *De quarta hæreſum cauſa,quæ eſt multorum epiſcoporum, & aliorum ſacerdotum indignitas.*

## CAPVT V.

EPiſcopi,& alij animarum rectores non ſolum ſunt negligentes ad paſcendum, & tuendum oues ſibi commiſſas,& alia præſtanda quæ illis iure debentur: ſed multi ex illis tam deſides ſunt, & ignaui, vt nec ſuarum animarum curam habere videantur. Quo fit, vt indigni cenſendi ſint, quibus tam ſublime munus merito debuiſſet conferri. Nam (vt eccleſiaſticus ait) qui ſibi nequam eſt, cui vnquam bonus erit? Non hoc dixit: quia illud impoſsibile eſſe cenſuerit: ſed quia difficile eſſe, & raro contingens exiſtimauit, vt qui ſibi eſt nequã,aliis bonus ſit. Sunt enim hæc duo,videlicet ſibi,& aliis bonum eſſe inter ſe ſic diuerſa,vt eorum alterum ab altero ſeparari poſsit, & ambo eidem conuenire non repugnet, imo aliquando ſit neceſſarium. Ab epiſcopis enim & aliis inferioris ordinis ſacerdotibus,duo illa exiguntur: quorum ſi alterum, quod libuerit eis deſit, multorum malorum cauſa eſſe poteſt. De negligentia paſtorum, & aliorum rectorum proxime præcedenti cap.diſſeruimus, vbi apertiſsime multis rationibus oſtendimus illam multarum hæreſum fuiſſe cauſam. Nunc ſupereſt,vt etiam oſtendamus epiſcoporum,& aliorum ſacerdotum

(margin: D; Ecc.14.)

A cerdotum indignitatem, etiam ſi alias illi circa oues ſibi commiſſas debitam adhibeant curam, apertiſsimam eſſe cauſam, quæ multas hucuſque produxerit hæreſes,& multo plures, niſi illi tempeſtiue occurratur, producere poſſit. Vt autem hoc melius efficere valeamus, neceſſarium eſt prius ex ſacris literis oſtendere, quales oporteat eſſe epiſcopos, & alios inferioris ordinis ſacerdotes, vt digni merito cenſeri debeant, qui tale munus recte poſsit obire. De qua re non eſt opus alium, quàm Paulum conſulere, qui epiſcopos, & alios ſacerdotes, quales oporteat eſſe, Timotheo, & Tito ſcribens, optime deliniauit. Oportet, inquit ille, epiſcopum ſine crimine eſſe ſicut Dei diſpenſatorem: non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum: ſed hoſpitalem, benignum, prudentem, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem, amplectentem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt arguere. Hæc Paulus ad Titum ſcribit, qui eadem fere ſcripſit ad Timotheum. Singulas illius oportet breuiter perſcrutari partes, & poſtea inde conſtabit, quàm multos eſſe ſacerdotes, quibus illarum aliquæ, multos etiam, quibus omnes deſunt. Primam epiſcopi partem, quæ reliquas fere omnes in ſe complectitur, Paulus dicit eſſe, vt epiſcopus ſit ab omni crimine liber. Non exigit, vt ſit ſine peccato: quia hoc eſſet fere homini impoſsibile, prout Ioannes euangeliſta docet. Si dixerimus (inquit ille) quia peccatum non habemus: nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Dicit igitur Paulus oportere, vt epiſcopus ſit ſine crimine quod non qualecunque: ſed graue, & mortale eſt peccatum. Hoc quod nunc Paulus dicit eſſe epiſcopo neceſſarium, olim in figura, & ſub velamine quodam Deus mandauit in veteri lege, Aaron ſacerdoti dicens: Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam non offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium eius. Quæ verba interpretans Gloſſa, quæ dicitur ordinaria, ſic ait: Hæc ſecundum literam accipere, nimis videtur abſurdum eſſe. Tales maculæ non ſunt in hominum poteſtate, vel voluntate. Per maculas ergo corporum vitia animorum deſcribit. Cùm enim cauſam populi præſul ſuſcipit quaſi ad ægrum

*Tit.1.* *2.Tit.3,* B *2.Ioan.1.* *Leu.21.* *Glo.or.*

ægrum medicus accedit. Qui ſi æger eſt, qua præſumptio- C ne vult mederi? Ille ergo ad exemplum debet pertrahi, qui cunctis paſsionibus mortuus ſpiritualiter viuit, cuius intentioni corpus, nec omnino per imbecillitatem, nec valde per contumeliam refragatur. Hactenus Gloſſa ord. Ex cuius verbis conſtat cauſa vna, propter quam oportet ſacerdotem ſine crimine, & ſine macula eſſe: quia videlicet ille eſt in exemplum propoſitus populo. Ne igitur populus illum imitari cõtendens in vitia poſt illum labatur, oportet vt ille ſit totus mundus, & crimine carens. Sed alia poteſt eſſe illius præcepti nõ minor cauſa, ne videlicet Epiſcopus minus valeat peccantem ſubditum redarguere: ſi ipſe ſit eodem crimine, de quo alium arguit, infectus. Propter quod Timotheo Paulus ſcribens dixit: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. Quod non ſic eſt intelligẽdum, vt Paulus cenſeat oportere Epiſcopum talem eſſe, vt nihil prorſus habeat reprehenſibile. Sed vt non ſit alicui publico peccato obnoxius, & addictus, de quo merito poſſit ab aliis reprehendi, ne dicatur illi. Hypocrita eiice primo trabem de oculo tuo, & deinde feſtucam de oculo alieno eiiciens. Indignum quippe eſt, vt quis in alio reprehen- D dat, quod ipſe aliis ſcientibus fecit. Hunc enim talem merito arguit Paulus dicens: In quo enim iudicas alterum teipſum condemnas. Et iterum: Qui ergo alium doces: teipſum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Ob hanc cauſam Saluator noſter Iudæis adulteram mulierem accuſantibus dixit: Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat. Quibus verbis innuere voluit, eum, qui peccatis eſſet obnoxius, indignum eſſe, qui alios aut punire aut reprehendere poſsit. Lapides enim contra peccantem mittit, qui illum pro peccato punit, aut de peccato reprehendit. Sed hos lapides nullus, niſi qui eſt à crimine liber, in alium mittere debet. Explicata iam in genere, & in vniuerſali Epiſcopi perfectione, opus eſt, vt in ſpecie reliquas Epiſcopi partes, quas Paulus enumerauit, breuiter diſcutiamus. Nam poſtquam Paulus dixit oportere Epiſcopum ſine crimine eſſe, particularia quædam deinde explicat crimina, à quibus potiſsimum illum abſtinere oportet, & primo dicit: Non ſuperbum. Superbiæ vitium,

Rom. 2

Ioan. 8

etſi

A etſi omnibus ſit vetitum, multo tamen magis rectori eccleſiaſtico eſt interdictum, à quo omnis ſuperbiæ faſtus, & omnis imperandi libido longiſsime debet abeſſe. Primos enim eccleſiæ Epiſcopos Chriſtus ſaluator noſter inſtruens dixit illis: Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum, & qui maiores ſunt poteſtatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: ſed quicunque voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter: & qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus: ſicut filius hominis nō venit miniſtrari: ſed miniſtrare. Et beatus Petrus alios Epiſcopos iuxta id, quod à Chriſto totius veritatis magiſtro didicerat, docet idem ſic dicens: Paſcite, qui in nobis eſt Gregem Dei, prouidentes non coacte: ſed ſpontanee ſecundum Deum: neque turpis lucri gratia: ſed voluntarie: neque dominantes in clero: ſed forma facti gregis ex animo. Deinde addit Paulus: Non iracundum. Iracundus eſt, non qui ſemel, aut iterum iraſcitur: ſed qui frequenter ira agitatur, & qui leuiſsima data occaſione ſemper in iram concitatur. Quo vitio nullum peius poteſt contingere Epiſcopo, qui alios docere, & regere debet. Nam per iram adeo turba-
B tur aliquando iudicium rationis, vt prorſus neſciat, quid tunc agat, ne poſtea (vt ebriis contingere ſolet) eorum, quæ tunc fecerat, recordetur. Turbatus eſt, inquit Dauid, à furore oculus meus. Et quidam Sapiens dixit:

*Mat. 20* *1. Pet. 5* *Pſalm. 6*

*Impedit ira animum, ne poſſit cernere verum.* *Cato.*

Præterea viri iracundi conuerſationem omnes refugiunt. Quod & Salomon omnibus ita faciendum eſſe conſulit ſic dicens: Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioſo, ne forte diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. Non eſt autem iuſtum, vt Epiſcopus id vitium habeat, propter quod ſit merito ab omnibus fugiendus. Dicit poſtea Paulus: Non vinolentum. Vinolentus eſt (vt de iracundo diximus) non qui modico vino vtitur: ſed qui nimio indulget vino. Et hoc etiam malum aciem ingenij deſtruit, & carnis ardores irritat, qui ſæpe homines in multa pertrahunt vitia. Vinum, & mulieres (inquit Eccleſiaſticus) apoſtatare faciunt Sapientes. Sequitur deinde in Pauli verbis. Non percuſſorem, hoc eſt, ne in obiurgando, & reprehēdendo ſit tam ſæuus, & aſper, vt obiurgatio tranſeat in contumeliam. Nam Græca dictio ibidem poſita,

*Prou. 22* *Eccl. 19*

μὴ

μὴ πλήκτην, (vt Hieronymus annotauit) nõ ſignificat percuſſorem manuum: ſed linguæ, eſt igitur idem, ac ſi dixiſſet. Non contumelioſum, aut non mordacem. Aut, ſi ad manus percuſsionẽ vocem illam extendere velis, prout Theophilactus extendere videtur, non percuſsionẽ, id eſt, qui nec verbis nec verberibus grauiter percutiat, ſed cum manſuetudine & lenitate ſubditos puniat. Non turpis lucri cupidum, oportere epiſcopum eſſe dicit Paulus. Quo nomine non ſolum lucrum illud quod eſt omnibus illicitum, ſed omnem prorſus negociationem intellexit Paulus, vt illam etiam ab Epiſcopo abeſſe velit, quæ aliis eſt ſecularibus permiſſa. Fœda enim eſt ſacerdoti omnis lucri temporalis negociatio. Enarratis criminibus, quibus oportet Epiſcopum carere, deinde enarrat virtutes quibus illum præditum eſſe oportet: quoniam (vt Gregorius ait) minus eſt mala non agere, niſi etiam quiſque ſtudeat bonis operibus inſudare. Ait ergo Paulus. Sed hoſpitalem, hoc eſt non ſolum aliena non appetere, quod faciunt hi qui lucris inhiant, ſed etiam propria indigentibus elargiri oportet. Ob quam cauſam doctores ſacri dixerũt Epiſcoporum & aliorũ ſacerdotum bona, eſſe bona peregrinorum cæterorúmque pauperum, quibus illi neceſſario ſubuenire tenentur. Poſtea dicit benignum, hoc eſt, non inuidum, ſed (vt Theophilactus ait) modeſtia præditum: vel (vt Hieronymus interpretatur) bonorum operũ amatorem. Deinde addit, prudentem, & merito, quia ipſe veritatis magiſter dixit: Fidelis ſeruus & prudens quem cõſtituit dominus ſuper familiam ſuam. Et Salomon ait: Dux indigens prudẽtia multos opprimet per calumniam. Poſtea ſubdit Paulus, cõtinentem, quæ vox (iuxta Hieronymi ſententiam) non ad ſolam refertur libidinem, ſed ad omnes pertinet affectus, iram, ambitionem, inuidiam, timorem, vt hos omnes vincat Epiſcopus. Denique ait: Amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in ſana doctrina, & eos qui cõtradicunt arguere. In quibus verbis, proprium Epiſcopi munus expreſsit. Nam quæ hactenus recenſuit, etiam à ſubditis exiguntur, vt ab Epiſcopis. Oportet enim Epiſcopum & quemlibet alium animarum rectorem eſſe doctum, vt ſciat optime ea quæ ad fidem, & quæ ad mores pertinent. Et iſtarũ rerum eloquutio eſt fidelis ſermo quem

Mat. 24 Prou. 28

Epiſc

A Epiſcopus amplecti debet. Alioqui ſi hæc neceſſaria ignorauerit, eueniet neceſſario quod Salomon ait: Rex inſipiẽs perdet populum ſuum. Ideo beatus Gregorius libro primo paſtoralis capite primo ait: Ab imperitis paſtoribus magiſterium paſtorale ſuſcipitur in magna temeritate, quoniam ars eſt artium regimen animarum. Quis autem cogitationum vulnera occultiora eſſe negat vulneribus viſcerum? Et tamen ſæpe qui nequaquam ſpiritualia præcepta cognouerũt, cordis ſe medicos profiteri non metuunt, dum qui pigmentorum vim neſciunt, videri medici carnis erubeſcunt. Hæc Gregorius. Hinc eſt quòd dominus in veteri lege eum qui cæcus eſſet, aut lippus, aut albuginem in oculo habens, non permittebat, vt ad ſacerdotale accederet miniſterium. Ex hac enim vmbra & rerum imagine veritatem perſcrutantes edocemur, nullum prorſus ignorantem aut infime doctum dignum eſſe, qui epiſcopale munus ſuſcipiat. Doctrinam autem qua pollere debet epiſcopus, non dubiam, aut vacillantem, ſed firmam & conſtantem oportet eſſe, præſertim in rebus fidei in quibus nihil hæſitare licet: ſed omnia pro certiſsimis habere. Et hoc inſinuauit

*Eccle.* 10 *Gregor.* *Leuit.* 21

B Paulus, cum dixit: Amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem. Non enim omnia quæ vel leuiter apprehendimus, amplecti dicimur: ſed ea ſolum quæ vtraque vlna comprehendimus & fortiter conſtringimus. Ideo beatus Ambroſius quo maiorem doctrinæ firmitatem & conſtantiam exprimeret, non tranſtulit apprehendentem ſed tenacem, vt doctrinam fidei firmiſsime teneat, & nullo pacto ab illa ſe ſinat auelli. Nec ſatis eſt Paulo, vt epiſcopus fidei doctrinam conſtantiſsime retineat, niſi talis illa ſit ac tanta vt per illam potens ſit exhortari, & eos qui contradicunt arguere. Non enim ad hoc ſolum requiritur ab epiſcopo doctrina, vt ſuæ ſoli perſonæ conſulat, ſed vt ſubditis ſuis proſpiciat, non ſolum ignorantes docendo: ſed etiam afflictos conſolando. Et hoc ipſum Græca vox magis ſignificare videtur, vt ex Hieronymi teſtimonio conſtare poteſt, qui pro eo quod nos habemus exhortari, vertit conſolari. Nec ſatis eſt hoc: ſed inſuper oportet tantam eſſe epiſcopi doctrinam, vt per illam eos qui contradicunt poſsit arguere. Hoc eſt, poſsit hæreticos teſtimoniis ſcripturæ ſacræ & aliis rationibus

ad hanc rem pertinentibus conuincere,& illorum argutiis C reſiſtere. Hi enim ex his qui Chriſto nomina in baptiſmo dederunt,ſoli ſunt qui fideli ſermoni & ſanæ doctrinæ con tradicere ſolent. Et quod de hæreticis intellexerit Paulus, ipſe verborum ordo apertiſsime docet. Nam poſtquam di xit, oportere vt epiſcopus potens ſit arguere eos qui contradicunt, ſtatim rationem dictorum verborum reddens, ſubiunxit: Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & ſeductores maxime qui de circuncifione ſunt,quos oportet redargui, qui vniuerſas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet turpis lucri gratia. Ecce omnia quæ beatus Paulus ab epiſcopis requirit,quæ omnia aliis etiam inferioris ordinis ſacerdotibus eſſe neceſſaria, præſertim his qui animarum curam ſuſceperunt, ex dictis Pauli intelligere oportet. Nam de hac re nos aperte admonuit *Chryſoſto.* Chryſoſtomus, qui homilia vndecima ſuper priore Pauli ad Timotheum epiſtola ſic ait: Poſtquam de epiſcopis dixit, eóſque formauit, quidnam illos habere conueniat, à quo item abſtinere neceſſe ſit dictans omiſſo interim preſbyterorum ordine, ad diaconos tranſit. Cur id quæſo? Quia ſcilicet inter epiſcopum atque presbyterum intereſt D fermè nihil. Quippe & presbyteris eccleſiæ cura permiſſa eſt: & quæ de epiſcopis dixit, ea etiam presbyteris congruunt. Hæc Chryſoſtomus. Sed iam opus eſt vt videamus an omnes epiſcopi & ſacerdotes tales ſint, quales Paulus cenſuit oportere illos eſſe. De hac re cupiebam nihil dicere, ne in maledictionem Cham incurriſſe videar, propterea quòd verenda patrum omnibus palàm facere velim. Sed quia multorum epiſcoporum & ſacerdotum indignitas eſt tam aperta, vt quamuis ego tacerem, ſilentio meo illam tegere non poſſem, ideo neceſſarium mihi fuit, aliqua ex nimium publicis proferre vt poſtea clare oſtendere poſsim, id quod à principio huius capitis dicere ſtatui, illorum indignitatem multarum hæreſum fuiſſe cauſam. Multi ſunt epiſcopi & alij rectores animarum iuuenes, & multi tam modicæ ætatis, vt vix pueritiam exceſſerint. Quæ res tam aperte eſt mala, vt non ſolum ſanctorum virorum: ſed gentilium philoſophorum teſtimonio damne- *Ariſtot.* tur. Nam Ariſtoteles dicit: Nemo eligit iuuenes duces, quia non conſtat eos eſſe prudentes. Eſt enim prudentia

ſumme

A ſumme neceſſaria illi qui alios regere & corrigere debet. Iuuenes autem nedum adoleſcentes & pueri (vt Ariſtoteles dixit) prudentes eſſe non poſſunt, quia nullam prorſus aut minimam habent rerum experientiam, ſine qua vix vlla poteſt haberi prudentia: Qui non eſt tentatus (inquit Eccleſiaſticus) quid ſcit? Vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit enarrabit intellectum. Qui non eſt expertus pauca recognoſcit. Cum igitur conſtet, adoleſcentes & pueros minimam rerum experientiam habere, conſtare etiam oportet illos non eſſe prudentes. In antiquis (inquit Iob) eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia. Ex quo aperte colligitur, vt in modico puerorum & adoleſcentum tempore, prudentia eſſe non poſsit. Hinc eſt quòd cum Deus decreuit conferre Moyſi adiutores, qui illum ad immenſum regiminis onus portandum iuuarent, non pueros, nec adoleſcentes, neque iuuenes: ſed ſenes illos præcepit eſſe, ſic dicens: Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſraël, quos tu noſti quòd ſenes populi ſunt ac magiſtri, Dicens, quos tu noſti quia ſenes po-

*Eccle.* 34

*Iob* 12

*Nume.* 11

B puli ſunt, expreſsit non ſolum ætatis ſenectutem eſſe neceſſariam: ſed oportere, vt ſenectus mentis ſit illa coniuncta. Si enim ſola corporis ſenectus in illis quæreretur, tot illam noſcere poterant, quot poterant illos videre. Dum vero dicitur, quos tu noſti quòd ſenes populi ſunt, profecto liquet quòd non ſolum corporis ſenectus, ſed ſimul cum ea ſenectus mentis eligenda nunciatur. Et certe monſtruoſa quædam res eſt & nimium deploranda, vt is qui ad regimen aliorum cõſtitutus eſt, alio rectore vel (vt apertius loquar) pædagogo indigeat. Nam qui ſeipſum regere neſcit, qui fit vt alios regere valeat? Ideo ſapiens compatitur terræ, quæ puerum regem habet, ſic dicens: Væ tibi terra cuius Rex eſt puer. Quàm magnum malum ſit, pueros in regimine conſtituere, vel ex eo facile intelligi poteſt, quòd dominus hoc pro maxima pœna minatur populo Iuda, per Eſaiam prophetam dicens: Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Verum etſi res apertiſsima ſit, valde malum & nimis pernicioſum eſſe, pueros aut adoleſcentes in regimine animarum cõſtituere, qui tamen illos conſtituerunt, aut illos conſtitui procurarunt, hac excuſatione illam defendere nitũtur, quòd bona de illis pue-

*Eccleſ.* 10

*Eſa.* 3

ris aut adoleſcentibus habetur ſpes, illos in optimos & perfectos viros euaſuros. Ridenda quippe excuſatio, quæ tam multis nominibus conuincitur eſſe vana. Nam huiuſmodi ſpes nihil certum promittere poteſt, cum tam multos quotidie videamus iuuenes & ſenes multis, & variis criminibus irretitos, qui bonam de ſe ſpem dederunt in pueritia. Prudentis igitur viri erit, non fidere pueris quos ſæpe feſelliſſe conſtat. Deinde etſi ſpes certa eſſet, illos bonæ indoli ſuæ poſtea reſponſuros, non tamen ideo tam graue onus eſſet illis committendum, quando ſola habetur ſpes: ſed expectandi ſunt quouſque tales illos, quales ſperabantur, euaſiſſe intelligant. Alioqui impone alicui mulo aut aſino duorum menſium grauiſsimam aliquam ſarcinã nimium vires illius excedentem, propterea quòd optima de illo habetur ſpes, optimum aliquando futurum iumentum quod multo grauiori ſarcinæ portandæ ſufficiet. Si hoc non audes paruulo mulo, aut aſino cõmittere propter ſolam ſpem futuri, cur audes regimen animarũ, quod mille ſarcinis eſt multo grauius, puero propter ſolam futurorum ſpem committere? Nunquid pluris facis iumentum tuum quàm animam pueri, cui tam immenſum pondus imponere non reformidas? Quamuis nouitius aliquis ſartor aut ſutor optimam de ſe præbeat ſpem optimum aliquando artificem futurum, non tamen illi committes vt veſtes aut calceos tibi conficiat, quouſque talem qualem ſperabas illum euaſiſſe ſcias: & vis puero propter ſolam bonã, quam de illo habes ſpem, tot animarum millia cõmittere? O infelices animæ quæ in tantam deueniſtis miſeriam, vt vobis veſtes & calcei præferantur. Quas Chriſtus ſaluator noſter tanti fecit, vt pro illis ſanguinem fundere non recuſauerit, nunc infra veſtes & calceos à multis Pontificibus æſtimatæ ſunt. Sed aliam adhuc proferunt non multo meliorem excuſationẽ, dicentes, ex Papæ diſpenſatione puerum inſtitutum eſſe epiſcopum, aut alicuius beneficij curati rectorem, ac proinde omnem ſcrupuli occaſionem eſſe ſublatam. Qualis ſit iſta excuſatio, aut quanti momenti, ſi ego dixero mihi non credent, propterea quòd talis non ſum vt virgam in colubrum verterim, aut colubrum in virgam reformauerim, aut aliquid aliud ſimile doctrinæ meæ ſignum dederim. Audiant igitur beatum Bernardum, virum & miraculis clarum, & doctr-

Bernar.

C

D

A doctrina refertum, qui lib. iij. de conſideratione, ad Eugenium Papam ſcribens, ait: Non ſum tam rudis, vt ignorem vos poſitos diſpenſatores: ſed in ædificationẽ non in deſtructionem. Deniq; quæritur inter diſpẽſatores vt fidelis quis inueniatur. Vbi neceſsitas vrget, pxcuſabilis diſpenſatio eſt; vbi vtilitas prouocat; diſpenſatio laudabilis eſt. Vtilitas dico cõmunis, non propria. Nam cum nihil horum eſt, non plane fidelis diſpẽſatio, ſed crudelis diſsipatio eſt. Hæc Bernardus. Et in epiſtola ad Theobaldum Comitẽ, quæ eſt in ordine cclxxj. iterũ ait: Offendo proculdubio ſi facio quod requiritis. Nam honores & dignitates eccleſiaſticas non ignoro deberi his qui eas digne aut ſecundum Deũ adminiſtrare & velint & poſsint. Porrò eos acquiri paruulo filio veſtro precibus meis vel veſtris, nec vobis iuſtum, nec mihi tutum eſſe noueritis. Hæc Bernardus. Doctrinam autem ſi quis ab epiſcopis & aliis ſacerdotibus requirat; pauci ſunt qui poſsint debito & obligationi reſpõdere. Nam etſi aliqui ſint epiſcopi docti, multo tamen plures ſunt adeo indocti, vt vix Latine ſciant loqui, & (quod multo peius eſt) eorũ aliqui nec bene Latine legere nouerunt. Cuius rei nullum B (vt vera loquar) in Hiſpania, vbi natus ſum, exemplũ vidi: ſed in aliis prouinciis, præſertim in illa quæ ſe Latinæ elocutionis parentem gloriatur. Nam in Hiſpania, procurãte id catholico illius Rege & Chriſtianiſsimo Imperatore Carolo, nullus hodie extat epiſcopus qui non ſit vel mediocriter doctus, & multi ſunt vere doctiſsimi. De aliorum ſacerdotum ignorantia non eſt opus longum facere ſermonem cùm tam frequentes vbique ſint ſacerdotes indocti & prorſus ignorantes, etiam ex his qui animarum ſuſceperunt curam, vt rarus ſit & velut gemma quædam exiſtimetur ſacerdos doctus, qui animarũ curæ inſeruiat. Tam multus eſt indoctorum ſacerdotum numerus, vt iam poſsit eccleſiæ exprobrari, quod dominus olim per Eſaiam prophetam exprobrauit ſynagogæ dicens. Speculatores eius cæci omnes. Hi qui animarum curam tenent, ſpeculatores populi ſunt, qui pro illo (vt ait Paulus) vigilare debent, tanquam pro re de qua ſunt Deo reddituri rationem. Hos tamen omnes dicit fuiſſe cæcos, hoc eſt, ignorãtes. Quoniam etſi aliqui fuiſſent tunc docti apud Iudæos, hi tamen rariſſimi erant. Quotus eſt nunc epiſcopus aut ſacerdos alius

*2. Cor. 10*
*1. Cor. 4*
*Eſa. 56*
*Hebr. 13*

animarum rector,qui iuxta Pauli pręceptum potens ſit exhortari in ſana doctrina, & eos qui contradicunt arguere? C
Quantum autem malum ex hac ſacerdotum ignorantia
*Matt.15* oriatur, vel ex eo conſtare poteſt quod Chriſtus ſaluator noſter ait: Si cæcus cæco ducatum præſtet,ambo in foueam cadunt. Et beatus Gregorius in primo capite paſtoralis ex-
*Pſal.68* ponens illud pſalmiſtæ. Obſcurentur oculi eorum ne vi-
*Grego.* deant: & dorſum eorum ſemper incurua, ait: Oculi quippe ſunt qui in ipſa honoris ſummi facie poſiti, prouidendi itineris curam ſuſcipiunt, quibus hi nimirum qui ſubſequenter inhærent, dorſa nominantur. Obſcuratis ergo oculis dorſum flectitur: quia cum lumen ſcientiæ perdunt qui pręeunt,profecto cuncti ad portanda peccatorum onera curuantur qui ſequuntur. Hæc Gregorius. Si ad ſacerdotũ mores examinandos accedere volumus,plus in eis quod dãnemus,quàm quod probare poſsimus, inueniemus. Vix enim aliquid in eis reperietur, quod non longiſsime diſtet ab his,quæ illis ſunt à iure præcepta. Scio aliquos eſſe Epiſcopos & ſacerdotes optimis moribus imbutos, qui iuxta humanam fragilitatem ea quę tenentur,præſtare conãtur. Sed hi rariſsimi ſunt,& digito à populo monſtrati,de quibus præſentem non facimus diſputationem: ſed de aliis D
impræſentiarum loquimur, qui ab his moribus qui ſacerdotali dignitati conueniebant, longiſsime receſſerunt: & horum maximus numerus. Quales illi interius ſint, Deus nouit qui intuetur eorum corda: nos exteriora iudicamus, quæ tam mala ſunt, vt nulli homini prudenti, & bene de Chriſtiana religione ſentienti, placere poſsint. Si ex veſtibus quibus induuntur, illos iudicare oportet, multos illorum non ſacerdotes neque clericos: ſed prophanos ſeculares & milites exiſtimabimus. Illorum iumenta tanto exceſſu ornantur,& tanta curioſitate componuntur,vt de illis merito iam dici poſsit quod propheta regius de filiabus
*Pſal.143* gentilium dixit: Filię illorum compoſitę: & circumornatæ velut ſimilitudo templi. Vtinam tanta illis cura eſſet componendi & ornandi templa, quanta illos vexat ſolicitudo ornandi mulas quibus inſidere debent. Tantus eſt à multis annis eorum in hac re luxus, vt beatus Bernardus exa-
*Bernard.* ſperatus dixerit illis: Dicite Pontifices in fræno quid facit aurum? Adparatus menſę illorum opulentiſsimus,conuiuia

A uiuia nimium exceſsiua, cum tamen multi pauperes quibus debitores ſunt, fame pereant. Venationibus & aucupiis multi eorum inſeruiunt, accipitres alunt, & canes pauperibus deſertis nutriunt, quæ omnia multi ſeculares domini ob ſolum Dei timordm facere reformidant, cum tamen non laicis hominibus: ſed ipſis Epiſcopis & ſacerdotibus ſint hæc iure prohibita. Ludos multi ſacerdotes publice exercent, & aleæ frequentius quàm orationi aut lectioni ſtudent. Iſtorum aliqui tam viles ſibi ſunt, & tam paruam de ſua ſacerdotali dignitate æſtimationem habent, vt non vereātur multi de inferioris ordinis ſacerdotibus domibus propriis deſertis, tabernas publicas ad cōpotationes exercendas ingredi, & ibidem cum aliis de maiori vini hauſtu contendere, & victoriam maiorem potum ambire. De caſtitate illorum non eſt quod loquamur, cum tam aperta ſit omnibus illorum incontinentia, vt ſi nos velimus tacere, illorum filij clament. Publicas multi ex illis in magnum Chriſtianæ religionis dedecus retinent concubinas, a quorum amplexibus ſæpe ad euchariſtiæ ſuſceptionē, nec homines nec Deum reuerentes accedunt. Et, vt nihil malitiæ aliquibus illorum deſit, ad publica proſtibula accedere non
B verentur. Tam frequens eſt iam ſacerdotum incontinentia, & tam publica, vt ſi quis illorum caſtus eſſe ſciatur, quamuis multa alia neceſſaria illi deſint, ob hoc ſolum ſanctus à populo cenſeatur. Hæc autem omnia vitia arguunt, illos qui talia agunt indignos eſſe honore ſacerdotali. Nec ſoli ſeculares ſacerdotes ſed etiam monachi qui multo arctiori obligatione ad virtutem tenenrur, à ſuo inſtituto longiſsime abſunt. Multi enim illorum adeo à patribus à quibus inſtituti ſunt degenerarunt, vt ferè nihil quod ſuę reſpondeat profeſsioni habeant, præter exteriores veſtes, quibus à cæteris diſcernuntur. In his autem neceſſarium eſt euenire, quod Auguſtinus ait, nullos videlicet peiores eſſe quàm qui in religione defecerunt. Et re vera (vt ingenue loquar) quamuis multi ex monachis hodie ſint, qui ſui inſtituti regulam quam promiſerunt, obſeruent, rari tamen ex illis ſunt qui non declinauerunt ab eo perfectionis culmine, in quo patres illorum fuere. Ex hac omnium ſacerdotum indignitate, tanquam ex potentiſsima malorum cauſa multa mala inſuper & hæreſes, olim orta

& nunc, proh dolor, quotidie oriuntur & nutriuntur. C
*Hie.10* Nam hoc aperte nos docuit Deus per Hieremiam prophetam, dicens: Quia ſtulte egerunt paſtores, & dominum non quæſierunt, propterea non intellexerunt, & omnis
*Hiero.* grex eorum diſperſus eſt. Super quem locum Hieronymus hæc quæ ſequuntur, ait: Per tranſlationem paſtorum atque ouium, Principum culpa & diſperſio populi deſcribitur. Quia enim principes ſtulte egerunt, nec quæſierunt dominum, quem toto debuerant corde perquirere, idcirco & mala venientia non viderunt, ſiue non intellexerunt dominum, & omnis multitudo Hieruſalem huc illúcque diſperſa eſt. Hæc Hieronymus. Et iterum eandẽ ſentẽtiam
*Ezec.44* apertius per Ezechielem prophetam Deus docet ſic dicens: Facti ſunt domui Iſraël in offendiculum iniquitatis. Quæ
*Gregor.* verba exponens beatus Gregorius lib.j.paſtoralis ca.ij. ſic ait: Nemo quippe amplius in eccleſia nocet, quàm qui peruerſe agens nomen vel ordinem ſanctitatis habet. Delinquentem nanque hunc nemo redarguere præſumit, & id exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis, peccator honoratur. Hæc Gregorius. Nec illorum duntaxat peccatorum quæ ad mores pertinent: ſed etiam hæreſum multarum fuit cauſa, malitia, D & indignitas ſacerdotum. Nam Huſsitarum hæreſis ini-
*Aene. Sylui.* tia, enarrans Aeneas Syluius libr. de origine Bohemorum capit. xxxv. ait: Sequebantur Ioannem Hus clerici ferè omnes, ære alieno grauati, ſceleribus ac ſeditionibus inſignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & nonnulli doctrina celebres iuncti erant, qui cum in eccleſia conſequi dignitatem non potuiſſent, iniquo animo ferebant, ſacerdotia maiorum cenſuum his committi, qui quamuis nobilitate præirent, ſcientia tamen viderentur inferiores. Et capi. xxxvj. referens ea quæ cum Ioanne Hus & Hieronymo de Praga Bohemis, in Conſtantienſi concilio acta ſunt, ait: Stetere in propoſito pertinaces Bohemorum animi, neq; victi rationibus, vinci voluere. Se veraces, ſe ſancti euangelij æmulatores, ſe Chriſti diſcipulos eſſe, Romanam eccleſiam, cęteráſque per orbem diſperſas, longe à traditionibus apoſtolorum abiiſſe, quæ opes ac delicias ſectarẽtur, dominatum in populos, & primos in conuiuiis accubitus exquirerent, canes, equos alerent, eccleſia-

A rum bona quæ Chriſti pauperibus deberentur, per laſciuiam luxúmque conſummerent: aut neſcire prorſus diuina mandata, aut ſciẽtes contemnere. Hæc Bohemos dixiſſe, & in illis ad ignem vſque perſeueraſſe refert Aeneas Syluius. Ex quibus ſatis aperte conſtat, malos ſacerdotum mores Hufsitis anſam hæreſis præbuiſſe, qua ab obedientia Romani pontificis deceſſerũt. Idem hoc noſtro ſeculo Lutheranis contingit, quorum hæreſes, indignitas, & ſcelerata ſacerdotum vita tanquam prima mater genuit, & nunc tanquam nutrix eas alit, fuouet & nutrit. Videntes enim nimiam ſacerdotum multitudinem, illorũ indignitatem, ſceleratámque illorum vitam, in ſacerdotes, & epiſcopos, & in Romanum, hoc eſt, ſupremum totius eccleſię Pontificem, debacchari cœperunt, & quod in perſonas iuſte forte dicere potuiſſent, in ipſam ſacerdotalem dignitatem, & in Hierarchios illius ordines retorſerunt. Tanquam ſi perſonæ indignitas & vita quamlibet ſcelerata vel tantillũ poſſet detrahere ſacerdotali dignitati, aut cuiuis alteri poteſtati. Si illi recte ſapuiſſent, pro perſonarum emendatione, & morum reformatione laborare debuiſſent, non in vniuerſum pontificiam tollere dignitatẽ. Male quidem medetur qui iugulat. Alioqui ſi hæc illis ſana videntur remedia, tollant eadẽ ratione matrimonia, quia multi coniuges fidem matrimonij non ſeruant. Tollant omnes rerum publicarum miniſtros & rectores, quia multi ex illis miniſterium ſuum iniuſte exercent. Tolant deniq; ſartores, ſutores, metallarios, auri fabros, latomos, & reliquos omnes artifices, propterea quòd multi ex illis mille faciunt fraudes, milléque confingunt ſæpe mendacia. Si has artes prorſus tollere nõ licet, quamuis illarum artifices iniuſte eas exerceant, multo minus decebat propter ſacerdotum aut Pontificum indignitatem & quamlibet ſceleratam illorum vitam, dignitatẽ pontificiam prorſus abrogare, præſertim cum non ab hominibus: ſed à Deo illa inſtituta ſit, ac proinde nõ ex hominum arbitrio: ſed ex Dei volũtate pendeat. Sed re vera odio & inuidia epiſcoporum, prſertim Romani Pontificis ducti, excæcati ſunt vt rem non intelligerent: nec modo, etiam ſi veritas illis apertiſsime oſtẽdatur, intelligant. Nã ſi quid illis pro ſummi Põtificis aut aliorũ epiſcoporũ authoritate obiicitur, cum neſciãt quid vere reſpõdere poſ-

ſint, ſtatim clamant: Videte pontificis exactiones, cõſiderate epiſcoporum mores. Expertus quidẽ loquor, & non quæ ex aliorum relatu didici: ſed quę propriis oculis vidi & auribus meis audiui refero. Et certe difficile eſt, niſi Deus ipſe cuſtodiat, tanta ſacerdotum indignitate, & tam ſcelerata illorum vita exiſtente, chriſtianam religionem eſſe vbique integram. Nam diuina lex, & religio, verúſque Dei cultus, habent quandam cum ſacerdotio connexionem, quæ ex Pauli teſtimonio facile conuinci poteſt, qui ait: C
*Hebr. 7* Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat. Si ſacerdotium & lex non eſſent ſibi inuicem connexa, quæ obſecro eſſet hæc Pauli collectio, ex tranſlatione ſacerdotij legis tranſlationem inferre? Sed quia Paulus cenſuit, non poſſe ſacerdotium eſſe ſine lege, nec legem ſine ſacerdotio, ita vt cuique ſacerdotio ſua reſpondeat lex, & religio, & cuique legi ſiue religioni ſuum conueniat ſacerdotium, ideo viſum eſt illi ex tranſlatione ſacerdotij, optime poſſe colligi tranſlationem legis. Si hæc duo tam connexa & à ſe inuicem dependentia ſunt, eadem ratione & conſequentia, ex contemptu & vili penſione ſacerdotij, neceſſario ſequetur legis & religionis cõtemptus. Nam apud D
omnes orbis terrarum nationes, apud quas aliqua aut vera, aut falſa vnquam religio viguit, tanta fuit ſemper ſacerdotij dignitas, tantáque apud populum ſacerdotũ æſtimatio & reuerentia, quanta ipſius religionis fuit dignitas, æſtimatio atque reuerentia: & econtrario. Non eſt igitur mirum, ſi his ſeculis in quibus Criſtianæ religionis ſacerdotium eſt neglectum, & tam parum æſtimatum, vt omnibus paſsim ſine vllis iuſtis meritis cõferatur, etiam diuina lex diuinúſq; cultus, ipſa deniq; tota chriſtiana religio contemnatur, peſſúmq; eat. Cum igitur hanc omniũ præſentis ſeculi hæreſum potiſsimam eſſe radicem conſtet, quiſquis hæreſibus occurrere & illas prorſus tollere optat, ſumme pro viribus ſuis laborare debet, vt hęc peſsima radix euellatur, & ſacerdotium ſuæ dignitati reſtituatur. Hoc autẽ facile fiet, ſi primũ tollãtur cauſę, à quibus totus hic ſacerdotum contemptus eſt ortus. Notiſsimũ eſt ſacerdotum contemptum ex nimia illorum multitudine primũ: deinde ex ignorantia, poſtremo ex ſcelerata illorum vita, eſſe ortum. Nimia ſiquidem cuiuſlibet rei multitudo contemptum viliPen

A lipenſionémque parit: quemadmodum econtrario, cuiuſlibet rei raritas pretium æſtimationémque gignit. Deinde ſacerdotum contemptum auxit magna illorum indignitas multis nominibus manifeſta. Quoniam multi propter ætatis defectum, alij ob imprudentiam, alij ob ignorantiam, alij ob ſceleratam illorum vitam omnibus manifeſtam, indigni ſunt, qui ad tam ſublimem dignitatem fuiſſent promoti,& inde illorum oritur contemptus. Hac igitur via ſacerdotium quod iam in magnam vilitatem, magnúmque contemptum abierat, facile ſuo priſtino reſtituetur pretio & honori, ſi nullus ad illum niſi dignus promoueatur. Nullus niſi prouecta iam ætate inſtituatur epiſcopus aut ſacerdos, & qui prudens ſit ad tale munus obeundum, & vir doctus qui alios docere valeat, & bonus virtutíſque ſtudioſus, qui alios ſuo exemplo ad virtutem capeſſendam hortetur. Si tales ſint epiſcopi & ſacerdotes, non dubito quin reliquus populus breui ad veram chriſtianæ religionis obſeruantiam redibit. Si hæc ſacerdotij reformatio fieri negligitur, neceſſe eſt vt hi quibus hoc facere incumbit, patienter ferant eiuſdem ſacerdotij contem-
B ptum, & per conſequens legis diuinæ & chriſtianæ religionis iacturam.

## *De ſexta hæreſum cauſa quæ eſt ſacræ ſcripturæ translatio in linguam vulgarem.* CAP. VI.

TRanslationem ſacræ ſcripturæ in linguam vulgarem multarum hæreſum poſſe eſſe cauſam multis rationibus multiſque irrefragabilibus teſtimoniis perſuadetur,& res ipſa aperte demonſtrat. Vt autem hoc apertius probare valeamus, illud ante omnia ſtatuere oportet: primam & potentiſsimam omnium hæreſum radicem eſſe prauam ſcripturæ ſacræ intelligentiam. Nam quia in ſacris literis contenta non iuxta catholicam fidei doctrinam: ſed iuxta ſenſum à catholica fide longiſsime diſtantem intelligendam eſſe aliqui putant, ideo ſuas ſententias quamuis catholicæ fidei repugnantes, ac ſi diuina eſſent oracula firmiſsime tuentur. Quia ea quæ ſentiunt teſtimoniis ſacræ ſcripturæ munita, & roborata eſſe putant, & ideo tam conſtanti,& firmo animo ea tenent, ac reliqua, quæ vere in ſacris literis continentur. Vnde Hilarius in lib. de Trinita- *Hilar.*

te

te ait: Extiterunt plures, qui cœleſtium verborum ſimplici tatem, non veritatis ipſius abſolutionem ſuſceperunt aliter interpretantes: quàm dictorum virtus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis, non de ſcriptura eſt, & ſenſus nō ſermo, fit crimen. Hec Hilar. Et beatus Auguſtinus in lib. 83. quæſtionum quæſtione 69. ait: Non poteſt error oriri palliatus nomine chriſtiano: niſi de ſcripturis non intellectis. Hæc ille. Si ex praua ſacræ ſcripturæ intelligentia hæreſes oriuntur, conſequens eſt inde, vt vulgus indoctum ſacras ſcripturas legens magnam inde ſumat occaſionem in varias incidendi hæreſes: quoniam legit id, quod minime intelligere poteſt. Quod autem multa ſint in ſacris literis, quæ à vulgo minime intelligi poſſunt: adeo eſt manifeſtum, vt nulla egeret probatione, niſi Lutherus & alij eiuſdem farinæ homines qui notiſsima alia negare ſolent, hoc etiam negaſſent dicentes ſacram ſcripturam præſertim nouum teſtamentum, eſſe intellectu facillimam, ita vt ab omnibus intelligi poſsit, & ob eam cauſam in eam linguam eſſe vertendam, in qua poſsit ab omnibus legi. Lutherum tamen, & quotquot illi in hac parte fauent, peſsime errare inde aperte conuincitur: quod multa ſunt ad ſacræ ſcripturæ intelligentiam maxime neceſſaria quibus omnibus conſtat vulgus indoctum carere. Omnes enim ſcientiæ naturales, teſte Auguſtino ſunt valde neceſſariæ ad veram, & exactam ſacræ ſcripturæ intelligentiam. Nam (vt ille ait lib. 2. de doctrina Chriſtiana. cap. 40.) ſicut olim tabernaculum Dei conſtructum eſt, Deo præcipiente, ex auro, & argento, quod filij Iſrael ab Aegyptiis acceperant: ſic modo theologiæ ſtructura, ex gentilium ſcientiis, quæ velut quoddam illorum argentum & aurum ſunt, conſurgit. Hiſtoriarum variarum cognitionem eſſe ad verum ſacræ ſcripturæ intellectum conſequendum, teſtatur idem Auguſt. qui lib. 2. de doctrina Chriſtiana oſtendit aliquos ob ſolam hiſtoriæ ignorantiam circa ſcripturam ſacram erraſſe. Neque ad ſolas res leues, & parui momenti, ſed ad prima totius Euangelicæ fidei fundamenta ſtabilienda, eſt hiſtoriæ cognitio neceſſaria. Primum enim totius Euangelicæ doctrinæ fundamentum eſt Ieſum filium Mariæ virginis fuiſſe Meſsiam in lege promiſſum, & à prophetis prædictum. Pro cuius fidei confirmatione multa ex præcipuis

Margin notes: C (line 1); *Augu.* (line 5); D (line 24); *Ex. 35* (line 31).

A puis, quæ poſſunt ex ſacra ſcriptura afferri teſtimonia, nequaquam poſſunt ſine hiſtoriæ cognitione intelligi. Primum eſt ex lib. Geneſeos, vbi Iacob benedicens filium *Ge.49.*
ſuum Iudam hæc ait: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec veniat, qui mittendus eſt. & ipſe erit expectatio gentium. Vt autem hæc aduentui Chriſti in carnem adaptentur, neceſſarium eſt ſcire ex hiſtoriis quando fuit ablatum ſceptrum de Iuda, & quando defecit Dux de femore eius. Alterum eſt de prophetia Balam qui poſtquam dixit, orituram eſſe ſtellam ex Iacob, & conſurrecturam virgam de Iſrael, quæ percuteret Duces Moab, vt tempus, quo hæc prophetia implenda eſſet, deſignaret. Hæc dixit; Heu quis victurus eſt quando iſta faciet Deus? Venient *Nu.24*
in trieribus de Italia, ſuperabunt Aſſyrios, vaſtabúntque Hebræos, & ad extremum ipſi peribunt. Qui hanc prophetiam in Chriſto ſaluatore noſtro impletam eſſe, probare voluerit, oportet vt ſciat quando Romani Aſſyrios ſuperauerint vaſtauerintque Hebræos. Multo maior hiſtoriæ cognitio exigitur pro vera intelligentia prophetiæ Danielis *Dan.9*
de ſeptuaginta hebdomadis abbreuiatis, poſt quas mox
B vngendus erat ſanctus ſanctorum. Qui hiſtoriarum eſt prorſus ignarus, vt multi ex vulgo eſſe ſolent, nequaquam poterit has, quas diximus prophetias, Chriſto, de quo illæ prædictæ ſunt adaptare. Deinde Auguſtinus lib. 2. eiuſdem operis de doctrina Chriſtiana, cap. 29. docet troporum, & figurarum cognitionem eſſe prorſus ad ſcripturarum cognitionem neceſſariam, quæ à grammaticis & rhetoricis petenda eſt. Ex huius rei ignorantia conſtat multas poſſe hæreſes oriri, propterea quod figurata loquutio non agnoſcitur, & creditur eſſe non figurata. Ex hac enim radice orta eſt olim in Aegypto Anthropomorphitarum hæreſis, putantium Deum eſſe corporeum, propterea quòd ſæpe ſacræ literæ Deo membra tribuunt humana. Si enim metaphoræ vim intellexiſſent, non fuiſſent illi in talem hæreſim lapſi. Et eadem ignorantia prodiit hæreſis Cherinti, & aliorum docentium delicias carnis futuras eſſe in cœleſti beatitudine. Decepti enim ſunt hi ex eo, quod Saluator apud Lucam ait: Ego diſpono vobis menſam, ſicut diſpo- *Luc.22*
ſuit mihi pater, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Sunt & alia id genus multa in ſacris literis,

de

de quibus omnibus non eſt poſsibile hoc loco diſſerere. C
Certum eſt plebem indoctam neſcire diſcernere figuratas loquutiones, à non figuratis, & inde neceſſe eſt, vt in plurimos labatur errores, ſi eas ſine vlla figura, & ſine vllo tropo intelligere velit. Multa ſunt in Euangeliis à Chriſto ſaluatore noſtro, & deinde ab Apoſtolis in epiſtolis ſuis per hyperbolem dicta. Sæpe vtuntur Apoſtoli, & Euangeliſtæ ſynecdoche figura, quam qui non intellexerit, neceſſe eſt vt erret. Nam qui hanc ignorauerit neceſſe eſt, vt in tempore
*Mat.12* mortis, & reſurrectionis Chriſti erret, putans Chriſtum non vere dixiſſe ſe futurum in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Eadem ratione deridebit literam Exodi, vbi dicitur, virgam Moyſi Deuoraſſe virgas Magorum. Dicet enim apud ſe: Qui fit, vt virga, quæ nec os nec dentes, nec gulam, nec ventrem, nec denique ſenſum habet aliquid
*Rom.8* deuorare poſsit? Paulum etiam neceſſario dicet mendacem, qui ait ſpiritum ſanctum poſtulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Si ſpiritus ſanctus gemere nequit, quomodo poterit gemitibus inenarrabilibus poſtulare? Vulgaris itaque homo illud legens, & minime intelligens, aut Paulum erraſſe dicet, aut male de ſpiritu ſancto cenſebit, putans illum gemere, aut quomodolibet triſtari. D
Sunt aliæ multæ, & frequentiſsimæ figuræ in ſacris literis, pro quarum declaratione extat libellus Bedæ, qui inſcribitur de ſchematibus, & tropis ſacræ ſcripturæ. Sunt præterea multa in ſacris codicibus, quæ minime iuxta ſolam literæ ſuperficiem ſunt capienda: ſed iuxta myſticum ſenſum ſub ea latentem ſunt interpretanda. De his dicit Paulus:
*2.Cor.3* Idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti, non literæ: ſed ſpiritus: Litera enim occidit, ſpiritus eſt, qui viuificat. Si hæc omnia quis velit, iuxta literam, & non iuxta myſterium reconditum interpretari, non eſt dubium illum in multas hæreſes labi. Talia ſunt multa, quæ de Chriſto prophetæ prædixerunt. Tale eſt illud, quod Iacob Patriarcha de Chriſti paſsione prophetico ſpiritu prædixit: Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. Et il-
*Ge.49* lud apud Eſaiam. Multiplicabitur eius imperium, & pacis
*Eſai.9* non erit finis: Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia amodo, & vſque in ſempiternum, & regni eius non erit
finis,

A finis. Cum domus Iacob æterna non ſit: ſed temporalis, dubitare quis merito poterit, quomodo Chriſtus in illa ſit regnaturus in æternum, præſertim cum ipſe Chriſtus poſtea dixerit regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo. Sunt alia multa eiuſdem notæ, quæ ſi iuxta ſolam literam intelligantur, non eſt dubium multas inde naſci hæreſes, vt puta de regno Chriſti in hoc mundo, de huiuſ regni perpetuitate. Et non eſt etiam dubium, quin vulgus indoctum propterea quod myſteria penetrare neſcit, omnia hæc putet eſſe iuxta nudam literam intelligenda, ob quam cauſam neceſſe eſt, vt in multos incidat inextricabiles errores. Rurſum ſæpiſsime contingit in ſacris literis ſubdita, ſine vlla expreſsione, vnius perſonæ in aliam perſonam mutatio, ita vt modo de Chriſto, qui caput eſt corporis myſtici, loquatur ſcriptura, & ſtatim ſine vlla perſonæ expreſsione loquatur de corpore eius, quod eſt eccleſia, aut de particularibus illius membris, quę ſunt omneſ fideles. Quæ omnia ſi quis eidem tribuere velit, vt puta omnia capiti, aut omnia corpori, aut membris accommodare, ſæpe ſine manifeſta hæreſi id facere non poteſt. Quia ſæpe ea, quæ capiti conueniunt,

B repugnant corpori, & membris eius, & quæ cæterorum membrorum ſunt propria ſæpe non poſſunt capiti conuenire. Talia ſunt, quæ Oſeas propheta de Chriſto loquens ait: Puer Iſrael, & dilexi eum, & ex Aegypto vocaui filium meum. Vocauerunt eos, ſicut abierunt à facie eorum Baalim immolabant, & ſimulachris ſacrificabant. Primam horum verborum partem de Chriſto eſſe intelligendam, teſtatur Matthæus, qui illam exponit de Chriſto ab Aegypto in Iudæam reuertente. Reliqua tamen quamuis ſub nomine eiuſdem populi Iſraelitici dicta ſint, non poſſunt Chriſto conuenire: ſed ſoli corpori illius, ſiue vero, ſiue ficto, hoc eſt, eccleſiæ permiſtæ quæ bonos malóſque intra ſe continet. Certum eſt vulgarem hominem non poſſe diſcernere diuerſitatem perſonarum, de quibus quaſi de vna illæ literæ contextus loquitur: ſed omnia eidem perſonæ accommodabit, præſertim in Pſalmo 21. qui totus eſt Chriſto tribuendus, & ferè nulla eſt in illo pars, quæ poſſedit eidem Pſalmiſtæ competere. Et Eſaias propheta de Chriſto loquens ſub nomine ſuo. Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxerit me. Ad annunciandum manſuetis miſit me,

*Oſeas.* *Matt. 2* *Eſa. 61*

vt

vt mederer contritis corde. Et alia multa ibi Eſaias nomi C
ne ſuo dicit, quæ tamen non ſibi: ſed Chriſto cõuenire poſ-
*Luc.4* ſunt. Nã (vt Lucas refert) Chriſtus ſaluator noſter illa Eſaię
verba in ſe ipſo adimpleta eſſe docuit. Vulgaris tamen homo, & idiota hæc legens, putabit illa non de Chriſto: ſed de eodem propheta, qui nomine ſuo illa dixit, eſſe intelligenda, & ſic in pernicioſiſsimas incidet hæreſes. Omitto alia multa neceſſaria ad ſacræ ſcripturæ intelligentiam, de quibus beatus Auguſt. in libris de doctrina Chriſtiana lõgam facit diſputationem, & ea omnia non poſſent in hoc cap. comprehendi. Quæ omnia cum populus ignoret, neceſſariũ eſt, vt in mille locis erret, perperam ſcripturam ſacrã intelligens. Sunt præter hæc omnia parabolę frequẽtiſsime in ſacris literis, quarum intelligẽtia (vt beatus Thomas, & alij doctores theologi docent) nõ ex prima vocum ſignificatione petenda eſt: ſed ex ſignificatiõe rerum per voces illas ſignatarum, hoc eſt, per ſimilitudinem vnius rei ad alteram. Certum eſt populum has nõ poſſe adaptare ſimilitudines, & ignorare alteram præter primam vocum ſignificationẽ. Vnde neceſſarium eſt euenire, vt neſciat parabolas intelligere, imò vt neſciat inter parabolas, & apertas eloquutiões diſtinguere. Quo fiet neceſſario, vt quæ parabolicæ dicta ſint, ſimpliciter, & iuxta primam vocum ſignificationẽ putet eſſe intelligenda. Quæ res quot, quantáſque hæreſes gignere poſsit, prudenti lectori conſyderandum committo. D
Quid dicam de multis ſcripturæ locis, qui ſibi inuicem repugnare vidẽtur, in quibus conciliandis doctiſsimo, atque diligente, & peracuto eſt opus interprete? Horum facialem contrapugnantiam cum vulgaris, & idiota legerit neſciens illa in concordiam redigere, cogetur aut mẽdacium ad ſacras literas admittere, aut alterum illorum locorũ à ſacris codicibus relegare, dicens illa verba non pertinere ad ſacrã ſcripturam. Quorum neutrũ poteſt quis ſine manifeſta hæ-
*Hieron.* reſis nota efficere. Denique quia beatus Hiero, tam multas intellexit eſſe difficultates circa intelligentiam ſacrarum ſcripturarum; ideo in epiſtola quadam ad Paulinum quæ eſt de omnibus ſacræ ſcripturæ libris poſt multa, quæ illic de hac re dixerat, tandem propoſitum concludens, ſic ait: Hæc à me perſtricta ſunt breuiter (neque enim epiſtolaris anguſtia euagari longius patiebatur) vt intelligeres te in
ſcrip

A ſcripturis ſacris ſine preuio,& monſtrante ſemitā non poſſe ingredi. Hęc ille. Et certe ex ipſamet ſcriptura ſacra conſtat fuiſſe olim ſpeciales aliquos eiuſdem ſcripturę interpretes, quorum munus erat ſacras literas interpretari. Nam Paulus dicit ſe legem didiciſſe ad pedes Gamalielis, & Timotheū laudat, quòd ab infantia literas ſacras didiciſſet. Ex his omnibus apertiſsime conſtat, longiſsime Lutherum aberraſſe à veritate dicentem ſcripturam ſacram eſſe facillimam intellectu, vt à quouis vulgari homine poſsit intelligi. Non poteſt enim vere aliquid facile dici, ad quod aſſequendum multa difficilia ſunt neceſſaria. Prætereà ipſemet Lutherus velit, nolit, fateri debet ſe pluries deceptum fuiſſe interpretatione ſacrarum literarum: quoniam ſæpe circa fidei, & morum dogmata mutauit ſententiam, nunc aliquam probans ſententiā nunc eandem reiiciens, & illius contradictoriam admittens. Idem etiā Eraſmo Roterodamo contigiſſe conſtat, qui tamen etiam cum Luthero ſentit ſacras literas eſſe in linguā vulgarē vertēdas. Hic enim ſæpe ſententiam ſuam mutauit in annotationibus ſuper nouum Teſtamentum, in poſterioribus editionibus recantatas, quæ in priori

*Act.* 22
*2. Tim.* 3

B docuerat. Conſequens igitur eſt, vt toties vterq; iſtorum fateatur ſe fuiſſe deceptum, quoties ab vna aliqua in oppoſitum, & illi repugnātem tranſiit ſententiam. Si ſcriptura ſacra facillima erat intellectu (vt Lutherus, & Eraſmus dicūt) interrogare illos oportet, quo pacto in re facillima errauerunt. Non credo aliud ab eis reſponderi poſſe, quàm quod ſic excæcati tunc erant, vt res apertiſsimas videre non poſſent. Et ſic etiam credo illos tunc excæcatos fuiſſe quando dixerunt ſcripturam ſacram eſſe adeo facilem, vt à nullo nō poſſet intelligi. Rurſum doctiſsimi viri ſæpe circa ſcripturæ ſacræ interpretationem errarunt, vt illorum tam multæ inter ſe diſſonantiæ apertiſsime conuincunt. Nam cum illi circa ſacræ ſcripturæ intelligentiam pugnantes ſæpe, & irreconciliabiles ferant ſententias, eorum alterum errare eſt neceſſe. Si illi doctiſsimi viri, quos Deus introduxit in cellaria ſua poſt longam, & diuturnam examinationem, poſt feruentem, & prolixam orationem errauerunt in multis, qui fieri poteſt, vt vulgus indoctum carni, & ſanguini deditum, multiſque ſæpe vitiis mancipatum ſine vlla examinatione paſsim non erret in mille? Si tam facile poteſt vulga-

ris homo,& idiota errare in interpretatione ſacræ ſcripturæ, C
& ex falſa illius intelligentia (vt ex teſtimoniis Hilarij. & Auguſtini ſupra citatis conſtat) hæreſes oriuntur, apertiſsime conuincitur, translationem ſacræ ſcripturæ in linguam vulgarem maximam præbere idiotis hominibus hæreſum occaſionem. Nam illi legẽtes, quæ minime intelligere poſſunt, pro ſuo arbitratu, & non iuxta regulas ſanctorum doctorum, quos nunquam legerunt, ſcripturam ſacram interpretabuntur, & ſic in mille incident errores. Et pro hac re plura, quàm vellemus, habemus exempla multarũ videlicet hæreſum, quæ ab hominibus idiotis ſuſcitatæ ſunt propterea quòd ſacras literas in linguam vulgarem legerunt, & nõ intellexerunt. E quibus aliquas in medium proferam, quarum teſtimonia ſatis erunt ad rem hanc comprobandam. Albigenſes hæretici ſurrexerunt olim tempore Innocentij Papæ huius nominis tertij, multis & nefandis impliciti erroribus. Sunt autẽ ſic appellati: quia ex comitatu Albigenſi prope Toloſam in Gallia orti ſunt, qui has hæreſes ſuſcitarunt. Hi omnes fuerunt idiotæ, & quia legebant, quæ nõ intelligebant: ideo in plurimos execrandos errores lapſi ſunt. Poſt iſtos paucis aliquot tranſactis annis ſurrexerunt etiam in Gallia pauperes de Lugduno, à quibus maior harum hæreſum pars, quæ nunc eccleſiam oppugnant, originem traxit. Nam Valdo illorum Princeps, à quo nomen ſortiti, Valdenſes etiam dicti ſunt, omnibus ſuis bonis diſtractis paupertatem plus iuſto dilexit, & quia idiota erat aliquot libros tum ſacros, tum etiam ex aliis in linguam vulgarem ſibi fecit transferri, quos legens, & non intelligens in peſtilentiſsimos lapſus eſt errores: quos poſtea Vuicleſitæ, & deinde Huſsitæ tutati ſunt, & nunc tandem Lutherani tutantur. Poſt iſtos eodem ferè ſeculo Begardi, & Beguinæ homines omnes idiotæ orti ſunt, quorum octo hæreſes in concilio Vienenſi ſub Clemente quinto damnatæ ſunt. Deinde ſucceſſere in Bohemia Thaboritarum, & Orebitarum, & Adamitarum hæreſes perniciofiſsimæ, quarum omnium hiſtoriam enarrat Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, dicitq; illarũ authores, & tutores fuiſſe homines idiotas, quanquam non dicit illos habuiſſe literas ſacras in linguam vulgarem translatas, tamen veriſimile eſt illas habuiſſe: quoniã alias nõ patet via quomodo homines idiotæ illas D

A illas ſuſcitare potuiſſent, aut quomodo illas iam ortas, tot homines ſuſcepiſſent. Tandem Lutheranorum hæreſis, etſi non fuerit ab hac cauſa orta, conſtat tamen per illam fuiſſe dilatatam & vires maiores, vt populum perderet inde ſumpſiſſet. Nam populus legens in ſacris codicibus Germanicæ linguæ redditis, ea teſtimonia, quibus Lutherus ſuas hæreſes probare contendit, facile perſuaſus eſt, vt Luthero conſentiret. Deinde ex conſona omnium ſacrorum doctorum ſententia docemur, non eſſe populo rudi tradenda ea myſteria alta, & profunda, quæ ille intelligere non poteſt, ne hac occaſione labatur in errorem: ſed iuxta capacitatem audientium temperãdum eſſe ſermonem. Nam Paulus Corinthiis ſcribens ait: Et ego fratres non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus: ſed quaſi carnalibus. Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis in potum dedi non eſcam: Nondum enim poteratis: ſed nec nunc quidem poteſtis: adhuc enim carnales eſtis. Quæ verba interpretans Anſelmus in commentariis ſuper epiſtolas Pauli ait: Non enim audientium animi ſunt vltra vires tradendi: ſed alta quæque, & eminentia debent multis auditoribus contegi, & vix paucis aperiri, & B inchoantibus quidem, vel infirmis non alta, & myſtica: ſed quædam quæ capere poſsint, prædicanda ſunt, perfectis vero profunda, & myſtica ſunt dicenda. Hæc Anſelmus. Et beatus Chryſoſtomus homilia 51. ſuper Matth. ait: Sicut infantibus eſca mutatur ſecundum ætatem, ſic in populo ſecundum virtutem doctrina temperatur. Hæc ille: Et Origenes homilia vigeſimaſeptima ſuper lib. Numer. ait: Sicut in nutrimentis corporis multas paulò ante dedimus differentias, ita & natura rationabilis, quæ ratione, & verbo Dei (vt diximus) paſcitur, non omnis vno, atque eodem nutritur. Vnde ad ſimilitudinem corporalis exempli eſt aliquibus in verbo Dei cibus lactis apertior ſcilicet & ſimplicior doctrina, vt de moralibus eſſe ſolet, quæ præberi conſueuit iis, qui initia habent in diuinis ſtudiis, & prima eruditionis rationabilis rudimenta ſuſcipiunt. Hæc Origen. Idem etiam docet multo apertius, atq; vberius beatus Gregor. in moralibus exponens illud Iob: Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum. Quæ Gregorij verba: quia ſuperius cap. iij. huius lib. à nobis citata ſunt: ideo nunc repetere nõ fuit opus.

*1. Corin. 3* — *Anſel.* — *Chryſoſt.* — *Iob 26*

Ex his omnibus teſtimoniis colligimus populo rudi non C
eſſe alta, & profunda myſteria prædicanda, quæ ille intelligere non poteſt. Et inde apertiſsime conuincitur ſacram ſcripturam non eſſe populo rudi, vt ab eo legatur tradẽdam. Nihil enim refert verbo, an ſcripto aliquid tradatur: ſi neutro modo illud intelligere vellet. Si populo rudi nõ eſt tradẽdum verbum id, quod auditũ intelligere non poterit: conſequens eſt, vt eidem populo non ſit ſcriptura illa ſacra tradenda, quam certum eſt illum intelligere non poſſe. Et certe hæc collectio, & argumentatio adeo (mea ſententia) vrget, vt non ſit, quod vere illi reſpõderi poſsit. Nullum enim poteſt inter verbum, & ſcripturam dari verum, & euidens diſcrimen, per quod innoteſcat, malum eſſe, vt verbum obſcurum, & difficile intellectu populo prædicetur, & econtrario bonum eſſe, vt ſcriptura obſcura, & intellectu difficillima eidem populo legenda tradatur. Et hæc ratio ipſoſmet lectores coget, vt ſi idiotæ ſunt, abſtineant à lectione illorum lib. ſacræ ſcripturę, quos intelligere nõn poſſunt. Nam hoc ipſum ſi recte illi intelligere volunt, illis præcipit bea-
1. Pet. 2 tus Petrus dicens, vt rebus intellectu facillimis ſint contenti. Sicut modo geniti infantes (inquit ille) rationales, & D
ſine dolo lac concupiſcite: vt in eo creſcatis in ſalutem. Nomine lactis claram, & intellectu facilem doctrinam ſiue illa verbo, ſiue per ſcripturam tradatur, ſignificauit, & hanc ſolam concupiſcere, rudibus, & incipientibus præcepit Petrus, vt per illam creſcere poſsint ad ſalutem. Vt enim doctrina aliqua nomine lactis ſignificetur, nihil refert, an illa ſcripta ſit, an prolata: ſed hoc ſolum conſyderandum eſt, an illa ſit facilis, an difficilis intellectu. Sacra igitur ſcriptura in illis locis, vbi difficulter intelligitur, non lac: ſed ſolidus cibus cenſeri debet, & inde ſequitur, vt idiotæ, qui illam legere contendunt, contra præceptũ beati Petri agant, qui præcipit illis, vt ſint lacte contenti, & fortiores nõn appetant cibos. Nam dicens illis, vt lac concupiſcant, hoc ipſo videtur illis præcipere, vt ab aliis ſolidis cibis abſti-
Hebr. 5 neant, quoniam (vt Paulus ait) Omnis, qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ; paruulus enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus eorum: qui pro habitu, & conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni, & mali. Quæ Pauli verba de lectione librorum ſacræ
ſcript

A ſcripturæ eſſe intelligenda, docet Theophilactus, qui ilia in commentariis ſuper Paulum exponens hæc ait: Vt enim eſt moribus quiſque & habitu ſtabilitus, ſic & animi ſenſus habet in ſacris literis exercitatos, ita, vt dogmatum celſitudinem queat, & humilitatem diſcernere, & ſana à corruptis diiudicare. Non enim de vita hoc loco diſſerit. Nam bona diſcernere quiſque valet, nouitque malum eſſe nequitiam; probam vero virtutem. Aduerte autem quemadmodum exercitatione, & experientia ſcripturarum ſit opus, ſi nobis, quæ hæreſim ſapiant & quæ minus, ſunt diſſerenda. Neque enim omnibus adhibendæ ſunt aures, guttur enim cibos deguſtat: anima vero probat ſermones. Hæc Theophilactus. Eſt adhuc aliud in verbis Petri conſyderatione dignum, vbi cauſam reddens propter quam imperfecti, & infirmi debent ſicut modo geniti infantes lac concupiſcere. Vt in eo creſcatis (inquit ille) in ſalutem. Quibus verbis aperte innuit, ſolidum cibum non in ſalutem: ſed in ægritudinem modo genitis infantibus dari. Ex quibus aperte conuincitur, eos, qui ſacram ſcripturam in linguam vulgarem translatam populo rudi legendam tradunt, non proſpicere ſaluti animarum populi: ſed illarum potius ægri-
B tudinem procurare. Quia tradunt illis cibum, qui illarum exuperat vires. Accedit ad hæc omnia, quædam eccleſiæ prohibitio qua laicis hominibus interdicitur, ne de fide catholica quomodolibet diſputare audeant. Nam in capit. Quicunque. §. inhibemus. de hæreticis. libro vj. Alexander Papa ſub excommunicationis pœna prohibet omnibus laicis perſonis ne publice, aut priuatim de fide catholica diſputare audeant. Et merito quidem hoc inhiibuit ſummus Pontifex: quia perpendit quanti periculi res ſit talem diſputationem laicis perſonis ſine vllo diſcrimine permittere. Nam licet ſint aliqui laici viri docti, qui bene, & ſine fidei periculo poſsint cum hæreticis diſputare, iura tamen, & decreta nunquam de his, quæ raro contingunt: ſed ſemper de his quæ frequentius eueniunt, diſponunt. Raro autem contingit, vt veri laici ſint de altioribus fidei myſteriis plene edocti, & ad diſputandum de illis diſerti, & ideo ne laici indocti in diſputatione ſuccumbentes ſibi ruinæ occaſionem aſſumerent, aut aliis audientibus præberent: merito illis omnibus fuit talis diſputatio

*Theophil.*

A omnibus legenda tradatur nemo eſt, qui dubitet. Nihil enim eſt, quod magis alicuius rei precium, & æſtimationem augeat, quàm illius raritas, & occultatio, & nihil econtrario magis illa omnia minuit, quàm eiuſdem rei multitudo & nimia illius manifeſtatio. Et hęc eſt cauſa (vt omnes ſacri doctores docent) propter quas Deus veteris legis cerimonialia myſteria occulta populo eſſe voluit, & non paſſim omnibus manifeſtari, ne ex facili eorum conſpectu omnibus vileſcerent. Nam ea, quæ in tabernaculo fœderis erant, cum caſtra mouebantur ab Aaron, & ab his, qui in tabernaculo ſeruiebant, inuoluebantur, nec videbantur à populo, nec ab his etiam, qui in propriis humeris deferebant. Obuelandi neceſsitas tunc erat non modica, metus videlicet mortis. Si tanta reuerentia tunc eſt adhibita vmbrę, multo magis eam decet exhibere corpori, vt ſacra ſcriptura, in qua multo apertius, quàm illis cerimoniis noſtræ fidei ſecretiora myſteria continentur, non paſsim toti populo legenda tradatur. Alioqui ipſa ſcriptura quæ eſſet in maximo pretio ab omnibus habenda, cito erit in contemptum, & vilipendium. Propter hanc cauſam Greg. ſeptimus *Num. 4* *Grego. 7*

B huius nominis pontifex ſcribens Vratislao Bohemorum duci (tunc enim Bohemia non Regem, vt nunc: ſed Ducem habebat) in quadam epiſtola, quæ eſt in lib. vj. epiſtolarum ſuarum, noluit illi cõcedere, vt diuinum officium poſſet in lingua ſclauonica celebrari. Sic enim poſt aliqua præfatus Grego. in illa epiſtola ait: Quia vero nobilitas tua poſtulauit, quo ſecundum ſclauonicam linguã apud vos diuinum celebrare annueremus officium, ſcias nos huic petitioni tuę nequaquam poſſe fauere. Ex hoc nempe ſæpe voluentibus liquet, non immerito ſacrã ſcripturam omnipotenti Deo placuiſſe quibuſdam locis eſſe occultam, ne ſi ad liquidum cunctis pateret, forte vileſceret, & ſubiaceret deſpectui, aut praue intellecta à mediocribus in errorem induceret. Neq; enim ad excuſationẽ iuuat, quòd quidam religioſi viri hoc, quod ſimpliciter populus quærit, patienter tulerunt, ſeu incorrectum dimiſerunt, cum primitiua eccleſia multa diſsimulauerit, quæ à ſanctis patribus poſt modũ firmata charitate, & religione creſcente ſubtili examinatione correcta ſunt. Vnde ne id fiat, quòd à veſtris imprudenter expoſcitur authoritate beati Petri inhibemus, téq; ad honorem omni-

potentis Dei huic vanę temeritati viribus omnibus reſiſtere C
pręcipimus. Hactenus Grego.vij. Qui etſi de officio diuino tantummodo loquatur expreſſe, idem tamen de aliis ſcripturis diuinis eſſe dicendum, ſatis innuit aperte. Et certe neceſſarium eſt, vt idem ſit de vtroq; dicendum: quoniam maior pars eorum, quæ in diuino officio dicuntur, ex ſacris codicibus ſumpta eſt, reliqua autem, quæ inde non ſumuntur,& ſi ſancta ſint,& debite reuerenda,nō ſunt tamen maiori reuerentia habenda, quā illa, quæ à ſacra ſcriptura aſſumpta ſunt. Et inde apertiſsime conuincitur, vt ſi ſacra ſcriptura in linguam vulgarē ſit transferenda,eadem etiam ratione officium diuinū ſit in lingua vulgari celebrandum. Et ſi hoc de officio diuino denegatur:prout Greg.vij.denegat:conſequens eſt vt idem etiam ſit de ſacra ſcriptura denegandum.Quoniā non minoris æſtimationis & precij eſt ſacra ſcriptura quàm ea omnia quæ in officio diuino dicuntur,& ideo non minor ſacræ ſcripturæ quàm officio diuino eſt reuerentia exhibenda vt nō in ea lingua tradatur in qua paſsim poſsit ab omnibus ſine vllo diſcrimine legi.Et certe valde timendum eſt,ne ſi ſacra ſcriptura in linguam vulgarem translata populo rudi tradatur legenda, populus inde D
inſolentior factus petat miſſam & reliqua officia diuina:in lingua vulgari celebrari, prout nunc apud Lutheranos in Germania fieri ſcimus. Quod ſi eis concederetur in magnum cederet,haud dubie,totius chriſtianæ religionis contemptum. Præterea Innocentius pontifex huius nominis tertius in quadam epiſtola quam ſcripſit vniuerſis Chriſti fidelibus tam in vrbe Metenſi quàm eius diœceſi conſtitutis, qui ſcripturam ſacram in Gallicum ſermonem ſibi transferri fecerant,& ob hanc cauſam conuenticula occulta faciebant, in quibus homines vulgares eam interpretabantur & docebant, poſtquam illos de præfatis occultis conuenticulis reprehendit, & aliqua ſcripturæ ſacræ aperta
*Innocen.* & clara illis permittit, hæc quæ ſequuntur ait: Arcana ve-
*tertius.* ro fidei ſacramenta non ſunt paſsim omnibus exponenda, cum non paſsim ab omnibus poſsint intelligi: ſed eis tantum qui ea fideli poſſunt cōcipere intellectu. Propter quod ſimplicioribus inquit apoſtolus: Quaſi paruulis in Chriſto
*1.Cor.3* lac potum dedi vobis non eſcam. Maiorum enim eſt ſoli-
*1.Cor.2* dus cibus, ſicut alius ipſe dicebat. Sapientiam loquimur
inter

A inter perfectos: inter vos autem nihil iudicaui me ſcire, niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum. Tanta eſt enim diuinę ſcripturæ profunditas, vt non ſolum ſimplices & illiterati ſed etiam prudentes & docti non plene ſufficiant ad ipſius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit ſcriptura. Quia multi defecerunt ſcrutantes ſcrutinium. Vnde recte fuit olim in lege diuina ſtatutum, vt beſtia quæ montem tetigiſſet, lapidaretur, ne videlicet ſimplex aliquis & indoctus præſumat ad ſublimitatem ſacræ ſcripturæ pertingere, vel eam aliis prædicare. Scriptum eſt enim. Altiora te ne quæſieris. Propter quod dicit apoſtolus: Non plus ſapere quàm oportet ſapere: ſed ſapere ad ſobrietatem. Hactenus Innocentius tertius. Qui apertiſsime docet non eſſe laicis & idiotis plus de ſcriptura ſacra tradendum quàm illi poſsint intelligere. Denique cum Eraſm. Rotherodamus contrarium huic ſententiæ ſæpe docuiſſet, facultas theologiæ vniuerſitatis Pariſienſis illum in hac parte erraſſe per publicas cenſuras declarauit. Eraſmus ſiquidem in quadam præfatione ſuper Matthæum dicit hæc verba: Sacras literas cuipiam in omnes verti linguas. De qua aſſer- *Pſal. 63* *Eccl. 3* *Rom. 12*
B tione vniuerſitas Pariſienſis ſuam dedit cenſuram per hæc verba. Quamuis in quamcunq; linguam vertantur ſacræ literæ ſuapte natura ſanctæ ſint & bonæ, quanti tamen ſit periculi permittere paſsim lectionem earum in linguam vulgarem traductarum abſq; vlla explicatione idiotis & ſimplicibus eis abutentibus, nec eas pie & humiliter legentibus, quales plurimi nunc reperiuntur, ſatis indicarunt Valdenſes, Albigenſes, Turrelupini, qui inde occaſione ſumpta multos errores diſſeminauerunt. Quare hac tempeſtate perfecta hominum malitia, periculoſa, ac pernicioſa exiſtit huiuſmodi traductio, loquendo de omnibus ſcripturæ libris indifferenter. Nec ſicubi paucis eſſet vtilis, propterea temere eſſet omnibus permittenda. In re nanque ad ſalutem non neceſſaria, potius conſulendum eſt multorum profectui ipſam interdicendo, quàm paucorum vtilitati eam permittendo cum graui multitudinis incõmodo. Vnde & iure damnata eſt huiuſmodi trãslatio. Hactenus cenſura Pariſienſis: Deinde in eadem præfatione in Matthæum, hanc addidit propoſitionẽ Eraſmus. Exclamant indignum facinus ſi mulier vel coriarius loquatur de ſacris literis.

De hac etiam propoſitione ſuam dedit cenſuram vniuerſitas Pariſienſis, ſic dicens: Recte perpenſa multorum huius temporis impudenti temeritate, indignum facinus exiſtimandum eſt, quod idiotæ & ſimplices ſuo iudicio ſacras literas legant in ſuam linguam conuerſas, & de illis diſſerant, aut diſceptantes de earum facultatibus tractent. Nec tamen prohibetur per hoc eis conferre inter ſe de iis quæ in cõcionibus publicis audierunt ad morum correctionem, & ad compunctionis & deuotionis excitationem: vt magis ac magis in ipſis charitas accreſcat, humilitas ſolidetur, atq; opera carnis mortificentur. Hactenus cenſura vniuerſitatis Pariſienſis: Scio tamen nonnullos eſſe qui ſibi plus iuſto arrogantes, has Pariſienſes cenſuras ſubſannent dicentes, articuli Pariſienſes nõ tranſeunt montes. Quibus verbis hoc dicere volunt ſe non eſſe addictos cenſuræ Pariſienſi, quin liberum ſit illis aliter quàm illi cenſuerunt ſentire. Fateor quidem nos non iuraſſe in verba vniuerſitatis Pariſienſis atq; ſub gehennæ pœna ad ſuſcipienda illius decreta minime eſſe obligatos: hoc tamen non diffiteor, quod etiam nullus ſanæ mentis negare poterit, multo pluris æſtimandam eſſe illius vniuerſitatis ſententiam ad quã ferè centum cõuenere ſacræ theologiæ doctores, qui rem plene (vt decebat) longa & exacta diſcuſsione examinarũt, quàm alterius cuiuſuis doctiſsimi hominis de eadẽ re iudicium. Et ob hanc cauſam prudentius quenq; facturum cenſeo, illorum in hac parte amplecti ſententiam quàm tot viris doctiſsimis ſpretis, ſuæ tantum velle inniti prudentiæ.

## *Reſpondetur obiectionibus quæ ſunt ab iis qui contendunt ſacram ſcripturam eſſe in linguam vulgarem transferendam.*
## CAP. VII.

QVi ſententiam aliquam tutari, & illam firmo veritatis robore conſtantem eſſe, aliis palàm facere cupit, non ſatis eſt illi rationes aliquot quibus illam perſuadeat proferre: ſed opus eſt vt etiam his quæ contra illam obiiciuntur reſpondeat. Quod ſi recte (vt oportet) fecerit, tanto fortius veritatem ſententiæ quã tuetur confirmabit, quanto ea quæ contra illam obiiciuntur nullius prorſus roboris eſſe apertius oſtenderit. Vix enim eſt aliqua tam certa & aperta

A aperta veritas de his quæ ad fidem aut mores ſpectant, cui hoſtes deſint qui illam multis variiſque argumentationibus oppugnare conentur. Nam pater ille mendacij, qui (vt ſaluator noſter ait) in veritate non ſtetit: ſed ab humanæ conditionis initio mendax fuit, tam exoſam habuit veritatem, & bello irreconciliabili adeo illam inſectatur, vt ſemper milites contra illam perquirat & variis illos argumentationibus armet, quibus illi veritatem oppugnare poſsint. Hoc enim, & aliis in rebus & in hac de qua in præcedenti capitulo diſſeruimus, ipſa experientia docente verum eſſe cognoſcimus. Nam etſi re ipſa compertum ſit malum eſſe ſacram ſcripturam in linguam vulgarem transferri, vt à populo rudi poſsit ſine vllo diſcrimine legi, nõ deſunt tamen etiam Chriſtiani & catholici viri qui hoc bonum eſſe contendant & varias pro hac re proferant rationes quibus Lutheri, Eraſmíq; in hac parte ſententiã perſuadere conentur. Quibus omnibus ſigillatim reſpondere decreui vt oſtenſa illarum omnium debilitate, vel inde noſtræ ſentẽtiæ veritas clarior & firmior appareat. Primo quidam obiiciũt nobis defectum pabuli ſpiritualis, hoc eſt verbi Dei quem to- *Ioan. 8*

B tus populus Chriſtianus non ſine magno ſuo incommodo patitur. Nam paſtores animarum quibus Deus præcepit vt oues ſuas ſcientia & doctrina paſcant, aut docere neſciunt, aut id facere negligunt. Cum igitur paſtores tam deſides ſint vt oues, hoc eſt, animas, ſuæ curæ commiſſas verbo Dei paſcere contemnant, neceſſarium aut ſaltem expediens eſſe videtur aliquibus, ſacram ſcripturam in linguam vulgarem traductam populo præberi, vt in ea populus legens cibum animæ ſuæ capiat ne ille inedia pereat, aut ſumme periclitetur. Huic obiectioni nos reſpondemus fatentes peſsimam eſſe paſtorum in hac parte negligentiam qui oues, hoc eſt, animas illis commiſſas tam ſegniter curant, vt balantes & pabulum verbi Dei petentes negligant: & quamuis illas fame perire intelligant, nequaquam illarum miſeræ neceſsitati compatiantur. Nam & hanc paſtorum deſidiam ſupra cap. ij. huius libri oſtendimus: & quantum in nobis fuit ſuper illarum miſeria doluimus. Huic igitur tantæ verbi Dei penuriæ ſubuenire oportet, non tamen ideo dandus eſt omnibus omnis cibus: ſed ille ſolus qui eſt cuiq; neceſſarius, & qui nullum poterit ſumenti damnum inferre: ſed potius

contra

contra poterit illum ad vitam ſpiritualem nutriendam & C
fouendam iuuare. Nam (vt ex his, quæ proxime præce. cap. ex Origene & Chryſoſtomo & Anſelmo citauimus, conſtat) iuxta qualitatem eorum qui ſunt docendi temperanda eſt doctrina, ſiue vlla verbo ſiue ſcripto tradatur. Sicut enim infanti quantumlibet eſurienti non eſt tradendus cibus durus quem ille cõminuere non poſsit, aut fortis quem virtute ſua digerere non valeat, ita non ſunt auditores aut lectores ſupra vires inſtruendi: ſed illa tantum ſunt illis tradenda quæ capere & intelligere poſſunt. Ob quam cauſam ego bonam eſſe exiſtimo vt in qualibet orbis Chriſtiani prouincia aliquis haberetur in lingua vulgari illius prouinciæ cathecismus, qui breui quadã & aperta methodo optime explicaret omnia quæ ad fidem catholicã & mores Chriſtianos pertinent, vt inde populus vel lectione ſua diſceret ea quæ ſunt illi ad vitam æternã aſſequendam neceſſaria. Nec indignum facinus eſſe cenſerem, ſi etiam populo in lingua vulgari traderẽtur illæ Euangeliorum partes quæ per anni circulum dominicis diebus & aliis feſtis ſancta mater eccleſia in miſſarũ ſacrificiis dicenda proponit. Hac tamen conditione, hoc licitum eſſe puto, vt Euangeliorum illorum in D
linguam vulgarẽ tranſlatio ſit prius per viros doctos & catholicos recte (vt decet) ad vltimũ vſque verbum examinata, ne ex praua traductione aliquis poſsit legentibus ſubrepere error. Nam multos ſcio in variis prouinciis ſeminatos errores ex literis ſacris perperam & infideliter in linguam vulgarem verſis. Deinde hæc ipſa Euangelia nõ ſunt illis nuda tradenda: ſed adhibere illis oportet aliquam breuem & claram expoſitionẽ quę nodos Euangeliorum ſi qui occurrerint diſſoluat, & locos obſcuros fideliter & apertiſſime explicet, vt omnis dubitatio quæ idiotæ lectori ex litera ſuboriri poſsit per illam expoſitionem tollatur. In rebus apertis & quæ ad mores cõducere poſſunt prout libuerit, ſpatietur & excurrat: in rebus vero difficilibus & minime neceſſariis breuiter & ſuccincte agat. Et hæc ſatis erunt, vt populus inde paſci poſsit, & ſcire ea, quæ ad vitam æternam aſſequendam ſunt neceſſaria. De epiſtolis vero Pauli apoſtoli non idem mihi licere videtur: quoniam (vt beatus
2. Petr. 3 Petrus ait) multa ſunt in illis intellectu difficilia. De Apocalypſi vero Ioannis apoſtoli, non video quo pacto poſsit in

linguam

A linguam vulgarem tranſlata populo tradi,cum viri doctiſſimi circa illius intelligentiam ſæpe ob illius occulta myſteria hallucinentur.Teſtamentum autem vetus conſtantiſſime aſſero non eſſe in linguã vulgarem transferendum vt populo rudi legẽdum tradatur:quia hæc ipſa traditio nulli populi neceſsitati:ſed ſoli illius curioſitati deſeruire poteſt. Nam ea quæ ad fidem & mores ſpectant, & ad beatitudinem adipiſcendam ſunt neceſſaria, multo apertius& vberius ſunt in nouo teſtamento expreſſa quàm in veteri, reliqua vero quæ ad iudicia & ceremonias in illa veteri lege pertinebãt,omnia ſunt per Chriſti mortem abrogata.Quo fit vt veteris teſtamẽti lectio populo rudi & idiotæ ad nullam poſsit ſeruire neceſsitatem:ſed ad ſolam curioſitatem. Ex qua lectione cum multarum poſsit populus hæreſum occaſionem ſumere,legens id quod minime intelligere valet,merito dicimus hanc ipſam veteris teſtamẽti lectionem non eſſe populo rudi permittendam,preſertim cum non ſit illi ad vitam æternam aſſequendam neceſſaria.

Secundo ſic argumentantur, vt probent ſacras literas in linguã vulgarem eſſe tradendas. Sacra ſcriptura toti populo prædicatur,pari igitur ratione poterit illi tradi legenda. Nam parũ refert an verbo an ſcripto illa populo tradatur. Huic argumentationi facillime reſpondere quiſq; poterit per ea quæ in reſponſione ad proxime pręcedentẽ obiectionem diximus.Et vt clarius pateat quàm parũ hæc argumentatio vrgeat,in eos ipſos,qui illam cõtra nos mouent,retorquere illam decreui.Scriptura ſacra pro ea tantum parte licite poteſt in linguã vulgarem transferri,vt populo legenda tradatur,quæ licite poſſet eidem populo verbo prædicari. Non ſunt autem omnia quæ in ſacra ſcriptura cõtinentur,populo rudi prędicanda vt teſtimoniis Origenis,Chryſoſtomi, Gregorij, Anſelmi præcedenti capitulo probauimus. Et inde euidentiſsime colligitur nõ omnia quæ in ſacra ſcriptura continentur eſſe in linguã vulgarem transferenda,vt populo rudi ſine vllo diſcrimine legẽda tradantur.

B

Tertio nobis obiiciunt ſacrarum literarum bonitatem, quæ (vt illi ſentiunt) aperte conuincit literas ipſas non eſſe populo denegandas.Iniuſtum enim eſt(vt illi aiunt)ea quæ bona ſunt in vniuerſum populo denegare. Huic obiectioni nos reſpondemus multa eſſe quæ abſolute & in ſe conſide-

rata

rata bona & vtilia ſunt, quæ tamen ad vnum aliquem particularem relata, illi non bona: ſed mala, nō commoda: ſed incommoda eſſe noſcuntur. Bonum quidem eſt homicidas, ſicarios, adulteros, fures, maleficos, & reliquos id genus homines punire. At homini priuato qui gladij poteſtatem non habet, non eſt bonum huiuſmodi homines quamuis ſceleratiſsimos punire. Homo enim priuatus non eſt Dei miniſter vindex in iram ei, qui malum agit: & ideo nec occidendi nec alio modo puniendi poteſtatē habet. Omnis enim poteſtas (vt ait Paulus) à Deo eſt, vnde ſequitur vt poteſtas quæ à Deo non eſt tyrannis potius quàm poteſtas dicenda ſit. Priuato igitur homini & hac poteſtate carenti qui ſceleratum hominē puniret, merito dici poſſet id quod Paulus ait: Tu quis es qui iudicas ſeruum alienum? Multi etiam ſunt cibi optimi & corporis naturæ maxime conuenientes, vt ſunt capones, perdices, vituli, hœdi, arietes, qui tamen infantibus nondum ablactatis boni non ſunt, propterea quòd virtus puerorum tenuis illos concoquere non valet. Bonus quidem eſt gladius propter multas bonas operationes ſuas quibus humanæ ſeruit naturæ, præſertim in diuiſione earum rerum quibus homo veſci ſolet, quæ ſine gladio vix diuidi poſſunt, vt ſint eſui apta. Eſt etiā gladius ad punitionem malorum bonus. Nam ob hanc cauſam dicit Paulus non ſine cauſa gladium portat. Non tamen eſt huiuſmodi gladius pueris bonus, propterea quòd illi neſcientes illo vti ſibi ipſis facile nocere poſſunt, nec eſt etiam dementibus & furioſis bonus, quia illi furia agitati multis per gladium mortem inferre poſſunt. Ad hunc modum de ſacris literis dicendum eſſe cenſeo. Nam & ſi illæ in quancunque linguam vertantur, bonæ & ſanctæ ſint, hominibus tamē idiotis, & rudibus & qui malis moribus ſunt imbuti bonæ non ſunt, quia cum multa in illis ſint intellectu difficillima, certum eſt illas non poſſe à talibus hominibus intelligi: ſed quiſque illorum iuxta id quod diligit intellectu obediente voluntati, ſacras interpretabitur ſcripturas, & iuxta illum ſenſum intelligendas eſſe pertinaciſſime contendet. Sicut gladius in manu pueri aut furioſi, ita ſacræ literæ in manibus hominis idiotæ præſertim male morigerati mihi eſſe videntur.

Rom. 13 · Rom. 14 · Rom. 13 · C · D

Quarto loco nobis obiiciunt multorum bonorum hominum

A mium profectum, qui ſacras literas in linguam vulgarem verſas legentes, non modicam inde vtilitatem hauſerunt, quotidie in melius per illas ad ſalutem animæ proficientes. Quod cum re ipſa compertum ſit, vnde colligere volunt, vt propter illos qui ſcripturis ſacris abutuntur, bonis & humilibus qui ex illis proficere poſſent, non ſint illæ prorſus denegandæ: ſed potius econtrario ne tollatur bonorum profectus, expediret eas omnibus cõcedere. Hæc argumentatio nullius prorſus eſt roboris, & ex mera procedit ignorantia. Nam vt argumentatio illa alicuius eſſet momenti, hoc oportebat prius aſſumere, quod in omnibus rebus ſine vllo prorſus illarum diſcrimine ſemper aliquorum paucorum profectus ſit potius inſpiciẽdus, quàm vt euitetur aliorum multorum incõmodum. Alioqui enim ſi hæc vniuerſalis propoſitio ab illa argumentatione tollatur, nihil per illam colligi poterit. Hęc autẽ vniuerſalis propoſitio quantum à veritate abſit, nemo eſt qui non videat. Quoniam etſi res ad ſalutem animæ neceſſarias nullus omittere debeat, vt euitet per hoc aliorum multorũ damnum, tamen ex concordi omnium theologorum ſententia, res quæ ad ſalutem
B animæ non ſunt neceſſariæ, quiſq; tenetur omittere vt per hoc euitet damnũ ſpirituale quod illæ aliis inferre poſſent. Nam Alexander de Ales in ij. parte ſuæ ſummæ theologicæ quæſt. clxxxix. membro vj. dicit omnem hominem eſſe obligatum ad dimittendum quancunq; rem quantumlibet bonam ſi nõ eſt ad ſalutem animæ ſuæ neceſſaria, vt euitet ſcandalum quod proueniet in proximo ex illius infirmitate, aut ignorantia. Idem docet beatus Thomas ſecunda ſecundæ quæſtione quadrageſima tertia, articulo vij. Eidem ſentẽtiæ ſubſcribit Richardus de media villa in quarto ſententiarum diſtinct. xxxviij. articu. x. Videamus igitur an ſit cuicunq; vulgari & priuato homini res ad ſalutem animæ eius neceſſaria legere ſacras literas. Nullum puto eſſe adeo inſipientem, vt hãc neceſsitatem omnibus imponere velit. Nam ſic ſentiẽs omnes ruſticos & omnes qui prorſus literas ignorãt damnaret. Si res hæc nõ eſt ſic omnibus neceſſaria: ergo quilibet homo bonus, ex plebe quãuis magnũ ex traductione ſacrarũ literarũ in linguam vulgarẽ profectum hauriret, tenetur velle vt ſacræ literæ in linguam vulgarem non transferantur, & ab illarum lectione abſtinere, ſi con-

ſpici-

ſpicit alios multos ex illarum translatione & lectione ſcandalum animarum ſuarum ſumere. Si quiſq; in re hac ſalutem animæ ſuæ non neceſſaria tenetur ſuum poſtponere profectum, vt per hoc euitet ſpirituale proximi nocumentum, aperte colligitur inde, vt is cui totius populi moderatio incumbit, poſsit iuſte imò teneatur impedire particularem aliquorum profectum talem traductionem in linguam vulgarem prohibendo, vt per talem prohibitionem euitet ſpirituale nocumentum quod multis aliis ex tali tranſlatione prouenire poſſet. Deinde conſiderandum eſt etiam quod multorum commodum ſemper eſt præferendum paucorum vtilitati. Conſtat autem multo plures eſſe illos quibus tranſlatio ſacræ ſcripturæ in linguã vulgarem nocere poteſt, quàm ſint illi qui ex ea proficiunt. Stultorum ſiquidem multo maior eſt numerus quàm prudentium, & peccatorum etiã maior numerus quàm iuſtorum. Conſequens igitur eſt vt potius conſulendum ſit multorũ commodis huiuſmodi traductionẽ ſacræ ſcripturæ in linguam vulgarem prohibẽdo, quàm paucorũ profectui eam omnibus ſine vllo diſcrimine cum multorum incommodo permittendo. Quinto loco obiiciunt hæreticorum multitudinem intra eccleſiam nunc exiſtentiũ qui viros catholicos & fideles quotidie variis rationibus oppugnant, & viros ſimplices & idiotas diuerſis argumẽtationibus fallacisſimiſq; ſuaſionibus ad ſe trahere nituntur. Ex quo loco hi qui partem oppoſitã tuentur, colligere volunt, vt ſaltem hoc miſero tempore in quo tanta eſt hæreticorũ inundatio, bonum ſit imò neceſſarium ſacram ſcripturam in linguam vulgarem vertere, vt populus ipſas literas legens inde diſcat quid hæreticis reſpondere poſsit. Hæc argumentatio tam parum nos vrget, vt fortius nos contra eos illam retorquere poſsimus his verbis. Non eſt bonum vt populus habeat ſcripturam ſacram in linguam vulgarem tranſlatam ne in illa legens arma inde ſumat quibus poſsit cum hæreticis de fide certare. Nam (vt proxime præcedenti cap. diximus) huiuſmodi diſputatio eſt laicis & vulgaribus hominibus à iure interdicta in cap. Quicunque. §. Inhib. de hæretic. libro ſexto. Si illis diſputatio de fide interdicitur, iuſtum eſt vt non permittatur illis id quod maximam poterit diſputationis occaſionem præbere. Ne igitur totus ſine diſcrimine populus

A populus cum hæreticis poſsit de fide certare, neceſſarium eſt vt ſacra ſcriptura ex qua diſputationis arma ſumenda ſunt, ab illo prorſus tollatur. Sexto & vltimo loco contra nos ſic argumentantur. Scriptura ſacra olim fuit tradita in lingua vulgari. Nam linguam hebræam in qua teſtamentum vetus conditum eſt, omnis populus Hebræus cui ſoli lex illa data eſt, optime intelligebat: quoniam lingua illa erat qua totus ille populus tunc vtebatur. Lingua etiã Græca, in qua totum teſtamentum nouum, præter Euangelium Matthæi & epiſtolam ad Hebræos ſcriptum eſt, vulgaris tunc erat, quippe quam omnes ex vulgo intelligebant. Si tunc in eis linguis ſacræ literæ traditæ ſunt, in quibus ab omni populo poſſent legi & intelligi, videtur iis qui oppoſitam partem tuentur, inde euidenter colligi, iuſtũ eſſe imò neceſſarium vt cuique populo in ea lingua ſacræ literæ tradantur in qua poſsit illas legere & intelligere. Hanc argumentationem tanti faciunt noſtri aduerſarij, vt per illam ſolam de nobis ſe triumphare putent. Sed nos Deo adiutore oſtendemus illam nihilo plus roboris habere quàm reliquæ omnes illorum argumentationes. Si hæc argumen-
B tatio aliquam vim haberet, eodem argumentationis modo probaretur non eſſe lege naturæ prohibitum vt aliquis ſororem ſuam ſibi matrimonio copularet. Nam cum genus humanum à Deo conditum eſt, tale ab illo factum eſt, vt viri ſorores ſuas in coniuges acciperent. Cain enim ſororem ſuam in coniugem accepit. Si in tali ſtatu à Deo conditum eſt genus humanum, in quo illi hoc non ſolum licebat, ſed facere fuit neceſſarium: ergo idem etiam nunc hominibus licebit, præſertim his qui non ſunt ad leges eccleſiæ adſtricti, vt ſunt Pagani, & Sarraceni, & Iudæi. His enim omnia illa matrimonia ſunt licita quæ lege naturæ non ſunt prohibita. Si quis autem concedat tale matrimonium fratris cum ſorore eſſe legitimum inter Paganos, oportebit illum fateri, vt ſi aliquis Paganus qui cum ſorore ſua matrimonium contraxerat, ad fidem catholicam conuerteretur non ſit ab eadem ſorore per matrimonij diſſolutionem poſtea ſeparandus. Quoniam matrimonium quod ſemel legitimo fœdere fuit contractum, non poteſt ab eccleſia diſſolui. Nam ipſe Deus hoc illi prohibuit dicens: Quos Deus coniungit, homo non ſeparet. Eccleſia tamen *Matt. 19*

huiuſmodi matrimonia ante baptiſmum contracta, poſtea C baptiſmo ſuſcepto diſſoluenda eſſe cenſet, vt patet in cap. Gaudemus. de diuortiis. In illo enim cap. Pontifex decernit vt infideles ad fidem catholicam conuerſi in ſolis illis matrimoniis manere permittatur, quæ in ſecundo aut tertio gradu ante conuerſionem ſuam illi contraxerant. Si quis autem quærat quare matrimonium fratris cum ſorore ſit nunc, omni lege humana ſecluſa deteſtabile, quod tamen olim quando Deus genus humánum inſtituit, fuit licitum: huic quæſtioni reſponder beatus Auguſtinus, libr.
Auguſt. xv. de ciuitate Dei, cap. xvj. ſic inquiens: Cum genus humanum poſt primam copulam viri facti ex puluere, & coniugis eius ex viri latere, marium fœminarúmq; coniunctione opus haberet, vt gignendo multiplicaretur, nec eſſent vlli homines, niſi qui ex illis duobus nati fuiſſent, viri ſorores ſuas coniuges acceperunt. Quod profecto quanto eſt antiquius compellente neceſsitate, tanto poſtea factum eſt damnabilius religione prohibente. Et paucis interiectis per quæ docet, alias à ſororibus accipiendas eſſe vxores, poſtea ſubdit. Sed vnde hoc fieret tunc non erat, quando niſi fratres & ſorores ex illis duobus primis, nulli homines D erant. Fieri ergo debuit quando potuit, vt exiſtente copia vnde ducerent vxores quæ non erant iam ſorores, & non ſolum illud vt fieret nulla neceſsitas eſſet, verum etiam ſi fieret nefas eſſet. Hæc Auguſt. Ad eundem modum nos etiam reſpondemus ſuperiori argumentationi nobis obiectæ, pro tráſlatione ſacræ ſcripturæ in linguam vulgarem. Quando ſacra ſcriptura condita fuit, in lingua vulgari fuit tradita: quia non erat tunc alia lingua in populo illo in qua tradi poſſet. Nam etſi poſt conſtructionem turris Babylonis, linguæ fuerint iuxta diuerſitatem prouinciarum diuiſæ, non tamen fuit in eodem populo diuerſitas linguarum, ita vt altera eſſet vulgaris quam totus populus intelligeret, & qua totus populus vteretur, altera eſſet quam ſoli viri docti intelligerent. Hæc enim lingua Latina, quæ nunc arte à paucis diſcitur (vt doctorum virorum concors tenet ſententia) olim toti populo Romano erat communis, nec alia tunc populus ille vtebatur. Sed quia populus ille variis imperauit prouinciis, quibus omnibus ſuam curauit tradere linguam, & variç etiam nationes Italiam poſtea occuparunt:

A runt:ex harum miſtione linguarum, illa Romanæ linguæ puritas & proprietas paulatim corrumpi cœpit, & ex tali corruptione diuerſæ emerſerunt apud Latinos populos linguæ: quæ omnes ab illa antiqua lingua Latina quæ olim erat populo communis,& nunc arte diſcitur,longiſsime diſtant. Idem etiam contigit populis Græcis, quibus omnibus olim notus erat ille Græcanicus ſermo, qui nunc arte à paucis diſcitur, à quo longe diſtat ſermo ille quo nunc Græcorum populi vtuntur. Tunc igitur datum fuit teſtamentum nouum in lingua vulgari, quia nulla erat tunc in eodem populo linguarum diſtinctio,ita vt altera toti populo eſſet communis, altera ſolis viris doctis eſſet nota. Sacram ergo ſcripturam tradi in lingua vulgari (vt Auguſtinus de matrimonio inter fratres contracto dicit) quanto eſt antiquius neceſsitate compellente,tanto poſtea factum eſt damnabilius, experientia ipſa docente. Si quis autem obiiciat Deum potuiſſe tunc aliam condere linguam, quæ ſolis viris doctis eſſet nota,in qua ſacram traderet ſcripturam,vt non eſſet toti populo communis, fateor Deum hoc potuiſſe: ſed cur non fecerit, non eſt noſtrum inquirere.
B Nam alias idem etiam poſſet obiici contra Auguſtini ſententiam de matrimonio fratris cum ſorore,quod ille olim neceſsitate cogente licitum eſſe dixit:cum tamen illud modo dicat eſſe damnatum. Poterat enim Deus à principio alium marem & aliam fœminam procreare præter Adam & Euam,qui filios generarent quos filiæ Adam acciperent maritos, & filias quas filij Adam acciperent vxores. Quo facto nulla fratres compelleret neceſsitas vt ſorores ſuas acciperent vxores. Quis tamen de hac re Deum reprehendere audebit, aut illum interrogare cur ita fecerit? Iuſtius quidem eſt vt humiliter & reuerenter quiſq; fateatur ignorantiam ſuam,& dicat cum propheta, iudicia Dei eſſe abyſſum multam. *Pſal.35* Sed hac dimiſſa præfatæ argumentationis principalis reſponſione,aliter adhuc eidem argumentationi reſpondere decreui: vt vel inde palam omnibus fiat debiliſsimam eſſe argumentationem illam per quam aduerſarij noſtri de nobis triumphare ſe putant. Fateor ſcripturam ſacram in ea lingua primum conditam eſſe quæ tunc erat vulgaris & materna. Ipſa tamen ſcriptura non omnibus patebat,vt ab omnibus ſine vllo diſcrimine legi poſſet:

ſed ſoli ſacerdotes & legiſperiti eam apud ſe tenebāt. Nam C
(vt habetur in Deuteronomio) poſtquam ſcripſit Moyſes
verba legis in volumine atque compleuit, præcepit leuitis
Deute.31 qui portabant arcam fœderis domini dicens: Tollite librū
fœderis & ponite eum in latere arcæ fœderis domini Dei
veſtri: vt ſit ibi contra te in teſtimonium. Et certe non eſt
credendum literas ſacras eſſe tunc omnibus tam commu-
nes vt modo ſunt, quod vel ex eo facile cōuinci poteſt quod
in quarto libro Regum, tempore Ioſiæ Regis contigiſſe ſa
cra narrat hiſtoria. Nam vigeſimoſecundo illius libri ca-
pite refertur, Helchiam ſacerdotem inueniſſe librum legis
in domo Domini, quē per Saphan Scribam idem ſacerdos
miſit ad Regem Ioſiam. Hunc autem librum legis cum le-
giſſet Saphan coram Rege, & audiſſet Rex verba libri le-
gis Domini, ſcidit veſtimenta ſua: quia videlicet libro legis
audito apertiſsime conſpexit nihil eorum, quæ Deus in le-
ge ſua præceperat obſeruari. Hoc autem Rex non bene in-
telligebat antequam liber legis inueniretur ab Helchia ſa-
cerdote: propterea quòd non erat liber alius, per quem Rex
fideliſsimus & ſanctiſsimus de lege Domini doceri potuiſ-
ſet. Si liber legis, hoc eſt, Pentateuchus tunc eſſet toti popu- D
lo communis: ita vt quilibet vulgaris homo illum penes ſe
habere poſſet, vix contingere potuiſſet, vt liber legis apud
omnes, etiam apud Regem periret, & nemo eſſet, qui illum
haberet, aut de illo rationem reddere poſſet. Sed quia ſoli
ſacerdotes Leuitici generis, & ſcribę totam Domini legem
penes ſe habebant, inde factum eſt, vt ſacerdotibus, & ſcri-
bis à vero Dei cultu ad idololatriam deficientibus, & le-
gem Domini contemnentibus liber legis nullibi inueni-
retur: niſi in templo Domini, in eo forte loco vbi Moyſes
illum reponi mandauerat. Epiſtolas Pauli, quas ad ciuita-
tes ille ſcripſit, credendum eſt illos non toti populo: ſed epi
ſcopo ſoli, & clero illius ciuitatis datas eſſe, vt illi poſtea po
pulo manifeſtarent ea, quæ Paulus illis per epiſtolas ſug-
geſſerat. Hoc autem vel ex eo facile conijci poteſt, quod
ipſe Paulus in priori ad Theſſalonicenſes epiſtola, capite
1.Theſſ.5 vltimo ait: Adiuro vos (inquit ille) per Dominum, vt epi-
ſtola hæc legatur coram omnibus fratribus. Si epiſtola to-
ti populo dabatur, quos ergo Paulus adiurat? Epiſcopum
certe, & clerum, cui illa debatur, adiurat, vt illam coram
omnibus

A omnibus fratribus, hoc eſt coram omnibus Chriſtianis, qui in illo populo erant, legeretur. Verum hoc ſpeciale fuit in hac epiſtola, vt coram omnibus illam legi præceperit: quoniam quæ in illa ſcripſit Paulus clariſsima erant, & quę ab omnibus intelligi poterant. De epiſtolis ad Romanos, & ad Galatas, & ad Hebræos nihil tale præcepit Paulus, vt coram omnibus legerentur: quia multa in illis difficilia erant, quæ non niſi a viris doctis intelligi poterant. Si pro certo, & indubitato habuiſſet Paulus epiſtolas ſuas, quas ad ciuitates mittebat, eſſe coram toto populo legendas, non erat opus, vt ſpeciale de hac re daret Theſſalonicenſibus mandatum. Sed quia optime ille nouerat epiſtolas illas, quæ ad ciuitates mittuntur, ſolis ciuitatum Principatibus ſolitas eſſe dari: ideo ſpeciale de illa voluit facere mandatum, vt coram omnibus legeretur. Deinde & ſi ſcriptura ſacra tunc per omnium manus, vt nunc volitaret: non tamen adeo populus de illius intelligentia tunc præſumebat, vt nunc: neque tam temere, & procaciter de illa populus diſputare audebat: ſed plebs à ſacerdotibus docebatur iuxta id, quod dominus per Malachiam prophetam ait: Labia *Malac. 2*
B ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de manu eius: quia angelus domini exercituum eſt. Si dubitatio aliqua oriebatur, ſacerdotes interrogare oportebat quorum reſponſis omnes obedire tenebantur, iuxta pręceptum domini quod de hac rē per Moyſen in Deuteronomio dederat. Nunc vero procaci temeritate populus ſacræ ſcripturæ intelligentiam ſibi vendicat, & de illa cum doctiſsimis viris contendere non veretur. Et ob hanc cauſam, & ſi olim *Deut. 17* ſacras literas toti populo traditas eſſe conſtaret, vt à quolibet vulgari homine ſine vllo diſcrimine legi poſſent, quod ergo conſtantiſsime nego, nunc tamen aliter fieri expediret, propter impudentem populi temeritatem, atque arrogantiam. Multa enim ſcimus olim fuiſſe licita, quæ nunc minime expediunt, & ſi quis ea nunc facere tentaret, non ſolum, vtcunque malus, ſed impius, & infidelis cenſeretur. Olim enim corpus domini dabatur cuique petenti in manus, quod quiſque ſecum domum portabat, vt cum ei libuiſſet domi ſuæ accipere poſſet. Quæ res ex lib. 6. hiſt. eccleſiaſticæ Euſebij, cap. xxxiij. facillime colligi poteſt. Quod tamen olim licuit, hoc ſeculo facere non expediret: quia

experientia docente merito timetur, vt aliqui ſint, qui tra- C
ctent indigne, & ad magicas artes abutantur. Non igitur omnia, quæ olim licuiſſe conſtat, nunc licere, aut expedire eſt neceſſe. Non eſt igitur conſequens, vt literæ ſacræ in linguam vulgarem translatæ nunc populo legendæ tradantur, quamuis illas olim in lingua vulgari toti populo traditas eſſe conſtaret. Hæc ſunt quæ contra noſtram ſententiam ab aliquibus obiici intelligo, quibus omnibus abunde ſatis reſpondiſſe me puto. Cætera vero ſi quæ ſunt, indigna eſſe opinor, vt in illarum reſponſione tempus teramus, & cartas impleamus.

## *De vltima hæreſum cauſa, quæ eſt aſſidua, & incauta in libris gentilium hominum lectio.*

## CAP. VIII.

VLtima ſe mihi iam offert (ex his, quas Principes facile tollere poſſunt) hæreſum cauſa: quæ eſt aſsidua, & indiſcreta, ſiue incauta lectio librorum hominum gentilium, præſertim ſi à teneris annis quis illorum lectioni ſtuduit, & totam in illis expendit operam. Nam quòd hæc res ſit potens ad hæreſes varias procreandas, inde conſtare poteſt, quòd quidquid ad chriſtianam ſpectat religionem, ſiue ad mores, ſiue ad credendorum fidem referatur, id totum apud gentiles authores reiicitur, & deridetur. Quoniam & ſi eorum aliquis virtutes doceant, hi tamen, qui rariſsimi apud illos ſunt, ea firmiſsime ſentiunt, & totis viribus perſuadere conantur, quæ cum fide catholica velut ex diametro pugnant. Et circa ipſarum virtutum, quarum ſe amatores profitentur, doctrinam præſtandam his, quos pro miraculo ipſa gentilitas ſuſpicit, & quaſi ſapientiæ fontes veneratur, miſerrime errarunt, ea docentes, quæ iuxta veritatem euangelicam ab aſſecutione felicitatis æternæ, quam illi cæcutientes quærebant, omnino auertunt. Multi enim ex illis virtutem, & hominis vltimam felicitatem ex ſuo affectu ſtatuerunt, id docentes eſſe virtutem, & felicitatem, quod ardentiſsime appetebant. Nam Epicurus pecora imitari volens, bonorum omnium finem dixit eſſe voluptatem, hac ſola ratione ductus, quod illam ſolam (vt ille ait) appetant belluæ. Alij diuitias, alij D

honores

A honores,ſummum bonum eſſe dixerunt. Ariſtoteles, quem tota recentium philoſophorum ſchola tanquam magiſtrum recepit: etſi multo melius, quàm illi ſapuit, non parum tamen hac in parte errauit. Nam licet felicitatem ille in cognitione conſtituit, hanc tamen in præſenti vita dicit habendam, nihil alteri vitæ relinquens, in qua nullam putat eſſe operationem. Qua in re adeo errauit, vt Paulus cenſeat nos miſerabiliores omnibus hominibus, ſi in hac tantum vita felicitatem aſſequi ſperamus. Quis enim non videt neminem ſine miſeria aliqua, aut indigẽtia, aut infelicitate in hac vita vnquam vixiſſe, aut viuere poſſe? Ad eum, qui miſeriam patitur, aut aliquo indigere bono, Ariſtoteles pluribus in locis fatetur nõ eſſe felicem. Et inde argumentationem colligentes facile Ariſto. ſuo ipſius gladio configemus, probantes neminem in hac vita poſſe eſſe felicem, ac proinde ſupremam felicitatem non in hac vita:ſed in alia eſſe expectãdam. Sic enim argumentari poſſumus. Felicitatẽ omnes appetunt:eſt ergo naturalis hic appetitus,& inde ſequitur talem appetitum non eſſe inanem,& fruſtra. Nulli autem(vt res ipſa docet)in hac vi- 1.Cor.15

B ta,quam conſtat eſſe mille miſeriis,plenã felicitatem aſſequuntur:in alia igitur vita eſt illa ſperanda. Deinde multa ad felicitatem pertinere dixit, quæ ad illam minime ſpectant,vt ſunt nobilitas,diuitię boni liberi, ſenectus,cõmoda,& corporis bona,vt ſanitas,pulchritudo,vires, proceritas,robur ad certandũ,gloria,honor,proſperitas,potentia, & fortuna. Hæc autem omnia (vt ſacrę nos docent literæ à vera illa,& plena,quam ſperamus) felicitate lõgiſsime abſunt. Et ſi hic philoſophorum omnium maximus tam miſere circa felicitatem errauit, quid de aliis multo minoribus ſperandum erit?Ideo merito Salomon de philoſophis loquens ait:Labor ſtultorum affliget eos,qui neſciũt in vrbem pergere. Quæ verba interpretans Hieronymus in cõmentariis ſuper eccleſiaſtem ait:Lege Platonem:Ariſtotelis reuolue verſutias:Zenonem,& Carneadem diligentius intuere,& probabis verum eſſe,quod dicitur:Labor ſtultorum affliget eos. Veritatẽ quidẽ illi omni ſtudio quęſierũt: ſed quia non habuerũt ducem,& præuiũ itineris,& humanis ſenſibus rati ſunt ſe cõpræhendere poſſe ſapientiam,ad ciuitatem minime peruenerũt:de qua in pſa. dicitur:domi- Eccle.10 Hirony.

Pſal.72 ne in ciuitate tua imaginem ipſorum diſsipabis. Omnes C
enim vmbras, & diuerſas imagines, atque perſonas, quas
ſibi in variis dogmatibus induerunt: in vrbe ſua dominus
Pſal.45 diſsipabit, de qua & alibi ſcribitur: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Hæc Hierony. Præter hunc communem illorum omniũ errorem, quo tam falſo de felicitate diſſeruerunt, de virtutibus, & vitiis tractantes multos alios docuerunt erores. Nam fornicationem ſimplicem nullus illorum damnauit. Honores appetẽdos eſſe, & non fugiendos omnes illi docuerũt. Diuitias eorum aliqui adeo æſtimarunt, vt in illis felicitatem conſtituerent, de quibus pro-
Pſal. 143 pheta regius ait: Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt. Alij (ex quibus eſt Ariſt.) & ſi felicitatẽ in diuitiis non conſtituerunt, illas tamen pluris fecerunt, quàm paupertatem, & plus ad virtutem prodeſſe poſſe, quàm paupertatem dixerunt. Et credo certe, inde ſuam hæreſim traxiſſe, Vigilantium, Ioannem Vuiclef, & Ioannẽ Hus dicentes paupertatem voluntariam nullius prorſus eſſe apud Deum meri-
Mat.19 ti: cum tamen ipſe veritatis magiſter Saluator noſter dixerit: Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & ſequere me. Alij videlicet Stoici (è quorũ numero eſt noſter Seneca, & quibus in hac parte ſe cõnumerari voluit in Paradoxis Ci.) docẽt omnia peccata eſſe paria, nec vnũ altero eſſe grauius. Sed philoſophis dimiſsis, qui etſi in multis errauerũt, multa tamen alia vera, & honeſta de virtutibus docuerũt: ad poëtas eorũ veniamus publicos omnium virtutũ hoſtes & omniũ vitiorũ acutiſsimos diligẽtiſsimóſque ſubornatores. Vix enim vllũ eſt vitium, quod nõ fuerit ſummopere à poëtis laudatũ. Quoniã nulla maior potuit dari vitiis laus, quàm illa diis ſuis tribuere, quos oportebat eſſe ſumme bonos, & omniũ virtutũ parentes, & alumnos. Nam cum geſta illorũ, quos populos pro diis colebat, narrant, illorũ deſcribunt tyrannides, parricidia, adulteria, inceſtus, raptus, fraudes, mendacia, & ſcelera nefanda: adeo vt inter honores reputent puerum Ganymedem à Ioue Deorum maximo ad amplexus nefandos fuiſſe raptũ. Illa denique ſuis diis tribuunt vitia: quæ nullus homo ſapiens pateretur de ſe dici. Cum autem hęc diis ineſſe dicunt, eo ipſo hominibus perſuadent, vt eandem faciant, quæ Deos feciſſe audiũt. Nam exempla maiorum, multum ad perſuaſio-

D

A nem valent, vt eleganter Claudianus docet ſic inquiens:

*Scilicet in vulgus maneant exempla regentum:*
*Vtq; ducum lituos, ſic mores caſtra ſequuntur.*

Si exempla hominum mouere poſſunt aliorum animos ad vitia, aut virtutes, luce clarius eſt, id poſſe multo facilius præſtare exempla deorum. Nec ſolis exemplis ad voluptates & laſciuias lectorũ animos prouocant poëtæ: ſed etiam verbis, quæ tanto animo affectant eſſe obſcœna, & turpia, vt poëta ab illis non cenſeatur, qui verba pudica habet. De qua re vnum ex illis, Catullum videlicet, qui hanc tulit de carminibus poëtarum legem profero.

*Nam caſtum eſſe decet pium poetam*
*Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt,*
*Qui tum denique habent ſalem, & leporem,*
*Si ſunt molliculi, & parum pudici.*

Ridenda quidem eſt hæc Catulli ſententia, & ab omni viro prudente merito exibilanda, & explodenda. Quis non rideat caſtum dici poëtam, qui de libidine cogitat, obſcœna meditatur, laſciuias, & impudicias ſcribit, loquitur, atque cantillat? Qualis quiſque eſt, talia loquitur, & Catul.
B ſcribit. Propter hæc malorum incitamenta, quæ poëtæ auditoribus, & lectoribus præbent, Plato grauiſsimus philoſophus cenſuit illos eſſe procul à bona ciuitate abigendos, ne ſuo commercio totam prorſus inficerent ciuitatem. De moribus hactenus diximus illos apud gentiles ſcriptores eſſe vitiatos, ſed opus eſt, vt pergamus dicere, quàm male de his, quæ credere oportet, illi ſentiant, & quàm aperte fidem catholicam illi oppugnent. Omnia, quæ credere tenemur duas Chriſti naturas reſpiciunt, diuinam videlicet, & humanam: eà omnia gentes non ſolum oppugnant: ſed rident, & ſubſannãt. Deum trinum, & vnum non agnoſcunt: ſed multos ſecúmq; pugnantes Deos adorant. Deum omnium creatorẽ non intelligũt: quia ex nihilo nil fieri poſſe credunt, & ita mundum ſine principio fuiſſe, & ſine fine futurũ eſſe docent. Deum eſſe bonorũ remuneratorem, malorúmque punitorem, maior eorum pars ignorat, nihil poſt hãc vitã reliquum eſſe: ſed animã ſimul cum corpore perire credit. Et ſi qui illorũ animã immortalem eſſe credũt, ea de prẹmiis bonorum, & malorum ſuppliciis dicunt, quæ lõgiſsime à Chriſtiana pietate abſunt. Huma-

ni generis caſum,& perditionem, illiúſque originem : neque vnquam cogitarunt, ac proinde illius reparationem per Chriſtum ſaluatorem noſtrum factam intelligere non valēt. Deum pro nobis e cœlo deſcēdiſſe, humanámq; ſumpſiſſe naturam,& in illa pro nobis famem, ſitim, dolores, varióſq; corporis cruciatus mortem denique in ligno crucis pro noſtris peccatis pertuliſſe, non ſolum non credunt: ſed eos, qui talia docent, & prædicant, ſtultos eſſe putant: Prædicamus (inquit Paulus) Chriſtum cruxifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam.

1.Cor.1

Ecce totam Chriſtianæ religionis ſummam à gentilibus,& prophanis ſcriptoribus ignoratam,& à multis illorum oppugnatam,& irriſam. Et inde apertiſsime conuincitur, aſsiduam illorum lectionem valde nocere poſſe viris Chriſtianis pręſertim incautis,& infirmis. Ido Paulus optime cognoſcens plurimū veneni eſſe in his prophanis ſcriptoribus admonet, vt circa illorū lectionē cauti ſimus: Videte, inquit, ne quis vos ſeducat per philoſophiā, & inanem fallaciam ſecundum traditionē hominum, ſecundum elementa mundi. Quæ verba interpretans Ambroſius in commentariis ſuper epiſtola Pauli ait: Philoſophiam dicit terrenam, per quam ſolent ſeduci, qui cupiūt prudentes iudicari in mundo. Et aliquibus interpoſitis ſubdit. Detinetur enim veriſsimilibus cauſis, & commentitiis rebus nihil tam verū æſtimans, quàm conſpicitur & intelligitur in elementis. Et quia quę ad præſens ſunt & cernuntur oculis, ſua via & oblectabilia videntur, aliquātos ſeducunt, qui ſpiritualem rationem deſpiciēdam, & ridendā putant deſperatione futuri, omnem vim aſtris aſsignātes, carnali rationi obnoxij, ne grauia credēda ſint ſuſtolli in cœlum poſſe, néue leuia venire ad terras, aut aliquid corporeū ſine rerū admiſtione generari, repugnantes potentiæ, ac prouidentiæ Dei. Sciunt enim legi in diuinis veteribus Hæbreorum voluminibus, multa geſta per Moyſen, quæ humana ratio non capit, ſimili modo, & in nouis libris facta à Domino, aut per apoſtolos, quæ tractatus carnalis prohibet credi. Hanc ergo traditionē, vel philoſophiam fallacē,& inanem appellat: quia nō à potentia Dei ordinata eſt: ſed ab imbecillitate ratiocinationis humanę, quæ potentiam Dei intra ſciētiam Dei coarctat, ne aliter credatur facere, quā carnalia

Coloſ.2

Ambro.

A lis ſe continet ratio: quia ſingulis elementis diuinitatis diuerſitatem deputant ad culturam, vt obligent animos imperitorum ne ſe ad Deum verum extendat. Quam ob rem cauendam monet traditionem iſtam: quia mundi cultrix eſt, nõ Dei qui vnus eſt, nec ad Chriſtum: ſed à Chriſto abſtrahit, in quo perfectio diuinitatis eſt. Hactenus Amb.

Eſt adhuc in libris gentilium, & aliorum prophanorum hominum aliquid aliud falſæ illorũ doctrinæ adiunctum, eloquẽtia ſcilicet quę illis magnas ad nocendum vires pręſtat. Nam ea, de quibus diſſerunt, non runditer, & impolite tractant: ſed magno artificio poliunt, magna verborũ elegantia exornant, adeo vt ſi res ipſæ, quas tractant, animos legentiũ forte deterreãt: ipſe ſplendor orationis & verborum ornatus allicere valeat. Et inde euenit, vt doctrinę venenum tanta verborum dulcedine permiſtum, tanto facilius incautis nocere poſsit quanto libentius ab illis bibetur, cum illi non quid intus lateat: ſed ſolam exteriorem verborum dulcedinem conſyderent. Quanta autem ſit eloquẽtiæ vis & poteſtas: ſi quis forte ignorat, legat Vale. Maxim. lib. viij. cap. ix. vbi multis, variiſque exemplis probat

B tantam eſſe illius potentiam, vt ſæpe hominum animos quamlibet diſtantes ad ſe trahere, & duos flectere, & mollire poſsit. Ideo Paulus hanc eloquentiæ vim, & poteſtatem optime agnoſcens: admonet fideles, vt diligenter attendant, ne incauti ab illa decipiantur. Videte (inquit ille) ne quis vos ſeducat in ſublimitate ſermonis. Nouerat quippe Paulus illam ſermonis ſublimitatem eſſe potentiſsimam ad quiuis perſuadendum. Ne quis igitur cauſetur ſe per ſublimitatem ſermonis à Chriſto ſaluatore noſtro, aut apoſtolis eius fuiſſe deceptum: ideo Chriſtus ſaluator noſter, noluit doctrinam Euangelicam in multo orationis ornatu cõſtituere: ſed theſaurum ſuum (vt alibi Paulus ait) in vaſis fictilibus poſuit, vt ſublimitas ſit virtus Dei. Hic eſt, quòd Chriſtus ipſe, qui eſt Dei ſapientia, recens natus inter duo animalia poſitus eſt, & vilibus eſt pannis inuolutus. Ponitur Dei ſapientia inter bouem & aſinum: vt erudiret rudem, moneret tardum. Qui autem vilibus pannis inuolui permiſit, idem etiam humilibus verbis à ſuis prædicari voluit. Et ideo non politos oratores, aut artificioſos rhetores, aut vehementes diſputatores in apoſtolos aſſum

Colo. 2

2. Cor. 4

1. Co. 1 aſſumpſit: ſed quæ ſtulta ſunt mundi (vt idem Paulus ait) C elegit, vt ſapientes confunderet. Quantum poſsit gentilium ſcriptorum eloquentia, viro Chriſtiano nocere occaſione ſumpta ex figura veteris Teſtamenti, aperte declarat Origenes homilia 2. ſuper Hieremiam, vbi exponens illud
Hier. 5 eiuſdem Hieremiæ: Calix aureus Babylon in manu Domi-
Orige. ni inebrians omnem terram, ſic ait: Nabuchodonoſor volens decipere homines per calicem Babylonis doloſum, non miſcuit in vaſe fictili, quod parabat potari: ſed neque in paulo meliore, & æreo vaſe, vel ſtagno, & quod iſta præcellit argenteo: verum eligens vas aureum, in eo poculum temperauit, vt quis videns decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in ſpecie, non conſideret quid intrinſecus latitet, & accipiens calicem bibat, neſciens calicem Nabuchodonoſor. Intelliges autem calicem aureum in præſenti nominatum, ſi animaduertas peſsimorum dogmatum verba mortifera qualem habeant compoſitionem, qualem decorem eloquentiæ, qualem rerum diuiſionem, cognoſces quomodo vnuſquiſque poetarum, qui putantur apud nos diſertiſsimi calicem aureum temperauit, & in calicem aureum venenum D inieceriт idololatriæ, & venenum turpiloquij, venenum eorum, quæ animam hominis interimunt dogmatum, venenum falſi nominis ſcientiæ. Et aliquibus interpoſitis poſtea ſubdit: Sæpe vidi aureum calicem in pulchro ſermonis ornatu & dogmatum venena conſyderans deprehendi calicem Babylonis. Hactenus Origenes. Et beatus Hier. in commentariis ſuper Ionam prophetam circa finem. 3. c. de
Hiero. eloquentia gentilium loquens hæc ait: Quid valeat apud homines ſeculi eloquentia & ſapientia ſeculi, teſtes ſunt Demoſthenes, Tullius, Plato, Xenophon, Theophraſtus, Ariſtoteles, & cæteri oratores, ac philoſophi, qui velut Reges habentur hominum, & præcepta eorum, non vt præcepta mortalium: ſed quaſi oracula accipiuntur deorum. Et multis interpoſitis poſtea ſubdit. Vnde & de Babylone in Hieremia dicitur: Calix aureus Babylon inebrians omnem terram. Quem non inebriabit eloquentia ſecularis: cuius non animos compoſitione verborum, & diſertitudinis ſuæ fulgore perſtrinxit? Hæc Hier. Ex his iam apertiſſime conuincitur, vnam ex potiſsimis cauſis vnde hæreſes oriun

A oriuntur eſſe aſsiduam, & incautam gentilium ſcriptorum lectionem. Nam ſi quæ illi docent aperte fidem catholicam oppugnant, & ad perſuadendum ea, quæ docent, magnam (vt diximus) habet vim eorum eloquentia: non eſt cur merito aliquis dubitare poſsit aſsiduam, & indiſcretam illorum lectionem valde poſſe nocere Chriſtianis, præſertim ſi à pueritia ſine magna diſcretione illis incumbant. Tunc enim ętas illa tenera eſt velut cera ad facile recipiendum cuiuſlibet rei impreſsionem: & quæ tũc recipit diutius retinet, & difficile omittit. Optime enim dixit Horatius,

*Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem* *Horat.*
*Teſta diu.*

Cui conſonat, quod Salomon in prouerbiis ait: Adoleſcens *Prou. 22* iuxta viam ſuam etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea. Et certe reipſa compertum eſt multos ex illis, qui libris gentilium à teneris annis dediti ſunt, in varias hæreſes incidiſſe, aut magnam hæreſis ſuſpitionem dediſſe. Et vt hanc meam ſententiam certiorem & firmiorem reddam, aliqua volo impręſentiarum exempla tum antiqua tum noua referre, quibus aperte probatur aſsiduam gentilium ſcriptorum

B lectionem multarum hæreſum fuiſſe parentem. Hæreticorum omnium primus, qui poſt euangelij prædicationem ortus eſt, fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus apoſtolorum fit mentio. Hunc à Philiſtione quodam vetuſtiſsimo poeta comico ſuarum hæreſum figmenta deſumpſiſſe teſtatur Epiphanius in ſuo illo opere, quod fecit contra omnes hæreſes. Idem etiam de gnoſticis hæreticis refert, illos ad imitationem eiuſdem Philiſtionis poetæ ſuarum hæreſum fabulas compoſuiſſe. De Valentino idem Epiphanius refert illum fabuloſa gentium poeſi fuiſſe deceptum, vt ad Heſiodi imitationem triginta cœlos, totidémque deos eſſe diceret. Denique Tertu. in lib. de præſcr. hæret. multos ex illis vetuſtiſsimis hæreticis refert, qui à gentilibus philoſophis ſuas hæreſes hauſerunt ſic inquiens: Ipſę hæreſes à philoſophia ſubornantur. Inde æones, & for- *Tertul.* mæ neſcio quæ & trinitas hominis apud Valentinum, Platonicus fuerat. Inde Martionis Deus de tranquillitate, à Stoicis venerat. Et vti anima interire dicatur, ab Epicureis obſeruatur. Et vt carnis reſtitutio negetur, de vna omnium philoſophorum ſchola ſumitur. Et vbi materia cum Deo

æqua

æquatur, Zenonis diſciplina eſt. Et vbi aliquid de igneo C Deo allegatur, Heraclitus interuenit. Eædem materiæ apud hæreticos,& philoſophos voluntantur:iidem tractatus implicantur. Hæc Tertull. Sed pergamus vltra, & aliorum hæreticorum, qui poſt Tertul.fluxere, exempla proferamus.

*Priſcil.* Priſcilliani hæreſis docens homines eſſe fatalibus ſtellis aligatos, à philoſophorum gentilium errore deſcendit. Nam (vt Greg. Niſſenus in lib. de Fato refert) Chryſippus,& Philopator Stoici, & multi alij præclari philoſophi, nihil aliud demonſtrant, quàm omnia ſecundum Fatum fieri.

*Iouin.* Cum Iouinianus dicit omnia peccata eſſe paria, Stoicos philoſophos, qui hæc docent, eſt imitatus. Cum autem ieiunia nullius eſſe meriti dicit, & nuptias matrimonio æquat, Epicurei diſcipulum (vt beatus Hier. illi exprobrat) aperte ſe eſſe demonſtrat.

*Iulian. Apoſt.* Iulianus ille Cęſar, qui ob fidem catholicam à ſe omnino reiectam, Apoſtatæ nomen vſque hodie ſuſtinet, ex lectione, & conuerſatione, quam habuit aſsiduam cum Paganis philoſophis venenum hauſit, quo infectus fuit, vt non ſolum hæreticus: ſed apoſtata fieret, & Chriſtianorum perſecutor acerrimus. Plurimum nocuiſſe Apollinari Laodiceno artis rhetoricæ peritia, & longa de- D inde conuerſatio cum Epiphanio Sophiſta, conſtat ex lib. v. hiſtoriæ Eccleſia. tripartitæ c. 44.

*Ioann. Vuicl.* Ioannes Vuiclef,& quotquor illum in hac parte ſunt imitati dicentes nihil contingenter euenire: ſed omnia ex abſoluta neceſsitate procedere, ita vt quæ facta ſunt, aliter fieri non poſsint, vnde quæſo, hanc traxerunt hæreſim? Nónne ex Ariſtotelis,& aliorum philoſophorum doctrina? Nam hi omnes ignorantes Dei potentiam ex cuius arbitrio omnia pendent, & ſolum ordinem cauſarum naturalium conſyderantes, nihil voluntati diuinæ: ſed omnia neceſsitati tribuerunt. Qui autem apertius oſtendit à philoſophorum doctrina ſe fuiſſe deceptum fuit

*Petrus Abail.* Petrus Abailardus, qui dixit nihil eſſe credendum, quod ratione naturali probari non poſſit. Et vnde hoc niſi à philoſophis oritur? Nam hi omnem doctrinam ex ſola ſui intellectus capacitate metiri volunt, & quæ ſuo iudicio non conueniunt, ſtatim reiiciunt: nil denique recipere volunt, quod intellectus ratione naturali comprehendere non poſsint. Et inde euenit tanta inter philoſophos diuerſitas: quia cum nullus alterius iudicio ſe ſubdere, ne-

que

A que aliquid admittere velit, quod ſuo iudicio non conueniat:fuit neceſſe euenire,vt tanta eſſet doctrinarum quanta iudiciorum varietas. Hæc autem cenſendi libertas, & inde deducta varietas aperte repugnant fidei catholicæ, quam oportet eſſe omnium vnam,& in qua(vt Paulus ait)oportet captiuare intellectum in obſequium Chriſti. De Martino Luthero,qui hac noſtra ætate prodiit,non eſt, cur putemus eum à lectione gentilium ſcriptorum ſuæ hæreſeos venenum hauſiſſe.Nam cum primum ille ſuas hæreſes,aut verbo,aut ſcripto effundere cœpit:nihil prorſus Græce nouerat, Latine parum, vt priora illius ſcripta indicant. Et ſuas hæreſes non linguarum peritia:ſed dialectica,& ſophiſticis quibuſdam argumentationibus tuebatur: cum tamen ipſe omnibus ſcholaſticis theologis hoc exprobret crimen, eos omnes ſophiſtas appellans.Multi tamen alij ſe Lutheranæ familiæ inſeruerunt, quos non dubito multum nocumenti ex lectione gentilium ſcriptorum ſumpſiſſe ad hæreſes facile ſuſcipiendas.Certe Philippus Melancton vir eſt vtriuſque linguæ Græcæ, & Latinæ callentiſsimus, & in literis, quas vocant humanas, valde eruditus, & longa gentilium 2.Co.10 Luther.

B philoſophorum lectione (vt ſcripta illius indicant) valde occupatus. Vnum tamen in illo valde admiror, quomodo potuit arbitrarij libertatem negare, cum tantam in ſe ipſo experiatur dicendi libertatem, vt quidquid libuerit, nunquam reformidet docere, & quod ſemel placuit, adeo ſibi poſtea diſplicere ſenſerit, vt non fuerit veritus reuocare. Alij ſunt apud Lutheranos pauciſsimi tamen, ſimiles Philippo Melancton, qui ex lectione poetarum, & aliorum gentilium oratorum,& philoſophorum plurimum veneni (vt ille)ſumpſerunt.

Ecce quàm multa protulimus exempla, quibus aperte probatur aſsiduam, & incautam prophanorum ſcriptorum lectionem multis occaſionem multarum hæreſum præbuiſſe. Sunt adhuc præter hos omnes, multi alij, qui etſi non ſint tanquam hæretici declarati, & velut tales ab omnibus æſtimati, non modicam tamen de ſe dederunt hæreſeos ſuſpicionem,propter multa,que iuxta doctrinam gentilium ſcriptorum, quibus nimium à pueritia dediti fuerunt,locuti ſunt, & ſcripſerunt. Pomponius Lætus, Domitius Calderinus,codrus Vrceus, & quidam alij eiuſdem fa-

rinæ,

rinæ, qui nunc ſunt ſuperſtites, à multis male audiunt eo C
quòd magnam dederint hæreſeos ſuſpicionem. Quantam dederit hoc noſtro ſeculo hæreſeos ſuſpicionem Eraſmus Roterodamus, vir quidem Græce, & Latine longe doctiſsimus, non eſt opus nunc referre, cum ſit toti orbi notiſsimum. Nam etſi non ſit hactenus ab aliquo idoneo iudice de hæreſi damnatus, & velut hæreticus declaratus, multi tamen ſcriptores ipſo viuente illum de hoc crimine notarunt. Et vniuerſitas Pariſienſis, multas illius aſſertiones per cenſuram publicam damnauit, quarum aliquas hæreticas, alias de hæreſi ſuſpectas, alias ſcandaloſas eſſe cenſuit. Cuius cenſuræ Eraſmus reſpondens, quamuis in multis oſtendat ſe catholicum animum habuiſſe, in quibuſdam tamen aliis ſuſpicionem, quæ de illo habebatur, non plene (vt multi exiſtimant) purgauit. Quod malum inde illi eueniſſe conſtat, quòd à teneris annis fuit circa poetas, & oratores Græcos, & Latinos diu verſatus, à quibus tantam dicendi libertatem accepit, vt quicquid placeret ſtatim in publicum effudiſſet. Quis non agnoſcit in illo Luciani libertatem omnium irriſionē, & ſubſannationem? Adeo Luciani mentem, & ſtylum imbibit, vt à multis etiam ſuæ nationis D
hominibus atheos, hoc eſt ſine Deo, quemadmodum Lucianus appellatus ſit. Vir quidem fuit optimo ingenio à Deo donatus, ac proinde felix, ſi ſua ſorte contentus fuiſſet, & ea ſola tentaſſet, quæ ſuis viribus erant paria. Sed poſt virilem ætatem, quam fermè totam poetis, & oratoribus dederat, ad ſacras literas, quas ſine magiſtro præuio didicerat, interpretandas acceſsit. Et in illarum interpretationibus, & annotationibus multa inſeruit, que ſi prætериiſſet, multo conſultius egiſſet. Denique in confirmationem eorum, quæ diximus, profero teſtimonium beati Hieron. qui in commentariis ſuper Ionam prophetam, circa finem. iij.
Hie. 9 cap. de ſeculari eloquentia diſſerens hæc ait. Difficile homines potentes, & nobiles, & diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt Deo: obcæcatur enim mens eorum diuitiis, & opibus, atque luxuria, & circundati vitiis non poſſunt videre virtutes: ſimplicitatémque ſcripturæ ſanctæ non ex maieſtate ſenſuum: ſed ex verborum iudicant vilitate. Hæc Hieronymus.

De

A *De remedio contra præfatam hæreſum cauſam.*

## CAP. IX.

MVltis rationibus, multiſque exemplis manifeſte iam (vt exiſtimo) probauimus, aſsiduam & incautam prophanorum ſcriptorum lectionem eſſe apertam multarum hæreſum cauſam. Sed opus eſt, vt huic occurramus, & antidotum tam potenti veneno paremus: caute tamen, ne forte hanc cauſam prorſus tollere volentes aliam multo plurium malorum cauſam ſuſcitemus. Nam ſicut aſsidua, & indiſcreta prophanorum lib. lectio, multarum poteſt eſſe hæreſum cauſa: ita econtrario, omnino à libris gentilium abſtinere, multas poterit hæreſes generare. Quoniam ſcientiæ liberales, quæ vix ab aliis, quã à gentilibus ſcriptoribus diſci poſſunt, ſunt ad ſacræ ſcripturæ intelligẽtiam adeo neceſſariæ, vt illarum ignorantia multas valeat hæreſes procreare, ſicut re ipſa comprobatum eſt pleraſque hæreſes ab illa proceſsiſſe. Eſt enim in primis neceſſaria grammaticæ cognitio, & non leuis, ſed plena, & conſummata, vt ſciat plenam vocum ſignificationem, & illorum compoſitionem, &
B ſtructuram. Ex cuius rei ignorantia conſtat multos in varias hæreſes fuiſſe lapſos. Et ne ob defectum exemplorum, verbis meis quis deroget fidem, volo aliqua impræſentiarum exempla proferre: vnde conſtet verum eſſe quod dico. *Eluid.*
Eluidius eo quod ignorauit, vim & poteſtatem harum vocum primogenitus, antequam, donec, aduerſus puritatem ſacratiſsimæ Virginis blatterauit dicens illam nõ fuiſſe perpetuo Virginem: ſed poſt Chriſtum natum fuiſſe à Ioſeph ſponſo cognitam. Manichæi omnes ex ignorantia diuerſitatis iſtarum præpoſitionum, ex, & de, dixerunt Deum de ſubſtantia ſua produxiſſe animas noſtras. Dialectica ſæpe eſt in ſacris literis neceſſaria. Quoniam illa eſt, quæ diffinitionum, diuiſionum conſequentiarum formam præſcribit, ſine quarum rerum notitia vix vlla poteſt grauis ſcriptura plene intelligi. Ex ignorantia aut forte inaduertentia huius diſciplinæ multi magni nominis viri in vera ſacræ ſcripturæ intelligentia errarũt. Origenes nõ bene aduertens quomodo ſint intelligendæ multæ vniuerſales elocutiones quæ ſunt in ſacra ſcriptura, dixit omnes homines tãdem fore ſaluos, motus ex aliquibus locis ſacræ ſcripturæ, male ab eo intel-

lectis. Effundam (inquit Deus per Ioelem prophetam) de C
*Ioelis 2.* ſpiritu meo ſupra omnem carnem. Et Paul. ad Rom. Cõclu-
*Rom. 2.* ſit Deus omnia in incredulitate, vt omniũ miſereatur. Quæ omnia etſi quæ ſunt alia, non ideo ſunt dicta, quòd Deus omnibus hominibus tandem parcet, & neminem perpetuo damnabit: ſed per omnes intelligit omnis generis homines, vniuerſæ ætatis, vniuerſi gradus, & dignitatis, tam ex gentilibus, quàm ex Iudęis. In quibus locis illud nomẽ vniuerſalitatis omnes (vt dialecticorum more loquamur) non diſtribuit pro ſingulis generum: ſed pro generibus ſingulorum. Eraſmus Roterod. non intelligens vim argumentationis, & diſcurſum illius, per quã Chriſtus ſaluator noſter ad-
*Ioann. 10* uerſus Iudæos probare nititur, neminem poſſe rapere oues ſuas de manu ſua, per hoc, quod nemo poteſt rapere de manu patris ſui, & per hoc, quod ille, & pater vnum ſunt: errauit dicens in illis Chriſti verbis illam vocem, vnum poſſe ſolam animorum vnitatem ſignificare. Quæ vox ſi iuſta illam ſignificationem (vt Eraſmus ait) illic caperetur, male Chriſtus colligeret, & argumentatio nullius prorſus eſſet valoris, prout ego in illo opere, quod aduerſus omnes hæreſes edidi, in titulo de Deo: hæreſi vj. aduerſus Eraſmũ aperte probaui. D Gentilium hiſtoriarum notitiam eſſe ſumme neceſſariam ad ſacræ ſcripturæ intelligentiam teſtatur Auguſtin. lib. ij. de doctrina Chriſtian. cap. xxviij. vbi oſtendit aliquos ex illarum ignorantia circa ſacras ſcripturas erraſſe. Rerum proprietates, & virtutes cognoſcere oportet, vt inde myſticum ſacræ ſcripturæ ſenſum qui per ſimilitudines illarum inueſtigandus eſt, capere poſſimus. Harum tamen rerum notitiam ſoli phyſici docent, prout ſunt Ariſto. Theophraſtus, Plinius, Dioſcorides. Habent ergo libri gentilium ſicut multa noxia, ita etiam multa vtilia, & neceſſaria ad plenam ſacrarum ſcripturarum intelligentiam. Non eſt igitur bonum, vt omnes gentilium libri ab omnibus Chriſtianis reiiciantur, cum multis ſint neceſſarij, & poſſint, quotquot velint, multum proficere ex illis. Deinde ille ſplendor orationis, & verborum ornatus, qui ab illis capi poteſt, etſi non ſit viro Chriſtiano neceſſarius: ad multa tamen vtilis eſt, his præſertim, qui verbo, aut ſcripto alios docent. Eſt enim eloquentia ex numero earum rerum, quæ ex ſe nec bonæ nec malæ ſunt: ſed ex bono, aut malo earum

vſu

A vſu bonæ, aut malæ redduntur. Sicut enim eloquentia viro gentili, aut hæretico mala eſt, propterea quod per illam vterq; iſtorum facilius ſuos errores audientibus, aut legentibus perſuadebit: ita etiam catholico doctori, aut prædicatori bona eſt: quia per illam vterque potentior fit ad flectendos animos auditorum, aut lectorum: fiunt tamen aliqui tam malignantis naturæ, vt omne, quod aſſequi non poſſunt, damnent: & inde euenit, vt eloquentiam, à qua longiſsime abſunt, & quam ſe aſſequi deſperant, abhorreant, & tanquam hoſtem inſectentur. Quid graculo cum fidibus, aut ſui cum ambra, vel muſco? Propter hos igitur, qui me forte arguere tentabunt, propterea quod eloquentiam non ſim (vt illi) execratus, Auguſtinus in meæ ſententię teſtimonium profero, qui libro primo contra Creſconium Grammaticum, cap.j. hæc ait. Eloquentia facultas dicendi eſt, congruenter explicans, quæ ſentimus, qua tunc vtẽdum eſt, cum recta ſentimus. Hoc modo ea non vſi ſunt hæretici. Nam vtique ſi recta ſenſiſſent, non ſolum nihil mali, verum & boni aliquid eſſet, quod eloquenter explicare potuiſſent. Fruſtra igitur iſtorum exemplorum commemoratione accuſaſti eloquentiam. Neque enim pro patria non B eſt miles armandus: quia contra patriam nonnulli arma ſumpſerunt. Aut ideo vti non debent boni, doctique medici fertamentis medicinalibus ad ſalutem: quia his ad perniciem etiam indocti, peſsimiq; abutuntur. Quis enim neſcit ſicuti vtilia, vel inutilia fuerint ea, quæ quæruntur, ita eloquentiam, hoc eſt peritiam, facultatémque dicendi ſic eſſe vtilem, vel inutilem, vt fuerint vtilia, vel non vtilia quæ dicuntur? Quod nec te arbitror ignorare. Hæc Auguſtinus. Et lib.ij. de doctrina Chriſtiana cap.xxxvij. idem docet. Ex cuius verbis ſatis aperte conuincitur, longiſsime à veritate diſtare eos, qui eloquentiam expreſſe accuſant, quam conſtat non ex ſe: ſed ex male vtentium vitio malam eſſe, quippe quæ ad multa vtilis eſſe poſsit, ſi quis ea bene vti velit. Poteſt adhuc ad aliam non contemnendam vtilitatẽ Chriſtianis viris præſertim doctis prodeſſe gentilium ſcriptorum lectio, vt videlicet eorum ſecreta rimantes facilius eos diſputatione vincere poſsimus. Et ſic ſuo ipſorum gladio illos configemus, prout Dauid fecit contra ſuperbum Goliath proprio illius gladio illum interficiens. Nam ita

*Auguſti.*

1. Reg. 17

fieri præcipit beatus Damaſcenus lib. iiij. de fide orthodo- C
*Damaſc.* xa, cap. xviij. ſic inquiens: Si autem ab iis, quis foris ſunt decerpere quippiam vtile valuerimus, non aſpernabile eſt. Efficiamur probati trapezitæ, legitimum, & purum aurum aceruantes, adulteratum autem refutantes. Sumamus ſermones optimos, deos autem ridiculos, & fabulas alienas canibus proiiciamus. Nam plurimam ex ipſis contra ſe ipſos fortitudinem habere valebimus. Hæc Damaſcenus. Ex propriis enim gentilium ſententiis, quas de diis ſuis aſſerunt, fortiſsima ſumuntur contra ipſos argumenta ad conuincendum vanum illorum errorem. Nam cum de Ioue illo, quem Virgilius Deorum patrem, hominúmque *Virg. li. 1. Aeneid.* Regem appellat, talia referunt ſtupra, adulteria, raptus, fraudes, mendacia, qualia quæuis reſpublica bene inſtituta abhorret, prohibet & punit, facile inde colligere poſſumus, illum non Deum: ſed flagitioſiſsimum hominem fuiſſe. Deinde Mercurij furta, technæ, doli: Iunonis præterea iniqua in Troianos ira: Deorum inſuper inter ſe pugnantium rixæ, quorum aliqui Troianis, alij Græcis fauiſſe dicuntur, aperte arguunt, nihil illos veri numinis habuiſſe, D cum huiuſmodi mores, non modo Socrates, aut Pythagoras, aut Diogenes: ſed quicunque alius homo prudens & virtutis amator reſpueret, & abominaretur. Cum autem vir Chriſtianus & doctus contra gentiles philoſophos & poëtas diſputans, armis ab illis ſumptis, eos deuicerit, magnam inde gloriam ad Dei honorem reportabit. Pulchra quidem victoria eſt, cõtrariam partem teſtimoniorum ſuorum vocibus confutare, & hoſtem ſuis armis vincere, & diſputatoris argumenta probare tuę potius, quàm illius ſententiæ fauere. His nanque armis aduerſus gentiles pugnarunt, & de illis triumpharunt multi ex illuſtribus illis vetuſtiſsimis ſcriptoribus. *Iuſti.* Iuſtinus philoſophus & Chriſti martyr, librum pro fide catholica contra gentes ſcripſit, quem admonitorium appellauit, in quo ex dictis ipſorum gentilium conuincit falſum & vanum eſſe illorum errorem. Hoc *Tertu.* idem fecit Tertul. in ſuo Apologetico contra gentes. Idem *Orige.* fecit Origenes contra Celſum. Eiſdem armis pro fide ca- *Euſeb.* tholica certat Euſebius Cæſarienſis epiſcopus, in opere illo quod fecit de præparatione euangelica, & in alio cui titulus eſt, de demonſtratione euangelica. Ad eundem modum

pugnat

A pugnat Cyrillus Alexandrinus epiſcopus in decem libris, quibus Iuliani apoſtatæ blaſphemias quas contra Chriſti ſaluatoris noſtri euangelium ille effuderat, confutat & conuincit. Eodem modo cauſam agit pro fide catholica contra gentes Theodoritus Cyrenſis epiſcopus in opere illo cui titulum præfixit de curatione Græcarum affectionum. Denique Lactant. Firm. qui in libris diuinarum inſtitutionum huiuſmodi armis pro Chriſtiana religione contra gentes pugnauerat, tandem in lib. de opificio Dei cap. vlt. hæc ait: Statui enim quàm multa potero, literis tradere, quæ ad vitæ beatę ſtatum ſpectent: & quidem contra philoſophos, quoniam ſunt ad perturbandum veritatem pernitioſi & graues. Incredibilis enim eſt vis eloquentiæ, & argumentandi diſſerendique ſubtilitatis quemuis facile deceperit, quos partim noſtris armis, partim vero ex ipſorum inter ſe concertatione ſumptis reuincemus, vt appareat eos induxiſſe potius errorem quàm ſuſtuliſſe. Hæc Lactant. Ob hanc cauſam, Iulianus Cæſar apoſtata (vt Eutropius in vita illius refert) ſtudens paganitatem in omni ſua dictione dilatari, & Chriſtianitatem exterminari, primum quidem Chriſtianis præcepit, ne poëtarum, aut philoſophorum legerent diſciplinas. B Propriis (dicebat ille) pennis vulneramur, ſecundum prouerbium: ex noſtris enim armati conſcriptionibus, contra nos bella ſuſcipiunt. Ex his omnibus aperte conſtat, valde noxium eſſe poſſe, ſi omnes gentium ſcriptores ab eccleſia relegentur & omnes viri catholici, ab illorum lectione abſtineant, cum illi ſæpe (vt probauimus) ad ſacræ ſcripturę intelligentiam ſint neceſſarij. Verum, quia illos alia ex parte plurimum nocere poſſe diximus, præſertim incautis & infirmis opus eſt vt cautelam aliquam oſtendamus, quo citra omne nocumentum, ex lectione gẽtilium ſcriptorum proficere poſsimus. Hæc autem cautela in duplici conſideratione (vt ego exiſtimo) cõſiſtit, quarum altera eſt de ipſis libris qui legendi ſunt, altera de rebus quæ in eiſdem libris continentur. Et quantum ad libros attinet, non puto eos omnes eſſe legendos, multóque minus pueris eſſe tradendos: ſed eorum aliquos cenſerem ex toto orbe Chriſtiano eſſe relegandos, ita vt à nemine legi poſſent, quoniam vix prodeſſe poſſunt, & ſæpe legentibus, tam facile & cito obeſſe ſolent: vt præſentaneum videantur in ſe continere ve-

*Cyrill.*

*Theod.*

*Lactant.*

*Iulia. apoſtata.*

nenum. Tales ſunt aliquorum poëtarum libri tam obſcœni, C tam laſciui, tam mollia verba in ſe continentes, vt legentium præſertim puerorum teneros animos, facile ad libidines & laſciuias flectant. Talis eſt Catullus ille cuius cenſuram de verſibus componendis proxime præcedenti capite citauimus. Tales ſunt per omnia Tibullus & Propertius. Talis eſt Ouidius in multis operibus ſuis, omnium poëtarum laſciuiſsimus. Nec ego illi iniuriam facio, talem illum exiſtimans, cum ipſe propria conſcientia vrgente idem de ſe ipſo cenſuerit, ſic dicens:

*Ouid. lib. 1. de re. ama.*

*Eloquar inuitus, teneros ne tange poetas,*
*Submoueo dotes impius ipſe meas.*
*Callimachum fugito, non eſt inimicus amori.*
*Et cum Callimacho tu quoque ſæpe noces:*
*Me certe Sappho meliorem fecit amori,*
*Nec rigidos mores Teia muſa dedit.*
*Carmina quis potuit tuto legiſſe Tibulli?*
*Vel tua cuius opus Cynthia ſola fuit?*
*Quis potuit lecto durus diſcedere Gallo?*
*Et mea neſcio quid carmina tale ſonant.*

Si hoc gentilis & laſciuiſsimus poëta ſentit & ſuadet, eru- D beſcere deberent Chriſtiani puerorum præceptores, qui tales libros pueris legendos tradunt, quorum mollibus verbis & obſcœnis ſententiis imbuti, facile ad laſciuias & turpitudines appetendas, eorum animi flectuntur. Neque aliud de Terentio, quem fermè omnes præceptores pueris tradũt, dicendum cenſeo; Nam apud hunc nil aliud inuenies niſi amatorias quaſdam narrationes, & his admiſtas parentum obiurgationes, filiorum inobedientias, ſeruorum fraudes, meretricum blanditias. Quid autem aliud ſunt cordi adoleſcentis amatoriæ narrationes, quàm flamma ſtupis proxima? Hæc ſunt verè colloquia illa de quibus Menander ver-

*1.Cor. 15* ſiculo illo à Paulo apoſtolo conſecrato dixit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Res ipſæ ſine verbis puerorum animos inuitaſſent, & attraxiſſent: verba ſine rebus ad ſe pellexiſſent: eloquentia ergo iſtorũ talibus rebus accommodata, nihil aliud eſt, quã dulci veneno dulce additum condimentum. Inter multa Lacedæmonum inſtituta, quæ illi optima ad ſuam rem pub. bene regendam ſtatuerunt, hoc vnum (vt Plut. refert) eſt, quo tragœdiarum, & comœ-

diarum

A diarum actiones diſtricte prohibuerũt, vt nec ſerio nec ioco quidquã repugnans legibus eorũ ciues audirẽt. Leges enim prohibent ſtupra, inceſtus, adulteria, raptus: prohibent dolos, iniurias, publicas inimicitias, rupta fœdera, furta, quæ omnia poëtæ ſuis diis tribuere ſolẽt. Ob hãc cauſam Archilochum poëtã cũ in Lacedęmoniã veniſſet, eadẽ hora expulerunt, quia acceperant illũ in carminibus ſcripſiſſe, melius eſſe abiicere arma, quàm mori. Si tanta diligentia Iacedæmoniæ Principes gentiles curarunt à ſua repub. comœdias, & tragœdias abigere, ne ſuis prauis verbis bonos ciuium mores peruerterent, multo iuſtius eſſet, vt Chriſtiani Principes, quibus maior debet eſſe bonorũ morum cura, non ſolum comœdiarũ & tragœdiarum actiones: ſed ipſarũ etiam lectiones prorſus inhiberent, potiſsimũ ne teneris puerorum animis traderentur. Forte aliquis iſtorũ poëtarum aduocatus, illos tueri cupiẽs, dicet propter linguæ Latinæ notitiam & vocũ proprietatẽ diſcendã tales libros pueris eſſe tradendos. Sed qui ſic dicet, nimiũ falletur. Quoniã illa verborum proprietas, plus ab oratoribus & aliis qui ſoluta oratione ſcripſerunt, ſumenda eſt: quàm à poëtis, qui vt legibus carminũ plenè ſatisfaciant: ſæpe ipſis vocibus, aliter

B quàm oportet, vtuntur. Et ita leges grãmaticæ prætereunt: ne leges carminũ dimittãt. Deinde, ſi poëtas pueris tradere neceſſariũ eſſet, alios multo meliores qui minus moribus & religioni obeſſe poterant, tradere oportebat. Habent illi Virgilium poëtarũ principẽ, qui etſi multa de diis nefanda referat, in reliquis tamen, non eſt adeo peſtilens vt alij. Habent Lucanũ, potius oratoribus (vt Quintil. ait) quàm poëtis imitandus. Habent Horatium poëtarũ caſtiſsimũ. Habent Perſium & Iuuenalẽ vitiorũ obiurgatores. Habemus & nos etiã Chriſtianos poëtas, viros eloquẽtiſsimos, Iuuencum, Sedulium, Prudentiũ, Aratorem, Lactantium, Victorinum, Paulinum: qui multorũ virorum doctorũ iudicio, in multis rebus cũ gentilibus poëtis certant, & in aliquibus eos vincunt. Habemus etiam ex recentioribus Baptiſtam Mantuanum, Syncerũ Sannazarium, Antoniũ Flaminium, qui nuper pleroſq; Dauidis pſalmos carmine Heroico digeſsit. Hos Chriſtianos poëtas pueris in primis tradendos cenſeo, à quibus illi linguæ Latinæ peritiam, pietati religioniq; coniunctam, diſcere poterunt. Reliquos vero gen-

tiles poëtas, ſi quando illi legendi ſunt, ab illis ſolum, qui C
iam in virtute & religione profecerunt, legendos eſſe puto.
Et quod de laſciuis poëtis dixi, de aliis qui ſoluta oratione
ſimiles laſciuias & obſcœnitates ſcripſerunt, qualis eſt in
ſuo Aſino aureo Apuleius, idem prorſus dicendũ eſſe puto.
Neq; ab hac lege & cenſura excludo eos libros qui de mendaciis, & falſis amoribus in linguis vulgaribus ſcripti ſunt,
qui adeo legentibus placent, vt illos multis rerum ſeriarum & verarum ſcriptoribus præferant. In quibus id nunc
eueniſſe videmus, quod Paulus longe ante futurũ prædixerat.
2. Ti. 4 A veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem
conuertentur. Parũ quidẽ refert, quo idiomate ſit liber ſcriptus, ſi in vno æquè vt in altero ea ſcribantur, quæ nec ad
mores nec ad religionem cõducere poſſunt. Circa reliquos
omnes gentilium ſcriptores, hanc cenſeo habendam eſſe
diſcretionem, vt illi potiſsimũ eligantur, quos conſtat minus religioni Chriſtianæ & bonis moribus repugnare.
Quapropter ex gentilibus omnibus Ciceronẽ potiſsimum
vellem, illis qui linguam Latinam diſcunt tradi. Quoniam
ſicut eſt Romani eloquij maximus author: ita eſt ad animos
hominum in bonis moribus inſtituendos valde proficuus. D
Poſt Ciceronem ſecundũ locum tribuo Plinio Iuniori. Sed
ante hos omnes vellem, vt pueris traderentur aliqua opuſcula Chriſtianorum virorum, qui in lingua Latina fuerũt
eloquentiſsimi, vt fuerunt, Cyprianus, Lactãtius, Hieronymus, Ambroſius, Paulinus. Ab his enim pueri eruditi, ea quę
ad religionẽ Chriſtianam & bonos mores ſpectant, ſimul
cum recta dicendi ſcribendique ratione, diſcere poterunt.
Cum iam pueri adoleuerint, & fuerint in fide fundati, &
De Chriſtianis moribus ſatis inſtructi, tunc expediret illis
liberam concedere per gẽtiles oratores & hiſtoriographos
ſpatiandi licentiã, vt ab illis vberius de lingua Latina doceantur. Quod ad philoſophos attinet, bene actum eſſe puto, vt Ariſtotelem quẽ potiſsimũ velut Principem imitaretur: tota recentium philoſophorũ ſchola ſuſceperit. Is enim
pauciora continet quàm cæteri, quæ Chriſtianæ religioni
repugnent, & melius quàm alij ea, quę ad mores & ciuilem
politiam pertinent, docet. Plato nanq; & ſi plus (vt Aug.
ait) Chriſtianæ religioni approximet, ea tamen quæ tradit, non ita aperte & diſtincte (vt Ariſtoteles) ſed per quaſ-
dam

A dam figuras & ænigmata quę vix intelligi poſſunt, differit. Deinde per dialogos diſputat. Quæ res non paruæ difficultatis cauſam præbet: quia ſæpe neſcitur quā duorum diſputantium partem tenere velit. Ob quam cauſam ego cenſeo illum non à pueris: ſed à ſolis viris doctis eſſe legendum. De Mathematicis ſcriptoribus eos in vniuerſum reiiciēdos eſſe puto, qui de Aſtronomia pręſertim iudiciaria differunt. Nam eorum fermè omnia ſunt plena mendaciis & multa docent, quæ à viro Chriſtiano longiſsime abeſſe oportet. Alios Mathematicos qui Arithmeticam, aūt Geometriam, aut perſpectiuam, aut coſmographiam docent, legendos eſſe puto. Quoniam multa continent, valde humanis vſibus proficua, & nihil in illis docetur, quod cum fide catholica pugnet. Hoc remedium contra hæreſes ne oriantur, facile Chriſtiani principes præſtare poſſunt, præcipiendo in terris ſibi ſubiectis, vt puerorum præceptores, eos ſolum gentilium libros illis tradant, qui minus illis lædere & magis ad pietatem & mores prodeſſe poſsint. Habita iam circa libros gentilium neceſſaria diſcretione, ita vt illi eligantur qui minus nocere & magis prodeſſe poſſunt, altera ſupereſt
B circa ipſos libros iam ſelectos habenda de rebus conſideratio, ita vt falſis dogmatibus reiectis, ea ſolum probemus, & in noſtrum vſum recipiamus, quæ Chriſtianæ religioni magis ſeruire poſſunt, aut quæ illi non ſunt contraria. Cui electioni, vt recte fiat duo genera perſonarum ſeruire poſſunt, videlicet præceptores qui alios docent, & ipſi qui à magiſtris audiunt, aut per ſe ipſos ſine præceptore diſcunt. Primi qui fauere debent & poſſunt, ſunt pręceptores & magiſtri, qui gentilium libros aliis interpretantur. Hi enim quoties aliquid fidei catholicæ repugnans inuenerint in libro quem interpretandum ſuſceperunt, debent velut cæcorum ductores, diligēter & docte diſcipulos ſuos admonere: vt ab illo tanquàm à periculoſiſsimo lapſu abſtineant. De qua re extat neceſſarium & vere Chriſtianū decretum editum in concilio Lateranenſi ſub Leone x. ſeſsione viij. cuius verba ſunt hæc. Inſuper omnibus & ſingulis philoſophis in vniuerſitatibus ſtudiorum generalium & alibi publice legentibus diſtricte præcipiendo mandamus, vt cum philoſophorum principia, aut concluſiones, in quibus à recta fide deuiare noſcuntur, auditoribus ſuis legerint, ſeu expla- *Concil. Later.*

nauerint, quale hoc de mortalitate animæ: aut vnitate, aut mundi æternitate, ac alia huiuſmodi teneantur eiſdem veritatem religionis Chriſtianæ omni conatu manifeſtam facere, & perſuadendo pro poſſe docere: ac omni ſtudio huiuſmodi philoſophorum argumenta, cum omnia ſolubilia exiſtant, pro viribus excludere, atq; reſoluere. Hæc ex concilio Lateranenſi. Deinde, poſt præceptoris diligentes admonitiones oportet vt ipſimet qui præceptores audiunt, aut qui per ſe ipſos ſine magiſtro præuio gentilium libros legunt, ſibi ipſis conſulant aperta & diligenter attendant, vt errores deuitent, & ſola ea quæ ſunt aperta & religioni Chriſtianæ conuenientia recipiant, à reliquis autem tanquàm à veneno abſtineant. Vnde Baſilius nepotes ſuos edocens, quo pacto gentiliũ libri ſint legendi, ait: Velut enim apes non omnibus floribus inſidunt, neq; ex eis ad quos accedunt omnia auferre conantur: ſed quantum ipſis ad opus neceſſarium fuerit comprendentes reliquũ dimittunt: Nos etiam vt ſobrij ſapientéſq;, quantũ congruum nobis propinquúmq; veritati ex ipſis fuerit, perſequamur: reliquum prætereamus. Et ſicut in legendis roſis ſentes vitamus: ſic in talibus ſermonibus quidquid eſt vtile capientes, noxium vitemus. Hæc Baſilius. Vt autem hoc Baſilij conſilium lectores recte exequi poſsint: tria (vt ego exiſtimo) illos facere oportet. Primum eſt: vt cum ad gentilium libros legendos accedunt, firmi & ſtabiles in fide Catholica accedant, & illam ſemper præ oculis habeant: & plus ſacræ ſcripturæ & eccleſiæ catholicæ credere proponant: quàm bis mille philoſophis oppoſitam ſententiam docentibus. Nam ob hoc ſolum animi propoſitum, ſperandum eſt in Deo quod non permittet illos, à gentilium librorum lectione decipi. Si autẽ quis nutans, aut dubius ad illorum lectionem acceſſerit: facile ab eis ad ſuũ errorem trahetur. Alterum illis neceſſarium eſt humilitas, qua nolit, ſoli ſuæ prudentiæ inniti: ſed agnoſcat ſe hominem eſſe, qui facile decipi poſsit, & ſi aliqua argumenta fidem catholicam pugnantia, quæ ipſe forte ſoluere neſcit, apud illos legerit, ſuam non vereatur ignorantiã fateri, potius quàm ſcripturam dicere mendacem, aut eccleſiã errare. Et ſic ſcripturam ſacram & eccleſiæ ſententiã ſemper ſuo iudicio præferens, quamuis validiſsimis argumentis ex gentilium lectione oppugn

*Baſili.*

A oppugnetur, nunquam ſuccumbet. Nam (vt Salomon ait) *Prou. 11*
vbi humilitas ibi ſapientia. Tertium denique neceſſarium eſt, vt cum gentilium libros legerit, plus ſenſus quàm verba conſideret, plus quid, quàm quomodo dicatur, attendat. Nam qui ſolum verborum ornatum & non res ipſas conſiderauerit: facile à gentilibus, qui nimio verborum ſplendore fulgent, decipietur. Qui hæc omnia recte peregerit, facile Deo adiutore verũ à falſo diſcernet, ſpecioſum à vili, & ſanctum à prophano ſeparabit, & ſic tutus ad gentilium lectionem accedet, vt ex illa proficiat, erroribus illorũ reiectis veritatem fidei catholicæ conuenientẽ in ſuum vſum conuertẽs: quemadmodum olim vir Iſraëlita mulierem ex gentibus captã, quæ ſibi pulchra videretur, lege permittente matrimonio ſibi copulare poterat: Si egreſſus fuerit (inquit lex Moſaica) ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos dominus Deus tuus in manu tua, captiuóſque duxeris, & videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, volueriſq; habere vxorẽ, introduces eam in domum tuam, quæ radet cæſariem, & circuncidet vngues, & deponet veſtem in qua capta eſt: ſedénſque *Deut. 21*
B in domo tua flebit patrem & matrem vno menſe: & poſtea intrabis ad eam: dormiéſque cum illa, & erit vxor tua. Ad hunc modum ego de gentiliũ doctrina, ſi eam vir Chriſtianus ſibi copulare voluerit, faciẽdum eſſe cenſeo. Nam beatus Hieron. in Epiſtola quã ſcripſit Magno oratori Romano: cuius initiũ eſt. Sebeſium noſtrũ: de eadem gentiliũ doctrina interpretatur ea quæ de muliere gentili capta lex Moyſi facere præcepit, antequam illa caperetur in vxorem. Nam cum argueretur, quòd libris eccleſiaſticis admiſceret literas Ethnicorũ, & ſacra prophanis cõtaminaret, oſtendere volens id ſibi licere, & multorũ ſanctorũ exemplo id feciſſe, Paulum inter alios in exemplum producit, qui aliquoties Græcorũ poëtarum verſus ad ſuæ ſententiæ confirmationem citauit. Et tandem de eodem Paulo loquẽs, hæc ait: *Hierony.*
At ne parum hoc eſſet, ductor Chriſtiani exercitus & orator inuictus pro Chriſto cauſam agens etiã inſcriptionem fortuitam, arte torquet in argumentũ fidei. Didicerat enim *1. Reg. 17*
à vero Dauid, extorquere de manibus hoſtium gladium, & Goliæ ſuperbiſsimi caput proprio mucrone truncare. Legerat in Deuteronomio voce domini præceptum, mulie- *Deut. 21*
ris

ris captiuæ radendum caput, ſupercilia, omnes pilos & vngues corporis amputandos, & ſic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, ſi & ego ſapientiam ſecularem, propter eloquij venuſtatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiua Iſraëlitidem facere cupio? Et ſi quicquid in ea mortuum eſt, Idololatriæ, voluptatis, erroris, libidinum vel præcido vel rado, & mitos puriſsimo corpori vernaculos ex ea genero domino Sabaoth? Hactenus Hieronymus, qui illã Deuteronomij legem de ſapientia ſeculari, aut de veritate inter gentiles nata & nutrita, & à Chriſtianis capta, non tam interpretatur, quàm innuit poſſe de illa interpretari. Ideo ego operæprecium me facturum exiſtimaui, ſi illius legis ſingulas partes explicans, huic propoſito accommodarem, vt inde aliqua ex parte diſcamus quatenus liceat gentiliũ libros legere. Ad pugnam contra inimicos ſuos egreſsi ſunt doctores eccleſiaſtici, quando ad ſubuertenda mundanæ ſapientiæ dogmata proceſſerunt. Arma quibus inſtructi ſunt ad pugnam, inter alia Paulus dicit eſſe gladium ſpiritus quod eſt verbũ Dei. Huiuſmodi gladiis armati erant ſancti illi, de quibus regius propheta ait: Gladij ancipites in manibus eorũ, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. In hoc bello, aliquando capitur mulier pulchra: quia viri docti & fideles gentiliũ libros perſcrutantes, inter falſa illorum dogmata quę ſubuertere conantur, pulchram aliquã veritatem, & decoram ſententiam reperiunt, quæ illis mirum in mddũ placet. Et hanc ſi quis in domum eccleſiæ catholicæ traiicere, & eam ſibi velut vxorẽ marito copulare voluerit, nõ prohibetur: hac tamen conditione vt prius puellæ cæſariem radat, vngues abſcindat, veſtémq; in qua capta fuerat deponat, & ſedens apud nos, fleat patrẽ & matrẽ ſuam vno menſe. Capilli & vngues, nõ ſunt neceſſarij ad corporis humani vitã, nec ad perfectã illius ſubſiſtantiã conſtituẽdam: ſed ſunt illi omnino ſuperflui. Radere ergo puellæ cæſariẽ, vnguéſq; illius circuncidere, hoc ſignificat, vt quidquid in illa pulchra veritate apud gentiles reperta ſuperfluũ fuerit, & nullius prorſus vtilitatis, reſecetur. Et quia veſtes ſæpius ad iactantiam & vanam gloriam, quàm ad tegumentum ſeruiunt, hinc eſt quòd veſtis depoſitio, in qua puella capta fuerat, ſignificat vt veritas illa inter gentiles reperta, inflatione

*Epheſ. 6*
*Pſal. 149*

A tione nudetur, & tumoris ſuperficie qua apud gentiles veſtita inuenitur, qui dicentes ſe eſſe ſapientes & apud ſemetipſos prudentes, nunquam humiliter loqui nouerunt: ſed cum faſtu & gloriæ ambitione. Sub alia ergo veſte eſt nobis mulier iſta coniungenda: quia eam ipſam quam ab illis didicimus veritatem non cum ea pompa eóque faſtu, quo illi: ſed cum ſobria grauitate & ſine vllo ſupercilio ſcribere & proferre debemus. Illa tamen apud nos ſedens flere debet patrem & matrem ſuam, eos videlicet à quibus genita eſt. Flere illa dicitur, non quia ipſa fleat: ſed quia eos qui illam apud gentiles legunt, prouocat, vt tantorum virorum, qui talia ſcribere potuerunt, perditionem doleant. Hac enim locutionis figura in communi prouerbio vti ſolemus, lætam epiſtolam dicentes quæ lætos facit legentes & domum triſtem quæ habitatores illius prouocat ad triſtitiam. Eadem etiam figura ſæpe ſacræ vtuntur literæ. Nam Paulus ait: Spiritum ſanctum poſtulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Poſtulare dicitur & gemere: quia quos ipſe ſua gratia repleuerit, poſtulare facit & gemere. Et beatus Petrus de Iuda Scarioth in actibus apoſtolorum loquẽs inter alia dicit: Et poſſedit agrum de mercede iniquitatis. Poſſediſſe illum dicit: quia fuit cauſa vt poſsideretur ager ille, quando proiectis ab illo argenteis in templo, ſacerdotes præceperunt, vt illa pecunia emeretur ager figuli, in ſepulturam peregrinorum. Nam quòd ipſe Iudas non poſſederit, conſtat ex Matthæo, qui refert agrum illum fuiſſe emptũ poſtquam Iudas ſe laqueo ſuſpenderat. Nihil igitur obſtat vt nos eadem locutionis figura vtentes, dicamus veritatem à Chriſtianis apud gentilem repertam, flere parentes ſuos: quia nos prouocat, vt pro illis qui illam ſcripſerunt dolentes ploremus. Nam ea prouocante ſæpe quorum miramur ingenium dolemus perditionem. Sed hunc fletum menſe vno complendum eſſe præcipit lex: quia ſcriptores illi gentiles, cum nihil boni in vita ſua egerint per quod iram Dei ſempiternam euadere poſſent: tota vita ſua illos fuiſſe bonorum operum ſteriles, dolere oportet. Quis non merito compatiatur Socrati, Platoni, Ariſtoteli, Plutarcho, Ciceroni, Senecæ, Plinio Iuniori, quos omnes conſtat multa ad virtutem ſpectantia dixiſſe, plurimáſque ſententias grauiſsimas ſcripſiſſe? Dolendum certe eſt, eos qui

*Rom. 8*

B

*Act. 1*

*Mat. 27*

qui tanto ingenio valuerunt, & tam grauiſsimas ſentẽtias C
ad aliorum profectum ſcripſerunt, neſciſſe viam inuenire,
qua à gehenna declinantes: ad gloriam peruenirent ſempiternam. Hanc rerum gerendarum imaginem & umbram in Deuteronomio ſcriptam, placuit tam late explicare, vt ſub illo literæ cortice latentem veritatem manifeſtarem, quæ docet nos, quo pacto veras ſententias in gentilium libris repertas noſtris vſibus accommodare debemus. Iuxta hunc modum, multi doctiſsimi viri & ſancti, tam Græci, quàm Latini, quorũ catalogum Hieronymus texit in epiſtola ſupra citata ad magnum oratorem, ex lectione gentilium ſcriptorum profecerunt: & multas inde grauiſsimas ſentẽtias in vſum fidei catolicæ tranſtulerunt. Nec ſoli homines iſti, qui etſi docti & ſancti, vt homines tamẽ ſcripſerunt: ſed illi qui ſpiritu ſancto inſpirante loquuti ſunt, quorum lingua fuit calamus ſcribæ velociter ſcribẽtis, ex gentilium libris aliqua tanquam male ab illis retenta, in ſuos vſus conuerterunt. Nam beatus Hieronymus teſtatur, quædam eſſe in prophetarum voluminibus de libris gentilium ſumpta, & Salomonem philoſophis Tyri nonnulla propoſuiſſe & aliqua reſpondiſſe. Sed his dimiſsis, de quibus non D
tam aperte, quod dicimus cõſtat, ad Paulum veniamus mirificum Euangelij præconem, de quo negari non poteſt illum gentilium poëtarũ verſibus fuiſſe vſum. Nam in priore ad Corinthios epiſtola, hunc Menandri verſum adducit:
1. Cor. 17 Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et in epiſtola ad Titum, Epimenidis poëtæ, quem gentilium prophetam
Tit. 1 appellat, verſiculum citat, ſic dicentem: Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Et apud Athenienſes diſputans, partem verſiculi exametri ex Arato citat, his
Act. 17 verbis. Ipſius enim & genus ſumus. Hos igitur viros ſanctitate & doctrina clariſsimos imitantes, à gentilium libris non omnino abſtineamus: ſed quod ſatis, & quandiu licet, illos legamus, non tamen omnes: ſed eos ſolum qui nimium nocere non poſſunt, nec prꝗſentaneum valent propinare venenum, & à quibus aliquam poſſumus capere vtilitatem. Quos ſi caute (vt oportet) legerimus, illorum auxilio facilius ſacras intelligemus ſcripturas, & ſic tanquam veri Iſraëlitæ, ex auro & argẽto ab Aegyptiis, tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus ablato, Theologiæ tabernaculũ conſtruemus,

A ſtruemus, in quo veri Dei notitiam aſſequuti, illum (vt tenemur) colamus, fide & ſpe & charitate in illum tendentes.

*Adhortatio authoris ad Principes Chriſtianos.*

Hæc ſunt antidota omnia, quæ contra hæreſum venena, ego toti Chriſtianæ reipublicæ conſulere optans, magna cum ſolicitudine excogitare potui. Forte aliis maiori ingenij acumine præditis, plura occurrent remedia, his tamen, quæ per me nunc enarrata atque digeſta ſunt, non puto fore meliora. Ego hactenus quod potui præſtiti, & vt talentum mihi creditum Deo à quo acceperam cum vſuris redderem, Eccleſiæ catholicæ ruinam minanti ea qua potui parte manum dare tentaui, omnes hæreſum radices prodens, vt illis ſublatis facile omnibus hæreſibus eatur obuiam, ne amplius illæ oriantur. Reliquum eſt, vt vos omnes Chriſtiani orbis rectores, quocunque dignitatis aut magiſtratus nomine cenſeamini, diligentiſsime curetis has quas nunc oſtendimus hæreſum radices prorſus euellere, & ſic facile Deo adiutore poteritis populum vobis commiſſum ab omni hæreſeos veneno illæſum ſeruare. Si

B vero hoc onus in ſolos Epiſcopos & alios Eccleſiaſticos rectores reiicere velitis, dicentes hanc curam illis ſolis fuiſſe iniunctam: audite quid de vobis & de ſancta matre Eccleſia toto terrarum orbe diffuſa, Deus per Eſaiam prophetam dicat: Erunt (inquit ille) Reges nutritij tui. Nutrix Infantem lacte nutrit, pannis inuoluit, ablactatum cibo fortiori alit, blanditiis fouet, cãticis demulcet. Quæ tamen ſunt neceſſaria alimenta, etſi nutrix porrigit atque miniſtrat, ea nutritius puero prouidet atque perquirit, perinde ac illius nutrici. Si quis puerum offendere, aut quouis modo illi nocere tentauerit, illius tutela eſt nutritio commiſſa, propterea quòd ille puerum fortius protegere valet atque defendere. Si nutrix eam quam tenetur pueri curam habere neglexerit, nutritio incumbit illam adhortari, obſecrare, increpare, vicariam denique puero operã impendere. Fateor quidem Epiſcoporum & aliorũ Eccleſiaſticorum rectorum proprium munus eſſe, vt tanquam cõmunes populi Chriſtiani nutrices illum lacte verbi Dei nutriant, & fortiori, cum opus fuerit, cibo alant. Imperatoribus autem, & regibus, aliiſq; omnibus ſeculi principibus incumbit: vt populum

*Eſa.* 49

populum ſibi commiſſum à publicis fidei hoſtibus pro viribus defendere,& ipſos hoſtes, qui populo nocere tentant, punire conentur: vt pœnarum metu illi coerciti, ſibi & aliis ſapere diſcant. Agnoſcite igitur ſeculi Principes vos miniſtros Dei eſſe, in hoc ipſum ( vt Paulus ait ) illi ſeruientes, vt qui male egerit, poteſtatem timeat. Aliud præterea vos ô Reges & Principes agere oportet, vt vos veros eccleſiæ nutritios iuxta Dei præceptum exhibeatis. Hoc eſt, vt apertiſsimæ nutricum ſocordiæ & ignauiæ mature ſubueniatis, illas adhortando, obſecrando, in omni patientia, ſicut decet miniſtros Dei, increpando, vt ea quæ populo Chriſtiano debent, diligenter illæ pręſtare conentur. Id denique potiſsimum curare debetis, in quo huius rei puppis ( vt dicitur ) & prora conſtituta eſt, vt eos ſolos patiamini inſtitui animarum rectores, quos ſciueritis poſſe optime ſuo reſpondere officio. Alioqui Deus animas pereuntes de manibus veſtris requiret, propterea quòd oues his, quos noueratis eſſe lupos, commiſiſtis, aut committi permiſiſtis. C

Rom. 13

F I N I S.

# INDEX OMNIVM
## RERVM PRAECIPVARVM

*quæ in his tribus libris, de iuſta hæreticorum punitione, pertractantur, ordine alphabetico digeſtus: vbi aduertas A,B, primam pagellam, & C,D, ſecundam ſignificare.*


### A

Abſolutio à peccatis, vt rectè fieri poſsit, duplicē exigit poteſtatem in ſacerdote, vna quę eſt ordinis, altera quæ eſt iuriſdictionis, 451.& 458.c.d

Admonendus eſt hæreticus, leniter & cum manſuetudine, antequam corripiatur, 174.d

Admonitio qualis & qualiter, & à quo facienda ſit, vt quis cenſeri poſsit pertinax, & per conſequens hæreticus. 96.& 97.a.b, c.d

Admonitio quoties ſit iteranda, vt quis dicatur hæreticus incorrigibilis. 232.233.c.d,a.b

Ambitio fuit multarum hæreſum cauſa. 548.c

Ambroſius excommunicauit Theodoſium Imperatorem. 592.c.d

Anathema & excommunicatio, non ſunt prorſus idem. 440.c.d

Angeli ſiue boni ſiue mali non impediti, poſſunt corpora humana de loco ad locum mouere. 157.a

Anima humana naturaliter loquendo, non poteſt niſi corpus humanum vegetare. 135.a

Appellare à ſententia Papæ in cauſa fidei, an liceat alicui. 102.c.d

Appellare quādo poteſt hæreticus, poſtquam fuerit de hæreſi admonitus. 96.c.& 100.c.d

Apoſtaſia non dicit ſpeciem infidelitatis diſtinctā ab hæreſi. 74.c.d

Apoſtata vere dicitur hæreticus. ibid.

Apoſtata ſponte ad fidem

rediens, recipitur ad miſericordiam ſicut hæreticus. 216.c.d
Apoſtatarum in iure ſignatorum diuerſitas docetur. 221.a.b
Apoſtoli fuerunt à Chriſto, & non ab alio homine inſtituti. 490.c.d
Aruſpices qui dicantur. 123.a.b
Auaritia eſt multarum hæreſum cauſa. 550.c
Augures qui dicantur. 123.b

B

Bellum contra hæreticos iuſte moueri poteſt. 372.c.d. & per totum capitulum.
Belli iuſti multæ & variæ deſcribuntur cauſæ. ibid.
Bellum vt iuſtum eſſe poſſit, multa requiruntur. 370.371.c.d.a.b
Bellare eſt interdictum clericis. 607.a.b
Bellum cõtra hæreticos non poteſt iuſte moueri: niſi prius eccleſiaſticus iudex declarauerit illos eſſe hęreticos. 9.a
Blaſphemia quid ſit. 111.b
Blaſphemia eſt duplex, vna interior, alia exterior. ibidem
Blaſphemia & ſpiritus blaſphemiæ differunt. 114.c.d
Blaſphemia oris quare ſic dicatur. 115.b
Blaſphemus poteſt eſſe aliquis quamuis non ſit hæreticus. 117.a.b
Blaſphemus quando poteſt & debet ab inquiſitoribus hæreticorum puniri. ibidem.b

C

Canonizationis verba quibus Papa ſanctum aliquem canonizat, citantur. 57.a
Canonizari ſanctus non poteſt per alium quàm per Papam. 58.c
Carnis illecebræ ſunt cauſæ multarum hæreſum. 58.c.d
Cathecuminus antequã baptiſmo fluminis baptizetur, poteſt eſſe hæreticus. 79.b
Cauſę futurorum effectuum tripliciter ſe habent ad effectus ſuos. 120.d
Chiromantici qui dicantur. 122.d
Cogi poteſt quiſque à ſuperiore ſuo, vt faciat quod tenetur facere, non tamen vt faciat quod non tenetur. 264.d
Concilium prouinciale errare poteſt in fide. 46.d
Concilia prouincialia qualem habent authoritatem.

tem. ibidem
Concilium generale recte congregatum, non poteſt errare in definitionibus fidei. 34.c.& 45.b
Concilij generalis recte congregati definitio, ſatis eſt ad hæreſim conuincendam. 46.c.& 47.a
Concilia generalia in quibus papa non adeſt: ſed illius legati adſunt, quare petunt à papa confirmationem decretorum ſuorum. 65.& 66.a.b.c
Confeſsionem peccatorum dicere non eſſe de iure diuino eſt hæreticum. 99. a.b
Confirmationis ſacramentum quid præſtet ſuſcipienti. 594.c.d
Conuerſatio cum bonis hominibus multum poteſt prodeſſe: & quæ cum malis hominibus habetur, multum poteſt obeſſe. 308.c
Corpora humana poſſunt à dæmonibus de loco ad locum tranſmutari. 157. a.b
Correptio vt proſit delinquenti, debet eſſe manſueta. 175.a.b
Correptio vt ſit obligatoria, aliqua exiguntur. 508.c. & 515.a
Corripere hæreticum fraternaliter an teneatur teſtis, antequam illum prodat. 504.c.d
Credentes hæreticorum qui dicantur. 164.d
Crimen publicum quod dicatur. 313.b
Crucifixus eſt Chriſtus hora tertia vocibus, & conſilio ſacerdotum Iudæorum: & hora ſexta manibus militum. 364.c.d

D

Debitum matrimoniale non tenetur fidelis reddere coniugi hæretico. 293.b. ſed ſi hæreticus conuertatur, tunc tenebitur reddere. 297. a.b
Defenſores hæreticorum qui dicantur in iure. 172.c
Defenſores malorum nunquam deſunt. 171.b
Defenſor malorum peior eſt illis. 264.c.d
Dæmones naturas rerum melius quàm homines cognoſcunt. pag. 125.b. & 140.d
Dæmones nunquam gratis aliquid homini donant. 128.d
Dæmones aliqua promittunt hominibus, quæ minime illis præſtare poſ-

ſunt. 128.& 130.c.d
Dæmon non poteſt hominem in beſtiam tranſformare, 134.c
Dæmones an poſsint cum fœminis coire, aut hominibus ſuccumbere. 162.c.d
Depoſitum reddere hæretico nullus tenetur. 293.a
Deprehenſus in hæreſi quis dicatur. 211.& 212.b.c.d
Dialectica eſt ſæpe neceſſaria ad ſacræ ſcripturæ intelligentiam, & propter illius ignorantiam aliqui errauerunt in fide. 657.b
Diſputare publice cum hæretico pertinace probatur non eſſe bonum multiplici ratione, 180.c
Diſputatio occulta cum hæretico facta, laudabilis eſt. 183.a
Diſputantes de rebus maximis & quæ noſtrum intellectum ſuperant coram populo rudi, quamuis ſint catholici, male agunt. 185.a.b
Diſputare de fide quomodo intelligatur eſſe prohibitum laicis perſonis, 188.c
Diuinatio quid ſit. 119.b
Diuinator quis dicatur, ibidem
Diuinationes aliquæ hæreſi miſcentur, & ſine illius adminiculo exerceri non poſſunt. 122.c.d
Diuinationes aliæ ſine hæreſi exercentur. 124.d
Diuitiarum cupiditas, multos in fide errare fecit. 275.276.& 277.a.b.c.d
Diuitiarum amittendarum metus, multos reuocat à perpetratione eorum criminum propter quæ ſunt illis à iure priuandi. 272.c
Diuitiarum amittendarum metu, Iudæi nolunt ad fidem Euangelij conuerti. 275.b
Diuitiarum poſſeſsionem dicere eſſe viris eccleſiaſticis illicitam, hæreſis eſt multorum hæreticorum, 278.c
Doctoris alicuius quantumlibet ſancti ſententia, non ſufficit ſola ad conuincendum aliquam hæreſim, 40.c
Doctorum omnium ſacrorum, de re ad fidem pertinente, ſententia ſufficit ſola ad conuincendum quancunque hæreſim. 41.c
Dominij effectus qui ſunt. 276.c.d
Dominium bonorum hæretici ſine poſſeſsione habet fiſcus ante hæretici

condemnationem. 284.c. & 340.c.d.& hæreticus illo tempore poſſeſsionem habet ſine dominio.

Dominiorum genera multa referuntur. 297. a. & declarantur in foliis ſequentibus.

Dubius in fide quando ſit dicendus hæreticus. 183. a.b

E

ECcleſiæ vniuerſalis conſenſus, ſine aliquo ſcripturæ teſtimonio, ſatis eſt ad hæreſim conuincendam. 37.a

Eccleſia non poteſt punire aliquem propter ſolum actum animę interiorem. 425.a.b

Eccleſię poteſtates duæ ſunt, vna quæ dicitur ordinis, altera quæ dicitur poteſtas iuriſdictionis. 450. c. d. & iſtæ duæ poteſtates ſunt neceſſariæ vt quis poſsit aliquem ſacramentaliter abſoluere. ibid.

Eccleſia Papam eligens, hoc ipſo ſe ad illius obedientiam obligauit, ſi electus conſentit electioni ab ea factæ. 477.a.b

Eloquentia magnas vires habet ad flectendos animos hominum. 651.a

Eloquentia bona eſt, ſi quis bene illa vtatur. 659.a

Eloquentes homines raro bene credere teſtatur Hieronymus. 656.d

Epiſcoporum catholicorum iam defunctorum qui in qualibet eccleſia præceſſerant, catalogus olim publice in ipſa eccleſia, aut altare legi ſolebat. 446.d

Epiſcopus aut ſacerdos factus hæreticus, non amittit poteſtatem ordinis. 450. & per totum capitulum.

Epiſcopi poteſtates quæ ad ſolum ordinem ſpectant, variæ ſunt. 462.c.d

Epiſcopi non poſſunt per quodcunque peccatum, amittere illam poteſtatem ordinis quem habent circa collationem ordinis & confirmationis ſacramentorum. 463. a.b

Epiſcopus factus hæreticus, eo ipſo amittit poteſtatem iuriſdictionis. 653. & per totum capitulum.

Epiſcopi ſuccedunt apoſtolis. 489.B

Epiſcopalis poteſtas ex iure diuino eſt. ibid.

Epiſcopatuum diuiſio iure humano introducta eſt ad tollendas diſſenſiones. 142.c.d

Epiſcopũ qualem eſſe opor-

teat. 607.608.& per totum cap.
Epiſcoporum,& aliorum paſtorum negligentia eſt multarum hæreſum cauſa. 584.& per totum cap.
Epiſcopi quid facere teneantur. ibid. & folio ſequenti.
Epiſcopi & alij animarum rectores, puniuntur pro peccatis ſubditorum. 615. a.b
Epiſcoporum abundantia multorum malorum eſt cauſa. 611.612
Epiſcoporum & aliorum ſacerdotum indignitas eſt multarum hæreſum cauſa. 18.& per totum c.
Error & hæreſis differunt. 26.d
Error voluntatis & error intellectus quomodo differant. 230.c.
Errare circa fidem contingit dupliciter. 107.a
Errare poteſt aliquis ſine culpa. 86.c
Errans per ignorantiam, licet non tenetur propter cuiuſcunque admonitionem reuocare errorem ſuum, tenetur tamen poſt admonitionem viros doctos conſulere, à quibus doceatur. 92.d
Errans per ignorantiam, & iurans ſe à ſua ſententia non diſceſſurum, ob hoc ſolum cenſendus eſt pertinax & hæreticus. 93.a
Errare non permittet Deus eum qui facit quod in ſe eſt. 567.b
Excommunicatio non ſolum percutit excommunicatum: ſed ligat omnes alios fideles ne illi ſuffragentur. 444.d
Excommunicatus eſt ipſo iure qui percutit clericum hæreticum nondum degradatum. 320.c
Excommunicari non poteſt aliquis propter ſolum animi interiorē actum. 462. c.d
Excommunicari non poteſt aliquis poſt mortē ſuam. 432.d.& per duo capitula integra.
Excuſatio ab hæreſi duplex eſſe poteſt, vna apud Deum, altera apud homines. 105.a.b
Exempla audita aut viſa multum valent ad mouēdum animos aliorum. 311.a
Exempla regum & principum ferè ſemper imitantur eorum ſubditi. 327.b & 309.b

F

FAutores hæreticorum qui dicantur in iure. 163.c

168.c

Felicitas vera vbi conſtituenda ſit ignorauerunt philoſophi, & varia fuit de hac re illorum ſententia. 645.a.b

Fides catholica aliquando à viris in doctis appellata eſt ſecta, nunquam tamen à viris catholicis dicta eſt hæreſis. 9.a

Fidei virtus quanta ſit. 19.a

Fides acquiſita ſine doctore exterius docente, haberi non poteſt. 81.a

Fidem catholicã non æqualiter omnes Chriſtiani ſcire tenentur. 87.b

Fidem catholicam ſuſcipere nemo cogi poteſt. 264.d

Fides catholica quare nõ fuerit primo prædicata per ſapientes, aut reges potentes. 268.d

Fides eſt fundamentum totius eccleſiaſticæ ſtructuræ. 479.& 480.

Fides ſuperat intellectus humani potentiam. 558.d

Filij aliquando puniuntur temporaliter pro peccato parentum: ſed nunquam æternaliter. 339.a

Filios pro parentibus puniре an ſit iuſtum. 321.a.& per duo ſequentia cap.

Filij vt in plurimum nituntur parentes ſuos imitari. 307.b & 308.c

Filij hæreticorum ſunt ipſo iure liberi à patria poteſtate. 298.c.d

Filij hæreticorum tenentur ſubuenire parentibus hæreticis extremam neceſsitatem patientibus. 299.a

Filij hæreticorum ſunt ipſo iure infames. 316.d

Filij nati ante crimen à patre commiſſum non ſubiacent pœnis, quę propter crimen patris filiis infliguntur: ſed hoc non eſt verum in crimine hæreſis. 531.per totum.

Filius qui commiſit crimen læſæ maieſtatis, ſi à patre offeratur iudici, mitiori pœna punietur. 516.d

Filius magis tenetur diligere patrem: quàm pater filium. 518.c

Filius magis tenetur ſubuenire patri neceſsitatem patienti, quàm pater filio. 519.a.b

Filius magis tenetur ſubuenire patri neceſsitatem patienti, quàm proprio filio eandem neceſsitatem patienti. 521. Et inde deducitur vt pater egens potius debeat petere alimenta à filio ſuo diuite, quàm à patre diuite.

Filius accuſans patrem de crimine hæreſis, dignus eſt, vt liberetur à pœnis: quæ illi ob crimen patris ſunt à iure decretæ. 527.b 537.a

Fiſcus habet dominium bonorum hæretici ſine poſſeſsione, antequam hæreticus condemnetur. 292.c

Fratres non cenſentur hæretici repectu Chriſtianorum. 511.a

Furtum committit non ſolum qui alienum inuito domino rapit: ſed etiam qui detinet. 188.c

Furtiuam rem qui agnoſcit vbi ſit, tenetur domino quærenti illam indicare: ſed non furem. ibid.d

G

GRammaticæ veræ ignorantia aliquos in ſacræ ſcripturæ interpretatione, & in fide errare fecit. 659.a.b

Gentilium ſcriptorum libri multa continent per quæ fides catholica oppugnatur. 549. per totum.

Gentilium librorum lectio aſsidua & indiſcreta poteſt eſſe cauſa multarum hæreſum. 546. & per totum cap.

Gentilium librorum lectio prodeſſe poteſt viris Chriſtianis & doctis, ad ipſorum gentilium confutationem. 659.b

H

HAereſis Græca vox eſt non latina cuius vera etymologia datur. 7.b

Hæreſis licet ſit operatio intellectus, procedit tamen ab electione voluntatis. 10.d

Hæreſis diffinitio datur. ibi.

Hæreſis non eſt in opere exteriori. ibid.

Hæreſis non pendet ab aſſertore, vt hæreſis dici debeat. 17.b

Hæreſis ſuſpitio oriri poteſt ex aliquo opere exteriori. 26.d.& 28.c

Hæreſis omnibus vitiis viā parat. 18.c & 19.b

Hæreſis eſt ſchiſmate peior. 21.b

Hæreſis multis viis conuinci poteſt, quæ aſsignantur. 32. c. 34. c.35. a.& 39. b

Hæreſes variæ ſunt, quarum aliquæ ſunt apertæ, aliæ latenter damnatæ. 94.c.d

Hæreſis nulla diu durauit, niſi quæ Principes ſeculares habuit defenſores.

tes. 172.d
Hæreſis iudicandæ poteſtatem non habet iudex ſecularis. 216.d.
Hæreſis diſcernendæ & iudicandæ plenam poteſtatem habet concilium generale recte cõgregatum & poſt illud ſolus Papa. 45.46.b.c
Hæreſes multæ ex vna ſola hæreſi deriuantur. 226.c
Hæreſum cauſæ variæ deſcribũtur in tertio libro, per multa cap.
Hæretica propoſitio nullatenus in ſcholis defendenda eſt: etiam ſi fiat diſputationis cauſa. 188.c.d
Hæreticus eſt priuatus iure eccleſiaſticę ſepulturæ. 427.a
Hæreticus eſt ipſo iure excommunicatus. 424.d.& per totum cap.
Hæretico nunquam reuelat Deus aliquid eccleſiæ neceſſarium: quod catholicis non reuelauerit. 405.a.& inde
Hæreticus antequam quis eſſe pronuncietur, oportet diligẽtiſsime rem examinare. 69.a.b
Hæreticus figuratur per leproſum. ibid.B
Hæreticus vt quis merito dicatur, multa requiruntur, quæ aſsignantur 69.a.b.& 70.c.d
Hæreticus dici non poteſt, qui licet baptizatus fuerit, de fide tamen catholica à nemine fuit edoctus. 91.a.b
Hæreticus eſt membrum eccleſię quamuis putridum 502.c
Hæreticus nullus eſſe poteſt per ſolam ignorantiam, ſine malitia voluntatis. 89.a
Hæreticum punire negligens rector, reus erit apud Deum omnium peccatorum quæ ille fecerit. 170.d
Hæreticus ad fidem redire volens eſt miſericorditer recipiendus. 204.205.206.c.d.a.b.c.d
Hæretici ad fidem redeuntes, non ſunt omnes cum æquali miſericordia recipiẽdi. 207.& 208.a.b.c.d
Hæretici ſunt figurati in illis viris qui turrim Babylonis ædificare cœperunt 400.c.& 547.a
Hæreticus habens beneficium, non eſt ipſo iure priuatus illo: & facit fructus ſuos quouſque priuetur illo. 319.a.b
Hæretici ſignificantur per zizania. 366.367.c.d.a.b

Hæreticos bello oppugnare licet. 369.& 370.a.b.c.d
Hæretici ſignificantur per lamias. 392.c.d
Hæreticorum punitionem licitã eſſe & neceſſariam probatur multis rationibus. 254.255.256.c.d.a.b c.d
Hæretici ſunt tanquam lupi quos verus paſtor debet fugare. 167.168.& 591.a
Hæreticorum punitio conſtat ex ſacris literis. ibid.
Hæreticos primi Imperatores Chriſtiani puniuerunt. 270.c.d
Hæretici ſunt falſarij. 274.c
Hæretici omnium bonorum poſſeſsione iuſte priuantur. 272. & illam ipſo iure ſine iudicis ſententia amittunt. 273.c. d.a.b.& inde ſequitur, quod non poſſunt facere teſtamentum. 274.c.d
Hæretico quamuis conuicto, & per ſententiam ad mortem damnato, eccleſia non negat pœnitentiæ, & euchariſtiæ ſacramenta, ſi ille contritionis ſigna oſtenderit. 225.a.b
Hæreticus ad fidem rediens, antequam ab eccleſia recipiatur, tenetur abiurare hæreſim ſuã. 224.
c. Tenetur etiam promittere & iuramẽto cõfirmare: quod nunquã in poſterum ab vnitate fidei catholicæ recedet. 225.a
Hæreticos non eſſe puniendos qui docent, merito de illis habetur ſuſpitio illos eſſe hæreticos. 253.a.b
Hæreticus eſt ipſo iure infamis: & hæc infamia extenditur ad filios. ibidem.
Hęreticus non poteſt eſſe teſtis. 316.d
Hæretici pertinaces ſunt morte puniendi. 282.per totum cap.
Hydromantici qui dicantur 127.a
Homo defunctus non poteſt à dæmone ſuſcitari. 130.c & 139.a
Homo non poteſt à dæmone in beſtiam transformari. 133.b

I

IDiota aliquando potentior eſt ad conuertendum hæreticum, quàm omnes viri docti. 240.c
Ignorantia quando poſsit excuſare aliquem ab hæreſi. 89.b
Ignorans ſe eſſe ægrum nunquam ſanari poteſt. 580.c.
Ima

Imagines rerum ſolent eiſdē nominibus appellari quibus ipſæ res quarum ſunt imagines. 139.b
Imperialis aut regalis poteſtas non eſt fundata ſupra fidem ſicut papatus : & ideo licet Imperator, aut rex fiat hæreticus, non amittit ex iure diuino ipſo facto imperium aut Regnum. 495.A
Incorrigibilis quare aliquis dicatur. 130.c.248.c
Infamia iuris & infamia facti deſcribuntur. 212. & 213.d.a.
Infidelium opera nō omnia ſunt peccata.64.d
Inquiſitor hęreticorum multa debet facere, antequam hæreticum damnet, vt illum conuertere poſsit.239.& 240.a.b.c.d.
Inquiſitores hæreticorum tradentes hæreticū poteſtas ſeculari pro illius arbitrio puniendum : non ſunt ſimiles ſacerdotibus Iudæorum, qui Chriſtum Pilato tradentes, dicebāt: nobis non licet interficere quenquam.
Intercedere pro hęretico manifeſto apud iudicem nemini licet. 170.d
Iracundus non eſt, qui ſemel iraſcitur. 607.a
Iudæi à principio agnouerunt Chriſtū eſſe verum Meſsiam : ſed poſtea per inuidiam excæcati illum non cognouerunt.536.c.d
Iudæi ne ad fidem Euangelij conuertantur, vna cauſa eſt : quia poſtea non permittetur illis vſuras exercere. 275.b
Iudex eccleſiaſticus nunquam damnat aliquem ad mortem corporalem. 526.d
Iudicem in cauſa fidei, cui omnes obedire teneantur eſſe neceſſarium probatur. 42.d
Iudicem hæreſeos non eſſe ſacram ſcripturam, prout Lutherus docuit, probatur. 42.d
Iudex verus & indubitatus in cauſa fidei eſt concilium generale rectè congregatum, aut ſedes apoſtolica. 44.d.& 47.a
Iudex verus in cauſa fidei non poteſt eſſe vniuerſitas, aut ſtudium aliquod generale. 45.d
Iudex indubitatus in cauſa fidei non eſt Epiſcopus, quamuis ſit iudex hæreticorum. 49.b
Iudex certus & infallibilis in cauſa fidei, non poteſt eſſe legatus ſedis apoſtolicæ. 54.c
Iudex non poteſt filium pro patre punire ad mortem: Deus autem ſic. 340.d

Iudex ſine teſtibus non poteſt reum punire. 504.c
Iudex ſecularis licet non poſsit iudicare de crimine hæreſis, poteſt tamen iudicare de pœnis quæ illi debentur. 526.c.d
Iuris canonici defectus quãdo ſuppletur per ius ciuile. 121.b

L

Lamia quid ſit. 154.c.d
Lamiæ mulieres & ſtrigæ an ſint cenſendæ hæreticæ. 163.b
Lamiæ beſtiæ ſunt figuræ hæreticorum. 392.c
Legatus ſedis apoſtolicæ, non poteſt eſſe iudex infallibilis in cauſa fidei. 51. & 52.b.c.d.
Leonigildus Hiſpaniarum rex hęreticus filium ſuum fidelem interfici iuſsit. 311.b.
Lex ſancta eſt, quanuis ex illa occaſionem peccandi, illa non donante, ſumant. 202.c
Leges Principum ſeculariũ obligant in conſcientia, non tamen omnes. 416.c & inde
Legis ratione ceſſante, debet ceſſare lex. 527.b & inde
Libri hæreticorum ſunt cõburendi. 389. & 390. per totum cap.
Libri hæreticorum ſunt velut fontes venenoſi. 390. 391.
Libros hæreticorum vendere promittens, ſuſpectus eſt de hæreſi, & reus erit coram Deo omnium malorum, quæ ex illorum permiſsione ſuccedent. 393.a
Libri hæreticorum & ſi aliqua vera contineant, illa tamen ſunt multis mendaciis plena. 407.a
Libri hæreticorum & ſi aliqua vera contineant, illa tamen multo melius in lib. Catholicorum inueniuntur. 404, & 405
Libros hæreticorum legere quibus, & quando licitum ſit. 415. & per totum.
Libros omnium hæreticorum legere, non eſt adhuc generali lege prohibitum. 417.a
Libros Lutheri & eius ſequacium legens, eſt ipſo facto excommunicatus per bullam, quæ legitur in cœna domini. 423. & 424
Libri gentilium ſcriptorum non omnes legendi ſunt: ſed illi ſoli qui magis prodeſſe & minus obeſſe poſſunt. 668.c
Libros gentilium legentes debent eſſe ſicut apes. 485.

485.a.b

Lingua latina quæ nunc arte diſcitur, olim toto populo Ro. fuit communis. 667.a.b

Luporum nomine quid ſignificetur in ſacra ſcriptura. 590.c

M

Magi qui dicantur. 126.c.d

Magi quando dicantur hæretici. 129.a

Malefici quare ſic appellentur. 138.d

Maleficiorum diuerſitas deſcribitur. ibid.

Maleficia dæmonis adiutorio fiunt. ibid.

Maleficio ſoluere aliud maleficium peccatum eſt. 141.a

Maleficium ſolicitans, vt maleficium maleficio ſoluat, grauiter peccat. 142.d

Malefici de multis ſunt ab inquiſitoribus examinandi. 147.a.b

Maleficium quod exercetur per admiſtionem alicuius ſacramenti, aut rei ſacramentalis: reddit illius operatorem ſuſpectum de hæreſi. 149.a

Maria virgo quomodo dubitauerit, quãdo Gabrielem angelum interrogauit. 72.d

Marcellinus Papa,& ſi thura idolis obtulit, non tamen ideo eſt hæreticus dicendus. 496.c

Marrani quare aliqui dicantur. 76.d

Matrimonium fratris cum ſorore eſt prohibitum ex lege naturæ. 642.c

Mendacis hominis præmium quale ſit. 412.c

Mercenarius paſtor quis dicatur. 326.b

Meritum alicuius poteſt alteri opitulari pro quo illud obtulerit. 522.c.d

Mereri alteri non poteſt, qui prius ſibi nihil meretur. 538.c

Meſsiam in lege promiſſum fuiſſe Chriſtum, probatur duobus teſtimoniis. 620.d

Miſſæ celebratio iuxta ordinem & ritum quem Romana tenet eccleſia, quãdo, & ob quam cauſam cœpit celebrari in Hiſpania. 77.a

Mopſarabes quare dicantur, vide. ibid.

Mortis pœna in iure canonico ſumitur pro excommunicatione, aut depoſitione. 527.a

Mortui an ſentiant pœnas propinquorum ſuorum viuentium, res eſt dubia. 330.c.d

Mulier

Mulier facilius decipitur quàm vir. 155.a
Mulier eſt pronior ad libidinem quàm vir. ibid.
Mulier fidelis quare poſsit à viro infideli ſeparari. 430.c
Mulieri prædicare aut docere non eſt permiſſum. 582.c

N

NEcromantici qui dicantur, vide 127.a
Necromantia quid ſit, vide. ibid.
Nutrix & nutricius quid circa puerum illis commiſſum agere debeant. 671.b

O

OBliuio ſicut ignorantia poteſt aliquem ab hæreſi excuſare. 90.c
Occidere hominem ſceleratum ex authoritate publica, nō eſt lege diuina prohibitum. 344. 345. c. d. a.b
Occidendi hominem tres cauſæ iuſtæ referuntur & declarantur. 346.c.d
Odire Deum quid ſit. 113. & 114.b.c
Ordinis poteſtatem nunquam amittit ſacerdos hæreticus, quamuis ſit degradatus. 455 & inde: ſed amittit poteſtatem iuriſdictionis. 458.c.d
Ordinis ſacramentum non eſt iterabile. 456.c.d
Oſij Cordubenſis epiſcopi peſsima mors refertur. 256.d

P

PActa cum dæmone dupliciter fieri contingit. 127.128.b.c
Papa, vide in dictione, Sedes Apoſtol.
Papa non poteſt committere alicui poteſtatem iudicandi infallibiliter in cauſa fidei. 53.a
Papa etſi errare poteſt vt perſona priuata, non tamen quatenus publicam agit perſonam. 55. a. & 472.c
Papa non poteſt committere alicui canonizationem alicuius ſancti: ſed poteſt committere inquiſitionem vitæ illius. 57.a
Papa non poteſt auferre ab epiſcopis poteſtatem illam quam habent circa collationem ſacramenti ordinis. 463.b
Papa non poteſt prohibere epiſcopis executionem ordinis epiſcopalis circa ſacramenta. 464.d
Papa poteſt tollere ab epiſco-

ſcopis eam poteſtatem ordinis quam habent circa ſacramentalia. 471.b
Papa ſi fiat hæreticus, eo ipſo amittit poteſtatem papalem. 471.b.& per totum cap.
Papa non ſubditur iuri humano. 472.d
Papæ multa ſunt neceſſaria, vt vere ſit papa. 477.a.b
Papa cum primo electus eſt, poteſt renunciare electioni de ſe factæ, poſtquam autem ſemel conſenſit, non poteſt ſine conſenſu eccleſiæ. ibid.b
Parabolarum ſenſus non eſt ſumēdus à propria vocum ſignificatione: ſed à ſignificatione earum rerum, quæ per voces ſignificantur. 426.c.d
Pater tenetur filios & ſubditos corrigere. 258.c
Pax promiſſa eſt mundo per Chriſti aduentum. 358.c.d
Peccatum intellectum excæcat, & inde oritur hæreſis. 534.c
Peccatum interrogantis eſt cauſa, vt erret doctor, quem ille interrogat. 557.b
Pertinacia quid ſit. 85.a
Pertinax quis dicatur. ibidem
Pertinax non ſemper eſt dicendus, qui inquiſitori aliquid aſſerenti non vult obedire. 98.d
Petens ab illo qui paratus eſt dare ad vſuras non peccat: ſed petens à malefico qui paratus eſt maleficia exercere, vt maleficium vnum per aliud maleficium diſſoluat peccat. 142.c
Petrus pro ſe ſolo & non pro omnibus apoſtolis locutus eſt quando dixit: Ego dico tibi: quia tu es Chriſtus filius Dei viui. 482.c.d
Petro maiorem dedit Chriſtus poteſtatem quàm cæteris apoſtolis. 479.b
Pœnæ temporales non ſemper dantur à Deo iuxta menſuram delicti. 22.d
Pœna non ſemper eſt remittenda quotieſcunque remittitur culpa. 247.a
Pœnas oportet ſtatuere pro tranſgreſſoribus legum. 258.c
Poetæ gentiles multis præbuerunt cauſas multarum hæreſum. 657.a
Poetæ laſciui & molles, non ſunt pueris tradendi. 663.a
Poetas Chriſtianos pueris tradere exppdiret, antequam ad poetarum gentilium lectionem illi accede

cede

cederent, 664.c.d

Poetarum verſibus vſus eſt ſæpe Paulus apoſtolus. 670.c

Poteſtas ordinis præſtantior eſt quàm poteſtas iuriſdictionis. 482 c.d

Poteſtates eccleſiæ duæ ſunt, vna dicitur ordinis, altera iuriſdictionis, & illarum differentias vide. 450 & totum cap.

Præceptores puerorum, non deberent illis tradere Ouidium, aut alium ſimilem laſciuum poetam. 659. 660.

Præceptores puerorum quos libros illis tradere debeant. 664.d

Præceptores qui libros philoſophorum gentilium diſcipulis interpretantur, tenentur auditores admonere de illis quæ chriſtianæ religioni repugnant. 665.b

Prædicationis verbi Dei defectus eſt cauſa multarum hæreſum. 558.c

Prædicatio verbi Dei eſt neceſſaria ad credendum. 360 c.d

Prædicare non eſt permittendus aliquis, niſi ſit prius examinatus. 582. c.d

Prædicatores ſunt velut canes. 554.c

Prædicatorum indignitas eſt ſæpe multarum hæreſum cauſa. 569. b. & per totum illud cap.

Prædicatorem oportet eſſe doctum, & bonum. 570. c. d

Prædicatores indulgētiarum quales eſſe ſoleant. 573.a

Prædicatores aliqui aliter quàm ſentiunt docent timore pœnæ, aut ſpe præmij. 579. a

Prædicator malè viuens multum nocet. 581.a

Præſcribere poſſunt filij hæreticorum etiam contra Romanam Eccleſiam ſi de bonis parentum bona fide ſit retentio, ſpatio 40. annorum. 186.d

Principes ſeculares debent præſtare adiutorium eccleſiaſticis. 565. & 566

Prophetarum nomen commune eſt bonis, & malis prophetis. 414.c

Promiſſa ſeruare eſt de lege naturæ, & ideo ad illa ſeruanda quiſque à ſuo ſuperiore cogi poteſt. 265.a

Propoſitio eadem poteſt plures habere ſenſus, vnum Catholicum, & alium hæreticum. 90.c

Propoſitionum diuerſitatem, quarum aliquam hæretica, aliqua erronea, alia temer

meraria, alia ſcandaloſa. 23. a b. 24. c
Proteſtatio de fide ante aſſertionē hæreſis facta, quando valeat aliquem ab hæreſeos nota excuſare. 109. & 110. b. c
Pueri non eſt committenda animarum cura, quamuis bona de illis habeatur ſpes. 333. b
Punire ſceleratū hominem iudex ſi negligat, reus erit apud Deum omnium peccatorum, quæ ille commiſerit. 170. b
Punitio hominis propter duplicem cauſam fieri debet. 254. d
Punitio peccatoris nō ſolum eſt vtilis ipſi peccatori punito: ſed aliis, qui vident. 258. c
Puniendus eſt quiſque in ea re, pro cuius amore peccare voluit. 275. a
Punitio licet aliquando fiat ſine culpa, nunquàm tamen ſine cauſa, & multæ ibi aſsignantur cauſæ iuſtæ, propter quas aliquis ſine culpa ſua poteſt puniri. 298. c. d

R

Receptores hæreticorum qui dicantur. 166. d
Rector bonus non debet eſſe auſterus. 2. c
Relapſus hæreticus quis dicatur, & quot modis, vide. 241. a. b. & inde
Rerum proprietates agnoſcere eſt ſæpe valde neceſſarium ad verā ſacræ ſcripturæ intelligentiā. 658. d
Rex hæreticus multos à fide auertere poteſt. 309. 310. a. b. c. d
Reges Chriſtiani debent eſſe tanquam nutricij Eccleſiæ. 668. c. d

S

Sacerdos ſimplex curam animarum habens, oportet vt eas virtutes habeat, quæ ſunt Epiſcopo neceſſariæ 613. b
Sacerdos verba conſecrationis non profert in propria perſona, ſed in perſona Chriſti. 277. a
Sacerdotes Iudæorum crucifixerunt Chriſtum vocibus, & conſilio, quamuis non manibus. 364. c. d
Sacerdotium veteris legis non erat fundatum in fide, ſicut papatus, aut Epiſcopatus in lege Euangelica. 496. d
Sacramentorum ritus, & ordo quem nunc Catholica tenet eccleſia, credendus

eſt ab ipſo Chriſto proceſ-ſiſſe. 37. a
Sacramenta dicuntur myſte-ria. 594. c
Scandalum, quod prouenit in proximo ex infirmita-te, aut ignorantia, vt quis euitet, tenetur di-mittere rem quamlibet bonam, quæ non eſt illi ad ſalutem neceſſaria. 639. a
Scribere contra hæreticos eſt bonum & ſanctum, quamuis aliquis ex ſua malitia inde ſcandalize-tur, eam ſuſcipiens hæ-reſim, quæ illic reproba-tur. 188. & 189.c.d.a.b
Scriptura ſacra eſt efficaciſsi-ma ad probandum propo-ſitionem aliquem eſſe hę-reticam. 32.c
Scripturæ ſacræ expoſitio non eſt ab hæreticis pe-tenda. 227. a.b
Scripturæ ſacræ myſteria fi-gurantur in puteis, quos fodit Iſaac. 558. c. d
Scripturæ ſacræ peruerſa in-telligentia eſt omnium ferme hæreſum cauſa. 634. c
Sripturæ ſacræ translatio in linguam vulgarem eſt multarum hæreſum cau-ſa. ibidem per totum.
Scripturam ſacram non eſſe facilem intellectu proba-tur multis rationibus. 622. & 623
Scriptura ſacra multa habet, quę in faciem pugnare vi-dentur, ad quæ concilian-da opus eſt multa doctri-na. 638. c. d
Scriptura ſacra multa conti-net, quæ non ſunt intelli-genda iuxta ſolam literæ ſuperficiem: ſed iuxta myſterium ſub literę cor-tice latens. 622
Scripturæ ſacræ partem ali-quam in linguam vulga-rem transferre, bonum eſſet ſi illi adderetur com moda expoſitio. 636.c. & 637. a
Scriptura ſacra in manibus hominis idiotæ, & mali eſt ſicut gladius in mani-bus furioſi. 6.8. d
Scriptura ſacra nõ fuit olim apud Iudæos omni popu-lo publica: ſed ſoli Leuitę, & ſcribæ illam habebant. 643.644.
Scriptura magis nocere po-teſt, quàm verbum pro-latum. 390. c
Schiſma licet ſit leuius pec-catum, quàm hæreſis, gra-uius tamẽ punitur à Deo. 22. c
Scientiæ omnes liberales ad ſacræ ſcripturæ perfectam intelligentiam ſunt neceſ ſariæ. 657.a

Sedis

Digitized by Google

Sedis Apoſtolicæ definitio in rebus fidei errare non poteſt:& inde ſequitur, vt illa ſit efficax ad quamlibet hæreſim conuincendam. 38.c

Sedis Apoſtolicæ ſententia qualiter ſit diſcutienda antequam proferatur. 40.c

Sedes Apoſtolica eſt iudex in cauſa fidei. 67.b

Seruus, qui noluit in hæreſim Domini conſentire, efficitur liber. 299.a.b

Sortilegi qui dicantur. 122.c

Sortilegia, quæ ſapiunt hæreſim, quæ ſint. 147.a

Spiritus blaſphemię quid ſit, vide. 114.c

Spiritus ſanctus dicitur poſtulare gemitibus inenarrabilibus: quia facit poſtulare, & gemere. 669.b

Strigę, & Lamiæ, quo pacto ſe dæmoni reddant. 151.a

Strix eſt auis nocturna. 154.c

Superbia eſt multarum hæreſum cauſa. 546.d

T

Tempus gratiæ circa punitionem hæreticorum quale ſit vide. 208.c.d

Tempus gratiæ dari ſolet hæreticis ex antiquiſsima eccleſiæ conſuetudine. ibidem.

Teſtis contra hæreticum poteſt eſſe alius hæreticus. 318.d

Teſtis quando teneatur dicere teſtimoniū. 504.c.d

Teſtis an teneatur corrigere fraternaliter hæreticum, antequam illum prodat. ibidem. & per totum cap.

Tyrannis potius quàm poteſtas dicenda eſt, qui à Deo non eſt. 440.c.d

Troporum, & figurarum cognitio eſt neceſſaria ad perfectam ſacræ ſcripturæ intelligentiam. 635.a.b

V

Verbum Dei eſt cibus animæ, & potus, 561.a.b

Verbum Dei eſt lumen animæ. 379.a.b

Verbum Dei prædicandum eſt iuxta capacitatem audientium, & non amplius. 575.b. 627. & per totum.

Vindicta reſpectum habet ad iniuriam, ſiue veram, ſiue apparentem, & ſine illa non poteſt dici vindicta. 333.a

Vindictam iniuriæ petens à iudice, à Deo petere cenſetur. 371.a

Vmbra diaboli eſt peccator. 253. a
Vngues,& capilli quid ſignificant in ſacra ſcriptura. 668. d
Voluntas hominis non poteſt à dæmone cogi. 163. b. & 230. d
Vſuras petens ab eo, qui paratus eſt dare, non peccat: tamen qui petit ab eo, qui paratus eſt maleficia exercere, vt aliquod maleficium faciat, peccat. 142. c.

Z

Zizaniorum cum tritico magna eſt ſimilitudo. 368. c. d

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

*LVGDVNI,*
Iacobus Faure
EXCVDEBAT.